KUR'ÂN-I HAKÎM
VE
MEÂL-İ KERÎM

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ

Meâli : Gerçek, bu Kur'an (insanları) öyle bir şey'e (öyle bir yola) yöneltib götürür ki o, en âdil ve en doğru bir yol) dur — (El-Isrâ sûresi, âyet: 9 dan.)

BIRINCI CILD

15. BASKI

Balıkesir'li
HASAN BASRI ÇANTAY

HİCRİ: 1410
MİLÂDİ: 1990

Naşiri : Mürşid ÇANTAY

Büyük reşid paşa cad. No: 44/c
Beyazıt - İst. Tel: 522 74 45

ARZ-I MAHSUS

1) Kalın çeken **«A»** ve **«u»** harfleri üzerine evvelce bir «-» işâreti konuluyordu, daha doğrusu matbaada bu işâreti ihtiva eden hususî harfler vardı. Bu sefer ne evvelki matbaada, ne de bu eserimizi basan matbaada mezkûr işâretli harfler kalmamış ve Avrupaya yapılan sipârişler de müsbet netîce vermemiş olduğundan, bilmecburiyye kalın çeken **«A»** lar iki **«A»** ile, ve kalın çeken **«u»** lar da iki **«u»** ile yazılmışdır: **«Aalem, Aaid - Nuur, Ruuh»** gibi. Bu çifte harfler iki **«A»**, yahud iki **«u»** gibi değil, bir **«A»** ve bir **«u»** gibi okunacak, fakat telâffuzda uzatılacakdır. Çünkü Arabca ve Farscadaki **«A - u»** lar **«med = uzatma»** harfleridir.

2) İnce çeken **«A»** ve **«u»** larda tekerrüre lüzum olmadığı için sâdece, kaaide gereğince, şu «â» aksan işâreti konulmuştur.

3) **«Umer, Usman, Lukman»** gibi haas isimlerde asıllarının telâffuzu esâs tutulmuşdur: Zâten Arabcada **«O, Ö»** sesleri olmadığı gibi alem adlarını bilhassa bu gibi ciddî eserlerde, değişdirmek de doğru değildir.

4) Kelimenin nihâyetinde bulunan **«B, C, D»** leri mutlakaa **«P, Ç, T»** yapmıya lüzum yokdur: Eğer o gibi kelimelere bir ek getirildiği zaman **«B, C, D»** harfleri kalıyorsa eksizlerinde de o harfleri muhaafaza etmek, onlar eklerle **«P, Ç, T»** oluyorsa eksizlerinde de o harfleri kullanmak lâzımdır: **«Edeb — Edebe, Ac — Aca, Mehmed — Mehmede, Mehmedi, Ahmed — Ahmede»** ve **«Sap — Sapı, Saç — Saçı, Demet — Demetin...»** gibi. Hülâsa bu babda temel kaaideyi tesbit edecek olan, eklerdir.

BASKI: ELİF OFSET 1990 İSTANBUL Tel: 527 34 49

TAKRÎZ

Yalınız Türkiyemizin değil, bütün İslâm dünyasının en yüksek ve mümtaz âlimlerinden Profesör «Kâmil Miras» efendi hazretlerinin âciz muharrire yazdığı mektub: [*].

Fezâilpenâhımız büyük üstad,

Kur'ânı mübînin senelerden beri meşgul bulunduğunuz terceme ve tefsirini Allahı Teâlânın tevfik ve inâyetiyle bu def'a ikmâl etmişsiniz. Ne yüksek ve ne kudsî bir hizmet yapdınız. Şu fânî hayatın ebedî bir muhassalasını tehakkuk etdirmiş bulunuyorsunuz. «Yaşadım, boş durmadım; hayâtımın bir misâlini bırakıyorum» diye vicdânen müteselli ve mesrur olabilirsiniz. «Bâkıy kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş.»

«Meâli Kerim» adını verdiğiniz bu mübârek ve feyyaz eserinizin basılmadan önce âcizlere mutalaa fırsatını bahşetmek gibi müstesnâ bir teveccüh izhar buyurduğunuz için son derece bahtiyârım. Çok samîmî teşekkürlerimi sunarım.

Bu mebrur vazîfeye başladığınız sırada mutaleamı sormak lûtfunda da bulunmuş ve nümûne olarak «El-fâtiha» ve «El-Bakare» sûrei şerîfeleri terceme ve tefsirlerine dâir iki formalık bir yazı da bırakmışdınız. Ötedenberi zâtı âlîlerinin kudreti ilmiyye ve edebiyyenizi yakıynen bildiğim halde sizden teennî ile hareket buyurmanızı, tercemeler üzerinde zekânızın, ilminizin ve edebî zevkinizin tekrar tekrar işlemesini recâ etmişdim. Çünkü şuna kanâatim vardı ki her bakışda sizin nâfiz nazarınız hazreti Kur'anın nazmı belîğından yeni yeni ilhamlar alacak ve mülhem olacağınız âlî hakıykatleri kaleminizin beliğ üslûbiyle islâm ümmetine gösterecekdir.

Azîz üstad,

Şimdi ben eserinizin bu son şeklini görünce anladım ki o düşüncemde hiç yanılmamışım, tamamiyle isabet etmişim. Çünkü mütalea etdiğim meâllerde maksadı şâria olan sadâkatinizi gördüm, hayran oldum.

---

[*] «1376» ramazanının son gününde irtihal eden üstadı rahmetle yâdederiz.

Ma'lûmı ihsânınız, her tercemede asla sadâkat bu mevzuun ilk ve son şartıdır. Kur'ânı mübîn ise her âyeti, her kelimesi, her sığası, hattâ her edâtı birçok ahkâmı şer'iyyeye delâlet etdiğinden bunda asla sadâkat mütercim ve müfessir için en mütehattim bir vazîfedir.

Fakat tam sadâkat ve asla mutabakatla terceme edebilmek için nazmı Kur'andan matlûb olan gayei şârii ve şerîatı anlamak gerekdir. Bu birinci şarttır. Ikinci şart da mefhumları ince bir üslûbi edebî ile ve hassâs bir kalemle edâ ve îfâ etmekdir. Birinci şart «Biddirâye» ve «Birrivâye» tefsirleri ve «Birrivâye» tefsirlerde «usuli intikad» ın tasfiye etdiği haberleri «muallel» ve «müzeyyef» haberlerden ayırd edebilecek ilmî kifâyeti haiz olmak gerekdir.

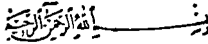
Yüksek bir üslûb ile yazdığınız «Önsöz» de saydığınız ve tam bir isabetle istisnâ etdiğiniz iki üç terceme ve tefsirden başkalarının hiç biri bu ilmî ve edebî şartları haiz değildir. Hattâ bana hediyye olarak gönderilen bu tercemeleri ben kütübhanemin dâirei mahremiyyetine koymamışımdır.

Şimdi zâtı fadılânelerini bu meşkûr mesâi ve muvaffakıyyetinizden dolayı candan bir sevincle tebrik eder ve sıhhatler, seâdetler temennî ederek böyle daha nice eserler yazmanızı Cenâbı hakkın kerem ve inâyetinden niyâz eylerim.

26/5/1952

Profesör
Kâmil Mîras

BIRINCI BASKIDAKI ÖNSÖZÜMÜZ

Âlemlerin Rabbi, Rahman ve Rahıym olan Allâhıma ucu bucağı bulunmayan, sayılara gelmeyen «hamd» ler takdim ve kâinâtın serveri, iki cihan peygamberi, yüce ahlâkın ve eşsiz fazîletlerin rehberi hazreti «Muhammed Mustafa» yi ve âl ve ezvac-ü ashaabını nâmütenâhî salât ve selâmlarla ta'zîm ve tekrîm ederim.

Kur'ânı mübîn hem lâfzı, hem ma'nâsı ile mu'ciz, onu hakkıyle tercemeden beşer âcizdir.

Şimdiye kadar birçok yabancı diller buna yeltendi. Fakat onun ilâhî belâğat ve i'câzı hepsini yere serip yendi. Ne okuyanlar, ne de bizzât o yeltenenler bunları beğendi.

Bizde de ya aslından, ya o ecnebî kaynak ve taslaklardan terceme edilmiş eski ve yeni bir çok özenişler gördük, «Hakkın Kelâmı» na aklımızca çelenkler ördük! Ancak anladık ki bunlar «O» değildir; aczin ta kendisi olan birer özeniş, birer taklid dildir.

— Peki; Kur'ânı Kerîm anlaşılmak için değil de sâdece okunmak için mi inzâl buyuruldu?

— Biz bunu iddiâ etmedik. «Hakkıyle tercemesi kaabil değildir» dedik. Bugün beşer kelâmının bile bir dilden diğer bir dile çevrilmesinde asla, aslın bütün hususîliklerine ve o hususîliklerdeki kuvvete tıpkı tıpkısına uyarlık sağlanabiliyor mu? Gönüller bunlara asılları gibi kayıdsız şartsız incizâb ve îtimad ile bağlanabiliyor mu?

Işte iki basîyt misâl: «Ak akçe kara gün içindir» savımızı dünyânın bütün dillerine çevirelim. Ondaki bu hususîliği — tefsir ve izâha girmeden — tam bir suretde ifâde edebilir, bu ifâdeden öz malımız gibi istifâde edebilir miyiz?

«Harîrî» nin «Makaamaat» ını, aslındaki inceliği ve derinliği yüzde yüz göstermek şartıyle, hangi babayiğit terceme edebilmiştir ve edebilir? Bu, kimin elinden gelir?

Bunlar sâdece işin teknik yanıdır. Halbuki Arab dilinin en beliğ, en eşsiz ve ilâhî bir şâhikası olan «Kur'ânı Kerim» in tercemesi mes'elesinde bu teknik yönden başka daha nice müstesnâ hususiyyetler göze çarpar.

«Kur'ân» ın bir tek lâfzında — bahâ biçilmez, atlanıp geçilmez nâdî-

de cevherlerden üstün ve gömülü — öyle muhtelif ma'nâlar var ki bütün onlar dînimizin pırlantadan kıymetli temel taşlarıdır. Bunların hepsini tercemenin metninde sıralarsak, o «terceme» olmaz, «îzah» veya «tefsir» olur, ihmâl edersek «taksîr» olur.

Nihâyet «Allah Kelâmı» ile beşer kelâmı beynindeki fark tıpkı Yaradanla yaratılan arasındaki farkdır. Bu, gerçekdir, muhakkakdır. Bu farkı gidermiye ins-ü cin şöyle dursun, melekler ve peygamberler bile muktedir değildir. Çünkü O, «ezelî», bu, «fânî» bir dildir. İşte sözün özü.

— Maademki iş bu kadar imkânsız veya çetin, sizin bu alanda cevelâna kalkışmanız niçin?

— Arzedeyim: Gördüm ki «Tibyan» gibi, «Mevâkib» tercemesi gibi eski Türkce eserler hem bugünün dilinden ve terceme tekniğinden uzak, hem onlarda asılsız veya fâidesiz katmalar kucak kucakdır. Bugünün nesli bunları anlamaz, anlayanlar bulunsa bile onlar zamanımızın rûhî ve hakîkî ihtiyaclarını doyurmıya aslâ yaramaz.

Şu son yılların imzalı, imzasız, «Kur'an tercemeleri» (!) ne gelince: Bunlar da ya «Hak dîn» imizin temellerine bomba yerleştirmekden zevk alan garazkâr müsteşrıkların şeytânî tercemelerini ve ma'hud meslek ve mektebini, yahut dünyânın her hangi bir bucağındaki ba'zı zümrelerin bize ve gerçeğe uymayan baatıl ve menfî mezhebini dile getiren propağanda eserleridir. Onları ilmin ve hakıykatın sınırları dışında tanısak elhak yeridir. Onların vatanda ulu orta intişârı mü'minlerin pek haklı bâisi inkisârı olmuşdur.

Diğer tercemelere de kısaca göz atalım :

1 — Yukarıda işâret etdiğim eserlerden önce «Nûr-ul beyan» adlı iki cildlik bir kitab neşredilmişdi. Bunu yazan «Şeyh Muhsin-i Fânî» müsteaariyle ma'ruf «Büyük Türk Lûğatı» nın değerli sâhibi merhum «Hüseyin Kâzım» beyin reîsliği altındaki bir hey'etdir. Bu «tefsîri» bir tercemedir. Ya'ni ne sâde bir tercemedir, ne de yalınız bir tefsîrdir. İkisi metinde bir arada mezc-ü cem'edilmiştir. Fakat bu tefsîrî terceme parçaları, üstlerinde kendi harfleriyle yazılı bulunan âyetlerle karşılaştırıldığı zaman görülür ki ne o parçalar bu âyetlerin ma'nâlarına, ne o ma'nâlar mezkûr âyetlerin lâfızlarına aslâ uymamakdadır. Bununla berâber tercemenin dili de bugün aradığımız dil değildir.

2 — Âlim üstâd rahmetli «İzmirli İsmail Hakkı» beyin iki cildlik «Meânîi-Kur'an» ında ilmin îcablarına hayli riâyet edilmişdir. Bu, ilk bakışda eserin adından da bellidir. Fakat üstâdın temiz ruhundan afivler dileyerek arz edeyim ki meâllerde ne aslın, ne tercemenin lisan incelik-

leri üzerinde fazla durulmamış, bu cebhede — ihmal demeyeyim — pek acele edilmişdir.

3 — Mülga şer'iyye vekilliğinde bulunan müttekıy, saalih, vatanperver âlimlerimizden rahmetli «Mehmed Vehbi» efendinin onbeş cildlik «Hulâsa-tül beyân» ı da, «Nûr-ül beyan» gibi, tefsîrî tercemedir. İzahlarında me'hazlar gösterilmiş olmakla berâber hem dili bugünün dilinden çok geri, hem îzahları «ma'kul hâd» den aşırı ve ileridir.

4 — Çok değerli âlimlerimizden «Bereket Zâde Ismail Hakkı» beyin «Envâri Kur'an» ı ile mütefekkir üstâd esbak şeyhulislâm «Musâ Kâzım» efendinin «Safvet-ül beyan» ının maal'esef ancak birer cüz'ü basılabilmişdir. Eğer bu eserlerin tamamı yazılmış ise tab'larına teşebbüs ve himmet etmelerini yakınlarından recâ etmeliyiz.

5 — Aziz ve dâhî üstad «Elmalılı Mehmed Hamdi» efendi merhumun Diyânet Işleri Başkanlığı adına yazdığı «Hak dînî Kur'an dili» nâmındaki sekiz cildlik değerli eser cidden şaheserdir. Hepimiz onu zevk ve istifâde ile okuyoruz. Hattâ bu eserimizin hacmine sığmayacak ba'zı bahislerde ona ve kıymetli üstad Profesör «Kâmil Mîras» efendinin «Buhârî tercemesi» ne mürâcaat etmelerini cild ve sahîfelerini göstererek, okuyucularımıza emniyyetle tavsıye etdik. Bilhassa bu iki zât milletimize ve dindaşlarımıza en ölmez eserleri vermişdir. Allah râzı olsun.

Ancak i'tiraf etmek lâzımdır ki «Hak dînî Kur'an dili» bu alanda yüksek bir «Erkânı harbiyye haritası» gibidir. Ondan daha çok dînî ilimlerle ilgili olanlar istifâde edebilirler. Halk ve bugünün münevverleri arzu edilen tam fâideyi sağlayamazlar. Bununla beraber merhum üstâdın bu âcize bizzat beyan buyurduğu gibi o eserin «meâl» kısmı tefsir cebhesi kadar hem kuvvetli değil, hem akkın değildir. Daha doğrusu üstâdımız meâllerin terceme şeklini alıvermesinden korkmuş, bu yola gitmiye bir türlü rıza göstermemişdir.

Bütün bunlardan başka halk ve münevver tabaka böyle büyük büyük ve kalabalık cildler teşkil eden eserleri usanmadan, kaabil değil, okuyamaz ve okuyamıyor.

Cenâbı Hak hepsinin sa'yini meşkûr, amelini mebrur, maakamını pürnûr etsin [1].

---

[1] «Ömer Rıza Doğrul» Beyin «Tanrı Buyruğu» adlı eseri — Şekli, tertibi, tanzimi itibariyle — güzeldir. Fakat gerek âyetlerin meâllerinde, gerek bu meâllerin notlarında sayılmayacak derecede hatalar, hattâ bazı tahrifler vardır. O eserin «Lâhur» daki «Ahmediyye = Kadıyânî» mezhebi reîsi «Mevlânâ Mehmed Ali» nin İngiliz diliyle yazdığı ve o cem'iyyetin «İşâa-i İslâm encümeni» nin basdırdığı tefsirli Kur'an tercemesinin bir kopyası olduğuna dâir merhum «Hamdi Akseki» Beyin vaktiyle bize gönderdiği mektub elimizde mahfuzdur.

Görüyoruz ki elde halkın da, münevverlerin de hep birden aradığı fâideyi te'min edecek «İzahlı Meâli Kerim» yokdur. Mevcudların da ya hem dili ve şîvesi pürüzlü, hem gidişi münâfık, iyi yüzlü; ya görünüşde dili oldukca akık, fikri ve mezhebi sapık, ya dil yanı şöyle böyle usta malı, tedkik ve teknik tarafı hatalı; ya dili çok zaif, ilmi ve görünüşü bugünün ihtiyacına göre pek hafif; yahud dili üzgün, ilmi seviyyelerden ciddeıı üstündür.

Gerek bu noktaları, gerek son zamanlarda «Kitâbı Mukaddes» şirketlerinin bütün köylerimize varıncaya kadar «Türkce İncil» leri ve benzerlerini yaymak suretiyle hızlandırdıkları fa'âliyyetleri göz önüne alarak, âmmenin zevk ve istifâde ile, yorulmadan ve usanmadan okuyabileceği bir îzahlı «Meâli Kerim» in vücuduna kat'î ihtiyac bulunduğunu takdîr ve teslîm etmemek mümkin değildir. Öyle bir eser ki :

1) Dili bugünün yaşayan dili olsun.

2) Metin dışında kalması gereken îzahlarında «hurâfe» lere ve «Hadîs» diye zındıklar, münâfıklar veya gaafil ve câhiller tarafından sonradan uydurulmuş bulunan sözlere aslâ yer verilmesin.

3) En mu'teber tefsîr kitablarını ve onların da özlü taraflarını me'haz edinsin.

4) Muhtelif ma'nâlardan en çok tercîha şâyan olanlarını metne alsın, diğerlerini îzah kısmını teşkil eden noktalarda göstersin.

5) «Meâl» ler tıpatıp «terceme» ye âdetâ yaklaşsın.

6) Karşılığı Kur'anın metninde bulunmayan kelimeleri, sırf tercemeyi tezyîn ve takviye kasdiyle, meâllere yamamakdan, Allahdan korkar gibi, korkup çekinsin, ya'ni meâllerin süslü olması temâyülünü metne tam sâdakat vecîbesine fedâ etsin.

7) Söz gelimi: Mâzîye muzaari', muzaari'a maazî, isme fiil, fiile isim manâları vermek suretiyle sığaların ve kelimelerin hakkını çiğnemesin.

8) Metinlerin haaricinde ya mu'teber tefsirlerin pek kısa beyanlarını, yahud ma'nâların çok muhtasar tavzihlerini eklemiye mecburiyyet hasıl olursa bunları ancak parantez içinde göstersin.

9) Metinde âyetlerin meâllerini ve haaşiyelerde bunların îzahlarını yazarken her klişeye gelişi güzel uymayarak daha evvel ve daha ziyâde aklını ve fikrini Arab dilinin, Arab lûğatının, Arab edebiyyâtının derinlikleri içine salsın ve o derinliklerden hakîkat cevherlerini yakalayıp alsın.

10) Kur'ânı Kerîmin ulvî ve ilâhî maksadlarını, hakkın vahyine maz-

har olmak itibâriyle, her mahlûkdan iyi anlamış ve anlatmış olan sevgili Peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemin bu sâhaye âid sahîh hadîslerini gözden geçirsin, onları en sağlam vesikalar olarak ele alsın.

11) Kur'ânı mübînin ihtivaa etdiği bütün kelime ve terkiblerin önünde sabr ile, dikkatle dursun, dilimizde bunların tam karşılıklarını bulmak hususunda imkânın olanca çâresine baş vursun.

12) Allahın kelâmı ile fennin nazariyyelerini birbirine karışdırmasın, meâlleri okuyan her meslek erbâbı kendi zevk ve ihtisasına göre, mes'ûliyyeti tabiî şahsına âid olmak üzere, nasîbini bu ilâhî kaynakdan serbestce alabilsin.

13) Meâllerin asıllarından nasıl çıkarılmış olduğunu bilmek ve bunları karşılaştırmak isteyen tedkik erbâbına kolaylık olmak üzere sıra numaraları konulmuş âyetlerin de kendi harfleriyle ayni eserde ve mahallerinde yer almasını sağlasın ve meâllerin sırlarını da bu numaraların teselsülüne bağlasın.

— Bu saydığınız bütün lâzimelere siz ızahlı «Meâli Kerîm» de dikkat ve i'tinâ etdiniz mi?

— Evet, vüs'um nisbetinde. Bu uğurda uzun yıllarımı vakfetdim, göz nuru dökerek titiz, yorulmaz ve usanmaz bir sa'y ve ihtimam sarfetdim.

Bununla berâber îzahlı Meâllerin yüzde yüz muvaffak olduğunu iddiâ edemem. Haddimi bilirim, onu çiğneyip öteye gidemem.

Ancak bunun, kendinden evvelkilere nisbetle, âdetâ derli toplu ve yepyeni bir eser, bundan sonra yazılacaklara da bir çığır, bir örnek ve rehber teşkil edeceğine inanıyorum.

İlmî eserler ve hele bütün dindaşlarımızı ilgilendiren bu gibi eserler müşterekdir. Onlarda her «bilgin» in şâyi' hissi ve hakkı vardır. Binâen'aleyh göze çarpacak yanılmaların ve yanlışların örtülmesini değil, kardeşçe, insanca ihtar buyurulmasını samîmiyyetle recâ ederim. Eserler ancak bu sâyede olgunlaşırlar. Îzahlı «Meâli Kerîm» in diğer tab'ı Allahın inâyetiyle müyesser olursa haklı göreceğim mü'minâne întikad ve îkazları şükran ve minnetle dikkat gözüne alacağımı, ömrüm olmaz veya o tab'a imkân bulunmazsa bunların umumî efkâr önünde neşrini şimdiden vasıyyet etdiğimi açıklarım.

Şunu tekrar arzedeyim ki Kur'ânı Kerimin meâllerinde ne kadar olgunluk haasıl olursa olsun Allah kelâmının tam hakkını verebilmek hiçbir zaman ve hiçbir vech ile kaabil olmayacakdır :

Bikri fikri kâinâtın çâk çâk oldu, fakat
Perdeî ısmetde kaldı ma'nii Kur'ân henuz.

Ey yüce Allahım, Kur'ânı hakîmini îman ile okuyan, onun hikmet ve fazîletlerine îkan ile uyan, onun sermedî ve ilâhî zevkını aşk ve îman ile duyan din kardeşlerimizi ve aziz Türk Milletimizi bitmez tükenmez lutf-ü inâyet ve hıfz-u siyânetine mazhariyyetle şâdan ve iki cihanda seâdet ve refâhın her türlüsiyle beğâm ve handan eyle âmîn.

Allaahümme salli ve sellim ve bârik alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammedin biadedi ilmik.

H. BASRİ ÇANTAY

«1» inci SÛRE

«EL-FÂTİHA» SÛRESİ[1]

بسم الله الرحمن الرحيم

Bismillâhirrahmânirrahîm[2]

1:3 — Hamd olsun[3] - Aalemlerin[4] Rabbi,[5] Rahman, Rahîm,[6] Dîn günü[7]nün (tek) saahibi ve mutasarrıfı - Allaha.[8]

4 — Yalnız sana ibâdet (kulluk) ederiz, yalnız senden yardım isteriz.

5:7 — Bizi doğru yola, kendilerine ni'met[9] verdiklerinin yoluna ilet, gazaba uğrayanlarınkine, sapıklarınkine değil.[10]

---

[1] «El fâtiha» Kur'ânın başlangıcı olan bu sûrenin adıdır. Yedi âyetdir. Müfessirlerin çoğuna göre «Mekke» de, (İmam Mücâhid) e göre «Medîne» de, diğer bazılarına göre de, iki def'ada olmak üzere, hem Mekkede, hem Medînede inmişdir. Bir rivâyete nazaran ilk nâzil olan bu sûre-i celîledir. (Bakınız: «El-alak» sûresi).

[2] «Rahman ve Rahîm olan Allâhın adıyle (başlarım, okurum)» demekdir. Cenâbı Hak «El-alak» sûresinin başında Resûlüllah Sallellahü aleyhi ve selleme Rabbinin adıyle okumasını emretmişdir. Bu emre ve bu babda vârid olan sahih haberlere nezaran her hayırlı işe Besmele ve Hamdele ile başlamak lâzımdır. Besmele nâzil olmazdan evvel Resûlüllah Sallellahü aleyhi ve sellem ahidnâmelere «Bismikellahümme = Yâ Allah senin adınla» ile başlardı. «Enneml» sûresindeki besmele bil-ittifak âyetdir. Sûre başlarındaki Besmelelere gelince: «Şâfiîlere göre bunlar da sûrelerden cüz'dür ve âyetdir. Hanefîlere ve Mâlikîlere göre ise böyle değildir. Onlara göre bunlar sûreleri birbirinden ayırmak için konulmuşdur. Bununla berâber (İmâm-ı A'zam) a ve (Ebu Yûsûf) a göre namazda «Sübhâneke»-den ve «Eûzü» den sonra ve her rek'atin evvelinde Besmele okumak lâzımdır. Namazda sûrelerin başındaki Besmeleler okunmaz.

[3] **«Hamd»** : İhtiyarî (kendi kendine, isteyerek) yapılan bir iyiliği veya başlangıcını saygı ile, gönül hoşluğu ile öğüb anmakdır, yahud o suretle olan öyğü ve anışdır. Kur'ân-ı Kerîmde varid olan «Elhamdülillâh» cümleleri lâfzan ihbar, ma'nen inşâdır: «Külliyyatü Ebilbakaa».

[4] **«Âlem»** : Cenâb-ı Hakkın varlığına, birliğine nişâne olan bütün «Mâsivâ = Allahdan başka her şey» dir.

[5] **«Rab»** : Varlık âlemlerini yaratan, terbiye ve tenmiye eden, maddî ve manevî kemâle doğru götüren (Allah) demekdir.

[6] **«Rahman, Rahîm»** : Meşhur kavle göre birincisi dünyâda îmân eden, etmeyen herkesi ve her mahlûku, ikincisi âhiretde yalnız îman edenleri esirgeyen demekdir. Allahın isimlerindendir.

[7] **«Din günü»** : Burada maksud cezâ günü, herkesin dünyâda yapdığının mukaabelesini göreceği âhiret günüdür.

[8] **«Allah**: Cenâb-ı Hakkın zâtini, sıfatlarını, fiillerini, hep birden ifâde eden lâfza-i celâldir. Bütün kemâl sıfatları ondadır. Hak ve baatıl ma'budlara ıtlak edilen ve cemi'lenen «Tanrı» kelimesi onun yerini tutamaz. Allah cemi'lenemez. Allah, Allahdır.

[9] Hakkın ni'metlerine kavuşanlar hakkında «En-nisâ» sûresinin (69) uncu âyetinde tafsilât vardır.

[10] **«Âmîn»** : Fatihadan sonra okunan bu kelimenin ma'nası «Öyle olsun, kabul et» demekdir.

DİKKAT

Kur'ân-ı Kerîmin klişelerindeki sıra numaraları âyetlerin başlarına değil, sonlarına konulmuşdur. Bunun dâimâ göz önünde tutulmasını recâ ederiz.

«2» inci SURE
«EL-BAKARE» SURESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — **Elif, Lâm, Mîm**[2].

2 — **Bu, o kitab**[3]**'dır ki kendisinde** (Allah katından gönderilmiş olduğunda) **hiç şübhe yokdur.** (O) **takvaa**[4] **saahibleri için doğru yolun ta kendisidir.**

3 — (O takvaa saahibleri ki) **onlar ğaybe**[5] **inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızk olarak verdiğimizden de** (Allah yolunda) **harcarlar.**

4 — (O takvaa saahibleri ki Habîbim) **onlar sana indirilene de, senden evvel indirilenlere de**[6] **inanırlar**[7]**. Âhirete ise onlar şübhesiz bir bilgi ve inan beslerler.**

---

[1] «El-bakare» bu sûrenin adıdır. (286) âyetdir. Medînede inmişdir.

[2] Ba'zı sûrelerin başlarında görülen bu gibi harflere «huruf-ı mukattaa» veya sâdece «Mukattaât» denilir. Bunlar hakkında müfessirler «Dâhil olduğu sûrenin adıdır, yemindir, yahud ma'nâsı şudur, budur» diye hayli sözler söylemişler. Bunlar bizce - nitekim ba'zı müfessirler de öyle diyorlar - Cenâb-ı Hakla sevgili Peygamberi arasında birer şifredir. (Bakınız: Âl-i İmrân» sûresi, âyet: 7 - not: 4.

[3] «El-kitâb» : Kur'ân demekdir. O ta'bir ile ifâdesi Kur'ânın Resûlüllah Sallellâhü aleyhi ve sellem zamanında yazılıb bir kitab haline getirildiğini gösterir. Nitekim sahih hadîsler de bunu anlatmakdadır.

[4] «Takvaa» : Sakınma, korunma, korkma demekdir ki aslı «vıkaaye = korumak, sıyânet etmek» dir. Şeriat örfünde takvaa âhiretde insanlara zarar verecek şeylerden kaçınmakdır. «Külliyyat-ü Ebilbekaa» ye göre «Takvaa ibâdet ve tâatlerin kemâl derecesidir. Allah korkusu takvaanın başlangıclarındandır.» Takvaa sıfatlarına nâil olanlara «Müttakıy» denilir. Kur'ân-ı kerîmde bir çok yönleriyle ta'rif edilmişdir. Nitekim burada da öyledir.

[5] «Ğayb» : Lûgatda bir şey'in gözden gizlenmesi ve gözden gizli kalan şey demekdir. Sonra duygulardan ve insan ilminden gizli kalan her şeyde kullanılmışdır. Bir şey'in ğayb ve ğaib olması. Allaha göre değil, insanlara göredir. Çünkü Hakdan hiç bir şey

5 — İşte onlar Rablerinden (gelen) **Hidâyetin tam üzerindedirler. Asıl muradlarına kavuşanlar da işte onlar.**

6 — Şu muhakkak ki küfr edenleri[8] inzâr[9] etsen de onlarca bir, kendilerini inzâr etmesen de. İnanmazlar[10].

7 — Allah onların kalblerine de, kulaklarına da mühür basmışdır. Gözlerinin üzerinde bir de perde var. En büyük azâb onlarındır.

8 — İnsanlardan öyle kimseler vardır ki kendileri îman etmiş olmadıkları halde, «Allaha ve âhiret gününe inandık» derler[11]. Halbuki onlar inanıcı (insan) **lar değildir.**

9 — Allâhı da, îmân edenleri de (gûyâ) **aldatırlar. Halbuki onlar kendilerinden başkasını aldatmazlar da yine farkına varmazlar.**

10 — Kalblerinde bir maraz vardır onların. Allah da marazlarını artırdı. Yalan söylemekde oldukları için de onlara acıklı bir azâb vardır.

11 — Kendilerine «Yer (yüzün) **de fesâd yapmayın» denildiği zaman «Biz ancak islâh edicileriz» derler[12].**

---

gizli kalmaz. «Ğayb» şehâdetin zıddıdır ki sizden gizli kalan, öbürü, yani şehâdet de gördüğümüz şey ma'nâsınadır. Bu âyetdeki «Ğayb» duyguların içine girmeyen, akıllarca da vücûdü hemen bilinemeyib ancak peygamberlerin haberiyle ma'lum olan demekdir. Onu red etmek ilhaddır. Ba'zıları «Ğayb Kur'andır», kimi «Kaderdir ve sâiredir» demiş.

«Ğaybülğayb» Hakkın mutlak zâtidir, yanî «Zat-i baht» dır ki, o, ilmi bakımından her şey'e sârî olan ğaybî hüviyyetidir. Bu i'tibar ile ona ilim teallûk edemez. Çünkü izzet perdesi içinde gizlidir. «Ğayb-i kuds» de öyle. Ba'zıları bu âyetdeki «Ğayb» ı «Allah» diye tefsîr etmişler. Cenâb-ı Hakka «ğayb» denilir, «Ğaaib» denilmez.

«Ğayb» ikidir: Mutlak, mukayyed. Mutlak ğaybın misâli kıyâmet günüdür. Öbürünün misâli de herhangi bir yerde, sen orada yok iken, yağmur yağmış olmasıdır. Halk mutlak ğaybe ancak Allahın ihbâriyle vaakıf olabilir. Mukayyed ğaybe ıttılaa da ilhâmdan başka bir suretle yol yokdur. İnsandan olan peyğamber ğaybı doğrudan doğruya «Melek» den alır. «Velî, ârifbillâh» ın melekden alması ise ancak o peyğamberi tasdîk etmesi vasıtasiyle ve o sâyede olur. Peygamber ğaybı melek vasıtası olmaksızın da Hakdan alabilir. Ğayblere ve harikul'âde şeylere ıttıla peygamberler için de, velîler ve Allahı tanıyan, Allaha kulluk eden filezoflar için de mümkindir.

[6] Maksud semâvî kitablardır.

[7] «îman ederler».

[8] İman etmeyen kâfirleri.

[9] «İnzâr» : Bir şey'in âkıbetindeki tehlikeyi güzelce anlatmak, o tehlikeye dikkat gözlerini çekmekdir. Mutlakaa korkutmak demek değildir.

[10] İman etmezler. Bu ve bundan sonraki âyet, ilmi ilâhîde küfürlerine hükmedilmiş olanlar hakkındadır.

[11] Maksud dışı mü'min göründüğü halde içi kâfir olan münâfıklardır. Bundan sonraki «12» âyet de bunlar hakkındadır.

[12] «Fesâd» bozgunculuk etmek, «Islah» da nizam vermekdir.

الجزء الأول

٢

إن الذين كفروا سواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون ۝ ختم الله على قلوبهم وعلى سمعهم وعلى أبصارهم غشاوة ولهم عذاب عظيم ۝ ومن الناس من يقول آمنا بالله وباليوم الآخر وما هم بمؤمنين ۝ يخادعون الله والذين آمنوا وما يخدعون إلا أنفسهم وما يشعرون ۝ في قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا ولهم عذاب أليم بما كانوا يكذبون ۝ وإذا قيل لهم لا تفسدوا في الأرض قالوا إنما نحن مصلحون ۝ ألا إنهم هم المفسدون ولكن لا يشعرون ۝ وإذا قيل لهم آمنوا كما آمن الناس قالوا أنؤمن كما آمن السفهاء ألا إنهم هم السفهاء ولكن لا يعلمون ۝ وإذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا وإذا خلوا إلى شياطينهم قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزئون ۝ الله يستهزئ بهم ويمدهم في طغيانهم يعمهون ۝ أولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى فما ربحت تجارتهم وما كانوا مهتدين ۝

مثلهم

سورة البقرة

٣

مثلهم كمثل الذي استوقد نارا فلما أضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم وتركهم في ظلمات لا يبصرون ۝ صم بكم عمي فهم لا يرجعون ۝ أو كصيب من السماء فيه ظلمات ورعد وبرق يجعلون أصابعهم في آذانهم من الصواعق حذر الموت والله محيط بالكافرين ۝ يكاد البرق يخطف أبصارهم كلما أضاء لهم مشوا فيه وإذا أظلم عليهم قاموا ولو شاء الله لذهب بسمعهم وأبصارهم إن الله على كل شيء قدير ۝ يا أيها الناس اعبدوا ربكم الذي خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون ۝ الذي جعل لكم الأرض فراشا والسماء بناء وأنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرات رزقا لكم فلا تجعلوا لله أندادا وأنتم تعلمون ۝ وإن كنتم في ريب مما نزلنا على عبدنا فأتوا بسورة من مثله وادعوا شهداءكم من دون الله إن كنتم صادقين ۝ فإن لم تفعلوا ولن تفعلوا فاتقوا النار التي وقودها الناس والحجارة أعدت للكافرين ۝

12 — Gözünü aç[13], onlar muhakkak ki fesadcıların ta kendileridir. Fakat şuurlarını işletmezler.

13 — Onlara «insanların (müslümanların) **inandığı gibi inanın» denilince «Biz de o beyinsizlerin inandığı gibi mi inanacağız?» derler. Dikkat et ki** (asıl) **beyinsizler hiç şüphesiz kendileridir. Fakat bilmezler.**

14 — Onlar îman edenlere kavuşdukları zaman «inandık» derler. Şeytanlariyle[14] yalınızca (başbaşa) **kalınca ise «Emîn olun, biz sizinle berâberiz. Biz ancak istihzâ edicileriz» derler[15].**

15 — (Asıl) **Allah onlarla istihzâ eder ve taşkınlıkları, azgınlıkları içinde serserî dolaşmalarına mühlet verir.**

---

[13] Tenbîh edâtı olan «Elâ» nın dilimizde tam karşılığı «Hiş» dir.

[14] Reisleriyle, azılı arkadaşlarıyle.

[15] «İstihzâ» : Eğlenmek, alay etmekdir. Cenâb-ı Hakka nisbet edilince ma'nâsı istihzânın cezâsını vermek demek olur.

16 — Onlar o kimselerdir ki doğru yolu bırakıp sapkınlığı (eğri yolu) **satın almışlardır. Demek, alış verişleri onlara kazanc sağlamamış, onlar doğru yolu da bulmamışlardır.**

17 — Onların haali bir ateş yakanın haali gibidir ki o (ateş) **çevresindekileri aydınlatınca Allah ışıklarını giderib** (söndürüb) **kendilerini karanlıklar içinde, görmez** (ve şaşkın kimse) **ler haalinde bırakıvermişdir.**

18 — (Onlar) **sağırlar, dilsizler, körlerdir. Artık** (Hakka) **dönmezler.**

19 — Yahud (onların haali) **gökden** (bulutdan boşanan) **yağmur** (a tutulmuşun haali) **gibidir ki onda** (o yağmurda) **karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek çakışı vardır. Ölüm korkusiyle yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah kâfirleri çepçevre kuşatandır**[16].

20 — O şimşek hemen hemen gözlerini kapıp alıverecek. Onları aydınlatınca (ışığı) **içinde yürürler, başlarına karanlık çökünce ise dikilib kalırlar. Allah dileseydi onların işitmelerini, gözlerini de giderirdi. Şübhe yok ki Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

21 — Ey insanlar, sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet (kulluk) **edin. Tâki takvaa saahibi olasınız.**

22 — O (Rab) **ki yer yüzünü sizin** (ikaamet ve istirahatiniz) **için bir döşek, göğü** (yüksek tavan ve kubbe gibi) **bir bina yapdı**[17]**. O gökden su indirib onunla dürlü dürlü semerelerden** (meyvalardan, mahsullerden) **sizin için rızk çıkardı. O halde, kendiniz bilib dururken** (yaratılan o şeylerle) **Allaha eşler koşmayın.**

23 — Eğer kulumuz (Muhammed) **in üzerine parça parça** (sûre sûre, âyet âyet) **indirdiğimiz** (Kur'ânın Allah katından geldiğin) **den şübhe ediyorsanız haydi onun benzerinden siz de** (meydana) **bir sûre getirin. Allahdan başka şâhidlerinizi** (tapdığınız putları ve bilginlerinizi) **de** (yardıma) **çağırın, eğer** (iddiânızda) **doğru** (insan) **lar iseniz**[18].

24 — Fakat bunu yapmazsanız - ki hiç bir zaman yapamayacaksınız - artık sakının o ateşden ki onun tutarağı (odunu, çırası, ocaktaşı) **insanla o taşdır. O** (ateş) **kâfirler için hazırlanmışdır.**

---

[16] Ya'nî ilmi her şey'e yaygındır. Onun elinden aslâ kurtuluş yokdur.

[17] Yahud «Yaratdı» - «Meâlim, Beğavî».

[18] Müşrikler «Kur'an, Muhammed (sallellahü aleyhi ve sellem) in uydurması» diyorlardı. Bu meydan okuma onları şaşırtmış, bütün hutabâ ve büleğaa Kur'ânın en kısa bir sûresini bile tanzîr etmekden âciz kalmışlardır. Bu meydan okuma «Tahaddî» kıyâmete kadar da baakıydir.

وبشر الذين آمنوا وعملوا الصالحات أن لهم جنات تجري
من تحتها الأنهار كلما رزقوا منها من ثمرة رزقا قالوا
هذا الذي رزقنا من قبل وأتوا به متشابها ولهم فيها
أزواج مطهرة وهم فيها خالدون ۝ إن الله
لا يستحيي أن يضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها
فأما الذين آمنوا فيعلمون أنه الحق من ربهم وأما الذين
كفروا فيقولون ماذا أراد الله بهذا مثلا
يضل به كثيرا ويهدي به كثيرا وما يضل به
إلا الفاسقين ۝ الذين ينقضون عهد الله من بعد
ميثاقه ويقطعون ما أمر الله به أن يوصل ويفسدون
في الأرض أولئك هم الخاسرون ۝ كيف تكفرون
بالله وكنتم أمواتا فأحياكم ثم يميتكم
ثم يحييكم ثم إليه ترجعون ۝ هو الذي
خلق لكم ما في الأرض جميعا ثم استوى إلى السماء
فسواهن سبع سماوات وهو بكل شيء عليم ۝

وإذ قال

وإذ قال ربك للملائكة إني جاعل في الأرض خليفة قالوا
أتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك
ونقدس لك قال إني أعلم ما لا تعلمون ۝ وعلم آدم الأسماء
كلها ثم عرضهم على الملائكة فقال أنبئوني بأسماء هؤلاء إن
كنتم صادقين ۝ قالوا سبحانك لا علم لنا إلا ما علمتنا إنك
أنت العليم الحكيم ۝ قال يا آدم أنبئهم بأسمائهم فلما أنبأهم
بأسمائهم قال ألم أقل لكم إني أعلم غيب السماوات والأرض
وأعلم ما تبدون وما كنتم تكتمون ۝ وإذ قلنا للملائكة اسجدوا
لآدم فسجدوا إلا إبليس أبى واستكبر وكان من الكافرين
۝ وقلنا يا آدم اسكن أنت وزوجك الجنة وكلا
منها رغدا حيث شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فتكونا
من الظالمين ۝ فأزلهما الشيطان عنها فأخرجهما
مما كانا فيه وقلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدو ولكم
في الأرض مستقر ومتاع إلى حين ۝ فتلقى آدم
من ربه كلمات فتاب عليه إنه هو التواب الرحيم ۝

25 — (Habîbim) **îmân eden, bir de güzel güzel amel** (ve hareket)-**lerde bulunan kimselere muştula ki altlarından ırmaklar akan cennetler onların. Kendilerine ne zaman onlardan bir meyva rızk olarak yedirilse her def'asında «ha, bu, evvelce de** (dünyâda) **rızıklandığımız** (yediğimiz) **şeydi» diyecekler ve o rızk** (renkde, şekilde) **birbirinin benzeri,** (fakat tatda, keyfiyyetde başka başka ve çok yüksek ve müstesnâ kıymetlerde) **olmak üzere[19] kendilerine sunulacak. Orada çok temiz[20] zevceler de onların. Hem orada onlar dâim de kalıcıdırlar.**

26 — Hakıykat - bir sivri sinek olsun, daha üstündeki (büyüğü) **olsun - her hangi bir şey'i Allah mesel** (ve misâl) **getirmekden çekinmez. Artık îman edenler onun Rablerinden** (gelen) **bir gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise «Allah bu misâl ile ne murad etmişdir» derler. Allah**

[19] Beyzâvî, Uyûn-üt tefâsir (Tefsîr-üş şeyh: Şemseddin-i Sivâsî).

[20] Tab'ı selîme hoş gelmeyen hallerden, hayız gibi, kir gibi, kötü huy gibi şeylerden tamâmen temiz: «Beyzâvî».

onunla bir çoğunu şaşırtır, yine onunla bir çoğunu yola getirir. Onunla fâsıklardan[21] **başkasını şaşırtmaz**[22].

27 — O (fâsıklar) **ki Allahın,** (Kitablarında Muhammede îman etmeleri hakkındaki) **ahid** (ve emr) **ini - onu te'kid de etdikden sonra - bozarlar, Allahın birleştirilmesini emretdiği şey'i** (hısımlık rabıtalarını, cem'iyyet birliğini, peyğambere îmanda birleşmeyi) **keserler, yer yüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar hüsrâne** (maddî ve ma'nevî en büyük zarara) **uğrayanların ta kendileridir.**

28 — Allaha nasıl olub da küfrediyor (Onun varlığını ve birliğini inkâr ediyor) **sunuz? Halbuki siz ölüler iken** (henüz babalarınızın sulbünde bir nutfe iken annelerinizin rahminde, sonra da dünyâda sizi) **O diriltdi**[23]**. Sonra sizi yine O öldürecek, tekrar sizi** (kabirde ve neşirde) **O diriltecek ve nihâyet** (Haşirden sonra) **yine yalınız ona döndürüleceksiniz.**

29 — Yerde ne varsa hepsini sizin (fâideniz) **için yaratan, sonra** (irâdesi) **göğe yönelib de onları yedi gök haalinde tesviye** (ve tanzîm) **eden** (sapasağlam yapan) **Odur ve O her şey'i hakkıyle bilendir.**

30 — Hani Rabbin meleklere: «Muhakkak ben yer yüzünde (benim emirlerimi tebliğ ve infâza me'mur) **bir halîfe** (bir insan, âdem) **yaratacağım» demişdi.** (Melekler) **de: «Biz seni hamdinle tesbîh**[24] **ve seni takdîs** (ayıblardan, eş koşmakdan, eksikliklerden tenzîh) **edib dururken** (yerde) **- orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek - kimse mi yaratacaksın?» demişlerdi. Allah** (da) : **«Sizin bilemeyeceğinizi her halde ben bilirim» demişdi**[25].

---

[21] «Fısk, fusuk» : Lûğatda mutlakaa çıkmak demekdir. Arablar «fesekatirratbetü an-il kışri» Ya'nî «tâze hurma, kabığından çıkdı» derler. Şer'î ıstılahda «Allahın emrini terk ve Ona isyan etmek, doğru yoldan sapıb çıkmak» ma'nâlarına gelir. Öyle olanlara «fâsık» denir. O kelime Kur'anda muhtelif vecihlerde vârid olmuşdur:

1) Küfr: « أفمن كان مؤمناً كمن كان فاسقاً » âyetinde olduğu gibi. (Sûre: Es-secde-18).

2) Ma'sıyet: « فافرق بيننا وبين القوم الفاسقين » âyet. (Sûre: El-Mâide-25).

3) Yalan: « ان جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا » (Sûre: El-Hucurat-6). « ولا تقبلوا لهم شهادة ابداً اولئك هم الفاسقون » âyet, (Sûre: En-Nur-4).

4) Günah: « فان لم تفعلوا فانه فسوق بكم » âyet. (Sûre: El-Bakare-282).

5) Kötülük: « ولا فسوق فى الحج » âyet: (Sûre: El-Bakare-197).

Fısk ya fiîlî olur, ya hem fiîlî, hem itikaadî olur. Fâsık, «kâfir» den eamdır. «zaalim» fâsıkdan eamdır. «facir» kâfire de, fâsıka da ıtlak olunur.

[22] Rivâyete göre Yahudîler Kur'ân-ı Kerîmde sinek, örümcek gibi hayvancıkların mesel ve misâl irad buyurulmasını akıllarınca aralarında tenkid etmek istemişlerdi. Bu âyet o vâkıayi haber vermekdedir.

[23] Bakınız: «El-hadîd» sûresi, âyet: 20 - not.

[24] «Sübhânellâhi ve bihamdihî».

[25] (Ahmed-ibni mübârek) anlatıyor: Bu âyeti kerîmenin tefsîrini ümmî şeyhim ve

31 — Âdeme bütün isimleri öğretmişdi. Sonra onları (onların delâlet etdikleri âlemleri, eşyayi) **meleklere gösterib: «Doğrucular iseniz** (her şey'in iç yüzünü biliyorsanız) **bunları adlarıyle bana haber verin» demişdi.**

32 — (Melekler) **de: «Seni tenzîh ederiz. Senin bize öğretdiğinden başka bizim hiç bir bilgimiz yok. Çünkü** (her şey'i) **hakkıyle bilen, hüküm ve hikmet sahibi alan şübhesiz ki sensin Sen» demişlerdi.**

33 — (Allah) : **«Ey Âdem, onları adlariyle kendilerine haber ver» deyib de o da onları isimleriyle söyleyiverince** (şöyle) **dedi: «Size demedim mi ki göklerin ve yerin gaybını şübhesiz ben bilirim. Neyi açıklarsanız, neyi de gizlemişseniz ben biliyorum.»**

34 — Hani meleklere: «Âdeme (yahud: Âdem için Allaha) **secde edin» demişdik de** (şeytanların reisi olan) **iblisden başkası hemen secde etmişlerdi[26]. O ise dayatmış, kibirlenmek istemişdi.** (Zâten de) **o kâfirlerdendi.**

---

mürşidim (Abd-ül Azîz-id debbağ) hazretlerine sordum. Dedim ki: Hazret, bu âyetde melekler aleyhinde bir nevi' ğıybet var. Halbuki melekler ma'sumdurlar. Müşârünileyh bana şu cevabı verdi :

— Hayır, ğıybet yokdur. Melekler bundan münezzehdir. Zîra onlar Allahın ikrâmına mazhar kullardır. Bu söz onlardan şu ma'nâda saadır olmuşdur: «Senin indinde mahcub (hicab içinde) bulunmayan melekler varken hicab içinde bulunan bir insan yer yüzünde halîfe olmıya salâhiyyetli olabilir mi? Bu salâhiyyet bizimdir. İşte biz seni müşâhede ediyoruz, Senin kadrini biliyoruz. Senin hiç bir emrine karşı gelmiyoruz. Hicabda olan Senin kadrini bilmez de Senin emirlerine isyan eder». Bu, meleklerin erebildikleri bir ilim derecesine göre bir haber vermekden ibâretdir. Onun için Cenâb-ı Hak (meâlen) «Sizin bilmeyeceğinizi muhakkak ben bilirim» buyurdu. Ya'ni «Sizin zannınıza göre hicabda bulunan bir kimse benim kadrimi bilmez. O kadri bilecek olanlar ancak beni müşâhede edenlerdir. Sizin ilminiz ancak buraya kadar varıb dayanır. Halbuki benim ilmim bunun çok üstündedir. Çünkü ben hicabda olanı takviye eder, kendimle onun arasındaki perdeyi gideririm. Bu suretle nihâyet onda bana ma'rifet hasıl olur. Sizin takat getiremiyeceğiniz ilmi benim lutfumla iktisab eder». İşte bundan dolayıdır ki (meâlen) «Allah Âdeme bütün isimleri öğretmişdi» buyurulmuşdur.

(Ahmedibn-i mübârek) tekrar sordum, diyor, «Bu âyeti kerîmeye bütün melekler mi, yoksa sâdece yer melekleri mi muhaatab olmuşdur?». «Müşârün'ileyh derhal şu cevabı verdi: «Yalnız yer melekleri» ve ilâve etdi: «O meleklerin mes'eleyi o suretle anlamalarının sebebi şudur: Âdem oğulları Rablerine karşı hicabdadır, Re'ylerinde müstebiddir. Bundan dolayıdır ki meâlen «Yer yüzünde bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın» dediler. Bununla berâber «Halîfe» kelimesi de onların böyle söylemesine bir vesîle teşkil etdi. Çünkü «Halîfe» nin şanı istiklâldir, istibdaddır, kendinden başkasını tanımamakdır. O, her tedbîri ve avakıb-i umuru idrâk ve takdîr etmeyi, maslahatları görmeyi kendinden bilir. Rabbini unutur. Zâten onların helâki de hep bu yüzdendir. «El-ibrîz».

[26] Buna «Tahiyyet (ya'ni selâm) secdesi» denilir. Bu, ba'zılarınca (Âdem) aleyhisselâmı kıble edinmekden, ba'zılarınca da onun ve evlâdlarının maslahatlarına yardım etmekden ibâretdir. Birinci takdîre göre asıl sücûd Cenâbı Hakkadır. (Yusuf) aleyhisselâma edilen secde de böyledir. Şeriatimiz bu secdeyi nesh etmişdir. Allahdan başkasına eğilmek (rükû' etmek) bile haramdır.

الجزء الأول

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ۝ وَآمِنُوا بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ۝ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ۝ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ۝ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۝ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ۝ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝

وَإِذْ

سورة البقرة

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ۝ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ۝ وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ ۝ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۝ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۝ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ۝ ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝

35 — Ve demişdik ki: «Ey Âdem, sen eşinle berâber Cennetde yerleş, Ondan (Cennetin yiyeceklerinden), **neresinden isterseniz, ikiniz de bol bol yeyin.** (Fakat) **şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de** (nefsine) **zulmedenlerden olursunuz».**

36 — Bunun üzerine Şeytan onları (n ayağını) **oradan kaydırıp içinde bulunduklarından** (onun ni'metlerinden) **onları çıkarıvermiş** (mahrum edivermiş) **di. Biz de: «Kiminiz kiminize düşman olarak inin. Yer yüzünde sizin için bir vakta** (ömrünüzün sonuna) **kadar durak ve fâidelenecek şey vardır» demişdik.**

37 — Derken Âdem Rabbinden kelimeler belleyip aldı (Ona yalvardı). **O da Tevbesini kabul etdi. Çünkü tevbeyi en çok kabul eden, asıl esirgeyen odur.**

38 — (Evet, öyle) **Dedik: Hepiniz oradan inin. Sonra size benden bir hidâyet** (ci rehber) **gelir de kim benim hidâyetimin izince giderse artık onlara hiçbir korku** (ve tehlike) **yokdur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.**

39 — O küfredenler, âyetlerimizi yalan sayanlar (Yok mu?), **onlar ateşin** (cehennemin) **arkadaşlarıdır. Onlar orada bir daha çıkmamak üzere kalıcıdırlar.**

40 — Ey Isrâil (Ya'kub) **oğulları, size** (atalarınıza) **ihsânetdiğim bunca ni'metlerimi hatırlayın** (Peygambere îman hususundaki) **tavsiyemi yerine getirin, ben de size karşı olan ahdimi yapayım. Bir de** (vefâyı terk hususunda) **benden korkun.**

41 — Nezdinizdekini (Tevrâtı) **tasdik edici** (ve doğrultucu) **olarak indirdiğim** (Kur'ân) **a îman edin, onu inkâredenlerin ilki siz olmayın, âyetlerimi az bir bahâ ile** (bayağı bir menfaat mukaabilinde) **değişmeyin. Ancak benden korkun.**

42 — Kendiniz bilib dururken Hakkı baatıla karıştırıb da gerçeği gizlemeyin.

43 — Dosdoğru namaz kılın, zekât verin, rükû' eden (mü'min) **lerle birlikde rükû' edin** (cemaate devam edin).

44 — (Ey Yahudi bilginleri) **siz, insanlara iyiliği** (gerçeği ve peyğambere îman etmeği) **emredersiniz de kendinizi unutur musunuz? Halbuki Kitab** (Tevrat) **da okursunuz. Haalâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?**[27]

45 — Hem sabır (ve sebât) **ile, hem namâzla** (Hakdan) **yardım isteyin.** (Gerçi) **bu, elbette büyük** (ağır ve çetin bir şey) **dir. Ancak** (Allaha karşı) **yüksek saygı gösterenlere göre öyle değil.**

---

[27] «Akl» ın muhtâr olan ta'rîfi şudur: «Nefs-i naatıka-i insâniyyeye mahsus bir kuvvetdir ki nefis onunla bilgileri, idrâkleri iktisâba muktedir olur.» Diğer bir ta'rîf: «Bir cevherdir ki gaibleri, ya'ni tasavvurî ve tasdıykî mechûlleri vasıtalarla, mahsûsâtı müşahede ile idrâk eder». Vasıtalar tasdıykde, delîller tasavvurda ta'rif demektir. «Müşâhede» beş dış hasse ile olur. İslâm filezofları akl için dört mertebe isbat etmiştir: 1) Çocukların ma'kulâtdan hâlî ve yalnız onları kabule olan isti'dadı ma'nâsına «Heyûlâî akıl», 2) Bedîhî bilgilerle nazariyyatı iktisâba isti'dad demek olan «meleke ile akıl», 3) Bedîhiyyatdan nazariyyatı, ya'ni meleke ile olan akıl mertebesinde istihsal olunan küllî suretleri ve tasdıykî hükümlerle mechülleri istihrac melekesi demek olan «fiilî akıl», 4) İdrâk etdiği daimî nazariyyatın akıl indinde mevcut ve hazır olarak hiç birinin kendinden gaib olmaması ma'nâsını ifâde eden «müstefad akıl». Şer'î tekliflere menat olan akıl «meleke ile akıl» dır. İslâmda «ilm» in sebebleri şunlardır: 1) Selîm hasseler, 2) Saadık haber, 3) Akıl, Allahın ilmi bunlardan haricdir. Zira o, mahluk gibi sebeblere muhtac değildir. İlim hem hasselerin, hem gerek tasavvurlara, gerek yakıynî, gayri yakıynî tasdiklere müteallık olmak üzere aklın idrâkine şâmildir.

«Akl» isim olduğu gibi «bilmek, idrâk etmek» ma'nâsına masdar da olur. Nitekim bu âyetde masdar olmuşdur.

46 — O (yüksek saygı göstere) **nler ki onlar hakıykaten Rablerine kavuşucu ve hakıykaten ancak ona dönücü olduklarını bilirler** (de namazlarını o vech ile kılarlar).

47 — Ey Isrâil oğulları, size ihsân etdiğim bunca ni'metimi ve sizi (bir zaman) **âlemlerin üstüne geçirdiğimi hatırlayın.**

48 — Ve öyle bir günden korkun ki (o günde) **hiçbir kimse, hiçbir kimse nâmına bir şey ödeyemez. Ondan her hangi bir şefâat kabûl olunmaz**[28]**. Ondan bir fidye** (bedel) **alınmaz, onlara** (Allahın azâbından kurtulmak hususunda) **yardım da edilmez.**

49 — Yine hatırlayın o zamanı ki (yeni doğan) **oğullarınızı boğazlayıp kızlarınızı sağ bırakmak** (yâhud kadınlarınıza utanılacak dürlü fenalıklar yapmak) **suretiyle size** (atalarınıza) **işkencenin en kötüsünü yüklemekde devameden Fir'avun haanedânından sizi kurtarmışdık. Bunda** (bu azâbda ve kurtarmada) **Rabbinizden** (gelen) **büyük bir imtihan vardı sizin için.**

50 — Hem hatırlayın o demleri ki sizin sebebinize denizi yarıb da hepinizi kurtarmış, Fir'avun haanedânını ise, kendiniz de gözlerinizle bakıb dururken, (suda) **boğmuşduk.**

51 — Hani Musâ ile kırk gece («Tur» da kalmak ve ondan sonra kendisine Tevrat verilmek üzere) **vaidleşmişdik. Yine siz onun arkasından** (nefsinizin) **zaalimler** (i) **olarak** («Sâmirî» nin tanrı diye gösterdiği) **buzağıya tutunmuş** (onu tanrı edinmiş) **diniz.**

52 — Bil'âhare sizi bundan sonra da afvetmişdik. Gerekdi ki şükredesiniz.

53 — Hani Musâya, (sapıklıkdan ayrılıb) **doğru yola gelesiniz diye,** («Tur» da) **o kitabı (Tevrâtı) ve Furkaanı** (Hak ile batılı ayırd eden hükümleri) **vermişdik.**

54 — Ve hani Musâ, kavmine: «Ey kavmim, siz buzağıya tutunmakla (onu tanrı edinmekle) **şübhesiz kendinize yazık etmişsiniz. Hemen Yaradanınıza tevbe edip nefislerinizi öldürün** (islâh edin)[29]**, böyle yapmanız Yaradanınız katında, sizin için çok hayırlıdır» demişdi de** (Allah da) **tev-**

---

[28] «Allahın izni olmadıkca «O» nun katında şefâat edebilecek kimmiş.» (El-bakare sûresi, âyet: 255 meâli).

[29] «Buzağıya tapmak suretiyle Hak dîninden dönenleri öldürün» ma'nâsını da verenler olmuş. Nazm-ı celîl buna müsâid değildir. Çünkü «Nefislerinizi öldürün» buyuruluyor. Hiçbir peyğamber «Kendinizi bizzât öldürün, intihar edin» demez. Bu nazm nefs ile mücâdelenin lüzûmunu belirtmekdedir. En büyük mücâdele odur.

الجزء الأول

وإذ قلنا ادخلوا هذه القرية فكلوا منها حيث شئتم رغدا وادخلوا الباب سجدا وقولوا حطة نغفر لكم خطاياكم وسنزيد المحسنين ۝ فبدل الذين ظلموا قولا غير الذي قيل لهم فأنزلنا على الذين ظلموا رجزا من السماء بما كانوا يفسقون ۝ وإذ استسقى موسى لقومه فقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا قد علم كل أناس مشربهم كلوا واشربوا من رزق الله ولا تعثوا في الأرض مفسدين ۝ وإذ قلتم يا موسى لن نصبر على طعام واحد فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض من بقلها وقثائها وفومها وعدسها وبصلها قال أتستبدلون الذي هو أدنى بالذي هو خير اهبطوا مصرا فإن لكم ما سألتم وضربت عليهم الذلة والمسكنة وباءوا بغضب من الله ذلك بأنهم كانوا يكفرون بآيات الله ويقتلون النبيين بغير الحق ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون ۝

إن الذين

سورة البقرة

إن الذين آمنوا والذين هادوا والنصارى والصابئين من آمن بالله واليوم الآخر وعمل صالحا فلهم أجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝ وإذ أخذنا ميثاقكم ورفعنا فوقكم الطور خذوا ما آتيناكم بقوة واذكروا ما فيه لعلكم تتقون ۝ ثم توليتم من بعد ذلك فلولا فضل الله عليكم ورحمته لكنتم من الخاسرين ۝ ولقد علمتم الذين اعتدوا منكم في السبت فقلنا لهم كونوا قردة خاسئين ۝ فجعلناها نكالا لما بين يديها وما خلفها وموعظة للمتقين ۝ وإذ قال موسى لقومه إن الله يأمركم أن تذبحوا بقرة قالوا أتتخذنا هزوا قال أعوذ بالله أن أكون من الجاهلين ۝ قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي قال إنه يقول إنها بقرة لا فارض ولا بكر عوان بين ذلك فافعلوا ما تؤمرون ۝ قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها قال إنه يقول إنها بقرة صفراء فاقع لونها تسر الناظرين ۝

belerinizi kabul etmişdi. Çünkü o, tevbeleri en çok kabul edenin, en çok esirgeyenin, ta kendisidir.

55 — Bir de hatırlayın o zamanı ki siz (Musâ ile birlikde Allaha karşı özür dilemek, onun emirlerini dinlemek üzere çıkdığınız vakıt) **«Ey Musâ, biz Allahı apâşikâr görünceye kadar sana kat'iyyen îman etmeyiz» demişdiniz de gözünüz bakıb dururken sizi o yıldırım** (sayha) **çarpmışdı**[30].

56 — Sonra ölümünüzün arkasından sizi yine diriltmişdik. Gerekdi ki şükredesiniz.

57 — Ve («Tîh» de güneşin sıcaklığından korunmanız için) **üstünüze** (ince bir) **bulutu gölge yapmış, size** (orada) **kudret helvasiyle yelve kuşunu indirmiş, «Size rızk olarak verdiğimiz şeylerin iyilerinden, güzellerinden** (en temiz ve halâl olanlarından) **yeyin»** (onları gizlice saklayıb ve biriktirib de nankörlük ve tama'kârlık etmeyin demişdik). **Onlar** (o nankörlükleriyle) **bize zulmetmemişler, fakat kendi kendilerine zulmetmişlerdi.**

---

[30] Bakınız: «El-a'raaf» sûresi, âyet: 154.

58 — **Hani:** («Tîh» den çıkdıkdan sonra) **şu kasabaya**[31] **girib dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yeyin, kapısından secde ederek** (eğilerek, saygı göstererek) **girin ve** (dileğimiz) **hıtta** (dır, günahlarımızın dökülüp düşmesidir) **deyin,** (tevbe edin de o sâyede) **kusurlarınızı örtelim, iyilik** (ve itâat) **edenler** (in ecrin) **i ise daha artıracağız» demişdik.**

59 — (Evet, öyle demişdik de içlerinden nefislerine) **zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başkasına çevirmişlerdi**[32]**, biz de o zaalimlerin üstüne gökden - etdikleri fıskın karşılığı olmak üzere - murdar bir azâb indirmişdik**[33].

60 — **Bir de hani Musâ,** («Tîh» de susayan) **kavmi için su arayınca: «Asaanı taşa vur demişdik de ondan** (on iki sıbt adedince) **on iki pınar kaynamış**[34] **ve her sınıf, su alacağı yeri öğrenmişdi.** (Demişdik ki) **«Allahın rızkından yeyin, için.** (Fakat) **yer yüzünde fesadcılar olarak taşkınlık yapmayın».**

61 — **Hani siz : «Ey Musâ, bir çeşid yemeğe** (kudret helvasiyle bıldırcın etine), **mümkin değil, dayanamayız. O halde bizim için Rabbine duâ et de yerin bitirdiği şeylerden, sebze, acur, sarımsak, mercimek ve soğan çıkarsın» demişdiniz.** (Musâ da) : **«O hayırlı olanı şu daha aşağı olanla değişdirmek mi istiyorsunuz?** (Öyle ise) **bir şehre**[35] **inin, çünkü** (orada) **size istediğiniz** (sebzeler) **var» demişdi. Onların üzerine horluk ve yoksulluk vuruldu. Allahdan bir gazaba da uğradılar. Bu, onların Allahın âyetlerini inkâr etdiklerinden, Peyğamberlerini haksız yere öldürdüklerindendi**[36]**. Bu, isyan eylediklerinden ve** (meaasîde) **aşırı gitdiklerindendi.**

62 — **Şübhe yok ki** (senden evvel peygamberlere) **îman edenler** (olsun, Musâ dînini kabul eden) **Yahudîler** (olsun), **Nasrânî** (Hiristiyan) **ve Sabiîler** (olsun) **kim** (peyğamberin şerîatine göre) **Allaha ve âhiret gününe inanır, bununla berâber** (o şerîatin emri vech ile) **saalih** (iyi) **amel** (ve hareket) **de bulunursa elbette onların Rableri katında ecirleri**

---

[31] «Karye» — ki kafın kesriyle de lûğatdır. — insanların toplandığı yer demekdir. Şehre, kasabaya ve köye şâmildir. Kur'ân-ı Kerîmde «Mekke»ye «Ümmül-kuraa = Şehirlerin anası», «Mekke» ile «Taif» e «Karyeteyn = iki karye» denilmişdir. «Yâsîn» sûresindeki «karye» den maksud, rivâyetlere göre, «Antakya şehri» dir. Bu âyetde gördüğümüz «Karye», «Kudüs» kasabasıdır. «Erîha» diyenler de olmuş.

[32] «Hıtta» yı «Hınta = buğday» a çevirmişler. Bu suretle gûyâ eğlenmek istemişlerdi.

[33] «Taaun» dan bir saat içinde binlerce kişi ölmüşdü.

[34] İsrâîl oğullarının on iki torunu, kabîlesi (sıbt) sayısınca.

[35] Yahud «Mısıra».

[36] Yahudiler (Yahya, Zekeriyya, Şa'ya) aleyhim-üs selâm gibi peyğamberleri öldürmüşlerdi.

(mükâfatları) **vardır. Hem onlara bir korku da yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir**[37].

63 — Hani sizden (Tevrat ile âmil olacağınıza dâir) **sapasağlam söz almışdık, «Tur» u da** (tepenize iniverecek bir durumda) **üstünüze kaldırmışdık,** (ve demişdik ki:) **«Size verdiğimiz** (Kitab) **ı** (n hükümlerini) **kuvvetle tutun, onda onlar** (la amel etmek lüzumun) **u hatırlayın. Tâ ki** (cehennemden, günahlardan) **sakınmış olasınız».**

64 — Sonra onun (Tevrâtı kabul edişinizin) **arkasından yine yüz çevirmişdiniz. İşte eğer üzerinizde Allahın fazl-u rahmeti olmasaydı elbette maddî ve ma'nevî en büyük zarara uğrayanlardan olacakdınız** (mahvolacakdınız).

65 — Andolsun, içinizden Cumartesi günü (ne saygı göstermek) **hakkında** (ki dînî hududu balık avlamak suretiyle) **çiğneyib geçen** («eyle» li)-**ler** (in hallerini, başlarına gelenler) **i de her halde bil** (ib öğren) **mişsinizdir. İşte biz onlara** (Dâvud lisâniyle) : **«Hor ve zelîl maymunlar olun» dedik**[38]. (Üç gün sonra hepsi helâk oldu).

66 — Binâen'aleyh onu[39] **hem önündekilere** (o zaman hazır olanlara), **hem ardındakilere** (sonradan geleceklere) **ibret verici cezâ ve** (mü'minlerden) **takvaaye erenler de bir öğüd yaptık.**

67 — Bir zaman da Musâ, kavmine: «Allah size her halde bir inek boğazlamanızı emrediyor» demişdi. Onlar: «Bizi eğlence mi ediniyorsun?» demişdi. Musâ da: «Ben câhillerden olmakdan Allaha sığınırım» demişdi[40].

68 — (Yine) **demişlerdi ki: «Bizim için Rabbine duâ et de onun** (o ineğin) **ne olduğunu** (kaç yaşında olacağını) **bize iyice açıklasın».** (Mu-

---

[37] Bu âyet-i kerîmede öğülen dört zümre, mü'minler ve tebdilden evvel Tevrat ile âmil olan Yahudîler, yine nesih ve tebdilden evvel İncîl ile amel eden Nasrânîler, bir de Hazreti (İbrâhîm) aleyh-is selâma tâbi' olan «Saabie» dir. Saabie'den kimi yıldızlara tapardı. Bunlar bu öğgüden dışarıdadırlar. Çünkü müşrikdirler. Bu âyet yalnız kendilerinin necât ve hidâyete ermiş olduklarını iddiâ eden Yahudîlere karşı bir tekzibdir de. (Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31).

[38] Uğradıkları ma'nevî ve siyasî zillet ve esârete işâretdir. (Bakınız: «El-a'raf sûresi, âyet: 165)».

[39] O kıssayı, o cezâyi, o ümmeti, o maymun yapma keyfiyyetini.

[40] Fir'avunların idâresi altında bulunan Mısırlılarca sığır mukaddes bir hayvandı. Ona taparlardı. Bu âdet, «buzağı» mes'elesinde de (âyet: 92, 93) geleceği vech ile, İsrail oğullarına Mısırlılardan geçmişdi. (Musâ) aleyh-is selâmı Allahdan başka hiçbir şey'e tapınılmayacağı akîdesini kökleşdirmek ve o baatıl inanı gönüllerden söküb atmak ve bir de ölüyü diriltdikden sonra kaatilin adını ona söyletmek mu'cizesini göstermek için öyle emretmişdi.

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي إن البقر تشابه علينا
وإنا إن شاء الله لمهتدون ۝ قال إنه يقول إنها بقرة لا ذلول
تثير الأرض ولا تسقي الحرث مسلمة لا شية فيها قالوا
الآن جئت بالحق فذبحوها وما كادوا يفعلون ۝ وإذ قتلتم
نفسا فادارأتم فيها والله مخرج ما كنتم تكتمون ۝ فقلنا
اضربوه ببعضها كذلك يحيي الله الموتى ويريكم آياته لعلكم
تعقلون ۝ ثم قست قلوبكم من بعد ذلك فهي
كالحجارة أو أشد قسوة وإن من الحجارة لما يتفجر منه الأنهار
وإن منها لما يشقق فيخرج منه الماء وإن منها لما
يهبط من خشية الله وما الله بغافل عما تعملون ۝
أفتطمعون أن يؤمنوا لكم وقد كان فريق منهم
يسمعون كلام الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه وهم
يعلمون ۝ وإذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا وإذا خلا
بعضهم إلى بعض قالوا أتحدثونهم بما فتح الله عليكم
ليحاجوكم به عند ربكم أفلا تعقلون ۝

أولا يعلمون أن الله يعلم ما يسرون وما يعلنون ۝ ومنهم
أميون لا يعلمون الكتاب إلا أماني وإن هم إلا
يظنون ۝ فويل للذين يكتبون الكتاب بأيديهم ثم
يقولون هذا من عند الله ليشتروا به ثمنا قليلا
فويل لهم مما كتبت أيديهم وويل لهم مما يكسبون
۝ وقالوا لن تمسنا النار إلا أياما معدودة قل
أتخذتم عند الله عهدا فلن يخلف الله عهده أم تقولون
على الله ما لا تعلمون ۝ بلى من كسب سيئة وأحاطت
به خطيئته فأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون
۝ والذين آمنوا وعملوا الصالحات أولئك
أصحاب الجنة هم فيها خالدون ۝ وإذ أخذنا
ميثاق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله وبالوالدين
إحسانا وذي القربى واليتامى والمساكين
وقولوا للناس حسنا وأقيموا الصلاة وآتوا الزكاة
ثم توليتم إلا قليلا منكم وأنتم معرضون ۝

sâ da): **«Allah diyor ki o, ne çok yaşlı, ne de pek genc değil, ikisi ortası bir dinc** (inek) **dir. Artık emrolunduğunuz şey'i yapın» demişdi.**

69 — (Tekrar) **şöyle söyledilerdi: «Bizim için Rabbine duâ et de onun donu** (rengi) **nedir, bize tam açıklasın». O da :** («Rabbim) **diyor ki: o, bakanlara ferahlık verecek sapsarı bir inekdir» demişdi.**

70 — (Yine) **demişlerdi: «Bizim için Rabbine duâ et de o nedir? Apaçık anlatsın bize. Çünkü bizce bir çok inekler birbirine benziyor. Allah dilerse** (istenen ineği bulmıya) **muvaffak oluruz** (yahud hidâyete erdirilmiş bulunuruz).

71 — (Musâ şöyle dedi: **«Rabbim buyuruyor ki: O, ne boyunduruğa koşulub arazî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek değildir. Salmadır** (yahud ayıbdan sâlimdir). **Hiçbir alacası da yokdur». Onlar: «Işte şimdi hakîkati getirdin** (vasfını tastamam bildirdin)**» dediler. Bunun üzerine o ineği** (bulub) **boğazladılar ki az kaldı** (bunu) **yapmayacaklardı.**

72 — Hani siz bir kimse öldürmüşdünüz de onun (kaatili) **hakkında birbirinizle atışmışdınız** (her biriniz suçu üstünüzden atmışdınız). **Halbuki Allah sizin gizleyecek olduğunuz şey'i açığa vurandı.**

73 — Onun için biz «Ona (öldürülen o adama, kesilen o ineğin) **bir parçasiyle vurun» demişdik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini** (kudretini açıklayan delîlleri, alâmetleri, mu'cizeleri) **gösterir. Gerek ki aklınızı başınıza alasınız.**

74 — Sonra, bunun arkasından yine kalbleriniz katılaşdı. Şimdi o, taş gibi, yahud daha katı. Çünkü taşın öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar, öylesi vardır ki yarılıb ondan su fışkırır, öylesi de vardır ki Allah korkusiyle yukardan aşağı düşer (yüksekden aşağı yuvarlanır). **Allah, ne yaparsanız** (hiç birinden) **gaafil değildir.**

75 — Artık (ey mü'minler) **onların** (Yahudîlerin) **size inanacaklarını umar mısınız? Halbuki onlardan** (hahamlık eden) **bir zümre vardır ki Allahın kelâmını** (Tevrâtı) **dinlerlerdi de akılları aldıkdan sonra onlar bunu bile bile tahrîf** (ve tağyîr) **ederlerdi.**

76 — (Yahudi münâfıklar) **îman edenlere kavuşdukları zaman «İnandık» derler. Birbirine** (dönüb) **halvet oldukları vakıt ise** (aralarındaki ileri gelenler, münâfıklık eden arkadaşlarına) : **«Allahın size açdığı şey'i** (Resûlüllahın sıfatlarına ve sâireye dâir Tevratda öğretdiklerini) **mü'minler onunla Rabbiniz katında** (aleyhinizde) **kuvvetli delîl getirsinler diye mi onlara söyleyib duruyorsunuz? Buna aklınız ermiyor mu?» derler.**

77 — Onlar bilmiyorlar mı ki Allah, ne gizlerlerse, ne açıklarlarsa (hepsini) **bilir.**

78 — Onların içinde ümmî[41] ler de var ki Kitabı (Tevrâtı) **bilmezler.** (Bütün bildikleri yalınız reîslerinin telkin etdikleri) **bir sürü kuruntu ve yalandan başkası değil. Onlar başka değil, yalınız zanda** (ve cehâletde) **kalmış bulunuyorlar.**

79 — Artık, elleriyle Kitabı (Tevrâtı yalan yanlış) **yazıb da sonra onu az bir bahâ ile satabilmek için «Bu, Allah katındadır» diyegelenlerin vay haalinel.. Vay ellerinin yazdıklarından başlarına geleceklere! Vay şu kazanmakda oldukları** (rişvet, günah) **yüzünden onlara!.**

80 — (Peyğamber onları Cehennemle korkutduğu zaman da : «Atalarımızın buzağıye tapdıkları) **sayılı** (ve mahdud) **günlerden** (kırk günden) **başka** (fazla) **bize kat'iyyen Cehennem** (azâbı) **dokunmayacak» de-**

[41] «Ümmî» anadan doğduğu gibi kalan, ya'ni okuyub yazmak bilmeyen kimse demekdir. Burada maksud avam tabakasıdır.

diler. Söyle (Habîbim) **ki: «Allah katından** (bu hususda) **bir ahdi mi elde etdiniz?** (Ondan böyle bir sözü mü aldınız?) **- ki Allah ahdinden aslâ caymaz - yoksa Allaha karşı bilmeyeceğiniz bir şey'i mi söylüyorsunuz?».**

81 — Hayır (Iş öyle değil)[42]. **Kim bir kötülük** (günah) **kazanır da suçu kendisini çepçevre kuşatırsa onlar cehennemin saahibleridirler. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere, kalıcıdırlar.**

82 — İman edib güzel güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanlar** (a gelince) : **onlar da cennetin arkadaşlarıdırlar. Onlar orada muhalleddirler** (ebedî kalacaklardır).

83 — Hani İsrâil oğullarından: «Allahdan başkasına ibâdet etmeyin, anaya, babaya, hısımlara, yetîmlere, yoksullara iyilik yapın, insanlara güzellikle söyleyin, dosdoğru namaz kılın, zekât verin» diye (emretmiş), **te'mînâtlı söz almışdık. Sonra** (bu sağlam sözünüze karşı) **- içinizden birazınız haric olmak üzere - arka döndünüz ve siz** (de atalarınız gibi) **haalâ yüz çevirmekde berdevamsınız.**

84 — Hani sizden (ey Yahudîler,) : **«**(Birbirinizin) **kanlarını** (haksız) yere) **akıtmayın, kendinizi kendi yurdlarınızdan çıkarmayın»**[43] **diye kat'î söz almışdık. Sonra siz de** (buna karşı) **ıkraar vermişdiniz ve haalâ** (bu yolda aleyhinizde) **şâhidlik edib duruyorsunuz da.**

85 — (Öyle oldukdan) **sonra sizler, yine onlarsınız ki** (işte) **kendilerinizi öldürüyor, içinizden bir fırkayı yurdlarından çıkarıyor, aleyhlerinde günah ile, düşmanlıkla birleşib yardımlaşıyorsunuz. Eğer size esîr olub gelirlerse kendileriyle fidyeleşir** (esîr mübâdelesi yapar, Yine onların; yurdlarında kalmasına müsâade etmez) **siniz**[44]**. Halbuki onların çı-**

---

[42] Âyet-i celîlenin metninde görülen « بلى » lâfzı ya nefyi reddeder, yahud nefye mukaarin istifhâma isbat cevabı verir. Burada menfî olan «...Bize kat'iyyen cehennem azâbı değmeyecek» iddiâsını reddetmektedir. Onun için «Hayır» kelimesiyle terceme edilmişdir. İkinciye misâl: « الست بربكم = Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» « بلى = Evet (Rabbimizsin), Âyet». Bu makamda « نعم = evet» denilemez. Çünkü bu edât, müsbet, menfî her haberi olduğu gibi tasdik eder. Bu istifhâma «Neam» ile cevab vermek, (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâye göre, küfürdür. Çünkü o suretde ma'nâ —haşâ— «Sen bizim Rabbimiz değilsin» demek olur.

[43] Kelimelerin lâfzı ihbârî, ma'nâsı inşâîdir.

[44] Metindeki « تفادوهم » lâfzı celîli «Müfâale» babındandır. Verdiğimiz ma'na buna göredir. Müfessirlerden bir çoğu bu lâfz-ı kerîme «Onlardan fidye alıyorsunuz» diye ma'nâ vermişlerdir. Bizce doğru görünen yazdığımız meâldir. Bununla beraber eğer « تفدوهم » kıraati — ki öyle bir kıraat de vardır — nazarı i'tibara alınırsa meâl şöyle olur: «Size (düşman elinde) esîr olub da gelirlerse (o zaman da) fidyelerini ver(ib kurtulmalarına gayret ed)iyorsunuz». «Kurayza». Yahudîleri Arabın «Evs» kabîlesiyle, «Nadıyr» Yahu-

الجزء ١ ١٢

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ۝
ثُمَّ اَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا
مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ
يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ
اِخْرَاجُهُمْ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ
فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ۝ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
۝ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ
وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
اَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ۝ وَقَالُوا قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ۝

وَلَمَّا

سورة البقرة ١٣

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا
مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ
مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝
بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ
بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
فَبَاؤُ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝
وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا
وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ
قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ۝ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ
ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ
۝ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا
سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ
قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝

karılması size haram kılınmışdı. Yoksa siz Kitâbın (fidyeye âid) **bir kısmına inanıyorsunuz da** (Katl-i nefsi, nefyi, kötülükde yardımlaşmayı men' eden) **bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapan** (lar) **ın cezâsı dünya hayaatında bir rüsvaylıkdan** (esîr ve makhur yaşamakdan)[45] **başka** (bir şey) **değildir. Kıyâmet gününde de onlar azâbın en çetinine itileceklerdir. Allah, ne yaparsanız** (hiç birinden) **gaafil değildir.**

86 — Onlar âhirete bedel dünyâ hayatını satın almış kimselerdir. Bundan dolayı kendilerinden azâb kaldırılıb hafifletilmeyecek, onlara yardım da edilmeyecekdir.

---

dîleri de Arabın «Hazrec» kabîlesiyle ittifak etmişlerdi. Onlardan her fırka müttefikleriyle yanyana muhaarebe ederler, hasımlarının evlerini yıkarlar, kendilerini yurdlarından çıkarıb nefyederlerdi. Düşmanlarına esîr olan milletdaşlarını da fidye ile kurtarırlardı. Onlara: «Neye fidye verip düşmanlarınızı kurtarıyorsunuz?» denildiği zaman «Fidye» ile emrolunduk» derler, «Peki, neye birbirinize karşı muhaarebe ediyorsunuz?» denilince de «Ne yapalım, müttefiklerimizin ezilmesinden utanıyoruz» cevabını verirlerdi.

[45] Kelimede bu ma'nâ da vardır.

87 — Andolsun, Musâya o Kitabı verdik, ondan (Musâdan) **sonra da birbiri ardınca** (ayni şeriatle me'mur) **peyğamberler gönderdik**[46]**. Meryemin oğlu İsâye de beyyineler** (gaayet açık bürhanlar, mu'cizeler) **verdik ve onu Ruuh-ül kuds**[47] **ile destekledik. Demek, size ne vakıt bir peyğamber gönüllerinizin hoşlanmadığı bir şey'i getirirse kibirlenmek isteyeceksiniz de kiminiz yalanlayacak, kiminiz de öldüreceksiniz, öyle mi**[48]**.**

88 — (Yahudîler, Peyğamberle istihzâ yolunda) **dediler: «Kalblerimiz perdelidir** (kaşerlenmişdir. Bize ne söylersen kâretmez)**». Öyle değil. Allah onları küfürleri yüzünden rahmetinden koğmuşdur. Onun için ancak birazı îman edeceklerdir**[49]**.**

89 — Vaktâki onlara Allah katından - nezdlerinde bulunan (Tevrât) ı **tasdıyk edici** (ve doğrultucu) **- bir Kitab** (Kur'an) **geldi, ki daha evvel küfredenlerin** (Arab müşriklerinin) **aleyhine** (Allahdan böyle bir) **feth istiyorlardı**[50]**. İşte** (Tevrâtın şehâdet ve saraahatiyle) **tanıdıkları o şey** (Kur'an) **kendilerine gelince ona** (hasedlerinden ve mevki' hırsından dolayı) **küfretdiler. Artık Allahın lâ'neti o kâfirlerin tepesine.**

90 — Onlar - Allahın, kullarından kimi dilerse ona fazl (u kerem) **inden** (vahyi, peyğamberliği) **indirmesini** (öteden beri) **günüledikleri** (hased etdikleri) **için - Allahın** (bu kerre) **indirdiği şey'i** (Kur'ân)ı **da inkâr etmek** (suretiy) **le nefslerini ne kötü şey'e değişib satdılar da gazab üstüne gazaba döndüler. O kâfirler için** (kendilerini) **hor ve hakîr edici bir azâb vardır.**

91 — Bir de onlara (Yahudîlere) : **«Allahın indirdiği şey'e** (Kur'âna) **îman edin» denildiği zaman: «Biz, bize indirilen** (Tevrât) **a inanırız» derler de ondan başkasına küfrederler. Halbuki o** (gönderilen kitab) **nezd-**

---

[46] (Yuşa, İşmuil, Şem'un, Dâvud, Süleyman, Şa'yâ, Ermiyâ, Uzeyr, Hazkıyl, İlyas, Elyesa', Yunus, Zekeriyya, Yahya) aleyhimüssalâtü vesselâm ve sâire.

[47] «Ruh-ül-kuds»den maksud Cebrâil aleyhisselâmdır. Ba'zıları da İncîldir, İsmi a'zamdır ve sâiredir demişler.

[48] (İsâ) aleyhisselâm ile Peyğamberimiz (Muhammed Mustafa) sallellâhü aleyhi ve sellemi tekzîb etdiler. (Zekeriyya) ve (Yahya) aleyhimesselâm ile diğer ba'zı peyğamberleri de öldürdüler.

[49] (İbni Selâm) ve sâire gibi.

[50] قد اظل زمان نبي يخرج بتصديق ما قلنا فنقتلكم معه قتل عاد وارم Bizim söylediğimizi tasdik ederek çıkacak olan peyğamberin zuhuru zamanı artık geldi, gölgesi basdı. Biz onunla berâber sizi (Âd) ve (İrem) kavmleri gibi öldüreceğiz» diyorlardı. (İbni Abbas, Katâde, Süddî) rivâyetlerine göre bi'set-i peyğamberîden evvel (Benî Kurayza) ve (Benî Nadr) Yahudîleri (Evs) ve (Hazrec) kabîlelerine karşı dâimâ Nebiyy-i Âhir Zaman ile istiftâh (Ya'ni temenni'-i feth) ederlerdi.

Yahudîler iki fırka idiler. Biri (Evs) ile; öbürü (Hazrec)le berâberdi. Onlar döğüşdükce bunlar da aralarında döğüşürlerdi.

قل إن كانت لكم الدار الآخرة عند الله خالصة من دون
الناس فتمنوا الموت إن كنتم صادقين ۝ ولن يتمنوه
أبدا بما قدمت أيديهم والله عليم بالظالمين ۝
ولتجدنهم أحرص الناس على حياة ومن الذين أشركوا
يود أحدهم لو يعمر ألف سنة وما هو بمزحزحه
من العذاب أن يعمر والله بصير بما يعملون ۝
قل من كان عدوا لجبريل فإنه نزله على قلبك
بإذن الله مصدقا لما بين يديه وهدى وبشرى
للمؤمنين ۝ من كان عدوا لله وملائكته ورسله
وجبريل وميكال فإن الله عدو للكافرين ۝ ولقد
أنزلنا إليك آيات بينات وما يكفر بها إلا الفاسقون
۝ أوكلما عاهدوا عهدا نبذه فريق منهم بل أكثرهم
لا يؤمنون ۝ ولما جاءهم رسول من عند الله مصدق
لما معهم نبذ فريق من الذين أوتوا الكتاب
كتاب الله وراء ظهورهم كأنهم لا يعلمون ۝

واتبعوا ما تتلوا الشياطين على ملك سليمان وما كفر
سليمان ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس
السحر وما أنزل على الملكين ببابل هاروت وماروت
وما يعلمان من أحد حتى يقولا إنما نحن فتنة فلا تكفر
فيتعلمون منهما ما يفرقون به بين المرء وزوجه
وما هم بضارين به من أحد إلا بإذن الله ويتعلمون
ما يضرهم ولا ينفعهم ولقد علموا لمن اشتراه
ما له في الآخرة من خلاق ولبئس ما شروا به
أنفسهم لو كانوا يعلمون ۝ ولو أنهم آمنوا
واتقوا لمثوبة من عند الله خير لو كانوا يعلمون
۝ يا أيها الذين آمنوا لا تقولوا راعنا وقولوا انظرنا
واسمعوا وللكافرين عذاب أليم ۝ ما يود
الذين كفروا من أهل الكتاب ولا المشركين
أن ينزل عليكم من خير من ربكم والله يختص
برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم ۝

lerindeki (Tevrât) ı **doğrultan** (bir) **gerçekdir. De ki :** (Habîbim) : **«Öyle ise mü'minler idiniz de** (Tevrâta inanıyordunuz da) **daha evvel Allahın peyğamberlerini neye öldürüyordunuz?**

92 — Andolsun, Musâ size en açık delîlleri getirdi. Sonra siz onun ardından (gıyaabında) **o buzağıye tutundunuz** (onu tanrı edindiniz). **Siz** (öyle) **zaalimlersiniz.**

93 — Bir vakıt «Size verdiğimiz (Tevrat) ı **kuvvetle tutun** (ona sımsıkı yapışın, söz) **dinleyin»** (diye) **«Tur» u tepenizin üstüne kaldırıb sizden te'mînatlı va'd almışdık.** «(Kulağımızla) **dinledik,** (kalbimizle) **ısyan etdik» demişlerdi.** (Çünkü) **küfürleri yüzünden özlerine buzağı** (bir su gibi) **içirilmiş** (iyice işlemiş) **di. De ki : «Eğer mü'min** (kimse) **ler iseniz inancınız size ne kötü şey emrediyor.»**

94 — (Habîbim) **söyle : «Allah yanında âhiret yurdu** (cennet, diğer) **insanların değil de yalınız sizinse** (ve bu da'vânızda) **doğruculardan iseniz haydi ölümü temennî edin.** (Bunu canınıza minnet bilin)».

95 — (Fakat) **onlar önceden elleriyle işlediklerinden** (kötü amelle-

rinden, Tevrâtı tahrîf etdiklerinden) **ötürü onu** (ölümü) **hiçbir zaman arzuu edemezler. Allah o zaalimleri hakkıyle bilendir.**

96 — Andolsun, sen onları (Yahudîleri) **insanlardan,** (hattâ) **müşrik olanlardan ziyâde hayaata düşkün bulacaksın. Onlardan her biri arzuu eder ki** (kendisine) **bin yıl ömür verilsin**[51]**. Halbuki onun çok yaşatılması kendisini azâbdan uzaklaşdırıcı değildir. Allah, onlar ne işlerlerse, hakkıyle görücüdür.**

97 — (Habîbim) **de ki: «Kim Cebrâîle düşman olursa»** (kahrından gebersin!) ([*]. **Çünkü kendinden evvelki** (Kitab) **ları tasdik edici** (ve doğrultucu) **ve mü'minler için ayn-ı hidâyet ve müjde olan** (Kur'ân) **ı Allahın izni ile senin kalbinin üstüne o indirmişdir**[52]**.**

98 — Kim Allaha, meleklerine, peyğamberlerine, Cebrâîle, Mîkâîle düşman olursa şübhesiz Allah da o (gibi) **kâfirlerin düşmanıdır.**

99 — Andolsun, biz sana apaçık âyetler[53] **indirdik. Onları faasıklardan başkası inkâr etmez.**

100 — Onlar ne zaman bir ahid ile bağlandılarsa içlerinden bir güruh onu bozub atıvermedi mi? Hayır, (bir güruh değil), **onların çoğu** (ahid tanımazlar), **îman etmezler.**

101 — Onlara ne zaman Allah katından - nezdlerindeki (Kitabı) **tasdik edici** (ve doğrultucu) - **bir peyğamber geldiyse kendilerine Kitab verilen** (o kimse) **lerden bir güruh sanki onlar** (hakıykati) **bilmiyorlarmış gibi Allahın Kitabını sırtlarının arkasına atmış** (ondan yüz çevirmiş)-**dir.**

102 — Şeytanların; Süleymanın mülk (-ü saltanat ve nübüvvet) **i aleyhine uydurub ta'kib etdikleri şeylere** (yalanlara) **uydular**[54]**. Halbuki Süleyman aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdiler**[55] **ki insanlara sihri** (büyücülüğü) **ve Bâbildeki iki meleğe, Hârut ve Mârûta indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki onlar** (o iki melek) : **«Biz ancak fitneyiz**

---

[51] Kesretden kinâyedir.

[*] Celâleyn.

[52] Rivâyete göre Yahudîlerden kimi «Bizim geçmişlerimiz Cebrâîl (aleyhisselâm)-dan çok zahmet çekdiler. Azabları indiren o, memleketleri batıran o, Hazret-i Peyğamber (Sallellâhü aleyhi ve sellem) e onun yerine Mîkâîl (aleyhisselâm) gelseydi muhakkak îman ederdik» demişlerdi. Bu âyetler onun üzerine nâzil olmuşdur.

[53] Burada « آيات بينات » dan maksud halâl ve haramı, hak ve baatılı açıklayan, Resûl-i Ekrem Sallellâhü aleyhi ve sellemin hak peyğamber olduğunu saraahatle bildiren Kur'ân-ı Kerîmdir. «İnzâl», «Tenzîl» e mukaarin olursa bu ma'nâ anlaşılır.

[54] Gûyâ Süleyman aleyhisselâmın nübüvvet ve saltanatını şeytânî sihirlere atfediyorlardı.

[55] Bu nass-ı celîl sihir öğretmenin ve sihir yapmanın küfrolunduğunu açıklamakdadır. «Buhârî» ve «Müslim» de (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden rivâyet edilen bir hadîsde de Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz sihri Allaha eş koşmakla bir arada zikretmiştir.

(imtihan için gönderilmişizdir). **«sakın** (sihir, büyü yapıb da) **kâfir olma» demedikce hiç bir kimseye** (sihir) **öğretmezlerdi. İşte onlardan** (o iki melekden) **koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Halbuki** (sihirbazlar) **Allahın izni olmadıkca onunla hiç bir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara fâide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki onu** (sihri) **satın alan** (ona revac veren) **kimsenin âhiretden hiç bir nasîbi yokdur. Onların kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde satdıklarını bilmiş olsalardı**[56]**.**

103 — Eğer onlar (Yahudîler, Peyğambere ve Kur'âna) **îman edib de** (sihir yapmak gibi günahlardan) **sakınmış olsalardı Allah katından** (kazanacakları) **sevab,** (haklarında) **elbet daha hayırlı olurdu. Eğer bunu bilselerdi.**

104 — Ey îman edenler, «Râinâ» demeyin, «Unzurnâ» deyin (Söze iyi) **kulak verin. Kâfirler için çok acıklı bir azâb vardır**[57]**.**

105 — Ehl-i Kitabdan olan kâfirler de, (Allaha eş koşan) **müşrikler**

---

[56] Melekler günah işlemekden ma'sumdurlar. Bu âyet-i celîlede zikrolunan iki meleğin sihir hakkında bilgi ilhâm etmesi onun şerrinden korunma çârelerini ta'lîm maksadından dır. Bir şey'i bilmek ve öğrenmek başka, tatbik etmek yine başkadır. Nitekim her hangi bir mâyiin içki nev'inden biri olduğunu bilmekde hiç bir mahzur yokdur. Hattâ bilmek, korunmak noktasından, bilmemekden evlâdır. Haram olan; içkinin isti'mâlidir. Kimyâ ilmiyle onun şerre ve beşeriyyeti imhaaya âlet olan tatbîki ayrı ayrı şeylerdir. Bıçak ekmek de keser, katil de yapar. İşte (Hârut) ve (Mârut) un sihir hakkında bilgi vermeleri de bu kabildendir. Bahusus onların : «Biz ancak bir fitneyiz (imtihan için gönderilmişizdir). Sakın (sihir yapıp da) kâfir olma» demeleri de bu mutaalâayı te'yid eden en kuvvetli bir delîldir.

«Hârut ve Mârut kıssası» hakkında Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemden sahîh veya zaîf hiç bir hadîs rivâyet edilmemişdir. Bu babda uydurulan hurâfelere i'timad olunmamalıdır. İşte sahîh olan Kitabullahdır.

(İbni Vehb) in (Haalid bin ebî imran) dan rivâyetine nazaran « ماأنزل » ve « مايعلمان » kavl-i kerîmindeki «ma» lar mevsule değil, nâfiyedir. (İbn Abbas) Radıy-al-lâhü anhümânın kavli de budur. Ba'zı müfessirler dahi bunu tercih etmişlerdir. Fakat nazm-ı celîlin vaazıh karînesi buna müsâid değildir. (Hasanı Basrî) ve (Abd-ür Rahman bin Ebzâ) « ملكين » i «Melikeyn = iki hükümdar» diye kırâat etmişlerdir. Hattâ (Hasanı Basrî) ye göre «O iki hükümdar Bâbilîlerden iki kâfirdir». Ba'zılarınca da onlar İsrâ'il oğullarından iki hükümdardı. (Abdurrahman bin Ebzâ) onların (Dâvud) ve (Süleyman) aleyhisselâm olduklarını söylemişlerdir. Fakat bütün bu kıraat ve rivâyetler şazdır. İhticâca da saalih değildir.

[57] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz ashâab-ı kirâmı ile konuşur ve onları tenvîr ve irşâd buyururken ba'zıları «Bizi de gözet. İyi anlayalım yâ Resûlellah» ma'nâsına gelmek üzere « راعنا يا رسولاللّه = Rainâ yâ Resulellah» derlerdi. Yahudîler bu lâfzı «Râînâ = Çobanımız» şeklinde tahvil ile hitab ve tahkıyr etmiye kalkışdılar. Âyetin nüzulüne sebeb budur. « انظرنا », «Bizi gözet; bize bak» demekdir. «En-nisâ» sûresinin «46» ıncı âyetine mürâcaat.

الجزء الأول

ما ننسخ من آية أو ننسها نأت بخير منها أو مثلها ألم تعلم أن الله على كل شيء قدير ۝ ألم تعلم أن الله له ملك السموات والأرض وما لكم من دون الله من ولي ولا نصير ۝ أم تريدون أن تسئلوا رسولكم كما سئل موسى من قبل ومن يتبدل الكفر بالإيمان فقد ضل سواء السبيل ۝ ود كثير من أهل الكتاب لو يردونكم من بعد إيمانكم كفارا حسدا من عند أنفسهم من بعد ما تبين لهم الحق فاعفوا واصفحوا حتى يأتي الله بأمره إن الله على كل شيء قدير ۝ وأقيموا الصلوة وآتوا الزكوة وما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله إن الله بما تعملون بصير ۝ وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هودا أو نصارى تلك أمانيهم قل هاتوا برهانكم إن كنتم صادقين ۝ بلى من أسلم وجهه لله وهو محسن فله أجره عند ربه ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝

سورة البقرة

وقالت اليهود ليست النصارى على شيء وقالت النصارى ليست اليهود على شيء وهم يتلون الكتاب كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم فالله يحكم بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون ۝ ومن أظلم ممن منع مساجد الله أن يذكر فيها اسمه وسعى في خرابها أولئك ما كان لهم أن يدخلوها إلا خائفين لهم في الدنيا خزي ولهم في الآخرة عذاب عظيم ۝ ولله المشرق والمغرب فأينما تولوا فثم وجه الله إن الله واسع عليم ۝ وقالوا اتخذ الله ولدا سبحانه بل له ما في السموات والأرض كل له قانتون ۝ بديع السموات والأرض وإذا قضى أمرا فإنما يقول له كن فيكون ۝ وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله أو تأتينا آية كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم قد بينا الآيات لقوم يوقنون ۝ إنا أرسلناك بالحق بشيرا ونذيرا ولا تسئل عن أصحاب الجحيم ۝

de size Rabbinizden hiç bir hayır indirilmesini istemez (ler) **Allah ise rahmetiyle kimi dilerse onu mümtâz kılar. Allah en büyük lûtf-ü inâyet saahibidir.**

106 — Biz neshetdiğimiz (hükmünü diğer bir âyetle değiştirdiğimiz) **veya unutdurduğumuz** (geri bırakdırdığımız)[58] **bir âyetin** (yerine) **ya ondan daha hayırlısını, yahud onun benzerini getiririz. Allahın her şey'e kemâliyle kaadir olduğunu bilmedin mi?** (Elbette bildin).

107 — Göklerin ve yerin mülk (-ü tasarrufu) **hakıykaten Allahın olduğunu ve sizin Allahdan başka ne bir yâr, ne de hakıykî bir yardımcı bulunmadığını bilmedin mi?**

108 — Yoksa siz de (ey Yahudîler) **evvelce Musâya sorulduğu gibi Peyğamberinizi sorğuya mı çekmek istiyorsunuz? Kim îmanı** (nı) **küfr ile değişirse dümdüz yolu sapıtmış olur.**

---

[58] « ما ننسخ » lâfz-ı kerîmi (İbni Amr) kıraatine göre « ن » un zammı ve « س » in kesriyle « ما ننسخ », « ننسها » da « ن » un ve « س » fethiyle « ننسأها » dır. Meâlde «Geri bırakırsak» dememiz bundandır. Bununla beraber «Nünsihâ» kıraatinde de bu ma'nâ mülâhaza edilebilir.

109 — Ehl-i Kitabdan bir çoğu, Hak kendilerince besbelli oldukdan sonra, ruhlarındaki hasedden ötürü sizi îmanınızdan sonra küfre döndürmek hevesine düşdü. Allahın emri gelinceye kadar[59] **şimdilik onları bırakın, serzeniş de etmeyin**[60]**. Şübhesiz ki Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

110 — Namazı dosdoğru kılın, zekât verin, kendiniz için önden ne hayır yollarsanız Allah katında onu bulacaksınız. Şüphesiz Allah ne yaparsanız kemâliyle görücü (ve ona göre mükâfatını verici) **dir.**

111 — (Yahudîler ve Hıristiyanlar) **dediler ki: «Yahudî veya Nasrânî olanlardan başkası aslâ cennete girmeyecek.» Bu, onların kuruntularıdır.** (Habîbim, onlara) **söyle: «Eğer** (bu iddiânızda) **doğrucu kimseler iseniz bürhânınızı ğetirin.»**[61]**.**

112 — Hayır, kim (taat ve amelinde) **«ihsân» mertebesine yükselerek**[62] **yüzünü** (kendini)[63] **tastamam Allaha teslîm ederse işte ona Rabbi katında** (amelinin) **ecri** (olarak cennet) **vardır. Onlara hiç bir korku yokdur. Onlar mahzun da olmazlar.**

113 — Yahudîler: «Hıristiyan (saymıya değer) **bir şey'e saahib değil» dedi** (ler). **Hıristiyanlar da: «Yahudîler** (saymıya değer) **bir şey'e saahib değil» dedi** (ler)[64]. **Halbuki hepsi de** (kendilerine indirilen) **Kitabı** (sözde) **okuyorlar.** (Okumak) **bilmeyenler de tıbkı onların dediklerini söyledi. Artık Allah ihtilâfa düşmekde oldukları bu** (dâ'vâda) **kıyâmet günü aralarında hükmünü verecekdir.**

114 — Allahın mescidlerinde (secde edilen ibâdet yerlerinde) **onun adının anılmasını men'edenlerden, onların harab olmasına koşandan daha zaalim kimdir? Onların** (hakkı) **oralara korkak korkak girmekden başkası değildir. Dünyâda rüsvaylık onlarındır. Âhiretde en büyük azâb da yine onların**[65]**.**

---

[59] Ya onlara muhaarebe açmak veya başka bir tedbir kullanmak hususunda.

[60] « صفح = Safh» serzeniş etmemek, kınamamak demektir, هو ترك التثريب وهو ابلغ من العفو وقد يعفو الانسان ولا يصفح (Külliyyat-i. Ebilbekâa) = «Safh serzenişi terk etmekdir. O, afivden daha kuvvetlidir. Ba'zan insan afiv eder de safh etmez.»

[61] «Da'vânızı isbat edin!»

[62] « الاحسان أن تعبد الله كأنك تراه وان لم تكن تراه فانه يراك » Hadîs: (Buhârî, Müslim, Ahmed, İbni Mâce: Ebû Hüreyre - Neseî; Ebû Hüreyre ve Ebû Zer - Neseî, Ebû Dâvûd, Beyhekıy: Umer radıyallahü anhüm ve erdaahüm annâ) = İhsân, Allaha, onu görüyormuşsun gibi, ibâdet etmekliğindir. Sen onu görmüyorsan da O, seni görüyor.»

[63] «Zikr-i cüz, irâde-i kül» kabîlindendir.

[64] « على » musahabet ma'nâsına da gelir.

[65] Müşrikler müslümanları Mescid-i haramda ibâdetden men'ediyorlardı, Âyetin sebeb-i nüzûlü budur. Bununla berâber «Usul-i fıkıh» kaaidesine göre sebebin husûsîliği hükmün umumîliğine mâni' değildir.

115 — **Meşrık da Allahındır. Mağrıb da**[66]. **Onun için nereye** (hangi semte) **döner, yönelirseniz Allahın yüzü** (kıblesi) **oradadır**[67]. **Şübhe yok ki Allah vaasi'dir**[68], **hakkıyle bilicidir**[69].

116 — **Onlar** (Yahudîler ve Hıristiyanlar): **«Allah kendine çocuk edindi» dediler**[70]. (Haaşa!) **O,** (bu gibi şeylerden) **pâk ve münezzehdir. Bil'akis göklerde ve yerde ne varsa hepsi onun. Hepsi de onun emrine râmdırlar.**

117 — **Göklerin ve yerin Yaratıcısıdır o. O bir şey'e hükmetdi mi ona ancak «ol» der, o da oluverir.**

118 — (Hakıykati) **bilmeyenler** (veya bilib de bilmezlenenler): **«Ne olur, Allah bizimle** (senin hak peyğamber olduğuna dâir yüz yüze bir) **söylese, konuşsa, yahud** (bu babda) **bize bir âyet** (mu'cize) **gelse» dedi** (ler)[71]. **Onlardan evvelkiler de tıpkı onların söyledikleri gibi söylemiş** (ler) **di**[72]. **Kalbleri birbirine ne kadar da benzemiş!. Biz hakıykatleri iyice bilmek isteyenlere âyetlerimizi apaçık göstermişizdir.**

119 — (Habîbim) **şübhe yok ki biz seni** (rahmetimizin) **kâmil bir müjdeci** (si) **ve** (azâbımızın) **gerçek korkutucu** (su ve habercisi) **olarak**

---

[66] Ya'ni bir tarafı doğu öbür tarafı batı olan bütün arz, küre Allahındır.

[67] «Orası Allaha durulacak yerdir». Bütün yer yüzü secdegâhdır. Müslümanlarda ibâdet, gayri müslimlerde olduğu gibi, şu mekâna, bu mekâna münhasır değildir.

« مؤمنانرا شدهمه جا سجده گاه » (Ferid-üd-dîn i Attar) = Müslümanlar için her yer secde yeridir». Tasavvuf Şâirleri « ثَمَّ وجه الله » ı birçok şiirlerinde kullanmışlardır.

[68] «Rahmet ve kudreti, lutf-ü müsâadesi genişdir».

[69] Nüzûlü sebebi hakkında şöyle rivâyetler var: 1) (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ diyor ki: «Ashabdan bir taaife Kıblenin Kâ'beye tahvîlinden evvel sefere çıkmışdı. Gece olmuşdu. Gök de bulutlu idi. Namaz vaktı gelince her biri Kıbleyi arayarak kanâat haasıl etdiği semte doğru namazını kıldı. Sabah olub da ortalık ağarınca gördüler ki ta'yîn etdikleri o istikaametler yanlışdır. Keyfiyyeti avdetlerinde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme arzetdiler. Namazlarını iâde edib etmeyeceklerini sordular. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. O suretde namazı iâdeye de lüzum kalmadı «Tirmizî». 2) Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem hayvanı üzerinde Mekkeden Medîneye doğru namaz kılıyordu. Bu âyetin nüzûlü sebebi budur «Müslim», 3) Ba'zılarınca bu âyet Kıblenin Kâ'beye tahvili üzerine dedikodu yapan Yahudîlere karşı nâzil olmuşdur. Bu i'tibarlara göre (El-bakare: 144, 149, 150. âyetler ile bunun hükmü neshedilmişdir.

[70] Yahudîler (Uzeyr) aleyhisselâma, Hıristiyanlar (Îsâ) aleyhisselâma, müşrikler de meleklere, haaşâ, Allahın çocukları derlerdi.

[71] « ام تريدون أن تسئلوا رسولكم كما سئل موسى من قبل » hitâb-ü itâbına kulak vermediler. Bunu söyleyenler Arabdan (Abdullah bin Ümeyye) ve arkadaşları, Yahudîlerden (Râfi' bin Huzeyme) ve emsâli adamlardı.

[72] (Musâ) ve (Îsâ) aleyhimesselâma.

الجزء الأول ١٨

ولن ترضى عنك اليهود ولا النصارى حتى تتبع ملتهم قل إن
هدى الله هو الهدى ولئن اتبعت أهواءهم بعد الذي جاءك
من العلم ما لك من الله من ولي ولا نصير ۞ الذين آتيناهم الكتاب
يتلونه حق تلاوته أولئك يؤمنون به ومن يكفر به فأولئك هم
الخاسرون ۞ يا بني إسرائيل اذكروا نعمتي التي أنعمت عليكم
وأني فضلتكم على العالمين ۞ واتقوا يوما لا تجزي نفس عن
نفس شيئا ولا يقبل منها عدل ولا تنفعها شفاعة ولا هم
ينصرون ۞ وإذ ابتلى إبراهيم ربه بكلمات فأتمهن قال إني
جاعلك للناس إماما قال ومن ذريتي قال لا ينال عهدي
الظالمين ۞ وإذ جعلنا البيت مثابة للناس وأمنا و
اتخذوا من مقام إبراهيم مصلى وعهدنا إلى إبراهيم وإسماعيل
أن طهرا بيتي للطائفين والعاكفين والركع السجود ۞
وإذ قال إبراهيم رب اجعل هذا بلدا آمنا وارزق أهله
من الثمرات من آمن منهم بالله واليوم الآخر قال ومن كفر
فأمتعه قليلا ثم أضطره إلى عذاب النار وبئس المصير ۞

سورة البقرة ١٩

وإذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل ربنا تقبل منا
إنك أنت السميع العليم ۞ ربنا واجعلنا مسلمين لك
ومن ذريتنا أمة مسلمة لك وأرنا مناسكنا وتب علينا
إنك أنت التواب الرحيم ۞ ربنا وابعث فيهم رسولا منهم
يتلو عليهم آياتك ويعلمهم الكتاب والحكمة ويزكيهم
إنك أنت العزيز الحكيم ۞ ومن يرغب عن ملة إبراهيم
إلا من سفه نفسه ولقد اصطفيناه في الدنيا وإنه
في الآخرة لمن الصالحين ۞ إذ قال له ربه أسلم
قال أسلمت لرب العالمين ۞ ووصى بها إبراهيم بنيه
ويعقوب يا بني إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن
إلا وأنتم مسلمون ۞ أم كنتم شهداء إذ حضر يعقوب
الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي قالوا نعبد
إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحاق إلها واحدا
ونحن له مسلمون ۞ تلك أمة قد خلت لها ما كسبت
ولكم ما كسبتم ولا تسألون عما كانوا يعملون ۞

o **Hak** (Kur'ân) **ile gönderdik. Sen cehennemin arkadaşlarından** (cehennemlik olanların küfürde ayak diremelerinden) **mes'ul olacak değilsin.**

120 — Ne Yahudîler, ne Hıristiyanlar - sen onların dînine uyuncaya kadar - aslâ senden hoşnud olmaz (lar). **De ki: «Allahın hidâyet** (yolu olan İslâm yok mu? İşte) **doğru yolun ta kendisi odur». Eğer** (vahy ile) **sana gelen** (bunca) **ilimden sonra** (bilfarz) **onların hevâ** (ve heves)-**lerine uyacak olursan, andolsun, senin için Allahdan** (başka koruyacak) **ne hakıykî, bir dost, ne de hakıykî bir yardımcı yokdur.**

121 — Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler onu - tilâvet hakkını tam gözeterek - okurlar[73]. İşte ona îman edenler bunlardır. Kim ona küfrederse onlar da (maddî ve ma'nevî) **en büyük zarara uğrayanların ta kendileridir[74].**

---

[73] Yahud: «Ona tam ma'nâsıyle tâbi' olurlar».

[74] Bu âyet Yahudî bilginlerinden (Abdullah bin Selâm) ve emsâli gibi Kütüb-i mukaddeseyi bihakkın okuyub anlayan ve hakıykatını gören kimseler hakkında nâzil olmuşdur. (Ca'fer bin ebû Taalib) radıyallâhü anh ile birlikde — otuz ikisi Habeşli, sekizi de Şam rahibleri olmak üzere — bir gemide gelen kırk kişi de bu cümledendir. Onlara «Ashaab-ı sefîne» denilirdi.

122 — Ey İsrâil oğulları, size ihsân etdiğim (bunca) **ni'metimi ve sizi** (bir zaman) **âlemler üzerine hakıykaten mümtâz kılmış olduğumu hatırlayın.**

123 — O günden sakının ki hiç bir kimse kimseden yana birşey ödeyemez. Kimseden bedel kabul olunmaz. Kimseye de şefâat fâide vermez ve onlara (başka her hangi bir) **yardım da edilmez.**

124 — Ve hatırlayın o zaman ki Rabbi, İbrâhîmi bir takım kelimelerle (emirleriyle)[75] **imtihan edib de o, bunları tamâmen yerine getirince: «Seni insanlara îmam** (rehber) **yapacağım» buyurmuş,** (İbrâhîm) : **«Zürriyyetimden de» demiş, Allah ise: «Zaalimler ahdime** (rahmetime, imâmetime, taatıma) **eremez» demişdi.**

125 — Hani Beyt (-i şerîfi, Kâbey) **i insanlar için bir toplantı yeri**[76] **ve emîn**[77] **bir mahal yapmışdık** (hatırlayın). **«Siz de İbrâhîmin makamından bir namazgâh edinin**[78]**», İbrâhîm ile İsmâîle de: «Evimi - tavaf edenler,** (ibâdet kasdıyle orada) **kalanlar, rükû ve sücûd eyleyenler** (namaz kılanlar) **için - titizlikle**[79] **temizleyin» diye kuvvetli emir vermişdik.**

126 — Hani İbrâhîm: «Yâ Rab, burasını emniyyetli bir şehir yap[80] **ve ehâlisinden Allaha ve âhiret gününe inananları** (yemiş, hububat gibi) **mahsullerle rızıklandır» demişdi.** (Allah da:) **«Kâfir olanı dahi kısa bir zaman için** (yaşadığı müddetce) **fâidelendireceğim, sonra onu cehennem azâbına icbâr edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür» buyurmuşdu.**

127 — Hani İbrâhîm o Beytin temellerini (yahud: dıvarlarını), **İsmâil ile birlikde, yükseltiyordu** (da ikisi de şöyle düâ etmişlerdi:) **«Ey Rabbimiz, bizden** (şu hizmeti) **kabul buyur. Şübhesiz hakkıyle işiden, kemâliyle bilen sensin Sen».**

128 — «Ey Rabbimiz, ikimizi de sana teslîmiyyetde sâbit kıl. Soyumuzdan da (yalınız Sana boyun eğen) **müslüman bir ümmet** (yetişdir), **Bize ibâdet edeceğimiz yerleri** (Hac amellerini) **göster** (öğret), **tevbemi-**

---

[75] Bu kelimeler hakkında tefsîrlerde muhtelif izahlar vardır.

[76] Yahud: «Sevab kazanma yeri».

[77] Düşmanların taarruzundan.

[78] «Makaam-ı İbrâhîm»: İbrâhîm aleyhissalâtü ves-selâmın Beyt-i şerîfi binâ veya insanları hacca da'vet ederken üzerine çıkdığı taşın bulunduğu yerdir. Elyevm «Makaam-ı İbrâhîm» nâmiyle anılır. Tavaf namazı orada kılınır.

[79] Bu kaydı «Tef'îl» babından olan « طهرا » kelimesindeki teksîr mâ'nasından aldık.

[80] Çünkü o zaman orası çırılçıplak bir çöl idi. Zirâate de saalih değildi.

zi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve (mü'minleri) **hakkıyle esirgeyen Sensin Sen».**

129 — «Ey Rabbimiz, onların (müslim olan o soyumuzun) **içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara Kitâbı** (Kur'ânı), **hikmeti** (ondan hükümleri) **öğretecek, onları** (şirkden) **iyice temizleyecek bir peygamber gönder**[81]. **Şübhesiz yegâne gaalib,** (sun'unda) **tam hikmet saahibi Sensin Sen».**

130 — Kendini bilmeyenden başka kim İbrâhîmin dininden yüz çevirir? Andolsun ki biz onu dünyâda beğenip seçmişizdir. O, şüphe yok âhiretde de muhakkak saalihlerden (yüksek derece erbabından) **dır.**

131 — Rabbi ona: «(Kendini Hakka) **teslîm et» dediği zaman o, «Âlemlerin Rabbine teslîm oldum» demişdi.**

132 — İbrâhîm, bunu (ayni şey'i) **oğullarına da tavsıye etdi.** (Torunu) **Ya'kûb da** (öyle yapdı:) **«Ey oğullarım, Allah sizin için** (İslâm) **dîni** (ni) **beğenib seçdi. O halde siz de** (başka değil) **ancak müslümanlar olarak can verin** (dedi)**».**

133 — Yoksa (Ey Yahudîler), **ölüm Yakubun önüne geldiği vakıt siz de orada haazır mı idiniz?**[82] (Hayır) **o, oğullarına: «Benden** (ölümümden) **sonra neye ibâdet edeceksiniz?» dediği zaman onlar: «Senin Tanrına ve babaların**[83] **İbrâhîmin, İsmâîlin, İshakın birtek Tanrı olan Allahına ibâdet edeceğiz. Biz, ona teslîm olmuşuzdur» demişlerdi.**

134 — Onlar birer ümmetdi (gelib) **geçdi.** (o ümmetlerin) **kazandığı kendilerinin, sizin kazandığınız da** (ey Yahudîler) **sizin ve siz, onların işlemiş olduklarından mes'ul olacak değilsiniz.**

135 — (Yahudî ve Hıristiyanlar Müslümanlara:) **«Yahudî veya Nasraanî olun ki doğru yolu bulasınız» dediler**[84]. **De ki** (Habîbim): **«Hayır,**

---

[81] «Ben atam İbrâhîmin (mahsul-i düâsıyım» meâlinde bir hadîs rivâyet edilir.

[82] Geçmiş peyğamberlerin kendilerinden olduklarını iddiâ eden Yahudîlere cevabdır.

[83] Amca peder hükmünde olduğu için (İsmâîl) aleyhisselâm da (Ya'kub) aleyhisselâmın babaları arasında zikrolunmuşdur.

[84] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâdan rivâyet edildiğine göre, bu âyet-i celîlenin nüzûlü sebebi şudur: Yahudîlerin ileri gelenlerinden (Kâ'b bîn Eşref, Mâlik bin Sayf, Vehb bin Yehûdâ, Ebû Yâsir ibni ahtab) ve «Necran» Hıristiyanlarından (Seyyid, Akıb) ve arkadaşları dîn hususunda müslümanlarla muhaasamatda bulundular. Bunlardan herbiri Dîn-i hakkın kendi dînleri olduğunu söyledi. Yahudîler «Bizim peyğamberimiz (Musâ) diğer peyğamberlerin efdalıdır. Kitabımız olan Tevrât bütün kitâblardan üstündür. Dînimiz başka dînlerden âlîdir» dediler. Hazreti (İsâ) aleyhisselâma, İncile ve Resûli Ekrem sallellâhü aleyhi ve selleme ve Kur'âna küfretdiler. Hıristiyanlar da kendi dînlerini öne sürerek diğer bütün peyğamberleri ve İncîlden maadâ Kitabları inkâretdiler ve bu her iki fırka «Bizim dînimize girin. Ondan başka dîn yokdur» demiye başladılar. Bunun üzerine işbu âyet nâzil oldu.

الجزء الأول

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ۝ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ۝ قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ۝ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ۝ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝

الجزء الثاني

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ۝ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ۝ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ۝

سيقول

(biz) **muvahhid** (Allah'ı bir tanıyarak ve müslim) **olarak**[85] **İbrâhîmin dîni** (n deyiz). **O, Allaha eş tutanlardan değildi».**

136 — (Ey mü'minler) **deyin ki: «Biz Allaha, bize indirilene** (Kur'-ân-ı Kerîme), **İbrâhîme, İsmâîle, İshaka, Yakuba ve torunlarına** (esbaata) **indirilenlere, Musâya, İsâye verilenlere ve** (bütün) **peyğamberlere Rableri katından verilen** (Kitâb ve âyetler) **e îman etdik. Onlardan hiç birini** (kimine inanmak, kimini inkâretmek suretiyle) **diğerinden ayırd etmeyiz. Biz** (Allaha) **teslîm olmuş** (müslümanlar) **ız».**

137 — Artık, eğer onlar da sizin bu îman etdiğiniz gibi îman ederlerse muhakkak doğru yolu bulmuşlardır. Şâyed yüz çevirirlerse onlar (size karşı) **ancak muhaalefetdedirler.** (Habîbim) **o suretde onlara karşı Allah** (sana) **yeter** (Allah seni sıyânet edecekdir). **O, hakkıyle işiden hakkıyle bilendir.**

---

[85] كل موضع في القرآن ذكر الحنيف مع المسلم فهو الحاج: «ولكن كان مسلماً» وفي كل موضع ذكر وحده فهو مسلم نحو حنيفاً لله» — Külliyyat-i Eb-il-bekaa —

138 — (Biz) **Allahın boyasıyle** (boyanmışızdır)[86]. **Al ahdan daha güzel boyası olan kim? Biz ona kulluk edenleriz.**

139 — **De ki** (Habîbim) : **«Siz** (Arabdan bir peyğamber geldi diye) **bizimle Allah hakkında çekişiyor musunuz?. Halbuki o bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir.** (Dilediğini O seçer) **Bizim yapdıklarımız** (ın mükâfatı) **bize, sizin yapdıklarınız** (ın mücâzâtı) **size âid. Biz ona bütün samîmiyyetimizle bağlanmışızdır».**

140 — **Yoksa siz: «Gerçek, Ibrâhîm, Ismâîl, Ishak, Ya'kub ve oğulları Yahudî, yahud Hıristiyanlar mı idi» diyorsunuz? De ki: «**(Bunu) **siz mi daha iyi bilensiniz, yoksa Allah mı? Nezdinde Allahdan** (gelen) **bir şâhidliği** (insanlardan) **saklayandan daha zaalim kimdir ki? Allah, sizin yapmakda olduklarınızdan gaafil değil».**

141 — **Onlar birer ümmetdi,** (gelib) **geçdi.** (O ümmetlerin) **kazandığı kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir ve siz onların işlemiş olduklarından mes'ûl de olacak değilsiniz**[87].

142 — **İnsanlardan** (Yahudî ve müşriklerden) **bir takım beyinsizler: «**(Müslümanların namazda kıble edinib) **üzerinde durdukları** (devam etdikleri[88] eski) **Kıblesinden**[89] **çeviren** (sebeb) **nedir?» diyecekler. De ki** (Habîbim): **«Doğu da Allahın, batı da. O, kimi dilerse onu doğru yola iletir.»**

143 — **Böylece**[90] **sizi** (Ey Muhammed ümmeti) **vasat** (orta)[91] **bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı** (hakıykatın) **şâhidler** (i) **olasınız, bu peyğamber de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye**[92]. (Habîbim) **senin**

---

[86] « صبغة » lûğatda boyamak, « صبغ » boyadır. (İmam Râğıb) a göre: « صبغة الله » Allahın insanlarda yaratdığı akıldır ki insan ancak o sâyede hayvanlardan ayrılır. Bu, ilâhî bir fıtratdır). Hıristiyanlar doğan çocuklarını, yedinci gününden sonra, «Amudiyye = vaftiz» denilen sarı renkli bir suya daldırırlar ve artık onun koyu bir Hıristiyan olmuş bulunduğunu sanırlardı. Bu âyet, o gülünç âdete bir mukaabeledir. «Sıbğatullah» a «Hak dîni, ilâhî fıtrat, âdetullah» gibi muhtelif ma'nâlar da verilmişdir.

[87] Birinci cüz'ün sonu.

[88] « كانوا عليها » : «Kevn» de sebat, devam ve kıyam ma'nâları da vardır.

[89] Beyt-i mukaddesden. (İbni Abbâs) radıyallâhü anhümânın rivâyetine göre Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem hicretden evvel Mekkede kıldığı namazlarda Kâ'beyi gözünün önüne alır, fakat Beyt-i mukaddesi kıble edinirdi. Hicretden sonra on altı ay yine Beyt-i mukaddese doğru namaz kıldı ve kıldırdı. O, Kâ'beyi kıble edinmeyi pek çok arzu ediyordu. Cenâbı Hak da bu arzusunu yerine getirdi.

[90] Ya'ni «Sizi doğru yola iletdiğim için».

[91] « وسطا » orta, ifrat ve tefrıytden âzâde, mu'tedil, hayırlı, âdil ve mümtaz demekdir.

[92] «En-nisâ» sûresinin (41) ve «El-hacc» sûresinin (78) inci âyetlerine müracaat.

haalâ üstünde durageldiğin (Kâ'beyi tekrar) **kıble yapmamız; o peyğambere** (sana) **uyanları** (senin izince gidenleri) **ayağının iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden** (irtidâd edeceklerden ve münâfıklardan) **ayırd etmemiz içindir. Gerçi** (Kıblenin bu suretle çevrilmesi) **elbette büyük bir** (mes'ele) **dir. Ancak bu, Allahın, doğru yola iletdiği kimseler hakkında** (aslâ vârid) **değil. Allah îmanınızı**[93] **zaayi edecek değildir. Çünkü Allah insanları çok esirgeyendir,** (onlara) **rahmet** (ve inâyet) **ini râyigân edendir.**

144 — Biz, yüzünü (vahye intizaar ve iştiyakından) **çok kerre göğe doğru**[94] **evirib çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni herhalde hoşnud olacağın bir kıbleye döndürüyoruz.** (Namazda) **yüzünü artık Mescid-i haram tarafına** (Kâ'be semtine) **çevir.** (Ey Mü'minler,) **siz de nerede bulunursanız** (namazda) **yüzlerinizi o yana döndürün. Şüphe yok ki kendilerine Kitab verilenler bunun**[95] **Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler**[96]**. Allah onların yapacaklarından gaafil değildir.**

145 — Andolsun ki (Habîbim) **sen, kendilerine Kıble verilenlere** (kıble mes'elesine dâir) **her âyeti** (bürhânı, mu'cizeyi) **getirmiş olsan onlar** (inadlarından) **yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine tâbi' olucu değilsin.** (Hattâ) **onların kimi kiminin** (Yahudîler Hıristiyanların, Hıristiyanlar Yahudîlerin) **kıblesine uyucu değildir. Andolsun** (Habîbim) **sana gelen bunca ilim** (ve vahy) **den sonra** (bil'farz) **onların hevâ** (ve heves) **lerine uyacak olursan, o takdirde şübhesiz ve muhakkak** (kendilerine) **yazık etmişlerden** (sayılır) **sın.**

146 — Kendilerine Kitab verdiklerimiz onu (o peyğamberi) **öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir güruh, kendileri bilib durdukları halde, yine mutlakaa Hakkı gizlerler**[97]**.**

147 — Hak, Rabbindendir. O halde sakın şüphecilerden olma.

148 — Herkesin (ve her kavm ve milletin) **yüzünü kendine döndürücü olduğu bir yöneti vardır. Öyle ise siz de** (ey mü'minler) **hayır işle-**

---

[93] «Sizin ve geçmişlerinizin Mescid-i aksaaye doğru kıldığınız ilk namazları».

[94] Metn-i celîldeki « فى السماء », « الى السماء » demekdir: « او ترقى فى السماء » gibi (El-İsrâ: 93).

[95] «Kıblenin tahvîli keyfiyyetinin».

[96] Çünkü Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin her iki semte teveccüh buyuracağı kendi kitablarında yazılı idi.

[97] Rivâyete göre hazreti (Umer) radıyallâhü anh Yahudilikden müslüman olan (Abdullah bin Selâm) radıyallâhü anhe bu âyet-i kerîmede bahsedilen bilginin ne olduğunu sormuş. O, cevâben demiş ki: «Yâ Umer, ben Peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemi gördüğüm zaman oğlumu tanıdığımdan ziyâde tanıdım. Çünkü oğlumda, anası ihânet etmiş ise, şübhem olabilir. Fakat Peyğamber hakkında zerrece şübhem yokdur. Onun vasıfları Tevrâtda zikredilenlerin aynı ve tamâmıdır».

الجزء الثاني

ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله أموات بل أحياء ولكن
لا تشعرون ۝ ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع ونقص
من الأموال والأنفس والثمرات وبشر الصابرين ۝
الذين إذا أصابتهم مصيبة قالوا إنا لله وإنا إليه راجعون
۝ أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة وأولئك هم
المهتدون ۝ إن الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج
البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما ومن تطوع
خيرا فإن الله شاكر عليم ۝ إن الذين يكتمون ما أنزلنا
من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس في الكتاب
أولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون ۝ إلا
الذين تابوا وأصلحوا وبينوا فأولئك أتوب عليهم
وأنا التواب الرحيم ۝ إن الذين كفروا وماتوا وهم
كفار أولئك عليهم لعنة الله والملائكة والناس
أجمعين ۝ خالدين فيها لا يخفف عنهم العذاب ولا هم
ينظرون ۝ وإلهكم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم

سورة البقرة

الذين آتيناهم الكتاب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم
وإن فريقا منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون ۝ الحق من ربك
فلا تكونن من الممترين ۝ ولكل وجهة هو موليها
فاستبقوا الخيرات أين ما تكونوا يأت بكم الله جميعا
إن الله على كل شيء قدير ۝ ومن حيث خرجت
فول وجهك شطر المسجد الحرام وإنه للحق من ربك
وما الله بغافل عما تعملون ۝ ومن حيث خرجت
فول وجهك شطر المسجد الحرام وحيث ما كنتم فولوا
وجوهكم شطره لئلا يكون للناس عليكم حجة
إلا الذين ظلموا منهم فلا تخشوهم واخشوني ولأتم نعمتي
عليكم ولعلكم تهتدون ۝ كما أرسلنا فيكم رسولا
منكم يتلو عليكم آياتنا ويزكيكم ويعلمكم الكتاب
والحكمة ويعلمكم ما لم تكونوا تعلمون ۝ فاذكروني
أذكركم واشكروا لي ولا تكفرون ۝ يا أيها الذين
آمنوا استعينوا بالصبر والصلاة إن الله مع الصابرين ۝

ولا

rine koşun, birbirinizle yarış edin. Nerede bulunursanız (bulunun), **Allah hepinizi** (bir araya) **getirecekdir**[98]. **Şübhesiz ki Allah herşey'e hakkıyle kaadirdir.**

149 — Hangi yerden (sefere) **çıkarsan** (namazda) **yüzünü Mescid-i haram tarafına döndür. Bu** (emir de) **Rabbinden** (gelen) **mutlak bir Hakdır. Allah, yapacaklarınızdan gaafil değildir.**

150 — (Evet habîbim) **hangi yerden çıkarsan** (namazda) **yüzünü Mescid-i haraama doğru çevir.** (Siz de ey mü'minler) **nerede olursanız** (olun) **yüzlerinizi o yana döndürün**[99]. **Tâki aleyhinizde, insanların, içlerindeki zaalim olanlarından başkasının** (tutunabileceği) **bir huccet** (bir vesika ve bir i'tiraz mevzuu) **kalmasın. Artık onlardan korkmayın, benden korkun.**

---

[98] Cenâb-ı Hak bu iki âyetinde müslümanların selâmet, seâdet ve vahdetini; 1) hakperest olmalarına, 2) şübheciliğe sapmamalarına, 3) hayır işlerinde birbirleriyle yarış etmelerine vâbeste kılmışdır. «Hepinizi bir araya getirecekdir» den maksud «haşir» olabilir.

[99] Bu tekrîr, kıble mes'elesi te'kîd ve te'bid içindir.

Tâki size karşı olan ni'metimi tamamlayayım. (Bu sâyede) **siz de hidâyete kavuşmayı ümîd edebilirsiniz**[100].

151 — **Nitekim**[101] **içinizde kendinizden bir peyğamber gönderdik ki o, size âyetlerimizi okuyor, sizi** (Allaha eş tutmakdan, günâhlardan, maddî ve ma'nevî kötülüklerden kurtarıb) **tertemiz yapıyor, size Kitâb** (Kur'ânı) **ve hikmeti** (içinde bulunan hükümleri) **öğretiyor, bilmediğiniz şeyleri size bildiriyor.**

152 — **Öyle ise siz beni** (taatle, ibâdetle) **anın**[102], **ben de sizi** (sevab ile, mağfiretle) **anayım. Bir de bana şükredin, bana nankörlük etmeyin.**

153 — **Ey îman edenler,** (taate ve belâye)[103] **sabr ile, bir de namazla** (Hakdan) **yardım isteyin. Şübhesiz ki Allah** (ın yardımı) **sabredenlerle berâberdir.**

154 — **Allah yolunda öldürülmüş olanlar için «ölüler» demeyin. Bil'akis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlamazsınız.**

155 — **Andolsun, sizi biraz korku,** (biraz) **aclık,** (biraz da) **mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere** (lutf-ü keremimi) **müjdele.**

156 — **Ki onlar kendilerine bir belâ geldiği zaman «Biz** (dünyâda) **Allahın** (teslîm olmuş kulları) **yız ve biz** (âhiretde de) **ancak ona dönücüleriz» diyenlerdir**[104].

157 — **Onlar** (o teslîmiyyet ve istircâı gösterenler yok mu?) **Rablerinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar doğru yola erdirilenlerin ta kendileridir.**

158 — **Şübhe yok ki «Safaa» ile «Merve»**[105] **Allahın şeâirindendir**[106]. **İşte kim o «Beyt» i** (Kâ'beyi) **hacc veya Umre** (kasdı) **ile ziyâret ederse**

---

[100] Kelâmullahdaki « لعل » kelimelerinde «Tereccî» muhaataba taalluk eder.

[101] Size ni'metimi tamamladığım gibi.

[102] Kalb ile, dille, bütün uzuvlarla. (Sümnun) diyor ki: «Zikrin hakıykatı zikreden kimsenin zikrolunandan başkasını tamâmen unutmasıdır. Bu suretle onun bütün vakıtları zikrolur». (Zünnun) da şöyle demişdir: «Kim kalbiyle ve diliyle zikre müdâvim olur, onunla iştiğal ederse Allah-ı teâlâ onun kalbine kendine karşı iştiyaak nuru atar».

[103] «Celâleyn».

[104] « انا لله وانا اليه راجعون » cümle-i kerîmesine «istirca' cümlesi» derler. (Saîd bin Cübeyr), Allah ikisinden de raazî olsun, der ki: «Bu ümmete verilen şu güzel haslet hiçbir ümmete nasıyb olmamışdır. Eğer o, (Ya'kup) aleyhisselâma verilmiş olsaydı gaaib ettiği oğlu (Yusuf) aleyhisselâm hakkında esef etmez (Yusuf sûresi: 84), bu âyeti okurdu.

[105] «Safaa» ile «Merve» Mekke-i Mükerremede iki tepenin adıdır. Câhiliyyet za-

bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir beis yokdur. Kim gönlünden koparak (vâcib olmayan amellerden) **bir hayır işlerse** (mükâfâtını görür). **Çünkü Allah taatlerin ecrini veren,** (her şey'i de) **hakkıyle bilendir.**

159 — Hakıykat, indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu - biz kitabda insanlara onu pek aşikâr bir suretde bildirdikden sonra - gizleyenler (yok mu?) **işte onlar** (ın haali:) **onlara hem Allah lâ'net eder ve hem lâ'net etmek şânından olanlar lâ'net eder**[107]**.**

160 — Ancak tevbe (ve rücu') **edenler,** (hareketlerini) **düzeltenler ve** (hakıykatı gizlemeyib) **iyice açıklayanlar başka. Ben artık onların günâhlarından geçerim. Ben en çok tevbeyi kabul edenim, en çok esirgeyenim.**

161 — Hakıykat, küfredib de kendileri kâfirler olarak ölenler (yok mu?) **itşe onlar: Allahın, meleklerine ve bütün insanlarına lâ'neti onların üstündedir.**

162 — Onun (o lâ'netin, yahud cehennemin) **içinde ebedî kalıcıdırlar onlar. Onlardan âzab da hafifletilmez. Kendilerinin yüzlerine de bakılmaz.**

163 — Hepinizin Tanrısı (zâtinde ve sıfatlarında aslâ benzeri bulunmayan) **bir tek Tanrıdır. Ondan başka hiç bir Tanrı yokdur. O, hem Rahmandır, hem rahîmdir.**

164 — Şübhesiz göklerin ve yerin yaradılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde[108]**, insanlara yarar şeyleri denizde akıt** (ıb taşıy)-

---

manında oralarda meşhur birer put vardı. Mekkenin fethinden sonra o putlar kırıldı. Müslümanlar bu iki tepe arasında «sa'y» etmekde tereddüd gösterdiler. Bu âyet-i kerîme nâzil oldu.

[106] Allaha ibâdet etmiye vesîle olan nîşâneler. «Huccet-ul-lâh il bâliğa» müellifi (Şah Veliyyüllahi Dehlevî) der ki: «Onlar kendileri vesîlesiyle Allaha ibâdet edilen ve Allaha tahsis ve izaafe olunmuş bulunan umur-ı zaahiredir. Onlara olan hürmet ve ta'zîm Allahadır. Saygısızlık yine Allaha karşıdır. Onlar mü'minlerin samîm-i ruhlarına öyle rekzedilmişlerdir ki kalblerini parçalamakdan başka bir suretle oradan çıkarılamazlar...»

[107] Bu âyet-i kerîmedeki «El-kitâb» ı «Tevrât» ile tefsîr edenler de vardır. Biz harf-i ta'rifi cinse haml ile kelimeyi bütün mukaddes kitablara teşmil etdik. «Buhaari» ve «Müslim» de (Ebû Hüreyre) radıyallahü anhin şöyle bir sözü var: (Cenâb-ı Hakkın Kur'anda inzâl etdiği iki âyet olmasaydı ebedî hiç bir hadîs rivâyet etmezdim. O iki âyet şunlardır: « اذ اخذالله ميثاق الذين اوتوا الكتاب لتبيننه » (Sûre: Al-i İmran: 187) ve « ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدى » (Sûre: El-bakare: 159), «İlmini ketmedenlerin ağzına Kıyamet günü ateşden gem vurulacağı» hakkında da sahîh hadîsler vardır.

[108] Uzayıb kısalmasında, karanlık ve aydınlık hususundaki ihtilâfında.

[109] « بما ينفع الناس » kavli kerimindeki « ب » ta'diye içindir.

إن في خلق السموات والأرض واختلاف الليل والنهار
والفلك التي تجري في البحر بما ينفع الناس وما أنزل الله
من السماء من ماء فأحيا به الأرض بعد موتها وبث فيها
من كل دابة وتصريف الرياح والسحاب المسخر بين
السماء والأرض لآيات لقوم يعقلون ۝ ومن الناس
من يتخذ من دون الله أندادا يحبونهم كحب الله والذين
آمنوا أشد حبا لله ولو يرى الذين ظلموا إذ يرون
العذاب أن القوة لله جميعا وأن الله شديد العذاب
۝ إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب
وتقطعت بهم الأسباب ۝ وقال الذين اتبعوا لو أن
لنا كرة فنتبرأ منهم كما تبرءوا منا كذلك يريهم الله
أعمالهم حسرات عليهم وما هم بخارجين من النار ۝
يا أيها الناس كلوا مما في الأرض حلالا طيبا ولا تتبعوا
خطوات الشيطان إنه لكم عدو مبين ۝ إنما يأمركم
بالسوء والفحشاء وأن تقولوا على الله ما لا تعلمون ۝

وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه
آباءنا أولو كان آباؤهم لا يعقلون شيئا ولا يهتدون
۝ ومثل الذين كفروا كمثل الذي ينعق بما لا يسمع
إلا دعاء ونداء صم بكم عمي فهم لا يعقلون ۝
يا أيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم واشكروا
لله إن كنتم إياه تعبدون ۝ إنما حرم عليكم الميتة
والدم ولحم الخنزير وما أهل به لغير الله فمن اضطر
غير باغ ولا عاد فلا إثم عليه إن الله غفور رحيم
۝ إن الذين يكتمون ما أنزل الله من الكتاب
ويشترون به ثمنا قليلا أولئك ما يأكلون
في بطونهم إلا النار ولا يكلمهم الله يوم القيامة
ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم ۝ أولئك الذين
اشتروا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة
فما أصبرهم على النار ۝ ذلك بأن الله نزل الكتاب بالحق
وإن الذين اختلفوا في الكتاب لفي شقاق بعيد ۝

an[109] **o gemilerde**[110]**, Allahın yukarıdan indirib onunla yer yüzünü, ölümünden sonra, diriltdiği suda, deprenen her hayvanı orada üretib yaymasında, gökle yer arasında** (Hakkın emrine) **boyun eğmiş olan rüzgârları ve bulutları evirib çevirmesinde aklı ile düşünen bir kavm için nice âyetler** (Allahın varlığına, birliğine ve kemâl-i kudretine delâlet eden bir çok alâmetler) **vardır.**

165 — İnsanlar içinde Allahdan gayrisini (Ona) **emsâl edinen adamlar da vardır**[111] **ki onlara Allaha olan sevgi gibi muhabbet beslerler. İman edenlerin Allaha sevgisi ise** (her şeyden) **sağlamdır.** (Allaha eş tutarak nefislerine) **zulmedenler azâbı görecekleri zaman bütün kuvvet** (ve kudret) **in hakıykaten Allahın olduğunu ve Allahın hakıykaten pek çetin azâblı bulunduğunu** (gözleriyle görür gibi) **bilselerdi**[112]...

---

[110] « الفلك » ün müfredi, cem'i müsâvîdir.

[111] «Bunlar putlara tanrı diye taparlar, yahut bir takım azılı adamları tanrılaşdırırlar.

[112] « ولو يرى » : «Rü'yet» de «bilmek» ma'nası da vardır.

166 — O zaman (görecekler ki) **arkalarından uyulub gidilenler kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşmışdır.** (Hepsi) **o azâbı görmüşlerdir. Aralarındaki ipler** (münâsebetler) **de parçalanıb kopmuşdur.**

167 — Ve tâbi' olanlar şöyle demişdir: «Bizim için (dünyâye) **bir dönüş olsaydı da** (bugün) **bizden uzaklaşdıkları gibi biz de** (o gün) **onlardan uzaklaşsaydık». Böylece Allah onlara bütün yapdıklarını hasret** (ve nedâmet) **ler haalinde kendilerine gösterecekdir ve onlar cehennemden çıkıcılar da değildirler.**

168 — Ey insanlar, yerdeki şeylerden, halâl ve temiz olmak şartıyle, yeyin. Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size hakıykaten apaçık bir düşmandır.

169 — O, size ancak kötülüğü, hayâsızlığı ve Allaha karşı bilmeyeceğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

170 — Onların (müşriklere); **«Allahın indirdiğine uyun» denildiği zaman onlar: «Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulunduğumuz şey'e uyarız» derler. Ya ataları birşey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?**

171 — O küfredenlerin haali bağırıb çağırışdan başka bir şey duymayan (anlamayan hayvanlara durmayıb) **haykıran** (bir çoban) **ın haaline** (ne kadar da) **benziyor.** (Onlar bir sürü) **sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Onun için düşünmezler**[113]**.**

172 — Ey îman edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin (maddeten ve ma'nen) **en temiz olanlarından yeyin, Allaha şükredin, eğer** (hakıykaten) **ona kulluk ediyorsanız.**

173 — O, size ölüyü (murdar hayvanı), **kanı, domuz etini, bir de Allahdan başkası için kesileni kat'iyyen haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemiye muztar kalırsa -** (kimseye) **saldırmamak ve haddi** (ölmeyecek mikdarı) **geçmemek şartıyle - onun üzerine günah yokdur. Şübhesiz ki Allah çok yarlığayıcıdır, hakkıyle esirgeyicidir.**

174 — Allahın indirdiği Kitabdan (Peyğamberin vasıflarına dâir) **bir şey'i gizleyib de onunla**[114] **az bir bahayi** (hasîs bir menfaati) **satın alanlar** (yok mu?) **Onlar karınlarına ateşden başka** (bir şey) **yemiş olamazlar.**

---

[113]«Haykıran» dan maksad kâfirlerin atalarıdır. «Bağırıb çağırışından başka bir şey duymayan» da onları körü körüne taklid eden torunlarıdır. «Sağırlar, dilsizler, körler» ise hepsidir. Bu âyet tamâmen üst tarafı ile ilgilidir. Ba'zıları, « ومثل » den sonra bir «muzaf» takdîriyle başka bir ma'nâ vermişlerse de bu, bizce doğru ve uygun değildir.

[114] «Tebdîl ve tahrîfi ile».

ليس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن
البر من آمن بالله واليوم الآخر والملائكة والكتاب والنبيين
وآتى المال على حبه ذوي القربى واليتامى والمساكين
وابن السبيل والسائلين وفي الرقاب وأقام الصلاة وآتى
الزكاة والموفون بعهدهم إذا عاهدوا والصابرين في
البأساء والضراء وحين البأس أولئك الذين صدقوا وأولئك
هم المتقون ۝ يا أيها الذين آمنوا كتب عليكم القصاص
في القتلى الحر بالحر والعبد بالعبد والأنثى بالأنثى فمن عفي
له من أخيه شيء فاتباع بالمعروف وأداء إليه بإحسان
ذلك تخفيف من ربكم ورحمة فمن اعتدى بعد ذلك
فله عذاب أليم ۝ ولكم في القصاص حياة يا أولي الألباب
لعلكم تتقون ۝ كتب عليكم إذا حضر أحدكم الموت
إن ترك خيرا الوصية للوالدين والأقربين بالمعروف
حقا على المتقين ۝ فمن بدله بعدما سمعه فإنما
إثمه على الذين يبدلونه إن الله سميع عليم ۝

فمن خاف من موص جنفا أو إثما فأصلح بينهم فلا إثم
عليه إن الله غفور رحيم ۝ يا أيها الذين آمنوا كتب
عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم
تتقون ۝ أياما معدودات فمن كان منكم مريضا
أو على سفر فعدة من أيام أخر وعلى الذين يطيقونه فدية
طعام مسكين فمن تطوع خيرا فهو خير له
وأن تصوموا خير لكم إن كنتم تعلمون ۝
شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن هدى للناس
وبينات من الهدى والفرقان فمن شهد منكم
الشهر فليصمه ومن كان مريضا أو على سفر فعدة
من أيام أخر يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم
العسر ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ما هداكم
ولعلكم تشكرون ۝ وإذا سألك عبادي
عني فإني قريب أجيب دعوة الداع إذا دعان
فليستجيبوا لي وليؤمنوا بي لعلهم يرشدون ۝

فمن

Kıyaamet günü Allah onlarla konuşmaz, onları temize de çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır[115].

175 — Onlar doğru yolu bırakıb sapıklığı, mağfirete bedel azaâbı satın almış kimselerdir. Onlar ateşe karşı ne de sabırlıdırlar!.

176 — Bu (azâbın) **sebebi şudur: Çünkü Allah Kitabı şübhesiz hak olarak indirmişdir. O kitab** (ın inzâl, tasdıyk ve sıhhatın) **da ihtilâfa düşenler elbette** (Hakdan) **uzak bir ayrılık içindedirler.**

177 — (Namazda) **yüzlerinizi doğu ve batı yönüne döndürmeniz; birr[116]** (taat bu) **değildir. Fakat birr, Allaha, âhiret gününe, meleklere, Kitaba ve peyğamberlere îman eden, malı** (nı Allah) **sevgisiyle** (yahud: mala olan sevgisine rağmen) **akrabaye, yetîmlere, yoksullara, yol oğluna**

[115] Ba'zılarînca Kitabdan maksud Tevratdır. Kimine göre de hem Tevrat, hem İncîldir. Kitabdan gizledikleri şey ise Peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemin geleceğini haber veren âyetlerdir.

[116] İnsanları Cenâb-ı Hakka yaklaşdıran her türlü iyilik, hayır ve taat demekdir.

(Yolda kalmış müsâfirlere), **dilenenlere ve köle ve esîrler** (i kurtarmıy) **a veren, namazı** (nı) **dosdoğru kılan, zekâtı** (nı) **veren** (kimselerin), **ahidleşdikleri zaman sözlerini yerine getirenler** (in), **sıkıntıda ve hastalıkda ve muhaarebenin kızışdığı zamanlarda sabr-u metânet gösterenler** (in birridir). **Onlar** (yok mu? îmanlarında ve birr-ü taat iddiâsında) **saadık olanlar onlardır ve onlar takvaaya erenlerin de ta kendileridir**[117].

178 — Ey îman edenler, maktüller hakkında size kısas (misilleme) **yazıldı** (farzedildi). **Hür, hür ile, köle, köle ile, dişi, dişi ile** (kısas olunur). **Fakat kimin** (hangi kaatilin) **lehinde maktülün kardeşi** (velîsi) **tarafından cüz'î birşey afvolunursa** (hemen kısas düşer). **Artık örfe uymak** (şer'in ve aklın iyi gördüğünü yapmak, borcu)[118] **ona** (maktülün velîsine) **güzellikle ödemek** (lâzımdır). **Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir. O halde kim bu** (afivden ve edâdan) **sonra** (kaatile veya taraflarına muhaasame ve) **tecâvüzde bulunursa onun için pek acıklı bir azâb vardır.**

179 — Ey sâlim akıl saahibleri, kısasda sizin için (umumî) **bir hayaat vardır. Tâki** (katilden) **sakınasınız.**

180 — Sizden birinize ölüm gelib çatdığı vakıt - eğer mal bırakacaksa - anaya, babaya, yakın akrabaya meşru' bir suretde vasıyyetde bulunmak takvaa sahibleri üzerinde bir hak olarak farzedildi[119].

181 — Artık kim bunu (ölünün bu vasıyyetini) **işitdikden sonra onu tebdîl ederse her halde vebâli onu değişdirenlerin üzerinedir. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir.**

182 — Bununla berâber, kim vasıyyet edenin haksızlığa meylinden, yahud günâha gireceğinden endîşe edib de (alâkalıların) **aralarını bulursa ona da hiç bir günâh yokdur. Şübhesiz ki Allah çok yarlığayıcı, hakkıyle esirgeyicidir.**

183 — Ey îman edenler sizden evvelki (ümmet) **lere yazıldığı gibi sizin üzerinize de oruc yazıldı** (farz edildi). **Tâki korunasınız**[120].

---

[117] Bu âyet-i kerîme kıblenin tahvîli mes'elesini dillerine dolâyan Yahudî ve Nasranîlere cevâbdır.

[118] «El-mâide» sûresinin 45 inci âyetine ve meâline mürâcaat.

[119] «En-nisâ» sûresinin miras âyetiyle nesholunmuşdur.

[120] Bir Hadîs-i şerîf meâli: «Kimin evlenmiye gücü yeterse evlensin. Zirâ evlenmek gözü (haramdan) daha çok men'eder, iffeti de öylece korur. Kim evlenmiye muktedir olamazsa oruca sarılsın. Çünkü oruc onun için bir enemedir (şehveti kesen, nefsi kıran hafif bir ameliyye gibidir) — Buhaarî: İbni Mes'ud radıyallahü anh».

184 — (O) **sayılı günler** (dir). **Artık sizden kim** (o günlerde) **hasta, yahud sefer üzerinde olur** (ve orucunu yemiş bulunur) **sa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde** (tutar. İhtiyarlığından, yâhud şifâ bulması ümîd edilmeyen bir hastalıkdan dolayı oruc tutmıya) **gücü yetmeyenler**[121] **üzerine de bir yoksul doyumu fidye** (lâzımdır). **Bununla berâber kim gönül isteğiyle bir hayır yaparsa**[122] **işte bu, onun için daha hayırlıdır. Oruc tutmanız sizin hakkınızda** (yemenizden ve fidye vermenizden) **hayırlıdır, bilirseniz.**

185 — (O sayılı günler) **Ramazan ayıdır ki Kur'an onda** (ki Kadir gecesinde levh-i mahfuzdan semâ-i dünyâye) **indirilmişdir.** (O Kur'an ki) **insanlara** (mahz-ı) **hidâyetdir, doğru yolun ve Hak ile baatılı ayırd eden hükümlerin nice açık delîlleridir. Öyleyse içinizden kim o aya erişirse** (hazır olur, müsâfir olmazsa) **onu** (orucunu) **tutsun, kim de hasta olur, yahud bir sefer üzerinde bulunursa o halde başka günlerde, oruc tutamadığı günler sayısınca** (orucunu kazaa etsin). **Allah size kolaylık diler, size güclük istemez.** (Bu kolaylığı istemesi;) **o sayıyı** (kazaa borcunuzu) **ikmâl etmeniz, Allahı - sizi muvaffak buyurduğu o şeyden dolayı da - büyük tanımanız içindir. Olur ki şükr edersiniz.**

186 — **Kullarım** (Habîbim) **sana beni sorunca** (haber ver ki) **işte ben muhakkak yakınımdır. Bana düâ edince ben o düâ edenin da'vetine icâbet ederim. O halde onlar da benim da'vetime** (ıtaatle) **icâbet ve bana îman** (da devam) **etsinler. Tâki** (o sâyede) **doğru yola ulaşmış olalar.**

187 — **Oruc** (günlerinizin) **gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size halâl edildi**[123]**. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libâssınız. Allah nefislerinize karşı za'f göstermekde olduğunuzu**[124] **bildi de tevbenizi kabul etdi, sizi bağışladı. Artık** (bundan sonra geceleri) **onlara yaklaşın ve Allahın hakkınızda yazdığını isteyin**[125]**.** (Bütün gece) **fecr** (-i saadık) **olan ak iplik kara iplikden size seçilinceye kadar**[126] **yeyin, için, sonra geceye kadar**[127] **orucu tamamlayın. Mescidlerde i'tikâfda bulunduğunuz zaman kadınlarınıza** (geceleri de) **yaklaşmayın. Bu** (hükümler) **Allahın sınırlarıdır. Sakın on-**

---

[121] « يطيقونه » lâfz-ı celîli «if'âl» babındandır ki hemzesi izâle ve nefy içindir: «Uyun-ut-tefâsîr».

[122] «Bir yoksuldan fazlasını doyurursa, yahud fidyeyi artırırsa veyâ hem oruç tutar, hem fidye verirse» Bir fidye bir yoksulun bir günlük nafakasıdır.

[123] İslâmın bidâyetinde yatsı namazını kıldıkdan, uyudukdan sonra yemek, içmek ve kadınlara yaklaşmak câiz değildi. Ba'zıları yatsı namazından sonra zevcelerine yaklaşdı, fakat bil'ahare nâdim oldu.

[124] « خون = Havn» kelimesinde «Za'f» mâ'nası da vardır.

[125] Ya'ni evlenmekden maksud olan tenâsüle, üreyib türemîye hizmet edin.

[126] Sabahleyin şafak sökünceye kadar, tan yeri beyaz iplik gibi ağarıncaya kadar.

[127] Güneş batıncaya kadar. Ba'zılarına göre gurubdan sonra kızartı gidinceye kadar.

سورة البقرة

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ۝ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝

الجزء الثاني

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ۝ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ۝ الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ۝ وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۝ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

lara (o sınırlara) **yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar. Tâki korunsunlar.**

188 — Aranızda (birbirinizin) **mallarınızı haksız sebeblerle**[128] **yemeyin ve kendiniz bilib dururken insanların mallarından bir kısmını günah** (ı mucip suretler) **le**[129] **yemeniz için onları** (o malları) **haakimlere aktarma etmeyin**[130].

---

[128] Şer'in caiz görmediği kumar, hırsızlık, cebir, çapulculuk, emânete haainlik gibi şeylerle.

[129] Yalancı şâhidlik, yalan yemin, rişvet gibi.

[130] Ba'zı müfessirler « وتدلوا بها » kavl-i kerîmini «Mallarınızı rişvet vermek suretiyle fenâ haakimlere kapdırmayın» diye tefsir etmişlerdir. Hadîs-i şerif meâlleri: 1) Amirlerin hediyye alması haram, haakimin rişvet kabul etmesi ise küfr (e yakın bir günâh)-dır. — İmam Ahmed: Hazreti Âli radıyallahü anh», 2) Rişvet veren de, alan da cehennemdedir — Taberânî: İbni Umer radıyallahü anhümâ», 3) Ben ancak bir insanım. Bana (aralarında da'valaşan öyle) hasımlar gelebilir ki içlerinden biri ötekinden daha beliğ (çenesi daha kuvvetli) ola (rak delîllerini güzel, açık ve süslü bir suretde anlata) bilir ve ben de onu belki doğru sanıb lehine hüküm verebilirim. Binâen aleyh ben bir müslüman hakkını her kimin lehine hükmedecek olursam (biliniz ki) o, bir ateş parçasıdır. Artık dileyen onu sırtına yüklesin, dileyen terketsin — Buhaarî; Müslim: Ümmi Seleme radıyallahü anhâ»

189 — Sana yeni doğan ayları sorarlar[131]**. De ki: «O, insanların fâidesi için, bir de hacc için vakıt ölçüleridir. Iyilik ve taat, evlere arkalarından gelmeniz değildir**[132]**.. Fakat iyilik** (eden,- Allaha muhalefetden) **sakınandır. Evlere kapılarından gelin. Allahdan korkun. Tâki muraadınıza kavuşasınız.**

190 — Size harb açanlarla, Allah yolunda, sizde döğüşün (müdâfaa harbi yapın. Ancak) **aşırı gitmeyin**[133]**. Şübhesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez.**

191 — Onları (size harb açanları) **nerede yakalarsanız öldürün, onları sizi çıkardıkları yerden** (Mekkeden) **çıkarın. Fitne**[134] **katilden beter-**

4) Sizden evvel geçen milletlerin mahvü-helâk olması ancak şu sebebdendi ki onlar şereflileri (kuvvet ve nüfuz saahibi olanları) hırsızlık etdikleri zaman bırakırlar (aldırış etmezler), fakat zaifleri çalınca haklarında cezâ tatbik ederlerdi. Allaaha yemîn ederim ki Muhammedin kızı (yani kızım) Fatıma dahi çalsa elini kesmekde tereddüt etmem — Buhaarî, Müslim: Hazreti Âişe radıyallahü anhâ» (Bakınız: «En-nisâ'» sûresi, âyet: 56).

[131] «Tenzih, teâli, ibbar» ma'nâlarına gelen fiillerle «sormak» ma'nâsındaki «suâl» kelimesi ikinci mefulüne «an» harfiyle vasıl olur: « يسئلونك من عن الروح » gibi ki «Sana ruhu sorarlar» demekdir. «Ruhdan sorarlar» demek değildir. Meâlin metninde görülen « يسئلونك عن الاهلة » ile geçen (186) ncı âyet de işte bu kabîldendir.

[132] «Buhaarî» ve «Müslim» in (Berâ') radıyallâhü anhden rivâyetlerine göre ensaar hacc etdikten sonra evlerine arka tarafından girerlerdi. Biri hacdan geldi, evine kapısından girdi, onu ayıbladılar. Bu âyetin nüzûlü sebebi budur. Bu babda başka rivâyetler de vardır.

[133] «Sizinle savaşmayanlara dokunmayın. Savaşdıkları suretde de kadınları, çocukları, ihtiyarları öldürmeyin. İşkence yapmayın. Ahîdleşdiğiniz kimselere karşı ahdinizi tutun».

[134] Din yüzünden tazyık, hakaaret, bozgunculuk «Fitne» nedir? Aslında «İmtihan = sınama» demek olan bu kelime altını, gümüşü potada eritmekde, iyiliği ve kötülüğü belli olmak için insana edilen muâmele ve ibtilâda da kullanılır ki bunlar da o asıldandır. Şu ma'nâlara da gelir: 1) Küfr, 2) Azgınlık ve sapıklık, 3) Günâh, 4) Rüsvaylık, 5) Bir adamı azdırmak, 6) Delilik, 7) Dahilî ihtilâf, karışıklık, ayrılık, kavga, 8) Bir şey'i beğenib kalbin ona meyil ve mahabbet etmesi, 9) Belâ ve azâp... «Et-Teğabün» sûresinin «15» nci âyetindeki «fitne» sekizinci, bu âyetdeki «fitne» ile (İmam Râfiî) nin (Enes bin Mâlik) radıyallahü anhden tahric etdiği şu: «Fitne uykudadır. Uyandırana lâ'net» meâlindeki hadîsde geçen «fitne» yedinci, «kabir fitnesi, deccal fitnesi» dokuzuncu ma'nâlardandır.

«Tarıykat-i Muhammediyye» kitabının müellifi «Balıkesir» li (İmam Birgivî) hazretleri fitneyi «İnsanları, meşru' bir fâide olmaksızın, ıztıraba, ihtilâle, ihtilâfa, mihnet ve belâya düşürmek» diye ta'rif etdikden, onu kalb âfetlerinin «48» incisi olarak gösterdikden sonra cemaat imamının namazı uzatmasının, halka anlamayacağı çapraşık ve kapalı dil ile hitab edilmesinin de bu kabil fitnelerden olduğunu söyler.

Bir fâide olmak üzere şu iki hadîs meâlini de ekliyorum: 1) Sizden biriniz (cemaate) imam olduğu zaman namazını hafif kıldırsın, uzatmasın. Çünkü onların içinde çocuk var, ihtiyar var, hasta var, iş sahibi var. Yalnızca kıldığı zaman ise dilediği gibi kılsın (uzatsın) — Buhaarî, Müslim, Ahmed Tirmizi: Ebû Hüreyre radıyallahü anh», 2) Biz insanlara akıllarının alacağı tarzda söylemekle emrolunduk = Deylemî: İbni Abbas radıyallâhü anhümâ».

dir. Onlar Mescid-i haram yanında, orada sizinle döğüşünceye kadar, (yâ'ni döğüşmedikce) **siz de orada kendileriyle döğüşmeyin. Fakat** (Orada) **sizi öldürürlerse siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezâsı böyledir.**

192 — Bununla berâber (Muhaarebeden) **vazgeçerlerse** (siz de bırakın), **şübhesiz ki Allah çok yarlığayıcı, hakkiyle esirgeyicidir.**

193 — Fitne (den eser) **kalmayıncaya, dîn de** (şunun bunun değil) **yalnız Allahın** (dîni diye tanılmış) **oluncaya kadar onlarla savaşın. Vaz geçerlerse artık zaalimlerden başkasına hiç bir husumet yokdur.**

194 — Haram ay, haram aya bedeldir[135]. Hurmetler karşılıklıdır. Onun için kim sizin üzerinize saldırırsa siz de, tıbkı onların üstünüze saldırdıkları gibi, ona saldırın. (Fakat dâimâ) **Allahdan korkun ve bilin ki şübhesiz Allah takvaa saahibleriyle berâberdir.**

195 — Allah yolunda mallarınızı harcayın. Kendinizi[136] tehlikeye atmayın[137]. (Dâimâ da) **iyilik edin. Allah muhakkak iyilik edenleri sever.**

196 — Haccı da, umreyi de Allah için, tam yapın. Fakat (herhangi bir sebeble bunlardan) **alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurban** (ı gönderin. Bununla berâber) **kurban yerine** (Minâya) **varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyyeti bulunursa[138] ona orucdan, ya sadakadan yahud da kurbandan** (biriyle) **fidye** (vacip olur). **Emîn olduğunuz vakıt[139] ise kim hacca kadar umre ile fâidelenmek** (sevaba girmek) **isterse kolayına gelen bir kurban-**(ı kesmek vacip olur). **Fakat** (onu) **bulamazsa hacc günlerinden** (ihramlı olarak) **üç, döndüğünüz vakıt[140] yedi gün olmak üzere oruc tutmak** (vacip olur ki) **bunlar tam on** (gün eder). **Bu, âilesi** (ikâmetgâhı) **Mescid-i**

---

[135] Muhaarebenin haram olduğu ay «Zilka'de» dir. Bu isim de o ayda harb edilmeyib rahat oturulmasındandır. Resûl-i Ekrem sallellahü aleyhi ve sellem Hicretin altıncı yılının zilka'de ayında ashaab-ı kiramiyle birlikde «Umre» kasdıyle Mekkeye hareket buyurmuşlardı. Kureyş müşrikleri buna mani' oldukları için «Umre» gelecek seneye kalmışdı. Bu, meşhur «Hudeybiyye» sulhnâmesi» nin îcâbı idi. Sene-i âtiye geldi. Resûl-i Ekrem sallellahü aleyhi ve sellem yine ashaabiyle birlikde Umreyi kazaa etmek üzere teşrif buyurdular ki bu, tam geçen seneki Zilka'de ayına müsaadifdi. « ألشهر الحرام بالشهرالحرام » kavl-i celîli «Bu yılın Zilka'desi ve Umresi geçen senenin Zilkadesine ve Umresine bedeldir» demekdir.

[136] « بايديكم » lâfz-ı celîlinin meâlidir, «Zikr-i cüz, irâde-i kül» kabîlindendir.

[137] Savaşdan kaçarak; hasîslik ve hamiyyetsizlik ederek, dünyâye taparak.

[138] Yara, ağrı, bit gibi eziyyet verici şeylerden dolayı tıraş olursa.

[139] Hastalık, düşman ve benzerleri gibi sebeblerle alıkonmayıb da vazifelerinize emniyyetle devâm etdiğiniz vakıt.

[140] Haccı bitirdikden, yahud memleketine döndükden sonra.

الحج أشهر معلومات فمن فرض فيهن الحج فلا رفث ولا فسوق ولا جدال في الحج وما تفعلوا من خير يعلمه الله وتزودوا فإن خير الزاد التقوى واتقون يا أولي الألباب ۝ ليس عليكم جناح أن تبتغوا فضلا من ربكم فإذا أفضتم من عرفات فاذكروا الله عند المشعر الحرام واذكروه كما هداكم وإن كنتم من قبله لمن الضالين ۝ ثم أفيضوا من حيث أفاض الناس واستغفروا الله إن الله غفور رحيم ۝ فإذا قضيتم مناسككم فاذكروا الله كذكركم آباءكم أو أشد ذكرا فمن الناس من يقول ربنا آتنا في الدنيا وما له في الآخرة من خلاق ۝ ومنهم من يقول ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار ۝ أولئك لهم نصيب مما كسبوا والله سريع الحساب ۝

واذكروا

واذكروا الله في أيام معدودات فمن تعجل في يومين فلا إثم عليه ومن تأخر فلا إثم عليه لمن اتقى واتقوا الله واعلموا أنكم إليه تحشرون ۝ ومن الناس من يعجبك قوله في الحياة الدنيا ويشهد الله على ما في قلبه وهو ألد الخصام ۝ وإذا تولى سعى في الأرض ليفسد فيها ويهلك الحرث والنسل والله لا يحب الفساد ۝ وإذا قيل له اتق الله أخذته العزة بالإثم فحسبه جهنم ولبئس المهاد ۝ ومن الناس من يشري نفسه ابتغاء مرضات الله والله رءوف بالعباد ۝ يا أيها الذين آمنوا ادخلوا في السلم كافة ولا تتبعوا خطوات الشيطان إنه لكم عدو مبين ۝ فإن زللتم من بعد ما جاءتكم البينات فاعلموا أن الله عزيز حكيم ۝ هل ينظرون إلا أن يأتيهم الله في ظلل من الغمام والملائكة وقضي الأمر وإلى الله ترجع الأمور ۝

haramda[141] **bulunmayanlara âiddir. Allahdan korkun ve bilin ki Allah, cezâsı cidden çetin olandır.**

197 — Hacc (ayları) **bilinen aylardır**[142]**. Işte kim onlarda** (o aylarda) **haccı** (kendine) **farz eder** (ihrama girer) **se**[143] **artık hacda kadına yaklaşmak**[144]**, günâh yapmak, kavga etmek yokdur. Siz ne hayır yaparsanız Allah onu bilir. Bir de** (Hacc seferinize yetecek mikdarda) **azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı** (dilenmekden, insanlara yük olmakdan) **kaçınmakdır. Ey kâmil akıl saahibleri, benden korkun.**

198 — (Hacc mevsiminde ticâretle) **Rabbinizden rızık istemenizde bir günâh yokdur. Arafatdan** (orada «vakfe» den sonra, seller gibi) **boşanıp**

[141] Mekke ve havaalîsinde.
[142] Şevval, Zilka'de aylarıyle Zilhicceden on gündür (İmamı Şâfiî) ye göre kurban gecesiyle berâber Zilhicceden dokuz gündür. (İmam Mâlik) e göre bütün Zilhicce ayıdır.
[143] Niyyetle, yahud telbiye ile, yâhud kurban kesmekle.
[144] Yahud kötü söz söylemek.

(elbirlik) **akdığınız zaman «Meş'ar-i haraam» ın yanında Allahı zikredin, O, size nasıl hidâyet etdiyse siz de Onu öylece anın.** (Bilirsiniz ya) **siz bundan evvel gerçek sapıklardandınız!**

199 — Sonra insanların (elbirlik) **döndüğü yerden siz de dönün. Allahdan** (günâhlarınızı) **mağfiret** (buyurmasını) **isteyin. Şüphesiz ki Allah çok yarlığayıcı, hakkıyle esirgeyicidir.**

200 — Menâsikinizi (hacca âit ibâdetlerinizi) **bitirince** (câhiliyyetde) **atalarınızı** (böbürlenerek) **andığınız gibi, hattâ daha kuvvetli bir anışla Allahı anın. Artık o insanlardan kimi «Ey Rabbimiz, bize** (nasîbimizi) **dünyâda ver» der ki onun âhiretden nasîbi yokdur.**

201 — Kimi de «Ey Rabbimiz bize dünyada da iyi hal ver, âhiretde de iyi hal ver ve bizi o ateş (cehennem) **azâbından koru» der.**

202 — İşte onların (o her iki kısmın hacda) **kazandıklarından nâsib** (ler) **i vardır. Allah hesâbı pek çabık görendir.**

203 — Bir de sayılı günlerde[145] **Allahı zikredin** (tekbîr alın). **Kim iki günde** («Minâ» dan dönmek için) **acele ederse**[146] **üstüne günâh yokdur. Kim de geri kalırsa**[147] **ona da günah yokdur.** (Fakat bu,) **takva saahibi için** (dir). **Allahdan korkun ve bilin ki muhakkak** (hepiniz) **ancak Ona** (varıb) **toplanacaksınız.**

204 — İnsanlardan öyle kimse vardır ki, onun (bu) **dünyâ hayaatına âid sözü hoşuna gider ve o, kalbinde olana Allâhı şahid getirir. Halbuki o, düşmanların en yamanıdır.**

205 — O, yer yüzünde iş başına geçdi mi[148] **orada fesâd çıkarmıya, ekini ve zürriyeti kökünden kurutmıya koşar. Allah fesâdı sevmez.**

206 — Ona: «Allahdan kork» denildiği zaman izzet (-i nefsi, câhilâne kibr) **i kendisini** (daha ziyâde) **günâh işlemeye götürür. İşte öylesine cehennem yetişir. O, hakıykat ne kötü yatakdır!..**

207 — İnsanlardan öyle kimse de vardır ki Allâhın rızasını isteyerek nefsini satın alır[149]. **Allah kullarına çok merhametlidir.**

---

[145] «Minâ» günlerine, yahud arefe sabahından zilhiccenin 13 üncü gününün ikindi vaktına kadar olan günlerde.

[146] Minâ günlerinde, zilhiccenin 11 ve 12 nci günlerinde Minâdan Mekkeye gelmekde.

[147] Zilhiccenin 13 üncü günü kalırsa.

[148] Yahud: «Senin yanından dönüb gitdi mi». Bu âyetde tavsif edilen adam münâfıklardan (Ahnes bin Şurayk)dı. Tatlı dilli, fakat çok cânî bir adamdı.

[149] (Suheyb-i rumî) radıyallâhü anh hakkında nâzil olmuşdur. Müşârünileyh, müşriklerin ezâlarından, işkencelerinden Medîneye hicret etmiş, bütün malını fidye-i necât olarak düşmanlara bırakmışdır.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ۝ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ۝

كُتِبَ

الْجُزْءُ الثَّانِي

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ۝

208 — Ey iman edenler, hep birden sulh-u selâma girin. Şeytanın adımları ardına düşmeyin. Çünkü o, sizin apaçık bir düşmanınızdır[150]**.**

209 — Size bunca âşikâr delîller geldikten sonra yine kayarsanız bilin ki şübhesiz Allah mutlak gaalibdir. (Sun'unda) **tam hikmet saahibidir.**

210 — Onlar (İslâma girmeyenler) **ille Allahın, bulutdan gölgeler içinde meleklerle birlikde kendilerine gelivermesine ve işlerinin bitirilivermesine mi bakıyorlar? Halbuki** (bütün) **işler Allah'a döndürülür.**

211 — Sor İsrâil oğullarına; Onlara nice açık âyet (ler) **verdik. Kim Allahın ni'metini, o** (ni'met) **kendisine geldikten sonra,** (küfr ile) **değişdirirse şübhesiz Allah, cezâsı pek çetin olandır.**

212 — Küfredenler dünyâ hayaatı pek süslendi. İman edenlerden kimiyle (Bilâl, Ammar, Suheyb gibi fakirlerle) **eğleniyorlar. Halbuki tak-**

---

[150] «O, aranızı açan bir düşmandır», «İbâne» de bu ma'nâ (yâ'ni, «ayırmak, arayı açmak» ma'nâsı) da vardır.

vaaya eren (o mü'min) **ler kıyaamet gününde onların üstündedirler. Allah kimi dilerse ona hesâbsız rızık verir.**

213 — Insanlar bir tek ümmetdi (kimi îmân etmek, kimi küfre sapmak suretiyle ihtilâfa düşdüler). **Binâen'aleyh Allah** (rahmetinin) **müjdeciler** (i, azâbının) **haberciler** (i) **olmak üzere** (onlara) **peyğamberler gönderdi ve berâberlerinde — insanların ihtilâfa düşdükleri şeyler hakkında aralarında hüküm vermek için — hak** (ve gerçek) **kitablar da indirdi. Halbuki kendilerine apaçık delîller geldikden sonra birbirine karşı olan ihtiras ve hasedden ötürü ihtilâfa düşenler; o** (Kitab) **verilenlerden başkası değildir. Işte Allah** (böylece) **îman edenleri, kendi irâdesiyle, hakkında ihtilâfa düşdükleri hakka** (gerçeğe) **ulaşdırdı. Allah kimi dilerse onu doğru yola iletir.**

214 — (Ey mü'minler) **yoksa siz, sizden evvel geçenlerin haali başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluk** (lar), **ve sıkıntı** (lar) **gelib çatdı ve** (çeşidli belâlarla) **sarsıldılar ki, hattâ peyğamber** (leri) **maiyyetindeki mü'minlerle birlikde: «Allahın yardımı ne zaman?» diyordu. Gözünüzü açın: Allahın yardımı yakındır muhakkak**[151].

215 — Onlar, hangi şey'i nafaka olarak vereceklerini sana sorarlar. De ki: «Maldan vereceğiniz şey (evleviyyetle) **ananın, babanın, akrabanın, yetîmlerin, yoksulların, yol oğlunun** (müsâfirin hakkı) **dır**[152]**. Her ne hayır işlerseniz şübhesiz Allah onu çok iyi bilen** (mükâfatını veren) **dir.**

216 — (Ey mü'minler, tab'an) **sizin hoşunuza gitmediği halde uhdenize, kıtâl** (düşmanlarla savaş) **yazıldı** (farz edildi). **Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken o, sizin için hayırlı olur, bir şey'i de sevdiğiniz halde o da hakkınızda şer olur. Allah bilir, siz bilmezsiniz.**

217 — Sana haram olan o ayı, ondaki muhaarebeyi sorarlar. De ki: «Onda (o ayda) **muhaarebe etmek büyük** (günâh) **dır,** (insanları) **Allah yolundan men' etmek, onu inkâr etmek,** (ziyaretcilerin) **Mescid-i haraama gitmelerine mâni' olmak, Onun halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük** (günah) **dır. Fitne katilden de beterdir. Kâfirler, güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmalarında devam edeceklerdir. Içinizden kim dininden döner de o, kâfir olarak ölürse onların** (o gibilerin) **yaptığı** (iyi) **işler dünyâda da, âhiretde de boşa git-**

---

[151] Ashaab-ı kirâmın «Ahzâb» muharebesinde çekdikleri çetin sıkıntılar üzerine nâzil olmuşdur.

[152] Ashaab-ı kirâmın zenginlerinden ve ihtiyarlarından (Amr bin Cemuh) radıyallahü anhin: «Yâ Resûlellah, hangi şey'i sadaka olarak verelim, infak edelim?» suâline cevâb olmak üzere nâzil olmuşdur. Cenâb-ı Hak yiyeceğe, içeceğe, giyeceğe, bineceğe, barınacağa âid her şey'in nafaka olduğu bilindiği için bu âyetde yalnız kimlere verilmesi lâzım geleceğini beyan buyurmuşdur.

mişdir. Onlar o ateşin (cehennemîn) **arkadaşlarıdır. Onlar orada** (bir daha çıkmamak üzere) **ebedî kalıcıdırlar.**

218 — Hakıykat, iman edenler, bir de Allah yolunda (yurdlarından) **hicret edib de savaşanlar** (yok mu?) **işte onlar Allahın rahmetini umarlar. Allah** (mü'minleri) **hakkıyle yarlığayıcı,** (onları) **cidden esirgeyicidir.**

219 - 220 — Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: «Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için fâideler vardır. Günahları ise fâidelerinden daha büyükdür.» (Yine) **sana hangi şey'i nafaka vereceklerini sorarlar. De ki: «İhtiyacınızdan artanı** (verin)**». Allah size böylece âyetlerini** (pek güzel) **açıklar. Olur ki dünyâ hususunda da, âhiret işinde de iyice düşünürsünüz. Bir de sana yetîmleri sorarlar. De ki: «Onları yarar ve iyi bir haale getirmek hayırlıdır. Şâyet kendileriyle bir arada yaşarsanız onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah,** (yetîmlerin) **salâhına çalışanlarla** (onların mal ve haalinde) **fesâd** (ve fenâlık) **yapanları bilir. Eğer Allah dileseydi sizi muhakkak zahmete sokardı. Şübhesiz Allah mutlak gaalibdir, tam hüküm ve hikmet saahibidir**[153]**.**

---

[153] İçki hakkındaki diğer âyetler: («En-nisâ» âyet: 43 — «En-mâide, âyet 91 — «En-nahl», âyet: 68)». İşaret ettiğimiz vech ile Kur'an-ı Kerimde bu babda işbu âyetle beraber dört âyet vardır: 1) Hazreti Peygamber sallellahü aleyhi ve sellem henüz Mekkede iken nâzil olmuşdur ki meâli şudur: «Hurma ve üzüm (ağaçlarının) meyvalarından içki yapıyor, güzel rızk ediniyorsunuz. Bunda aklı eren bir kavm için elbet bir ibret var (Nâhl sûresi, âyet: 67)» Müslümanlığın ilk devresinde içki henüz halâl idi. Bu âyet o fiili vakıayı açıklamışdır. 2) Bundan sonra Medinede hazreti (Umer) ve (Muaaz) radıyallahü anhümânın sorularına cevâben yukarıda meâlini yazdığımız âyet tebliğ buyurulmuşdu. Bu âyet üzerine müslümanların kimi «büyük günâh» diye içkiyi terketmiş, kimi de «insanlara fâidesi de var» deyip bırakmamışdır. 3) Bir gün (Abd-ur Rahman bin Avf) radıyallahü anh bir ziyâfet vermiş, ashaab-ı kiramdan ba'zıları da o ziyâfetde hazır bulunmuşdu. Müşârün ileyh onlara yedirmiş, içirmişdi. Akşam namazının vakti gelince biri imam olmuş, « قل يا ايها الكافرون » sûresini yanlış okumuşdu. Bunun üzerine şu meâldeki âyet nâzil oldu: «Ey mü'minler siz serhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın «En-nisâ'» sûresi, âyet: 43). Bu suretle içki yalnız namaz vakıtlarına münhasır ve ilk def'a olmak üzere haram kılınmışdır. Artık içenler onu yatsı namazından sonra içiyorlar, serhoşluk zâil oldukdan sonra sabah namazını, sabah namazından sonra da öğleyi, ikindiyi, akşam ve yatsıyı kılıyorlardı. 4) (Utban bin Mâlik — R. h.) bir evlenme ziyâfeti verdi, müslümanlardan bir kısmı insanları da da'vet etdi. Sa'd bin ebî — Vakkas — R. h.) da o arada idi. Ziyâfet yemeği için hazırlanan kızarmış deve kellesini yediler, içdiler, başları iyice dumanlanınca asaalet iddialarına kalkışdılar. (Sa'd — R. h.) de bu alanda kendi asaaletini, soyunu, kavmini öğen, ensaarı hicveden bir şiir okudu. Ensaardan biri buna öfkelendi, devenin sofradan kalkan kellesini alıb onunla (Sa'd — R. h.) ın kafasını yaraladı. (Sa'd — R. h.) Resûli Muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimize mürâcaatla o ensaarîyi şikâyet etdi. Bunun üzerine hazreti (Umer) radıyallâhü anh: «Yâ Rab, şu içki hakkında bize şâfî bir açıklama yap» diye düâ etdi. Akıybinde şu meâldeki âyetler nâzil oldu: «Ey îman edenler, içki, kumar, (tapınmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bun(lar) dan kaçının ki muradınıza

سورة البقرة

في الدنيا والآخرة ويسألونك عن اليتامى قل إصلاح لهم
خير وإن تخالطوهم فإخوانكم والله يعلم المفسد من المصلح
ولو شاء الله لأعنتكم إن الله عزيز حكيم ۝ ولا تنكحوا
المشركات حتى يؤمن ولأمة مؤمنة خير من مشركة
ولو أعجبتكم ولا تنكحوا المشركين حتى يؤمنوا ولعبد مؤمن
خير من مشرك ولو أعجبكم أولئك يدعون إلى النار
والله يدعوا إلى الجنة والمغفرة بإذنه ويبين آياته للناس
لعلهم يتذكرون ۝ ويسألونك عن المحيض قل
هو أذى فاعتزلوا النساء في المحيض ولا تقربوهن
حتى يطهرن فإذا تطهرن فأتوهن من حيث أمركم الله
إن الله يحب التوابين ويحب المتطهرين ۝ نساؤكم
حرث لكم فأتوا حرثكم أنى شئتم وقدموا لأنفسكم
واتقوا الله واعلموا أنكم ملاقوه وبشر المؤمنين
۝ ولا تجعلوا الله عرضة لأيمانكم أن تبروا
وتتقوا وتصلحوا بين الناس والله سميع عليم ۝

الجزء الثاني

لا يؤاخذكم الله باللغو في أيمانكم ولكن يؤاخذكم بما كسبت
قلوبكم والله غفور حليم ۝ للذين يؤلون من نسائهم تربص
أربعة أشهر فإن فاءوا فإن الله غفور رحيم ۝ وإن عزموا
الطلاق فإن الله سميع عليم ۝ والمطلقات يتربصن بأنفسهن
ثلاثة قروء ولا يحل لهن أن يكتمن ما خلق الله في أرحامهن إن كن
يؤمن بالله واليوم الآخر وبعولتهن أحق بردهن في ذلك
إن أرادوا إصلاحا ولهن مثل الذي عليهن بالمعروف وللرجال
عليهن درجة والله عزيز حكيم ۝ الطلاق مرتان فإمساك
بمعروف أو تسريح بإحسان ولا يحل لكم أن تأخذوا مما آتيتموهن
شيئا إلا أن يخافا ألا يقيما حدود الله فإن خفتم ألا يقيما
حدود الله فلا جناح عليهما فيما افتدت به تلك حدود الله
فلا تعتدوها ومن يتعد حدود الله فأولئك هم الظالمون
۝ فإن طلقها فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجا غيره
فإن طلقها فلا جناح عليهما أن يتراجعا إن ظنا أن
يقيما حدود الله وتلك حدود الله يبينها لقوم يعلمون ۝

221 — (Ey mü'minler) **Allaha eş tanıyan kadınlarla** (müşriklerle), **onlar îmana gelinceye kadar, evlenmeyin. İman eden bir câriye**[154]**, müşrik**

---

eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allahı anmakdan ve namaz kılmakdan alıkoymak ister. Artık vaz geçtiniz değil mi? («El-mâide, âyet 90, 91)» (Hazreti Umer): «Vaz geçtik yâ Rab» dedi. Bu vak'a «Ahzab» gazvesinden bir kaç gün sonra olmuşdu. İçkinin böyle tedricî suretde yasak edilmesinin sebebi şudur: Müslümanlar içkiye alışmışlardı. Ondan mâddeten de çok fâideleniyorlardı. Eğer birdenbire kendilerine bu yasak tatbik edilseydi belki o kadar müessir olmayacakdı. Onun için tedricî ve rıfk ile muameleye riâyet edildi. (Enes) radıyallâhü anh anlatıyor: (Biz içki âlemindeydik. Ben dağıtıyordum. Bir adam geldi. «İçki haram kılındı» dedi. Arkadaşlar derhal «Şu içki kablarını dök, temizle» emrini verdiler. O haberden sonra kimse ağzına içki almadı). Kur'ân-ı kerîmde içki «Hamr» olarak zikr edilmişdir. Bunu Resûli Mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem şu suretlerle tefsîr buyurmuşdur: «Üzümden içki olur, buğdaydan içki olur, arpadan içki olur. Hülâsa sizi sekir veren her şeyden men' ederim (Ebu Dâvud). «Tirmizî», «Baldan da içki olur» rivâyetini ilâve etmişdir. Çoğu sekir veren şey'in azı da haramdır (Hadîs; Tirmizî, Ebû Dâvud)». «Ankara» da münteşir aylık «İslâm» mecmuasının eylûl — 1956 tarihli ve «6» sayılı nüshasında bu âyet-i kerîme tafsîlen tefsir edilmişdir. Bizim «Kırk hadîs» lerde de ma'lûmat vardır.

[154] Yahud: «Kadın». Bu kavl, sarahat yanında zaif kalıyor.

bir kadından — bu, sizin hoşunuza gitse de — elbet daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de, onlar îman edinceye kadar, (mü'min kadınları) **nikâhlamayın. Mü'min bir kul müşrikden — o, sizin hoşunuza gitse de — elbette hayırlıdır. Onlar sizi cehenneme çağırırlar, Allah ise, kendi irâdesiyle, cennete ve mağfirete çağırır. O, insanlara âyetlerini apaçık söyler. Tâki iyice düşünüb ibret alsınlar.**

222 — Sana kadınların ay haalini de sorarlar. De ki: «O bir ezâdır (pislikdir). **Onun için hayız zamanında kadınlar** (ınızla cinsî münâsebet) **den ayrılın, temizlendikleri vakta kadar kendilerine yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allahın size emretdiği yerden onlara gidin. Her halde Allah hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever.**

223 — Kadınlarınız sizin (evlâd yetişdiren) **tarlanızdır. O halde tarlanıza, dilediğiniz gibi, gelin. Kendiniz için önden** (iyi ameller) **gönderin** (hayırlı evlâdlar yetişdirin). **Bir de Allahdan korkun ve bilin ki her halde siz ona kavuşacaksınız. İman edenlere müjdele.**

224 — Allahı, yeminlerinizden dolayı, iyilik etmenize[155], (fenalıkdan) **sakınmanıza, insanların arasını bulmıya engel yapmayın. Allah** (her şey'i) **hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir**[156].

225 — Allah, sizi yeminlerinizdeki «lâğv» dan[157] **dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalplerinizin azmetdiği yeminler yüzünden muaahaze eder. Allah çok yarlığayıcıdır, halîmdir** (kullarının günâhı sebebiyle rızıklarını da kesici değildir)[158].

---

[155] Yahud: «Yeminlerinize sadâkat göstermenize, onda ısraar etmenize».

[156] (Abd-ul-lah bin Revâha — R.H.) ile dâmadı (Beşir bin Nu'am — R.H.) ın arası açılmış, (Abdullah — R.H.) onun yanına girmemiye, onunla konuşmamıya, onun hasmıyle olan dargınlığını barışdırmamıya yemin etmişdi. Kendine «Niçin böyle yapıyorsun?» diyenlere «Ne yapayım, Allaha yemin etdim, Yemînimde saadık kalmakdan başkası bana halâl olmaz» yolunda cevab veriyordu. İşte bu âyet bunun üzerine nâzil olmuşdur. (Ebû Hüreyre) radıyallahü anh Resûlullah sallellâhü aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu söylemişdir: «Kim bir yemin eder de yemin etdiği mes'elenin hilâfını ondan hayırlı görürse derhal dönsün ve yeminine keffâret etsin (Müslim)».

[157] « لغو » kelimesi muhtelif suretlerde tefsir edilmişdir. (İmam-ı A'zam) hazretlerine göre «Bir kişinin bir şey'i doğru zanniyle yemin etdikden sonra onun hilâfı zâhir olmasıdır». (İmam-ı Şâfii) hazretlerine göre «Yemin kasdetmeksizin bir sözü te'kîd için (Lâ vallahi, belâ vallahi) demesidir. (Kaazî Beyzâvî) ye nazaran ise «Dilin sürçmesiyle sehven edilen yemîndir». Âyet-i kerîme bu ma'nâların hepsine şamildir. Diğer tefsîrleri, bu âyetin şümulünden haric gördüğümüz için, yazmadık.

[158] (Halîmî).

226 — Kadınlarına yaklaşmamıya yemîn edenler için[159] **dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler** (o müddet içinde keffâret yaparak[160] zevcelerine) **dönerlerse şüphe yok ki Allah cidden yarlığayıcı, hakkıyle esirgeyicidir.**

227 — Eğer (o suretle yemîn edenler ric'at etmeyib de kadınlarını) **boşamıya karar verirlerse** (ayrılırlar). **Şübhesiz Allah** (onların sözlerini) **hakkıyle işidici,** (niyyetlerini) **gerçekden bilicidir.**

228 — Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler (beklesinler). **Eğer onlar Allaha ve âhiret gününe inanıyorlarsa Allahın, kendi rahimlerinde yaratdığını** (söylemeyerek) **gizlemeleri onlara halâl olmaz. Kocaları bu bekleme müddeti içinde**[161] **barışmak isterlerse onları geri almıya** (herkesden) **çok lâyıkdırlar. Erkeklerin meşru' suretde kadınlar üzerindeki** (hakları) **gibi kadınların da onlar üzerinde** (hakları) **vardır.** (Yalnız) **erkekler onlar üzerinde** (daha üstün) **bir dereceye mâlikdirler. Allah mutlak gaalibdir, gerçek hüküm ve hikmet saahibidir.**

229 — Boşama iki def'adır. (Ondan sonrası) **ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmakdır.** (Ey zevcler) **onlara** (kadınlara) **verdiğiniz bir şey'i** (mehrî geri) **almanız size halâl olmaz. Meğer ki erkekle kadın Allahın sınırlarını** (evlilik haklarını) **ayakda tutamayacaklarından korkmuş** (ümidlerini kesmiş) **olsunlar. Eğer bu suretle siz de onların** (zevc ve zevcenin), **Allahın sınırlarını hakkıyle muhaafaza ve îfâ edemeyeceklerinden korkarsanız o halde** (kadının serbest boşanması için) **fidye vermesinde** (hakkından vaz geçmesinde) **ikisi üzerinde de vebâl yokdur. Bunlar Allahın sınırlarıdır. Onları** (çiğneyib) **geçmeyin. Kim Allahın sınırlarını aşarsa, işte onlar zaalimlerin ta kendileridir.**

230 — Yine erkek, zevcesini (üçüncü def'a olarak) **boşarsa ondan sonra kadın kendinden başka bir ere nikâhlanıp varıncaya kadar**[162] **ona** (o birinci zevcine) **halâl olmaz. Bununla berâber, eğer bu** (yeni) **koca da onu boşar da onlar** (birinci zevc ile aynı zevce) **Allahın sınırlarını ayakda tutacaklarını** (tatbik edeceklerini) **zannederlerse** (ıddet bitdikten sonra) **tekrar birbirine dönmelerinde** (evlenmelerinde) **her ikisi hakkında da vebâl yokdur. Bunlar bilir, anlar bir kavm için Allahın açıkladığı sınırlardır.**

---

[159] Buna «Ilâ» derler. Câhilîyyet devrinin sıksık tekerrür eden âdetlerindendi. «Ilâ» da koca rücû' hakkından, kadın da müddet kaydı olmaksızın diğer kocaya ebediyyen varmak hakkından mahrumdu.

[160] Ekseriyyetin kavline göre.

[161] Buna «Iddet» derler.

[162] Ve o er onunla cinsî münâsebetde bulununcaya kadar (Buharî, Müslim).

وإذا طلقتم النساء فبلغن أجلهن فأمسكوهن بمعروف أو سرحوهن بمعروف ولا تمسكوهن ضرارا لتعتدوا ومن يفعل ذلك فقد ظلم نفسه ولا تتخذوا آيات الله هزوا واذكروا نعمت الله عليكم وما أنزل عليكم من الكتاب والحكمة يعظكم به واتقوا الله واعلموا أن الله بكل شيء عليم ۝ وإذا طلقتم النساء فبلغن أجلهن فلا تعضلوهن أن ينكحن أزواجهن إذا تراضوا بينهم بالمعروف ذلك يوعظ به من كان منكم يؤمن بالله واليوم الآخر ذلكم أزكى لكم وأطهر والله يعلم وأنتم لا تعلمون ۝ والوالدات يرضعن أولادهن حولين كاملين لمن أراد أن يتم الرضاعة وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف لا تكلف نفس إلا وسعها لا تضار والدة بولدها ولا مولود له بولده وعلى الوارث مثل ذلك فإن أرادا فصالا عن تراض منهما وتشاور فلا جناح عليهما وإن أردتم أن تسترضعوا أولادكم فلا جناح عليكم إذا سلمتم ما آتيتم بالمعروف واتقوا الله واعلموا أن الله بما تعملون بصير ۝

والذين يتوفون منكم ويذرون أزواجا يتربصن بأنفسهن أربعة أشهر وعشرا فإذا بلغن أجلهن فلا جناح عليكم فيما فعلن في أنفسهن بالمعروف والله بما تعملون خبير ۝ ولا جناح عليكم فيما عرضتم به من خطبة النساء أو أكننتم في أنفسكم علم الله أنكم ستذكرونهن ولكن لا تواعدوهن سرا إلا أن تقولوا قولا معروفا ولا تعزموا عقدة النكاح حتى يبلغ الكتاب أجله واعلموا أن الله يعلم ما في أنفسكم فاحذروه واعلموا أن الله غفور حليم ۝ لا جناح عليكم إن طلقتم النساء ما لم تمسوهن أو تفرضوا لهن فريضة ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر قدره متاعا بالمعروف حقا على المحسنين ۝ وإن طلقتموهن من قبل أن تمسوهن وقد فرضتم لهن فريضة فنصف ما فرضتم إلا أن يعفون أو يعفو الذي بيده عقدة النكاح وأن تعفوا أقرب للتقوى ولا تنسوا الفضل بينكم إن الله بما تعملون بصير ۝

231 — Hem kadınları boşadınız da ıddetlerini bitirdiler mi[163], artık onları ya (kendilerine ric'atle) **iyilikle tutun, ya iyilikle bırakın.** (Fakat) **onları, sırf zulmedebilmeniz için, zararlarına olarak, tutmayın. Kim böyle yaparsa muhakkak kendine yazık etmiş olur. Allahın âyetlerini** (muhalefetle) **oyuncak yerine koymayın. Allahın üzerinizdeki ni'metini ve size öğüd vermek için indirdiği kitâbı** (Kur'ânı) **ve** (ondaki) **hikmeti düşünün. Allahdan korkun ve bilin ki Allah her şey'i hakkıyle bilendir.**

232 — Kadınları boşadınız da ıddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru' bir suretde anlaşdıkları takdirde, artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın. Işte içinizden Allaha ve âhiret gününe îmân etmekde olan (lar) **a bununla öğüd veriliyor. Bu sizin için daha faziyletli ve daha temizdir.** (Ondaki maslahatı) **Allah bilir, siz bilmezsiniz[164].**

[163] 228 nci âyete ve hâmişine bakınız.

[164] (Ma'kıl bin Yesâr), hemşîresini (Abdullah bin âsım)a nikâhlamışdı. (Abdullah) onu boşadı. Fakat sonra ıddeti içinde (tekrar almıya) talib oldu. Ma'kıl buna rızaa göstermemiş, «Allah hakkı için sizi birbirinize kavuşdurmam» demişdi. Bu âyet-i kerime bunun üzerine nâzil olmuşdur.

233 — Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler[165]**.** (Bu hüküm) **emmeyi tamam yapdırmak isteyen** (ler) **içindir**[166]**. Onların** (annelerin) **ma'ruf vech ile**[167] **yiyeceği, giyeceği; çocuk kendisinin olan** (babaya) **âiddir**[168]**. Kimse taakatından ziyâdesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de bir çocuk kendisinin olan** (bir baba) **çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın**[169]**. Mirasçıya düşen** (vazıyfe) **de bunun gibidir**[170]**. Eğer** (ana ve baba) **aralarında rızaa ve müşâvere ile** (bil'ittifak çocuğu iki sene dolmadan) **memeden kesmeyi arzu ederlerse ikisinin üzerine de vebâl yokdur. Çocuklarınızı** (başkalarına) **emzirtmek isterseniz meşru' suretde verdiğiniz** (emzirme ücretin) **i teslim etmek** (ödemek) **şartıyle yine uhdenize vebâl yokdur. Allahdan korkun ve bilin ki şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görendir.**

234 — İçinizden ölenlerin (geride) **bırakdıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on** (gün) **beklerler**[171]**. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşrû' vech ile yapdıkları şeyden**[172] **dolayı size**[173] **günâh yokdur. Allah ne işlerseniz** (hepsinden) **hakkıyle haberdârdır.**

235 — (Vefât ıddetini bekleyen) **kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda**[174]**, yahud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebâl yokdur. Allah bilmişdir ki siz onları mutlakaa hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice va'dleşmeyin**[175]**.** (Çıtlatma suretinde)

---

[165] «Bu, Allahın hükmüdür». Ba'zıları ma'nâsını inşâi yaparak «Emzirsinler» demiş.

[166] Bu kayda ve âyetin « فان ارادا » kısmına nazaran anneler, çocuklarını bizzat emzirmeye zorlanamazlar.

[167] Babanın elinden geldiği mıkdara göre, örf-ü âdete göre.

[168] Bu kavl-i celîle göre evlâd babaya nisbet olunur.

[169] Vâlideyi emzirmiye zorlamak, emzirmek istediği halde çocuğu elinden almak, babaya altından kalkamayacağı masrafları yüklemek suretiyle.

[170] Çocuğun babası ölürse emziren kadının yiyeceği, içeceği mîrascısına düşer.

[171] «Allahın hükmü budur». Maksad kadının o müddet içinde evlenmemesi, kocasının öldüğü evden başka yere çıkmaması, zîynetini bırakmasıdır. Bu suretle zîyneti terk etmesine «ihdâd» derler. (İmam Müslim) in mü'minlerin anası hazreti (Âişe) radıyallahü anhâdan tahrîc etdiği bir hâdîs-i şerîfin meâli: «Allaha ve âhiret gününe inanan bir kadının ölüye karşı üç günden fazla zîyneti terk etmesi halâl olmaz. Fakat kocası ölürse dört ay on gün zîyneti bırakır». Buhaarîde ve diğer hadîs kitaplarında da bunu müeyyid hadîsler vardır. Bu ıddetden maksad kadının gebe olup olmadığının tehakkukudur. Gebe ise müddet bitdikten sonra doğurmasını bekler ve ondan sonra evlenir. Değilse bu müddet bitince evlenebilir. Gebe kadının çocuğu ıddeti içinde düşerse beklemiye hacet yokdur. Yalınız zevci, temizlenmeden yaklaşamaz.

[172] Evlenmekden, ıddet geçirdiği evden diğerine gitmekden, zîynetlenmekden.

[173] Velîlerinize.

[174] Âyet-i kerîmedeki «tâ'riz», tasrîhin zıddıdır.

[175] «Nikâh talebini kötülüğe âlet etmeyin. İddetden sonra başkasıyle evlenmemek ve benzerleri için andlaşmayın».

meşru' bir söz söylemeniz ise başka. (Farz olan ıddet), **sonunu buluncaya kadar da nikâh bağını bağlamıya**[176] **azmetmeyin ve bilin ki Allah kalblerinizde olanı muhakkak biliyor. Artık ondan sakının ve yine bilin ki şübhesiz Allah çok yarlığayıcıdır, gerçek hilm saahibidir** (cezâda acele edici değildir).

236 — Kendileriyle temas etmediğiniz, yahud kendilerine bir mehir ta'yin eylemediğiniz kadınları boşamışsanız (bunda) **üzerinize vebâl yokdur. Onları — zengin olan** (ınız) **kudretince, darda bulunan** (ınız) **da haalince** (olmak üzere) **— ma'ruf bir fâide ile fâidelendiriniz. Bu, iyilik etmek şiaarında bulunanların üzerine bir borcdur.**

237 — Eğer siz onları kendilerine temas etmeden önce boşar, (fakat daha evvelden) **onlara bir mehir ta'yin etmiş bulunursanız, o halde ta'yîn etdiğiniz** (o mehr) **in yarısı onlarındır. Meğer ki kendileri vazgeçmiş olsunlar, yahud nikâh düğümü elinde bulunan kimse**[177] **bağış yapmış olsun.** (Ey erkekler) **sizin bağışlamanız takvaaya daha yakındır. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür.**

238 — Namazlara ve orta namaza[178] (vakıtlarında rükünleri ve şortları ile)[179] **devam edin. Allahın** (dîvanına) **tam huşu' ve taatle durun**[180].

239 — Fakat (muhaarebe, su baskını ve benzerleri gibi bir tehlikeden) **korkar** (ak hakkın dîvânına tam huşu' ve taatle durmak imkânını bulamaz) **sanız o halde** (namazı) **yürüyerek, yahud süvâri olarak** (Kıbleye veya her hangi bir semte karşı) **kılın** (bırakmayın)[181]. (Tehlikeden)

---

[176] «Medârik».

[177] Zevc, velî.

[178] İmam-ı A'zam (Ebu Hanîfe) hazretlerine göre ikindi namazıdır. Ekseriyet de bu ictihaddadır. Çünkü Resûlullah sallellâhü aleyhi ve sellem «Hendek muharebesi» günü «Düşmanlar bizi orta namazdan, ikindiden alıkoydular» buyurmuşdur. (İbni Hacer) diyor ki «Bu hâdîs Kütüb-i sittede hazreti (Ali) radıyallâhü anhden rivâyet edilmişdir». Bu babda başka kaviller de vardır.

[179] «Medârik».

[180] «İtaat edici olarak.» Kur'anda vârid olan her Kunut (un ma'nâsı) taatdır. (Hadîs: (İmam Ahmet vesâire). Ba'zılarına göre «Sükût edici olarak». (Zeyd bin Erkam radıyallâhü anh diyor ki: «Biz bidâyet-i İslâmda) namazda söz söylerdik. Artık sükût ile, söz söylememekle me'mur olduk (Buhaarî, Müslim)».

[181] «Havf namazı». (İmamı Şâfiî) ye göre muhaarebe kızışıb da başgöz açmıya imkân kalmazsa hayvan üstünde olsun, yürüyerek olsun, Kıbleye karşı olsun, başka semtlere karşı olsun «îmâ (= işâret)»le namazı kılmak lâzımdır. İmam-ı A'zam (Ebu Hanîfe) ye göre ise öyle hallerde yaya olanlar namazını te'hir ile kazaa etmelidirler. Çünkü Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem Hendek muhaarebesi günü öğle, ikindi ve akşam namazlarını hep birden güneş batdıkdan sonra kılmıştır. (İmam Şafiî) nin istinâdı şudur: «Hendek muhaarebesi zamanında henüz bu âyet nâzil olmamışdı. Binâen'aleyh havf namazı da yokdu. Âyet-i kerîme sonra nâzil olmuşdur. (Müslim) in (İbni Abbas) radıyallâhü anhü-

سورة البقرة

حافظوا على الصلوات والصلاة الوسطى وقوموا لله قانتين ۝ فإن خفتم فرجالا أو ركبانا فإذا أمنتم فاذكروا الله كما علمكم ما لم تكونوا تعلمون ۝ والذين يتوفون منكم ويذرون أزواجا وصية لأزواجهم متاعا إلى الحول غير إخراج فإن خرجن فلا جناح عليكم في ما فعلن في أنفسهن من معروف والله عزيز حكيم ۝ وللمطلقات متاع بالمعروف حقا على المتقين ۝ كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تعقلون ۝ ألم تر إلى الذين خرجوا من ديارهم وهم ألوف حذر الموت فقال لهم الله موتوا ثم أحياهم إن الله لذو فضل على الناس ولكن أكثر الناس لا يشكرون ۝ وقاتلوا في سبيل الله واعلموا أن الله سميع عليم ۝ من ذا الذي يقرض الله قرضا حسنا فيضاعفه له أضعافا كثيرة والله يقبض ويبسط وإليه ترجعون ۝

الجزء الثاني

ألم تر إلى الملإ من بني إسرائيل من بعد موسى إذ قالوا لنبي لهم ابعث لنا ملكا نقاتل في سبيل الله قال هل عسيتم إن كتب عليكم القتال ألا تقاتلوا قالوا وما لنا ألا نقاتل في سبيل الله وقد أخرجنا من ديارنا وأبنائنا فلما كتب عليهم القتال تولوا إلا قليلا منهم والله عليم بالظالمين ۝ وقال لهم نبيهم إن الله قد بعث لكم طالوت ملكا قالوا أنى يكون له الملك علينا ونحن أحق بالملك منه ولم يؤت سعة من المال قال إن الله اصطفاه عليكم وزاده بسطة في العلم والجسم والله يؤتي ملكه من يشاء والله واسع عليم ۝ وقال لهم نبيهم إن آية ملكه أن يأتيكم التابوت فيه سكينة من ربكم وبقية مما ترك آل موسى وآل هارون تحمله الملائكة إن في ذلك لآية لكم إن كنتم مؤمنين ۝

emîn (ve sâlim) **olduğunuz vakıt ise yine Allahı, size bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretdi ise, o vech ile, anın**[182].

240 — Sizden zevceler (ini geride) **bırakıb ölecek olanlar**[183] **eşlerinin** (kendi evlerinden) **çıkarılmayarak yılına kadar fâidelenmesini** (bakılmasını) **vasıyyet** (etsinler)[184]. **Bunun üzerine onlar** (kendiliklerinden) **çıkarlarsa artık onların bizzât yapdıkları meşru' işlerden dolayı size mes'uliyyet yokdur. Allah** (emr-ü nehyine muhaalefet ve ilâhî hududunu tecâvüz

mâdan tahric etdiği hadîs-i şerîfe nazaran «Hazar vaktında dört rek'atli namazlar tam, seferde iki, havfde bir rek'at olarak kılınır». İmâmı Şâfiî) ve (Malikî) bu hadîsi te'vîl etmişler, havf namazının bir rek'atli olmasını muvafık görmemişlerdir. «En-nisâ'» sûresinin (101:103 âyetlerine mürâcaat).

[182] Namazınızı her zamanki gibi kılın. Bu «Emn namazı» dır.

[183] «Evliyye alâkası» var.

[184] « فليصوا وصية » takdîrindedir.

edenlerden intikam almakda) **mutlak gaalibdir,** (teşri'de ve hükümleri açıklamada da) **yüce hikmet saahibidir**[185].

241 — Boşanan kadınların da meşru' suretde fâidelenmeleri haklarıdır ki bu, Allahdan korkanlar için bir vazîfedir.

242 — İşte Allah akıllarınız ersin diye size âyetlerini böyle açıklar.

243 — (Habîbim, sayıları) **binlerce olduğu halde ölüm korkusiyle yurdlarından** (bırakıb) **çıkanları gör** (müş gibi bil) **medin mi? Allah onlara «Ölün!» dedi, sonrada kendilerini diriltdi. Her halde Allah insanlara karşı fazl** (-ü ınâyet) **saahibidir. Fakat insanların pek çoğu şükretmezler**[186].

244 — Allah yolunda muhaarebe edin. Bilin ki şübhesiz Allah hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir[187].

---

[185] İslâmın ilk zamanlarında zevci vefat eden kadın mîras almaz, yalınız bir sene onun evinde bakılırdı. O vaz'iyyetde ıddet de bir yıldı. Eğer kadın o müddet zarfında çıkar giderse bu hakkından mahrum edilirdi. Bil'ahare nafaka ve süknâ ile vasiyyet «Miras âyeti» ile, bir sene ıddet de vefat ıddeti olan dört ay on günle nesh edildi. (Mücâhıd) e göre âyet muhkemdir. Zevci ölen kadın süknâyı ihtiyâr etmez, onun malından nafaka almazsa ıddeti dört ay on gündür. Süknâyi ve nafakayı ihtiyar ederse bir senedir. Bu re'y racıhdır.

[186] Bu âyeti celîle «Vaasıt» şehrinde vuku' bulan bir tâundan kaçıb da kâmilen ölenler hakkındadır. Hem sârî hastalıkların zuhur etdiği yerlere girilmemesi ve öyle yerlerden çıkılmaması, hem hak uğrunda mühârebeden kaçınılmaması lüzûmuna işâret ediyor. Bir hadîs-i şerif meâli: «Bir yerde taun olduğunu işitdiniz mi oraya girmeyin. Siz içinde iken zuhur ederse oradan da kaçıb çıkmayın» (Bu hadîs-i şerîfi Buhaarî, Müslim, Neseî, Ahmed, Tayâlisî: Üsâme bin Zeyd - Ahmed, Buhaarî, Müslim: Abd-ür Rahman bin Avf - Ebû Dâvud: İbni Abbas - Taberânî Ziyaî Makdisî: Zeyd bin Sâbit - Tayalisî, İbni Huzeyme Sa'd radıyallahü anhümden tahrîc etmişlerdir.

[187] Ba'zılarına göre bu Hıtab ölümden kaçan o binlerce, kimine göre de Müşriklerden ve Yahudîlerden işkence gören mü'minleredir. Birinci şıkka göre «onlara dedik ki» gibi bir mahfuz takdiri lâzımdır. Bununla berâber sebebin hususîliği hükmün umumîliğine mani değildir. Bu âyet cihâda âid âyetlerin birincisidir. Bu babdaki emirler hep tertîb ve intizam içinde gelmişdir. Cenâb-ı Peygâmber sallellâhü aleyhi ve sellemin ilk vazifesi tebliğden ibâretdi: « فاصدع بما تؤمر » («El-Hıcr, âyet: 94)», Sonra güzel bir mücâdele, tatlı bir münakaşa ile me'mur buyuruldu: « ادع الى سبيل ربك » («En-nahl», âyet: 125)». (Müslümanlar, haklarında revâ görülen bunca işkencelerden dolayı, muharebeye izin istedikleri halde buna müsaade edilmedi. «Beyzâvî» nin beyânına göre bu babda sabr-ü tahammül edilmesine dâir «70» âyeti kerîme nâzil oldu). Bil'âhare « اذن للذين يقاتلون » («El-hacc», âyet: 39)» âyetiyle görülen zulme karşı mukaavemete izin verildi. Bu da bir emri değil, «izin» di. Derken düşmanların hücum ve tearruzuna cihâd ile mukaabele ve müdâfaaya emir geldi: («El-bakare», âyet: 191»). Haram olan dört ay içinde muharebe yasakdı: «Et-tevbe», âyet: 5». Bütün bunlardan sonra işte bu âyet-i kerîme nazil oldu «Redd-ül Muhtâr».

İşaret etdiğimiz «El-bakare» sûresinin «191» inci âyetindeki ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين cümlei kerîmesiyle «El-mümtahıne» sûresinin «8» inci ve «Et-tevbe» sûresinin «7» inci âyet-

245 — Kimdir o ki Allaha güzel bir ödünc versin de (Allah da) **onu katkat, bir çok artırsın? Allah** (kimini) **daraltır,** (kimini) **genişletir**[188]. **Siz** (hepiniz) **ancak ona döndürü** (lüp götürü) **leceksiniz.**

246 — Mûsâdan sonra Isrâil oğullarının ileri gelenlerine bakmadın mı? Hani onlar, peygamberlerine[189] **: «Bize bir hükümdar gönder** (ta'yîn et) **de Allah yolunda savaşalım» demişlerdi. O** (da): **«Ya üzerinize bir muhaarebe yazılıb** (farz edilib) **de savaşı tutmayıverirseniz?» demişdi. Onlar** (şöyle) **söylemişlerdi: «Allah yolunda neye savaşmayalım? Hem hakıykaten yurdlarımızdan çıkarıldık, hem evlâdlarımızdan** (mahrum edildik)». **Fakat vaktâ ki uhdelerine savaş yazıldı, içlerinden birazı müstesnâ olmak üzere,** (muhaarebeden) **yüz çevirdiler. Allah çok iyi bilicidir o zaalimleri.**

247 — Onlara peyğamberleri: «Hakıykat, Allah size bir padişâh olarak Taalût'u göndermişdir» dedi. Dediler ki: «Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken ve ona maldan da bir bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımızda padişahlık onun olabilir?» (Peyğamber) **dedi: «Şübhesiz**

---

lerinden ve bir çok benzerleriyle «Buhaarî» nin (Enes bin Mâlik) radıyallâhü anhden tahric etdiği « لا تمنوا لقاء العدو » = Kuvvetinize, cesâretinize güvenib de) düşmanla kolay kolay muharebeyi arzu etmeyin. Fakat bir kerre de harbe başladınız ve karşılaşdınız mı artık sebât edin» meâlindeki hadîsden ve nice benzerlerinden de istidlâl edileceği vech ile islâmda cihâd en son bir çare olarak kabul edilmiş, sulh-u müsâlemet ise bir asıl ve esâs diye tanınmışdır. Bunun aksini iddiâ etmek garazkârlıkdan başka bir şey değildir.

[188] «Rızkını kısarak, fakir yaparak daraltır». «Kalblerini daraltır da saahibi Tanrı ödüncü veya sadaka veremez». «Rızkını bollaşdırır, verilen sadakadan malının artacağı veya sevâb kazanacağı hakkında kuluna i'timad verir». «Kalblerini açar da kulunu hayır işlemiye sevk' eder».

«Kabd» (Kabz) lûgatde bir şey'i bütün avucla almak, tutub zabtetmek, dürüb devşirmek, kısmak, müstekıllen temellük ve tesarruf etmek gibi ma'nâlara gelir. Bunun ism-i fâili olan «Kaabıd» Cenâb-ı Hakkın isimlerindendir. Mutasavvıflara göre «kabd» vaktında (içinde bulunduğun zamanda) kalbi istilâ eden korku haali demekdir. Ba'zıları «İtâb» ve te'dîbe işâreti mûcip olan «Vaarid» diye ta'rif ediyorlar. («Vaarid» kulun medhali olmaksızın kalbe gelen ğaybî ve ilâhî ma'nâlardan her biridir: «Seyyid Şerif»). «Bast» «kabd» ın mukaabili Lûgatda yaymak, döşemek, bir şey'e el uzatmak, kalbi şâd etmek, bir yer oturanlarını alacak suretde geniş olmak, bolartmak, cömerdlik gibi ma'nâlara gelir. İsm-i faaili olan «baasıt» Cenab-ı Hakkın isimlerindendir. (bu âyetde olduğu gibi). Tasavvufda «bast» eşyadan daha geniş olan, kendisini bir şey ihaata ve istîab etmeyen adamın haali demekdir. Ba'zılarınca kalbde «recâ» nın, ya'ni ümidin galebesidir. Diğerleri de «Rahmete, ünse işarcti mucib olan ilâhi vaarid» diye ta'rif ediyorlar — Allah ölüm zamanında, eşbahdan ruhları kabz, dirim zamanında da bast eder. Zenginlerden sadakaları kabz ve kabul, fakirlere de bast ve ihsan buyurur. Hakkın Celâl sıfatıyle tecellisi kabz, Cemâl na'tiyle tecellisi bastdır. «Huccet-ul-lâh-il-baliğa» terccmesi ve şerhi» (Bu terceme ve şerhin itmâmına ve tab'ına muvaffak olmama da düa buyurulmasını recâ ederim — H.B.Ç.).

[189] Bu peygamberin adında ihtilâf edilmişdir. Ekseriyyete göre (Eşmûil) aleyhisselâmdır.

Allah onu sizin üstünüze beğenib seçmişdir. Ona bilgice, vücudca (kuvvetce) **de bir üstünlük**[190] **vermişdir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah** (ın rahmeti, ilmi her şey'e yaygın ve lutf-ü keremi) **boldur. Gerçek bilicidir.**

248 — Peyğamberleri onlara (şöyle de) **söyledi: «Gerçek, onun hükümdarlığının açık alâmeti**[191] **size o Tâbutun**[192] **gelmesi olacakdır ki içinde Rabbinizden bir sekînet ve Mûsâ haanedâniyle Hârun âilesinin**[193]

---

[190] «Lübâb-üt-te'vil fî meâni-t-tenzîl Haazin)». (Taalut) tabak veya çobandı.

[191] Bu «âyet» in ma'nâsıdır. Bu münâsebetle «âyet» hakkında biraz bilgi verelim: «Âyet» in aslı İmam (Sibeveyh) e göre «Eveye» dir. Bu suretde ism-i mensûbu «Âviyy», İmam (ferra') e göre aslı «Âyiye», bu takdirde ism-i mensûbu «Âyiyy» veya «Aiyy» dir. Lûğat ma'nâları şunlardır; 1) Açık alâmet, nişan. Türkcede karşılığı «bellik». Bu ma'nâ en meşhur ve umumî ma'nâsıdır. Bu âyetde olduğu gibi). Dilimizde kullanılan «Hikmet âyât, belâgat âyat, feyz âyat gibi terkibler bu ma'nâdandır. Âyat-i beyyinât: en açık âyetler, alâmetler. 2) İbret ve ibret verici şey: « وفى كل شئ له آية تدل على انه واحد » Türkcesi: her şeyde, kâinâtın her zerresinde muhakkak Allahın birliğine delâlet eden ibretler vardır». Burada birinci ve bundan sonraki üçüncü ma'nâlar da mülâhaza edilebilir. 3) Delâleten yakıyn ve kat'iyyet ifâde eden şey, haal ve keyfiyyet: emâre. «Hakkın varlığına, birliğine ve kudretinin kemâline delâlet ve bu hususda akıl saahiblerine yakıyn ifâde eden açık ve kat'î alâmetler» diye terceme edebileceğimiz «ilâhî âyetler» bu ma'nâdandır. (bakınız: «Yusuf sûresi, âyet: 105). 4) Cemaat, topluluk, Arablar « خرج القوم بآيتهم » = O kavm cemâatiyle birlikde çıkdı» derler. 5) Şahıs (karaltı): « رأيت آية رجل » Bir adamın karaltısını gördüm» denilir. Cemi'leri «Âyât, ây». Cem'ulcem'i «Âyâ» dır. Bu cemi'lerden meşhur ve Kur'anda mezkûr olanı birincisidir.

İslâm örfünde âyet: 1) Yukarıda işâret edilen üçüncü ma'nâ. Bu ma'nânın şümûlü hakkında Kur'ânın hemen rastgele ba'zı âyetlerine işâret edelim: («Rum» sûresi, âyet: 20, 24, 37 — «Ez-zâriyât» sûresi, âyet: 20, 21 — «Fussılet» sûresi, âyet: 53). 2) Azâb ve ukubet bakınız: En-neml sûresi, âyet: 93 — El-kamer sûresi, âyet: 2 — «El-isrâ» sûresi, âyet: 101). Ba'zıları mu'cize ile o mevki'deki âyet arasında fark görmüşler. Onlara göre mu'cize, tehaddîye (mislini yapmak için meydan okumıya) mukarin ve binâen'aleyh hususî, âyet ondan umumîdir. Bununla beraber mu'cize ma'nâsına olan âyet de «ilâhî âyetler» dendir. Çünkü onu peyğamberlerinin eli ile açıklayan ve bu suretle kendilerini ve doğru söylediklerini destekleyen Cenâb-ı Hakdır. Görülüyor ki âyetin lûğat mâ'nâlariyle ıstılâhî ve örfî ma'nâları arasında, ba'zıları müstesnâ, pek yakın münâsebetler vardır. 4) Yüksek bina, Bu ma'nâ âyetin ma'nâsındaki zuhurun kemâlindendir. (Bakınız: Eş-şûara'» sûresi, âyet: 128). Bu ma'nâ dilimizde «alâmet» kelimesîyle ifâde edilir. Meselâ yüksek bir yapıya «Alâmet yapı» deriz. 5) Kur'ân-ı kerîmin âyetleri. Bu ma'nâ kelimenin ıtlakı haalinde ilk hatıra gelen meşhur ma'nâdır. «Huccet-ul-lah-il-baliğa tercemesi ve şerhi».

[192] «Tâbut» sandık demekdir. (Musâ) aleyhisselâm muhaarebelerde onu ordusunun önünde bulundurur, bu sâyede askerlerine «sekînet = kuvve-i ma'neviyye» gelirdi, harbden kaçmazlardı. Ondan sonra gelen peyğamberlerin arkası kesilib de Yahudîler büsbütün başsız ve perîşan kaldıkları zamanlarda o Tâbutu ellerinden (Câlut) almışdı.

[193] Maksud (Musâ) ve (Hârun) aleyhisselâmın kendileridir, Şanlarını tekrîm için öyle buyurulmuşdur.

سورة البقرة

فلما فصل طالوت بالجنود قال إن الله مبتليكم
بنهر فمن شرب منه فليس مني ومن لم يطعمه
فإنه مني إلا من اغترف غرفة بيده فشربوا منه
إلا قليلا منهم فلما جاوزه هو والذين آمنوا
معه قالوا لا طاقة لنا اليوم بجالوت وجنوده
قال الذين يظنون أنهم ملاقو الله كم من
فئة قليلة غلبت فئة كثيرة بإذن الله
والله مع الصابرين ۝ ولما برزوا لجالوت
وجنوده قالوا ربنا أفرغ علينا صبرا وثبت
أقدامنا وانصرنا على القوم الكافرين
۝ فهزموهم بإذن الله وقتل داود جالوت
وآتاه الله الملك والحكمة وعلمه مما يشاء
ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت
الأرض ولكن الله ذو فضل على العالمين ۝ تلك
آيات الله نتلوها عليك بالحق وإنك لمن المرسلين ۝

الجزء الثالث

تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض منهم من كلم الله
ورفع بعضهم درجات وآتينا عيسى ابن مريم البينات
وأيدناه بروح القدس ولو شاء الله ما اقتتل الذين
من بعدهم من بعد ما جاءتهم البينات ولكن اختلفوا
فمنهم من آمن ومنهم من كفر ولو شاء الله ما اقتتلوا ولكن
الله يفعل ما يريد ۝ يا أيها الذين آمنوا أنفقوا مما رزقناكم
من قبل أن يأتي يوم لا بيع فيه ولا خلة ولا شفاعة
والكافرون هم الظالمون ۝ الله لا إله إلا هو الحي القيوم
لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السماوات وما في الأرض
من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه يعلم ما بين أيديهم
وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه إلا بما شاء وسع
كرسيه السماوات والأرض ولا يئوده حفظهما
وهو العلي العظيم ۝ لا إكراه في الدين قد تبين
الرشد من الغي فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد
استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم ۝

metrûkâtından bir bakiyye[194] **vardır. Meleklere onu yüklen** (ib getir) **ecekdir. Elbette bunda size kat'i bir alâmet** (ve ibret) **vardır, eğer îman etmiş** (kimse) **lerseniz.**

249 — Vaktâki Taalut ordusiyle ayrılıb[195] **çıkdı, dedi ki: «Şübhesiz Allah sizi bir ırmakla imtihan edicidir**[196]**. İşte kim ondan** (kana kana) **içerse benden değil, kim onu tutmazsa artık o benden. Eliyle bir avuç alanlar başka** (onlara müsâade var)**». Derken** (ırmağa varır varmaz), **içlerin-**

[194] Hatıra. O bakiyyenin ne olduğu ihtilâflıdır. Kimi (Musâ) ve (Hârun) aleyhimesselâmın asaalariyle Tevratdan sahifeler, kimi (Musâ) aleyhisselâmın asaası ile ayakkabları ve (Hârun) aleyhisselâmın asaasiyle sarığı ve yedikleri kudret helvasından bir ölçek şey demiş, kimide ilim ve Tevrat ile tefsîr etmişdir.

[195] Beyt-i mukaddesden «Celâleyn».

[196] Mevsîm sıcakdı. Taalutdan kendileri ve hayvanları için içecek su istiyorlardı. (İbni Abbas) radıyallahü anhümâya göre «Filistin nehri», ba'zılarına göre «Ürdün» le «Filistin» arasında suyu tatlı bir ırmak.

den birazı müstesnâ olmak üzere[197] ondan (bol bol) **içdiler. Nihâyet o** (Taalut) **ve mahiyyetindeki mü'minler vaktâki onu** (ırmağı) **geçdiler,** (beri yanda kalanlar) **dediler ki: «Bugün bizim Câluta[198] ve ordusuna karşı** (duracak) **takatımız yokdur».** (Âhiretde) **muhakkak Allâha kavuşacaklarını bilenler** (ve itaatle ırmağı geçenler) **ise «Nice az bir cem'iyyet, daha çok bir cem'iyyete Allahın izniyle[199] galebe etmişdir. Allah sabır** (ve sebat) **edenlerle berâberdir» dediler.**

250 — Onlar (Taaluta itaat eden mü'minler), **Câlut ile askerlerine karşı çıkdıkları zaman** (niyaz edib) **dediler ki: «Ey Rabbimiz, üzerimize** (yağmur gibi) **sabır yağdır. Ayaklarımıza sebât ver** (er meydanından kaydırma). **Bu kâfirler gürûhuna[200] karşı bize yardım et».**

251 — Derken (düşmanla karşılaşır karşılaşmaz) **Allâhın izniyle[201] onları** (düşmanlarını) **bozguna uğratdılar** (Mü'minlerin arasında bulunan) **Dâvud da Câlutu öldürdü. Allah da ona** (Eşmuîlin ve Taalutun vefatından sonra, bir arada) **saltanat ve hikmeti** (peyğamberliği) **verdi[202] ve daha dilemekde olduğundan da ba'zı şeyler öğretdi[203]. Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile önleyib savmasaydı yer** (yüzü) **muhakkak fesâda uğrardı[204]. Fakat Allah, âlemlere karşı büyük[205] fazl** (-u inâyet) **saahibidir.**

252 — Bunlar Allahın âyetleridir ki onları (Habîbim) **sana Hak olarak okuyoruz. Sen şübhesiz, muhakkak gönderilen peyğamberlerdensin[206].**

---

[197] (Buhaarî) nin (Berâ' bin Âzib) radıyallahü anhden tahrîcine göre su içmekde veya ancak bir avuç içmekde itaat edenlerin sayısı «Ashaab-ı Bedr» sayısına muadildi. Ya'ni 310 kadardı.

[198] (Câlut), «Amâlika» dan cebbar bir hükümdar. Rum denizi sâhilinde, «Mısır» la «Filistin» arasında sâkindiler. İsrâîl oğullarına galebe etdiler, birçok arazi ve nesillerinden bir çok esîr aldılar. Hükümdarlarının ve ileri gelenlerinin oğullarını yakalayıb götürdüler. İsrâil oğullarına ağır cizyeler yüklediler.

[199] «Kazaa ve irâdesiyle».

[200] Putlara tapıyorlardı.

[201] Yahud: «Kazaa ve irâdesiyle».

[202] Saltanatla peyğamberliği nefsinde cem' eden ilk peyğamber budur.

[203] Zırh yapar, satardı. Elinin kazancından başka bir şey yemezdi. Allah ona kuşların dilini (ilmini) öğretdi, «Zebûr» u öğretdi. Ona gayet güzel bir ses verdi. Okuduğu zaman vahşî hayvanlar onun etrafında toplanırlar, kuşlar başının üstünde gölge yaparlardı. Siyâset (idâre) ilmini öğretdi. Bu hususda daha başka tefsîrler de vardır.

[204] Bu önleyib savma ya düşmana müdâfaa ve îcâbında taarruz gibi sırf maddî olur, yahud o suretden mücerred mâhiyyetde sırf ma'nevi olur. Müslümanlıkda her ikisi bir arada bulunmak lâzımdır. (İmam Ahmed bin Hanbel)in (İbni Umer) radıyallâhü anhümadan rivayet etdiği bir hadîsin meâlini okuyalım: Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: «Şübhesiz, Allah, saalih bir müslüman sâyesinde onun komşularından yüz âilenin belâsını def' eder (önler)».

[205] « ذُو فَضْلٍ » deki tenvîn tefhiym içindir.

[206] İkinci cüz'ün sonu.

253 — (Bu sûrede zikredilen) **o peyğamberler** (yok mu?) **biz onların kimine kiminden üstün meziyyetler verdik**[207]. **Allah onlardan biri ile söyleşmiş, birini de birçok derecelerle yükseltmişdir**[208]. **Meryem'in oğlu Îsâ'ya o beyyineleri** (açık âyetleri, bürhanları, mu'cizeleri) **biz verdik ve onu Ruh-ul kuds** (Cebrâîl) **ile destekledik. Eğer Allah dileseydi onların arkasındaki** (ümmet) **ler, kendilerine o apaçık bürhanlar geldikten sonra, birbirini öldürmez** (ler) **di. Fakat ihtilâfa düşdüler. Binnetîce onlardan kimi îman etdi, kimi küfre sapdı. Eğer Allah dileseydi birbirini öldürmezlerdi. Şu var ki Allah ne dilerse yapar.**

254 — **Ey îman edenler, içinde ne bir alış veriş, ne bir dostluk, ne de bir şefaat** (imkânı) **bulunmayan bir gün gelmezden evvel size verdiğimiz rızıkdan** (Hak yolunda) **harcayın. Kâfirler zulmedenlerin ta kendileridir**[209].

255 — **Allah** (o Allahdır ki) **kendinden başka hiç bir Tanrı yokdur.** (O, zâtî, ezelî ve ebedî hayaat ile) **diridir** (baakıydir)[210]. **Zâtiyle ve kemâliyle kaaimdir.** (Yaratdıklarının heran tedbîr-ü hıfzında yegâne haakimdir, her şey onunla kaaimdir)[211]. **Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi onun. Onun izni olmadıkca nezdinde şefâat edecek kim miş**[212]. **O** (yaratdıklarının) **önlerindekini, arkalarındakini,** (yapdıklarını, yapacaklarını, bildiklerini, bilmediklerini, açıkladıklarını, gizlediklerini, dünyalarını, âhiretlerini, hülâsa her şey'ini, her şey'ini) **bilir.** (Mahlûkatı) **onun ilminden yalnız kendisinin dilediğinden başka hiç bir şey'i** (kaabil değil) **kavrayamazlar. Onun kürsüsü**[213] **gökleri ve yeri** (kucaklamışdır, o kadar) **vâsi'dir. Bunların nigehbanlığı Ona ağır da gelmez. O, çok yüce, çok büyükdür.**

---

[207] Öyle meziyyetler ki birinde bulunan diğerinde bulunmaz.

[208] Maksud peyğamberimiz hâzreti (Muhammed) sallellâhü aleyhi ve sellemdir. O, âlemlere rahmetdir. Bütün beşeriyyetin, bütün ins-ü cinnin peyğamberidir. İlk şefâatcıdır, Peygamberlerdeki bütün meziyyetler ancak onda toplanmış, onun diğer meziyyetleri ise hepsinin üstüne çıkmışdır. En büyük mu'cizesi olan Kur'an kıyamete kadar baakıy kalacakdır. Bakınız: «Âl-i Imran sûresi, âyet: 81».

[209] «Kâfirler zulmedenlerin ta kendileridir» karînesinden de anlaşıldığına göre maksud «zekât» dır.

[210] «Uyun, Lübab».

[211] Cenab-ı Hakkın hayaatı bizâtihîdir. Ezelî ve ebedîdir. Ona aslâ ölüm ve fenâ taarî olmaz. «Kayyum» bizâtihî ve lizâtihî kaaimdir. Yaratmakda, rızk vermekde, halkın heran tedbîrinde yegâne saahib ve haakim ve yaratdığı her şey onunla kaaimdir.

[212] «Zâ» dan sonra «Ellezî» gelirse ona sıfat, yahud bedel ve kendisinden sonraki cümle sıla olur. Bakınız: «Ez-zümer» sûresi, âyet: 44.

[213] «Kürsi» hakkında ihtilâf edilmişdir. Kimi «Arş» demiş, kimi «Arşın yanında ayrı bir makam» demiş, kimi «İsm-i A'zam», kimi de «Allahın mülk-ü saltanat ve kudreti» demişdir. Bu âyet-i kerîmeye «Âyet-el kürsi» denilmesi kendisinde «Kürsi» lâfz-ı celilinin bulunmasındandır. Nitekim bu sûreye «Kürsî sûresi» diyenler de olmuşdur. Ba'zı hadîsler:

256 — Dînde zorlama yokdur. Hakıykat, îman ile küfr apaçık meydana çıkmışdır. Artık kim şeytanı[214] **tanımayıb da Allaha îman ederse o, muhakkak ki kopması** (mümkin) **olmayan en sağlam kulpa**[215] **yapışmışdır. Allah hakkıyle işidici,** (her şey'i) **kemâliyle bilicidir.**

257 — Allah îman edenlerin yardımcısıdır. Onları karanlıklardan (kurtarıb) **nûra çıkarır**[216]**. Küfredenlerin dostları ise şeytandır. O da kendilerini nurdan** (ayırıb) **karanlıklara çıkarır. Onlar cehennemin arkadaşlarıdır. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere, ebedî kalıcıdırlar.**

258 — Allah kendisine mülk (-ü saltanat) **verdiği için** (şımararak) **İbrâhîm ile, Rabbi hakkında, çekişeni**[217] **görmedin mi? Hani İbrâhîm: «Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür» deyince o: «Ben de diriltir, öldürürüm» demişdi**[218]**. İbrâhîm: «Allah güneşi doğudan getiriyor. Haydi sen de onu batıdan getir» deyince ise o kâfir şaşırıb** (ve tutulub) **kalmışdı. Allah zaalimler gürûhunu muvaffak etmez.**

259 — Yahud o kimse gibisini (görmedin mi)[219] **ki** (binâlarının) **çatıları çökmüş, dıvarları üstüne yıkılmış**[220] (kimsecikleri de kalmamış-

---

1) «Her şey'in bir yüksek yeri vardır. Kur'ânın yüksek yeri de El-bakare sûresidir. Ondaki Âyet-el kürsî Kur'an âyetlerinin efendisidir. (Tirmizî) 2) (Ebu Hüreyre) radıyallahü anh şöyle rivâyet etmişdir: Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kim sabaha çıkınca Âyet-el kürsî ile « حم تنزيل الكتاب من الله العزيز العليم » in evvelindeki iki âyeti okursa o gün akşama kadar (belâ ve kazalardan) mahfuz kalır, kim de akşama dahil olunca onları okursa o gece sabahlayıncaya kadar mahfuz olur. (Tirmizî). 3) (Ebu Ümâme) radıyallâhü anh rivâyet ediyor: Resulüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: «Allahın en büyük ismi (İsm-i A'zamı) — ki Allah onunla kendisine düâ edilince icâbet buyurur, onunla birşey istenince verir — şu üç sûrededir: «El-bakare, Âl-i Imran ve Taa-hâ sûreleri». Müşarün ileyh ilâve ediyor: Ben o İsm-i A'zamı aradım, El-bakare sûresindeki « الله لا اله الا هو الحي » Âl-i Imran sûresindeki « الم الله لا اله الا هو الحي القيوم » ve Taa-hâdaki « وعنت الوجوه للحي القيوم » âyetlerinde buldum. (Ya'ni İsm-i A'zam «Hayy» ve «Kayyum»dur.) 4) (Enes) radıyallahü anh: Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: «Kim farz olan her namazın ardında Âyet-el kür-sî, okursa ondan sonraki namaza kadar mahfuz kalır. (Beyhekıy)».

[214] Yahud putları, sihirbazları, kâhinleri, insanları tuğyaana sevk edenleri.

[215] Müslümanlığa. (Ebû Abd-ür Rahmanı Sülemî), « العروة الوثقى » Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemdir, demişdir. «Şifâyı Şerif»

[216] Küfrün zulmetlerinden îmânın nuruna kavuşdurur.

[217] (Nümrud).

[218] Bunun üzerine (Nümrud) iki adam çağırıb birini öldürmüş, birini de afvetmiş.

[219] Meşhur kavle göre (Uzeyr) aleyhisselâm. Müşarün'ileyh (Buhti nasr) tarafından esîr edilenler arasında idi. Henüz gençdi. Bâbildeki zındandan kaçarak gelmiş, şehrin harabîsini görerek kendi kendine «Bu ölü nasıl dirilecek?» diye sormuşdu.

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم
مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ
أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ
قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ
مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ أَوْ كَالَّذِي
مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ
اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ
كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ
مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ
وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ
إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

وَإِذْ

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن
قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ
يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝ مَّثَلُ الَّذِينَ
يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ
لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَّهُمْ
أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
۝ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى
وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُم
بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ
فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ
مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۝

bir kasabaya[221] **uğramış.** (Kendi kendine) : **«Allah burasını ölümden sonra acabâ nasıl diriltecek?» demiş. Allah da onu yüz yıl ölü bırakmış, sonra diriltmiş** (kendisine) : **«Ne kadar eğlendin?» demiş o da: «Bir gün, yahud bir günden az» diye söylemişdi**[222]**. Allah** (ona) : **«Hayır, yüz yıl** (ölü) **kaldın. İşte yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamışdır. Bir de merkebine bak.** (Böyle yapmamız) **seni insanlara ibret nişânesi kılmamız içindir.** (Merkebin) **kemikler** (ine) **de bak, onları nasıl birleşdirib yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz» dedi. O —** (merkeb dirilib eski haaline geldiği ve her şey) **kendisine apaçık belli olduğu zaman —** (şöyle) **söyledi: «**(Artık şu müşahedemle de) **biliyorum ki Allah şübhesiz her şey'e hakkıyle gücüyetendir».**

---

[220] «Şeyhzâde».

[221] (Buhti nasr) ın tahrîbinden ve ehâlisini imhaa veya esîr etmesinden sonra Kudüs, yahud başka bir şehir.

[222] Çünkü o, şehrin ağaçlarından incir, bağlarından üzüm toplamış, üzümden şıra sıkmış, merkebini de bağlayarak güneş çıkdıktan sonra bir ağacın gölgesine yatmış, uyuyakalmışdı. Dirildiği zaman henüz güneş batmamışdı.

260 — Hani İbrâhim: «Ey Rabbim, ölüleri nasıl diriltdeceğini bana göster»[223] demiş, (Allah, «Buna) **inanmadın mı yoksa» demiş, o da «İnandım. Fakat kalbimin** (gözümle de görerek) **yatışması için** (istedim» diye) **söylemişdi.** (Allah) **dedi ki «Dört kuş tut. Onları kendine alışdır[224], sonra** (kesib, hamur yapıp) **her parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir». Bil ki şübhesiz Allah bir kaadir-i mutlakdır, tam bir hüküm ve hikmet saahibidir[225].**

261 — Mallarını Allah yolunda harcayanların haali yedi başak bitiren, her başakda yüz «tâne» bulunan bir tek tohumun haali gibidir[226] Allah kime dilerse ona katkat verir. Allah, ihsanı bol olan, hakkıyle bilendir.

262 — Mallarını (Allah yolunda) **harcayıb da sonra o harcadıklarının arkasından bir başa kakış ve bir eziyyet takıb katmayanlar** (yok mu?) **Onların Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yokdur, mahzun da olacak değillerdir onlar.**

263 — İyi (güzel ve tâtlı) **bir söz ve bir ayıb örtme; ardından eziyyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah** (kullarının sadakalarından) **müstağnidir, halîmdir** (ukuubetde acele edici değildir).

264 — Ey İman edenler, sadakalarınızı — malını insanlara gösteriş için harcayan[227], Allaha ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi — başa kakmak ve incitmek sûretiyle heder etmeyin. Çünkü onun haali, üzerinde bir toprak bulunub da kendine şiddetli bir yağmur isaabet eden, bu suretle o, kendisini kaskatı bir taş haaline bırakmış olan kaypak bir kayanın haali gibidir. Onlar (dünyâda) **işledikleri hiç bir şeyden** (sevab kazanmıya) **muktedir olmazlar. Allah, kâfirler gürûhuna hidâyet vermez.**

---

[223] «ربى الذى يحيي ويميت»= Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür» diyen bir zâtin, diriltmenin esâsında hiç bir şübhesi olmadığı sâbitdir. Ancak o, diriltmenin keyfiyyeti hakkında da şühudî bir bilgi edinmek istemişdi.

[224] İmâle et her biri üzerinde iyice tedkikler, tahliller yap sonra kesib ve parça parça edib birbiriyle hamur yap. « فصرهن اليك » lâfz-ı celili bu ma'nâlara müsaiddir. « منهن جزء » karînesi de bunu te'yid etmekdedir. Bizce «alışdırmak, imâle etmek» le «kesmek» arasında tezad yokdur.

[225] İman, asıl tasdıyk cihetinden, fazlalık, eksiklik kabul etmez. Fakat yakıyn i'tibâriyle artabilir, eksilebilir. Hazreti (İbrâhim) aleyhisselâmın niyâzı «İlm-i yakıyn»den «Ayn-ı yakıyn»e ermek içindi. O, ölülerin Allah tarafından diriltileceğine elbette inanıyor, yalnız onun keyfiyyetini şühûden bilmiyordu. Nitekim sûali de bunu göstermektedir. ليس الخبر كالمعاينة = Leys-el haberü kel-muâyene = Haber gözle görmeye benzemez».

[226] Bu sûretle ecir bire yedi yüzdür.

[227] Bakınız: «En-nisâ'» sûresi, âyet: 38 — «El-enfâl» sûresi, âyet: 47 — Ez-zümer» sûresi, âyet: 47 — «El-mâun» sûresi, âyet: 6.

سورة البقرة

ومثل الذين ينفقون أموالهم ابتغاء مرضات الله
وتثبيتا من أنفسهم كمثل جنة بربوة أصابها
وابل فآتت أكلها ضعفين فإن لم يصبها وابل فطل
والله بما تعملون بصير ۝ أيود أحدكم أن تكون له
جنة من نخيل وأعناب تجري من تحتها الأنهار له فيها
من كل الثمرات وأصابه الكبر وله ذرية ضعفاء
فأصابها إعصار فيه نار فاحترقت كذلك يبين
الله لكم الآيات لعلكم تتفكرون ۝ يا أيها الذين
آمنوا أنفقوا من طيبات ما كسبتم ومما أخرجنا لكم
من الأرض ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون ولستم
بآخذيه إلا أن تغمضوا فيه واعلموا أن الله غني حميد ۝
الشيطان يعدكم الفقر ويأمركم بالفحشاء
والله يعدكم مغفرة منه وفضلا والله واسع عليم
۝ يؤتي الحكمة من يشاء ومن يؤت الحكمة فقد
أوتي خيرا كثيرا وما يذكر إلا أولو الألباب ۝

الجزء الثالث

وما أنفقتم من نفقة أو نذرتم من نذر فإن الله يعلمه
وما للظالمين من أنصار ۝ إن تبدوا الصدقات
فنعما هي وإن تخفوها وتؤتوها الفقراء
فهو خير لكم ويكفر عنكم من سيئاتكم
والله بما تعملون خبير ۝ ليس عليك هداهم
ولكن الله يهدي من يشاء وما تنفقوا من خير
فلأنفسكم وما تنفقون إلا ابتغاء وجه الله
وما تنفقوا من خير يوف إليكم وأنتم
لا تظلمون ۝ للفقراء الذين أحصروا في
سبيل الله لا يستطيعون ضربا في الأرض يحسبهم
الجاهل أغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم
لا يسألون الناس إلحافا وما تنفقوا من خير
فإن الله به عليم ۝ الذين ينفقون أموالهم
بالليل والنهار سرا وعلانية فلهم أجرهم
عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝

265 — Allahın rızasını istemek ve ruhlarında olan (îman) **ı kökleşdirib takviye etmek için mallarını harcayanların hali de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bağçenin haline benzer ki ona bir yağmur isaabet etmiş de meyvelerini iki kat vermişdir, ona bol bir yağmur düşmese de** (hiç olmazsa onda) **bir çisinti**[228] (bulunur) **Allah, ne yaparsanız** (hepsini) **hakkıyle görücüdür.**

266 — Sizden her hangi biriniz arzu eder mi ki hurmalardan, üzümlerden onun bir bağçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşit meyveleri bulunsun, (fakat) **ona ihtiyarlık çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken** (onun ve yavrularının biricik geçim vasıtaları olan) **ona** (o bağçeye) **içinde bir ateş bulunan bir bora isaabet etsin de o, yanıversin? Işte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz.**

---

[228] Çiğ, nem.

267 — Ey İman edenler, (Hak yolunda) **infaakı** (harcamayı) **kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarınızdan yapın**[229]**. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdî, bayağı şeyleri vermiye yeltenmeyin. Bilin ki şübhesiz Allah her şeyden müstâğnidir, asıl hamde lâyık olan Odur.**

268 — Şeytan sizi fakîr olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği[230] **emreder. Allah ise** (nafaka hususunda) **size kendisinden bir yarlığama ve bir bolluk va'd ediyor. Allah** (ihsânı) **geniş olan,** (her şey'i) **hakkıyle bilendir.**

269 — (Allah) **hikmeti**[231] **kime dilerse ona verir. Kime de hikmet verilirse muhakkak ki ona çok hayır verilmişdir. Sâlim akıl saahiblerinden başkası iyi düşünmez.**

270 — Nafakadan ne harcadınız, yahud adakdan ne adadınızsa muhakkak Allah onu bilir. Zaalimlerin hiç bir yardımcıları yokdur.

271 — Eğer sadakaları âşikâre verirseniz o, ne güzel. Eğer onları gizler, onları (bu suretle) **fakîrlere verirseniz işte bu, sizin için daha hayırlıdır.** (Allah o sebeble) **günâhlarınızdan bir kısmını yarlığar**[232]**. Allah ne yaparsanız ondan hakkıyle haberdârdır**[233]**.**

272 — (Habîbim) **onları** (însanları) **hidâyete erdirmek senin üstüne borc değil. Ancak Allah hidâyeti kime dilerse ona verir** (nasıyb eder). **İnfak edeceğiniz hayır** (mal) **kendi fâidenizedir. Zâten siz,** (Ey mü'minler) **Allahın rızaasını aramakdan başka bir sûretle infak da etmezsiniz ya.** (Allah yolunda) **maldan harcedeceğiniz** (in mükâfâtı) **size fazlasıyle**[234] **ödenecekdir. Siz** (bu hususda da) **haksızlığa uğratılmayacaksınız.**

273 — (Sadakalar) **Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakîrler içindir ki onlar yer yüzünde dolaşmıya muktedir olmazlar.** (Hallerini) **bil-**

---

[229] Ba'zılarına göre bu emir zekât hakkındadır. Maamâfih tetavvu' sadakasında da o emir dâiresinde hareket etmek lâzımdır.

[230] Arab cimriliğe «fâhiş» der «Şeyhzâde».

[231] Kur'an, peyğamberlik, ilim ve amel, sözde ve işde isaabet, eşyânın ma'nâlarını idrâk, Allahın emrine uyğun sâlim akıl, fıkıh, ince ma'rifet, îcâd, eşyâyı tam yerine ve mertebesine koymak, doğru işlere ıkdâm, ilâhî huylarla huylanmak, ilâhi emirleri tefekkür, ilâhî nur, vera', haşyet, taat, dîn, her şey'i doğruya irca', ruhun itmi'nân ve sükûnu, ilâhî işaret, ledün ılmi, dinî öğüdler... gibi ma'nâlara gelir.

[232] Yahud, «O gizli veriş günâhlarınızdan bir kısmına keffâret olur».

[233] Sadakaların gizli verilmesini terğıybdir. «Beyzâvî».

[234] Bu kaydı «tef'îl» babından olan «Yüveffi» lâfz-ı kerîminin tezammun etdiği kesret mülâhazasıyle koyduk. Mübalâğa sıgalarından olan «Alîm, habîr, semî', basîr, hamîd, hakîm...» gibi esma'-i ilâhiyyede de sığalarındaki o mübalâğa ma'nâlarına uyar kayıdlar koyuyoruz. Onlar zâid değildir.

الذين يأكلون الربا لا يقومون إلا كما يقوم الذي
يتخبطه الشيطان من المس ذلك بأنهم قالوا إنما البيع
مثل الربا وأحل الله البيع وحرم الربا فمن جاءه موعظة
من ربه فانتهى فله ما سلف وأمره إلى الله ومن عاد
فأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون ۝ يمحق الله
الربا ويربي الصدقات والله لا يحب كل كفار أثيم
۝ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات وأقاموا الصلاة
وآتوا الزكاة لهم أجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم
ولا هم يحزنون ۝ يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وذروا
ما بقي من الربا إن كنتم مؤمنين ۝ فإن لم تفعلوا
فأذنوا بحرب من الله ورسوله وإن تبتم فلكم
رؤوس أموالكم لا تظلمون ولا تظلمون ۝ وإن كان
ذو عسرة فنظرة إلى ميسرة وأن تصدقوا خير لكم
إن كنتم تعلمون ۝ واتقوا يوما ترجعون فيه
إلى الله ثم توفى كل نفس ما كسبت وهم لا يظلمون ۝

يا أيها الذين آمنوا إذا تداينتم بدين إلى أجل مسمى فاكتبوه
وليكتب بينكم كاتب بالعدل ولا يأب كاتب أن يكتب
كما علمه الله فليكتب وليملل الذي عليه الحق وليتق الله
ربه ولا يبخس منه شيئا فإن كان الذي عليه الحق
سفيها أو ضعيفا أو لا يستطيع أن يمل هو فليملل
وليه بالعدل واستشهدوا شهيدين من رجالكم
فإن لم يكونا رجلين فرجل وامرأتان ممن ترضون
من الشهداء أن تضل إحداهما فتذكر إحداهما الأخرى
ولا يأب الشهداء إذا ما دعوا ولا تسأموا أن تكتبوه
صغيرا أو كبيرا إلى أجله ذلكم أقسط عند الله وأقوم
للشهادة وأدنى ألا ترتابوا إلا أن تكون تجارة
حاضرة تديرونها بينكم فليس عليكم جناح
ألا تكتبوها وأشهدوا إذا تبايعتم ولا يضار
كاتب ولا شهيد وإن تفعلوا فإنه فسوق بكم
واتقوا الله ويعلمكم الله والله بكل شيء عليم ۝

meyen; iffet ve istiğnâlarından dolayı onları zengin (kimse) **ler sanır. Sen** (Habîbim) **o gibileri sîmalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edib de** (bir şey) **istemezler. Siz** (Hak yolunda) **ne mal harcarsanız şübhesiz Allah onu hakkıyle bilicidir.**

274 — Mallarını gece gündüz, gizli âşikâr (Hak yolunda) **harcayanlar** (yok mu?), **İşte onların, Rableri katında mükâfatları vardır, Onlara hiç bir korku da yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir.**

275 — Ribâ (fâiz) **yiyenler**[235] **kendilerini şeytan çarpmış** (birer mecnun) **dan başka bir halde** (kabirlerinden) **kalkmazlar. Böyle olması da onların: «Alım satım da ancak ribâ gibidir» demelerindendir. Halbuki Allah, alış verişi halâl, ribâyı** (fâizi) **hâram kılmışdır.** (Bundan böyle) **kim Rabbinden kendisine bir öğüt gelib de** (fâizden) **vaz geçerse geçmişi**[236] **ona, ve işi** (hakkındaki hüküm) **de Allaha âiddir. Kim de tekrar** (fâ-

[235] Tefecilik, mürabahacılık yapanlar.

[236] «Haramdan evvel aldığı onundur. Geri alınmaz. Fakât henüz fâizi alınmamışsa onu isteyemez ve alamaz. Yalnız anasını alır».

ize) **dönerse onlar o ateşin yârânıdırlar ki orada onlar** (bir daha çıkmamak üzere) **ebedî kalıcıdırlar.**

276 — Allah rıbânın bereketini tamaamen giderir, [*], **sadaka** (sı verilen mal) **ları ise artırır, Allah** (haramı halâl tanımakda ısrar eden) **çok kâfir, çok günahkâr hiç bir kimseyi sevmez.**

277 — İman eden, iyi iyi amel (ve hareket) **lerde bulunan, namazı** (nı) **dosdoğru kılan, bir de zekâtı** (nı) **veren kimseler** (in, evet), **onların Rableri indinde mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir.**

278 — Ey îman edenler, (gerçek) **mü'minler iseniz Allahdan korkun, fâizden** (henüz alınmamış olub da) **kalanı bırakın** (almayın).

279 — Işte (böyle) **yapmazsanız Allaha ve Peyğamberine karşı**[237] **harb** (e girmiş olduğunuzu) **bilin. Eğer** (tefeciliğe, mürâbehacılığa) **tevbe ederseniz mallarınızın başları** (sermâyeleriniz) **yine sizindir.** (Bu sûretle) **ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olmazsınız.**

280 — Eğer (borclu) **darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet** (verin). **Sadaka olarak bağışlamanız ise sizi niçin daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz.**

281 — Öyle bir günden sakının ki (hepiniz) **o gün Allaha döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecekdir**[238].

282 — Ey îman edenler, ta'yîn edilmiş bir vakta kadar birbirinize borclandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir yazıcı da doğrulukla (onu) **yazsın. Kâtib, Allahın kendisine öğretdiği gibi yazmakdan çekinmesin, yazsın. Üzerinde hak olan** (borclu) **da yazdırsın** (borcunu ıkraar etsin). **Rabbi olan Allahdan korksun, ondan** (borcundan) **hiç bir şey'i eksik bırakmasın. Eğer üstünde hak bulunan** (borclu) **bir beyinsiz**[239] **veya bir zaîf**[240] **olur, yahud da bizzât yazdırmıya** (ve ıkraara) **gücü yetmezse**[241] **velîsi dosdoğru yazdırsın** (ıkraar etsin). **Erkeklerinizden iki de şâhid ya-**

---

[*] «El-Mısbaah-ul münir».

[237] « فأذنوا بحرب من الله ورسوله » kavl-i kerîmindeki «mîn» harfi «alâ» ma'nasınadır. Müfessirlerin bir çoğu «Allahdan ve Peyğamberden (aleyhinize) harb açılmış (olduğunu) bilin» ma'nâsını vermişlerdir.

[238] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre en son nâzil olan âyet-i kerîme budur.

[239] İmlâ bilmezse, bir çocuk olursa, (İmamı Şâfiî) ye göre malını israf eden bir adam ise.

[240] Çok ihtiyar, bunak veya mecnun olmakdan aklı zaîf olursa.

[241] Dilsizlikden, kekemelikden, dil bilmemesinden, mahbus veya gaaib olduğu için kâtibin huzuurunda bulunamamasından dolayı.

pın. Eğer iki erkek bulunmazsa o halde raazî (ve doğruluğuna emîn) olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa öbürünün hatırlatması (kolay olur). Şâhidler (şehâdeti edâye) çağırıldıkları vakıt kaçınmasın. Az olsun, çok olsun, onu va'desiyle berâber yazmakdan üşenmeyin. Bu, Allah yanında adâlete daha uygun, şâhidlik için daha sağlam, şübheye düşmemenize de daha yakındır. Meğer ki aranızda (elden ele) devredeceğiniz ve peşin yaptığınız bir ticâret olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir vebâl yokdur. Alışveriş etdiğiniz vakıt da şâhid tutun. Yazana da, şâhidlik edene de aslâ zarar verilmesin. (Bunu) yaparsanız o, kendinize (dokunacak) bir fısk (ve ısyan olur). Allahdan korkun. Allah size öğretiyor. Allah her şey'i hakkıyle bilendir.

سورة البقرة

وإن كنتم على سفر ولم تجدوا كاتبا فرهان مقبوضة
فإن أمن بعضكم بعضا فليؤد الذي اؤتمن أمانته
وليتق الله ربه ولا تكتموا الشهادة ومن يكتمها
فإنه آثم قلبه والله بما تعملون عليم ۝ لله ما في
السماوات وما في الأرض وإن تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه
يحاسبكم به الله فيغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء والله
على كل شيء قدير ۝ آمن الرسول بما أنزل إليه من ربه
والمؤمنون كل آمن بالله وملائكته وكتبه
ورسله لا نفرق بين أحد من رسله وقالوا سمعنا
وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير ۝ لا يكلف الله
نفسا إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت
ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا ربنا ولا تحمل
علينا إصرا كما حملته على الذين من قبلنا ربنا ولا تحملنا
ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا
أنت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين ۝

283 — Eğer bir sefer üzerinde iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa o vakıt (borçludan) alınmış rehinler (de yeter). Eğer birbirinize emîn olmuşsanız kendisine inanılan adam (borçlu) Rabbi olan Allahdan korksun da emânetini tastamam ödesin. Şâhidliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse hakıykat şudur ki onun kalbi bir günâhkârdır. Allah ne yaparsanız hakkıyle bilendir.

284 — Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) Allahındır. Eğer siz içinizdekini açıklar, yahud, gizlerseniz Allah onunla sizi hesâba çeker[242]. Sonra kimi dilerse onu yarlığar, kimi dilerse onu da azâblandırır. Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.

---

[242] Bakınız: «En-nisâ'» sûresi, âyet: 123 — «El-mâide» sûresi, âyet: 66 — «Eş-şura» sûresi, âyet: 30 — «El-kalem» sûresi, âyet: 17 : 33: (İmam Buhaari) nin (İbni Umer) radıyallâhü anhümâdan rivâyetine göre bu âyet «286» ncı âyetler nesh edilmişdir.

285 — O peyğamber de kendisine Rabbinden indirilene îman etdi, mü'minler de. (Onlardan) **her biri Allaha, onun meleklerine, Kitablarına, peyğamberlerine inandı. «Onun** (Allahın) **peyğamberlerinden hiç birini diğerlerinin arasından ayırmayız** (hepsine inanırız), **dinledik** (kabul etdik; emrine) **itaat etdik. Ey Rabbimiz, mağfiretini** (isteriz). **Son varış** (ımız) **ancak Sanadır» dediler.**

286 — Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. (Herkesin) **kazandığı** (hayır) **kendi fâidesine, yapdığı** (Şer) **kendi zararınadır. «Ey Rabbimiz, unutduk, yahud yanıldıysak bizi tutub sorğuya çekme. Ey Rabbimiz, bizden evvelki** (ümmet) **lere yüklediğin gibi üstümüze ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz, taakat getiremeyeceğimizi bize taşıtma. Bizden** (saadır olan günahları) **sil, bağışla, bizi yarlığa, bizi esirge. Sen mevlâmızsın bizim. Artık kâfirler gürûhuna karşı da bize yardım et».**

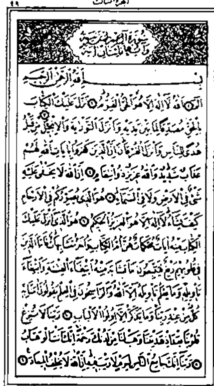
---

[243] Bu iki âyet-i kerîmenin nüzûlü sebebi şudur: Ashaab-ı kirâm (284) üncü âyet nâzil olunca büyük bir endişeye düşmüşlerdi. «Demek, dediler, kalblerimizden geçen haatıralardan da hesâba çekileceğiz.» Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve selleme mürâcâat etdiler. Âyetin hükmü öyle olduğu kendilerine beyan buyurulunca derhal mutlak bir teslimiyyet gösterdiler. Bunun üzerine işbu âyet-i celîle nâzil oldu. «ربنا لا تؤاخذنا» dan nihâyetine kadar olan kısım aynı zamanda büyük bir düâdır. Bu iki âyetin ilk evvel mi'racda verildiği hakkında haberler ve yatsı namazlarından sonra okunursa bütün gecenin ibâdetle geçirilmiş olacağına dâir de rivâyetler vardır.

«3» üncü SURE

«ÂL-I IMRÂN» SURESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الجزء الثالث

سورة آل عمران

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ۝ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ۝ مِنْ قَبْلُ
هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ
شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۝ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ
كَيْفَ يَشَاءُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ
تَاْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ
كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُوا الْاَلْبَابِ ۝ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ
رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ۝

1 — Elif. Lâm. Mîm.

2 — Allah o Allahdır ki kendinden başka hiç bir Tanrı yokdur, (O, zâtî, ezelî ve ebedî haayat ile) **diri** (ve baakıy) **dir. Zâtiyle, kemâliyle kaaimdir.** (Yaratdıklarının her an tedbir-ü hıfzında yegâne haakimdir, her şey onunla kaaimdir)[2].

3, 4 — (Habîbim) **O, sana Kitabı hak** (ve) **kendinden evvelkileri** (de) **tasdıyk edici olarak** (tedrîcen) **indirdi. Bundan evvel de Tevrat ile İncîli indirmişdi** (ki onlar) **insanlar için birer hidâyetdi. Hak ile baatılı ayırd eden** (hüküm) **leri de indirdi. Allahın** (hak olan, mahz-ı hidâyet olan) **âyetlerine küfredenler** (yok mu?) **onlar için pek çetin bir azâb vardır. Allah cezâda amansız bir gaalib-i mutlakdır.**

5 — Şübhe yok ki ne yerde, ne gökde hiç bir şey Allaha gizli kalmaz[3].

---

[1] Bu sûre-i celîle «Medine-i Münevvere» de nâzil olmuşdur. İki yüz âyetdir.

[2] «El-bakare» sûresinin (255) inci âyeti hâmişine mürâcaat.

[3] Şah veliyyüllahi Dehlevi) der ki: İslâmî hasletler — biri ılmî, öbürü amelî olmak üzere — iki nevi' tedbir ile kazanılır: 1) ılmî tedbire elbette ihtiyaç vardır. Çünkü tabiat bile ılmi kuvvetlere boyun eğer. O sâyede ruhuna utanma ve korku verecek her hangi bir haatıra karşısında şehvetin, cinsi münâsebet hırsının derhal düşdüğünü görürsün. Bir kimsenin bilgisi İslâm fıtratına uygun bir suretde olgunlaşırsa o da kendisini o fıtratın ruhda gerçekleşmesine doğru götürür. O bilgi şu inanlara sımsıkı bağlanmakdan ileri gelir: a) Kendisinin beşerî eksikliklerden münezzeh bir Rabbi vardır. (ki o dâimâ Onun haakimliği ve terbiyesi altında bulunmakdadır). b) Yerde ve gökde zerrece bir şey bile Onun ılminden dışarı (gizli) kalamaz (Bu ayet-i kerimede beyan buyurulduğu vech ile Bakınız: «Sebe'» sûresi, âyet: 3). c) Aralarında gizlice konuşan üç kişinin dördüncüsü, yine o vech ile fiskos

tenmek için onun müteşâbih olanına tâbi' olurlar. Halbuki onun te'vilini Allahdan başkası bilmez[6]**. İlimde yüksek pâyeye erenler**[7] **ise: Biz Ona inandık. Hepsi Rabbimiz katındandır» derler.** (Bunları) **sâlim akıllardan başkası iyice düşünmez.**

8 — Ey Rabbimiz, bizi doğru yola iletdikden sonra kalblerimizi (Hakdan) **sapdırma. Bize kendi cânibinden bir rahmet ver. Şübhesiz bağışı en çok olan Sensin Sen.**

9 — Ey Rabbimiz, muhakkak ki Sen, (vukuunda) **hiç bir şübhe olmayan bir günde insanları toplayacak olansın. Şübhesiz Allah sözünden caymaz.**

10 — O küfredenler (yok mu?), **ne malları, ne evlâdları Allah yanında**[8] **onları hiç bir şeyden aslâ kurtaramaz. İşte onlar,** (evet) **onlar ateşin yakacağıdır.**

11 — (Onların gidişi) **tıbkı Fir'avn haanedânının ve onlardan evvel gelenlerin gidişi gibidir. Onlar bizim âyetlerimizi yalanladılar da Allah da kendilerini günâhları yüzünden yakalayıverdi. Allah, cezâsı pek çetin olandır.**

---

arasında yaşayan bu ta'birler o Kitablarla da te'yid edilmişdi. Onları önce aralarında kullanılan o belirli örflere hamletmek gerekirken sonraları Hıristiyanlar, Cenâb-ı Hakka, bildiğimiz lûğat ma'nâsınca « Baba », « İsâ » aleyhisselâma « o babanın oğlu », hattâ o peygamberin vekîli olduğunu iddiâ eden « kıssîs » lere de « papa » demiye başlamışlar, Yahudîler de (Uzeyr) aleyhisselâmın Allahın oğlu olduğunu söylemişlerdir.

b) (İsâ) aleyhisselâmın peygamberliğinin te'yîdi ve mu'cizesi olan diriltmeyi gören Hıristiyanlar onun tanrılığını iddiâ etmişler, bir de « üç uknum » diye gülünç safsata uydurmuşlardır.

Kur'an-ı kerîm bunları bütün vuzuhıyle anlatmaktadır. « Hüccet-ul-lah-il-baliğa tercemesi ve şerhi ».

[6] Ba'zıları « والراسخون » kelimesini « الا الله » daki lâfza-i celâle atf ile «Onun te'vîlini Allahdan ve bir de ilimde raasih olanlardan başkası bilmez» diye ma'nâ vermişler. Halbuki 1) Lâfza-i celâlde «Vakf-ı lâzım» işâreti olmak üzere bir «Mim» vardır. 2) («Biz ona inandık. Hepsi Rabbimiz katındandır» meâlindeki karîne-i celîle öyle bir ma'nâ vermiye maani'dir. 3) Allahın ılmiyle raasihlerin ılmini cem' etmek, ikisini de aynı seviyyede göstermek hem hakıykate, hem edebe münâfîdir. 4) O telâkkî ve o ma'nâ kendisini raasihlerden sanan ve «kalblerinde eğrilik» bulunan bir takım adamların, akıl ve dînden haric, «fitne» koparıcı ve câhilâne te'vîllerine yol açmış, bu yüzden de İslâmın birliği çok mühim zararlar görmüşdür.

[7] (يقال:) وله قدم راسخة فى العلم بمعنى البراعة والاستكثار منه. « (يقال) برع براعة اذا فضل فى العلم «El-misbah-ul münir». Berâat ve büru' : ılimde ve şecâat makulesi evsafda ashab ve emsâline faaik ve serbülend olmak — Kaamus-i arabi». «والراسخ فى العلم المتحقق به الذى لا يعرضه شبهة»

[8] « من الله » daki « من » « عند » ma'nâsınadır.

ان الذين كفروا لن تغني عنهم اموالهم ولا اولادهم
من الله شيئا واولئك هم وقود النار ۝ كدأب
ال فرعون والذين من قبلهم كذبوا باياتنا فاخذهم الله
بذنوبهم والله شديد العقاب ۝ قل للذين كفروا
ستغلبون وتحشرون الى جهنم وبئس المهاد ۝ قد كان
لكم اية في فئتين التقتا فئة تقاتل في سبيل الله
واخرى كافرة يرونهم مثليهم رأي العين والله
يؤيد بنصره من يشاء ان في ذلك لعبرة لاولي الابصار
۝ زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير
المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة و
الانعام والحرث ذلك متاع الحيوة الدنيا والله
عنده حسن المآب ۝ قل اؤنبئكم بخير
من ذلكم للذين اتقوا عند ربهم جنات تجري
من تحتها الانهار خالدين فيها وازواج مطهرة
ورضوان من الله والله بصير بالعباد ۝

الذين يقولون ربنا اننا امنا فاغفر لنا ذنوبنا وقنا
عذاب النار ۝ الصابرين والصادقين والقانتين
والمنفقين والمستغفرين بالاسحار ۝ شهد الله انه
لا اله الا هو والملئكة واولوا العلم قائما بالقسط
لا اله الا هو العزيز الحكيم ۝ ان الدين عند الله
الاسلام وما اختلف الذين اوتوا الكتاب الا من
بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم ومن يكفر بايات الله
فان الله سريع الحساب ۝ فان حاجوك فقل اسلمت وجهي
لله ومن اتبعن وقل للذين اوتوا الكتاب والاميين
ءاسلمتم فان اسلموا فقد اهتدوا وان تولوا فانما
عليك البلاغ والله بصير بالعباد ۝ ان الذين
يكفرون بايات الله ويقتلون النبيين بغير
حق ويقتلون الذين يأمرون بالقسط من الناس
فبشرهم بعذاب اليم ۝ اولئك الذين حبطت
اعمالهم في الدنيا والاخرة وما لهم من ناصرين ۝

12 — (Habîbim) o **küfreden** (Yahûdî) **lere de ki: «Yakında mağlûb olacaksınız ve** (topdan) **cehenneme sürüleceksiniz»**[9]**. O, ne kötü yatakdır!**

13 — (Bedir muhaarebesinde) **karşılaşan iki cem'iyyet hakkında sizin için muhakkak bir ibret vardı.** (Onlardan) **bir cem'iyyet Allah yolunda döğüşüyordu, diğeri ise kâfirdi. Onlar öbürlerini** (müslümanları) **dış gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah, kimi dilerse onu yardımıyle destekler. Şübhesiz bunda kalb gözleri açık olanlar için kat'i bir ibret vardır.**

---

[9] « وتحشرون الى جهنم » kavl-i celîlindeki «haşr» de bir cemaati yurdlarından çıkarmak, nefyetmek ma'nâsı da vardır. Kur'anın bu mu'cizesi tehakkuk etmişdir. Bununla berâber «Âhiretde cehenneme sürüleceksiniz» ma'nâsı da bir arada mülâhaza edilebilir.

14 — Kadınlara, oğullara, yığın yığın birikdirilmiş altın ve gümüşe, salma güzel atlara, (deve, sığır, koyun, keçi gibi) **hayvanlara, ekinlere olan ihtiraskârâne sevgi insanlar için bezenib süslenmişdir. Bunlar, dünyâ hayaatının** (geçici) **birer fâidesidir. Allah** (a gelince) **nihâyet dönüb varılacak yerin[10] bütün güzelliği Onun nezdindedir.**

15 — (Habîbim) **de ki: «Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Takvaaya erenler için Rableri katında altlarından ırmaklar akan cennetler — ki orada ebedî kalıcıdırlar —,** (her şeyden) **temizlenmiş zevceler, Allahdan da bir rızaa vardır. Allah kullarını hakkıyle görücüdür.**

16, 17 — (O takvaaya erenler): **«Ey Rabbimiz, biz îman etdik. Artık bizim günâhlarımızı yarlığa ve bizi o ateşin azâbından koru» diyenler, sabredenler,** (imanlarında) **gerçek olanlar,** (Allaha) **itaatle boyun eğenler, infaak edenler, seharlarda Allahdan mağfiret isteyenlerdir.**

18 — Allah, şu hakıykatı: Kendinden başka hiç bir Tanrı olmadığını, adâleti ayakda tutarak (delilleriyle, âyetleriyle) **açıkladı. Melekler** (bunu ıkrar etdi, hakıykî) **ılim saahibleri** (nebîler, âlimler) **de** (böylece inandı). **Ondan başka hiç bir Tanrı yokdur.** (O), **mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidîr.**

19 — Hak dîn, Allah indinde Islâmdır (müslümanlıkdır). **Kitab verilenler** (başka suretle değil) **ancak kendilerine ılim yeldikden sonra, aralarındaki ihtirasdan dolayı, ihtilâfa düşdü. Kim Allahın âyetlerini inkârederse şübhesiz ki Allah hesâbı pek çabuk görendir.**

20 — (Habîbim) **seninle mücâdele ederlerse** (şöyle) **de: «Ben, bana tâbi' olanlarla birlikde, kendimî Allaha teslîm etmişimdir», Kendilerine Kitab verilenlerle ümmîlere** (Arab müşriklerine) **de deki: «Siz de Islâmı** (Allaha teslîm olmayı) **kabul etdiniz mi»? Eğer Islâma girerlerse muhakkak doğru yolu bulurlar. Eğer yüz çevirirlerse artık sana düşen** (vâzîfe) **ancak tebliğdir. Allah kulları** (nı) **lâyıkıyle görücüdür.**

21 — Allahın âyetlerini inkâr ile kâfir olanlar, haksız yere peyğamberleri öldürenler ve insanların içinden adâleti emredenlerin canına kıyanlar (yok mu?) **onları** (Habîbim) **pek acıklı bir azâb ile muştula!**

22 — Onlar öyle kimselerdir ki (bütün) **yapdıkları dünyâda da, âhiretde de hoşa gitmişdir. Onların** (azâbına maani' olacak) **hiç bir yardımcıları da yokdur.**

[10] Cennetin.

سورة آل عمران

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ
اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ
۝ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ
وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۝ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ
لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ۝ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝ لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً
وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ۝ قُلْ إِنْ تُخْفُوا
مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

الجزء الثالث

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ
تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۝ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي
يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
۝ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
۝ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ
عَلَى الْعَالَمِينَ ۝ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
۝ إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا
فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ
رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَى وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ
كَالْأُنْثَى وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۝ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا
نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

23 — Kitabdan (Tevratdan) **kendilerine bir nasıyb verilmiş olanları görmedin mi ki Allahın Kitabı — aralarında hakem olmak için — çağırılıyorlar da sonra onlardan bir zümre** (o Kitaba) **arkasını çeviriyor. Onlar böyle** (hakıykatlerden) **yüz çevirmeyi âdet edinmiş kimselerdir**[11]**.**

24 — Bunun sebebi şudur: Onlar «Sayılı günlerden başka bize aslâ ateş dokunmayacak» dediler. Onların uydurdukları bu şey, dînleri husûsunda da (kendilerini) **aldatmışdır.**

25 — Onları (vukuunda) **hiçbir şübhe olmayan bir günde topladığımız ve herkesin — kendilerine haksızlık edilmeyecek —** (dünyâda) **kazandığı tastamam ödendiği zaman artık halleri nice olur?**

---

[11] «Medârik». Zinâ fi'lini irtikâb eden iki Yahudi hakkında nâzil olmuşdur. Yahudîler onlar hakkında Sallellâhü aleyhi ve sellemin hakemliğine müracaat etmişlerdi. O, Tevrâtın yazdığına göre taşlanmalarını emredince kıyaameti kopardılar. «Tevratda böyle bir şey yok» demek istediler. Rasûl-i ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem bir Tevrat getirmelerini ve okumalarını söyledi. O hukûm okununca dağılıb gitdiler.

26 — (Habîbim) de ki: «Ey mülkün saahibi Allah, Sen mülkü kime dilersen ona verirsin, mülkü kimden dilersen ondan alırsın. Kimi dilersen onun kadrini yükseltir, kimi dilersen onu alçaltırsın. Hayr[12], yalnız Senin elindedir. Şübhesiz ki Sen her şey'e hakkıyle kaadirsin.

27 — Geceyi gündüzün içine koyarsın. Gündüzü geceye sokarsın[13]. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Sen kimi dilersen ona sayısız rızk verirsin.

28 — Mü'minler, mü'minleri bırakıb da kâfirleri dostlar[14] edinmesin. Kim bunu yaparsa (ona) **Allahdan hiç bir şey** (hiç bir yardım) **yokdur. Meğer ki onlardan, gelebilecek bir tehlikeden dolayı, sakınmış olasınız[15]. Allah size** (asıl) **kendisinden korkmanızı emrediyor. Nihâyet gidiş de ancak Allahadır.**

29 — De ki: Göğüslerinizin içinde olanı gizleseniz de, onu açıklasanız da Allah bilir onu. Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsini) **O bilir. Allah herşey'e hakkıyle gücü yetendir.**

30 — (Hatırlayın) **o günü ki herkes** (dünyâda) **ne hayr işlediyse karşısında** (onu) **hazırlanmış bulacak, ne de kötülük yapdıysa onunla kendi arasında uzak bir mesâfe olmasını arzu edecek. Allah size** (asıl) **kendinden korkmanızı emreder. Allah kullarını pek çok esirgeyendir[16].**

31 — (Habîbim) **de ki: «Eğer Allahı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün. Çünkü Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir».**

32 — De ki: «Allaha ve o peyğambere itaat edin». Eğer yüz çevirirlerse şübhesiz ki Allah da o kâfirleri sevmez[17]..

---

[12] «Hayr», «Şerr» in zıddı: Ba'zıları onu «Mutlakaa halkın gönlünün ağdığı, beğenib sevdiği şey: akıl, ılim, mal, adâlet, iyilik gibi» diye ta'rif etmişler. Bu ta'rife göre «hayr» herkesin rağbet etdiği şey demek olur. Hayr ikidir: 1) Mutlak (bağımsız, şartsız) hayr: her halde, herkesin katında rağbet edilen, arzu edilen şey, cennet gibi. («Şerr» de bu suretle ikiye ayrılır, cehennem gibi). 2) Mukayyed (bağlı) hayr: Ba'zılarınca hayr olan şey diğer ba'zılarınca şer olabilir: Çok mal gibi (Hayrın daha başka lûğat ma'nâları, felsefî telâkkıyleri de vardır). Istılahda hayr, şerîatın ve sâlim aklın beğendiği şeydir. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ der ki: «Hayrın ma'nâsını Allahdan başka kimse bilmez».

[13] Geceyi kısaltıb gündüzü uzatırsın, gündüzü kısaltıb geceyi uzatırsın.

[14] «Evliyâ» nın müfredi olan «Velî» kelimesinde «Haakim, mutasarrıf, kumandan, hükümdar, şef» gibi ma'nâlar da vardır.

[15] Onların haakim olduğu yerde bulunmak gibi sebeblerle. O takdirde kalbdeki imâna halel gelmemek şartiyle onlarla zaahiren ve muvakkaten dostluk yapılabilir. Hedef esâretden kurtulmak, İslâmın emretdiği izzet ve istiklâle kavuşmakdır.

[16] (İmam Kuşeyrî) diyor ki; «Re'fet, rahmetden daha kuvvetlidir».

[17] Bundan evvelki âyet-i kerîme nâzil olunca (Abdullah bin Übey bin Selûl) ve emsâli münâfıklar dediler ki: «Muhammed Sallellâhü aleyhi ve sellem) Hıristiyanların İsâ aleyhisselâma tapdıkları gibi bizim de kendisine tapmamızı istiyor». Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu «Şifâyi Şerif».

33, 34 — Gerçek, Allah Âdemi, Nuhu, Ibrâhim haanedânını, Imrân âilesini — hepsi de birbirinden (gelme) **tek bir zürriyyet olarak — âlemleıin üzerine mümtâz kıldı[18]. Allah hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir.**

35 — Hani Imrân'ın karısı[19]: «Rabbim, karnımdakini azadlı bir kul olarak[20] sana adadım. Benden olan bu (adağ) **ı kabul et. Şübhesiz** (niyâzımı) **hakkıyle işiden,** (niyyetimi) **kemâliyle bilen Sensin Sen» demişdi.**

36 — Fakat onu (kız çocuğunu) **doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: «Rabbim, hakıykat, ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir[21]. Gerçek ben adını Meryem koydum[22]. Ben onu da, zürriyyetini de o taşlanmış** (koğulmuş) **şeytandan Sana sığınır** (Sana ısmarlar) **ım» dedi.**

37 — Bunun üzerine Rabbi onu[23] iyi bir rızaa ile[24] kabul etdi. Onu güzel bir nebât gibi büyütdü. Zekeriyyâyi de ona (bakmıya) **me'mur etdi[25]. Zekeriyyâ ne zaman** (kızın bulunduğu) **mihraaba[26] girdiyse onun**

---

[18] Nesillerini peyğamber yapdı «Celâleyn». Bu (Imrân) hakkında ihtilâf edilmişdir: 1) (Musâ) ve (Hârun) aleyhimesselâmın babaları (Imrân bin Yasher bin Kahes bin Lâvî bin Ya'kub) dur. Bu takdirde «Imrân âilesi» nden maksud (Mûsâ) ve (Hârun) aleyhimesselâmdır. 2) Imrân bin Eşîm bin Emun) dır. 3) (Süleyman) aleyhisselâmın evlâdlarından (Masân) ın oğludur ki bu (Imrân), (Isâ) aleyhisselâmın annesi olan hazreti (Meryem) in babasıdır. Burada «Âl-i Imrân» dan maksud, râcih olan kavle ve bundan sonra gelecek âyetlere nazaran, hazreti (Meryem)le oğlu (Isâ) aleyhisselâmdır. Çünkü peyğamberler onların neslinden gelmişlerdir. «Haazin».

[19] (Fukazâ) nın kızı (Hanne). Hazreti (Meryem) in annesi. Bu (Imrân), (Masân) ın oğlu olan (Imrân) dır. (Musâ) aleyhisselâmın babası (Imrân) değildir. Çünkü bununla onun arasında bir çok asırlar geçmişdir. «Masân oğulları» Israil oğullarının reîsleri idi «Haazin».

[20] Dünya meşğalelerinden âzâde ve münhasıran Beyt-i Mükaddesde hizmete me'mur olmak üzere.

[21] Ya'ni Beyt-i Mukaddesde bir erkek gibi hizmet edemez.

[22] Onların dilinde (Meryem), «Âbid» demekdi. (Erkek ismi idi) «Medârik» Bu ismi koymakdaki maksadı da, kız da olsa, onunla adağını ödemek, onu Beyt-i Mukaddes hizmetine vermekdi. Nitekim öyle yapdı.

[23] Beyt-i Mukaddese adak olarak bırakılan bu kızcağızı.

[24] «Haazin».

[25] (Zekeriyyâ) aleyhisselâm ile (Imrân) iki bacanakdı. (Faakuzâ) kızı (Işa') Zekeriyyâ aleyhisselâmın, bu (Işa') ın hemşiresi (Hanne) de (Imrân) ın karısı idi. Demek ki (Zekeriyyâ) aleyhisselâmın hazreti (Meryem) in teyzesinin kocası oluyordu. Müşarün ileyhâ ile (Zekeriyya) aleyhisselâmın sonradan doğan oğlu (Yahya), bir hadîsde de beyan buyurulduğu üzere, «Teyze çocuklarıydı».

[26] Mescide, «Celâleyn tefsiri» ne göre «Mihrab», mescidin içinden merdivenle çıkılır yüksek bir yerdi. Oraya (Zekeriyyâ) aleyhisselâmdan başka kimse çıkamazdı - (Zekeriyyâ) aleyhisselâm kavminin en büyüğü idi. Kurbanları o keserdi. Mescid de kurban kesilen yerin yanında idi «Haazin».

سورة آل عمران ٤١

هنالك دعا زكريا ربه قال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة انك سميع الدعاء ۝ فنادته الملائكة وهو قائم يصلي في المحراب ان الله يبشرك بيحيى مصدقا بكلمة من الله وسيدا وحصورا ونبيا من الصالحين ۝ قال رب انى يكون لي غلام وقد بلغني الكبر وامراتي عاقر قال كذلك الله يفعل ما يشاء ۝ قال رب اجعل لي اية قال ايتك الا تكلم الناس ثلاثة ايام الا رمزا واذكر ربك كثيرا وسبح بالعشي والابكار ۝ واذ قالت الملائكة يا مريم ان الله اصطفاك وطهرك واصطفاك على نساء العالمين ۝ يا مريم اقنتي لربك واسجدي واركعي مع الراكعين ۝ ذلك من انباء الغيب نوحيه اليك وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايهم يكفل مريم وما كنت لديهم اذ يختصمون ۝ اذ قالت الملائكة يا مريم ان الله يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن مريم وجيها في الدنيا والاخرة ومن المقربين ۝

الجزء الثالث ٤٢

ويكلم الناس في المهد وكهلا ومن الصالحين ۝ قالت رب انى يكون لي ولد ولم يمسسني بشر قال كذلك الله يخلق ما يشاء اذا قضى امرا فانما يقول له كن فيكون ۝ ويعلمه الكتاب والحكمة والتورية والانجيل ۝ ورسولا الى بني اسرائيل اني قد جئتكم باية من ربكم اني اخلق لكم من الطين كهيئة الطير فانفخ فيه فيكون طيرا باذن الله وابرئ الاكمه والابرص واحي الموتى باذن الله وانبئكم بما تاكلون وما تدخرون في بيوتكم ان في ذلك لاية لكم ان كنتم مؤمنين ۝ ومصدقا لما بين يدي من التورية ولاحل لكم بعض الذي حرم عليكم وجئتكم باية من ربكم فاتقوا الله واطيعون ۝ ان الله ربي وربكم فاعبدوه هذا صراط مستقيم ۝ فلما احس عيسى منهم الكفر قال من انصاري الى الله قال الحواريون نحن انصار الله امنا بالله واشهد بانا مسلمون ۝

yanında bir yiyecek buldu: «Meryem, bu sana nereden (geliyor?)**» dedi. O da: Bu, Allah tarafından. Şübhe yokdur ki Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir» dedi.**

38 — Orada Zekeriyyâ Rabbine düâ etdi: «Rabbim, bana senin tarafından çok temiz bir zürriyyet ihsân et. Muhakkak Sen düâyı hakkıyla işidensin».

39 — O, mihrabda durub namaz kılarken melekler[27] ona (şöyle) **nidâ etti: «Gerçek, Allah sana kendisinden bir kelimeyi[28] tasdıyk edici, bir efendi, nefsine haakim ve saalihlerden bir peyğamber olmak üzere Yahyâyi müjdeler».**

---

[27] (Cebrâîl) aleyhisselâm, Cem' ile îrâdı şânını tebcîl ve meleklerin reisi olduğunu ifhâm içindir.

[28] Ya'ni (Îsâ) aleyhisselâmı, Ona «kelime» tesmiye edilmesi Allahın « كن = Ol» emri ve kelimesiyle dünyâye babasız gelmiş olmasındandır. Bu babda başka tevcîhler de vardır.

46 — «Beşiğinde de, yetişğinlik haalinde de insanlara söz söyleyecekdir. (O), **saalihlerdendir» dediği zaman da** (sen yanlarında değildin).

47 — (Meryem) **dedi ki: «Hey Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir?».** (Allah) **dedi «Öyle,** (Fakat) **Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince ona ancak ol der, o da oluverir».**

48 — «(Allah) **ona yazmayı, hikmeti, Tevrâtı, İncîli öğretecek».**

49 — «Onu Isrâîl oğullarına peyğamber gönderecek», (Onlara diyecek ki): **«Hakıykat, ben size Rabbinizden bir âyet** (mu'cize) **getirdim. Hakıykat, ben size çamurdan kuş biçimi gibi bir şey yapar, ona üfürürüm de Allahın izniyle derhal** (canlı) **bir kuş olur.** (Yine) **Allahın izniyle anadan doğma körü**[34] **ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne birikdiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eğer îman edicilerseniz, kat'î bir** (er) **ibret vardır».**

50 — «Önümüzdeki Tevrâtı tasdıyk edici olarak ve aleyhinize haram edilen ba'zı şeyleri fâidenize halâl kılmaklığım için (geldim). **Size Rabbinizden** (peyğamberliğimi isbât eder) **âyet** (alâmet, mu'cize) **getirdim. Artık Allahdan korkun, bana da itaat edin».**

51 — «Şübhe yok ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. Öyleyse ona kulluk edin. (İşte) **doğru yol budur».**

52 — Vaktâki Îsâ onlardan (ısraar ile taşan) **küfrü hissetdi. Dedi: Allaha** (doğru giden yolda) **bana yardım edecekler kim?» Havaarîler: «Biziz Allahın yardımcıları. Allaha inandık. Sen de** (Ey Îsâ) **şâhid ol ki biz muhakkak müslümanlarız.» dedi** (ler).

53 — «Ey Rabbimiz, Senin indirdiğin (o Kitaba) **inandık o peyğambere de tâbi' olduk. Artık bizi** (birliğini ve peyğamberlerini tanıyan) **şâhidlerle berâber yaz».**

54 — (Yahudîler gizli) **hıyleye sapdılar,** (Îsâyı ansızın öldürmiye adam ta'yîn etdiler), **Allah da onların o hıylekârlıklarına** (öldürmek isteyeni Îsâye benzetmek, kendilerine onu öldürtmek, Îsâyı yukarıya kaldırmak suretiyle) **mukabele etdi. Allah, bütün hıylekârları hakkıyle bilendir**[35]**.**

---

[34] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre.

[35] Celâleyn. Yahud: «Allah hıylekârlığa, kötülüğe karşı ceza verenlerin en hayırlısıdır.

ربنا آمنا بما أنزلت واتبعنا الرسول فاكتبنا مع الشاهدين ۝ ومكروا ومكر الله والله خير الماكرين ۝ إذ قال الله يا عيسى إني متوفيك ورافعك إلي ومطهرك من الذين كفروا وجاعل الذين اتبعوك فوق الذين كفروا إلى يوم القيامة ثم إلي مرجعكم فأحكم بينكم فيما كنتم فيه تختلفون ۝ فأما الذين كفروا فأعذبهم عذابا شديدا في الدنيا والآخرة وما لهم من ناصرين ۝ وأما الذين آمنوا وعملوا الصالحات فيوفيهم أجورهم والله لا يحب الظالمين ۝ ذلك نتلوه عليك من الآيات والذكر الحكيم ۝ إن مثل عيسى عند الله كمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له كن فيكون ۝ الحق من ربك فلا تكن من الممترين ۝ فمن حاجك فيه من بعد ما جاءك من العلم فقل تعالوا ندع أبناءنا وأبناءكم ونساءنا ونساءكم وأنفسنا وأنفسكم ثم نبتهل فنجعل لعنت الله على الكاذبين ۝

إن هذا لهو القصص الحق وما من إله إلا الله وإن الله لهو العزيز الحكيم ۝ فإن تولوا فإن الله عليم بالمفسدين ۝ قل يا أهل الكتاب تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم ألا نعبد إلا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا أربابا من دون الله فإن تولوا فقولوا اشهدوا بأنا مسلمون ۝ يا أهل الكتاب لم تحاجون في إبراهيم وما أنزلت التوراة والإنجيل إلا من بعده أفلا تعقلون ۝ ها أنتم هؤلاء حاججتم فيما لكم به علم فلم تحاجون فيما ليس لكم به علم والله يعلم وأنتم لا تعلمون ۝ ما كان إبراهيم يهوديا ولا نصرانيا ولكن كان حنيفا مسلما وما كان من المشركين ۝ إن أولى الناس بإبراهيم للذين اتبعوه وهذا النبي والذين آمنوا والله ولي المؤمنين ۝ ودت طائفة من أهل الكتاب لو يضلونكم وما يضلون إلا أنفسهم وما يشعرون ۝ يا أهل الكتاب لم تكفرون بآيات الله وأنتم تشهدون ۝

55 — O zaman Allah şöyle de (miş) **di: «Ey Îsâ, şübhesiz ki seni öldürecek olan** (onlar değil) **benim[36], seni kendime yükseltib kaldıracak, seni küfredenlerin içinden tertemiz** (kurtarıb) **çıkaracak ve sana tâbi' olanları kıyaamet gününe kadar küfredenlerin[37] üstünde tutacak da** (benim). **Sonra dönüşünüz** (de) **yalnız bana** (olacak) **dır. İşte** (o zaman) **aranızda, hakkında ihtilâf etmekde olduğunuz şeylerin hükmünü ben vereceğim».**

---

[36] (Îsâ) aleyhisselâm « وماقتلوه وماصلبوه ولكن شبه لهم » («En-nisâ'» sûresi, âyet: 157, 158)» âyet-i kerîmesinin saraahatine göre düşmanları tarafından öldürülememiş, Allah onu — ruhu ve cesedi ile birlikde — yükseltib kaldırmışdır. «Buharî» ve «Müslim», (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden şu meâlde bir hadîs-i şerîf rivayet etmişlerdir: «Ruhum yed-i kudretinde olan Allaha yemîn ederim ki Meryem'in oğlu Îsâ, bir hakem, bir âdil olarak aranıza inecek, putları kıracak, domuzları öldürecek, cizye koyacakdır. Mal o kadar bollaşacak ki kimse ona dönüb de bakmayacakdır». Bu hususda başkaca sahîh haberler de vardır.

[37] Yahudilerin.

56 — (Fakat) **o küfredenlere gelince: Ben onları dünyâda da, âhiretde de en çetin bir azâb ile âzablandıracağım. Onların hiç bir yardımcıları da yokdur.**

57 — **İman edip iyi iyi işler yapanlara gelince** (Allah) **onların mükâfatlarını tastamam verecekdir. Allah zaalimleri sevmez.**

58 — (Bu hukümler, bu vak'alar yok mu?) **biz bunları sana âyetlerden, hikmet dolu Kur'andan okuyoruz.**

59 — **Muhakkak ki İsânın haali de,** (ya'ni babasız dünyâya gelişi de) **Allah indinde, Âdemin haali gibidir.** (Allah) **onu** (Âdemi) **toprakdan yaratdı. Sonra ona «Ol» dedi, o da** (can gelib) **oluverdi.**

60 — (Bu) **Hak** (ve hakıykat) **Rabbinden** (gelen bir gerçek) **dir. Öyle ise şübhecilerden olma.**

61 — **Artık sana** (bu) **ılim geldikden sonra kim seninle onun hakkında çekişirse de ki: «Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimiz ve kendinizi çağıralım, sonra** (hepimiz bir arada olarak) **düâ ve niyâz edelim de Allahın lânetini yalancıların üstüne okuyalım»[38].**

62 — **Işte** (İsâya dâir sana anlatılan) **bu** (haber) **elbette en doğru bir haberin beyânıdır. Allahdan başka hiç bir Tanrı yokdur. Allah hiç şübhesiz yegâne gaalibdir. Mutlak hukûm ve hikmet saahibidir O.**

63 — **Eğer** (Hakdan, imandan) **yine yüz çevirirlerse muhakkak Allah o fesâdcıları hakkıyle bilendir.**

64 — **De ki: «Ey Kitablılar** (Yahudîler, Hıristiyanlar), **hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî** (ve âdil) **bir kelimeye gelin,** (şöyle) **diyerek: «Allahdan başkasına tapmayalım. Ona hiç bir şey'i eş tutmayalım, Allahı bırakıb da kimimiz kimimizi Rabler** (diye) **tanımıyalım».** (Buna rağmen) **eğer yine yüz çevirirlerse** (o halde) **deyin ki: «Şâhid olun, biz muhakkak müslümanlarız».**

65 — **Ey ehl-i Kitab, Ibrâhîm hakkında neye çekişib duruyorsunuz? Tevrat da İncîl de[39]** (daha evvel değil) **ancak ondan sonra indirilmişdir.** (Buna da) **aklınız ermiyor mu?.**

---

[38] Bu âyetler «Necran» Hıristiyanlarından Medîne-i Münevvereye gelib (İsâ) aleyhisselâmın Tanrılığını iddîa eden bir hey'et hakkında nâzil olmuşdur. Bu âyete «İbtihâl âyeti» derler. Necranlılar bu teklife yanaşmamışlar, âkıbetlerinden korkmuşlardı. (Ebû Nuaym)ın rivâyetine göre cizye vermiye raazî olarak gitmişlerdir.

[39] «Tevrat» İbrânîdir. «Şerîat ve hak kelâm» demekdir. «İncil»de Süryânîdir. «Göz nuru» ma'nâsınadır «El-ibriz».

66 — Işte sizler onlarsınız ki hakkında (biraz) **bilginiz olan şeyde** (haydi) **çekişdiniz** (diyelim, ya) **hiç bilgi** (niz) **olmayanlar**[40] **hakkında haalâ neye çekişib duruyorsunuz? Halbuki** (her şey'i) **Allah bilir, siz bilmezsiniz.**

67 — Ibrahîm ne bir Yahudî, ne de bir Hıristiyandır. Fakat o, Allahı bir tanıyan dosdoğru bir müslümandı. Müşriklerden de değildi o.

68 — Hakıykat, Ibrâhîme insanların en yakıyni, her halde (zamanında) **ona tâbi' olanlarla şu Peyğamber ve** (şu) **îman edenlerdir. Allah, o îman edenlerin yâri** (yardımcısı) **dır.**

69 — Kitablılardan bir zümre arzu etdi ki sizi bir şaşırtsalar. Halbuki onlar kendilerinden başkasını şaşırtıb sapıtamazlar da farkına bile varmazlar.

70 — Ey Kitablılar, kendiniz (Tevratda ve Incilde) **görüb ve bilib dururken Allahın âyetlerini neye inkâr ediyorsunuz?**

71 — Ey Kitablılar, neye Hakkı baatıl ile karışdırıyor, gerçeği gizliyorsunuz? Halbuki (bunu) **bilib duruyorsunuz da.**

72 — Kitablılardan bir gürûh (şöyle) **dedi: «Kendilerine indirilen** (Kur'ân-ı kerîm) **e îman edenlere gündüzün evvelinde inanın, âhirinde küfr** (-ü inkâr) **edin. Olur ki** (mü'minler dînlerinden) **dönerler»!.**

73 — «Ve dîninize tâbi' olandan başkasına aman vermeyin»[41] (Habîbim onlara) **de ki: «Şübhesiz doğru yol Allahın yoludur»**[42] (O gürûh aralarında da şöyle derler:) **«Size verilenin benzeri hiç bir kimseye verilmiş olduğuna, yahud onların** (müslümanların) **Rabbiniz ındinde size karşı delîller, huccetler getireceklerine** (inanmayın)**». De ki: «Lûtf-ü inâyet muhakkak Allahın elindedir. Onu kime dilerse ona verir. Allah, rahmeti bol olan, her şey'i hakkıyle bilendir».**

74 — O, kime dilerse rahmetiyle[43] **ona imtiyâz verir. Allah en büyük fazl-ü inâyet saahibidir.**

75 — Kitablılardan öyle kimse vardır ki kendisine bir kantar (altın) **emânet etsen onu sana eksiksiz öder. Öyle kimse de vardır ki ona emâneten tek bir altın versen onu — sen üzerinde ayak direyib durmadıkca —**

---

[40] Kitabınızda Ibrâhîm aleyhisselâmın Yahûdî veya Hıristiyan olduğuna dâir bir şey yok iken «O, Yahûdî idi», yok «O, Nasranî idi» diye tartışmada.

[41] Bu cümle de o zümrenin söyleyeceğinin devâmıdır.

[42] Bu, bir cümle-i mu'terizadır. Bundan sonra yine o zümrenin sözü devam edecek.

[43] «Nübüvvet ve risâletiyle».

يا أهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل وتكتمون الحق وأنتم
تعلمون ۝ وقالت طائفة من أهل الكتاب آمنوا بالذي
أنزل على الذين آمنوا وجه النهار واكفروا آخره لعلهم
يرجعون ۝ ولا تؤمنوا إلا لمن تبع دينكم قل إن الهدى
هدى الله أن يؤتى أحد مثل ما أوتيتم أو يحاجوكم عند
ربكم قل إن الفضل بيد الله يؤتيه من يشاء والله واسع
عليم ۝ يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم
۝ ومن أهل الكتاب من إن تأمنه بقنطار يؤده إليك
ومنهم من إن تأمنه بدينار لا يؤده إليك إلا ما دمت
عليه قائما ذلك بأنهم قالوا ليس علينا في الأميين
سبيل ويقولون على الله الكذب وهم يعلمون ۝
بلى من أوفى بعهده واتقى فإن الله يحب المتقين ۝ إن الذين
يشترون بعهد الله وأيمانهم ثمنا قليلا أولئك
لا خلاق لهم في الآخرة ولا يكلمهم الله ولا ينظر
إليهم يوم القيامة ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم ۝

وإن منهم لفريقا يلوون ألسنتهم بالكتاب لتحسبوه
من الكتاب وما هو من الكتاب ويقولون هو من عند الله
وما هو من عند الله ويقولون على الله الكذب وهم
يعلمون ۝ ما كان لبشر أن يؤتيه الله الكتاب والحكم
والنبوة ثم يقول للناس كونوا عبادا لي من دون الله
ولكن كونوا ربانيين بما كنتم تعلمون الكتاب
وبما كنتم تدرسون ۝ ولا يأمركم أن تتخذوا الملائكة
والنبيين أربابا أيأمركم بالكفر بعد إذ أنتم مسلمون
۝ وإذ أخذ الله ميثاق النبيين لما آتيتكم من كتاب
وحكمة ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن
به ولتنصرنه قال أأقررتم وأخذتم على ذلكم إصري
قالوا أقررنا قال فاشهدوا وأنا معكم من الشاهدين ۝
فمن تولى بعد ذلك فأولئك هم الفاسقون ۝
أفغير دين الله يبغون وله أسلم من في السماوات
والأرض طوعا وكرها وإليه يرجعون ۝

sana ödemez. Bunun sebebi şudur: Onlar «Ummîler hakkında bize karşı (mes'uliyyete) bir yol yokdur» demişler (öyle fikir beslemişler) dir[44]. Onlar Allaha karşı, kendileri de bilib durdukları halde, yalan söylerler.

76 — Hayır, kim ahdini yerine getirir ve sakınırsa şübhesiz Allah da o sakınanları sever.

77 — Hakıykat, Allaha olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı (hasis bir menfeati) **satın alanlar** (yok mu?) **İşte onlar: Onlar için âhiretde hiç bir nasıyb yokdur. Allah kıyaamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır.**

78 — Ehl-i Kitabdan öyle bir gürûh da vardır ki (bir şey okuyorlarmış gibi) **dillerini Kitaba doğru eğib bükerler, siz onu Kitabdan sana-**

[44] Ya'ni Arabların malını kendilerine mübah görmüşlerdir.

sınız diye. Halbuki o, Kitabdan değildir. «Bu, Allah katındandır» derler, o ise, Allah katından değildir. Allaha karşı, kendileri bilib dururken, yalan söylerler.

79 — Beşerden hiç bir kimseye yakışmaz ki Allah kendisine Kitabı, hükmü[45] ve peyğamberliği versin de sonra o, insanlara: «Allahı bırakıb da (gelin) **bana kul olun.» desin[46]. Fakat o, «Öğretmekde ve okuyub okutmakda olduğunuz Kitab sâyesinde Rabbânîler olun»** (der)[47].

80 — Sizin, melekleri ve peyğamberleri Tanrılar edinmenizi de emretmez O. Ya size, siz müslümanlar oldukdan sonra, hiç kâfirliği emreder mi?

81 — Allah, (geçmiş) **peyğamberler** (in) **den — and olsun ki size Kitab ve hikmet verdim. Sonra da size nezdinizdeki** (o Kitab ve hikmeti) **tasdik eden bir peyğamber gelmişdir** (gelecekdir). **Ona kat'iyyen îman ve ona her halde yardım edeceksiniz diye —** (ahd ve) **mîsâk aldığı zaman dedi ki «Ikraar etdiniz ve uhdenize bu ağır yükümü** (vecîbemi) **alıb kabul eylediniz mi»? Onlar** (cevâben): **«Ikraar etdik» dediler.** (Allah) **dedi ki: «Öyleyse** (birbirinize ve ümmetlerinize karşı) **şâhid olun, ben de sizinle berâber** (bu ıkraarınıza) **şâhidlik edenlerdenim[48].**

[45] Ilmi, fehmi, yahud Allahın hükmünü infâz etmeyi : kazaayı.

[46] (Isâ) aleyhisselâmı Tanrı tanıyanları tekzîbdir.

[47] « ربانيون » a muhtelif ma'nâlar verilmişdir: «Fakıyhler, âlimler, muallimler, halîm filezoflar, terbiyeciler, ılmiyle âmil olanlar, haramı, halâlı, emri, nehyi bilenler ve sâire.

[48] Hazreti (Hamza) bu âyetdeki « لما = Lemâ» yı «Lima» olarak kıraet etdi ki ma'nâsı «Size Kitab ve hikmet verdiğim... için» demek olur. (Ibni Cübeyr) hazretleri de «Lemma» okudu. (Ebû Hasen-i Kaabisî) diyor ki: «Cenâb-ı Hak bu âyet-i celîlesiyle başkalarına vermediği bir fazîlet ve meziyyeti açıklamış, onu yalınız (Muhammed Mustafa) sallellâhü aleyhi ve selleme tahsîs buyurmuşdur». Müfessirlerin beyanına göre, Allah tealâ o mîsakı vahy ile almışdır. Binaen'aleyh hiç bir peyğamber göndermemişdir ki ona hazreti Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellemi ve onun eşsiz vasıflarını zikr etmiş olmasın ve ona erişdiği takdîrde suret-i kat'iyyede îman edeceksin diye ahd-ü mîsâk almış bulunmasın. Cenâb-ı Hak peyğamberlerinden bu keyfiyyeti kendi kavmlerine de beyan etmeleri ve onların, kendilerinden sonra gelecek kavmlere de aynı suretle bildirmeleri hususunda dahi kat'î söz almışdır. « ثم جاءكم = Ondan sonra da size nezdinizdeki o Kitab ve hikmeti tasdıyk edici bir peyğamber gelmişdir gelecekdir)» meâlinin aslındaki hitab hazreti (Muhammed) sallellâhü aleyhi ve sellem ile müâsır olan ehl-i Kitabdır.

82 — Artık kim bu (ikrardan) **sonra** (hakıykatden) **yüz çevirirse işte o gibiler faasıkların** (îmandan çıkanların) **ta kendileridir.**

83 — Şimdi onlar Allahın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde ne varsa (hepsi) **ister istemez Ona boyun eğmişdir, Nihâyet de Ona döndürülüp götürüleceklerdir.**

84 — De ki: «Allaha îman etdik. Bize indirilen (Kur'an-ı kerîm) **e, Ibrâhîme, Ismâile, Ishaaka, Ya'kuba ve oğullarına indirilenlere, Mûsâya, Îsâya ve peyğamberlere Rablerinden verilenlere de** (inandık) **Onlardan hiç biri arasında** (peyğamber olmaları bakımından) **fark gözetmeyiz. Biz Ona** (Allaha) **teslîm olmuşlarız».**

85 — Kim Islâmdan başka bir dîn ararsa onda (bu dîn) **aslâ kabul olunmaz ve o, âhiretde de en büyük zarara uğrayanlardandır.**

86 — Kendilerine apaçık delîller gelmiş, o peyğamberin şübhesiz bir hak olduğuna şâhidlik de etmişler iken îmanlarının arkasından küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir (Muvaffak eder)**? Allah zaalimler gürûhunu hidâyete götürmez.**

87 — Muhakkak, Allahın, meleklerin, bütün insanların lâ'neti onların tepesine. Işte onlar, onların cezâları!

88 — Onlar bunun (bu lâ'netin ve cehennemin) **içinde ebedî kalıcıdırlar. Kendilerinden ne azâb hafifletilir, ne de onlara** (yüzlerine, suratlarına) **bakılır**[49]**.**

89 — Bundan sonra tevbe (ve rücu') **ve** (nefslerini) **ıslah edenler müstesnâ. Çünkü Allah cidden** (kusurları) **örten, çok esirgeyendir.**

(Ali bin Ebî Taalib) radıyallahü anh ve kerrem-el lâhü vecheh şöyle buyurdu: «Allah (Âdem) aleyhisselâmdan ve ondan sonra gelen her peyğamberden — eğer (Muhammed) sallellâhü aleyhi ve sellem ba's olunduğu zaman kendileri berhayat bulunurlarsa — ona îman ve dînine yardım etmeleri ve aynı suretle ümmetlerinden de kat'î söz almaları hususunda ahz-i mîsâk etmişdir». Bu, Resûl-i zişan sallellâhü aleyhi ve sellemin faziletlerini tezammün eden diğer bir çok âyetler münâsebetiyle (Süddî) ve (Katâde) ile bir çok zevat taraflarından da zikr- ü tekrar edilmişdir. «Şifâyı şerîf». Bakınız: «El-Ahzâb» sûresi, âyet: 7 — «En-nisâ» sûresi, âyet: 163 : 165).

[49] Yahud: «Ne de onlara mühlet ve aman verilir».

سورة آل عمران

قل آمنا بالله وما أنزل علينا وما أنزل على إبراهيم
وإسماعيل وإسحاق ويعقوب والأسباط وما أوتي
موسى وعيسى والنبيون من ربهم لا نفرق بين أحد
منهم ونحن له مسلمون ۝ ومن يبتغ غير الإسلام
دينا فلن يقبل منه وهو في الآخرة من الخاسرين ۝
كيف يهدي الله قوما كفروا بعد إيمانهم وشهدوا
أن الرسول حق وجاءهم البينات والله لا يهدي القوم
الظالمين ۝ أولئك جزاؤهم أن عليهم لعنة الله
والملائكة والناس أجمعين ۝ خالدين فيها لا يخفف
عنهم العذاب ولا هم ينظرون ۝ إلا الذين تابوا
من بعد ذلك وأصلحوا فإن الله غفور رحيم ۝ إن الذين
كفروا بعد إيمانهم ثم ازدادوا كفرا لن تقبل توبتهم
وأولئك هم الضالون ۝ إن الذين كفروا وماتوا وهم
كفار فلن يقبل من أحدهم ملء الأرض ذهبا ولو افتدى
به أولئك لهم عذاب أليم وما لهم من ناصرين ۝

الجزء الرابع

لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون وما تنفقوا من شيء
فإن الله به عليم ۝ كل الطعام كان حلا لبني إسرائيل
إلا ما حرم إسرائيل على نفسه من قبل أن تنزل التوراة قل
فأتوا بالتوراة فاتلوها إن كنتم صادقين ۝ فمن افترى
على الله الكذب من بعد ذلك فأولئك هم الظالمون ۝
قل صدق الله فاتبعوا ملة إبراهيم حنيفا وما كان من
المشركين ۝ إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة
مباركا وهدى للعالمين ۝ فيه آيات بينات مقام إبراهيم
ومن دخله كان آمنا ولله على الناس حج البيت من استطاع
إليه سبيلا ومن كفر فإن الله غني عن العالمين ۝
قل يا أهل الكتاب لم تكفرون بآيات الله والله شهيد
على ما تعملون ۝ قل يا أهل الكتاب لم تصدون عن سبيل الله
من آمن تبغونها عوجا وأنتم شهداء وما الله بغافل
عما تعملون ۝ يا أيها الذين آمنوا إن تطيعوا فريقا من
الذين أوتوا الكتاب يردوكم بعد إيمانكم كافرين ۝

90 — Hakıykat, îmanlarının arkasından küfretmiş, sonra da küfrünü artırmış olanların tevbeleri aslâ kabul olunmaz. Işte onlar sapıkların ta kendileridir.

91 — Hakıykat, küfredenler ve kendileri kâfir olarak ölenler (yok mu?) **onlardan hiç birinin** (bilfarz) **yer yüzünü dolduracak mıkdardaki altını dahi — onu fedâ etse — kat'iyyen makbûl olmaz. Işte onlar! Pek acıklı bir azâb onların** (hakkı) **dır. Kendilerinin hiç bir yardımcıları da yokdur[50].**

92 — Siz, sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) **harcayıncaya kadar aslâ iyiliğe ermiş** (birr-ü taat etmiş) **olmazsınız. Her ne infak ederseniz şübhesiz Allah onu bilicîdir[51].**

---

[50] Üçüncü cüz'ün sonu.

[51] «Buhaarî» ve «Müslim» in rivâyetlerine göre bu âyet-i kerîme nâzil olunca (Ebu Talha) radıyallahü anh huzur-ı risâlete gelerek en sevgili malı olan «Birha'» bağçesini Allah yolunda tesadduk edeceğini söylemiş, Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem de onu sadaka olarak yakın akrabasına ve amcasının oğullarına vermesini tavsiye buyur-

93 — Tevrat indirilmezden evvel — Ya'kubun kendisine haram kıldığı şeylerden başka — yiyeceğin her türlüsü İsrâil oğulları için helâl idi. De ki: «Eğer doğrucular iseniz Tevratı getirin de onu okuyun»[52].

94 — Artık kim bundan (ya'ni Tevratı getirib okudukdan) **sonra Allaha karşı yalan uydurursa işte onlar zaalimlerin ta kendileridir.**

95 — De ki: «Allah, (sözün) **doğru** (sunu) **söylemişdir. Onun için Allahı birleyici olarak İbrâhîmin dînine uyun. O, müşriklerden değildi».**

96 — Şübhesiz âlemler için, çok feyizli ve ayn-ı hidâyet olmak üzere, konulan ilk ev (ma'bed) **elbette Mekkede olandır[53].**

97 — Orada apaçık alâmetler, İbrâhîmin makaamı vardır. Kim oraya girerse (taarruzdan) **emîn olur. Ona bir yol bulabilenlerin** (gücü yetenlerin) **Beyti hacc** (ve ziyâret) **etmesi Allahın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim küfrederse şübhesiz ki Allah âlemlerden ganî** (müstağnî) **dir.**

98 — De ki: «Ey kitaplılar, Allah ne yaparsanız hepsine hakkıyle şâhid iken niçin Allahın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?»

99 — De ki: «Ey Kitablılar, kendiniz (İslâm dininin hak olduğunu Kitablarınızda okuyan) **şâhidler olduğunuz halde, neye îman edenleri Allah yolundan, kendiniz onda bir eğrilik aramıya yeltenerek[54], döndürmiye çalışıyorsunuz? Allah ne yaparsanız gaafil değil».**

100 — Ey îman edenler, eğer kendilerine Kitab verilenlerin içinden her hangi bir zümreye boyun eğecek olursanız sizi îmanınızdan sonra döndürüb kâfirler yaparlar.

---

muş, O da öyle yapmışdır. Hazreti (Umer) radıyallahü anh en sevgili bir câriyesini azad etmişdir. (Zeyd bin Haarise) radıyallahü anh «Seyl» adındaki meşhur atını huzur-ı seâdete getirmiş, tesadduk buyurmasını recâ etmiş, o da atı (Üsâme bin Zeyd) radıyallâhü anhümâya vermişdir. (Hasan-ı Basrî) hazretleri der ki: «Bir kimse sevdiği bir tek hurmayı bile Allah rızaası için sadaka olarak verirse bu âyetdeki «Birr» e mazhar olmuş olur». (Umer bin Abd-ül Aziz) hazretleri fukarâya bol mıkdarda şeker dağıtırdı. Sebebini sordukları zaman dedi ki: «Zîra ben en çok onu severim».

[52] Yahudîler Resuli Ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimize dediler ki: «Sen İbrahîmin tevhîd dîninde olduğunu iddia ediyorsun. Halbuki o, senin gibi deve eti yemez, deve sütü içmezdi». Bu âyetin nüzûlü sebebi budur.

[53] «Buhaarî» ve «Müslim» in (Ebû Zer) radıyallâhü anhden rivâyet etdikleri bir hadîsde de açıklandığı üzere maksud «Kâ'be-i Muazzama» dır. O Beyt «Mescid-i Aksaa» - den da eskidir. Binâen'aleyh bütün dünyanın en kadîm ma'bedidir.

[54] Birinci baskıdaki bu not, sehiv eseri olduğu için, bu kerre kaldırılmışdır.

وكيف تكفرون وانتم تتلى عليكم آيات الله وفيكم رسوله
ومن يعتصم بالله فقد هدي الى صراط مستقيم ۝
يا ايها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم
مسلمون ۝ واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا واذكروا
نعمت الله عليكم اذ كنتم اعداء فالف بين قلوبكم
فاصبحتم بنعمته اخوانا وكنتم على شفا حفرة من النار
فانقذكم منها كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تهتدون
۝ ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف
وينهون عن المنكر واولئك هم المفلحون ۝ ولا تكونوا
كالذين تفرقوا واختلفوا من بعد ما جاءهم البينات
واولئك لهم عذاب عظيم ۝ يوم تبيض وجوه وتسود
وجوه فاما الذين اسودت وجوههم اكفرتم بعد ايمانكم
فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون ۝ واما الذين ابيضت
وجوههم ففي رحمة الله هم فيها خالدون ۝ تلك آيات الله
نتلوها عليك بالحق وما الله يريد ظلما للعالمين ۝

ولله ما في السموات وما في الارض والى الله ترجع
الامور ۝ كنتم خير امة اخرجت للناس تأمرون
بالمعروف وتنهون عن المنكر وتؤمنون بالله ولو آمن
اهل الكتاب لكان خيرا لهم منهم المؤمنون واكثرهم
الفاسقون ۝ لن يضروكم الا اذى وان يقاتلوكم
يولوكم الادبار ثم لا ينصرون ۝ ضربت عليهم الذلة
اين ما ثقفوا الا بحبل من الله وحبل من الناس وباؤ
بغضب من الله وضربت عليهم المسكنة ذلك بانهم
كانوا يكفرون بآيات الله ويقتلون الانبياء بغير حق
ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون ۝ ليسوا سواء
من اهل الكتاب امة قائمة يتلون آيات الله آناء الليل
وهم يسجدون ۝ يؤمنون بالله واليوم الآخر
ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويسارعون
في الخيرات واولئك من الصالحين ۝ وما يفعلوا
من خير فلن يكفروه والله عليم بالمتقين ۝

101 — Halbuki siz Allaha nasıl küfreder (Onu inkâr eder) **siniz ki karşınızda Allahın âyetleri okunub durmakdadır. Onun peyğamberi de içinizde, Kim Allaha sımsıkı tutunursa muhakkak ki doğru bir yola iletilmişdir o.**

102 — Ey îman edenler, Allahdan nasıl korkmak lâzımsa öylece korkun. Sakın siz, müslümanlar (olmak)**dan başka** (bir sıfatla) **can vermeyin.**

103 — Hepiniz, topdan sımsıkı Allahın ipine[55] sarılın. Parçalanıb ayrılmayın. Allahın, üzerinizdeki ni'metini düşünün. Hani siz (birbirinizin) **düşmanlar** (ı) **idiniz de O, kalblerinizi** (İslâma ısındırıb) **birleşdirmişdi. İşte Onun** (bu) **ni'meti sâyesinde** (dîn) **kardeşler** (i) **olmuşdunuz ve yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmışdı. İşte Allah size âyetlerini böylece apaçık bildiriyor. Tâki doğru yola eresiniz.**

[55] Kur'ân-ı kerîme, İslâm dînine, Allah için ihlâsa, Allahın emrine, Allaha itaate.

104 — Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (Onlar herkesi) **hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükden vaz geçirmiye çalışsınlar. Işte onlar muraadına erenlerin ta kendileridir.**

105 — Siz kendilerine apaçık delîller, âyetler geldikten sonra parçalanıb ayrılanlar, ihtilâfa düşenler gibi olmayın: Işte onlar (ın haali): **En büyük azâb onlarındır.**

106 — O günde ki nice yüzler bembeyaz olacak, nice yüzler de kapkara kesilecek. Yüzleri simsiyah olanlara gelince (onlara): **Imânınızdan sonra küfretdiniz ha!. Işte o küfretmenize mukaabil tadın azâbı»** (denilir).

107 — Yüzleri bembeyaz olanlar ise Allahın rahmeti içindedirler. Onlar bunun içerisinde ebedî kalıcıdırlar.

108 — (Bütün) **bunlar Allahın — Hak** (kın ikaamesine sebeb) **olarak sana okuyageldiğimiz — âyetlerdir. Allah âlemlere hiçbir haksızlık etmek istemez.**

109 — Göklerde ne var, yerde ne varsa (hepsi) **Allahın.** (Bütün) **işler ancak Allâha döndürülür.**

110 — Siz insanlar için (insanlığın fâidesi için ğaybdan, yahud levh-ı mahfuzdan seçilib) **çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Iyiliği emreder, kötülükden vaz geçirmiye çalışırsınız.** (Çünkü) **Allaha inanıyorsunuz. Kitablılar** (Hıristiyanlar ve Yahudîler) **de inansaydı kendileri için elbette hayırlı olurdu. Içlerinden** (vakı'aa) **îman edenler vardır.** (Fakat) **onların pek çoğu** (Hak dînden çıkmış) **faasıklardır**[56].

111 — Onlar size ezâdan başka aslâ bir zarar yapamazlar. Eğer sizinle muhaarebe ederlerse size arkalarını dönüb kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.

112 — Onlar (Yahudîler) **nerede bulunurlarsa bulunsunlar üzerlerine zillet** (damğası) **vurulmuşdur** (kurtulamazlar) **Meğer ki Allahın ipine ve insanların** (mü'minlerin) **ahdine** (sığınmış) **olsunlar. Onlar döne dolaşa Allahın hışmına uğradılar. Uzerlerine de bir miskinlik vuruldu. Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allahın âyetlerini inkâr ile kâfir olmuşlar, peyğamberleri haksız yere öldürmüşlerdi.** (Biz de) **şudur: Çünkü onlar isyan etmişler ve aşırı gitmişlerdi.**

113 — Hepsi bir değildirler. Kitablıların içinde ayakda dikilen[57] **bir ümmet vardır ki gecenin saatlerinde onlar secdeye kapanarak Allahın âyetlerini okurlar.**

---

[56] Islâm ümmetinin mümtâz vasfını açıklayan bu âyet-i kerime o ümmetin ayni zamanda insanlar ve insâniyyet için en hayırlı bir varlık olduğunu beyan buyurmaktadır.

[57] «Istikamet saahibi olan», yahud «Allahın dîvanında namaz kılan».

سورة آل عمران

إن الذين كفروا لن تغني عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئا وأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون ۝ مثل ما ينفقون في هذه الحياة الدنيا كمثل ريح فيها صر أصابت حرث قوم ظلموا أنفسهم فأهلكته وما ظلمهم الله ولكن أنفسهم يظلمون ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا بطانة من دونكم لا يألونكم خبالا ودوا ما عنتم قد بدت البغضاء من أفواههم وما تخفي صدورهم أكبر قد بينا لكم الآيات إن كنتم تعقلون ۝ ها أنتم أولاء تحبونهم ولا يحبونكم وتؤمنون بالكتاب كله وإذا لقوكم قالوا آمنا وإذا خلوا عضوا عليكم الأنامل من الغيظ قل موتوا بغيظكم إن الله عليم بذات الصدور ۝ إن تمسسكم حسنة تسؤهم وإن تصبكم سيئة يفرحوا بها وإن تصبروا وتتقوا لا يضركم كيدهم شيئا إن الله بما يعملون محيط ۝ وإذ غدوت من أهلك تبوئ المؤمنين مقاعد للقتال والله سميع عليم ۝

إذ

الجزء الرابع

إذ همت طائفتان منكم أن تفشلا والله وليهما وعلى الله فليتوكل المؤمنون ۝ ولقد نصركم الله ببدر وأنتم أذلة فاتقوا الله لعلكم تشكرون ۝ إذ تقول للمؤمنين ألن يكفيكم أن يمدكم ربكم بثلاثة آلاف من الملائكة منزلين ۝ بلى إن تصبروا وتتقوا ويأتوكم من فورهم هذا يمددكم ربكم بخمسة آلاف من الملائكة مسومين ۝ وما جعله الله إلا بشرى لكم ولتطمئن قلوبكم به وما النصر إلا من عند الله العزيز الحكيم ۝ ليقطع طرفا من الذين كفروا أو يكبتهم فينقلبوا خائبين ۝ ليس لك من الأمر شيء أو يتوب عليهم أو يعذبهم فإنهم ظالمون ۝ ولله ما في السماوات وما في الأرض يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء والله غفور رحيم ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تأكلوا الربا أضعافا مضاعفة واتقوا الله لعلكم تفلحون ۝ واتقوا النار التي أعدت للكافرين ۝ وأطيعوا الله والرسول لعلكم ترحمون ۝

114 — Allaha ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükden vaz geçirmiye çalışırlar, hayır işlerinde de birbirleriyle yarış yaparlar. Işte onlar saalihlerdendirler.

115 — Onlar ne hayır işlerlerse elbette On (un mükâfatların) **dan mahrum bırakılmayacaklar. Allah, takvaa saahiblerini pek iyi bilendir.**

116 — Hakıykat, o küfredenler (yok mu?) **onların ne malları, ne evlâdları kendilerinden, Allahın azâbından hiçbir şey'i, kaabil değil, gideremezler. Onlar cehennemin yâr-ü hemdemidirler. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar.**

117 — Onların bu dünyâ hayaatında harc-u sarf edegeldiklerinin misâlî, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerini vurub da mahveden, kavurucu ve soğuk bir rüzgârın haali gibidir. Onlara Allah zulmetmedi[58]. Fakat kendileri kendilerine zulmediyorlar[59].

[58] Ekinleri mahvetmekle, harcadıklarını semeresiz bırakmakla.

[59] Isyanları yüzünden, mallarını kötü maksadlara sarfetmeleri yüzünden.

118 — Ey îman edenler, kendi (din kardeş) **lerinizden başkasını** (dost ve) **sırdaş edinmeyin.** (Çünkü) **onlar size şer ve fesâd yapmakda hiç kusur etmezler, size sıkıntı verecek şey** (ler) **i arzu ederler. Hakîkat, onların** (kîn ve) **buğzları ağızlarından** (taşıb) **meydana vurmuşdur. Göğüslerinde gizlemekde oldukları** (düşmanlık) **ise daha büyükdür. Size âyetlerimizi** (kat'i suretde) **açıkladık, eğer düşünürseniz.**

119 — Işte siz o kimselersiniz ki onları seversiniz, halbuki onlar sizi sevmezler, Siz Kitab (lar) **ın hepsine inanırsınız, onlarsa** (yalınız) **sizinle buluşdukları zaman «Inandık» derler. Aralarında başbaşa kaldıkları vakıt da** (size karşı olan) **kin** (lerin) **den dolayı parmaklarının uclarını ısırırlar. De ki «Kîninizle geberin». Şübhesiz ki Allah onların sînelerindeki bütün özü hakkıyle bilicidir[60].**

120 — Eğer size bir iyilik dokunursa onları tasaya düşürür. Şâyet size bir fenâlık gelirse onunla sevinirler. Eğer göğüs gerer, sakınırsanız onların hıylekârlıkları size hiç bir şeyle zarar veremez. Şübhe yok ki Allah, ne yaparlarsa hepsini (ılmiyle) **çepçevre kuşatıcıdır.**

121 — Hani sen, mü'minleri muhaarebeye elverişli yerlerde ta'biye etmek üzere erkenden âilenden (Medîneden) **ayrılmışdın, Allah hakkıyle işidendi,** (her şey'i) **kemâliyle bilendi[61].**

122 — O zaman içinizden iki zümre[62] za'f göster (mek iste) **mişdi. Halbuki onların yardımcısı Allahdı. Mü'minler ancak Allaha güvenib dayanmalıdır.**

123 — Andolsun ki siz (adedce, silâhca, binekce düşmandan daha) **zâîf ve dûn iken Allah size «Bedir» de kat'i bir zafer verdi. Allahdan sakının, tâki şükretmiş olasınız.**

124 — O vakıt sen mü'minlere: «Indirilen üçbin melekle Rabbinizin size imdâd etmesi yetişmez mi size?» diyordun.

125 — Evet, siz sabr (-u sebât) **eder,** (itaatsizlikden) **sakınırsanız, bu** (nlar, ya'ni düşmanlar) **da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa Rabbiniz size nişanlı beş bin melekle imdâd edecekdir.**

126 — Allah bu (imdâdı) **size, başka değil, sırf** (zaferin) **bir müjde** (si) **olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yapdı.** (Yoksa) **nusret** (ve zafer) **ancak yegâne gaalib ve yegâne hükm ve hikmet saahibi olan Allah cânibindendir.**

---

[60] Bu iki âyet-i celîle Yahudî akrabasından ba'zı mü'minlerin onlarla sıkı fıkı görüşmeleri ve onların kendilerinden sır almaları münâsebetiyle nâzil olmuşdur. Kimine göre de bu âyetler münâfıklar hakkındadır.

[61] «Uhud» muharebesine işâretdir.

[62] Askerin iki kanadını teşkil eden «Selme» ve «Haarise» oğulları.

127 — (Bir de Allah bu imdâdı) **küfredenlerden ileri gelenleri** (n kafasını) **kessin**[63], **yahud**[64] **onları tepesi aşağı getirsin de** (geri kalanlarda) **emellerine kavuşamayan** (bedbaht) **lar olarak dönüb gitsinler diye** (yapdı)[65]

128 — (Kullarımın) **iş** (in) **den hiç bir şey sana âid değildir.** (Allah) **ya onların tevbesini kabul eder, yahud onları, kendileri zâlim** (kimse) **ler oldukları için, azâblandırır.**

129 — **Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allahın. O kimi dilerse yarlığar, kimi dilerse azâblandırır. Allah çok yarlığayıcı, gerçekden esirgeyicidir.**

130 — **Ey îman edenler, ribâyı** (fâizi) **öyle kat kat artırılmış olarak yemeyin**[66] **Allahdan korkun. Tâki muraadınıza eresiniz.**

131 — **Kâfirler için hazırlanmış olan o ateşden sakının.**

132 — **Allaha ve Peyğambere itaat edin. Tâki rahmete kavuşdurulasınız.**

133 — **Rabbinizin mağfiretine ve takvaa saahibleri için hazırlanmış olan cennete — ki en göklerle yer** (kadardır) **— koşuşun.**

134 — **Onlar** (O takvaa sahipleri) **bollukda ve darlıkda infaak edenler, öfkelerini yutanlar, insanlar** (ın kusurların) **dan, afv ile, geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.**

135 — **Ve çirkin bir günâh işledikleri, yâhud nefslerine zulmetdikleri vakıt Allahı hatırlayarak hemen günâhlarının yarlığanmasını isteyenlerdir**[67]**. Günâhları Allahtan başka kim yarlığar? Bir de onlar işledikleri** (günâh) **üzerinde, bilib dururlarken ısrar etmeyenlerdir.**

---

[63] «Taraf» kelimesinin müteaddid ma'nâlarından biri de eşref ve rüesâdır.

[64] Bu «Yahud» un aslı olan «Ev» terdîd için değil, tenvi' içindir. «Kimini helâk etsin, kimini esir etsin, kimini de perişan bir halde dönmiye mecbur etsin» makaamındadır.

[65] «Bedr» muhaarebesinde kâfirlerin eşraf ve rüesâsından yetmişi öldürüldü, yetmişi esir edildi. Geri kalanlar da tam bozğun haalinde kaçmıya mecbur oldular.

[66] Câhiliyyet devrinde faizli borclar gününde ödenmez ve borclu da müddetinin uzatılmasını isterse tefeci uzatma mukaabilinde borcun mıkdarını artırır, böyle faizler analarını geçerdi. Bu, «mürekkeb faiz» şeklinin bir benzeri olacakdır.

[67] (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki: Ben bu âyetle « ومن يعمل سوءً او يظلم نفسه » («En-nisâ'» sûresi, 110) âyetinin ma'nâsını ümmî mürşidim (Abd-ül Aziz Ed-debbağ) hazretlerine sordum. Dedim ki: «Birinci âyetde zikrolunan « فاحشة » ile ikinci âyetdeki « سوءً » kelimeleri «nefse zulm» etmiye de şamildir. Böyle iken «Ev = yahud» la ayrıca nefse zulümden bahs edilmesi neden?», Müşarünileyh bir lâhza sükûtdan sonra cevap verdi: «Efendim (Muhammed bin Abd-ül Kerîm-el Basrî) size diyor ki, dedi, bu âyetin nüzulü sebebi câhiliyyet devrinde Arabların âdet edindikleri bir haldir. O zaman Arablar zaalim hakkında mücadele ederler, onu bilerek müdâfaaya yeltenirlerdi. Meselâ içlerinden biri hır-

سورة آل عمران

وسارعوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها
السموات والأرض أعدت للمتقين ۝ الذين ينفقون
في السراء والضراء والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس
والله يحب المحسنين ۝ والذين إذا فعلوا فاحشة
أو ظلموا أنفسهم ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم
ومن يغفر الذنوب إلا الله ولم يصروا على ما فعلوا وهم
يعلمون ۝ أولئك جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات
تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها ونعم أجر العاملين
۝ قد خلت من قبلكم سنن فسيروا في الأرض
فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين ۝ هذا
بيان للناس وهدى وموعظة للمتقين ۝ ولا تهنوا
ولا تحزنوا وأنتم الأعلون إن كنتم مؤمنين ۝
إن يمسسكم قرح فقد مس القوم قرح مثله
وتلك الأيام نداولها بين الناس وليعلم الله الذين
آمنوا ويتخذ منكم شهداء والله لا يحب الظالمين ۝

الجزء الرابع

وليمحص الله الذين آمنوا ويمحق الكافرين ۝ أم حسبتم
أن تدخلوا الجنة ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم
ويعلم الصابرين ۝ ولقد كنتم تمنون الموت من قبل
أن تلقوه فقد رأيتموه وأنتم تنظرون ۝ وما محمد
إلا رسول قد خلت من قبله الرسل أفإن مات أو قتل
انقلبتم على أعقابكم ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر
الله شيئا وسيجزي الله الشاكرين ۝ وما كان لنفس
أن تموت إلا بإذن الله كتابا مؤجلا ومن يرد ثواب
الدنيا نؤته منها ومن يرد ثواب الآخرة نؤته منها
وسنجزي الشاكرين ۝ وكأين من نبي قاتل معه
ربيون كثير فما وهنوا لما أصابهم في سبيل الله
وما ضعفوا وما استكانوا والله يحب الصابرين ۝ وما كان
قولهم إلا أن قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا وإسرافنا في أمرنا
وثبت أقدامنا وانصرنا على القوم الكافرين ۝ فآتاهم الله
ثواب الدنيا وحسن ثواب الآخرة والله يحب المحسنين ۝

136 — İşte onlar (böyle). **Onların mükâfatı Rablerinden bir yarlığama ve altından ırmaklar akan cennetlerdir ki orada ebedî kalıcıdırlar.** (Böyle) **yapanların mükâfatı ne güzeldir.**

137 — Gerçek sizden evvel bir çok vak'alar, şerîatler gelib geçmişdir. Onun için yer yüzünde gezin, dolaşın da (peyğamberleri) **yalan sayanların âkıbeti nice oldu görün.**

---

sızlık etmiş, kendileri de bunu biliyorlar. Tutarlar o adamı hırsızlık vasfından ve cürmünden kurtarmak için baatıl nâmına mücâdele ederlerdi. İşte «fahişe» bu çirkin günâhı işleyen, nefsine zulmeden de onu yalan şâhidlikle, baatıl sözlerle himâye eyleyendir». (Ahmed bin El mübârek) diyor ki: Bu tefsir beni hayretlere düşürdü. Bu, ikinci âyetin siyaakına da çok uyğundur. Çünkü cenab-ı Hak « ولا تجادل عن الذين يختانون » («En-nisâ'» sûresi, âyet: 107)» ve « ها انتم هؤلاء جادلتم » («En-nisâ'» sûresi, âyet: 109)» buyurmuşdur. Biz bu bahse daldığımız zaman «Fas» kapılarından biri olan «Bâbül hadîd» in haaricinde idik. Mürşidimin beyan buyurduğu (Muhammed bin Abd-ül kerîm) hazretleri ise «Basra» da idi. Bizim sözümüzü işitmiş muraadımızı anlamış, bize oradan cevab vermişdir. Allah evliyâyi kirâmından razi olsun «El-ibriz».

138 — **Bu** (Kur'an) **insanlar için bir beyandır,** (fenâlıkdan) **sakınanlar için de bir hidâyet bir öğüddür.**

139 — (Ey mü'minler), **gevşemeyin, mahzun olmayın, Siz eğer** (gerçekden) **mü'min iseniz** (düşmânlarınıza gaalib ve onlardan) **çok üstünsünüzdür.**

140, 141 — **Eğer size** («Uhud» de) **bir yara değmiş bulunuyorsa** («Bedir»de) **o kavme de o kadar yara değmişdir. O günler** (öyle günlerdir ki) **biz onları insanlar arasında** (gâh lehlerine, gâh aleyhlerine olmak üzere elden ele ve nöbetleşe nöbetleşe) **döndürür dururuz.** (Bu da) **Allahın** (ezeldeki) **ılmini îman edenlere açıklaması, içinizden şehîdler edinmesi, mü'minleri tertemiz yapıb kâfirleri** (murdar ölümle) **helâk etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez.**

142 — **Yoksa siz - Allah içinizden savaşanlar** (la savaşmâyanlar) **ı belli etmeden - sebât edenler** (le etmeyenler) **i belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?**

143 — **Andolsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce onu arzulamışdınız. Işte onu gerçekden gördünüz de.** (Fakat) **siz** (seyirciler gibi) **bakıyordunuz.**

144 — **Muhammed bir peyğamberden başka** (bir şey) **değildir. Ondan evvel daha nice peyğamberler gelib geçmişdir. Şimdi o, ölür yahud öldürülürse ökçelerinizin üstünde** (gerisin geri) **mi döneceksiniz? Kim** (böyle) **iki ökçesi üzerinde** (ardına) **dönerse elbette Allaha hiç bir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükür** (ve sebât) **edenlere mükâfat verecekdir[68].**

145 — **Allahın izni** (emri ve kazaası) **olmadıkça hiç bir kimseye ölmek yokdur. O, va'desiyle yazılmış bir yazıdır. Kim dünyâ menfaatını dilerse kendisine ondan veririz. Kim de âhiret sevâbını isterse ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.**

146 — **Nice peyğamber** (gelib geçmişdi ki) **maiyyetinde bir çok âlimler muhaarebe etdi de Allah yolunda kendilerine gelen** (belâlar) **dan dolayı ne gevşeklik, ne za'f göstermediler,** (düşmana) **boyun da eğmediler. Allah sabr** (-u sebât) **edenleri sever.**

---

[68] «Uhud» muhaarebesinde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin emirlerini hakkıyle tatbıyk etmeyen, ilk galebe ânında en mühim mevki'lerini bırakıb ganîmete koşan ba'zı zevât yüzünden harbin taalii değişmiş, Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem de mübârek yüzlerinden yaralanmışdı. Hattâ düşman saflarında onun şehid olduğu şayiası da çıkmışdı. Bu acı haberi işiden ashabdan bir kısmı me'yûsen harb sâhasından bırakıb çekildiler. Bil'âhare hakıykatı anlayınca sevinerek vazîfelerine döndüler.

سورة آل عمران

يا أيها الذين آمنوا إن تطيعوا الذين كفروا يردوكم على أعقابكم فتنقلبوا خاسرين ۝ بل الله مولاكم وهو خير الناصرين ۝ سنلقي في قلوب الذين كفروا الرعب بما أشركوا بالله ما لم ينزل به سلطانا ومأواهم النار وبئس مثوى الظالمين ۝ ولقد صدقكم الله وعده إذ تحسونهم بإذنه حتى إذا فشلتم وتنازعتم في الأمر وعصيتم من بعد ما أراكم ما تحبون منكم من يريد الدنيا ومنكم من يريد الآخرة ثم صرفكم عنهم ليبتليكم ولقد عفا عنكم والله ذو فضل على المؤمنين ۝ إذ تصعدون ولا تلوون على أحد والرسول يدعوكم في أخراكم فأثابكم غما بغم لكيلا تحزنوا على ما فاتكم ولا ما أصابكم والله خبير بما تعملون ۝

الجزء الرابع

ثم أنزل عليكم من بعد الغم أمنة نعاسا يغشى طائفة منكم وطائفة قد أهمتهم أنفسهم يظنون بالله غير الحق ظن الجاهلية يقولون هل لنا من الأمر من شيء قل إن الأمر كله لله يخفون في أنفسهم ما لا يبدون لك يقولون لو كان لنا من الأمر شيء ما قتلنا هاهنا قل لو كنتم في بيوتكم لبرز الذين كتب عليهم القتل إلى مضاجعهم وليبتلي الله ما في صدوركم وليمحص ما في قلوبكم والله عليم بذات الصدور ۝ إن الذين تولوا منكم يوم التقى الجمعان إنما استزلهم الشيطان ببعض ما كسبوا ولقد عفا الله عنهم إن الله غفور حليم ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تكونوا كالذين كفروا وقالوا لإخوانهم إذا ضربوا في الأرض أو كانوا غزى لو كانوا عندنا ما ماتوا وما قتلوا ليجعل الله ذلك حسرة في قلوبهم والله يحيي ويميت والله بما تعملون بصير ۝ ولئن قتلتم في سبيل الله أو متم لمغفرة من الله ورحمة خير مما يجمعون ۝

147 — İşte onların sözü : «Ey Rabbimiz, bizim günâhlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı yarlığa. (Muharebede) **ayaklarımızı iyice diret. Kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et» demelerinden başka bir şey değildi.**

148 — Nihâyet Allah onlara hem dünyâ ni'metini[69], hem âhiret sevâbının güzelliğini[70] verdi. Allah iyi hareket edenleri sever.

149 — Ey îman edenler, eğer küfr (-ü inkâr) **edenlere itaat ederseniz sizi ökçelerinizin üstünde** (gerisin geri küfre) **çevirirler de** (dünyâda da, âhiretde de) **büyük zarara uğrayanların haaline dönersiniz.**

150 — Hayır, sizin yâriniz, yardımcınız Allahdır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır.

[69] Nusret, ganîmet, şeref, şan.

[70] Ya'ni cennetini ve istihkak fevkındaki ni'metlerini «Celâleyn».

151 — Hakkında Allahın hiç bir huccet indirmediği şeyleri Ona eş tanıdıklarından dolayı küfr (ve inkâr) edenlerin kalblerine korku salacağız. Onların yurdları ateşdir. Zalimlerin dönüb varacağı yer ne kötüdür!

152 — Andolsun ki Allahın size olan va'di Onun izn (-ü keremi) ile onları (düşmanları kolayca) öldüregeldiğiniz, hattâ sevmekde olduğunuz (zafer) i de size gösterdiği zamâna kadar — yerine gelmişdi. (Sonra) siz yılgınlık gösterdiniz, isyan etdiniz, (verilen) emir hakkında çekişdiniz. İçinizden kimi dünyâyı istiyor[71], (yine) içinizden kimi âhireti diliyordu[72]. Sonra Allah size ibtilâ vermek için sizi onlardan geri çevirdi. (Bununla berâber) sizi muhakkak bağışladı da. Zâten Allah mü'minlere bol lutf-ü inâyet saahibidir.

153 — O vakıt siz, (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüb bakmıyordunuz. Peyğamber ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine (Allah) sizi keder üstüne kederle cezâlandırdı. (Allahın sizi afvetmesi)[73] ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır.

154 — Sonra o kederin ardından (Allah) üzerinize öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki o, içinizden bir zümreyi örtüb bürüyordu[74]. Bir zümre de canları sevdâsına düşmüşdü. Allâha karşı câhiliyyet zannı gibi hakka aykırı bir zan besliyorlar ve: «Bu işden bize ne?» diyorlardı[75]. De-ki: (Habîbim), «Bütün iş Allahındır»[76]. Onlar sana açıklamayacaklarını içlerinde saklıyorlar, diyorlar ki: «Bize bu işden bir şey (bir pay) olsaydı burada öldürülmezdik». Şöyle de: «Siz evlerinizde olsaydınız bile üzerlerine öldürülmesi yazılmış (takdîr edilmiş) olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıb gidecekdi. (Allah bunu) göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için (yapdı). Allah, sîynelerdeki özü hakkıyle bilendir.

155 — Hakıykat, iki ordu karşılaşdığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?), onları, irtikâb etdikleri ba'zı şeyler yüzünden, ancak şeytan kaydırmak istedi. Andolsun Allah (yine) onları afvetdi. Çünkü Allah şübhesiz çok yarlığayıcıdır, halîmdir (Ukuubetde, cezâda acele edici değildir).

---

[71] Muzaffer oldukdan sonra ganîmet sevdâsiyle yerlerini bırakan okcular.

[72] Fedâkârâne sebât ile harbedenler.

[73] « لكيلا » lâfz-ı celîlindeki «Lâm», bundan evvel geçen âyetin « عفا » kelimesine müteallıkdır. «Lâm-ı hikmet» dir.

[74] Onlar, vazîfelerini hakkıyle ifâ etdiklerinden dolayı îman ve vicdanlarının huzuru içinde yaşayan haalis ve kâmil mü'minlerdi.

[75] Bunlar münâfıklardı.

[76] Ya'ni nusret, zafer, kazaa ve kader yalnız Allahın elindedir.

ولئن متم أو قتلتم لإلى الله تحشرون ۝ فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم واستغفر لهم وشاورهم في الأمر فإذا عزمت فتوكل على الله إن الله يحب المتوكلين ۝ إن ينصركم الله فلا غالب لكم وإن يخذلكم فمن ذا الذي ينصركم من بعده وعلى الله فليتوكل المؤمنون ۝ وما كان لنبي أن يغل ومن يغلل يأت بما غل يوم القيامة ثم توفى كل نفس ما كسبت وهم لا يظلمون ۝ أفمن اتبع رضوان الله كمن باء بسخط من الله ومأواه جهنم وبئس المصير ۝ هم درجات عند الله والله بصير بما يعملون ۝ لقد من الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من أنفسهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وإن كانوا من قبل لفي ضلال مبين ۝ أولما أصابتكم مصيبة قد أصبتم مثليها قلتم أنى هذا قل هو من عند أنفسكم إن الله على كل شيء قدير ۝

وما أصابكم يوم التقى الجمعان فبإذن الله وليعلم المؤمنين ۝ وليعلم الذين نافقوا وقيل لهم تعالوا قاتلوا في سبيل الله أو ادفعوا قالوا لو نعلم قتالا لاتبعناكم هم للكفر يومئذ أقرب منهم للإيمان يقولون بأفواههم ما ليس في قلوبهم والله أعلم بما يكتمون ۝ الذين قالوا لإخوانهم وقعدوا لو أطاعونا ما قتلوا قل فادرءوا عن أنفسكم الموت إن كنتم صادقين ۝ ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل أحياء عند ربهم يرزقون ۝ فرحين بما آتاهم الله من فضله ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم ألا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝ يستبشرون بنعمة من الله وفضل وأن الله لا يضيع أجر المؤمنين ۝ الذين استجابوا لله والرسول من بعد ما أصابهم القرح للذين أحسنوا منهم واتقوا أجر عظيم ۝ الذين قال لهم الناس إن الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم فزادهم إيمانا وقالوا حسبنا الله ونعم الوكيل ۝

156 — Ey îman edenler, siz, o küfredib de yer yüzünde seyaahat ve seferde, yahud gazâda bulundukları zâman (ölen) **kardeşleri hakkında: «Bizim nezdimizde olsalardı ölmezler, öldürülmezlerdi» diyenler gibi olmayın. Allah bunu onların yüreklerinde âkıbet, dağ-ı derun yapdı. Allah hem diriltir, hem öldürür. Allah ne yaparsanız, hakkıyle görendir.**

157 — Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz Allahın bir yarlığaması ve esirgemesi onların toplayacakları (bütün) **şeylerden** (dünyâlıklarından) **elbet daha hayırlıdır.**

158 — Andolsun, ölseniz de, yahud öldürülseniz de muhakkak ki hepiniz Allah (ın huzuruna gidib) **toplanacaksınız.**

159 — (O vakıt) **sen Allahdan bir esirgeme sâyesindedir ki onlara yumuşak davrandın. Eğer** (bilfarz) **kaba, katı yürekli olsaydın onlar etraafından her halde dağılıb gitmişlerdi bile. Artık onları bağışla** (Allahdan da) **günâhlarının yarlığanmasını iste. İş hususunda onlarla müşâvere et.**

Bir kerre de azmetdin mi artık Allaha güvenib dayan. Çünkü Allah kendine güvenib dayananları sever[77].

160 — Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yokdur. Sizi yardımsız bırakırsa ondan sonra size yardım edebilecek kimdir? Mü'minler ancak Allaha güvenib dayanmalıdır.

161 — Bir peyğamber için emânete (yahud ganîmet malına) **hâinlik etmek?** (Bu) **olur şey değil**[78]**. Kim böyle hâinlik eder** (ganîmet ve ammeye âid hasılatdan bir şey aşırır, gizler) **se kıyaamet günü hâinlik etdiği o şey** (in günâhını) **yüklenerek gelir. Sonra herkes ne etdi, ne kazandıysa** (mücâzât veya mükâfatı) **eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.**

162 — Ya Allahın rızâasına tâbi olan kimse; Allahın hışmına uğrayan ve durağı cehennem olan (adam) **gibi mi** (olacaktı)**? O, ne kötü dönüş yeridir.**

163 — Onlar (Allahın rızasına tâbi' olanlar) **ise Allah ındinde derece derecedir. Allah,** (Emîn olanları da, hâinlik edenleri de) **ne yaparlarsa hakkıyle görücüdür.**

164 — Andolsun ki mü'minler daha evvel apaçık ve kat'î bir sapıklık içinde bulunuyorlarken Allah, içlerinden ve kendilerinden onlara - âyetlerini okur, onları tertemiz yapar, onlara Kitab ve hikmeti[79] **öğretir - bir peyğamber göndermiş olduğu için**[80] **büyük bir lûtufda bulunmuşdur.**

165 — Size (Bedirde) **onlara iki katını başlarına getirdiğiniz - bir belâ** (Uhudde) **kendinize çatmış olduğu için mi «Bu, nereden** (geldi)**» dediniz? De ki: «O, kendi katınızdandır». Şüphesiz ki Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

166 — İki ordu karşılaşdığı gün size gelen musıybet Allahın emriyle idi. (Bu, Allahın) **mü'minleri ayırd etmesi.**

167 — Münâfık olanları da açığa vurması içindi, Berikilere: «Gelin. Allah yolunda muhaarebe edin, yahud (hiç olmazsa düşmanın kendinize ve âilelerinize saldırmasını) **önleyin» denildi de: «Biz muharebe etmeyi**

---

[77] Bir hadîs-i şerif meâli: «Mü'min olan hem başkaları ile hoş geçinir, hem kendisiyle hoş geçinilir. Hoş geçinmeyen, hoş geçinilmeyen kimsede hayır yokdur. - İmam Ahmed: Sehl bin Sa'd - Taberânî, Ziya-i makdisî: Câbir - Haakim, Beyhekıy, Hatıyb: Ebû Hüreyre radıyallâhü anhüm».

[78] «Bedir» ganîmetleri arasında bulunan bir kadife gaaib olmuşdu. Münâfıklar «Onu her halde Peyğamber almışdır» diye mel'ûnâne bir şayia çıkarmak istediler. Allah bu âyeti inzâl buyurdu.

[79] «Sünneti» - «Celâleyn».

[80] « إذ بعث » lâfz-ı celîlindeki «İz» ta'lîl içindir.

bilseydik elbette arkanızdan gelirdik» dediler. Onlar o gün îmandan ziyâde küfre yakındılar. Ağızlarıyle kalblerinde olmayanı söylüyorlardı. Onlar ne gizlerlerse Allah çok iyi bilicidir.

168 — Kendileri (evlerinde) **oturarak kardeşlerine: «Eğer bizi dinleselerdi ölmeyeceklerdi» diyen o adamlara de ki: «Öyle ise kendi nefislerinizden ölümü geri çevirin, eğer doğrucu** (adam) **larsanız»**[81].

169, 170 — Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bil'akis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allahın) **lutf-ü inâyetinden, kendilerine verdiği** (şehidlik mertebesi) **ile hepsi de şâd olarak** (cennet ni'metleriyle) **rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılamayan** (şehid dîndaş) **lar** (ı) **hakkında da: «Onlara hiç bir korku yokdur. Onlar mahzun da olacak değillerdir» diye müjde vermek isterler.**

171 — Onlar Allahdan (gelen) **bir ni'metle,** (hattâ) **daha fazlasıyle ve Allahın, mü'minlere olan mükâfatını zaayi' etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler.**

172 — Kendilerine yara isaabet etdikden sonra yine Allahın ve Peyğamberin dâ'vetine icâbet edenler, (hele) **içlerinden iyilik yapanlar ve** (fenâlıkdan) **sakınanlar için pek büyük mükâfat vardır.**

173 — Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: («düşmanlarınız olan) **insanlar size karşı ordu hazırladılar**[82], **o halde onlardan korkun» dedi de bu** (söz) **onların îmaanını artırdı ve: «Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir dediler**[83].

174 — Bunun üzerine kendilerine hiç bir fenâlık dokunmadan Allahdan ni'met (âfiyet ve selâmet) **ve fazl** (-u ticâret) **ile geri geldiler.** (Bu suretle) **Allahın rızaasına da uymuş bulundular. Allah, çok büyük lutf-ü inâyet saahibidir**[84].

---

[81] «Uhud» muhaarebesinden sonra, bu sözü söyledikleri gün münâfıklardan — müslüman şehidlerinin sayısına muâdil olmak üzere — «70» kişi ölmüşdür. «Keşşaf».

[82] Arablar orduya « جمع » derler «Medârik».

[83] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ şöyle diyor: «İbrâhîm aleyhisselâm ateşe atıldığı zaman « حسبنا الله ونعم الوكيل » dedi. Peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellem, kendisine (İnsanlar size karşı ordu hazırladılar...) denildiği zaman da onu söyledi.

[84] Arab müşriklerinin reîsi (Ebû Süfyan), «Uhud» muhaarebesinden dönüşünde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme «Bedir muhaarebesi gününün sene-i devriyyesinde yine orada buluşacağız» demiş. Cenâb-ı Peyğamber efendimiz de « ان شاء الله » buyurmuşdu. O gün gelince (Ebû Süfyan) Mekke müşrikleriyle berâber çıkdı, fakat Allah kalbine

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ۝ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝
وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا
اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ مُهِينٌ ۝ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ
حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ۝
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا
لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝

الْجُزْءُ الرَّابِعُ

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ
سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ
وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ۝ الَّذِينَ قَالُوا
إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ
تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
۝ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا
بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ۝ كُلُّ نَفْسٍ
ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ۝ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا
وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝

175 — (Size o haberi getiren adam) **mutlakaa** (sizi) **kendi dostlarından korkutmakda olan o şeytandır. Öyle ise siz onlardan** (onun dostlarından) **korkmayın, benden korkun, eğer îman etmiş** (kimse) **lerseniz.**

---

bir korku verdiği için geri dönmeyi düşündü. Bu sırada (Naîm bin Mes'ud)a rast geldi. Ona dedi ki: «Ben vaktıyle şöyle şöyle söyledim. Fakat şimdi korkuyorum. Sen bizim büyük kuvvetlerimizden bahs ile mü'minleri korkut, yerlerinden çıkartma. Böyle yaparsan sana on deve vereceğim». (Naîm) Medîneye gelince gördü ki Müslümanlar sefer hazırlığı içindedirler. Onlara: «Mubaarebeye mi çıkmak istiyorsunuz? Fakat düşmanlar size karşı büyük ordular hazırlamakdadırlar, Vallahi hiç biriniz sağ kalmazsınız» dedi. Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem ise: «Benimle bir kişi dahi çıkmasa karşılarına yalnız ben gideceğim» diye yemîn etdi. O ve maiyyetindeki yetmiş süvari «Hasbünallâhü ve ni'mel vekîl» diyerek «Bedir» mevkiine kadar gitdiler. Orada sekiz gece düşmanı beklediler, gelen olmadı. Orada kârlı alış verişler yaptıkdan sonra sâlimen döndüler. Cenâb-ı Hak bu azm-ü îmandan raazî oldu. Bu âyetleri gönderdi. Bu sefere «Küçük Bedir seferi» derler. (Ebû Süfyan)ın korkaklığı Mekke halkınca mesel olmuş, ona ve maiyyetine — torbalarına doldurub geri getirdikleri azıklara işâretle — «Kavud yiyenler» adi takılmışdır.

176 — (Habîbim) **o küfre koşuşanlar seni mahzûn etmesin. Çünkü onlar Allaha hiç bir şeyle zarar veremezler. Allah onlara âhiretde bir nasıyp vermemeyi irâde eder, Onlar için pek büyük bir azâp vardır.**

177 — Imânı bırakıb küfrü satın alan onlar, Allaha hiç bir şeyle zarar yapamazlar. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır.

178 — O küfredenler kendilerine zaman (ve meydan) **vermenizi nefisleri için zînhâr hayırlı sanmasın** (ldr). **Onlara fırsat verişimiz, ancak günâh** (ların) **ı artırmaları içindir. Onlara hor ve hakıyr edici bir azâb vardır.**

179 — Allah mü'minleri sizin üzerinde bulunduğunuz (şu halde) **bırakacak değildir. Nihâyet murdarı temizden ayıracakdır.** (Bununla berâber) **Allah size ğaybı[85] da bildirecek değildir[86]. Fakat Allah, peyğamberlerinden kimi dilerse onu seçer** (ğaybe onu muttali' kılar). **Onun için siz Allaha ve peyğamberlerine inanın. Eğer inanır ve** (günahlardan) **sakınırsanız size de çok büyük mükâfat vardır.**

180 — Allahın fazl (-u kereminden) **kendilerine verdiğini** (sarf-u infakda) **cimrilik edenler zinhâr bunun, kendileri için bir hayır olduğunu sanmasın** (lar). **Bil'akis bu, onlar için bir şerdir. Onların cimrilik etdikleri şey kıyaamet günü boyunlarına dolanacakdır. Göklerin ve yerin mîrâsı Allahındır. Allah ne yaparsanız** (hepsinden) **hakkıyle haberdârdır[87].**

181 — «Hakıykat, Allah fakîrdir. Biz zenginleriz» diyenlerin lâfını andolsun ki Allah işitmişdir[88], Söyledikleri (o sözü) **haksız yere peyğamberleri öldürmeleriyle berâber yazacağız ve diyeceğiz ki: «Tadın o yangın azâbını»!**

182 — Bu, ellerinizin öne sürdüğünün (yapdığınız günâhların) **karşılığıdır. Şüphesiz ki Allah kullarına haksızlık edici değildir.**

183 — «Hakıykaten, Allah hiç bir peyğambere — o, (gökden inecek) **ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar — îman etmememizi bize emretdi» diyen** (Yahudî) **ler** (e) **de ki: «Size benden evvel nice peyğamber-**

[85] Bakınız «El-bakare» sûresi, not: 5.

[86] Burada maksud kalblerde olan îman ve küfürdür.

[87] Bir hadis-i şerîf meâli: Peyğamber sallellâhü aleyhi ve sellemin Muaaz (bin Cebel radıyallahü anh) ı Yemene (vâli ve kadı = Haakim) gönderirken şöyle buyurduğu (Ibni Abbas) radıyallahü anhümâdan rivâyet edilmişdir: «Onları Allahdan başka Tanrı olmadığın, benim de Onun hak peyğamberi bulunduğumu, gözleriyle görür gibi, bilerek îman etmiye, îmanlarını dilleriyle de söylemiye da'vet et. Eğer bu iki şehâdeti kabul ve itaat ederlerse o halde Allahın onların üzerine her gün ve her gece beş vakıt namazı farz etmiş olduğunu bildir. Eğer bunu da kabul ve itaat ederlerse yine onlara anlat ki Allah, zenginlerinden alınıb fakirlerine red ve iâde edilmek üzere uhdelerine sadakayı (zekâtı) farz kılmışdır - Buhaarî».

[88] Bu lâfı söyleyenler Yahudîler ve bilhassa onların içinden (Âzura oğlu fenhas) dı.

ler apaçık delîller ve mu'cizelerle berâber o dediğinizi de elbet getirmişdi. O halde (sözü) **doğru** (insan) **lar idiniz de onları neye öldürdünüz»?**

184 — (Habîbim) **onlar seni** (n tebliğlerini) **yalan sayarlarsa senden evvel o apaçık mu'cizeleri, Sahîfeleri ve nur verici Kitab** (lar) **ı getiren peyğamberler de yalana çıkarılmışdır.**

185 — Her can ölümü tadıcıdır. Ecirleriniz (yapdıklarınızın karşılıkları) **muhakkak kıyaamet günü tastamam verilecekdir.** (O vakıt) **kim o ateşden uzaklaşdırılıp cennete sokulursa artık o, muhakkak muraadına ermiş olur.** (Bu) **dünyâ hayaatı aldanma metâından başka** (bir şey) **değildir.**

186 — Andolsun ki mallarınız ve canlarınız hususunda imtihaana çekileceksiniz. Sizden evvel kendilerine Kitab verilenlerden ve Allaha eş tanıyanlardan da her halde incitici birçok (lâflar) **işideceksiniz. Eğer katlanır, sakınırsanız işte bu, haadiselere karşı** (gösterilmiş) **bir azm** (-ü metânet) **dendir.**

187 — Allah bir zaman kendilerine Kitab verilenlerden «Onu (Celâlim hakkı için) **behemehal insanlara açıklayıb anlatacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz» diye te'mînat almışdı. Onlar ise o sözü sırtlarının arkasına atdılar. Onun mukaabilinde az bir menfeati satın aldılar. Müşteri oldukları o şey ne kötüdür!..**

188 — Getirdikleriyle (etdikleri kötülüklerle)[89] **kıvanan, yapmadıkları ile de öğülmelerini arzu eden o kimseler** (yok mu?) **onların azâbdan kurtulacak** (selâmet) **bir yerde bulunacaklarını zinhâr sanma, zinhâr sanma. Onlara pek acıklı bir azâb vardır.**

189 — Göklerin ve yerin hükümranlığı Allahındır. Allah, her şey'e hakkıyle kaadirdir[90]**.**

190 — Hakıykat, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde (ve uzayıb kısalmasında) **temiz akıl saahibleri için elbet ibret verici delîller vardır.**

191 — Onlar (o sâlim akıl saahibleri öyle insanlardır ki) **ayakda iken, otururken, yanları üstünde** (yatar) **iken**[91] (hep) **Allahı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaradılışı hakkında inceden inceye düşünürler**[92]**.**

---

[89] «Halkı sapkınlığa sevk ve teşvikleriyle» «Celâleyn».

[90] Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31.

[91] Ya'ni «Bütün hallerinde» - «Celâleyn».

[92] «İnceden inceye» ve «İ'mal-i fikr» kaydları, «Tefekkür»ün «Cehd ve tekellüf» ma'nâlarını da kucaklayan «Tefa'ul» babından olması münâsebetiyle konulmuşdur.

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ۝ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ
بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ إِنَّ
فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝
رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ أَنْصَارٍ ۝ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ
أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ۝ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا
عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ۝

الْجُزْءُ الرَّابِعُ

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ
اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ۝ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ۝ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ
وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ۝ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا
وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝

سُورَةُ النِّسَاءِ مَدَنِيَّةٌ

(İmâl-i fikr edenler ve şöyle derler:) **«Ey Rabbimiz. Sen bunları hoşuna yaratmadın. Sen** (bundan) **pâk ve münezzehsin. Bizi ateşin azâbından koru».**

192 — «Ey Rabbimiz, hakıykat Sen kimi o ateşe sokarsan şübhesiz onu hor ve hakîr edersin. (Orada) **zaalimlerin hiç bir yardımcıları da yokdur».**

193 — «Ey Rabbimiz, doğrusu biz «Rabbinize inanın» diye (insanları) **imaana çağıran bir da'vetciyi[93] işidib hemen îmaana geldik. Ey Rabbimiz, artık bizim günâhlarımızı yarlığa. Kusurlarımızı ört, canımızı da iyilerle berâber al».**

194 — «Ey Rabbimiz, senin peyğamberlerine karşı bize va'd etdiklerini ver bize. Kıyaamet günü yüzümüzü kara çıkarma. Şübhe yok ki Sen aslâ sözünden dönmezsin[94]».

---

[93] Maksud sevgili Peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemdir.

[94] Bu âyetler Cenâb-ı Hakka edilecek tezarru' ve niyâzın ilâhî bir örneği ve ta'limidir. İmam (Ca'fer-i Saadık) radıyallâhü anh diyor ki: Kim bir derde ve musîbete girif-

195 — Nihâyet Rableri onlar (ın düâların) **a** (şöyle) **icâbet etdi: «İçinizden gerek erkek, gerek kadın — ki kiminiz kiminizden** (haasıl olmadır)[95] — (hayırlı) **bir iş yapanın amelini ben elbette boşa çıkarmayacağım. İşte hicret edenlerin, yurdlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye, hakaarete, ziyana uğrayanların, muhaarebe edenlerin ve öldürülenlerin de, andolsun suçlarını örteceğim ve andolsun, Allah cânibinden bir mükâfât olmak üzere, onları altından ırmaklar akar cennetlere de sokacağım.** (Daha büyük ve) **güzel mükâfât ise Allahın yanındadır.**

196 — (Allahı ve Peyğamberi) **tanımayanların** (refah içinde) **diyâr diyâr dönüb dolaşması zinhâr seni aldatmasın!**[96]

197 — Azıcık bir fâidedir (o). **Sonunda varıb sığınacakları yer cehennemdir. O, ne kötü yatakdır!.**

198 — Fakat Rablerinden korkanlar (öyle mi ya)? **Altlarından ırmaklar akan cennetler — kendileri içinde ebedî kalmak, Rableri katından verilecek nice ziyâfetlere de konmak üzere — hep onların. Allahın nezdinde olan** (ni'metler) **iyiler için daha hayırlıdır.**

199 — Hakıykat, Kitablılar içinde Allaha ve hem size indirilene hem kendilerine indirilene — Allaha büyük sayğı gösteren (kimse) **ler olarak — inananlar da vardır elbet. Onlar Allahın âyetlerine mukabil az bir bahâyi** (hasîs bir menfaatı) **satın almazlar. İşte onlar** (öyle). **Onlara Rableri indinde** (nice) **ecirler vardır. Allah, hesabını pek çabık görendir, muhakkak.**

200 — Ey îman edenler, sabr (-ü sebât) **edin.** (Düşmanlarınızla) **sabır yarışı edin** (onlara galebe çalın. Sınırlarda) **nevbet bekleşin** (yurdunuzu çiğnetmeyin.) **Allah'dan korkun** (Bu sâyede) **felâh bulacağınızı umabilirsiniz.**

---

târ olur veya olacağından endişe eder de beş def'a « ربنا » derse Allah onu lutfiyle selâmete çıkarır». Müşârün ileyh bundan sonra bu âyetleri okumuşdur. (Hasanı Basrî) rahmet-ul-lâhi aleyh de bunu te'yid etmişdir.

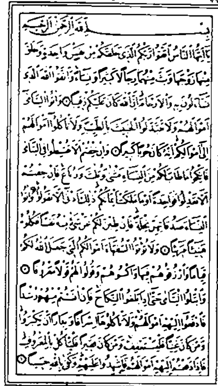
[95] Ya'ni Hakkın nazarında hepiniz müsâvisiniz. (Ümmi Seleme) radıyallâhü anhâ anlatıyor: «Yâ Resûlellah, hicret (in mükâfatları) hakkında kadınlara dâir bir şey zikr edilmiş olduğunu işitmedim, demişdim. Bunun üzerine işbu âyet-i celîle nâzil oldu» - «Tirmizî».

[96] Bu ve emsâli âyetlerin muhaatabı Resûli Ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem vasıtasiyle bütün mü'minlerdir.

« 4 » üncü SÛRE

«EN - NİSÂ'» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — Ey insanlar, sizi bir tek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücûde getiren ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabbiniz (e karşı gelmek) **den çekinin. Kendisi** (nin adını öne sürmek suretiy) **le birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allahdan ve akrabalık** (bağlarını kırmak) **dan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir.**

2 — Yetîmlere (rüşdüne gelince) **mallarını verin. Temizi murdara değişmeyin, Onların mallarını kendi mallarınıza** (katarak) **yemeyin. Çünkü bu, muhakkak büyük bir günâhdır.**

3 — Eğer yetîm kızlar hakkında (adâleti yerine getiremeyeceğinizden) **korkarsanız[2] sizin için helâl olan** (diğer) **kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin. Şâyed** (bu suretle de) **adâlet yapamayacağınızdan**

---

[1] Cümhûre göre 58 inci âyetinden ma'adâsı, Medine-i Münevverede nâzil olmuşdur. (176) âyetdir.

[2] Câhiliyyet devrinde erkekler vasaayetleri altındaki yetîm kızlarla, mallarına göz dikerek, evlenirlerdi. Bir kaç yetîm kızla teehhül edenler de vardı. Yetîmler kimsesiz oldukları için zevcleri gerek mehirde, gerek teehhülden sonra kendilerine türlü türlü haksızlıklar ve eziyyetler yaparlardı. Hattâ mîraslarına konmak için ölmelerini isteyenler de bulunurdu. Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmede kimsesiz yetîmlere haksızlık etmemek hususunda kendisine güvenemeyenlere, kimsesiz olmadıkları için öyle bir haksızlık yapmakdan çekinecekleri, diğer kadınlarla evlenmelerini emretmiş, bu suretle aynı zamanda yetîmlerin de hukukunu sıyânet buyurmuşdur.

endîşe ederseniz o zaman bir (dâne ile), **yahud mâlik olduğunuz câriye** (ile iktifa edin). **Bu** (tek zevce veya cariye) **sizin** (Hakdan) **eğrilib sapmamanıza daha yakındır**[3].

4 — (Aldığınız) **kadınların mehirlerini yürekden isteyerek ve** (Allahın) **bir atiyye** (si) **olarak verin. Bununla beraber eğer ondan birazını gönül hoşluğu ile size bağışlamış olurlarsa onu da içinize sine sine yeyin.**

5 — Allahın sizi başına dikdiği mallarınızı beyinsizlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, onlara güzel söyleyin (iyi nasıyhatlar edin).

6 — Yetîmleri nikâh (çağın) **a erdikleri zamana kadar** (gözetib) **deneyin. O vakıt kendilerinde bir akıl ve salâh gördünüz mü mallarını onlara teslîm edin. Büyüyecekler** (de ellerine alacaklar) **diye bunları israf ile tez elden yemeyin.** (Velîlerden) **kim zengin ise** (yetîmin malını yemiye tenezzül etmesin) **kaçınsın. Kim de fakir ise o halde örfe göre** (bir şey) **yesin**[4]. **Artık onlara mallarını teslim etdiğiniz vakıt karşılarında şâhid bulundurun. Tam bir hesâb sorucu olmak bakımından ise Allah yeter.**

7 — Ana ve baba ile yakın hısımların bırakdıklarından erkeklere, ana ve baba ile yakın hısımların bırakdıklarından kadınlara — azından da, çoğundan da — farz edilmiş birer nasıyb olarak, hisseler vardır[5].

---

[3] İslâmdan evvel zevcelerin sayısı tahdid edilmiş değildi. Onun için bir adamın on, hattâ daha fazla karısı bulunabilirdi. Bu âyetle zevcelerin sayısı a'zamî dörde indirilince bundan ziyâde karısı bulunan müslümanlar, fazlasını derhal terketdiler. Zevceler arasında «adâlet» yedirme, giydirme, barındırma, zevcî muamele, sevgi vesaire hususlarında tam bir müsâvilikdir. Bu te'min edilemeyince — ki te'mîni hemen hemen imkânsızdır — bir zevce ile iktifa etmek zarurîdir. «Bu (bir tek zevce veya câriye) sizin (hakdan) eğrilip sapmamanıza daha yakındır» kaydı da asl olan kaaidenin, adâlet kaaidesinin bir tek zevce ile evlenmekden ibâret olduğunun pek açık bir delîlidir. İslâm düşmanlarının dillerine doladıkları gibi «teaddüd-i zevcat» aslî bir kaide değil, bir şazdır. Düşünmeli ki bu âyetin nüzûlü zamanında on ve daha ziyâde zevceye mâlik adamlar vardı. Cenâb-ı Hak bunu a'zamî dörde indirmiş, onu da tatbıykı çok güç bir «adâlet» esâsına dayamışdır. Bu suretle gitdikce teaddüd azalmış müslümanların kısm-ı a'zamı bir zevce ile iktifâ etmeyi esâsî bir kaaide olarak tanımışdır. («129» uncu âyete de bakınız).

[4] Ücret olarak, Bir zât Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme gelerek şöyle dedi: «Yâ Resûlellâh, ben fakirim. Hiç bir malım yok. Bir de yetîmim var». Buyurdu ki: «Yetiminin malından — israf etmemek, malını onunla mayalandırıb çoğaltmamak (zaruret mıkdarını geçmemek) şartıyle — yiyebilirsin (Ebû Dâvud)». İmam (Şa'bi) diyor ki: «Bir adam en son zaruret haalinde nasıl ölü etini yiyebiliyorsa yetim malını da ancak öyle bir ihtiyac ve zaruretle yiyebilir».

[5] Câhiliyyet devrinde kızlar, kadınlar ve çocuklar mîras alamazlardı. O hak, ancak harbeden, ganîmet alan, memleketini müdâfaa eden kimselere mahsusdu. Bu âyet-i celîle o âdeti ilğa etmişdir.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ۝ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۝ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ۝ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

8 — **Mîras taksîm olunurken** (mirascı olmayan) **hısımlar, yetîmler, yoksullar da hazır bulunursa kendilerini ondan** (bir şey vererek) **rızıklandırın,** (gönüllerini alarak) **güzel sözler de söyleyin**[6]**.**

9 — **Arkalarında âciz ve küçük evlâdlar bırakdıkları takdîrde onlara karşı** (halleri ne olacak diye düşünüb) **endîşe edenler,** (himayeleri altındaki yetîmler ve diğer mîrascılar hakkında da aynı hissi taşımamakdan) **saygı ile korksun** (lar), **Allahdan sakınsınlar,** (gerek vasıyler, gerek onların nezdinde bulunanlar hatıra gönüle bakmayarak) **sözü dosdoğru söylesinler.**

10 — **Gerçek, yetîmlerin mallarını haksız** (ve haraam) **olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılğın bir ateşe** (cehenneme) **gireceklerdir.**

[6] Bu emir «nedb»e mahmuldür. Ya'ni öyle yapılması mecbûrî değil, bir insanlık ve şefekat sadakasıdır.

11 — **Allah size** (miras hukümlerini şöylece) **tavsiye** (ve emr) **eder: Evlâdlarınız hakkında** (ki huküm) **erkeğe, iki dişinin payı mıkdarıdır. Fakat onlar** (o evlâdlar) **ikiden fazla kadınlar ise** (ölünün) **bırakdığının** (terikenin) **üçde ikisi onlarındır.** (Dişi evlâd) **bir tek ise o zaman** (bunun) **yarısı onundur.** (Ölenin) **çocuğu varsa ana ve babadan her birine terikenin altıda biri** (verilir). **Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mîrascı olduysa üçde biri anasınındır**[7]. (Erkek, dişi) **kardeşleri varsa o vakıt altıda biri anasınındır**[8]. (Fakat bütün bu hükümler ölenin) **edeceği vasıyyet** (in tenfîzin) **den veya borc** (unun ödenmesin) **den sonradır**[9]. **Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin, fâide cihetinden, size daha yakın olduğunu bilmezsiniz.** (Bu hukümler ve hisseler) **Allahdan birer ferîzadır. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hukûm ve hikmet saahibidir.**

12 — **Zevcelerinizin çocuğu yoksa terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden** (düşecek hisse) **dörtde birdir.** (Fakat bu da) **onların** (zevcelerinizin) **edecekleri vasıyyet** (i) **ve borc** (u edâ) **dan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa bırakdığınızdan dörtde biri onların** (zevcelerinizin) **dir. Şâyed çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri — edeceğiniz vasıyyet ve borc** (un edâsın) **dan sonra — yine onlarındır. Eğer mîrası aranan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birinin** (hakkı) **altıda birdir. Eğer onlar bu** (mıkdardan) **çok iseler o halde onlar** (ölünün) **edeceği vasıyyet ve borc** (un edâsın) **dan sonra üçde birde ortakdırlar.** (Gerek vasıyyetde ve gerek borc ıkrarında mîrascılara aslâ) **zarar verici olmamalıdır**[10]. (Bu emirler ve hukümler) **Allahdan** (size) **bir vasıyyetdir. Allah** (her şey'i) **hakkıyle bilendir, halîmdir** (Cezayı gecikdirirse de ihmâl etmez).

13 — **İşte bunlar Allahın sınırlarıdır. Kim Allaha ve peyğamberine itaat ederse** (Allah) **onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar ki onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu, en büyük bir kurtuluş** (ve seâdet) **dir.**

14 — **Kim de Allaha ve Peyğamberine ısyan eder,** (Allahın) **sınırlarını** (çiğneyip) **geçerse onu da — içinde kâim kalıcı olarak — ateşe koyar. Onun için hor ve hakîr edici bir azâb vardır.**

---

[7] Baakıysi de babasının.

[8] Geri kalanı da babasının.

[9] Terikeden ilk evvel borc verilir. Bakıyye kalırsa üçde birinden vasıyyeti yapılır. Sonra da mîrası öleşdirilir: Nazm-ı kerîmde vasıyyetin önce zikr olunması terğıybe mahmuldür. Çünkü vasıyyeti yerine getirmek mirascılara daha güç gelir.

[10] Malının üçde birden fazlasını vasıyyet etmek veya borcu yok iken borc ikraar etmek, yahud bir borcu çok göstermek gibi suretlerle.

الجزء الرابع ٧٩

واللاتي يأتين الفاحشة من نسائكم فاستشهدوا عليهن أربعة منكم فإن شهدوا فأمسكوهن في البيوت حتى يتوفاهن الموت أو يجعل الله لهن سبيلا ۝ واللذان يأتيانها منكم فآذوهما فإن تابا وأصلحا فأعرضوا عنهما إن الله كان توابا رحيما ۝ إنما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة ثم يتوبون من قريب فأولئك يتوب الله عليهم وكان الله عليما حكيما ۝ وليست التوبة للذين يعملون السيئات حتى إذا حضر أحدهم الموت قال إني تبت الآن ولا الذين يموتون وهم كفار أولئك أعتدنا لهم عذابا أليما ۝ يا أيها الذين آمنوا لا يحل لكم أن ترثوا النساء كرها ولا تعضلوهن لتذهبوا ببعض ما آتيتموهن إلا أن يأتين بفاحشة مبينة وعاشروهن بالمعروف فإن كرهتموهن فعسى أن تكرهوا شيئا ويجعل الله فيه خيرا كثيرا ۝

سورة النساء ٨٠

وإن أردتم استبدال زوج مكان زوج وآتيتم إحداهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا أتأخذونه بهتانا وإثما مبينا ۝ وكيف تأخذونه وقد أفضى بعضكم إلى بعض وأخذن منكم ميثاقا غليظا ۝ ولا تنكحوا ما نكح آباؤكم من النساء إلا ما قد سلف إنه كان فاحشة ومقتا وساء سبيلا ۝ حرمت عليكم أمهاتكم وبناتكم وأخواتكم وعماتكم وخالاتكم وبنات الأخ وبنات الأخت وأمهاتكم اللاتي أرضعنكم وأخواتكم من الرضاعة وأمهات نسائكم وربائبكم اللاتي في حجوركم من نسائكم اللاتي دخلتم بهن فإن لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم وحلائل أبنائكم الذين من أصلابكم وأن تجمعوا بين الأختين إلا ما قد سلف إن الله كان غفورا رحيما ۝

15 — Kadınlarınızdan fuhuşu irtikâb edenlere karşı içinizden dört şâhid getirin. Eğer şehâdet ederlerse — onları ölüm alıb götürünceye, yahud Allah onlara bir yol açıncaya kadar — kendilerini evlerde alıkoyun (insanlarla ihtilâtdan men' edin).

16 — Sizlerden fuhuşu irtikâb edenlerin her ikisini de eziyyete koşun[11]. Eğer tevbe edib (nefislerini) **islah ederlerse artık onlar** (o eziyyet) **den vaz geçin. Çünkü Allah tevbeleri en çok kabul eden, en çok esirgeyendir[12].**

[11] Dille onlara: «Kötülük yaparken Allahdan korkmadınız, utanmadınız mı?» demek suretiyle. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre izzet-i nefislerini kıracak sözlerle, söğmek ve dil uzatmak suretiyle. Yine müşârün ileyhin bir kavline göre hem dille, hem el ile eziyyete koşmak, döğmek suretiyle.

[12] (Hasanı Basrî) hazretleri diyor ki: Zinâ cezâsı olmak üzere ilk evvel nâzil olan âyet, bu âyetdir. Bunda yalınız eziyyet yapmakla iktifâ olunuyor. Sonra inen âyet de üst tarafındaki habs âyetidir. En sonra nâzil olan âyet ise «En-nur» sûresindeki dayak ve taşlama âyetleridir: (2 : 10) Tilâvet tertîbi nüzûl tertibine uymaz. Binaen'aleyh fuhşu irtikâb edenler evli iseler cezâları taşlamadır. Bekârsalar cezâları yalınız dayakdır. Eğer biri evli

17 — Allah indinde[13] (makbul olan) **tevbe, kötülüğü ancak câhillik sebebiyle yapacakların, sonra da çarçabuk** (vaz geçip) **tevbe edecek olanların** (tevbesi) **dir. Işte Allahın, tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah** (herkesin içini dışını) **hakkıyle bilendir, tam bir hukûm ve hikmet saahibidir.**

18 — (Yoksa makbul alan o tevbe), **kötülükleri yapıb yapıb da onlardan** (ya'ni böyle yapanlardan) **her hangi birine tâ ölüm gelince: «Ben şimdi hakıykaten tevbe etdim» diyenlerin tevbesi değil. Kendileri kâfir olarak öleceklerin** (tevbesi) **de değil. Onlar** (öyle işte). **Biz onlar için pek acıklı bir azâb hazırlamışızdır.**

19 — Ey îman edenler, kadınlara zorla mirascı olmanız ve onların — kendilerine verdiğiniz (mehir) **den birazını gider** (ib elinize geçire) **bilmeniz için — tazyık etmeniz size halâl olmaz**[14]**. Meğer ki arayı açacak bir fuhuş irtikâb etmiş olsunlar. Onlarla** (kadınlarınızla) **iyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda bir çok hayır takdîr etmiş bulunur**[15]**.**

20 — Eğer bir zevceyi bırakıb da yerine başka bir zevce almak isterseniz[16] **öbürüne yüklerle** (mehîr) **vermiş olsanız bile içinden bir şey almayın.** (Kendisine hem) **bir iftirâ. ve açık bir günâh** (yükler, hem) **alır mısınız onu?**[17]

öbürü bekârsa evliye taşlama, diğerine dayak tatbıyk olunur. (İbni Bahr) e göre bundan evvelki âyet-i kerîme dostculuk yapan kadınlara, bu âyet livaata fiilini irtikâb edenlere, «En-nur» suresinde olanlar da zinâ eden erkek ve kadınlara âiddir. Bu, İmam (Ebû Hanife) rahimehullâhın: «Livatada had yokdur, ta'zîr vardır» ictihâdına da uyğundur. İmam (Mücâhid) rahmetullâhi aleyhe nazaran da bundan evvelki eziyyet âyeti, livaata edenler hakkındadır. Filhakıyka « اللذان يأتيان » kelimeleri müzekkerdir. Bu iki âyet (İbni Bahr)in ve (Mücâhid) in beyanları vech ile mensûh değildir. (Hasanı Basrî) ye göre mensûhdür.

[13] Burada « على » edâtı « عند » ma'nâsınadır.

[14] Cahiliyyet devrinde ölen bir adamın en yakın bir mîrascısı onun geride bırakdığı zevcesinin üstüne bir bez parçası örtdü mü, bu, o kadını tasarrufu altına aldığının bir delîli sayılırdı! Artık o kimse, ya ölenin verdiği mehri kâfi görerek karıyı mehirsiz kendisine zevce edinir, ta diğer birine nikâhlayıb onun mehrini kendisi alır, yahud o kadıncağızı ne kendisine, ne başkasına nikâhlamaksızın evinde alıkoyub ona düşen mîrası zabteder, yerdi! Eğer kadın, mîrascısının bez parçasını atmasına meydan kalmadan kaçabilirse yakasını kurtarırdı! Bu âyet-i kerîme o kötü âdeti ilğa etmişdir.

[15] Ya o zevceler derecenizin artmasına sebep olur, ya onlardan saalih evlâdlar doğar, yahud her hangi bir vesîle ile aranızda yeni bir muhabbet başlar.

[16] Demek ki müslümanlıkda asl olan evlilikdir.

[17] «Elbette almazsınız». Câhiliyyet devrinde karısını boşamak isteyen erkeklerden kimi onun mehrinden kurtulmak için kendisine zinâ isnâd ve iftira ederdi.

21 — Onu nasıl alırsınız ki birbirinize karılıb katıldınız. Onlar sizden kuvvetli te'mînat da aldılar[18].

22 — Babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyin. Ancak (câhiliyyet devrinde geçen) **geçmişdir. Şübhe yok ki o, bir hayaasızlıkdı,** (Allahın en büyük) **hışmı** (na bir sebeb) **di. O, ne kötü bir yoldu[19].**

23 — Analarınız[20], kızlarınız[21], kız kardeşleriniz[22], halalarınız[23], teyzeleriniz[24], birâder kızları[25], hemşire kızları[26], sizi emziren (süt) **analarınız[27] süt hemşîreleriniz[28], karılarınızın anaları[29], kendileriyle** (zifâfa) **girdiğiniz karılarınızdan olub hımâyelerinizde bulunan üvey kızlarınız** (la evlenmeniz) **size haram edildi. Eğer onlarla** (üvey kızlarınızın analarıyle) **zifâfa girmemişseniz** (onlarla evlenmenizde) **size bir beis yok. Kendi sulbünüzden** (gelmiş) **oğullarınızın karıları[30]** (ile evlenmeniz) **ve iki kız kardeşi birlikde almanız da** (kezâ haram edildi). **Ancak** (câhiliyyet devrinde) **geçen geçmişdir. Çünkü Allah hakıykaten yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir[31].**

24 — (Harb esiri olarak) **sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar** (mülk-i yemîniniz olan câriyeler) **müstesnâ olmak üzere[32] diğer bütün kocalı ka-**

---

[18] Ya güzel güzel geçinmek, yahud güzellikle ayrılmak hususundaki Allahın emri.

[19] Câhiliyyet devrinde böyle bir nikâh da vardı. Bu âyetle suret-i kat'iyyede men' edilmişdir.

[20] Bütün nineler dâhildir.

[21] Bunda kızların kızları, oğulların kızları ve onların evlâd ve torunları da ilh..., dâhildir.

[22] Ana baba bir veya ana bir, baba bir hemşîreler dâhildir.

[23] Babanın kız kardeşleri, onun babalarının hemşîreleri, ananın babasının kız kardeşi ilh...

[24] Ananın hemşîreleri ve ananın ana ve ninelerinin hemşireleri, babanın anasının ninelerinin kız kardeşi.

[25] Ve torunları.

[26] Hemşîrenin kız torunları da dâhildir. Buraya kadar olan yedi mahrem neseb cihetiyle mahremdir.

[27] Süt nineleri de dâhildir.

[28] Süt ana ve kardeşlerinde de neseb hükümleri câridir. Binaen'aleyh süt analar, süt hemşîreler, süt babalar, süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt birâder ve kızları hep neseb hükümlerinde dâhildir. Şu hadîs-i şerif meâli de bunu mueyyiddir: «Neseb cihetinden haram olan süt cihetinden de haram olur (Buhaarî, Müslim: Âişe radıyallâhü anhâ)».

[29] Karılarınıza zifâf vaki' olsun olmasın anneleri dâmada haramdır.

[30] Bütün torunların zevcelerine de şamildir.

[31] Dördüncü cüz'ün sonu.

[32] Dâr-i harbden esir olarak getirilen kadınların memleketlerindeki zevceleriyle olan nikâhları bozulmuş olur. Onları zevce olarak almak mü'minler için haram değildir.

الجزء الخامس

والمحصنات من النساء إلا ما ملكت أيمانكم كتاب الله
عليكم وأحل لكم ما وراء ذلكم أن تبتغوا بأموالكم
محصنين غير مسافحين فما استمتعتم به منهن فآتوهن
أجورهن فريضة ولا جناح عليكم فيما تراضيتم
به من بعد الفريضة إن الله كان عليما حكيما
۝ ومن لم يستطع منكم طولا أن ينكح
المحصنات المؤمنات فمن ما ملكت أيمانكم
من فتياتكم المؤمنات والله أعلم بإيمانكم
بعضكم من بعض فانكحوهن بإذن أهلهن
وآتوهن أجورهن بالمعروف محصنات غير مسافحات
ولا متخذات أخدان فإذا أحصن فإن أتين بفاحشة
فعليهن نصف ما على المحصنات من العذاب ذلك
لمن خشي العنت منكم وأن تصبروا خير لكم والله
غفور رحيم ۝ يريد الله ليبين لكم ويهديكم سنن
الذين من قبلكم ويتوب عليكم والله عليم حكيم ۝

سورة النساء

والله يريد أن يتوب عليكم ويريد الذين يتبعون
الشهوات أن تميلوا ميلا عظيما ۝ يريد الله أن يخفف
عنكم وخلق الإنسان ضعيفا ۝ يا أيها الذين
آمنوا لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل إلا أن
تكون تجارة عن تراض منكم ولا تقتلوا أنفسكم
إن الله كان بكم رحيما ۝ ومن يفعل ذلك عدوانا
وظلما فسوف نصليه نارا وكان ذلك على الله
يسيرا ۝ إن تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر
عنكم سيئاتكم وندخلكم مدخلا كريما ۝
ولا تتمنوا ما فضل الله به بعضكم على بعض للرجال
نصيب مما اكتسبوا وللنساء نصيب مما اكتسبن
واسألوا الله من فضله إن الله كان بكل شيء عليما
۝ ولكل جعلنا موالي مما ترك الوالدان
والأقربون والذين عقدت أيمانكم فآتوهم
نصيبهم إن الله كان على كل شيء شهيدا ۝

dınlar (la evlenmeniz de size haram edildi. Bu hürmetler) **üzerinize Allahın farzı olarak** (yazılmışdır). **Onlardan maadâsı ise — namuskâr ve zinâya sapmamış** (insanlar) **haalinde** (yaşamanız şartiyle) **mallarınızla** (mehir vermek veya satın almak suretiyle) **ara** (yıb nikâhla) **manız için — size halâl edildi. O halde onlardan hangisiyle faidelendiyseniz ücretini takdîr edildiği vech ile verin. O mehrin mıkdarını ta'yin etdikden sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuşduğunuz şey** (mıkdar) **hakkında üstünüze bir vebâl yokdur. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, mutlak hukûm ve hikmet saahibidir.**

25 — Sizden kim hür ve müslüman kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güc yetişdiremezse o halde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min câriyelerinizden (alsın). **Allah sizin îmanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizden** (haasıl olmuşsunuz) **dur**[33]. **O halde — fuhuşda bulunmayan, gizli dost-**

[33] Câriyeler de sizin gibi insanlardır.

lar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere — onları, saahiblerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ucretlerini (mehirlerini) **de güzellikle onlara verin. Onlar evlendikden sonra bir fuhuş irtikâb etdiler mi o vakıt üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezânın yarısı** (verilir. Câriyeleri almak hususundaki) **bu** (müsâade) **içinizden sıkıntıya düşmekden** (zinâya sapmakdan) **korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah hakkıyle yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

26 — Allah size (bilmediklerinizi) **açıkca bildirmek, sizi sizden evvelkilerin** (İbrâhîm ve İsmâîlin) **yollarına iletmek, sizin tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.**

27 — (Evet) **Allah sizin tevbelerinizi kabul etmek ister. Şehvetlerine uyanlar ise sizin büyük bir meyl ile** (yoldan) **sapmanızı dilerler.**

28 — Allah (ağır teklîfleri) **sizden hafifletmek ister.** (Zâten) **insan da zâif olarak yaratılmışdır.**

29 — Ey îman edenler, birbirinizin mallarınızı haram sebeblerle yemeyin. Meğer ki (o mallar) **sizden karşılıklı bir rızaadan** (doğan) **bir ticâret** (malı) **ola. Kendilerinizi öldürmeyin. Şübhe yok ki Allah sizi çok esirgeyicidir.**

30 — Kim (halâlın sınırlarını) **aşarak ve haksızlık ederek bunu yaparsa biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allaha göre pek kolaydır.**

31 — Eğer yasak edildiğiniz büyük (günâh) **lardan kaçınırsanız sizin** (öbür) **kabahatlerinizi örteriz ve sizi şerefli bir mevkia** (getirib) **sokarız.**

32 — Allahın, kiminizi kiminizden üstün kılmıya vesîle yapdığı şeyleri ummayın. Erkeklerin, kendi kazandıklarından bir payı olduğu gibi kadınların da yine kendi kazandıklarından bir hissesi vardır. Allahdan, Onun lutf-ü inâyetinden isteyin. Şübhesiz ki Allah her şey'i hakkıyle bilendir.

33 — (Erkek ve dişiden) **her biri için baba ve ananın, yakın hısımların terikelerinden de vârisler yapdık**[34] (Akd ile) **yeminlerinizin bağladığı kimselere dahi hisselerini verin**[35]**. Allah, her şey'in üstünde hakîykî şâhiddir.**

34 — Erkekler kadınlar üzerine haakimdirler[36]**. O sebeble ki Allah onlardan kimini** (erkekleri) **kiminden** (kadınlardan) **üstün kılmışdır. Bir de** (erkekler onları) **mallarından infaak etmektedirler. İyi kadınlar itaatlı**

---

[34] Maksud ashaab-ı ferâizden sonra gelen «Asebe» dir.

[35] Andlaşma suretiyle yapılan akidlerin ilzâm etdiği verasetdir. Bu « واولوا الارحام بعضهم اولى ببعض فى كتاب الله » âyetiyle neshedilmişdir.

[36] Âilenin reîsidirler.

الجزء الخامس ٨٤

الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم
على بعض وبما انفقوا من اموالهم فالصالحات
قانتات حافظات للغيب بما حفظ الله واللاتي
تخافون نشوزهن فعظوهن واهجروهن في المضاجع
واضربوهن فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلا
ان الله كان عليا كبيرا ۝ وان خفتم شقاق بينهما
فابعثوا حكما من اهله وحكما من اهلها ان يريدا
اصلاحا يوفق الله بينهما ان الله كان عليما خبيرا
۝ واعبدوا الله ولا تشركوا به شيئا وبالوالدين
احسانا وبذي القربى واليتامى والمساكين
والجار ذي القربى والجار الجنب والصاحب بالجنب
وابن السبيل وما ملكت ايمانكم ان الله لا يحب
من كان مختالا فخورا ۝ الذين يبخلون ويأمرون
الناس بالبخل ويكتمون ما آتاهم الله من فضله
واعتدنا للكافرين عذابا مهينا ۝

٦

سورة النساء ٨٥

والذين ينفقون اموالهم رئاء الناس ولا يؤمنون بالله
ولا باليوم الآخر ومن يكن الشيطان له قرينا فساء قرينا
۝ وماذا عليهم لو آمنوا بالله واليوم الآخر وانفقوا
مما رزقهم الله وكان الله بهم عليما ۝ ان الله لا يظلم مثقال
ذرة وان تك حسنة يضاعفها ويؤت من لدنه اجرا
عظيما ۝ فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد وجئنا بك
على هؤلاء شهيدا ۝ يومئذ يود الذين كفروا وعصوا
الرسول لو تسوى بهم الارض ولا يكتمون الله حديثا
۝ يا ايها الذين آمنوا لا تقربوا الصلاة وانتم سكارى
حتى تعلموا ما تقولون ولا جنبا الا عابري سبيل حتى
تغتسلوا وان كنتم مرضى او على سفر او جاء احد منكم
من الغائط او لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا
صعيدا طيبا فامسحوا بوجوهكم وايديكم ان الله كان
عفوا غفورا ۝ الم تر الى الذين اوتوا نصيبا من الكتاب
يشترون الضلالة ويريدون ان تضلوا السبيل ۝

والله

olanlardır. Allah kendi (hak) **larını**[37] **nasıl koruduysa onlar da öylece göze görünmeyeni**[38] **koruyanlardır. Şerlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince: Onlara** (evvelâ) **öğüt verin** (vaz geçmezlerse) **kendilerini yataklar** (ın) **da yalınız bırakın.** (Yine kâr etmezse) **döğün. Size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir. Çok büyükdür.**

35 — (Eğer karı ile kocanın) **aralarının açılmasından endîşeye düşerseniz o vakıt** (kendilerine erkeğin) **âilesinden bir hakem,** (kadının) **âilesinden bir hakem gönderin. Bunlar barışdırmak isterlerse Allah aralarında** (ki dargınlık yerine geçime), **onları** (uyuşmıya) **muvaffak buyurur. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir,** (her şey'in künhünden) **haberdârdır.**

---

[37] Kur'ân-ı kerîmde.

[38] Erkeğinin gıyaabında malını, onun ve kendisinin şeref ve nâmusunu bir de ev sırlarını.

36 — Allaha ibâdet edin, ona hiç bir şey'i eş tutmayın. Anaya, babaya, akrabâya, yetîmlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ ellerinizin mâlik olduğu kimselere (memlûklerinize) **iyilik edin. Allah, kendini beğenen ve dâimâ böbürlenen kimseyi sevmez.**

37 — Onlar, hem (binnefs) **cimrilik yapan, hem insanlara cimriliği emredenler, Allahın lutf-ü inâyetinden kendilerine verdiğini gizleyenlerdir. Biz o nankörlere hor ve hakîr edici bir azab hazırlamışızdır.**

38 — Allaha ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için sarfedenler (i de Allah sevmez)[39]**. Şeytan kime arkadaş olursa, o, ne kötü bir arkadaşdır!..**

39 — Allaha ve âhiret gününe îman edib de Allahın kendilerine verdiğinden harcamış olsalardı bu, onlara zarar mı idi? Allah onları çok iyi bilendir.

40 — Şübhesiz ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. (Zerre mıkdârı) **bir iyilik olursa onu** (n sevâbını) **kat kat artırır**[40]**. Kendi cânibinden** (başkaca da) **pek büyük bir mükâfat verir.**

41 — Her ümmetden (leh ve aleyhlerinde söyleyecek) **birer şâhid**[41]**, onların**[42] **üzerine de** (Habîbim) **seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zaman** (o Yahudîlerin, kâfirlerin, münâfıkların halleri) **nice** (olur)?

42 — (Allahın birliğini inkâr ve) **küfr edenlerle o peyğambere âsî olanlar o gün hâk ile yeksan edilselerdi de Allahdan bir sözü**[43] **gizlememiş olsalardı temennîsinde bulunacakdır.**

43 — Ey îman edenler, siz, serhoşken[44]**, ne söyleyeceğinizi bilinceye ve cünüb iken de - yolcu olmanız müstesnâ - gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız, yahud sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahud da kadınlara dokunub da bir su bulamazsanız o vakıt temiz bir toprağa teyemmüm edin; yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şübhesiz Allah çok afvedici, çok yarlığayıcıdır.**

---

[39] «El-bakare» sûresi, âyet: 264 - «En-enfâl» sûresi, âyet: 47 «Ez-zümer» sûresi, âyet: 47 - «El-mâun» sûresi, âyet: 6.

[40] (Katâde) der ki: «Hasenâtımın seyyiatımdan bir zerre fazla gelmiş olması bana dünyâdan ve dünyada olan bütün şeylerden sevgilidir».

[41] Her ümmetin peyğamberi.

[42] Ümmetlerine şâhidlik edecek olan peyğamberlerin, yahud ümmetlerin, Yahudîlerin, kâfirlerin münâfıkların.

[43] Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemin hak peyğamber olduğuna dâir kat'î hakıykatı.

[44] Bakınız: «El-bakare», âyet: 219 - «El-mâide», âyet: 91.

الجزء الخامس

واللّه اعلم باعدائكم وكفى باللّه وليا وكفى باللّه نصيرا ۝
من الذين هادوا يحرفون الكلم عن مواضعه ويقولون سمعنا
وعصينا واسمع غير مسمع وراعنا ليا بألسنتهم وطعنا
في الدين ولو انهم قالوا سمعنا واطعنا واسمع وانظرنا لكان
خيرا لهم واقوم ولكن لعنهم اللّه بكفرهم فلا يؤمنون
الا قليلا ۝ يا ايها الذين اوتوا الكتاب آمنوا بما نزلنا مصدقا لما
معكم من قبل ان نطمس وجوها فنردها على ادبارها
او نلعنهم كما لعنا اصحاب السبت وكان امر اللّه مفعولا
۝ ان اللّه لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء
ومن يشرك باللّه فقد افترى اثما عظيما ۝ الم تر الى الذين
يزكون انفسهم بل اللّه يزكي من يشاء ولا يظلمون
فتيلا ۝ انظر كيف يفترون على اللّه الكذب وكفى
به اثما مبينا ۝ الم تر الى الذين اوتوا نصيبا من الكتاب
يؤمنون بالجبت والطاغوت ويقولون للذين
كفروا هؤلاء اهدى من الذين آمنوا سبيلا ۝

سورة النساء

اولئك الذين لعنهم اللّه ومن يلعن اللّه فلن تجد له نصيرا ۝
ام لهم نصيب من الملك فاذا لا يؤتون الناس نقيرا ۝
ام يحسدون الناس على ما آتاهم اللّه من فضله فقد آتينا
آل ابراهيم الكتاب والحكمة وآتيناهم ملكا عظيما ۝ فمنهم
من آمن به ومنهم من صد عنه وكفى بجهنم سعيرا ۝ ان الذين
كفروا بآياتنا سوف نصليهم نارا كلما نضجت جلودهم
بدلناهم جلودا غيرها ليذوقوا العذاب ان اللّه كان عزيزا
حكيما ۝ والذين آمنوا وعملوا الصالحات سندخلهم جنات
تجري من تحتها الانهار خالدين فيها ابدا لهم فيها ازواج مطهرة
وندخلهم ظلا ظليلا ۝ ان اللّه يأمركم ان تؤدوا الامانات
الى اهلها واذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل ان اللّه
نعما يعظكم به ان اللّه كان سميعا بصيرا ۝ يا ايها الذين
آمنوا اطيعوا اللّه واطيعوا الرسول واولي الامر منكم
فان تنازعتم في شيء فردوه الى اللّه والرسول ان كنتم
تؤمنون باللّه واليوم الآخر ذلك خير واحسن تأويلا ۝

44 — Kendilerine kitabdan (okuyup yazmakdan) **bir nasıyb verilmiş olanlara bakmadın mı? Onlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan sapmanızı istiyorlar.**

45 — Allah, sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Gerçek bir dost olarak Allah elverir, hakıykî yardımcı olarak da Allah yeter.

46 — Yahudî olanlardan kimi kelimeleri[45] (Allah tarafından) **konuldukları yerlerinden** (kaldırıb) **değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek, dîne de saldırarak** (sana) **derler ki: «**(Sözünü zaahiren) **dinledik,** (fakat kalbimizle) **ısyan etdik. İşit, işitmez olası**[46]**. Râînâ**[47]**». Eğer onlar: «Dinledik, itaat**

[45] Tevratda Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin vasıflarına dâir olan kısımları.
[46] Yahud: «Emirlerin dinlenmemek üzere».
[47] «El-bakare» sûresinin (104) üncü âyetine ve hâmişine müracaat.

etdik. Işit, bize bak» deselerdi kendileri için elbet daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, kendi küfürleri yüzünden onları rahmetinden koğmuşdur. Artık onlar, birazı müstesnâ olmak üzere, îman etmezler.

47 — Ey kendilerine kitab verilenler, nezdinizdeki (kitab) **ları tasdıyk edici** (doğrultucu) **olmak üzere indirdiğimiz** (Kur'ân-ı kerim) **e — biz bir takım yüzleri silib ve belirsiz edip de enselerine çevirmezden, yahud cumartesi yâranına[48] etdiğimiz lâ'net gibi kendilerini de lâ'netlemezden evvel — îman edin. Allahın emri yerine gelecekdir.**

48 — Şübhesiz ki Allah, kendisine eş tanımasını yarlığamaz. Ondan başkasını, dileyeceği kimseler için, yarlığar. Kim Allaha eş tutarsa muhakkak pek büyük bir günâh ile iftirâ etmiş olur.

49 — Kendilerini temize çıkaranlara[49] bakmadın mı? Öyle değil, Allah kimi dilerse onu temize çıkarır. Onlar hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile haksızlık görmezler.

50 — Bak, Allaha karşı nasıl olmadık yalan düzüyorlar? Bu, apaçık bir günâh olmak bakımından, (onlara) **yeter.**

51 — Bakmadın mı şu kendilerine kitabdan biraz nasıyb verilenlere? kendileri haça, şeytana[50] inanıyorlar, diğer küfredenler için de: «Bunlar îman edenlerden daha doğru bir yoldadır» diyorlar[51].

52 — Bunlar Allahın kendilerine lâ'net etdiği kimselerdir. Allah kime lâ'net ederse artık ona hakıykî hiç bir yardımcı bulamazsın.

53 — Yoksa onların (yer yüzünün) **mülk** (-ü saltanatın) **dan bir hissesi mi var? Fakat öyle olsaydı insanlara çekirdeğin arkasındaki minik bir tomurcuğu bile vermezlerdi.**

54 — Yoksa onlar Allahın fazl (-u kerem) **inden insanlara verdiği şeylere** (ni'metlere) **karşı hased mi ediyorlar? Biz, hakıykat, İbrâhîm haane-**

---

[48] «Cumartesi gününe saygı göstermeyen Yahudîlere».

[49] Maksud Yahudîlerdir. Onlar «Biz Allahın oğulları ve dostlarıyız. Peyğamberlerin de torunlarıyız. Cennete ancak biz gideceğiz» derlerdi.

[50] «Cibt» ve «Taağut» adlarında iki put; «Cibt» kâhin, «Taağut» sihirbaz; «Cibt» Allahın haram kıldığı her şey, «Taağut» insanları azdıran her şey. «El-bakare» sûresinin (256) ncı âyetine mürâcaat.

[51] Rivayete göre Yahudîlerin ileri gelenlerinden bir zümre Mekkeye giderek Arab müşriklerine: «Muhammede (sallellâhü aleyhi ve sellem) karşı husumet i'lân edeceğiz amma, o, size bizden daha yakın olduğu için ileride belki anlaşıb bizi yalınız bırakacağınızdan korkuyoruz» dediler. Müşrikler de Yahudîlere karşı buna benzer bir i'timatsızlık gösterince gûyâ temînât olmak üzere müşriklerin «Cibt» ve «Taağut» adlarındaki putlarına secde ve onlara îman etdiler.

dânına da kitab ve hikmet vermişizdir. Onlara (başkaca) **büyük bir mülk** (-ü saltanat) **da bahşetdik.**

55 — İşte onlardan kimi ona (Muhammed «sallellâhü aleyhi ve sellem» e[52]) **îman etdi, kimi de ondan yüz çevirdi. Çılgın bir ateş olarak cehennem yeter** (bunlara).

56 — Âyetlerimizi inkâr ile kâfir olanlar (var ya) **onları muhakkak ki ateşe atacağız. Derileri pişdikce, azâbı tadıb durmaları için, onları başka derilerle** (yenileyib) **değişdireceğiz. Şübhesiz ki Allah mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.**

57 — Îman edib de güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanları ise — içinde ebedî kalıcılar olmak üzere — altından ırmaklar akan cenetlere sokacağız. Orada** (her şeyden) **temizlenmiş zevçeler onların. Onları bir koyu gölgeye sokacağız.**

58 — Şübhesiz ki Allah size emânetleri[53] ehil (ve erbâb) **ına vermenizi, insanlar arasında hükmetdiğiniz zaman adâletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size, gerçek, ne güzel öğüd veriyor! Şübhe yok ki Allah** (sözlerinizi, hükümlerinizi) **hakkıyle işidici,** (bütün yapdıklarınızı) **hakkıyle görücüdür[54].**

---

[52] «Celâleyn».

[53] Burada maksud ba'zılarına göre, âmme hizmetleridir.

[54] Bu âyet-i kerîme Mekke-i Mükerremenin fethi zamanında, Mekkede nâzil olmuşdur. İnsanın muâmelesi, ya Rabbiyle, ya kullarla, yahud nefsiyledir. Bunların hepsinde de emânete riâyet gerekdir. Rabbiyle olan muâmelesinde emânete riâyeti Hakkın emirlerini yerine getirmek, nehiylerinden kaçınmakdır, (İbni Mes'ud) radıyallâhü anh diyor ki: «Her şeyde emânete riâyet vâcibdir, hattâ abdestte, gusülde, namazda, zekâtda, orucda bile». İnsanın halk ile olan muâmelesindeki emânete riâyetinde vedîaları saahiblerine güzelce vermek, onlara haainlikde bulunmamak, ölçüde, tartıda doğruluk yapmak, ötekinin, berikinin aybını aramamak, yaymamak, bilğinler irşad ve ta'lîmde kusur etmemek, karı ve koca birbirine haainliğe kalkmamak, vazifeleri, işleri tam ehillerine vermek... gibi fazîletler de dâhildir. İnsanın nefsiyle olan muâmelesinde emânete riâyeti de onun dîn ve dünyâda nefsi için ancak en fâideli ve yarar şeyleri ihtiyâr etmesi, şehvet ve gazabına haakim olması... gibi şeylerdir. Mahkemelerde şâhid dinlenmesi, yemîn teklif ve tevcîhi, vesîkaların, karînelerin, kısaca sübut delillerinin tedkîki keyfiyyetleriyle haakimlerin vasıflarına ve vicdan kanâatlerinde İslâmda büyük önem verilmekle beraber, hele ferdlerin haksızlıkdan kaçınmaları yolunda da bir çok tavsıyelerde bulunulmuşdur. Müslümanlar birbirinin kardeşidirler ve her müslüman bu kardeşlîk haklarına riâyete mecburdur. Bununla berâber Kur'ân-ı kerîm adâleti tatbik hususunda yalınız müslümanları değil, bütün bir insanlığı kucaklamışdır. Ayet-i kerîmede meâlen «İnsanlar arasında hükmetdiğiniz vakıt...» buyuruluyor. Hazreti (Ali) radıyallahü anh ve kerremellahü vechenin bir Yahudî ile olan muhakemesi meşhurdur: Yahudî, zırhını elinde gördüğü o zât-i âlî hakkında — ki o, o zaman

59 — Ey îman edenler, Allaha itaat edin. Peyğambere ve sizden olan emir saahiblerine de itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allaha ve peyğambere döndürün[55]**, eğer Allah ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu, hem hayırlı, hem netîce i'tibâriyle daha güzeldir.**

60 — Sana indirilen (Kur'ân-ı kerîm) **e de, senden evvel indirilmiş olan** (kitab) **lara da her halde îman etdiklerini boş yere iddiâ edenlere bir bakmadın mı ki — onu inkâr etmeleriyle emrolundukları halde — yine sihirbazın huzurunda muhaakeme olunmalarını isterler. Şeytan da onları** (bir daha dönemiyecekleri kadar) **uzak bir sapkınlıkla büsbütün sapıtmak ister**[56]**.**

61 — Onlara: «Allahın indirdiği (hakeme, Kur'an-ı kerîm) **ve o peyğambere gelin» denilince, gördün ya, münâfıklar senden çekindikce çekiniyorlar.**

62 — Önce elleriyle (ihtiyârlariyle) **yapdıkları** (fenalıklar) **yüzünden onlara bir belâ çatdığı zaman** (halleri) **nice olur?** (Onlar böyle bir felâkete uğradıkdan) **sonra «Biz iyilikden ve ara bulmakdan başka bir şey arzu etmedik» diye, Allaha andederek, sana geleceklerdir**[57]**.**

---

hilâfet makaamında idi — kadı (haakim) (Şürayh) a: «Bu zırhı benden satın aldı, parasını vermedi» diye dav'a etmişdi. Haakim taraflardan hiç birine zerrece meyil göstermeyerek muhakemesini yapdı, def'ini usuulen isbât edemeyen o koca halîfenin haksızlığına, ya zırhın iâdesine, ya bedelinin ödenmesine karar verdi. Bunun üzerine Yahudî dedi ki: «Zırh benim değil, senindir. Size satmış, bedelini almışdım. Bir halîfenin de, hele müslüman olmayan biri ile, aynı eşit şartlar altında karşı karşıya muhakeme edilib edilmiyeceğini İslâmın hakka ve adâlete ne dereceye kadar yer ayırdığını anlamak istemişdim. Tam bir kanâat edindim ki İslâm dîni hak ve adâlet dîni imiş. Ben de müslüman oluyorum».

[55] «O hususda Kur'ân-ı kerîme ve sünnet-i seniyyeye müracaat edin».

[56] Yahudî ile münâfık arasında bir husumet tehaddüs eder. Yahudî mürâfaa için Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve selleme, münâfık ise Yahudî sihirbazı (Kâ'b bin Eşref)e mürâcaat etmek isterler. Yahudî o münâfıkı güç hal ile iknâ' etdikden sonra birlikte huzuur-ı seâdete girerler. Peyğamber-i zişan sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz, Yahudîyi haklı görür ve onun lehinde hüküm verirse de, dışarı çıkınca münâfık bu hükme raazî olamayacağını söyler ve arkadaşını zorla hazreti (Umer) radıyallâhü anhin huzuuruna götürür. Yahudî keyfiyyeti ve münâfıkın adem-i rızasını anlatır: münâfık da bu ifâdeyi te'yid etdikden sonra hazreti (Umer) radıyallâhü anh: «Biraz bekleyin, şimdi gelir, hükmü veririm» diyerek evine girer, kılıcını alır, çıkınca münâfıkın boynunu vurur ve «Allahın ve Resûlünün hükmüne raazî olmayana benim hükmüm budur» der «İbni Abbas-R.H.».

[57] « جاؤك » lâfz-ı celîli «Sana geldiler» demekdir. Burada ve benzerlerinde istikbâl ma'nası vermemizin sebebi bu gibi âyetlerin, ya haadiselerin vukuundan evvel, yahud Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemin gıyabında henüz tasavvur ve karar haalinde iken vaaki' vahy ile kendisine bildirmiş olmasındandır. Risâletmeâb efendimiz bütün o haadiselerden, zamanından evvel, vahy ile haberdâr olur ve ona göre dâimâ mücehhez bulunurdu. Zâten onlar ılm-i ilâhîde mevcud olan şeylerdi. Nitekim bundan sonraki âyet de buna delîldir.

ألم تر إلى الذين يزعمون أنهم آمنوا بما أنزل إليك
وما أنزل من قبلك يريدون أن يتحاكموا إلى الطاغوت
وقد أمروا أن يكفروا به ويريد الشيطان أن
يضلهم ضلالا بعيدا ۝ وإذا قيل لهم تعالوا
إلى ما أنزل الله وإلى الرسول رأيت المنافقين يصدون
عنك صدودا ۝ فكيف إذا أصابتهم مصيبة
بما قدمت أيديهم ثم جاءوك يحلفون بالله إن أردنا
إلا إحسانا وتوفيقا ۝ أولئك الذين يعلم الله
ما في قلوبهم فأعرض عنهم وعظهم وقل لهم
في أنفسهم قولا بليغا ۝ وما أرسلنا من رسول
إلا ليطاع بإذن الله ولو أنهم إذ ظلموا أنفسهم
جاءوك فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول
لوجدوا الله توابا رحيما ۝ فلا وربك لا يؤمنون
حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا
في أنفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما ۝

ولو أنا كتبنا عليهم أن اقتلوا أنفسكم أو اخرجوا من دياركم
ما فعلوه إلا قليل منهم ولو أنهم فعلوا ما يوعظون به
لكان خيرا لهم وأشد تثبيتا ۝ وإذا لآتيناهم
من لدنا أجرا عظيما ۝ ولهديناهم صراطا مستقيما ۝
ومن يطع الله والرسول فأولئك مع الذين أنعم الله عليهم
من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن
أولئك رفيقا ۝ ذلك الفضل من الله وكفى بالله
عليما ۝ يا أيها الذين آمنوا خذوا حذركم فانفروا
ثبات أو انفروا جميعا ۝ وإن منكم لمن ليبطئن
فإن أصابتكم مصيبة قال قد أنعم الله علي إذ لم أكن
معهم شهيدا ۝ ولئن أصابكم فضل من الله ليقولن
كأن لم تكن بينكم وبينه مودة يا ليتني كنت معهم
فأفوز فوزا عظيما ۝ فليقاتل في سبيل الله الذين
يشرون الحياة الدنيا بالآخرة ومن يقاتل في سبيل
الله فيقتل أو يغلب فسوف نؤتيه أجرا عظيما ۝

63 — İşte bunlar! Allah öyle kimselerin kalblerinde olanı bilir. Artık onlardan yüz çevir[58], onlara öğüd ver[59], onlara kendilerine dâir çok müessir söz (ler) söyle.

64 — Biz hiç bir peyğamberi, Allahın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir hikmetle, göndermedik. Onlar kendilerine zulmetdikleri vakıt sana gelib de Allahdan mağfiret dileselerdi onlara (sen) peyğamber de mağfiret isteyiverseydi (n) elbette Allahı tevbeleri hakkıyle kabul edici, çok esirgeyici bulacaklardı.

65 — Öyle değil, Rabbine andolsun ki onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çekdikleri (kavga etdikleri) şeylerde seni hakem yapıb sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiç bir sıkıntı duymadan tam bir teslîmiyyetle teslîm olmadıkca îman etmiş olmazlar.

---

[58] «Laflarına inanma».
[59] Böyle iki yüzlülük yapmamaları hakkında.

66 — Hakıykat, biz onlara: «Kendinizi öldürün, yahud yurdlarınızdan çıkın» diye yazsaydık[60], içlerinden birazı müstesnâ olmak üzere, bunu yapmazlardı. Onlar öğüd verildikleri şeyleri hakkıyle icrâ etselerdi bu, kendileri için elbet hem daha hayırlı, hem (îmanlarını) **sağlamca kökleşdirmiş olurdu.**

67 — Ve o zaman biz de onlara tarafımızdan pek büyük bir mükâfat verirdik.

68 — Onları elbet doğru yola iletirdik.

69 — Kim Allaha ve peyğambere itaat ederse işte onlar, Allahın, kendilerine ni'metler verdiği peyğamberlerle, sıddıyklarla, şehîdlerle, iyi adamlarla berâberdirler. Onlar ne iyi arkadaşdır![61]

70 — Bu, Allahdan bir lutf-ü inâyetdir. (Her şey'i) **hakkıyle bilici olarak Allah yeter.**

71 — Ey îman edenler, (düşmanlarınıza karşı) **korunma tedbirinizi alın da küçük kıt'alar haalinde harbe çıkın, yahud topdan seferber olun.**

72 — İçinizden (öylesi vardır ki) **muhakkak ağır davranacakdır[62]. Eğer size bir musîybet gelib çatarsa diyecek ki: «Allah bana cidden lûtfetdi. Çünkü onlarla berâber bulunmadım»!**

73 — Eğer size Allahdan bir lutf-ü ınâyet gelirse (o vakıt da), **sanki sizinle kendisi arasında hiç bir tanışıklık olmamış gibi, muhakkak şöyle diyecekdir: «Keşki ben de onlarla berâber olaydım da büyük bir muraada** (ganîmete) **ereydim»!**

74 — Artık âhiret (seâdeti) **yerine** (geçici) **dünyâ hayaatını satacak olanlar Allah yolunda muhaarebe etsin. Kim Allah yolunda vuruşub da öldürülür, yahud** (düşmanına) **galebe ederse ona pek büyük bir ecîr vereceğiz.**

75 — Size ne oluyor ki Allah yolunda - ve acz-ü ıztırab içinde bırakılıb: «Ey Rabbimiz, bizi ahâlîsi zaalim olan şu memleketden (kurtarıb) **çıkar, bize tarafından bir saahib gönder, bize katından bir yardımcı yolla» diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda - düşmanla çarpışmıyorsunuz?**

---

[60] «Farzetsek». Nitekim ashaab-ı kiramdan bir çoğu dînleri uğrunda şehid oldu, yine o uğurda yurdlarından hicretetdi. Yahudîler ve münâfıklar ise buna benzer hiç bir fedâkârlıkda bulunmadılar. Bil'akis Yahudîler kendi milletdaşlarını öldürdüler, onları yurdlarından sürüb çıkardılar.

[61] Bakınız: «El-fatiha» sûresi, âyet: 6.

[62] Muhaatab münâfıklardır.

آخر الخامس

وما لكم لا تقاتلون في سبيل الله والمستضعفين من الرجال
والنساء والولدان الذين يقولون ربنا أخرجنا من هذه القرية
الظالم أهلها واجعل لنا من لدنك وليا واجعل لنا من لدنك
نصيرا ۝ الذين آمنوا يقاتلون في سبيل الله والذين كفروا
يقاتلون في سبيل الطاغوت فقاتلوا أولياء الشيطان إن كيد
الشيطان كان ضعيفا ۝ ألم تر إلى الذين قيل لهم كفوا أيديكم
وأقيموا الصلاة وآتوا الزكاة فلما كتب عليهم القتال إذا فريق
منهم يخشون الناس كخشية الله أو أشد خشية وقالوا ربنا
لم كتبت علينا القتال لولا أخرتنا إلى أجل قريب قل متاع
الدنيا قليل والآخرة خير لمن اتقى ولا تظلمون فتيلا ۝ أين
ما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة وإن تصبهم
حسنة يقولوا هذه من عند الله وإن تصبهم سيئة يقولوا هذه
من عندك قل كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون
حديثا ۝ ما أصابك من حسنة فمن الله وما أصابك من سيئة
فمن نفسك وأرسلناك للناس رسولا وكفى بالله شهيدا ۝

سورة النساء

من يطع الرسول فقد أطاع الله ومن تولى فما أرسلناك
عليهم حفيظا ۝ ويقولون طاعة فإذا برزوا من عندك
بيت طائفة منهم غير الذي تقول والله يكتب
ما يبيتون فأعرض عنهم وتوكل على الله وكفى بالله وكيلا ۝
أفلا يتدبرون القرآن ولو كان من عند غير الله لوجدوا
فيه اختلافا كثيرا ۝ وإذا جاءهم أمر من الأمن أو الخوف
أذاعوا به ولو ردوه إلى الرسول وإلى أولي الأمر منهم
لعلمه الذين يستنبطونه منهم ولولا فضل الله عليكم
ورحمته لاتبعتم الشيطان إلا قليلا ۝ فقاتل في سبيل الله
لا تكلف إلا نفسك وحرض المؤمنين عسى الله
أن يكف بأس الذين كفروا والله أشد بأسا وأشد
تنكيلا ۝ من يشفع شفاعة حسنة يكن له نصيب منها
ومن يشفع شفاعة سيئة يكن له كفل منها وكان الله
على كل شيء مقيتا ۝ وإذا حييتم بتحية فحيوا بأحسن
منها أو ردوها إن الله كان على كل شيء حسيبا ۝

76 — İman edenler Allah yolunda harb edenler, Küfredenler de şeytan yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytanın dostlarıyle döğüşün. Şübhesiz ki şeytanın hıylekârlığı zaifdir.

77 — (Evvelce) **kendilerine «Ellerinizi** (muhaarebeden) **çekin, dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin» denilen kimselere bakmaz mısın? Şimdi onların üzerine muhaarebe yazılınca** (farzedilince) **içlerinden bir zümre, insan** (dan başka bir şey olmayan düşman) **lardan Allahdan korkar gibi, hattâ daha şiddetli bir korku ile korkuyorlar. Onlar: «Ey Rabbimiz üzerimize** (şu) **muhaarebeyi neye yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar geciktirmeli değil miydin» dediler.** (Onlara) **de ki: «Dünyânın fâidesi pek azdır, Âhiret ise sakınanlar için elbet daha hayırlıdır. Siz hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmayacaksınız».**

78 — «Nerede olursanız olun velev tahkîm edilmiş yüksek kal'alarda bulunun, ölüm size çatıb yetişir». Eğer onlara bir iyilik dokunursa: «Bu,

Allah katındandır» derler. Şâyet onlara bir fenâlık dokunursa. «Bu, senin katından (senin yüzünden) **dir» derler. De ki: «Hepsi Allah tarafındandır». Böyle iken onlara, o kavme ne oluyor ki** (kendilerine söylenen) **hiç bir sözü anlamıya yanaşmıyorlar?**

79 — Sana gelen her iyilik Allahdandır. Sâna gelen her fenâlık da kendindendir[63]**. Seni** (Habîbim) **insanlara bir peyğamber olarak gönderdik.** (Buna) **hakkıyle şâhid olarak da Allah yeter.**

80 — Kim o peyğambere itâat ederse muhakkak Allaha itâat etmişdir. Kim de yüz çevirirse... Zâten seni onların başına bekçi göndermedik ya![64]

81 — (Sana) **«Hayhay» derler. Fakat senin yanından ayrıldıkları zaman da onlardan bir gürûh geceleyin senin söyleyegeldiğinden başkasını kurar** (lar). **Allah onların gizlice ne plânlar kurduklarını yazıyor. Onun için sen onlardan yüz çevir** (aldırış etme). **Allaha güvenib dayan, Allah, bir vekîl olarak, yeter.**

82 — Onlar haalâ Kur'ânı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allahdan başkası tarafından olsaydı elbet içinde birbirini tutmayan bir çok (şeyler) **bulurlardı.**

83 — Onlara emînlik veya korku haberi geldiği zaman onu yayıverirler. Halbuki bunu peyğambere ve onlardan (mü'minlerden) **emir saahiblerine döndürmüş** (onlara müracaat etmiş) **olsalardı o** (haberi) **arayıb yayanlar bunu elbet onlardan öğrenirlerdi. Allahın üzerinizdeki lutf-ü inâyeti ve esirgemesi olmasaydı, birazınız müstesnâ olmak üzere, muhakkak ki şeytana uymuş gitmişdiniz.**

84 — Artık Allah yolunda savaş. Sen kendinden başkasıyle mükellef (sorumlu) **tutulmayacksın. Îman edenleri de teşvîk et. Olur ki Allah o küfredenlerin savletini def'eder. Allah, satvetce de çok çetindir, kahr-u cezâ bakımından da çok çetindir.**

85 — Kim güzel bir şefâatle şefâatde bulunursa ondan kendisine bir hisse (sevab) **vardır. Kim de kötü bir şefâatle şefâatde bulunursa ondan kendisine bir** (günâh) **pay** (ı) **vardır. Allah her şey'e hakkıyle kaadir ve nâzırdır.**

---

[63] İyilik de, fenâlık da Allahın yaratdığı şeylerdendir. Fakat birincisi Allahın lutf-ü ihsânı, ikincisi kulun amelinin bir mukaabelesi ve intikamıdır. «Hepsi Allah tarafındandır» hükmü ile bu âyet ve bu hüküm arasında bir tearuz yokdur.

[64] Senin vazifen yalınız teblîğdir.

86 — Bir selâm ile selâmlandığınız vakıt siz ondan daha güzeli ile selâmı alın veya onu ayniyle karşılayın. Şübhesiz ki Allah her şey'in hesabını hakkıyle arayandır[65].

87 — Allah (öyle Allahdır ki) **kendinden başka hiçbir Tanrı yokdur.** (Vukuunda) **hiçbir şübhe olmayan kıyaamet günü elbette hepinizi toplayacakdır. O Allahdan daha doğru sözlü kimdir?**

88 — Siz haalâ niçin münâfıklar hakkında — Allah onları kazandıkları (bunca günâhlar) **yüzünden tepesi aşağı getirdiği halde — iki zümre** (taraf) **oluyorsunuz? Allahın sapdırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi sapdırırsa artık onun için hiç bir yol bulamazsın.**

89 — Onlar, kendilerinin küfretdikleri gibi sizin de küfredib onlarla berâber olmanızı arzu etdiler. O halde, onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden dostlar edinmeyin. Eğer (aldırış etmeyib) **yüz çevirirlerse onları nerede bulursanız yakalayıb, tutun, onları öldürün. Onlardan ne bir dost, ne de bir yardımcı edinmeyin.**

---

[65] İslâmdan evvel Arablar birbiriyle « حياك الله » Hayyâkelah = Allah sana uzun ömür versin» diye selâmlaşırlardı. Ömür, uzun olur, fakat başdan başa felâketle geçebilir. Asıl maksud hayâtın dâimî selâmeti, ömrün seâdet ve refahıdır. Onun için İslâmda selâm « السلام عليكم = Esselâmü aleyküm = (Dünyada da, ahiretde de) her an ve her türlü selâmet üstünüze olsun» şekline getirildi. İslâmın tahıyyesi ve bu âyet-i kerîmenin maksudu işte budur. Ne muayyen birer vakıt ve mahdûd birer ma'nâ ifâde eden «Sabahlar hayrolsun, akşamlar hayrolsun» veya «Gün aydın, Tün aydın» gibi sözler, ne de «Bonjour, Bonsoir» kabîlinden alafranga kelimeler İslâmın bu selâmındaki azamet ve şümûlü ihata edemez. Bu âyet-i kerîmede verilen selâm ya «daha güzeli ile» meselâ: وعليكم السلام ورحمة الله وعيكم السلام ورحمة الله وبركاته وعليكم السلام = Ve aleykümüsselâm ve rahmetullah, aleykümüsselâm ve rahmetullahî ve berekâtüh» ile, yahud sadece: « وعليكم السلام = Ve aleykümüsselâm = Senin üzerine de selâmet» cümlesiyle mukabele edilmesi emrolunuyor. Selâm veren zât: « السلام عليكم ورحمة الله = Esselâmü aleyküm ve rahmetullah» derse biz وبركاته = Ve berekâtüh»ü ilâve ederek karşılarız. Şâyed selâm veren o zât « وبركاته = Ve berekâtiih» ü de eklerse o vakıt biz de onu ekleyerek mukaabele ederiz. Şunu hatırlatalım ki selâmın mukabelesinde « عليكم » Aleyküm» ü « وعليكم = Ve aleyküm» şeklinde söylemek lâzımdır. Çünkü bu «Ve», «Bana olduğu gibi sana da selâm (selâmet)» ma'nâsını ifâdeye yardım eder. «Ve» siz karşılandığı suretde ise «Selâmet bana değil, sana olsun» gibi çirkin bir ihâma gidilmiş olur. Selâm verib almanın fazîletleri ve edebleri hakkında bir çok hadîsler vârid olmuşdur. (Süfyan bin Uyeyne) hazretleri diyor ki: «Bu âyet yalnız selâmı değil, her iyilik edene iyilikle mukabele olunmasını da emreder. Sana iyilik edene sen de iyilik et. Yapmazsan bâri onun senâsında bulun». Ehli cennetin yekdiğerine karşı tahıyyesi ve düâsı da «Selâm» dır. Bakınız: Yûnus sûresi, âyet: 10.

الجزء الخامس

الله لا إله إلا هو ليجمعنكم إلى يوم القيامة لا ريب فيه
ومن أصدق من الله حديثا ۝ فما لكم في المنافقين فئتين
والله أركسهم بما كسبوا أتريدون أن تهدوا من أضل الله
ومن يضلل الله فلن تجد له سبيلا ۝ ودوا لو تكفرون كما
كفروا فتكونون سواء فلا تتخذوا منهم أولياء حتى يهاجروا
في سبيل الله فإن تولوا فخذوهم واقتلوهم حيث وجدتموهم
ولا تتخذوا منهم وليا ولا نصيرا ۝ إلا الذين يصلون
إلى قوم بينكم وبينهم ميثاق أو جاءوكم حصرت صدورهم
أن يقاتلوكم أو يقاتلوا قومهم ولو شاء الله لسلطهم عليكم
فلقاتلوكم فإن اعتزلوكم فلم يقاتلوكم وألقوا إليكم
السلم فما جعل الله لكم عليهم سبيلا ۝ ستجدون
آخرين يريدون أن يأمنوكم ويأمنوا قومهم كل ما ردوا إلى
الفتنة أركسوا فيها فإن لم يعتزلوكم ويلقوا إليكم السلم
ويكفوا أيديهم فخذوهم واقتلوهم حيث ثقفتموهم
وأولئكم جعلنا لكم عليهم سلطانا مبينا ۝

حزب

سورة النساء

وما كان لمؤمن أن يقتل مؤمنا إلا خطأ ومن قتل
مؤمنا خطأ فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة
إلى أهله إلا أن يصدقوا فإن كان من قوم
عدو لكم وهو مؤمن فتحرير رقبة مؤمنة
وإن كان من قوم بينكم وبينهم ميثاق
فدية مسلمة إلى أهله وتحرير رقبة مؤمنة فمن
لم يجد فصيام شهرين متتابعين توبة من الله
وكان الله عليما حكيما ۝ ومن يقتل مؤمنا
متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فيها وغضب الله عليه
ولعنه وأعد له عذابا عظيما ۝ يا أيها الذين آمنوا
إذا ضربتم في سبيل الله فتبينوا ولا تقولوا لمن
ألقى إليكم السلام لست مؤمنا تبتغون
عرض الحياة الدنيا فعند الله مغانم كثيرة
كذلك كنتم من قبل فمن الله عليكم
فتبينوا إن الله كان بما تعملون خبيرا ۝

٩

90 — Sizinle aralarında andlaşma bulunan bir kavme[66] ilticâ edenler, yahud ne sizinle, ne de kendi kavmleriyle muhaarebe etmekden göğüsleri daralıb[67] (doğruca) size gelenler müstesnâdır[68]. Allah dileseydi elbette onları sizin başınıza musallat eder de sizinle her halde savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıb bir tarafa çekilirler de sizinle vuruşmazlar ve barışı size bırakırlarsa[69] o halde Allah onların aleyhinde sizin için (tecâvüze) bir yol bırakmamışdır.

91 — Diğer bir takımını da şu halde bulacaksınız: Onlar hem sizden emîn olmak, hem kendi kavmlerinden emîn olmak isterler[70]. Ne zaman fit-

---

[66] (Eslem) ve (Huzâa) oğulları gibi.

[67] Ya'ni ne milletdaşlariyle birlikde sizinle, ne de sizinle birlikde kendi milletdaşlariyle savaşmak istemeyib gelenler: «Müdlic» oğulları gibi.

[68] Onlara dokunulmaz.

[69] İnkıyâd ederler veya müsâlemet teklifinde bulunurlarsa.

[70] Sizin yanınızda sizden, kavmlerinin yanında onlardan gözükmek suretiyle.

neye döndürülürler (sevk-u da'vet edilirler) se onun içine baş aşağı atılırlar. Öyle ise onlar sizi bırakıb bir tarafa çekilmezler, barışı size bırakmazlar, ellerini çekmezlerse onları nerede bulursanız yakalayıb tutun, onları öldürün. İşte size onlar hakkında apaçık bir huccet (ve salâhiyyet) verdik.

92 — Bir mü'minin diğer bir mü'mini, yanlışlık eseri olmayarak, öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse mü'min bir köleyi azadetmesi ve (ölenin) âilesine (mîrascılarına) teslîm edilecek bir diyet (kan bahası) vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar (o diyeti) sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer (öldürülen) mü'min olmakla berâber size düşman bir kavmden ise o zaman (öldürenin) mü'min bir köle azadetmesi lâzımdır. Şâyet kendileriyle aranızda andlaşma olan bir kavmden ise o vakıt mîrascılarına bir diyet vermek ve bir de mü'min bir köle azadetmek gerekdir. Kim (bunları) bulamazsa (bulmakdan âciz ise) Allah (tarafın) dan tevbesi (nin kabulü) için birbiri ardınca iki ay oruc tutması îcab eder. Allah, her (şey'i) bilendir, gerçek huküm ve hikmet saahibidir.

93 — Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalıcı olmak üzere, cehennemdir. Allah ona gazabetmişdir, ona lâ'net etmişdir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamışdır.

94 — Ey îmanedenler, Allah yolunda harbe çıkdığınız zaman (mes'elelerin) tam açıklanmasını bekleyin. Size (müslümanca) selâm verene, dünyâ hayaatının (geçici) menfeatini arayarak, «Sen mü'min değilsin» demeyin. İşte Allahın katında bir çok ganîmetler vardır. Evvelce siz de böyle iken Allah size lutfetdi. O halde (mes'elelerin) iyice açıklanmasını bekleyin. Şübhesiz ki Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır.

95 — Mü'minlerden özür saahibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mallariyle, canlariyle savaşanlar bir olamaz. Allah, mallariyle, canlariyle savaşanları, derece i'tibariyle, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmişdir. (Fakat) Allah, savaşanlara oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermişdir.

96 — Kendi (cânibi) nden dereceler, mağfiret ve esirgeme (vermîşdir). Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

97 — Öz nefislerinin zaalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki «Ne işde idiniz?». Onlar: «Biz yer (yüzün) de[71] (dînin emirlerini tatbikden) âciz (kimse) lerdik» derler. Melekler de: «Allahın arzı

[71] Mekkede.

الجزء الخامس

لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون
في سبيل الله بأموالهم وأنفسهم فضل الله المجاهدين بأموالهم
وأنفسهم على القاعدين درجة وكلا وعد الله الحسنى وفضل الله
المجاهدين على القاعدين أجرا عظيما ۝ درجات منه ومغفرة
ورحمة وكان الله غفورا رحيما ۝ إن الذين توفاهم الملائكة
ظالمي أنفسهم قالوا فيم كنتم قالوا كنا مستضعفين في الأرض
قالوا ألم تكن أرض الله واسعة فتهاجروا فيها فأولئك مأواهم
جهنم وساءت مصيرا ۝ إلا المستضعفين من الرجال والنساء
والولدان لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا ۝
فأولئك عسى الله أن يعفو عنهم وكان الله عفوا غفورا ۝
ومن يهاجر في سبيل الله يجد في الأرض مراغما كثيرا وسعة
ومن يخرج من بيته مهاجرا إلى الله ورسوله ثم يدركه الموت
فقد وقع أجره على الله وكان الله غفورا رحيما ۝ وإذا ضربتم
في الأرض فليس عليكم جناح أن تقصروا من الصلاة إن خفتم
أن يفتنكم الذين كفروا إن الكافرين كانوا لكم عدوا مبينا ۝

سورة النساء

وإذا كنت فيهم فأقمت لهم الصلاة فلتقم طائفة
منهم معك وليأخذوا أسلحتهم فإذا سجدوا فليكونوا
من ورائكم ولتأت طائفة أخرى لم يصلوا فليصلوا
معك وليأخذوا حذرهم وأسلحتهم ود الذين كفروا
لو تغفلون عن أسلحتكم وأمتعتكم فيميلون عليكم
ميلة واحدة ولا جناح عليكم إن كان بكم أذى
من مطر أو كنتم مرضى أن تضعوا أسلحتكم وخذوا
حذركم إن الله أعد للكافرين عذابا مهينا ۝
فإذا قضيتم الصلاة فاذكروا الله قياما وقعودا
وعلى جنوبكم فإذا اطمأننتم فأقيموا الصلاة إن الصلاة
كانت على المؤمنين كتابا موقوتا ۝ ولا تهنوا في
ابتغاء القوم إن تكونوا تألمون فإنهم يألمون كما تألمون
وترجون من الله ما لا يرجون وكان الله عليما حكيما
۝ إنا أنزلنا إليك الكتاب بالحق لتحكم بين
الناس بما أراك الله ولا تكن للخائنين خصيما ۝

واستغفر

(yeryüzü) **geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya» derler. İşte onlar** (böyle). **Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir**[72].

98 — Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'f ve acz içinde bırakılıb da hiç bir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) **bir yol bulamayanlar müstesnâ.**

99 — İşte onlar (böyle). **Allahın onları afvedeceğini umabilir** (ler). **Allah çok afvedici, çok yarlığayıcıdır.**

100 — Kim Allah yolunda hicret ederse yer (yüzün) **de gidecek, barınacak bir çok yerler de bulur, genişlik de bulur. Kim evinden, Allaha ve onun peyğamberine muhâcir olarak çıkıb da sonra kendisine ölüm**

[72] Mekkede kâfirlerin arasında kalıb onlarla hemhal olan adı müslümanlar hakkında nâzil olmuşdur.

yetişirse muhakkak ki onun mükâfâtı Allaha düşmüşdür. Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir[73].

101 — Yer yüzünde sefere çıkdığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenâlık yapacağından endîşe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebâl yokdur[74]**. Şübhesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.**

102 — Sen de içlerinde bulunub da kendilerine namaz kıldırdığın vakıt onlardan bir kısmı seninle birlikde dursun, silâhlarını (yanlarına) **alsınlar. Bu suretle secde etdikleri zaman da arka tarafınızda bulun** (ub düşmana karşı dur) **sunlar.** (Bundan sonra) **henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelib seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbîrlerini ve silâhlarını alsınlar. O küfredenler arzu eder ki siz silâhlarınızdan ve eşyanızdan gaafil olsanız da üstünüze derhal bir baskın yapsınlar. Eğer size yağmurdan bir eziyyet olursa, yahud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebâl yokdur.** (Fakat yîne) **bütün ihtiyat tedbirlerini alın. Şübhe yokdur ki Allah kâfirlere hor ve hakîr edici bir azâb hazırlamışdır.**

103 — Artık namazı bitirdiğiniz vakıt ayakda iken, otururken ve yanlarınız üzerindeyken Allahı anın. Sükûn ve emniyyet haaline geldiğiniz vakıt ise namazı dosdoğru kılın. Çünkü namaz mü'minler üzerine vakıtları belli bir farz olmuşdur.

104 — (Düşmanlarınız olan) **kavmı aramakda** (ta'kib etmekde) **gevşek davranmayın. Siz acı duyuyorsanız, şübhesiz ki onlar da sizin duydu-**

---

[73] (Cenda' bin Damre) ihtiyar ve hasta idi, 98 inci « الا المستضعفين » âyet-i kerîmesi nâzil olunca «Ben istisnâ edilenlerden değilim. Zira hem hicrete çâre bulurum, hem Medinenin yolunu bilirim. Vallahî bu gece Mekkede yatmayacağım. Ecelim geldiyse yolda ölürüm» diyerek kendini ve yatağını oğulları eliyle bir deveye yükletdirdi. Yola çıkdı. Fakat «Ten'iym» mevkiinde vefat etdi. Allah raazı olsun. Bu âyetin nüzûlü sebebi budur.

[74] «El-bakare» sûresinin (239) uncu âyetine de mürâcaat.

(Ahmed bin El-mübârek) diyor ki kasr-ı salât eminlik haalinde iken de câiz olduğu halde bunun korku haaliyle takyîd edilmesinin sebebini ümmî mürşidim (Abd-ül Aziz Ed-debbağ) a sormuşdum. Dedi ki: «Bu takyîd eminlik haalindeki kasrı çıkarmak için değildir ki bir mefhum-ı muhaalif hatıra gelsin. Bu, bilhassa korku haalinde meşakkati ve tehlikeyi önlemek ve bu hükmün idhaaline i'tinâyı tenbih etmek içindir. Bunun sebebi de şudur: Ashaab-ı kirâm radıyallâhü anhüm muhaarebeye çıkdıkları zaman dünyâdaki ömürleri artık sona ermiş olması ihtimâlini düşünerek ibâdeti evvelkinden fazla yaparlar, gündüzleri savaşla uğraşmalarından başka geceleri de uyumayıb ibâdetle kaaim olurlar, taksiri ve şiddetli meşakkati âhirete hazırlanmalarına münâfi görürlerdi. Bu onlarda kökleşmiş bir i'tikaddı. Cenâb-ı Hak onların kalblerinden bu tevehhümü izâle etmek istedi, bu âyeti inzâl buyurdu» «El-ibriz».

ğunuz o acı gibi acı duyuyorlar. Halbuki siz Allahdan onların ümîd edemeyecekleri şeyleri umuyorsunuz. Allah gerçek bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.

105 — Hakıykat, biz sana kitâbı — Allahın sana gösterdiği vech ile insanlar arasında hükmetmen için — hak olarak indirdik, Haainlere bir müdâfaacı olma[75].

106 — Ve Allahdan mağfiret iste. Çünkü Allah çok yarlığayıcı çok esirgeyicidir.

107 — Nefislerine haainlik etmiş kimselerden yana mücâdele etme. Çünkü Allah haainlikde ileri gitmiş günâhkârları[76] sevmez.

108 — İnsanlardan gizlerler de Allahdan gizlemezler. Halbuki onlar onun (Allahın) raazî olmayacağı sözü geceleyin konuşub düzdükleri zaman da O, beraberlerinde idi[77]. Allah (ın ılmi) yapacakları her şey'i kuşatıcıdır.

109 — İşte siz[78] öyle kimselersiniz ki dünyâ hayaatı uğrunda onlardan yana[79] mücâdeleye atılmışsınızdır. Ya kıyaamet günü onlar hesâbına Allahla kim savaşacak? Yahud onlara kim vekîl olacak?

110 — Kim bir kötülük yapar, yahud nefsîne zulmeder de sonra Allahdan mağfiret isterse o, Allahı çok yarlığayıcı, çok esirgeyici bulur.

111 — Kim bir günâh kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şey'i bilicidir, tam bir hüküm ve hikmet saahibidir.

---

[75] «Zafer» oğullarından Ta'me bin Ubeyrık), komşusu (Katâde) nin bir zırhını çalmışdı. Onu bir un dağarcığının içine koymuş, (Zeyd bin Semin) adında bir Yahudînin evine saklamışdı. Dağarcık delikdi. Yolda un izleri görünüyor ve bu izler (Ta'me) nin evinden ona yataklık edenin evine kadar gidiyordu. (Ta'me), zırhı çalmadığına yemîn etdi. Halbuki iz mes'eleyi açıkladığı gibi Yahudî de (Ta'me) nin aleyhine şâhidlik etdi. Bu, Zafer oğullarının ağrına gitmişdi. (Ta'me) nin lehinde şâhidlik etdikleri gibi Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemden onun berâetini de ısrar ile istediler. Resûli Ekrem efendimiz bu ısrar karşısında biraz temayül eder gibi oldu. Vahye intizaar etdi, bu âyetler nâzil oldu.

[76] Maksud (Ta'me) ve tarafdarlarıdır.

[77] (Ta'me) müslümandı. Hırsızlık yapmamış olduğuna nasılsa yemîn etmişdi. Onun bu yemînine Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem de biraz inanır gibi olmuşdu. Yahudîler geceleyin aralarında Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem efendimizin müslümanlık gayretiyle (Ta'me) yi berâet etdirib Yahudîyi mahkûm edeceğini söylemişler. Bu zâviyeden onun aleyhinde atıb tutmuşlardı. (Bakınız: «Âl-i Imrân» sûresi, âyet: 135).

واستغفر الله ان الله كان غفورا رحيما ۝ ولا تجادل
عن الذين يختانون انفسهم ان الله لا يحب من كان
خوانا اثيما ۝ يستخفون من الناس ولا يستخفون
من الله وهو معهم اذ يبيتون ما لا يرضى من القول
وكان الله بما يعملون محيطا ۝ ها انتم هؤلاء
جادلتم عنهم في الحيوة الدنيا فمن يجادل الله عنهم
يوم القيمة ام من يكون عليهم وكيلا ۝ ومن يعمل سوءا
او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفورا رحيما ۝
ومن يكسب اثما فانما يكسبه على نفسه وكان الله
عليما حكيما ۝ ومن يكسب خطيئة او اثما ثم يرم
به بريئا فقد احتمل بهتانا واثما مبينا ۝ ولولا فضل
الله عليك ورحمته لهمت طائفة منهم ان يضلوك
وما يضلون الا انفسهم وما يضرونك من شيء
وانزل الله عليك الكتاب والحكمة وعلمك
ما لم تكن تعلم وكان فضل الله عليك عظيما ۝

لا خير في كثير من نجويهم الا من امر بصدقة او معروف
او اصلاح بين الناس ومن يفعل ذلك ابتغاء مرضات
الله فسوف نؤتيه اجرا عظيما ۝ ومن يشاقق
الرسول من بعد ما تبين له الهدى ويتبع غير
سبيل المؤمنين نوله ما تولى ونصله جهنم وساءت
مصيرا ۝ ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر
ما دون ذلك لمن يشاء ومن يشرك بالله فقد ضل
ضلالا بعيدا ۝ ان يدعون من دونه الا اناثا
وان يدعون الا شيطانا مريدا ۝ لعنه الله وقال
لاتخذن من عبادك نصيبا مفروضا ۝ ولاضلنهم
ولامنينهم ولامرنهم فليبتكن اذان الانعام
ولامرنهم فليغيرن خلق الله ومن يتخذ الشيطان
وليا من دون الله فقد خسر خسرانا مبينا ۝
يعدهم ويمنيهم وما يعدهم الشيطان الا غرورا ۝
اولئك مأويهم جهنم ولا يجدون عنها محيصا ۝

112 — Kim bir hataa[80] veya bir günâh[81] kazanır da sonra onu bir suçsuz (un üstüne) **atarsa muhakkak ki o, bir iftirayı ve apaçık bir günâhı da sırtına yüklemişdir.**

113 — Üzerinde Allahın lutf-ü inâyeti ve rahmeti olmasaydı onlardan bir güruh muhakkak seni bile (hukümde) **şaşırtmayı kurmuşdu. Onlar kendilerinden başkasını sapdıramazlar ve sana hiç bir şeyden zarar da yapamazlar.** (Nasıl yapabilirler ki) **Allah sana kitâbı ve hikmeti indirdi ve** (evvelce) **bilmediklerini sana öğretdi. Allahın senin üzerindeki lutf-ü inâyeti çok büyükdür.**

114 — Onların fısıldaşmalarının bir çoğunda hayır yokdur. Meğer ki bir sadaka vermeyi, ya bir iyilik yapmayı veya insanların arasını düzelt-

---

[78] (Ta'me) nin tarafdarları.
[79] Hırsızlar ve yalan şâhidlikde bulunanlar lehine.

meyi emredenler (inki) **ola. Kim Allahın rızasını arayarak böyle yaparsa biz ona çok büyük bir mükâfat vereceğiz.**

115 — Kim kendisine doğru yol besbelli oldukdan sonra peyğambere muhalefet eder, mü'minlerin yolundan başkasına uyub giderse onu döndüğü o yolda bırakırız. (Fakat ahiret de) **kendisini cehenneme koyarız. O, ne kötü bir yerdir!**

116 — Şübhesiz ki Allah, kendisine eş tanılması (nın günâhını) **yarlığamaz. Ondan başkasını, dileyeceği kimse için, yarlığar. Kim Allaha eş tanırsa muhakkak ki o,** (doğru yoldan) **uzak bir sapıklıkla sapmışdır.**

117 — Onlar Onu (Allahı) **bırakırlar da yalınız dişilere taparlar[82].** (Böylece) **o çok inâdcı bir şeytandan başkasına tapmış olmazlar.**

118, 119 — Allah onu rahmetinden koğdu. O da (şöyle) **dedi: «Celâlin hakkı için, kullarından muayyen bir nasıyb edineceğim, onları behemehal sapdıracağım, onları mutlakaa olmayacak kuruntulara boğacağım, onlara kat'iyyen emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar[83], onlara muhakkak emredeceğim de Allahın yaratdığını değiştirecekler[84]». Kim Allahı bırakarak şeytanı bir yâr edinirse şübhesiz açıkdan açığa büyük bir ziyana düşmüşdür o.**

120 — (Şeytan) **onlara va'd eder, onları olmayacak kuruntulara düşürür. Şeytanın kendilerine va'd etdiği şeyler ise aldatmadan başkası değildir.**

121 — İşte onlar (böyle). **Onların yurdları cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamayacaklardır onlar.**

122 — İman edib de iyi iyi işler yapanlar (a gelince:) **Biz onları altlarından ırmaklar akan cennetlere — içlerinde temelli temelli kalıcı oldukları halde — sokacağız. İşte Allahın dosdoğru bir va'di! Allahdan daha doğru sözlü kim olabilir?**

---

[80] «Hataa» dan maksud «Celâleyn» e göre küçük günâhdır.

[81] Büyük günâh.

[82] Müşrikler putlarını dişi sayarlardı. Onun için onlara dişi adlarını koymuşlardı. Melekler de onlarca dişi idi.

[83] Putlar nâmına kesilmek üzere adak edilen hayvanların kulaklarını yararlardı.

[84] Çocukların başlarında putlar nâmına bir mıkdar saç bırakmak, cildi mâvi renkle boyamak, ba'zı mahlûkları tanrı edinmek, fıtratı bozmak vesâire gibi.

والذين آمنوا وعملوا الصالحات سندخلهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها أبدا وعد الله حقا ومن أصدق من الله قيلا ۝ ليس بأمانيكم ولا أماني أهل الكتاب من يعمل سوءا يجز به ولا يجد له من دون الله وليا ولا نصيرا ۝ ومن يعمل من الصالحات من ذكر أو أنثى وهو مؤمن فأولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون نقيرا ۝ ومن أحسن دينا ممن أسلم وجهه لله وهو محسن واتبع ملة إبراهيم حنيفا واتخذ الله إبراهيم خليلا ۝ ولله ما في السماوات وما في الأرض وكان الله بكل شيء محيطا ۝ ويستفتونك في النساء قل الله يفتيكم فيهن وما يتلى عليكم في الكتاب في يتامى النساء اللاتي لا تؤتونهن ما كتب لهن وترغبون أن تنكحوهن والمستضعفين من الولدان وأن تقوموا لليتامى بالقسط وما تفعلوا من خير فإن الله كان به عليما ۝

وإن امرأة خافت من بعلها نشوزا أو إعراضا فلا جناح عليهما أن يصلحا بينهما صلحا والصلح خير وأحضرت الأنفس الشح وإن تحسنوا وتتقوا فإن الله كان بما تعملون خبيرا ۝ ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة وإن تصلحوا وتتقوا فإن الله كان غفورا رحيما ۝ وإن يتفرقا يغن الله كلا من سعته وكان الله واسعا حكيما ۝ ولله ما في السماوات وما في الأرض ولقد وصينا الذين أوتوا الكتاب من قبلكم وإياكم أن اتقوا الله وإن تكفروا فإن لله ما في السماوات وما في الأرض وكان الله غنيا حميدا ۝ ولله ما في السماوات وما في الأرض وكفى بالله وكيلا ۝ إن يشأ يذهبكم أيها الناس ويأت بآخرين وكان الله على ذلك قديرا ۝ من كان يريد ثواب الدنيا فعند الله ثواب الدنيا والآخرة وكان الله سميعا بصيرا ۝

123 — (Iş) ne sizin kuruntularınızla, ne de kitablıların kuruntularıyle (olub bitmiş) değildir[85]. Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır ve o, kendisine Allahdan başka ne bir yâr, ne bir mededkâr da bulamaz[86].

124 — Erkekden veya kadından kim de mü'min olarak güzel güzel işlerden (bir şey) yaparsa işte onlar cennete girerler. Bir çekirdeğin çukurcuğu kadar bile haksızlığa uğratılmazlar.

---

[85] Ba'zı müslümanlarla ehl-i kitâb «Bizi peyğamberimiz kurtarır, azâb görmeyiz» derlerdi.

[86] (Bakınız: «El-bakare» sûresi, âyet: 284 — «Eş-şûra» sûresi, âyet: 30 — «El-kalem» sûresi, âyet: 17 : 33). Hazreti (Ebû Bekr-issıddıyk) radıyallâhü anhden rivâyet olunduğuna göre bu âyetde bahsedilen cezâ mü'minin günâhlarına keffaret olan dünyevî cezâdır. Hadis-i şerîf meâli: «Allah kime hayır murad ederse ona musıybet verir — «Buhaarî: Ebu Hüreyre radıyallâhü anh».

125 — İyilik yapan (bir insan) **olarak,** (tam bir hulus ile) **kendisini Allaha teslîm eden, İbrâhîmin Allâhı bir tanıyıcı dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dînli kimdir? Allah İbrâhîmi bir dost edinmişdir.**

126 — Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allahındır. Allah (ın-ılm-ü kudreti çepçevre) **her şey'i kuşatıcıdır.**

127 — Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler[87]**. De ki: «Onlara dâir fetvâyı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış** (farz edilmiş) **olan** (miras) **ı onlara vermediğiniz ve nikâhlamalarını da beğenib istemediğiniz**[88] **yetîm kızlar ve** (henüz ergin olmayan) **küçük çocuklar hakkında, bir de yetîmlere karşı adâleti ayakda tutmanız** (onlara iyi bakmanız) **hususunda** (işte) **kitabda okunub duran** (âyet) **ler!**[89] **Hayırdan daha ne yaparsanız şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir.**

128 — Eğer bir kadın, kocasının uzaklaşmasından (yatağını terk etmesinden, nafakasında ihmâl göstermesinden), **yahud** (her hangi bir suretle kendisinden) **yüz çevirmesinden endîşe ederse sulh ile aralarını düzeltmekde ikisine de vebâl yokdur. Sulh daha hayırlıdır. Zâten nefislerde kıskançlık hazırlanmışdır. Eğer iyi geçinir,** (kadınlara cefâdan) **sakınırsanız şübhesiz ki Allah, yapacağınız her şeyden tamâmen haberdârdır.**

129 — Kadınlar arasında adâlet (ve müsâvâtı tatbik) **etmenize ne kadar hırs gösterseniz, aslâ güc yetiremezsiniz. Bâri** (birine) **büsbütün meyledib de ötekini** (ne dul, ne kocalı bir durumda) **askılı gibi bırakmayın. Eğer** (nefsinizi) **islah eder,** (haksızlıkdan) **sakınırsanız şübhe yok ki Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.**

130 — Eğer (karı koca) **birbirinden** (boşanıb) **ayrılacak olurlarsa Allah her birini fazl-ü keremiyle ihtiyacdan vareste kılar. Allah** (ın) **lutf-ü ınâyeti genişdir,** (O) **tam bir hüküm ve hikmet saahibidir.**

131 — Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allahındır. Andolsun ki biz sizden evvel kendilerine kitâb verilenlere de, size de, «Allahdan korkun» diye tavsıye etmişizdir. Eğer tanımayıb küfrederseniz şübhesiz ki göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allahındır. Allah, her şeyden müstâğnîdir, asıl hamd-ü senâ da Onadır.

132 — Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allahındır. (Güvenilib dayanılacak) **bir vekîl olarak da Allah yeter.**

---

[87] «Şerîatın bu babdaki hükmünü açıklamanı isterler».

[88] «Celâleyn».

[89] Şu âyetlere işâret buyurulmaktadır: «En-nisâ'»: 2, 3, 6, 9, 10, 11.

133 — Eğer o dilerse, ey insanlar, sizi giderir de (yerinize) **diğerlerini getirir. Allah buna hakkıyle kaadirdir.**

134 — Kim dünyâ mükâfatını isterse (bilsin ki) **dünyânın da, âhiretin de mükâfâtı Allahın nezdindedir. Allah hakkıyle işidici, kemâliyle görücüdür.**

135 — Ey îman edenler, adâleti titizlikle ayakda tutan (haakim) **ler ve Allah için şâhidlik eden** (insan) **lar olun.** (O hükmünüz veya şâhidliğiniz) **velev ki kendinizin veya ana ve babalar** (ınız) **ın ve yakın hısımlar** (ınız) **ın aleyhinde olsun.** (İsterse onlar) **zengin veya fakir bulunsun. Çünkü Allah ikisine de** (sizden daha) **yakındır** (ve hallerini sizden iyi bilicidir). **Artık siz** (hakdan) **dönerek** (keyf-ü) **hevanıza uymayın. Eğer dilinizi eğib büker** (hakkı olduğu gibi söylemekden çekinir) **veya** (büsbütün ondan) **yüz çevirseniz şübhe yok ki Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır**[90].

136 — Ey îman edenler, Allaha, Onun peyğamberine ve gerek o peyğamberine âyet âyet indirdiği kitâba, gerek daha evvel indirdiği kitaba îman (da sebât) **edin. Kim Allahı, meleklerini, kitablarını, peyğamberlerini, âhiret gününü inkârederek kâfir olursa o, muhakkak ki** (doğru yoldan) **uzak bir sapıklıkla sapıb gitmişdir.**

137 — Hakıykat, îman edib de sonra küfre sapanlar, sonra yine îman ederek küfre dönenler, sonra da küfürlerinden ileri gidenler (yok mu?) **Allah onları yarlığayacak değildir. Onları** (doğru) **bir yola iletecek de değildir**[91].

138 — Münâfıklara müjdele (haber ver) **ki onlara pek acıklı bir azâb vardır.**

139 — Onlar mü'minleri bırakıb kâfirleri dost edinenlerdir. İzzet (-ü şevket) **i onların yanında mı arıyorlar? Hakıykî bütün ululuk ve kudret Allahındır.**

---

[90] (Kaazî Beyzâvî) nin beyânına göre « شهداء لله » kavl-i celîli ya « كونوا » lâfzının ikinci haberidir, yahud « قوموا » nun haalidir. Biz birinci şıkkı ihtiyâr ederek ma'nâyi hem hükme, hem şâhidliğe teşmil etdik. Nitekim üstad-i kül müfessir (Muhammed Hamdi) efendi merhum da bu ciheti tercih etmişdir.

[91] Bu âyet-i celîle Yahudîler hakkında nâzil olmuşdur. Çünkü onlar evvelâ Musâ aleyhisselâma îman etdiler, sonra dönüb ve buzağıya tapıp kâfir oldular. Sonra tekrar o peyğambere inandılar. İsâ aleyhisselâm geldi, ona îman etmeyib küfre sapdılar. Nihâyet Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem gelince küfürlerini büsbütün katmerleştirdiler. Yahud bu âyet, kendisinden sonra gelen âyetden de istidlâl edildiği vech ile, münâfıklar veya tekrar tekrar mürted olanlar hakkındadır.

يا أيها الذين آمنوا كونوا قوامين بالقسط شهداء لله ولو على أنفسكم أو الوالدين والأقربين إن يكن غنيا أو فقيرا فالله أولى بهما فلا تتبعوا الهوى أن تعدلوا وإن تلووا أو تعرضوا فإن الله كان بما تعملون خبيرا ۝ يا أيها الذين آمنوا آمنوا بالله ورسوله والكتاب الذي نزل على رسوله والكتاب الذي أنزل من قبل ومن يكفر بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر فقد ضل ضلالا بعيدا ۝ إن الذين آمنوا ثم كفروا ثم آمنوا ثم كفروا ثم ازدادوا كفرا لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم سبيلا ۝ بشر المنافقين بأن لهم عذابا أليما ۝ الذين يتخذون الكافرين أولياء من دون المؤمنين أيبتغون عندهم العزة فإن العزة لله جميعا ۝ وقد نزل عليكم في الكتاب أن إذا سمعتم آيات الله يكفر بها ويستهزأ بها فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم إن الله جامع المنافقين والكافرين في جهنم جميعا ۝

الذين يتربصون بكم فإن كان لكم فتح من الله قالوا ألم نكن معكم وإن كان للكافرين نصيب قالوا ألم نستحوذ عليكم ونمنعكم من المؤمنين فالله يحكم بينكم يوم القيامة ولن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا ۝ إن المنافقين يخادعون الله وهو خادعهم وإذا قاموا إلى الصلاة قاموا كسالى يراءون الناس ولا يذكرون الله إلا قليلا ۝ مذبذبين بين ذلك لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء ومن يضلل الله فلن تجد له سبيلا ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا الكافرين أولياء من دون المؤمنين أتريدون أن تجعلوا لله عليكم سلطانا مبينا ۝ إن المنافقين في الدرك الأسفل من النار ولن تجد لهم نصيرا ۝ إلا الذين تابوا وأصلحوا واعتصموا بالله وأخلصوا دينهم لله فأولئك مع المؤمنين وسوف يؤت الله المؤمنين أجرا عظيما ۝ ما يفعل الله بعذابكم إن شكرتم وآمنتم وكان الله شاكرا عليما ۝

لا يحب

140 — O, size kitabda «Allahın âyetlerine küfredildiğini ve onlarla eğlenildîğini işitdiğiniz zaman onlar bundan başka bir söze dalıncaya kadar, yanlarında oturmayın. Çünkü o zaman siz de şübhesiz ki onlar gibi (olursunuz)**» diye** (bir âyet) **indirmişdir[92]. Allah muhakkak ki münâfıkları da, kâfirleri de cehennemde topdan bir araya getirecek olandır.**

141 — Onlar hep sizi gözetleyib duranlardır. Onun için eğer Allahdan size bir feth (-u zafer) **olursa: «Biz de sizinle berâber değil miydik?» derler. Şâyet kâfirlere bir** (zafer) **hısse** (si) **düşerse** (o vakıt da kâfirlere dönerek): **«Biz size** (yardım ederek) **galebenizi te'min etmedik mi? Size mü'minlerden** (gelecek felâketi) **önlemedik mi?» derler. Artık Allah, kıyaamet günü** (onlarla sizin) **aranızda hükmünü verecekdir. Allah, kâfirlere mü'minlerin aleyhinde** (galebeye) **aslâ bir yol** (ve imkân) **bahşetmez.**

[92] «En-en'am» sûresinin (68) inci âyetidir ki daha evvel Mekke-i Mükerremede nâzil olmuşdu.

142 — Hakıykat, münâfıklar (akıllarınca) **Allaha oyun etmek isterler. Halbuki O, kendi oyunlarını başlarına geçirendir. Onlar namaza kalkdıkları vakıt üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allahı** (başka değil) **ancak birazcık hatıra getirirler.**

143 — Onlar (küfr ile îman) **arasında bucalayan bir süre kararsızlardır. Ne onlara, ne bunlara** (mal olurlar). **Allah kimi şaşırtırsa artık ona bir yol bulamazsın, aslâ.**

144 — Ey îman edenler, mü'minleri bırakıb da kâfirleri dostlar edinmeyin. Kendi aleyhinizde Allaha apaçık bir huccet vermek ister misiniz?

145 — Şübhesiz münâfıklar[93] cehennemin en aşağı tabakasındadırlar. Kaabil değil, onları (kurtarmıya) **bir yardım edici de bulamazsın.**

146 — Ancak (etdiklerine peşîmon olarak) **tevbe edenler,** (hallerini) **düzeltenler, Allaha sımsıkı sarılanlar, dînlerinde Allah için halis** (ve samîmî) **bulunanlar başka. Çünkü bunlar mü'minlerle berâberdirler, mü'minlere Allah çok büyük bir ecir verecekdir.**

147 — Eğer şükreder, îman ederseniz Allah sizi neye azâba uğratsın? Allah şükredenlerin mükâfatını verici, (onların ne yapdıklarını) **hakkıyle bilicidir[94].**

148 — Allah çirkin sözün alenen söylenmesini sevmez. Zulme uğrayanlar başka. Allah her şey'i işidici, hakkıyle bilicidir.

149 — Eğer bir hayrı açıklar veya onu gizlerseniz, yahud fenalığı da afvederseniz şübhe yok ki Allah çok bağışlayıcıdır. Her şey'e hakkıyle kaadirdir.

150, 151 — Allahı ve peyğamberlerini inkârederek kâfir olan, bir de Allah ile peyğamberlerinin arasını ayırmak istiyen (Allaha inanıb peyğamberlerine inanmayan), «(Bunlardan) **kimine inanırız, kimini inkâr ederiz» diyen ve böylece** (küfr ile îman) **arasında bir yol tutmıya yeltenen kimseler** (yok mu?) **işte onlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Biz o kâfirlere hor ve hakîr edici bir azâb hazırlamışızdır.**

152 — Allaha ve peyğamberlerine îman edib onlardan birini diğerinden ayırmayanlar (a gelince): **Onlar da mükâfatları kendilerine verilecek olanlardır. Allah çok bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

---

[93] «Münâfık» kelimesi « نفق ، نافقاء » Nafk. Nâfika' = Yer altında bulunan lâğım, canavar ini, izbe» dendir. İsmi «Nifak» dır ki örfde «dışı mü'min, içi kâfir olmak» dır. Böyle kimseye «münâfık» derler. (İmam Raağıb) a göre: «Nifaak, şeriate bir kapıdan girib öbüründen çıkmakdır. Canavar ini de böyle iki kapılıdır.

[94] Beşinci cüz'ün sonu.

الجزء السادس

لا يحب الله الجهر بالسوء من القول الا من ظلم وكان الله
سميعا عليما ۝ ان تبدوا خيرا او تخفوه او تعفوا
عن سوء فان الله كان عفوا قديرا ۝ ان الذين يكفرون
بالله ورسله ويريدون ان يفرقوا بين الله ورسله
ويقولون نؤمن ببعض ونكفر ببعض ويريدون
ان يتخذوا بين ذلك سبيلا ۝ اولئك هم الكافرون حقا
واعتدنا للكافرين عذابا مهينا ۝ والذين امنوا بالله
ورسله ولم يفرقوا بين احد منهم اولئك سوف يؤتيهم
اجورهم وكان الله غفورا رحيما ۝ يسئلك اهل الكتاب
ان تنزل عليهم كتابا من السماء فقد سالوا موسى اكبر
من ذلك فقالوا ارنا الله جهرة فاخذتهم الصاعقة بظلمهم
ثم اتخذوا العجل من بعد ما جاءتهم البينات فعفونا
عن ذلك واتينا موسى سلطانا مبينا ۝ ورفعنا فوقهم
الطور بميثاقهم وقلنا لهم ادخلوا الباب سجدا وقلنا
لهم لا تعدوا في السبت واخذنا منهم ميثاقا غليظا ۝

سورة النساء

فبما نقضهم ميثاقهم وكفرهم بايات الله وقتلهم الانبياء
بغير حق وقولهم قلوبنا غلف بل طبع الله عليها بكفرهم
فلا يؤمنون الا قليلا ۝ وبكفرهم وقولهم على مريم بهتانا
عظيما ۝ وقولهم انا قتلنا المسيح عيسى ابن مريم رسول
الله وما قتلوه وما صلبوه ولكن شبه لهم وان الذين
اختلفوا فيه لفي شك منه ما لهم به من علم الا اتباع الظن
وما قتلوه يقينا ۝ بل رفعه الله اليه وكان الله عزيزا حكيما
۝ وان من اهل الكتاب الا ليؤمنن به قبل موته ويوم القيمة
يكون عليهم شهيدا ۝ فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم
طيبات احلت لهم وبصدهم عن سبيل الله كثيرا ۝ واخذهم
الربوا وقد نهوا عنه واكلهم اموال الناس بالباطل واعتدنا
للكافرين منهم عذابا اليما ۝ لكن الراسخون في العلم منهم
والمؤمنون يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك
والمقيمين الصلوة والمؤتون الزكوة والمؤمنون بالله
واليوم الاخر اولئك سنؤتيهم اجرا عظيما ۝

153 — Ehl-i kitâb, senin üzerlerine gökten bir kitab indirmeni isterler. Hakıykat, onlar Mûsâdan daha büyüğünü istemişler de «Allahı açıkdan bize göster» demişlerdi. İşte zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmışdı. Bil'âhare kendilerine bunca açık âyetler ve deliller geldikden sonra da (Tanrı diye) **buzağıya tutunmuşlardı. Nihâyet biz** (tevbe etdikleri için) **bunları afvetmişdik. Biz Musâya apaçık** (nice) **huccet** (ler) **verdik.**

154 — (Ahd-ü) **misâka bağlanmaları için «Tuur» u üstlerine kaldırmış, onlara: «O** (şehrin) **kapı** (sından) **hepiniz secdeye kapanır halde girin» demiş, cumartesi günü hakkında da «**(Av yaparak haddi) **aşmayın»** (diye) **söylemiş, kendilerinden** (bu hususlarda) **ağır te'minât almışdık.**

155 — (Fakat) **onların** (verdikleri) **o sağlam sözleri bozmaları, Allahın âyetlerini inkârederek kâfir olmaları, peyğamberleri haksız yere öldür-**

meleri ve «Kalblerimiz perdelidir» demeleri sebebiyle (dir ki biz kendilerine lâ'net etdik[95].) **Hayır, Allah onların kalbleri üzerine, küfürleri yüzünden, mühür basmışdır. Artık onlar, birazı müstesnâ olmak üzere, îman etmezler.**

156 — Bir de onların (Îsâyı) **inkâr ile kâfir olmaları, Meryemin aleyhhinde büyük iftirâ atıb söylemeleri.**

157 — Ve: «Biz Allahın peyğamberi, Meryem oğlu Mesîh Îsâyı öldürdük» demeleri sebebiyle (dir ki kendilerini rahmetîmizden koğduk). **Halbuki onlar onu öldürmediler, onu asmadılar da. Fakat** (öldürülen ve asılan adam) **kendilerine** (Îsâ) **gibi gösterildi[96].** (Zâten ve) **hakıykaten** (Îsâ ve onun katli) **hakkında kendileri de ihtilâfa düşdüler.** (Bu babda) **kat'i bir şek ve şübhe içindedirler[97]. Onların buna** (onun katline) **âid hiç bir bilgileri yokdur. Ancak** (kupkuru bir) **zanna uymak** (dadırlar). **Onu yakıynen öldürmemişlerdir.**

158 — Bil'âkis Allah onu yükseltib kendisine kaldırmışdır. Allah, mutlak gaalibdir, yegâne hukûm ve hikmet saahibidir.

159 — Ehl-i kitabdan hiç biri haaric olmamak üzere, ölümünden evvel, andolsun, ona (Îsâya) **mutlakaa îman edecek[98], o da kıyaamet günü kendileri aleyhine bir şâhid olacakdır.**

160, 161 — Yahudîlerden (taşan) **bir zulüm, onların** (insanlardan) **bir çoğunu Allah yolundan alıkoymaları,** (Tevratda) **nehy edilmelerine rağmen ribâ** (faiz) **almaları, halkın mallarını haksız yere yemeleri sebebleriyledir ki biz,** (evvelce) **kendileri için halâl kılınan temiz ve güzel şeyleri[99] üzerlerine haram etdik. İçlerinden kâfirlere pek acıklı bir azâb hazırladık.**

162 — Şu kadar ki onlardan ılimde yüksek pâyeye erenlerle mü'minler, (gerek) **sana indirilen** (Kur'an-ı Kerîm) **e,** (gerek) **senden evvel indirilen** (kitab) **lara îman ederler.** (Onlar) **namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler, Allaha ve âhiret gününe inananlardır. Işte onlar** (böyle) **Biz onlara çok büyük bir ecir vereceğiz.**

---

[95] «Celâleyn».

[96] O adam Yahudîlerin Îsâ aleyhisselâmın nezdinde bulundurduğu bir câsusdu «Celâleyn».

[97] Maktulün yüzüne bakanlar «Bu, Îsâ'ya benziyor», cesedini görenler «Hayır, bu, Îsâ değildir» diyorlardı. Kimi de «Îsâ'dır» diye iddiâ ediyorlardı «Celâleyn».

[98] «Melek-ül mevt» i gördüğü zaman. Fakat bu îman fâide vermeyecekdir «Celâleyn». (Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31).

[99] Bakınız: «En-en'aam» sûresi, âyet: 146.

إنا أوحينا إليك كما أوحينا إلى نوح والنبيين
من بعده وأوحينا إلى إبراهيم وإسماعيل وإسحاق ويعقوب
والأسباط وعيسى وأيوب ويونس وهارون وسليمان
وآتينا داوود زبورا ۝ ورسلا قد قصصناهم عليك
من قبل ورسلا لم نقصصهم عليك وكلم الله موسى
تكليما ۝ رسلا مبشرين ومنذرين لئلا يكون
للناس على الله حجة بعد الرسل وكان الله عزيزا حكيما ۝
لكن الله يشهد بما أنزل إليك أنزله بعلمه والملائكة
يشهدون وكفى بالله شهيدا ۝ إن الذين كفروا وصدوا
عن سبيل الله قد ضلوا ضلالا بعيدا ۝ إن الذين كفروا
وظلموا لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم طريقا
۝ إلا طريق جهنم خالدين فيها أبدا وكان ذلك على
الله يسيرا ۝ يا أيها الناس قد جاءكم الرسول بالحق
من ربكم فآمنوا خيرا لكم وإن تكفروا فإن لله
ما في السماوات والأرض وكان الله عليما حكيما ۝

يا أهل الكتاب لا تغلوا في دينكم ولا تقولوا
على الله إلا الحق إنما المسيح عيسى ابن مريم رسول الله
وكلمته ألقاها إلى مريم وروح منه فآمنوا بالله
ورسله ولا تقولوا ثلاثة انتهوا خيرا لكم إنما الله
إله واحد سبحانه أن يكون له ولد له ما في السماوات
وما في الأرض وكفى بالله وكيلا ۝ لن يستنكف المسيح
أن يكون عبدا لله ولا الملائكة المقربون ومن يستنكف
عن عبادته ويستكبر فسيحشرهم إليه جميعا ۝
فأما الذين آمنوا وعملوا الصالحات فيوفيهم أجورهم
ويزيدهم من فضله وأما الذين استنكفوا واستكبروا
فيعذبهم عذابا أليما ولا يجدون لهم من دون الله
وليا ولا نصيرا ۝ يا أيها الناس قد جاءكم برهان
من ربكم وأنزلنا إليكم نورا مبينا ۝ فأما الذين
آمنوا بالله واعتصموا به فسيدخلهم في رحمة منه
وفضل ويهديهم إليه صراطا مستقيما ۝

يستفتونك

163 — Nuuha, ondan sonraki peyğamberlere vahy etdiğimiz ve İbrahîme, İsmâîle, İshaaka, Ya'kuba, evlâdlarına, İsâya, Eyyuba, Yunusa, Hârûna ve Süleymana vahy eylediğimiz ve Dâvûda Zebûr verdiğimiz gibi (Habîbim) **şübhesiz sana da vahyetdik biz.**

164 — Öyle peyğamberler (gönderdik ki) **kıssalarını hakıykat önceden sana bildirdik.** (Yine) **öyle peyğamberler** (Yolladık ki) **sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Musâya da hıtaab ile konuşdu**[100]**.**

---

[100] (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki ümmî mürşidim (Abd-ül Aziz Eddebbağ) a sordum: «Bu konuşma, yalınız (Musâ) aleyhisselâma mı mahsusdur? Ekâbir-i suufiyyenin mükâlemeye dâir olan sözleri doğru mudur? Ezcümle ârif billâh (Hasen-i Şâzelî) «Hızb-i kebîr» inde « وهب لنا مشاهدة تصحبها مكالمة = (Ya Rab), bana mükâleme ile birlikde müşâhede ver» diyor. Ne buyurursunuz? dedim. Şöyle cevab verdi: «Suufiyyeden (Hasen-i Şâzelî) nin ve sâirenin mükâleme hakkında zikretdikleri doğrudur. Bunda şek yokdur. Bu âyet-i şerîfe buna muaarız değildir. Çünkü onda hasr yokdur. Fütûhata mazhar olanlar Hakkın kelâmını âdet hilâfında, harfsiz, savtsız, keyfiyyetini idrâk etmeyerek ve yalınız bir cihete değil, bütün cihetlere sârî olarak ve bütün uzuvlarıyle işidirler. ilh. «El-ibrîz».

165 — (Biz) **peyğamberler** (i rahmet) **müjdeciler** (i) **ve azâb haberciler** (i) **olarak** (gönderdik). **Tâ ki peyğamberlerden sonra insanların Allaha karşı** (özür diye ileri sürebilecekleri) **bir behâneleri olmasın. Allah mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.**

166 — Bununla berâber Allah sana indirdiği (Kur'an-ı Kerîm) **ile şâhidlik eder ki O, bunu kendi ılmiyle indirmişdir. Melekler de şâhidlik ederler. Hakıykî şâhid olmak bakımından sa** (yalnız) **Allah yeter.**

167 — Hakıykat, o inkâr edip kâfir olanlar ve (insanları) **Allah yolundan alıkoyanlar şübhesiz** (hakdan uzak) **bir sapıklıkla sapmışlardır.**

168, 169 — Hakıykat, o inkâr edib kâfir olanlar ve zulm edenler (yok mu) **Allah onları aslâ yarlığayacak değildir. Onları cehennemin yolundan başka bir yola da iletecek değildir. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu ise Allaha göre pek kolaydır.**

170 — Ey insanlar, hiç şübhesiz, Rabbinizden size hak bir peyğamber gelmişdir. O halde kendi hayrınıza olarak (ona) **îman edin. Eğer inkâr edib kâfir olursanız** (biliniz ki) **göklerde ve yerde ne varsa** (hepsi) **Allahındır. Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.**

171 — Ey ehl-i kitâb, dîniniz hususunda haddi aşmayın. Allaha karşı hak olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih İsâ yalnız Allahın peyğamberi ve kelimesidir ki onu Meryeme bırakmışdır. O, Allah tarafından (gelen) **bir ruhdur. Artık Allaha ve peyğamberlerine inanın da** (Allah) **«üç»** (dür) **demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere** (bundan) **vazgeçin. Allah, ancak bir tek tanrıdır. O, herhangi bir çocuğu bulunmakdan münezzehdir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi onundur. Hakıykî vekîl** (ve şâhid) **olmak bakımından da** (bizzât) **Allah yeter**[101].

---

[101] Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31 — «El-a'raaf» sûresi, âyet: 54, not: 34. Tasavvufcular der ki: Nefes, ya'ni soluk denilen hava, kelimeleri telâffuz eden kimseye göre ne ise ruh da Allaha nisbetle ona benzer. Onun için ona «Nefes-i rahmanî» ve mâhiyyetlere, a'yâna, hakıykatlere, haricî vârlıklara, hulâsa teayyün etmiş her şey'e «kelime» denilmişdir. A'yân-ı mevcûdâta «Kelimat» denilmesi bu a'yânın insan nefesinin mahreclere uğrayarak teşkil etdiği lâfızlara benzemesinden, o lâfızlar aklî ma'nâlara delâlet etdiği gibi a'yânın da mevcûdâtın mûcidine ve onun isimlerine, sıfatlarına, kemâllerine delâlet etmesinden, yine a'yândan her birinin « كن = Ol» kelimesiyle vücûde gelmesindendir. Bu ta'birler Kur'anındır. İşte bu âyet ve işte «El-kehf» sûresinin 109 uncu âyeti! «Nefes-i rahmânî» ye gelince: O da «Ben Rahmânın nefesini muhakkak yemen tarafından bulurum» meâlindeki bir hadîsden alınmışdır. Murad «Ensaar» dır. Çünkü Allah tealâ mü'minlerden gam ve gussayı onlarla giderdi. Nefes Rahmâna nisbet ediliyor. Zira Cenâb-ı Hak «Rahman» ismiyle a'yâna rahmet edib esmâ ve sıfat demek olan niseb-i ilâhiyyenin istedikleri şeyleri vermişdir. Bu, bir temsil ve i'tibardan ibâretdir. Çünkü nefes, lâtif bir cisimdir ki mütekellimin kesîf olan cismine dahil olur, oradan yine çıkar. Halbuki Cenâb-ı Hak cisimlikden münezzehdir... (Mütesavvifenin istinâd etdikleri bu hadis hakkında muhaddisler söz etmişlerdir).

الجزء السادس

يستفتونك قل الله يفتيكم في الكلالة ان امرؤ هلك
ليس له ولد وله اخت فلها نصف ما ترك وهو يرثها
ان لم يكن لها ولد فان كانتا اثنتين فلهما الثلثان مما ترك
وان كانوا اخوة رجالا ونساء فللذكر مثل حظ
الانثيين يبين الله لكم ان تضلوا والله بكل شيء عليم ۝

سورة المائدة مدنية وهي
مائة وعشرون آية

بسم الله الرحمن الرحيم

يا ايها الذين امنوا اوفوا بالعقود احلت لكم بهيمة الانعام الا ما يتلى
عليكم غير محلي الصيد وانتم حرم ان الله يحكم ما يريد ۝ يا ايها
الذين امنوا لا تحلوا شعائر الله ولا الشهر الحرام ولا الهدي
ولا القلائد ولا امين البيت الحرام يبتغون فضلا من ربهم ورضوانا
واذا حللتم فاصطادوا ولا يجرمنكم شنان قوم ان صدوكم
عن المسجد الحرام ان تعتدوا وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا
على الاثم والعدوان واتقوا الله ان الله شديد العقاب ۝

سورة المائدة

حرمت عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما اهل لغير الله به
والمنخنقة والموقوذة والمتردية والنطيحة وما اكل السبع
الا ما ذكيتم وما ذبح على النصب وان تستقسموا
بالازلام ذلكم فسق اليوم يئس الذين كفروا من دينكم
فلا تخشوهم واخشون اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم
نعمتي ورضيت لكم الاسلام دينا فمن اضطر في مخمصة
غير متجانف لاثم فان الله غفور رحيم ۝ يسئلونك
ماذا احل لهم قل احل لكم الطيبات وما علمتم من الجوارح مكلبين
تعلمونهن مما علمكم الله فكلوا مما امسكن عليكم واذكروا
اسم الله عليه واتقوا الله ان الله سريع الحساب ۝ اليوم
احل لكم الطيبات وطعام الذين اوتوا الكتاب حل لكم
وطعامكم حل لهم والمحصنات من المؤمنات والمحصنات
من الذين اوتوا الكتاب من قبلكم اذا اتيتموهن اجورهن
محصنين غير مسافحين ولا متخذي اخدان ومن يكفر
بالايمان فقد حبط عمله وهو في الاخرة من الخاسرين ۝

يا ايها

172 — Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allahın kulu olmakdan aslâ çekinmez. Kim Ona kullukdan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) **onların hepsini huzurunda toplayacakdır**[102].

173 — Fakat îman edip güzel güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanlar** (a gelince: Allah) **hem onların mükâfatlarını tastamam ödeyecek, hem kendi fazl** (-u kerem) **inden onlara ziyâdesini verecekdir. Amma o kibirlenib çekinenleri pek acıklı bir azâba uğratacak, onlar kendileri için Allahdan başka ne bir yâr, ne bir mededkâr bulamayacaklardır.**

174 — Ey insanlar, size Rabbinizden hakıykî bir bürhan[103] gelmişdir. Size apaçık bir nur[104] göndermişizdir.

[102] Bakınız: «Yûnus» sûresi, âyet: 31.
[103] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem.
[104] İslâm dîni ve şerîati.

175 — İşte Allaha îman edib de Ona sarılanlar (yok mu?) **Onları** (Allah) **kendisinden bir rahmetin ve lütf-ü ınâyetin içine sokacak ve onları kendisine** (giden) **doğru bir yola götürecekdir.**

176 — (Habîbim) **senden fetvâ isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrası hakkındaki hükmü** (şöylece) **açıklar: Eğer** (erkek veya kız) **evlâdı** (ve babası) **olmayan bir erkek ölür, onun** (ana baba bir veya sâdece baba bir) **bir tek kız kardeşi kalırsa terikesinin yarısı onundur**[105]**. Eğer** (mîrascı) **erkek kardeş ise çocuksuz** (ve babasız) **ölen kız kardeşinin** (vefâtıyle) **bırakdığı** (nın tamamını alır)[106]**. Eğer** (aynı şartlarla kalan) **kız kardeş iki** (veya daha ziyâde) **ise oğlan kardeşinin bırakdığının üçde ikisi** (ni alırlar)[107]**. Eğer** (yine aynı şartlarla mîrascılar) **erkek ve dişi kardeşler ise o zaman erkek için dişinin iki hissesi** (vardır), **Allah size — şaşırırsınız diye —** (dîninizin hukümlerini) **açıklıyor. Allah her şey'i hakkıyla bilendir**[108]**.**

---

[105] Diğer yarısı asabesi varsa, onun yoksa redden yine hemşiresinindir. Oğlu bulunursa hemşire sâkıt olur. Kızı bulunursa hemşirenin muayyen bir farzı olmaz. O asabedir. «Kelâle» de babanın bulunmaması şartdır. Zâten baba bulunursa alel'umum kardeşler sâkıt olur. Ana böyle değildir. O, kardeşleri ıskat etmez, altıda bir alır. Bakınız: Âyet, 12: Bu kısımda ana bir kardeş dâhil değildir. O, altıda bir alır.

[106] Fakat oğlu veya babası bulunursa sâkıt olur. Kızı bulunursa tamamını alamaz. Baakîyi alır.

[107] Baakıy, asabe varsa ona verilir. Yoksa farzan değil, redden yine onların olur.

[108] Ashaab-ı kiramdan (Câbir bin Abdullah) radıyallâhü anh hasta olduğu zaman Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem onun ziyâretine gitmişdi. Müşârün ileyh: «Yâ Resûlellah, ben (kelâle) yim. Mîrasım nasıl olacak?» diye sordu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Ahkâmdan en son inzâl buyurulan âyet-i celile budur.

«5» inci SÛRE

«EL-MÂIDE» SÛRESİ[1]

1 — Ey îman edenler, bağlandığınız ahidleri[2] yerine getirin. Siz ihramlı olduğunuz halde avlanmayı halâl saymamak[3] ve size (aşağıda) **okunacak olanlar haaric kalmak şartıyle davarlar** (ın etleri) **size halâl edildi. Şübhesiz ki Allah ne dilerse onu hükmeder.**

2 — Ey îman edenler, Allahın şeâirine[4], haram olan aya[5], kurbanlık hediyyelere, (onlardaki) **gerdanlıklara ve Rablerinden hem bir ticâret, hem bir rızaa arayarak Beyt-i haraamı kasdedib gelenlere sakın hurmetsizlik etmeyin. İhramdan çıkdığınız vakıt** (isterseniz) **avlanın. Sizi Mescid-i haramdan men' etdiler diye bir kavme karşı beslediğiniz kîn, sakın sizi tecâvüze sevk etmesin. İyilik etmek, fenâlıkdan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günâh işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın[6] Allahdan korkun. Şübhesiz ki Allah, cezâsı çok çetin olandır.**

---

[1] Medîne-i Münevvere'de vahyin son zamanlarında nâzil olmuşdur. (120) âyetdir.

[2] Gerek sizinle Cenâb-ı Hak ve gerek sizinle insanlar arasındaki teahhüdlerinizi.

[3] İhramlı olmayanın kestiğini yemek ihramlıya câizdir.

[4] Allaha ibâdete vesile kılınmış olan alâmetleri, menâsik-i haccı.

[5] Kıtâl haram olan «Receb, zilka'de, zilhicce, muharrem» ayları. Bakınız: «El-bakare» sûresi, âyet: 194.

[6] «Celâleyn». Âyet-i kerîmedeki «Birr» iyilik demekdir. Aslı, banın fethiyle «Berr = Kara, yer yüzü» dür. Bahr — Deniz» mukabilidir, sonra genişlik ma'nâsiyle «Birr» hayırlı işde genişlikde kullanıldı. Cenâb-ı Hakka nisbet olunduğu gibi ba'zan kullara da nisbet olunur: «Berr-el abdü rabbehû derler ki «Kul Rabbîne itaat etdi» demekdir. Buna göre «Birr» Allahdan sevab, kuldan itaat ma'nâsına gelir. İtaat de i'tikad ve amel olmak üzere iki nevi'dir. «Birr-ül valideyn» anaya, babaya geniş hizmetde ve iyilikde bulunmakdan ibâretdir. «Ukuk» mukabilidir. «Birr», geniş hayır münâsebetiyle, doğru söz ma'nâsında da kullanılır. Bu kelimede haccın kabulü ma'nâsı da vardır ki haccın Allahın sevâbına mazhar olduğunu bildirir. «Bürr» buğday demekdir. Çünkü buğday gıdâlar içinde en geniş suretde muhtâc olduğumuz bir maddedir. «Birr» in diğer ma'nâları: Cennet, hayır ve fazîlet, güzellik, çok iyilikde bulunmak, mutlak hacc...

«Beyzâvî» ye göre «Birr» hoşnudluğa sebeb olan her işin adıdır. «Ebüssüud» makbul

3 — Ölü[7], kan[8], domuz eti, Allahdan başkası adına boğazlanan[9], — (henüz canı üstünde iken yetişib) kesdikleriniz müstesnâ olmak üzere — boğulmuş[10], vurulmuş[11], yukarıdan yuvarlanmış[12], süsülmüş[13], canavar yırt-

---

hasletlerin ismidir, demiş. «Ruh-ül meânî» de de Cenâb-ı Hakka yaklaşdıran her şey diye ma'nâ verilmişdir. «Berr, — bânın fethiyle — lutf-ü ihsânı bütün yaratdıklarına şâmil ma'nâsını ifade etmek bakımından Cenâb-ı Hakkın isimlerindendir. Saadık, doğru sözlü, iyi insanlara ve meleklere de ıtlak olunur ki birincisinde cem'i «Ebrar», ikincisinde «Berere» dir. «Külliyyat-ı Ebilbekaa».

(Şah Veliyyullah-i Dehlevî) der ki: «Birr» insanın mele-i a'lâya boyun eğmesini, Allahın ilhâmına kavuşmada kendinden geçmesini, hakkın muradı için fânî olmasını gerekleşdirmek (ve kendisini olgunlaşdırmak) üzere işlediği her bir ameldir. Üzerine dünyada, yahud âhıretde hayır ve mükâfat terettüb eden her bir ameldir. İnsan nizâmının, üstüne kurulduğu irtifakları (medeniyyetleri) iyi ve yarar bir haale getiren her bir ameldir. (Cenâb-ı Hakka ve Resûlüne) inkıyad haaletini ifade eden, (feyza mâni') perdeleri gideren her bir ameldir...

Âyet-i kerîmedeki «İsm» — peltek se ile — lüğatda günâh demekdir. Bu münâsebetle şaraba, kumara, işkenceye, cezâya (ya'ni günâhın cezâsına) da «İsm» denilir. Bir de günâh işlemek ma'nâsına masdar olur. Âsim, esim = günâhkâr, yalancı», cem'i «Âsâm» gelir. (İmam Rağıb) a göre «İsm, esâm» insanı sevabdan geç bırakan fiillerin adıdır. Yalana da «ism» denilir. Çünkü o da günâh cümlesindendir. Bu kelime «Birr» in mukaabili olarak kabul edilmiş. «Birr» nefsi emîn ve mutmain eden (vicdâna zevk veren), ism de göğsünü (vicdânını) tırmalayan şeydir» meâlindeki hadîs o iki kelimenin tefsîrini değil, hükmünü tezammun ediyor...

İsm, şer'an ve tab'an kaçınılması vâcib olan şeydir: «Seyyid Şerif». İsm ukubete hak veren günâhdır. Onunla ancak haram olan şeyler kasdedilir, «Zenb» ile aralarında fark vardır. «Zenb» bilerek ve bilmeyerek yapılan günâh, «İsm» bilerek işlenen ve faili cezâya hak kazanan günâhdır. «Esîm» çok günâhkâr ma'nâsınadır. «Külliyat-ı Ebilbekaa».

İsm, insanın şeytana boyun eğmesini, onun muradı içinde fânî olmasını gerekleşdirmek üzere işlediği her bir ameldir. Üzerine dünyâda, yahud âhıretde şerr ile cezâ terettüb eden her bir ameldir. Medeniyyetleri bozan her bir ameldir. İnkıyada aykırı bir haalet ifâde eden, perdeleri kalınlaşdıran her bir ameldir... «Şah Veliyyullah-i Dehlevî Huccet-ul-lâh-il-bâliğa tercemesi ve şerhi».

İki hadîs-i şerîf meâli: 1) İnsanların hayırlısı çok fâideli olanıdır — Kuzaî: Câbir radıyallâhü anh», 2) Bir hayra delâlet eden de o hayrı işleyenin sevâbına kavuşur — İmam Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mes'ud radıyallâhü anh». Bakınız: «Et-tevbe» sûresi, âyet: 18 — «Yâsîn» sûresi, âyet: 12 — «El-kıyaame» sûresi, âyet: 13.

[7] Boğazlanmayarak ölen hayvan eti.

[8] Akmış kan yemek câhiliyyetde âdetdi. Pişirib yerlerdi.

[9] Câhiliyyet devrinde Arablar kurban keserlerken putlarının adlârını anarlardı. Allah bunu haram etmişdir.

[10] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ der ki: Câhiliyyetde Arablar koyunu boğarak öldürürler, etini öyle yerlerdi». Allah-ı teâlâ bunu da haram etmişdir.

[11] Odunla vurulub öldürülmüş hayvan eti. Câhiliyyetde Arablar böyle de yaparlardı. Men' edilmişdir.

[12] Yüksek bir yerden düşüb ölmüş, yahud bir kuyuya veya bir çukura yuvarlanıb ölmüş hayvan eti.

[13] Başka bir hayvan tarafından. Câhiliyyetde bu suretle ölen hayvanın eti de yenirdi.

الجزء السادس

يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا
وجوهكم وأيديكم إلى المرافق وامسحوا برءوسكم
وأرجلكم إلى الكعبين وإن كنتم جنبا فاطهروا
وإن كنتم مرضى أو على سفر أو جاء أحد منكم من الغائط
أو لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا
طيبا فامسحوا بوجوهكم وأيديكم منه ما يريد الله
ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم
وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون ۝
واذكروا نعمة الله عليكم وميثاقه الذي واثقكم
به إذ قلتم سمعنا وأطعنا واتقوا الله إن الله عليم
بذات الصدور ۝ يا أيها الذين آمنوا كونوا قوامين
لله شهداء بالقسط ولا يجرمنكم شنآن قوم
على ألا تعدلوا اعدلوا هو أقرب للتقوى واتقوا الله
إن الله خبير بما تعملون ۝ وعد الله الذين آمنوا
وعملوا الصالحات لهم مغفرة وأجر عظيم ۝

سورة المائدة

والذين كفروا وكذبوا بآياتنا أولئك أصحاب
الجحيم ۝ يا أيها الذين آمنوا اذكروا نعمت الله عليكم
إذ هم قوم أن يبسطوا إليكم أيديهم فكف
أيديهم عنكم واتقوا الله وعلى الله فليتوكل
المؤمنون ۝ ولقد أخذ الله ميثاق بني إسرائيل وبعثنا
منهم اثني عشر نقيبا وقال الله إني معكم لئن أقمتم
الصلاة وآتيتم الزكاة وآمنتم برسلي وعزرتموهم
وأقرضتم الله قرضا حسنا لأكفرن عنكم
سيئاتكم ولأدخلنكم جنات تجري من تحتها
الأنهار فمن كفر بعد ذلك منكم فقد
ضل سواء السبيل ۝ فبما نقضهم ميثاقهم
لعناهم وجعلنا قلوبهم قاسية يحرفون الكلم
عن مواضعه ونسوا حظا مما ذكروا به ولا تزال
تطلع على خائنة منهم إلا قليلا منهم فاعف
عنهم واصفح إن الله يحب المحسنين ۝

mış[14] olub da ölenler, dikili taşlar üzerinde (onlar adına) **boğazlanan[15]** (hayvanlar), **fal oklarıyle[16] kısmet** (ve hüküm) **aramanız üzerinize haram edilmişdir.** (Bütün) **bunlar yoldan çıkışdır. Bu gün kâfirler dîninizden umudlarını kesdiler. Artık onlardan korkmayın. Benden korkun. Bugün sizin dinînizi kemâle erdirdim[17], üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size dîn olarak müslümanlığı** (verib ondan) **hoşnud oldum. Kim son derece aclık haalinde çâresiz kalırsa, günâha meyil maksadı olmaksızın** (haram olan etlerden yiyebilir). **Çünkü Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.**

[14] Câhiliyyetde canavarın yırtıb öldürdüğü hayvanın artıklarını da yerlerdi.

[15] Câhiliyyetde Kâ'benin etrâfına dikilmiş (360) taş vardı. Bunlara taparlar, saygı gösterirler, kurbanlarını da burada ve bunların adına keserlerdi. Nakışlı suretlerden ibâret olan asnâm (heykelleri) bunlardan başka idi.

[16] Câhiliyyetde Kâ'be yanında bulunan ve para ile çekdirilen yedi fal oku.

[17] «Dînin hükümlerini ikmâl etdim». Bu âyet-i kerime «Hacce-tül vedâ'» arefesinde nâzil olmuşdur. En son inen ahkâm âyetidir.

4 — Kendilerine hangi şey'in halâl edildiğini sana sorarlar. De ki: «Bütün iyi ve temiz (ni'metler) size halâl edilmişdir». Allahın size öğretdiğinden öğretib (terbiye ederek) yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin ve üzerine besmele çekin. Allahdan korkun. Çünkü Allah, hesâbı pek çabuk görendir.

5 — Bugün size bütün iyi ve temiz (ni'metler) halâl kılındı. Kendilerine kitab verilenlerin yiyeceği[18] sizin için halâl olduğu gibi sizin yiyeceğiniz de onlar için halâldır. Namuskâr, zinâya sapmamış ve gizli dostlar da edinmemiş (insanlar) haalinde (yaşamanız şartıyle) mü'minlerden hür ve iffetli kadınlarla kendilerine sizden evvel kitab verilenlerden yine hür ve iffetli kadınlar dahi, siz onların mehirlerini ver (ib nikâh ed) ince (size halâldır). Kim îmanı tanımayıb kâfir olursa her halde bütün yapdığı boşuna gitmişdir ve o, âhıretde en çok ziyana uğrayanlardandır.

6 — Ey îman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinîzi ve başlarınıza meshedib, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb olduysanız boy abdesti alın. Eğer hasta olmuşsanız, yahud bir sefer üzerindeyseniz veya içinizden biri ayak yolundan gelmişse, yahud da kadınlara dokunmuşsanız ve bu halde su da bulamamışsanız o vakıt tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, binâenaleyh (niyyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah, sizin üzerinize bir güclük yapmayı dilemez, fakat iyice temizlenmenizi ve üstünüzdeki ni'metinin tamamlanmasını diler. Tâki şükredersiniz.

7 — Allahın, üzerinizdeki ni'metini ve: «Dinledik, itaat etdik» dediğiniz zaman ona andınızı[19] — ki O, sizi onunla bağlamışdır — (unutmayıb) hatırlayın. Allahdan korkun. Şübhe yok ki Allah göğüslerde olan sırrı dahi bilicidir.

8 — Ey îman edenler, Allah için hakkı[20] ayakda tutan (haakimler, insan) lar, adâletle şâhidlik eden (kimse) ler olun[21]. Bir kavme olan kîniniz, sizi adâlet yapmamanıza sevk etmesin. Adâlet yapın ki o, takvaaya çok yakın olandır. Allahdan korkun. Şüphesiz ki Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdârdır.

---

[18] Boğazladıkları, yahud bütün yemekleri veya ekmek ve yemişleri.

[19] «Akabe gecesi» nde ve «Rıdvan bîati» nde verilen kat'i sözlerinizi.

[20] «Celâleyn».

[21] Âyet-i kerîmedeki « شهداء » lâfz-ı celîli ya « كونوا Kûnû» nun ikinci haberidir, yahud « قوامين —» den haldir. «Şeyhzâde». Biz, birincisini ihtiyâr ile ma'nâyı teşmîl etdik.

[22] Yahudîlerin ve Arab müşriklerinin defaatle teşebbüs etdikleri halde bir neticeye varamadıkları müteaddit sû-i kasdlere işâretdir.

الجزء السادس

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ۝ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ۝ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

سورة المائدة

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ۝ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ۝ قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ۝ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝

9 — Allah îman edib de güzel güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanlara va'd etdi: Onlar için bir mağfiret ve çok büyük bir mükâfat vardır.**

10 — Küfredib de âyetlerimizi yalanlayanlar (a gelince:) **Onlar da alevli ateşin** (cehennemin) **yâr-ü hemdemidirler.**

11 — Ey îman edenler, Allahın, üzerinizdeki ni'metini düşünün. Hani bir gurûh size ellerini uzatmayı kurmuşdu da o, bunların ellerini sizden itib çekmişdi[22]. Allahdan korkun. Mü'minler ancak Allaha güvenib dayanmalıdır.

---

[23] Her «sıbt» ın reislerinden birer adam da o mîsâkın tatbıyk edileceğine kavmleri nâmına kefîl ve zaamîn olmuşlardı. «Celâleyn - İbni Abbas radıyallâhü anhümâ».

12 — Andolsun ki Allah Isrâil oğullarından sapasağlam söz almışdı. Biz içlerinden (ve nakıyblerinden) **on iki de kefil dikmişdik**[23]**. Allah** (onlara)[24] **demişdi ki: «Ben muhakkak sizinle berâberim. Celâlim hakkı için eğer namazı kılar, zekâtı verir, peyğamberlerime inanır, onlara kuvvetle yardım eder, Allaha güzel bir ödünc ile ikraz ederseniz**[25] **elbette sizden** (saadır olan) **kusurları örterim. Her halde sizi altından ırmaklar akar cennetlere sokarım. Artık içinizden kim bu** (mîsakdan) **sonra nankörlük ederse o. muhakkak dümdüz bir yolun ortasından sapmışdır».**

13 — (Buna rağmen) **onlar** (verdikleri) **o kat'î te'mînâtı çözüb bozmuş oldukları içindir ki biz kendilerini rahmetimizden koğduk, kalblerini kaskatı yapdık. Onlar kelimeleri**[26] (Allah tarafından) **konulan yerlerinden** (kaldırıb) **değişdirirler. Onlar nasıyhat ve ihtaar edildikleri şeylerden** (hakıykatlerden) **bir nasıyb almayı da unutdular**[27]**. Içlerinden birazı müstesnâ olmak üzere sen, onlardan dâimâ bir haainliğe muttali' olub duracaksın. Sen yine onların suçundan geç, aldırış etme. Şübhe yok ki Allah, iyilik edenleri sever.**

14 — «Biz Nasrânîyiz» diyenlerin de sağlam te'mînâtını almışdık. Neticede onlar da va'z-u ihtaar edildikleri şeylerden bir hıssa almayı unutuverdiler. Biz de aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlığı ve kîn-ü buğzu yapışdırdık. Allah onların ne (san'at) **ler yapacaklarını ileride kendilerine** (gösterib) **haber verecekdir**[28]**.**

---

[24] Onların yanında İsrâil oğullarına.

[25] Ya'ni Allah yolunda infak ederseniz.

[26] Tevratda Resûli Ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin vasıflarına ve hakıykatlere dâir olan sözleri.

[27] Resûl-i Ekrem sallellâhü âleyhi ve seleme îman etmeyi.

[28] Kendilerini feci' suretlerde cezâlandıracakdır. Bu âyet-i kerîmede, emsâlinden farklı olarak, « يصنعون » buyurulması cidden dikkati çekmektedir. Bu lâfz-ı celîl «San'at - sanâat» dendir. Vakıaa bunlar da «İş ve iş yapmak» demekdir. Fakat benzerlerinde meselâ «amel» den «ya'melun», «fi'l» den «yef'alun», «kesb» den «yeksibun, teksibun» denilib de burada yasneun» buyurulması elbette bir hikmete müsteniddir. Bu samedânî hikmetin dünyâya âid kısmı birinci ve bilhassa ikinci cihan savaşında pek bâriz bir şekilde anlaşılmışdır. Makineli harb sanâyiinde birbiriyle yarış eden ve hatır ve hayâle gelmedik bunca tahrîb vâsıtaları meydana getiren hıristiyan milletlerin bu son dünya savaşında yekdiğerini nasıl imhaa etdiklerini gördük. Bu milletlerin hepsi de aynı din ve kitâbın sâlikleridirler. Demek ki beşeriyyetin selâmeti için İslâm esaslarını ve Kur'ânın hukümlerini kabul etmekden başka çâre yokdur.

15 — Ey ehl-i kitâb, size — kitabdan gizlemekde olduğunuz şeylerin bir çoğunu meydana vuran, bir çoğundan da geçiveren — peyğamberimiz[29] gelmişdir. Size Allahdan hakıykî bir nur ve apaçık bir kitab[30] gelmişdir.

16 — Ki Allah, rızaasına uyanları onun sebebiyle selâmet yollarına doğrultur, onları, irâdesiyle, karanlıklardan aydınlığa çıkarıb kendilerini dosdoğru bir yola iletir.

17 — «Hakıykat, Allah Meryem oğlu Mesîhın kendisidir» diyenler andolsun ki kâfir olmuşdur. De ki: «O halde Allah, Meryem oğlu Mesîhi, anası (Meryem) i ve yer yüzünde bulunanların hepsinî öldürmek isterse kim Allahın her hangi bir şey'ine (saahib ve) mâlik olabilir? Göklerin, yerin ve aralarındaki her şey'in hukümranlığı Allâhındır. O, ne dilerse yaratır. Allah, her şey'in üstünde tam bir kudret saahibidîr.

18 — Yahudîlerle Nasrânîler (şöyle) dedi (ler): «Biz Allâhın oğulları ve sevgilileriyiz». De ki: «Öyle de niçin (Allah) sizi günâhlarınız yüzünden azâblandırıyor?» Bil'âkis, siz onun yaratdığından bir beşersiniz. O, kimi dilerse yarlığar, kimi dilerse azâba uğratır. Göklerin, yerin ve aralarında ne varsa hepsinin mülk-ü tasarrufu Allahındır. Son dönüş de ancak onadır.

19 — Ey ehl-i kitâb, peyğamberlerin arası kesildiği zamanda[31] size (hakıykatleri) apaçık söyleyip duran elçimiz (Muhammed) gelmişdir. Tâki «Bize ne bir rahmet müjdecisi, ne de bir azâb habercisi gelmedi» demenize (meydan kalmasın). İşte size rahmet müjdecisi de, azab habercisi de geldi artık. Allah, her şey'e hakkıyle kaadirdir.

20 — Bir zaman Musâ, kavmine (şöyle) demişdi: «Ey kavmim, Allâhın, sizin üzerinizdeki ni'metini düşünün ki içinizden peyğamberler gön-

---

[29] Hazreti (Muhammed) sallellâhü aleyhi ve sellem.

[30] «Nur» Cenâb-ı risâletmeâb efendimiz, «kitab» da Kur'andır.

[31] Bu âyet-i kerîmenin « على فترة » Kavl-i celîlindeki «Alâ» edâtı zarfiyyet içindir. «Fetret» iki peyğamber arasında peyğambersiz geçen bir devre ma'nâsınadır ki vahy ve semâvî hükümlerin sükûnu münâsebetiyle ıtlak olunmuşdur. Hazreti (İsâ) aleyhisselâm ile Resûl-i Ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem arasında altı asır kadar bir fetret zamanı geçmişdir. Bununla berâber (İbni Cevzî) nin (İbni Abbas) radıyallahü anhümâdan rivâyetine göre «(İsâ) aleyhisselâm ile bizim peyğamberîmiz arasında daha dört peyğamber gelmişdir. Bunların üçü «Yâsin» sûresinin (14) üncü âyetiyle sâbitdir». Müşârün ileyh «Dördüncüsünü bilmiyorum» diyor. Fakat (Süleyman-ı Dımeşkıy) e göre bu dördüncü peyğamber (Halîd bin Sinan) dır kî, Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem onun hakkında: Kavminin kıymetini bilmeyib) zâyi' etdiği bir nebî idi buyurmuşdur.» Eğer bunları peyğamber addedersek o halde yine (İbni Cevzi) ye göre altı asırdan (134) senesini indirmek ve bu suretle «fetret» zamanını dört küsür asır olarak tanımak lâzımdır. Allahû a'lem. (Hamîş: «İsâ aleyhisselâmdan sonra dört peyğamber var idi. Halid bin Sinân el Absî de onlardandır» sözü sahîh değildir. Müfessirin bunu bilâ sened zikrediyorlar. - Siyeri celîlei nebeviyye - Esnelmetaalib».)

derdi, sizi hükümdarlar yapdı, size kâinâtdan hiç birine vermediğini verdi.

21 — (Şöyle de söylemişdi:) **«Ey kavmim, Allâhın size takdir etdiği mukaddes yere**[32] **girin, arkalarınıza dönmeyin**[33]**. Sonra nice zararlara uğrayanlar** (ın haalin) **e dönmüş olursunuz».**

22 — Dediler ki: «Ey Musâ, doğrusu orada zorbalar güruhu var[34]**. Doğrusu, onlar oradan çıkıncaya kadar biz kat'îyyen giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de muhakkak giricileriz».**

23 — (Peyğamberlerine muhaalefetden) **korkmakda olan kimselerden Allâhın, kendilerine** (Islâm) **ni'met** (ini) **ihsân etdiği iki er**[35]**. «Onların üzerine** (şehrin) **kapı** (sın) **dan girin.** (Bir kerre) **ona girdiniz mi hiç şübhesiz ki siz gaalibsiniz**[36]**. Artık ancak Allâha güvenib dayanın,** (gerçekden) **îman etmiş kimselerseniz» dedi.**

24 — Onlar da (şöyle) **söylediler: «Yâ Musâ, onlar orada bulundukca biz oraya ilel'ebed giremeyiz. Artık sen Rabbinle berâber git! Bu suretle ikiniz harb edin! Biz mutlakaa oturucularız».**

25 — (Musâ) : **«Yârab, ben kendimle kardeşimden başkasına mâlik olmuyorum**[37]**. Artık bizim aramızla o faasıklar gürûhunun arasını sen ayır» dedi.**

26 — (Allah) **buyurdu ki: «Muhakkak orası kendilerine kırk yıl haram edilmişdir. Onlar** (oldukları) **yerde**[38] **sersem sersem dolaşacaklardır. Artık o faasıklar gürûhuna karşı tasalanma**[39]**».**

· **27 — Onlara Âdemin iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Hani onlar** (Allâha) **yaklaştıracak birer kurban takdîm etmişlerdi de ikisinden birininki kabul olunmuş, öbürününkü kabul olunmamışdı**[40]**. O** (evvelkisi, kardeşine): **«Seni elbette öldüreceğim» demişdi** (Berikî de şöyle) **söylemişdi: «Allah, ancak** (kendisinden) **korkanları** (nkini) **kabul eder».**

---

[32] «Şam» - «Celâleyn».

[33] Dininizden dönmeyin», yahud «Düşmandan korkub kaçmayın».

[34] «Âd» kavmi bekaayâsı - «Celâleyn».

[35] Yahudîlerin nakıyblerinden (Yuşa') ve (Kâleb). (Musâ) aleyhisselâm onları zorbaların ahvaalini istikşaf için göndermişdi - «Celâleyn».

[36] Çünkü orada bulunan zorbalar, yüreksiz bir sürü cesedlerden ibâretdir. - Celâleyn».

[37] Ya'ni «sözümü geçiremiyorum».

[38] «Tîh» sahrasında.

[39] (Hârun) ve (Musâ) aleyhimesselâm orada irtihal etmişlerdir. Yirmi yaşından yukarı hiç bir kimse kalmamış, hepsi ölmüşdür. Kırk yılın hitâmında (Yuşa') aleyhisselâm genclerin başına geçerek zorbalarla muhaarebe etmişdir - -«Celâleyn».

[40] O iki kardeşden (Hâbil) bir koç kesmiş, (Kaabil) de ekin vermişdi. Kabul olunan kurban (Hâbil) indi. (Kaabil) buna içerlemiş, kardeşine hased etmişdi - «Celâleyn».

قالوا يا موسى إنا لن ندخلها أبدا ما داموا فيها فاذهب
أنت وربك فقاتلا إنا هاهنا قاعدون ﴿٢٤﴾ قال رب إني
لا أملك إلا نفسي وأخي فافرق بيننا وبين القوم
الفاسقين ﴿٢٥﴾ قال فإنها محرمة عليهم أربعين سنة
يتيهون في الأرض فلا تأس على القوم الفاسقين ﴿٢٦﴾ واتل
عليهم نبأ ابني آدم بالحق إذ قربا قربانا فتقبل من أحدهما
ولم يتقبل من الآخر قال لأقتلنك قال إنما يتقبل الله
من المتقين ﴿٢٧﴾ لئن بسطت إلي يدك لتقتلني ما أنا بباسط
يدي إليك لأقتلك إني أخاف الله رب العالمين ﴿٢٨﴾
إني أريد أن تبوء بإثمي وإثمك فتكون من أصحاب
النار وذلك جزاء الظالمين ﴿٢٩﴾ فطوعت له نفسه
قتل أخيه فقتله فأصبح من الخاسرين ﴿٣٠﴾ فبعث الله
غرابا يبحث في الأرض ليريه كيف يواري سوءة
أخيه قال يا ويلتا أعجزت أن أكون مثل هذا الغراب
فأواري سوءة أخي فأصبح من النادمين ﴿٣١﴾

من أجل ذلك كتبنا على بني إسرائيل أنه من قتل
نفسا بغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل
الناس جميعا ومن أحياها فكأنما أحيا الناس
جميعا ولقد جاءتهم رسلنا بالبينات ثم إن
كثيرا منهم بعد ذلك في الأرض لمسرفون ﴿٣٢﴾ إنما
جزاء الذين يحاربون الله ورسوله ويسعون في
الأرض فسادا أن يقتلوا أو يصلبوا أو تقطع
أيديهم وأرجلهم من خلاف أو ينفوا من الأرض
ذلك لهم خزي في الدنيا ولهم في الآخرة عذاب
عظيم ﴿٣٣﴾ إلا الذين تابوا من قبل أن تقدروا عليهم
فاعلموا أن الله غفور رحيم ﴿٣٤﴾ يا أيها الذين آمنوا
اتقوا الله وابتغوا إليه الوسيلة وجاهدوا في
سبيله لعلكم تفلحون ﴿٣٥﴾ إن الذين كفروا لو أن
لهم ما في الأرض جميعا ومثله معه ليفتدوا به من
عذاب يوم القيامة ما تقبل منهم ولهم عذاب أليم ﴿٣٦﴾

يريدون

28 — «Andolsun ki beni öldürmen için elini bana uzatırsan ben seni öldürmem için elimi sana uzatıcı değilim. Çünkü ben kâinâtın Rabbi olan Allahdan korkarım».

29 — «Şübhesiz dilerim ki sen kendi günâhınla birlikde benim günâhımı da yüklenesin de o ateşin yârânından olasın. Işte zaalimlerin cezâsı budur».

30 — Nihâyet nefsi, kardeşini öldürmiye (isteyerek) **uymuş da onu öldürmüşdü, bu yüzden** (maddî, ma'nevî) **ziyana uğrayanlardan olmuşdu.**

31 — Sonra Allah bir karga gönderdi. O, yeri eşiyordu ki ona kardeşinin ölü cesedini nasıl örteceğini göstersin. «Yazıklar olsun bana, dedi, ben şu karga gibi bile olub da kardeşimin cesedini örtmekden âciz mi oldum?» Artık o, (etdiğine) **peşimanlığa düşenlerden olmuşdu.**

32 — Bundan dolayıdır ki Isrâîl oğullarına şu hakıykatı hükmetdik: Kim bir canı, bir can mukaabilinde veyâ yer yüzünde bir fesâd çıkarmakdan dolayı olmayarak, öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa bütün insanları diriltmiş gibi olur. Andolsun ki peyğamberimiz onlara beyyineler (apaçık âyetler, delîller, mu'cizeler) **getirmişdi. Sonra hakıykaten yine içlerinden bir çoğudur ki bunların arkasından,** (haalâ) **yer yüzünde** (fesâd ve cinâyet hususunda) **muhakkak haddi aşanlardır.**

33 — Allâha ve Resûlüne (mü'minlere) **harb açanların, yer yüzünde** (yol kesmek suretiyle) **fesâdcılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları, yahud** (sağ) **elleriyle** (sol) **ayaklarının çaprazvâri kesilmesi, yahud da** (bulundukları) **yerden sürülmeleridir**[41]**. Bu onların dünyâdaki rüsvaylığıdır. Âhıretde ise onlara** (başkaca) **pek büyük bir azâb da vardır.**

34 — Şu kadar ki siz kendileri üzerine kaadir olmazdan (kendilerini ele geçirmezden) **evvel tevbe eden** (muhariblerle yol kesen) **ler müstesnâdırlar**[42]**. Bilin ki şübhesiz Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

35 — Ey îman edenler, Allahdan korkun, Ona (yaklaşmıya) **vesîyle arayın ve onun yolunda savaşın. Tâki muradınıza eresiniz.**

36 — O inkâr edib kâfir olanlar (yok mu?) **eğer yer yüzünde bulunan her şey ve onun bir o kadarı daha onların olsa da kıyaamet gününün azâbından** (kurtulmak için) **onu fedâ etseler yine kendilerinden kabul olunmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır.**

37 — Onlar ateşden çıkmalarını dilerler. Halbuki onlar bundan çıkıcılar değildir. Onlar için kendilerini tutub durduracak (salıvermeyecek) **bir azâb vardır.**

38 — Erkek hırsızla kadın hırsızın — o irtikâb etdiklerine bir karşılık ve cezâ ve Allahdan (insanlara) **ıbret verici bir ukûbet olmak üzere — ellerini kesin. Allah mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet saahîbidir.**

39 — Fakat yapdığı o haksız hareketinden sonra tevbe (ve rücû) **eder, kendisini düzeltirse şübhesiz ki Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.**

---

[41] Ölüm cezâsı yalınız öldürene, asma cezâsı öldürmekle berâber yol kesen ve mal alan kimseye, kesme cezâsı yalınız mal alana, sürgün cezâsı da bunlardan başka suretlerde fesâd yapanadır. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ ile İmam (Şafiî) hazretlerinin kavli budur - «Celâleyn». (İmamı A'zam) hazretlerine göre nefiyden maksad hapisdir.

[42] Şahsî haklar afvolunmaz - «Celâleyn».

الجزء السادس

يريدون أن يخرجوا من النار وما هم بخارجين منها
ولهم عذاب مقيم ۝ والسارق والسارقة فاقطعوا
أيديهما جزاء بما كسبا نكالا من الله والله عزيز حكيم
۝ فمن تاب من بعد ظلمه وأصلح فإن الله يتوب عليه
إن الله غفور رحيم ۝ ألم تعلم أن الله له ملك
السماوات والأرض يعذب من يشاء ويغفر لمن
يشاء والله على كل شيء قدير ۝ يا أيها الرسول
لا يحزنك الذين يسارعون في الكفر من الذين قالوا
آمنا بأفواههم ولم تؤمن قلوبهم ومن الذين هادوا
سماعون للكذب سماعون لقوم آخرين لم يأتوك
يحرفون الكلم من بعد مواضعه يقولون إن أوتيتم
هذا فخذوه وإن لم تؤتوه فاحذروا ومن يرد
الله فتنته فلن تملك له من الله شيئا أولئك
الذين لم يرد الله أن يطهر قلوبهم لهم في
الدنيا خزي ولهم في الآخرة عذاب عظيم ۝

سورة المائدة

سماعون للكذب أكالون للسحت فإن جاءوك فاحكم
بينهم أو أعرض عنهم وإن تعرض عنهم فلن يضروك شيئا
وإن حكمت فاحكم بينهم بالقسط إن الله يحب
المقسطين ۝ وكيف يحكمونك وعندهم التوراة فيها
حكم الله ثم يتولون من بعد ذلك وما أولئك
بالمؤمنين ۝ إنا أنزلنا التوراة فيها هدى ونور يحكم
بها النبيون الذين أسلموا للذين هادوا والربانيون
والأحبار بما استحفظوا من كتاب الله وكانوا
عليه شهداء فلا تخشوا الناس واخشون ولا تشتروا
بآياتي ثمنا قليلا ومن لم يحكم بما أنزل الله
فأولئك هم الكافرون ۝ وكتبنا عليهم
فيها أن النفس بالنفس والعين بالعين والأنف
بالأنف والأذن بالأذن والسن بالسن والجروح
قصاص فمن تصدق به فهو كفارة له ومن
لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الظالمون ۝

ومن

40 — Hakıykatde göklerin ve yerin mülk (ü saltanat) **ı Allâhın olduğunu bilmedin mi?** (Elbette bildin). **O, kimi dilerse azâba çeker, kimi dilerse yarlığar. Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

41 — Ey peyğamber, kalbleriyle inanmadıkları halde ağızlariyle «İnandık» diyen (münafık) **larla Yahudîlerden o küfr içinde** (alabildiğine) **koşuşanlar seni mahzun etmesin[43]. Onlar, durmadan yalan dinleyen[44], senin huzûruna gelmeyen diğer bir kavm hesabına[45] casusluk eden[46]** (kimse) **lerdir. Kelimeleri** (Allah tarafından) **yerlerine konuldukdan sonra** (tutub) **bir tarafa atarlar onlar[47], «Eğer size şu** (fetva) **verilirse onu alın,**

[43] «Onlara aldırış etme» - «Zemahşerî».

[44] Ya reislerinin yalanını dinleyen, yahud huzur-ı seâdetde dinledikleri hakıykatleri tahrîf ile yalana çeviren.

[45] «Hayber» yahudîleri hesâbına.

[46] «Kurayza oğulları».

[47] Evli olub da zinâ edenlerin taşlanması hakkında Tevrat hukümlerini değişdirirler.

şâyet o verilmezse onu (kabul etmekden) **çekinin»**[48] **derler, Allah kimin sapıklığını irâde ederse artık sen Allahın ona âid** (meşiyyetini) **önlemiye hiç bir vech ile muktedir olamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki Allah, kalblerini temizlemek dilememişdir. Dünyâda hor ve hakıyr olmak onların hakkıdır. Âhiretde de onlara pek büyük bir azâb vardır.**

42 — Alabildiğine yalanı dinleyenler, haram yiyenlerdir onlar[49]**. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir. Şâyet kendilerinden yüz çevirirsen sana hiç bir şeyle zarar yapamazlar. Eğer hükmedersen aralarında adâletle hükmet. Çünkü Allah adâlet saahiblerini sever.**

43 — Hem içinde Allâhın hükmü (yazılı) **olan**[50] **Tevrat yanlarında bulunub dururken nasıl oluyor da senin hükmüne, hakemliğine mürâcaat ediyorlar ve sonra da bunun** (bu hukmünün) **arkasından yine yüz çevirib gidîyorlar? Onlar** (hiç bir şey'e) **inanan kimseler değildir.**

44 — Şübhesiz ki Tevrâtı biz indirdik ki Onda bir hidâyet, bir nur vardır. Kendisini (Allâha) **teslim etmiş olan** (İsrâil) **peyğamberler** (i), **Yahûdiler** (e âid da'valarda) **onunla hükmeder** (ler) **di. Âlimler, fakıyhler de Allâhın** (o) **kitabını hıfza me'mur oldukları için** (yine hukümlerini onunla verirlerdi). **Hepsi de onun** (Allah tarafından gönderilmiş olduğu) **üzerinde** (bil'ittifak) **şâhid idiler. O halde** (ey Yahudiler) **siz insanlardan korkmayın, benden korkun. Benim âyetlerimi az bir bahaya** (hasîs menfaatlere) **satmayın. Kim Allâhın indirdiği** (hükümler) **le hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.**

45 — Biz onda (Tevratda) **onların üzerine** (şunu da) **yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş** (karşılıkdır. Hulâsa bütün) **yaralar birbirine kısasdır. Fakat kim bunu** (bu hakkını) **sadaka olarak bağışlarsa o, kendisine** (günâhına) **keffâret** (onun yarlıganmasına vesîle) **dir. Kim Allâhın indirdiği** (ahkâm) **ile hükmetmezse onlar zaalimlerin ta kendileridir.**

---

[48] Evli iki zâni hakkında hükmüne mürâcaat etdikleri Resûli Ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem, Tevrat hükmünce onların taşlanması lâzım geleceğini söylemişdi. Yahudîler de: «Tevratda böyle bîr şey yokdur» demişlerdi. Fakat kendilerince ma'lum olduğu halde gizledikleri bu hakıykat gözlerine sokulunca şaşırıb kalmışlardı. Onlar istiyorlardı ki peyğamber efendimiz taşlamadan başka bir cezâ versin.

[49] Maksud rişvetle hüküm satan, baatılı hak yapmayı âdet edinen, zenginleri ele alıb da fakirleri ayak altında çiğneyen Yahudî haakimleridir, (Kâ'b bin Eşref) ve benzerleri gibi.

[50] Evli zânîlerin taşlanması hakkındaki hüküm.

الجزء السادس

وقفينا على آثارهم بعيسى ابن مريم مصدقا لما بين يديه من التوراة وآتيناه الإنجيل فيه هدى ونور ومصدقا لما بين يديه من التوراة وهدى وموعظة للمتقين ۝ وليحكم أهل الإنجيل بما أنزل الله فيه ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الفاسقون ۝ وأنزلنا إليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب ومهيمنا عليه فاحكم بينهم بما أنزل الله ولا تتبع أهواءهم عما جاءك من الحق لكل جعلنا منكم شرعة ومنهاجا ولو شاء الله لجعلكم أمة واحدة ولكن ليبلوكم في ما آتاكم فاستبقوا الخيرات إلى الله مرجعكم جميعا فينبئكم بما كنتم فيه تختلفون ۝ وأن احكم بينهم بما أنزل الله ولا تتبع أهواءهم واحذرهم أن يفتنوك عن بعض ما أنزل الله إليك فإن تولوا فاعلم أنما يريد الله أن يصيبهم ببعض ذنوبهم وإن كثيرا من الناس لفاسقون ۝ أفحكم الجاهلية يبغون ومن أحسن من الله حكما لقوم يوقنون ۝

سورة المائدة

يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا اليهود والنصارى أولياء بعضهم أولياء بعض ومن يتولهم منكم فإنه منهم إن الله لا يهدي القوم الظالمين ۝ فترى الذين في قلوبهم مرض يسارعون فيهم يقولون نخشى أن تصيبنا دائرة فعسى الله أن يأتي بالفتح أو أمر من عنده فيصبحوا على ما أسروا في أنفسهم نادمين ۝ ويقول الذين آمنوا أهؤلاء الذين أقسموا بالله جهد أيمانهم إنهم لمعكم حبطت أعمالهم فأصبحوا خاسرين ۝ يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين يجاهدون في سبيل الله ولا يخافون لومة لائم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله واسع عليم ۝ إنما وليكم الله ورسوله والذين آمنوا الذين يقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة وهم راكعون ۝ ومن يتول الله ورسوله والذين آمنوا فإن حزب الله هم الغالبون ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزوا ولعبا من الذين أوتوا الكتاب من قبلكم والكفار أولياء واتقوا الله إن كنتم مؤمنين ۝

46 — Arkadan da (bu peyğamberlerin) **izlerince Meryem oğlu Isâyı — kendinden evvelki Tevrâtın bir tasdikcisi olarak — gönderdik. Ona da içinde bir hidâyet, bir nur bulunan Incili — ondan evvelki Tevrâtın bir tasdikcisi ve takvaa saahibleri için bir hidâyet ve öğüd olmak üzere — verdik.**

47 — (Ve dedik ki:) **«Incîl saahibleri Allâhın, onun içinde indirdiği** (hukümler) **le hükmetsin. Kim Allâhın indirdiği** (ahkâm) **ile hükmetmezse onlar faasıkların ta kendileridir».**

48 — (Habîbim) **sana da hak olarak kitâbı** (Kur'ânı) **— kendinden evvelki kitab** (lar) **ı tasdıyk edici** (ve doğrultucu) **ve ona karşı bir şâhid olmak üzere — gönderdik. O halde** (bütün ehl-i kitab) **aralarında Allâhın** (sana) **indirdiği ile hükmet, sana gelen hakıykatden** (dönüb de) **onların hevâ** (ve heves) **lerine uyma.** (Ey Musânın, Isânın, Muhammedin, ümmetleri) **sizden her biriniz için bir şerîat, bir yol ta'yin etdik. Eğer Allah**

dileseydi (topunuzu bir şeriata tâbi') **bir tek ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği** (Muhtelif şeriâtlar dâiresi) **nde sizi imtihan etmek için** (ayırdı.) **Öyle ise** (hepiniz) **hayırlı işlerde birbirinizle yarış edin. Zâten topunuzun en son dönüb gelişi Allâhadır. Artık O, hakkında ihtilâf etmekde olduğunuz şeyleri size** (orada) **haber verecekdir.**

49 — (Ve şu emri indirdik:) **Aralarında Allâhın indirdiği** (vech) **ile hükmet, onların keyflerine uyma, Allahın sana indirdiği** (hukümlerin) **bir kısmından seni şapıtacaklar diye kaçın onlardan. Eğer onlar** (indirilen hukümleri kabulden) **yüz çevirirlerse bil ki Allah, günahlarının** (yalınız (şu) **biri** (veya şu yüz çevirmeleri) **sebebiyle bile kendilerini mutlakaa musıybete uğratmak istiyordur. İnsanlardan bir çoğu muhakkak ki Allahın emrinden dışarı çıkanlar** (gürûhu) **dur.**

50 — Onlar haalâ câhillik (devri) **nin** (o kötü)**hükmünü mü arıyorlar? Şübhesiz bir kanâata sahib olacak bir kavm ındinde hükmü Allâhdan daha güzel olan da kimdir?**

51 — Ey îman edenler, Yahûdîleri de, Nasrânîleri de kendinize yâr (ve üstünüze haakim) **edinmeyin. Onlar** (ancak) **birbirinin yârânıdırlar. İçinizden kim onları dost** (ve haakim) **edinirse o da onlardandır. Şübhesiz Allah o zaalimler gürûhuna muvaffakıyyet vermez.**

52 — İşte kalblerinde bir (nifak) **maraz** (ı) **bulunan kimselerin: «Felâketin bize** (dönüb) **çarpmasından korkuyoruz» diyerek aralarında koşuşduklarını görüyorsun. Belki Allah feth** (-u zafer) **veya kendi katından bir emir getirecek de onlar, yüreklerinde gizledikleri şey'e karşı peşîman kimseler olacaklardır.**

53 — Îman edenler de diyecek (ler) **ki: «Her halde sizinle berâber olduklarına dâir** (zaman zaman) **yemînlerini te'kîde çalışarak Allâha and içenler bunlar mı? Onların bütün yapdıkları boşuna gitmiş, bu suretle onlar en büyük zarara uğrayan** (insan) **lar olmuşlardır».**

54 — Ey îman edenler, içinizden kim dininden dönerse Allah — mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği — bir kavm getirir ki onlar Allâh yolunda savaşırlar ve hiç bir kınayanın kınamasından (dedi kodusundan) **çekinmezler. Bu, Allâhın lutf-ü inâyetidir ki onu kime dilerse ona verir. Allâh ihsânı bol olan, en çok bilendir.**

55 — Sizin yâriniz ancak Allahdır, Onun peyğamberidir, Allahın emîrlerine boyun eğici olarak namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren o mü'minlerdir.

56 — Kim Allahdan, peyğamberinden ve îman edenlerden yüz çevirirse[51]**. Hiç şüphe yok ki galebeyi kazanacak olanlar Allahın yardımcılarının**[52] **ta kendileridir.**

57 — Ey îman edenler, sizden evvel kendilerine kitab verilenlerle kâfirlerden dîninizi bir eğlence ve bir oyun (yerine) **tutanları dostlar** (ve üzerinize haakimler) **edinmeyin. Allahdan korkun, eğer** (Ona) **inanmış kimselerseniz.**

58 — (Ezanla) **birbirinizi namaza çağırdığınız zaman** (onu) **bir eğlence ve bir oyun** (mevzuu) **edinirler. Bu, kendilerinin hakıykaten akıllarını kullanmaz bir günûh olmalarındandır.**

59 — De ki: «Ey ehl-i kitâb, sizin bizden hoşlanmayışınız (**) (ın sebebi) **Allâha** (inandığımızdan) **ve bize indirilenlerle daha evvel indirilenlere îman etdiğimizden ve sizin bir çoğunuzun da faasık kimseler olduğunuzdan başka** (bir şey) **değildir».**

60 — De ki: «Allah katında bir ceza olmak bakımından bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allâhın lâ'net ve aleyhinde gazab etdiği, içlerinden maymunlar, domuzlar yaptığı kimselerle şeytana tapanlardır ki işte bunların mevkii daha kötü ve dümdüz yoldan daha sapıkdır».

61 — Size geldikleri zaman «îman etdik» derler. Halbuki onlar muhakkak küfr ile girmişler, yine muhakkak onunla çıkmışlardır. Allah onların neler gizlemekde olduklarını çok iyi bilendir.

62 — Onlardan bir çoğunu görürsün ki günâh (işlemek) **de, düşmanlık** (yapmak) **da ve haram yemeklerinde birbiriyle sür'at koşusu yaparlar. Işlemekde oldukları şey elbet ne kadar kötü!..**

63 — Bâri bilginleri, fakıyhleri onları günâh söylemelerinden ve haram yemelerinden vaz geçirmiye çalışsalardı ya. Her halde yapmakda oldukları bu (san'at) **ne kadar kötü!**

---

[51] «Tevellî» kelimesi lâfzan, yahud takdîren «an» ile ta'diye edilirse yüz çevirmek, yaklaşmayı terketmek ma'nâsına gelir. Birincisine misâl: (Mâide sûresi, âyet: 51, 56). İkincisine misâl: (Âl-i Imrân,a 63, 64, 62 — Enfâl,a 40 — Muhammed, â: 38 — Teğaabün, â: 12 — El-Ğaaşiye, â: 23) Müfredât-ı Raağıb».

[52] «Müfredât-ı Raağıb».

[**] Kaamus-ı arabî.

وإذا ناديتم إلى الصلاة اتخذوها هزوا ولعبا ذلك بأنهم قوم لا يعقلون ۝ قل يا أهل الكتاب هل تنقمون منا إلا أن آمنا بالله وما أنزل إلينا وما أنزل من قبل وأن أكثركم فاسقون ۝ قل هل أنبئكم بشر من ذلك مثوبة عند الله من لعنه الله وغضب عليه وجعل منهم القردة والخنازير وعبد الطاغوت أولئك شر مكانا وأضل عن سواء السبيل ۝ وإذا جاءوكم قالوا آمنا وقد دخلوا بالكفر وهم قد خرجوا به والله أعلم بما كانوا يكتمون ۝ وترى كثيرا منهم يسارعون في الإثم والعدوان وأكلهم السحت لبئس ما كانوا يعملون ۝ لولا ينهاهم الربانيون والأحبار عن قولهم الإثم وأكلهم السحت لبئس ما كانوا يصنعون ۝ وقالت اليهود يد الله مغلولة غلت أيديهم ولعنوا بما قالوا بل يداه مبسوطتان ينفق كيف يشاء وليزيدن كثيرا منهم ما أنزل إليك من ربك طغيانا وكفرا وألقينا بينهم العداوة والبغضاء إلى يوم القيامة كلما أوقدوا نارا للحرب أطفأها الله ويسعون في الأرض فسادا والله لا يحب المفسدين ۝

ولو أن أهل الكتاب آمنوا واتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم ولأدخلناهم جنات النعيم ۝ ولو أنهم أقاموا التوراة والإنجيل وما أنزل إليهم من ربهم لأكلوا من فوقهم ومن تحت أرجلهم منهم أمة مقتصدة وكثير منهم ساء ما يعملون ۝ يا أيها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك وإن لم تفعل فما بلغت رسالته والله يعصمك من الناس إن الله لا يهدي القوم الكافرين ۝ قل يا أهل الكتاب لستم على شيء حتى تقيموا التوراة والإنجيل وما أنزل إليكم من ربكم وليزيدن كثيرا منهم ما أنزل إليك من ربك طغيانا وكفرا فلا تأس على القوم الكافرين ۝ إن الذين آمنوا والذين هادوا والصابئون والنصارى من آمن بالله واليوم الآخر وعمل صالحا فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝ لقد أخذنا ميثاق بني إسرائيل وأرسلنا إليهم رسلا كلما جاءهم رسول بما لا تهوى أنفسهم فريقا كذبوا وفريقا يقتلون ۝

وحسبوا

64 — Yahûdîler: «Allahın eli bağlıdır (sıkıdır)**» dediler. Hay kendi elleri bağlanası ve söyledikleri** (bu söz) **den dolayı mel'un olası** (insanlar)! **Hayır,** (Allâhın) **iki eli de açıkdır. Nasıl dilerse öyle infaak eder O. Rabbinden sana indirilen** (âyetler), **onlardan bir çoğunun, andolsun ki, azgınlığını, gâvurluğunu artıracak.** (Bununla berâber) **biz onların arasına kıyaamet gününe kadar** (sürecek) **düşmanlık ve kîn bırakdık. Onlar ne zaman harb için bir ateş tutuşdurdularsa Allah onu söndürdü** (kendilerini dâimâ yeniltiye uğratdı). **Yer yüzünde hep fesadcılığa koşarlar onlar. Allah ise fesadcı olanları sevmez.**

65 — Eğer ehl-i kitâb îman edip de (fesadcılıkdan, bozğunculukdan) **sakınsalardı onların kötülüklerini her halde örter ve onları her halde ni'meti bol cennetlere sokardık.**

66 — Bir de eğer onlar Tevrâtı, İncili ve Rablerinden kendilerine indirilen (Kur'ânın hükümlerîn) **i dosdoğru tutsalar** (tatbîk ve icra etseler)

di muhakkak ki hem üstlerinden, hem ayaklarının altından yiyeceklerdi. (Her tarafl arından Allâhın ni'metlerine gark olacaklardı). **İçlerinde iktisatcı** (mutedil, tarafsız, yahud iktisâd bilgisine vâkıf) **bir zümre de vardır. Onlardan bir çoğunun yapmakda oldukları ise ne kadar kötüdür**[53].

67 — Ey peyğamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan (Allâhın) **elçiliğini tebliğ** (ve ifâ) **etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan koruyacakdır. Şübhesiz ki Allah kâfirler güruhunu muvaffak etmez.**

68 — De ki: «Ey ehl-i kitâb, Tevrâtı (n), **İncili** (n) **ve Rabbinizden size indirilen** (Kur'ânı Kerîm) **i** (n hükümlerini) **dosdoğru tatbıyk ve icrâ edilinceye kadar siz hiç bir şey** (hiç bir kanâat) **üzerinde değilsinizdir». Andolsun, sana Rabbinden indirilen** (bu Kur'an) **onlardan bir çoğunun taşkınlığını ve gâvurluğunu artıracakdır. O halde, o kâfirler güruhuna karşı gam yeme.**

69 — Şüphe yok ki îman edenlerle Yahûdî olanlar (dan), **Saabiîler** (den), **Nasrânîler** (den)[54] **kim Allâha ve âhiret gününe îman edib de iyi amel** (ve hareket) **de bulunursa artık onların üzerinde hiç bir korku yokdur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.**

70 — Andolsun ki biz İsrâîl oğullarından sapasağlam te'minât almış, onlara peyğamberler göndermişizdir. Ne zaman bir peyğamber, kendilerine canlarının hoşlanmayacağı bir şey'i getirdiyse bir takımını yalana çıkardılar, bir takımını da öldürdüler.

71 — Ve öyle sandılar ki (o yapdıkları, başlarına) **bir belâ olmayacakdır. Kör kesildiler, sağır kesildiler onlar. Sonra Allah kendilerine tevbe nasıyb etdi** (ammâ) **sonra yine içlerinden bir çoğu kör ve sağır oldular. Allah, ne yaparlarsa hakkıyle görücüdür.**

72 — «Meryem oğlu Mesîh (İsâ) **hakıykat Allahın kendisidir» diyenler, and olsun, kâfir olmuş** (lar) **dır. Halbuki** (bizzât) **Mesîh** (şöyle) **demişdi: «Ey İsrâil oğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâha kulluk edin. Zîrâ kim Allâha eş katarsa hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılar. Onun varacağı yer ateşdir. Zalimlerin hiç bir yardımcıları da yokdur».**

73 — «Allah hakıykaten üçün (üç Tanrının) **biridir» diyenler**[55] **and-**

---

[53] Bakınız: «El-bakare» sûresi, âyet: 284 - «En-nisâ'» sûresi, âyet: 123 - «Eş-şûraa» sûresi, âyet: 30 - «El-kalem» sûresi, âyet: 17 : 33.

[54] «El-bakare» sûresinin (62) nci âyetine ve hâmişine mürâcaat.

[55] Allah teâlaya Meryem ve İsâyı da şerik katanlar, onları Tanrı tanıyanlar.

وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ۝ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ۝ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ۝ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ۝ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ۝ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۝ تَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ۝ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ۝ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۝

وَإِذَا

olsun, kâfir olmuşdur. Halbuki bir tek Tanrıdan başka hiç bir tanrı yokdur. Eğer diyegeldikleri (bu sözden) **vaz ğeçmezlerse içlerinden o kâfir olanlara her halde pek acıklı bir azâb dokunacakdır.**

74 — Haalâ Allâha dönüb Onun mağfiretini istemeyecekler mi onlar? Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

75 — Meryem oğlu Mesih (Isâ) **bir peyğamberden başka** (bir şey) **değildir. Ondan evvel de peyğamberler gelib geçmişdir. Anası çok saadık bir kadındı. Ikisi de** (birer kul ve beşer olarak) **yemek yerlerdi. Bak, biz âyetleri onlara nasıl apaçık bildiriyoruz. Sonra da bak onlar nasıl** (hakıykatden) **çevriliyorlar.**

76 — De ki: «Allâhı bırakıp da size ne bir zarar, ne de bir fâide yapmıya gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki (her şey'i) **işiden,** (her şey'i) **bilen Allâhın kendisidir».**

77 — De ki: «Ey ehl-i kitâb, dîninizde haksız yere haddi aşmayın. Bundan evvel[56] hakîkaten hem kendileri sapmış, hem bir çoğunu sapdırmış[57] ve (haalâ da) **dümdüz yoldan ayrılıb sapagelmiş bir kavmin heva** (ve heve) **sine uymayın».**

78 — İsrâîl oğullarından olub da küfredenlere Dâvudun da, Meryem oğlu İsânın da diliyle lâ'net olunmuşdur. Bunun sebebi ısyan etmeleri ve ifrata sapmaları idi.

79 — Onlar işledikleri her hangi fenâlıkdan birbirini vazgeçirmiye çalışmazlardı. Hakıykat, yapmakda devam etdikleri (o hal) **ne kötü idi!..**

80 — İçlerinden[58] bir çoğunu görürsün ki (peyğambere, mü'minlere olan buğuzlarından dolayı) **kâfirlere[59] dostluk ederler. Nefislerinin kendileri için** (âhıretleri hesâbına) **öne sürdüğü** (o kötü haberler), **andolsun, ne çirkin şeylerdir.** (Çünkü onların kazancı)[60] **Allâhın kendilerine gazab etmesi ve onların o azâb içinde ebedi kalıcı olmalarıdır.**

81 — Eğer Allâha, peyğambere ve ona indirilene îman etmiş olsalardı[61] onları (kâfirleri) **dostlar edinmezlerdi. Fakat onlardan bir çoğu faasık[62] kimselerdir.**

82 — İnsanların, îman edenlere düşmanlık bakımından, en şiddetlisi, andolsun ki, Yahudilerle Allâha eş koşanları bulacaksın. Onların, îman edenlere sevgisi bakımından, daha yakınını da, andolsun, «Biz Nasrânîleriz» diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi şudur: Çünkü onların içinde keşişler[63], râhibler[64] vardır. Şübhe yok ki onlar (hakkı i'tiraf hususunda o derecede) **büyüklenmek istemezler[65].**

83 — Peyğambere indirilen (Kur'an-ı kerîm) **i dinledikleri vakıt da hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinin yaşla dolub taşdığını görürsün onların.** (Şöyle) **derler: «Ey Rabbimiz, îman etdik. Artık bizi** (hakka) **şâhid olanlarla berâber yaz[66]».**

---

[56] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin bi'setinden evvel.

[57] Ataları.

[58] Ehl-i kitabdan olan Yahudîlerden. Yahud (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre münâfıklardan.

[59] Mekke müşriklerine. Yahud (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre Yahudilere.

[60] «Kaazî Beyzâvî».

[61] Yahûdîler, yahud münâfıklar.

[62] İmandan çıkmış, yahud nifâk içinde musir.

[63] İlim ve ibâdetle meşgul adamlar.

[64] Âhiret korkusiyle dünyâyı terkedib kendilerini manastırlarda hapsedenler.

[65] Altıncı cüz'ün sonu.

[66] Bu âyetlerde îman eden Hıristiyanlara işâret buyurulmaktadır.

وإذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى أعينهم تفيض
من الدمع مما عرفوا من الحق يقولون ربنا آمنا فاكتبنا
مع الشاهدين ۝ وما لنا لا نؤمن بالله وما جاءنا
من الحق ونطمع أن يدخلنا ربنا مع القوم الصالحين
۝ فأثابهم الله بما قالوا جنات تجري من تحتها الأنهار
خالدين فيها وذلك جزاء المحسنين ۝ والذين كفروا
وكذبوا بآياتنا أولئك أصحاب الجحيم ۝ يا أيها الذين
آمنوا لا تحرموا طيبات ما أحل الله لكم ولا تعتدوا
إن الله لا يحب المعتدين ۝ وكلوا مما رزقكم الله حلالا
طيبا واتقوا الله الذي أنتم به مؤمنون ۝ لا يؤاخذكم
الله باللغو في أيمانكم ولكن يؤاخذكم بما عقدتم الأيمان
فكفارته إطعام عشرة مساكين من أوسط ما تطعمون
أهليكم أو كسوتهم أو تحرير رقبة فمن لم يجد فصيام
ثلاثة أيام ذلك كفارة أيمانكم إذا حلفتم واحفظوا
أيمانكم كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تشكرون ۝

يا أيها الذين آمنوا إنما الخمر والميسر والأنصاب والأزلام
رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون ۝ إنما
يريد الشيطان أن يوقع بينكم العداوة والبغضاء في الخمر
والميسر ويصدكم عن ذكر الله وعن الصلاة فهل أنتم منتهون
۝ وأطيعوا الله وأطيعوا الرسول واحذروا فإن توليتم
فاعلموا أنما على رسولنا البلاغ المبين ۝ ليس على الذين آمنوا
وعملوا الصالحات جناح فيما طعموا إذا ما اتقوا وآمنوا وعملوا
الصالحات ثم اتقوا وآمنوا ثم اتقوا وأحسنوا والله يحب
المحسنين ۝ يا أيها الذين آمنوا ليبلونكم الله بشيء من الصيد
تناله أيديكم ورماحكم ليعلم الله من يخافه بالغيب فمن اعتدى
بعد ذلك فله عذاب أليم ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تقتلوا الصيد
وأنتم حرم ومن قتله منكم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم يحكم به
ذوا عدل منكم هديا بالغ الكعبة أو كفارة طعام مساكين
أو عدل ذلك صياما ليذوق وبال أمره عفا الله عما سلف
ومن عاد فينتقم الله منه والله عزيز ذو انتقام ۝

84 — «Zâten biz, Rabbimizin bizi de saalihler katarına katıb koymasını unutub dururken ne diye Allaha ve bize gelen hakıykata îman etmeyelim?».

85 — İşte Allahın onların (bu) **söylediklerinden dolayı altından ırmaklar akan cennetleri — kendileri için ebedî kalıcı olmak üzere — onlara mükâfat olarak ihsân etdi. Bu, iyi hareket edenlerin mükâfâtıdır.**

86 — O inanmayıb kâfir olanlar (a), **Allâhın âyetlerini yalan sayanlar** (a gelince:) **onlar da o çılgın ateşin yârânıdırlar.**

87 — Ey îman edenler, Allahın size helâl etdiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) **haram kılmayın. Haddi aşmayın. Çünkü Allâh haddi aşanları sevmez.**

88 — Allahın size rızk olmak üzere verdiği şeylerden halâl ve tertemiz olarak yeyin. Siz, kendisine îman etmiş olduğunuz Allahdan korkun.

89 — Allah, sizi yemînlerinizdeki lâğvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmetdiği yemînler yüzünden muâhaze eder[67]**. Bunun da keffâreti âilenize yedirmekde olduğunuzun orta** (derece) **sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahud bir kul azad etmekdir. Fakat kim** (bunları) **bulamaz** (bulmıya muktedir olamaz) **sa üç gün oruç** (tutması lâzımdır). **Işte bu andetdiğiniz vakıt yeminlerinizin keffâretidir. Yemînlerinizi muhaafaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Tâki şükredesiniz.**

90 — Ey îman edenler, içki, kumar, (tapmıya mahsus) **dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bun** (lar)**dan kaçının ki murâdınıza eresiniz**[68]**.**

91 — Şeytan, içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kîn düşürmek, sizi Allâhı anmakdan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) **vaz geçdiniz değil mi?**

92 — Allaha ve Resûlüne itaat edin, sakının. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki peyğamberimizin üstüne düşen, yalnız apaçık tebliğden ibâretdir.

93 — Îman edib de güzel güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanlar** — (Bundan sonra haram olan şeylerden de) **sakındıkları, îman** (larında sebât ile) **iyi iyi işlere devam etdikleri, sonra** (haram edilen şeylerden dâima) **sakınıb** (haram olduklarına iyice) **inandıkları ve yine sakınmakda devâm ve ısrar ile güzel işler** (i arayıb onlar) **la iştiğal eyledikleri takdîrde** — (haram kılınmazdan evvel) **tatdıklarında üzerlerine hiç bir suç yokdur. Allah, iyi hareket edenleri sever**[69]**.**

94 — Ey îman edenler, Allah, görmeksizin kendisinden korkanları ayırd etmek için av (nev'in) **den ellerinizin, mızraklarınızın erişebileceği bir şeyle, andolsun ki, sizi imtihan edecekdir. Kim bundan sonra aşırı giderse ona pek acıklı bir azâb vardır.**

95 — Ey îman edenler, siz (hac veya umre için) **ihramlı bulunurken av öldürmeyin. Içinizden kim onu bilerek öldürürse** (üzerine) **öldürdüğü o hayvanın benzeri bir cezâ vardır ki Kâ'beye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere bunu içinizden adâlet sahibi iki adam hukûm** (ve takdîr) **edecekdir. Yahûd bir keffâret vardır ki** (o nisbetde) **yoksulu doyurmak, yahud onun dengi oruc tutmakdır. Tâki bu suretle o, etdiğinin vebâlini tatmış olsun. Allah geçmişi bağışladı.** (Fakat) **kim bir daha böyle yaparsa Allah ondan intikaamını alır. Allah mutlak gaalibdir, intikam saahibidir.**

---

[67] «El-bakare» sûresinin (225) inci âyetine ve hâmişine mürâcaat.

[68] Bakınız: «El-bakare» sûresi, âyet: 219 - «En-nisâ'» sûresi, âyet: 43.

[69] Bu âyet-i celîlenin meâlindeki kayıdlar «Beyzâvî» den ve «Şeyhzâde» - dendir.

أحل لكم صيد البحر وطعامه متاعا لكم وللسيارة وحرم عليكم صيد البر ما دمتم حرما واتقوا الله الذي إليه تحشرون ۝ جعل الله الكعبة البيت الحرام قياما للناس والشهر الحرام والهدي والقلائد ذلك لتعلموا أن الله يعلم ما في السماوات وما في الأرض وأن الله بكل شيء عليم ۝ اعلموا أن الله شديد العقاب وأن الله غفور رحيم ۝ ما على الرسول إلا البلاغ والله يعلم ما تبدون وما تكتمون ۝ قل لا يستوي الخبيث والطيب ولو أعجبك كثرة الخبيث فاتقوا الله يا أولي الألباب لعلكم تفلحون ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تسألوا عن أشياء إن تبد لكم تسؤكم وإن تسألوا عنها حين ينزل القرآن تبد لكم عفا الله عنها والله غفور حليم ۝ قد سألها قوم من قبلكم ثم أصبحوا بها كافرين ۝ ما جعل الله من بحيرة ولا سائبة ولا وصيلة ولا حام ولكن الذين كفروا يفترون على الله الكذب وأكثرهم لا يعقلون ۝

وإذا قيل لهم تعالوا إلى ما أنزل الله وإلى الرسول قالوا حسبنا ما وجدنا عليه آباءنا أولو كان آباؤهم لا يعلمون شيئا ولا يهتدون ۝ يا أيها الذين آمنوا عليكم أنفسكم لا يضركم من ضل إذا اهتديتم إلى الله مرجعكم جميعا فينبئكم بما كنتم تعملون ۝ يا أيها الذين آمنوا شهادة بينكم إذا حضر أحدكم الموت حين الوصية اثنان ذوا عدل منكم أو آخران من غيركم إن أنتم ضربتم في الأرض فأصابتكم مصيبة الموت تحبسونهما من بعد الصلاة فيقسمان بالله إن ارتبتم لا نشتري به ثمنا ولو كان ذا قربى ولا نكتم شهادة الله إنا إذا لمن الآثمين ۝ فإن عثر على أنهما استحقا إثما فآخران يقومان مقامهما من الذين استحق عليهم الأوليان فيقسمان بالله لشهادتنا أحق من شهادتهما وما اعتدينا إنا إذا لمن الظالمين ۝ ذلك أدنى أن يأتوا بالشهادة على وجهها أو يخافوا أن ترد أيمان بعد أيمانهم واتقوا الله واسمعوا والله لا يهدي القوم الفاسقين ۝

يوم

96 — Deniz avı yapmak ve onu yemek — kendinize de, müsâfire de fâide olmak üzere — sizin için halâl edildi. Ihramda bulunduğunuz müddetce ise kara avı haram kılındı. Huzuruna varıp toplanacağınız Allahdan korkun.

97 — Allah Kâ'beyi, o Beyt-i haraamı, o haraam olan ay (lar) **ı,** (Mekkeye hediye edilecek) **kurbanı ve** (onların) **boyunlarındaki gerdanlıkları insanlar** (ın dîn ve dünyâları) **için bir nizam yapdı. Bu da Allâhın, göklerde ne var, yerde ne varsa** (hepsini) **bildiği, Allâhın** (zâten her şey'i) **hakkıyle bilici olduğunu sizin de bilmeniz içindir.**

98 — Bilin ki Allah, muhakkâk cezâsı pek çetindir. (Bununla berâber) **Allah hakıykaten çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir de.**

99 — Peyğamberin üzerinde teblîğden başka (hiç bir vazîfe) **yokdur. Allah ne açıklar, ne gizlerseniz** (hepsini) **bilir.**

100 — De ki: «Murdarla temiz — murdarın çokluğu hoşunuza gitse de — (hiç bir zaman) **bir olmaz. Onun için, ey selîm akıl saahibleri,** (murdarı ihtiyâr etmek hususunda) **Allahdan korkun** (temizi alın). **Olur ki kurtuluşa erersiniz**[70]**.**

101 — Ey îman edenler, Allahın afvetdiği şeyleri — ki eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'an inerken sorub da hükmü kendinize izhar edilirse fenânıza gidecekdir — sormayın. Allah çok yarlığayıcıdır, cezâda da aceleci değildir[71]**.**

102 — Sizden evvel de bir kavm onları sordu da sonra o yüzden kâfirler oldular.

103 — Allah ne «Bahıyre» den, ne «Sâibe» den, ne «Vasıyle den, ne de «Ham» dan hiç birini (meşru') **kılmamışdır**[72]**. Fakat o küfredenler Allâha karşı** («Bize bunları o emretmişdir» diye) **yalan düzerler. Onların çoğunun** (avamının) **ise akılları ermez.**

---

[70] Âyet-i celîledeki «Habîs» den murad haram olan şeydir, fenâ adamdır, fenâ şeydir. Mâddeten ve ma'nen temiz olmayan her şeydir.

[71] Bu âyet-i kerîmenin nüzûlünde müteaddid sebebler zikr olunmuşdur. Ezcümle «Müslim», (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden şöyle tahrîc etmişdir: Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bize hutbe irâd buyururken dedi ki: «Ey nâs, üzerinize hacc farz olunmuşdur. O halde hacc edin». Bir adam sordu: «Her sene mi?» Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem cevab vermedi. O adam aynı süâli üç def'a sorunca şöyle buyurdu: «Sizi (kendi haalinize) bırakdığım müddetce siz de beni (kendi haalime) bırakın. Eğer evet dersem muhakkak ki (hacc) her sene için farz olur. Buna ise taakat getiremezsiniz. Sizden evvelki (ümmet) leri bir sürü süâlleri ve peyğamberlerine karşı olan ihtilâfları mahvetmişdir. Size her hangi bir şey'i emretdiğim zaman onu gücünüzün yetdiği derecede îfâya yanaşın. Bir şeyden nehyetdiğim vakıt da ondan kaçınım». «Buhaarî» nin (Sa'd bin Ebi Vakkası) radıyallâhü anhden tahrîc etdiği hadîsin meâli de şudur: Akra' bin Haabis) radıyallâhü anh haccın her sene için mi farz olduğunu Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme birbiri ardınca üç def'a sormuşdu. Bunun üzerine buyurdu ki: «Müslümanların içinde şübhesiz büyük günâh saahibi olan o kimsedir ki insanlara haram edilmedik bir şey'in hükmünü sorar da o, sırf bu süâlden dolayı haram kılınmış olur». «Tirmizî, İbni Mâce» nin (Alî bin Ebi-Taalib) radıyallâhü anhden tahriclerine nazaran bu âyet de bu münâsebetle nâzil olmuşdur.

[72] Câhiliyyet adamları bir dişi deve beş batın doğurur, beşincisi erkek olursa onun kulağını yararlar, salıverirlerdi. Ne sağarlar, ne binerler, ne de kullanırlardı. «Bahıyre» budur ki: «Bahr = Yarmak» dandır. Bir adamın başına her hangi bir derd gelirse ondan halâs için (putlar nâmına adak yapar), mürâdı haasıl olunca onu salıverir, ondan fâidelenmeyi kendisine haram kılardı. «Sâibe» de budur. Koyun dişi doğurursa kendilerinin, erkek doğurursa putlarının olurdu. Şâyed ikisini birden doğurursa «Dişi erkeğe kavuşdu» derler, bu dişiden dolayı erkeğini de kurban etmezlerdi. «Vasıyle» de budur. Bir erkek devenin dölünden on batın doğarsa onun sırtını haram sayarlar, onu hiç bir sudan ve mer'adan menetmezler ve «Sırtı himâye edilmişdir» derlerdi ki «Ham» da budur «Beyzâvî». (Bakınız: «En-en'am» sûresi, âyet: 136).

108 — (Yemînin mîrascılara reddi hakkındaki) **bu** (hüküm) **şâhidliği** (üstünüze aldığınız) **vech ile** (dosdoğru) **îfâ etmelerine, yahud yemînlerinden sonra yemînlerin** (mîrascılara tevcih ve) **reddedileceğinden korkmalarına daha yakındır. Allahdan korkun,** (emirlerini) **dinleyin. Allah, faasıklar güruhunu muvaffak etmez.**

109 — O günde ki Allah bütün peyğamberleri toplayıb da: «Size verilen o cevab nedir?»[78] diyecek, onlar da: «Bizim hiç bir bilgîmiz yok. Şübhesiz ğaybları hakkıyle bilen Sensin Sen» diyeceklerdir.

110 — Allah o zaman şöyle diyecek: «Ey Meryem oğlu Îsâ, hem senin üzerindeki, hem ananın üzerindeki (bunca) **ni'metimi hatırla. Hani ben seni Cebrâil ile desteklemişdim. Beşikde iken de, yetişgin iken de sen insanlara söz söylüyordun. Hani sana kitâbı** (yazı yazmayı), **hikmeti, Tevrâtı, İncîli öğretmişdim. Hani benim iznimle çamırdan bir kuş suretinin benzerini tasarlıyordun, içine üfürüyordun da benim iznimle bir kuş oluveriyordu. Hem anadan doğma körü, abraşı da yine benim iznimle iyi ediyordun. Hani ölüleri benim iznimle** (hayaata) **çıkarıyordun, hani İsrâil oğulları** (nın elini) **senden çekmişdim** (de seni öldürememişlerdi). **Kendilerine apaçık mu'cizeler getirdiğin zaman da içlerinden o küfredenler: «Bu, âşikâr bir büyüden başkası değildir» demişdi.**

111 — Hani havârîlere : «Bana ve resûlüme îman edin» diye ilhâm etmişdim. «Îman etdik. Hakıykî müslümanlar olduğumuza Sen de şâhid ol» demişlerdi.

112 — O vakıt havârîler: «Ey Meryem oğlu Îsâ, Rabbin bizim üstümüze gökden bir sofra indirebilir mi?» demiş, O (da): **«Eğer inanmış** (adam) **larsanız Allah** (ın kudretinden ve benim peyğâmberliğimden şübheye sapmakdan) **korkun» demişdi.**

113 — (Şöyle) **dediler: «Diliyoruz ki biz de ondan yiyelim, kalblerimiz yatışsın, senin bize hakıykaten doğru söylediğini bilelim ve biz de bunun üzerine şâhidlerden olalım».**

114 — Meryem oğlu Îsâ (düâ ederek) **dedi ki: «Hey Allah, hey bizim Rabbimiz, üstümüze gökden bir sofra indir ki bizim hem evvelimiz, hem âhirimiz için bir bayram ve senden bir âyet** (mu'cize) **olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızk verenlerin en hayırlısısın».**

115 — Allah dedi ki: «Ben onu sizin üzerinize şübhesiz indiriciyim. Artık (ondan) **sonra içinizden kim nankörlük eder** (küfre döner) **se ben**

---

[78] Ya'nî ümmetlerinizi tevhıyde da'vet etdiğiniz zaman.

يوم يجمع الله الرسل فيقول ماذا أجبتم قالوا لا علم لنا
إنك أنت علام الغيوب ۝ إذ قال الله يا عيسى ابن
مريم اذكر نعمتي عليك وعلى والدتك إذ أيدتك بروح
القدس تكلم الناس في المهد وكهلا وإذ علمتك
الكتاب والحكمة والتوراة والإنجيل وإذ تخلق
من الطين كهيئة الطير بإذني فتنفخ فيها فتكون طيرا
بإذني وتبرئ الأكمه والأبرص بإذني وإذ تخرج
الموتى بإذني وإذ كففت بني إسرائيل عنك إذ جئتهم
بالبينات فقال الذين كفروا منهم إن هذا
إلا سحر مبين ۝ وإذ أوحيت إلى الحواريين أن آمنوا بي
وبرسولي قالوا آمنا واشهد بأننا مسلمون ۝ إذ قال
الحواريون يا عيسى ابن مريم هل يستطيع ربك أن ينزل
علينا مائدة من السماء قال اتقوا الله إن كنتم مؤمنين
۝ قالوا نريد أن نأكل منها وتطمئن قلوبنا ونعلم
أن قد صدقتنا ونكون عليها من الشاهدين ۝

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا أنزل علينا مائدة من السماء
تكون لنا عيدا لأولنا وآخرنا وآية منك وارزقنا وأنت خير
الرازقين ۝ قال الله إني منزلها عليكم فمن يكفر بعد منكم
فإني أعذبه عذابا لا أعذبه أحدا من العالمين ۝ وإذ قال الله
يا عيسى ابن مريم أأنت قلت للناس اتخذوني وأمي إلهين
من دون الله قال سبحانك ما يكون لي أن أقول ما ليس لي بحق
إن كنت قلته فقد علمته تعلم ما في نفسي ولا أعلم ما في نفسك
إنك أنت علام الغيوب ۝ ما قلت لهم إلا ما أمرتني
به أن اعبدوا الله ربي وربكم وكنت عليهم شهيدا ما دمت
فيهم فلما توفيتني كنت أنت الرقيب عليهم وأنت على كل
شيء شهيد ۝ إن تعذبهم فإنهم عبادك وإن تغفر لهم فإنك
أنت العزيز الحكيم ۝ قال الله هذا يوم ينفع الصادقين صدقهم
لهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها أبدا رضي الله
عنهم ورضوا عنه ذلك الفوز العظيم ۝ لله ملك
السماوات والأرض وما فيهن وهو على كل شيء قدير ۝

onu muhakkak ki kâinatdan hiç birini azâblandırmayacağım bir azâb ile azâblandırırım».

116 — Allah: «Ey Meryem oğlu Îsâ, insanlara Allahı bırakıb da beni ve anamı iki tanrı edininiz diyen sen misin?» dediği zaman o, (şöyle) **söyledi: «Seni tenzîh ederim** (ya Rab), **hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse elbette bunu bilmişsindir. Benim içimde olan** (her) **şey'i Sen bilirsin. Ben ise Senin zâtinde olanı bilmem. Şübhesiz ki ğaybları hakkıyle bilen Sensin Sen».**

117 — Ben onlara senin bana emretdiğinden başkasını söylemedim, (dediğim hep şu idi:) **«Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâha kulluk edin. Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcu idim. Fakat vaktâ ki Sen beni** (içlerinden) **aldın, üstlerinde nigehban yalınız Sen oldun.** (Zâten) **Sen** (her zaman) **her şey'e hakkıyle şâhidsin».**

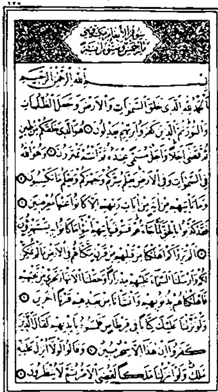
118 — **«Eğer kendilerine azâb edersen şübhe yok ki onlar Senin kullarındır. Eğer onları yarlığarsan mutlak gaalib** (ve) **yegâne hukûm ve hikmet saahibi olan da hakıykaten Sensin Sen»**[79].

119 — (Bu süâl ve cevablardan sonra) **Allah dedi** (diyecek) **ki: «Bu** (gün) **doğru söyleyenlerin sadâkatları kendilerine fâide vereceği bir gündür. Altından ırmaklar akan cennetler — ki orada ebedî ve dâimî kalıcıdırlar — Onlarındır. Allah kendilerinden raazî olmuşdur, kendileri de Ondan raazî olmuşlardır ve işte bu, en büyük kurtuluş ve seâdetdir».**

120 — **Göklerin, yerin ve içlerinde ne varsa** (hepsinin) **mülk** (-ü tasarruf) **u Allâhındır. O her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

---

[79] Resulüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem bütün bir gecede bu âyeti okuyarak ümmetinin afvini niyâz etmişdir «Nesei: Ebûzer radıyallâhü anh».

«6» ncı SURE

«EL-EN'ÂM» SURESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

1 — **Hamd olsun — O gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden[2] — Allaha. Kâfir olanlar** (bunca âyet ve delîllerin zuhurundan) **sonra** (bunları veya bunlardan bir kısmını) **haalâ Rableriyle denk tutuyorlar.**

2 — **O, sizi bir çamırdan yaratan, sonra ölüm zamanını hükm-ü takdîr edendir. Bir de Onun katında ma'lûm** (başka) **bir ecel vardır[3].** (Ey kâfirler, bunu bilib durdukdan) **sonra da haalâ** (ba's hakkında) **şübhe edersiniz hal**

3 — **O, göklerde de, yerde de** (ibâdete müstehık olan) **Allahdır. Sizin içinizi de bilir O, dışınızı da.** (Hayr ve şer) **ne kazanacağınızı da bilir O.**

4 — **Onlara** (Mekkelilere) **Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, onlar ille bundan yüz çeviricilerdir.**

---

[1] Bu sûre-i celîle Mekke-i mükerremede nâzil olmuşdur. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre hepsi bir def'ada inmişdir. Ancak 91, 92, 93, ve 151, 152, 153 üncü âyetlerin nüzulü Medîne-i münevverededir). Bu babda başkaca rivâyetler de vardır. Sûrenin âyetleri (165) dir.

[2] İmam (Süddî) ye göre karanlıklardan murad gecenin karanlıkları, nurdan murad da gündüzün aydınlığıdır. (Hasanı Basrî) ye göre zulümât, küfr; nur, îmandır. Ba'zıları da zulümâtı cehil, nuru ilim; birincisi cehennem, ikincisi cennet diye tefsîr etmişlerdir.

[3] Bu iki ecel hakkında muhtelif rivâyetler vardır. (Hasen, Katâde, Dahhâk) e göre birinci ecel doğumdan ölüme kadar olan müddet, ikinci ecel ölümden ba's vaktına kadar olan zamandır. Ya'ni birincisi şahsî ecel, ikincisi umumî eceldir.

5 — İşte onlar hak (olan Kur'ân) **ı, kendilerine gelince, yalanlamışlardır. Fakat yakında onlara ne ile alay etmekde olduklarının** (müdhiş) **haberleri gelecekdir**[4].

6 — Biz, kendilerinden evvel nice nesil (ler) **i helâk etdik, görmediler mi?** (Ey Mekkeliler) **biz onlara yer** (yüzün) **de size vermediğimiz** (bütün) **imkânları verdik, gökden üstlerine bol bol** (yağmurlar) **gönderdik,** (evlerinin) **altlarından akar ırmaklar yapdık**[5] **da günâhları yüzünden yine onları yok edib arkalarından başka nesil** (ler) **peydâ etdik.**

7 — (Habîbim) **eğer sana kâğıd içinde** (yazılı) **bir kitab göndermiş olsaydık da kendileri de elleriyle onu tutmuş bulunsalardı o küfredenler yine behemehal: «Bu, apaçık bir büyüden başkası değildir» derlerdi.**

8 — Ona (peyğambere «Bizim de görebileceğimiz) **bir melek gönderilmeli değil miydi?» dediler**[6]**. Eğer biz** (öyle) **bir melek gönderseydik elbette** (helâkleri) **iş** (i) **bitirilmiş olur, sonra** (tevbe etmeleri de beklenmez,) **kendilerine göz bile açdırılmazdı.**

9 — Eğer onu (peyğamberi) **bir melek yapsaydık onu** (o meleği) **de her halde bir adam** (suretinde) **gösterir ve her halde onları yine düşmekde oldukları şüpheye düşürürdük**[7].

10 — (Habîbim) **andolsun, senden evvelki peyğamberlerle de istihzâ** (alay) **edildi de eğlenmekde oldukları şey** (ler, ya'nî hak), **içlerinden o maskaralık edenleri çepeçevre kuşatıverdi.**

11 — De ki: «Yer (yüzün) **de gezib dolaşın, sonra da bakın ki** (peyğamberleri) **yalanlayanların sonu nice olmuşdur».**

12 — De ki: «Göklerde ve yerde olan her şey kimin?» De ki: «Allahındır». O, rahmeti kendi üstüne yazmışdır[8]**. Hepinizi, hakkında hiç bir**

---

[4] Dünyâda da, âhiretde de onun fecî' âkıbetini ve cezâsını göreceklerdir «Beyzâvî».

[5] Ya'ni onları zengin bağçelere, bereketli mahsullere, cennet gibi yaşanacak güzel güzel yerlere mâlik kıldık.

[6] Bu âyetdeki «Levlâ», «hellâ» demekdir «Celâleyn».

[7] İnsanlar melekleri aslî mâhiyyetleriyle idrâk edemezlerdi. Onun için mutlakaa bir adam kıyâfetinde gönderilmek lâzımdı. O vakıt da «Bu, melek mi, insan mı?» diye şübheye düşecekleri muhakkakdı.

[8] Ya'ni fazl-u keremiyle iltizâm etdi. «Rahmet» den murad iki cihâna şâmil ilâhi rahmetdir ki bunda ma'rifetullâha hidâyet de, deliller ikaamesi, kitablar inzâli suretiyle tevhîd-i bârîye ılim de, hattâ küfre karşı imhâl de dâhildir «Beyzâvî».

ولو جعلناه ملكا لجعلناه رجلا وللبسنا عليهم
ما يلبسون ۝ ولقد استهزئ برسل من قبلك فحاق
بالذين سخروا منهم ما كانوا به يستهزءون ۝ قل سيروا
في الأرض ثم انظروا كيف كان عاقبة المكذبين ۝
قل لمن ما في السموات والأرض قل لله كتب على نفسه
الرحمة ليجمعنكم إلى يوم القيمة لا ريب فيه الذين
خسروا أنفسهم فهم لا يؤمنون ۝ وله ما سكن
في الليل والنهار وهو السميع العليم ۝ قل أغير الله
أتخذ وليا فاطر السموات والأرض وهو يطعم
ولا يطعم قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم ولا تكونن
من المشركين ۝ قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب
يوم عظيم ۝ من يصرف عنه يومئذ فقد رحمه وذلك
الفوز المبين ۝ وإن يمسسك الله بضر فلا كاشف
له إلا هو وإن يمسسك بخير فهو على كل شيء قدير ۝
وهو القاهر فوق عباده وهو الحكيم الخبير ۝

قل أي شيء أكبر شهادة قل الله شهيد بيني وبينكم وأوحي إلي
هذا القرآن لأنذركم به ومن بلغ أئنكم لتشهدون أن مع
الله آلهة أخرى قل لا أشهد قل إنما هو إله واحد وإنني بريء مما
تشركون ۝ الذين آتيناهم الكتاب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم
الذين خسروا أنفسهم فهم لا يؤمنون ۝ ومن أظلم ممن افترى
على الله كذبا أو كذب بآياته إنه لا يفلح الظالمون ۝ ويوم
نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم الذين كنتم
تزعمون ۝ ثم لم تكن فتنتهم إلا أن قالوا والله ربنا ما كنا
مشركين ۝ انظر كيف كذبوا على أنفسهم وضل عنهم ما كانوا
يفترون ۝ ومنهم من يستمع إليك وجعلنا على قلوبهم أكنة
أن يفقهوه وفي آذانهم وقرا وإن يروا كل آية لا يؤمنوا بها حتى
إذا جاءوك يجادلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أساطير
الأولين ۝ وهم ينهون عنه وينأون عنه وإن يهلكون إلا
أنفسهم وما يشعرون ۝ ولو ترى إذ وقفوا على النار فقالوا
يا ليتنا نرد ولا نكذب بآيات ربنا ونكون من المؤمنين ۝

ولو

şübhe olmayan kıyâmet gününe (götürüb) **toplayacakdır. Nefislerini sen büyük ziyana uğratanlar** (yok mu?)[9]**: Işte îman etmeyecek olanlar onlardır.**

13 — Gecenin ve gündüzün içinde barınan her şey Onundur. O, hakkıyle işidendir, gerçek bilendir.

14 — De ki: «Gökleri, yeri yokdan var eden[10] **— ki O yedir** (ib besl)**iyor, kendisi yediril** (ib beslen) **miyor** (ve bundan münezzeh bulunuyor) **Allahdan başkasını mı Tanrı**[11] **edinecekmişim ben»? De ki: «Bana hakıykaten müslüman olanların birincisi olmaklığım emredildi. Sakın Allâha eş tutanlardan olma** (denildi)**».**

15 — De ki: «Eğer ben Rabbime ısyan edersem o büyük günün azâbından elbette korkarım».

---

[9] Fıtrat-ı asliyyeden ve akl-ı selîmden ıbâret olan sermâyelerini zayi' etmek suretiyle «Beyzâvî».

[10] «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[11] «Beyzâvî».

16 — «Ogün kim azâbdan döndürülür (kurtarılır) **sa muhakkak ki** (Allah) **onu esirgemişdir. Apaçık kurtuluş** (ve seâdet) **de işte budur».**

17 — Eğer Allah sana bir belâ dokundurursa onu kendisinden başka hiç bir giderici yokdur. Eğer sana bir hayır (ve ni'met) **de dokundurursa... Işte O, her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

18 — O, kullarının üstünde (eşsiz) **kahr** (galebe ve tasarruf) **saahibidir. O, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir, her şeyden hakkıyle haberdârdır.**

19 — De ki: «Şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük?» De ki: «Benimle sizin aranızda (hak peyğamber olduğuma) **Allah hakkıyle şâhiddir. Şu Kur'an bana — sizi de,** (sizden sonra) **erişen** (ler) **i de 'inzâr**[12] **etmekliğim için — vahyolundu. Allahla berâber başka tanrılar da olduğuna gerçekden siz mi şâhidlik ediyorsunuz»? De ki: «Ben** (buna) **şâhidlik etmem». De ki: «O, ancak bir tek Tanrıdır ve sizin eş tutmakda olduğunuz nesnelerle muhakkak ki benim bir ilişiğim yokdur».**

20 — Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler[13] **onu** (o hak peyğamberi) **öz oğullarını nasıl tanıyorlarsa öyle tanırlar. Nefislerini husrâna uğratanlar** (yok mu?) **Işte onlardır ki** (peyğambere) **inanmazlar.**

21 — Allaha karşı bir yalan uydurandan, yahud onun âyetlerini yalan sayandan daha zaalim de kimdir? Şu muhakkak ki o zaalimler muradlarına ermeyecekdir.

22 — Hele onları hep birden toplayacağımız ve (bundan) **sonra Allâha eş tutanlara: «Nerde** (tapındığınız ve) **boş yere da'vâsını gütdüğünüz ortaklarınız? diyeceğimiz gün...**

23 — (Bu süâlden) **sonra** (gûyâ kurtulabilmeleri için) **onların** (baş vuracakları) **fitne: «Rabbimiz olan** (Sen) **Allâha andederiz ki biz eş tutanlardan değildik» demelerinden başka** (bir şey) **olmadı** (olmayacakdır).

24 — Bak, vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler, düzmekde oldukları şeyler (a yapma tanrılar) **da** (nasıl) **kendilerinden ayrılıb gaaib oldu!**

25 — Içlerinden sana kulak verib de (okuduğun Kur'ânı) **dinleyenler vardır. Halbuki biz, onu iyice anlayabilmelerine mâni' olmak için yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar** (istedikleri) **her mu'cizeyi görseler yine ona inanmazlar. Hattâ o küfreden-**

---

[12] «El-bakare» sûresi, âyet: 6 - hâmiş: 9.
[13] Maksud, zamân-ı risâletdeki Yahudi ve Nasrânî bilginleridir.

ler sana geldikleri zaman seninle çekişmiye kalkışarak: «Bu (Kur'an), **eskilerin masallarından başka** (bir şey) **değildir der** (ler)[14].

26 — Onlar, hem (insanları) **bundan** (peyğambere yaklaşmakdan) **vaz geçirmiye çalışırlar, hem kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar bilmeyerek kendilerinden başkasını helâke sürüklemiş olmuyorlar.**

27 — Onlar ateşin karşısında durdurulub da: «Ah bize ne olurdu, (dünyâya) **bir geri döndürülseydik, Rabbimizin âyetlerini yalan saymasaydık, îman edenlerden olsaydık» dedikleri zaman** (onları) **bir görsen!**

28 — Hayır, öteden beri gizleyegeldikleri, şeyler açıkca karşılarına dikilib çıkdı (ğından böyle söylüyorlar. Yoksa) **geri gönderilseler bile yine vaz geçirilmek istendikleri şeylere döneceklerdir. Çünkü onlar, şübhesiz yalancıdırlar.**

29 — Dediler ki: (Bu) **dünyâ hayâtımızdan başka bir hayat yokdur. Biz bir daha diriltilecekler değiliz».**

30 — Rablerinin huzurunda durdurulduklar zaman sen (onları) **bir görsen!** (O vakıt Allah) **«Şu** (âlem) **hak değil miymiş?» demiş, onlar da «Rabbimize andolsun, evet» demişlerdir** (diyeceklerdir). **«Öyle ise, dedi** (diyecek), **küfür** (ve inkâr) **edegeldiğiniz şeyler yüzünden tadın azâbı»!**

31 — Allâhın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar gerçek en büyük ziyana uğramışdır. Nihâyet kendilerine ansızın kıyâmet günü çatdığı zaman, onlar (günâh) **yüklerini sırtlarının üstüne yükleyerek, demişler** (diyecekler) **ki: «orada** (Hayatda) **yapdığımız taksîrlerden dolayı eyvah bize!.. Dikkat edin, ne kötüdür o yüklenib taşıyacakları şeyler!**

32 — Dünyâ hayâtı bir oyundan, bir oyalanmadan başka bir şey değildir[15]. Âhiret yurdu ise sakınacaklar (takvaaya erecekler) **için elbet daha hayırlıdır. Haalâ aklınız başınıza gelmeyecek mi?**

---

[14] Arab müşriklerinden (Ebu Süfyan, Velîd, Nadr, Utbe, Şeybe, Ebu Cehil) ve arkadaşları toplanıb Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemi Kur'an okurken dışarıdan dinlediler. (Nadr) daha önlerinde idi. Ona sordular: «Ne diyor»? O, Ne dediğini bilmiyorum. Şu kadar ki dilini kımıldatarak eskilerin masallarını söylüyor gaalibâ...» cevâbını verdi. (Ebu Süfyan) dayanamadı: «Öyle amma, dedi, ben onun söylediklerinden bir kısmının hak olduğuna inanıyorum». Bunun üzerine (Ebu Cehil): «Sakın sakın buna âid bir şey'i ıkrar etme», bir rivâyetde de «Elbette ölüm bize bundan ehvendir» dedi. Sebebi nüzûlü budur «Beyzâvî - Haazin».

[15] Meşhurdur: Hazreti (Alî) radıyallahü anhe «Dünyâ nedir?» diye sormuşlar. Demiş ki: «Seni Mevlândan alıkoyan her şey».

بل بدا لهم ما كانوا يخفون من قبل ولو ردوا لعادوا لما نهوا عنه وإنهم لكاذبون ۝ وقالوا إن هي إلا حياتنا الدنيا وما نحن بمبعوثين ۝ ولو ترى إذ وقفوا على ربهم قال أليس هذا بالحق قالوا بلى وربنا قال فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون ۝ قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة قالوا يا حسرتنا على ما فرطنا فيها وهم يحملون أوزارهم على ظهورهم ألا ساء ما يزرون ۝ وما الحياة الدنيا إلا لعب ولهو وللدار الآخرة خير للذين يتقون أفلا تعقلون ۝ قد نعلم إنه ليحزنك الذي يقولون فإنهم لا يكذبونك ولكن الظالمين بآيات الله يجحدون ۝ ولقد كذبت رسل من قبلك فصبروا على ما كذبوا وأوذوا حتى أتاهم نصرنا ولا مبدل لكلمات الله ولقد جاءك من نبإ المرسلين ۝ وإن كان كبر عليك إعراضهم فإن استطعت أن تبتغي نفقا في الأرض أو سلما في السماء فتأتيهم بآية ولو شاء الله لجمعهم على الهدى فلا تكونن من الجاهلين ۝

إنما يستجيب الذين يسمعون والموتى يبعثهم الله ثم إليه يرجعون ۝ وقالوا لولا نزل عليه آية من ربه قل إن الله قادر على أن ينزل آية ولكن أكثرهم لا يعلمون ۝ وما من دابة في الأرض ولا طائر يطير بجناحيه إلا أمم أمثالكم ما فرطنا في الكتاب من شيء ثم إلى ربهم يحشرون ۝ والذين كذبوا بآياتنا صم وبكم في الظلمات من يشإ الله يضلله ومن يشأ يجعله على صراط مستقيم ۝ قل أرأيتكم إن أتاكم عذاب الله أو أتتكم الساعة أغير الله تدعون إن كنتم صادقين ۝ بل إياه تدعون فيكشف ما تدعون إليه إن شاء وتنسون ما تشركون ۝ ولقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فأخذناهم بالبأساء والضراء لعلهم يتضرعون ۝ فلولا إذ جاءهم بأسنا تضرعوا ولكن قست قلوبهم وزين لهم الشيطان ما كانوا يعملون ۝ فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم أبواب كل شيء حتى إذا فرحوا بما أوتوا أخذناهم بغتة فإذا هم مبلسون ۝

33 — (Habîbim) **şu hakıykatı çok iyi biliyoruz ki**[16] **onların söyleyegeldikleri** (sözler) **seni her halde tasaya düşürüyor. Onlar hakıykatde seni yalanlamıyorlar, fakat o zaalimler bile bile Allâhın âyetlerini inkâr ediyorlar**[17].

34 — Andolsun, senden evvelki peyğamberler (in kendileri) **yalanlanmışdı da tekzîb edildikleri ve ezâya uğratıldıkları şeylere karşı sabr-**

[16] Bu âyet-i kerîmenin başındaki « قد » kelimesi fi'lin ziyâdesini ve kesretini ifâde etmektedir. Ya'ni taklîl için değil, teksîr içindir «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[17] (Ebu Cehil), Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve selleme: «Biz sana yalancı demiyoruz. Çünkü senin ne kadar emîn ve saadık olduğuna hepimiz kaaniiz. Biz ancak Allâhın âyetlerini inkâr ediyoruz» demişdi... «Tirmizî - Haakim - Şifâ-i şerîf: Ali radıyallâhü anh». Gerek bu âyet-i kerîme ve gerek ondan sonraki âyet-i celîle Resûli zîşan sallellâhü aleyhi ve sellem efendimizi tesliye ve taltıyf sadedinde inzâl buyurulmuşlardır. Kur'anda bunların daha bir çok benzerleri vardır, şunlar o kabîldendir: (Bakınız: «El-a'râf, âyet: 150 — «El-hıcr», âyet: 97 — «El-kehf», âyet: 6 — «Eş-Şuarâ'», âyet: 3).

etmişlerdi. Nihâyet onlara yardımımız gelib yetişdi. Allâhın kelimelerini (katlananlar hakkındaki nusret va'dini) **değişdirebilecek** (hiç bir ferd ve kuvvet) **yokdur. Andolsun,** (tarafımdan) **gönderilen** (o peyğamber) **lerin haberinden bir kısmı sana da geldi.**

35 — Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır gelmiş olub da kendilerine bir âyet (bir mu'cize) **getirmen için yerde bir baca veyâ gökde bir merdiven araman** (gibi ham ve icabsız teklîflere) **uymak istersen**[18] (şunu bil ki) **eğer Allah dileseydi onların hepsini muhakkak hidâyet üzerinde toplardı. O halde sakın bilmeyenlerden olma.**

36 — Ancak seni (can kulağıyle) **dinleyenlerdir ki** (da'vetine) **icâbet eder. Ölüler** (e gelince:) **Onları da Allah diriltir. Sonra yine ancak Ona döndürülürler.**

37 — (Şöyle) **dediler: «Ona Rabbinden bir âyet** (mu'cize) **indirilmeli değil miydi?». De ki: «Şübhesiz Allah âyet** (mu'cize) **indirmiye kaadirdir». Fakat onların çoğu bilmezler**[19]**.**

38 — Yerde yürüyen hiç bir hayvan ve iki kanadıyle uçan hiç bir kuş haric olmamak üzere hepsi sizin gibi ümmetlerdir[20]**. Biz o kitabda**[21] **hiç bir şey'i eksik bırakmadık. Nihâyet** (hepsi de) **ancak Rablerine toplanıb getirilirler.**

39 — Âyetlerimizi yalanlayanlar karanlıklarda (kalmış) **sağırlar, dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu şaşırtır, kimi de dilerse onu doğru yol üstünde tutar.**

40 — De ki: «Bana haber verir misin[22]**: Eğer size Allahın azâbı gelir, yahud size kıyâmet gelib çatarsa Allahdan başkasını mı çağıracaksınız? Eğer** (putlarınızın şefâatcı olduğunu söylemekde) **saadık** (adamlar) **iseniz** (çağırın onları bakayım)»!

41 — Hayır, (putlarınızı değil) **ancak Onu** (Allâhı) **çağırır** (Ona düâ

---

[18] Bu «Uymak istersen» cümlesi « فان استطعت » cümle-i celîlesinin karşılığıdır. Çünkü «İstif'âl» bâbından olan «İstitaa» daki bu ma'nâ esasdır. Şân-ı peygâmberîye daha lâyık olan da budur.

[19] Öyle bir âyetin nüzûlü, inkâr etdikleri takdîrde, başlarına belâ açar. Bunu bilmezler.

[20] İmam (Mücâhid) e göre «Ümmetler» den maksad muhtelif cinslerdir. Tevhîd ve ma'rifetde, gıdâlanmakda, rızıklarını aramada, tehlikelerden korunmakda, yaratılışda, ölümde, ba'sde sizin gibidir demekdir.

[21] Yahud: levh-i mahfuzda.

[22] «Celâleyn - Haazin».

ve ilticâ eder) **siniz. O da kendisine çağırdığınız her hangi bir şey'i** (belâyı), **dilerse, açar** (önler, giderir) **ve** (o vakıt) **siz** (Allâha) **eş tutmakda olduğunuz şeyleri** (putları hatırınıza bile getirmeyerek) **unutursunuz.**

42 — Andolsun ki biz, senden evvelki ümmetlere de peyğamberler gönderdik de (küfr-ü inkârlarından dolayı) **kendilerini çetin bir yoksullukla, çeşitli hastalıkla**[23] **yakaladık, olur ki yalvarırlar,** (tevbe ederler diye).

43 — İşte onlar kendilerine (öyle) **bir azâbımız**[24] **gelib çatdığı zaman olsun yalvarmalı değil miydiler? Fakat yürekleri katılaşmış, şeytan da yapmakda oldukları** (ma'siyetleri) **süsleyib püslemişdi.**

44 — Onun için bunlar kendilerine ne hatırlatıldı, öğüd verildiyse onları unutunca üzerlerine her şey'in (her zevkin, her ni'metin) **kapılarını açdık, nihâyet kendilerine verilen o şeyler** (o genişlik ve o serbestlik) **yüzünden** (tam şımarıb) **ferahlandıkları vakıt da onları ansızın tutub yakalayıverdik ve artık o anda onlar bütün ümîdlerinden mahrum kaldılar.**

45 — İşte bu suretle, zulm edenler güruhunun ardı arkası kesilmişdi. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allâhındır.

46 — (Habîbim, Mekkelilere) **de ki: «Bana haber verin: Eğer Allah kulağınızı, gözlerinizi al** (ıb sizi sağır ve kör bırak) **ırsa, kalblerinizin üstüne bir de mühür vurursa Allahdan başka onları size getirecek tanrı kimdir»? Bak, âyetlerimizi türlü türlü nasıl açıklıyoruz da onlar yine** (bu âyetlerimizden) **yüz çeviriyorlar.**

47 — De ki: «Bana haber verin: Eğer Allâhın azâbı ansızın (habersizce), **yahud açıkdan açığa gelib size çatarsa zaalimler güruhundan başkası helâke uğratılmış olur mu»?**

48 — Biz peyğamberleri rahmetimizin müjdecileri ve azâbımızın habercileri olmakdan başka (hal ve sıfatlarla) **göndermeyiz. O halde kim îman eder ve** (kendini) **düzeltirse onların üzerine hiç bir korku yokdur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.**

49 — Âyetlerimizi yalan sayanlar (a gelince:) **Onlara da, sapmış oldukları fısk yüzünden, azâb dokunacakdır.**

50 — De ki: «Size benim yanımda Allâhın hazîneleri var demiyorum. Ben gaybı bilmem. Size hakıykat ben bir meleğim de demiyorum. Ben, bana vahyolunmakda olan (Kur'an) **dan başkasına uymam. De ki: «Görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz»?**

---

[23] «Celâleyn».
[24] «Celâleyn».

فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين ۝
قل أرأيتم إن أخذ الله سمعكم وأبصاركم وختم على قلوبكم
من إله غير الله يأتيكم به انظر كيف نصرف الآيات ثم هم
يصدفون ۝ قل أرأيتكم إن أتاكم عذاب الله بغتة
أو جهرة هل يهلك إلا القوم الظالمون ۝ وما نرسل
المرسلين إلا مبشرين ومنذرين فمن آمن وأصلح فلا خوف
عليهم ولا هم يحزنون ۝ والذين كذبوا بآياتنا يمسهم
العذاب بما كانوا يفسقون ۝ قل لا أقول لكم عندي
خزائن الله ولا أعلم الغيب ولا أقول لكم إني ملك
إن أتبع إلا ما يوحى إلي قل هل يستوي الأعمى والبصير
أفلا تتفكرون ۝ وأنذر به الذين يخافون أن يحشروا
إلى ربهم ليس لهم من دونه ولي ولا شفيع لعلهم يتقون
۝ ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون
وجهه ما عليك من حسابهم من شيء وما من حسابك
عليهم من شيء فتطردهم فتكون من الظالمين ۝

وكذلك فتنا بعضهم ببعض ليقولوا أهؤلاء من الله
عليهم من بيننا أليس الله بأعلم بالشاكرين ۝ وإذا
جاءك الذين يؤمنون بآياتنا فقل سلام عليكم كتب
ربكم على نفسه الرحمة أنه من عمل منكم سوءا بجهالة
ثم تاب من بعده وأصلح فأنه غفور رحيم ۝ وكذلك
نفصل الآيات ولتستبين سبيل المجرمين ۝ قل إني
نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله قل لا أتبع
أهواءكم قد ضللت إذا وما أنا من المهتدين ۝
قل إني على بينة من ربي وكذبتم به ما عندي
ما تستعجلون به إن الحكم إلا لله يقص الحق وهو خير
الفاصلين ۝ قل لو أن عندي ما تستعجلون به لقضي
الأمر بيني وبينكم والله أعلم بالظالمين ۝ وعنده
مفاتح الغيب لا يعلمها إلا هو ويعلم ما في البر والبحر
وما تسقط من ورقة إلا يعلمها ولا حبة في ظلمات
الأرض ولا رطب ولا يابس إلا في كتاب مبين ۝

51 — Rablerine (götürülüb) **toplanacaklarından karkanları sen onunla** (Kur'an ile) **inzâr et ki onların Ondan** (Rablerinden) **başka ne bir yâri, ne de bir şefâatcisi yokdur.** (Senin bu inzârın) **onların sakınmaları içindir.**

52 — Sabah, akşam Rablerine, sırf Onun cemâlini dileyerek, düâ edenleri (huzurundan) **kağma. Onların** (kâfirlerin) **hesâbından hiç bir şey sana, senin hesâbından hiç bir şey de onlara âid değildir. Onları** (fakirleri) **koğarsın** (amma) **zaalimlerden olursun**[25].

---

[25] Kureyşin ileri gelenlerinden bir zümre Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimize dediler ki: «Yanına alıb konuşduğun şu fakirleri (Ammar, Suheyb, Habab, gibi zevâtı) huzurundan koğarsan gelir, sizinle konuşuruz. Bunlarla bir arada oturmak bizim şerefimize dokunur»! Cenâb-ı risâletmeâb sallellâhü aleyhi ve sellem bu teklîfe karşı: «Ben mü'minleri koğamam» cevâbını verince dediler ki: «Bâri biz geldiğimiz zamanlarda kalkıb gitsinler». Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem bunu kabul eder göründü, hazreti (Umer) radıyallâhü anh de aynı muvafakatı gösterdi. Hattâ bu yolda bir mukaavele yazılmak üzere cenâbı (Alî) keremellâhü vechenin yazacak bir şey getirmesi de emir buyuruldu. Derken bu âyet-i kerîme nâzil oldu.

53 — Biz, onlardan (insanlardan) **kimini kimi ile —** (sırf) **«Allah** (buldu buldu da) **aramızdan bunlara, bunların üzerine mi lutfünü revâ gördü»? desinler diye — işte böyle imtihan etdik. Allah şükredenleri daha iyi bilen değil mi?**

54 — Ayetlerimize îman (da sebât) **edenler sana geldiği zaman de ki: «Selâm sizlere. Rabbiniz kendi üzerine** (şu) **rahmeti yazdı: Içinizden kim bilmeyerek bir fenâlık yapıb da sonra arkasından tevbe etmiş ve düzelmiş ise şübhesiz ki O, çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

55 — Günâh işleyenlerin yolu seçilib sana belli olsun diye böylece âyetleri açıklıyoruz.

56 — De ki: «Allâhı bırakıb da tapdığınız şeylere tapmam bana yasak edildi». De ki: «Ben sizin hevâ (ve heves) **lerinize aslâ uymam. Bu takdîrde muhakkak sapmış ve ben doğru yola erenlerden olmamış bulunurum».**

57 — De ki: «Şübhesiz ben Rabbimden apaçık bir huccetin[26] (tam) **üstündeyim. Siz ise onu**[27] **yalan saydınız. Sizin çarçabık** (gelmesini) **istemekde olduğunuz** (azâb) **benim yanımda değildir**[28]**. Hukûm de Allahdan başkasının değildir ki doğruyu O haber verir ve O, ayırd edenlerin en hayırlısıdır».**

58 — De ki: «Eğer o acele isteyegeldiğiniz şey benim yanımda (elimde) **olsaydı iş benimle sizin aranızda elbette olub bitirilmiş olurdu».** (Bununla berâber) **Allâh zaalimleri çok iyi bilendir.**

59 — Gaybın anahtarları Onun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez. Karada ve denizde varsa hepsini O bilir. Onun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıkları içindeki tek bir tâne, yaş ve kuru (hiç bir şey) **müstesnâ olmamak üzere hepsi apaçık bir kitabdadır**[29]**.**

60 — Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), **gündüzün ne elde etdiğinizi bilen, sonra sizi o zaman** (diriltircesine) **uyandıran Odur. Tâki** (böyle böyle) **muayyen olan bir ecelin** (bir Ömrün) **hükmü icrâ ve itmâm edilmiş olsun. Yine dönüşünüz ancak Onadır.** (Bundan) **sonra ise O, size** (dünyâda) **ne yapardınız haber verecekdir.**

---

[26] «Beyyine» hakkı baatıldan ayırd eden açık delil ve hüccetdir. Ba'zılarınca burada maksud Kur'andır, vahıydir, yahud aklî hüccetler veyâ hepsine şâmil bir ifâdedir. «Beyzâvî».

[27] Allâhı veyâ — ma'nâ i'tibâriyle — «Beyyine» yi «Beyzâvî».

[28] Kâfirlerin istedikleri «ıktirâhî» bir mu'icize idi. Ya'ni gökden taş yağdırmak, yahud acıklı bir azâba uğratmak gibi şeyler. Halbuki İslâm da'vâsı henüz başlamışdı. O, yürüyecek, aklî ve ilmî bürhanlarla her tarafa yayılacakdı. Nitekim öyle oldu. Bakınız: «Eş-Şuarâ'» âyet: 3.

[29] Levh-ı mahfuzda veyâ Ilm-i ilâhîde.

وهو الذي يتوفاكم بالليل ويعلم ما جرحتم بالنهار ثم
يبعثكم فيه ليقضى أجل مسمى ثم إليه مرجعكم ثم ينبئكم
بما كنتم تعملون ۝ وهو القاهر فوق عباده ويرسل عليكم
حفظة حتى إذا جاء أحدكم الموت توفته رسلنا وهم
لا يفرطون ۝ ثم ردوا إلى الله مولاهم الحق ألا له الحكم
وهو أسرع الحاسبين ۝ قل من ينجيكم من ظلمات البر
والبحر تدعونه تضرعا وخفية لئن أنجانا من هذه لنكونن
من الشاكرين ۝ قل الله ينجيكم منها ومن كل كرب ثم أنتم
تشركون ۝ قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا
من فوقكم أو من تحت أرجلكم أو يلبسكم شيعا ويذيق بعضكم
بأس بعض انظر كيف نصرف الآيات لعلهم يفقهون ۝
وكذب به قومك وهو الحق قل لست عليكم بوكيل ۝ لكل نبإ
مستقر وسوف تعلمون ۝ وإذا رأيت الذين يخوضون
في آياتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره وإما ينسينك
الشيطان فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين ۝

وما

وما على الذين يتقون من حسابهم من شيء ولكن ذكرى
لعلهم يتقون ۝ وذر الذين اتخذوا دينهم لعبا ولهوا
وغرتهم الحياة الدنيا وذكر به أن تبسل نفس بما كسبت
ليس لها من دون الله ولي ولا شفيع وإن تعدل كل
عدل لا يؤخذ منها أولئك الذين أبسلوا بما كسبوا
لهم شراب من حميم وعذاب أليم بما كانوا يكفرون ۝
قل أندعو من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا ونرد على
أعقابنا بعد إذ هدانا الله كالذي استهوته
الشياطين في الأرض حيران له أصحاب يدعونه
إلى الهدى ائتنا قل إن هدى الله هو الهدى
وأمرنا لنسلم لرب العالمين ۝ وأن أقيموا الصلاة
واتقوه وهو الذي إليه تحشرون ۝ وهو الذي خلق
السماوات والأرض بالحق ويوم يقول كن فيكون
قوله الحق وله الملك يوم ينفخ في الصور
عالم الغيب والشهادة وهو الحكيم الخبير ۝

61 — O, kullarının üzerine (yegâne) **kahr-u galebe** (ve tasarruf) **saahibidir. Size bekci** (melek) **ler yolluyor**[30]**. Nihâyet her hangi birinize ölüm geldi mi** (o) **elçilerimiz, onlar artık ve eksik bir şey yapmaksızın, onun ruhunu alırlar.**

62 — Sonra (görürsünüz ki) **bunlar, bütün işlerine hak ve adl ile mâlik olan Allaha,** (Allahın hükmüne ve cezâsına) **döndürü** (lüb götürü) **lmüşlerdir. Gözünüzü açın ki bütün hukûm Onundur. O, hesâb görücülerin en sür'atlisidir.**

63 — De ki: «Karanın ve denizin karanlıkları içinden sizi kim kurtarıyor ki ona (âşikâr ve) **gizli yalvararak** (şöyle) **düâ edersiniz: Eğer bizi bundan selâmete erdirirsen andolsun şükredenlerden olacağız».**

64 — De ki: «Sizi ondan ve her sıkıntıdan Allah kurtarır da sonra siz yine (Ona) **eş katarsınız».**

---

[30] Herkesin hayr ve şerrini yazan melekler.

65 — De ki: «O, size üstünüzden, yahud ayaklarınızın altından bir azâb göndermiye[31] **veyâ sizi birbirinize katıb kiminizden kiminin hıncını tatdırmıya kaadirdir». Bak, âyetleri, onlar iyice anlasınlar diye, nasıl türlü türlü açıklıyoruz!**

66 — O (Kur'an) **hak iken kavmin onu yalan saydı. De ki: «Ben sizin üzerinize** (gönderilmiş) **bir vekîl değilim**[32]**».**

67 — «Her bir haberin kararlaşmış bir zamânı vardır. Siz de yakında öğrenirsiniz».

68 — Âyetlerimiz hakkında (münâsebetsizliğe) **dolanları gördüğün zaman — onlar Kur'andan başka bir sözle meşgul oluncaya kadar — kendilerinden yüz çevir. Eğer şeytan seni unutdurursa, o halde hatırladıkdan sonra artık o zalimler güruhu ile berâber oturma**[33]**.**

69 — Onların hesâbından hiç bir şey takvaada sebât edenlerin üstüne (lâzım) **değil. Fakat** (uhdelerine düşen) **bir nasıyhatdir. Olur ki sakınırlar.**

70 — Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edinen, kendilerini dünyâ hayaatı aldatmış bulunan kimseleri (öylece hââline) **bırak**[34]**. Sen yalınız onunla** (Kur'an ile) **va'z et ki hiç bir kimse kazandığı** (günâh) **yüzünden helâke sürüklenib atılmasın. Ona Allahdan ne bir yâr, ne de bir şefâatci yokdur. O, bütün varını fidye olarak verse yine ondan alın** (ıb kabul olun) **maz. Onlar** (dünyâda) **kazandıkları** (günâhlar) **yüzünden helâke sürüklenmiş kimselerdir. Küfr-ü inkâr etmekde oldukları** (hakıykatler) **den dolayı kaynar su ve acıklı azâb onlar içindir.**

71 — De ki: «Allahı bırakıb da bize ne fâide, ne zarar yapamayacak olan şeylere (putlara) **mı tapalım? Allah bizi doğru yola iletdikden sonra — şeytanların sapdırıp şaşkın bir halde çöle düşürmek istedikleri, arkadaşlarının ise «Bize gel» diye yola çağırdıkları kimse gibi — ökçelerimizin üzerine gerisin geri mi** (şirke) **döndürülelim»? De ki: «Allâhın hidâyet yolu şübhesiz ki doğru yolun ta kendisidir ve biz** (kendimizi) **kâinâtın Rabbine teslîm etmemizle emrolunmuşuzdur.**

72 — Bir de «Namaz kılın, Ondan (Allahdan) **korkun»** (diye emrolunmuşuzdur). **Huzuruna varıb toplanacağınız** (Zât-i kibriyâ) **Odur.**

---

[31] Üstden gönderilen azâb fırtına, şimşek, tufan, sayha... gibi âfetler, alttan gelen azâb da kuraklık, zelzele, kıtâl ve sâiredir.

[32] Sizin her arzunuzu icrâye mecbur ve me'mur değilim.

[33] Bakınız: «En-nisâ'» sûresi, âyet: 140.

[34] Ne derlerse desinler, ne yaparlarsa yapsınlar, aldırış etme «Beyzâvî - Şeyhzâde».

73 — O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) **le yaratandır. Onun «ol» diyeceği gün** (her şey) **oluverir. Sözü hakdır. «Suur» üfürüleceği gün de mülk Onun. Görünmeyeni de, görüneni de bilendir. O, yegâne hikmet saahibi,** (her şeyden) **hakkıyle haberdâr olandır.**

74 — Bir zaman İbrâhîm, atası Âzere: «Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de, kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum» demişdi.

75 — Biz İbrâhîme (hakıykatı nasıl öğretdiysek, istidlâlde bulunması ve) **kesin ılme erenlerden olması için göklerin ve yerin büyük mülkünü de öylece gösteriyorduk**[35]**.**

76 — İşte o, üstüne gece bürüyüb örtünce bir yıldız görmüş, «Bu mu benim Rabbim?!» demiş, o sönüb gidince ise şöyle demişdi: «Ben böyle sönüb batanları (Tanrı diye) **sevmem».**

77 — Sonra ayı doğar halde görünce de: «Bu mu benim Rabbim?!» demiş, fakat o da batıb gidince: «Andolsun, demişdi, eğer Rabbim bana hidâyet etmemiş olsaymış muhakkak sapanlar gürûhundan olacakmışım».

78 — Sonra güneşi doğar vaz'iyyetde görünce de: «Bu mu imiş benim Rabbim?! Bu, hepsinden de büyük!» demiş, batınca da (şöyle) **söylemişdi: «Ey kavmim,** (Gördünüz ya, bunların hepsi fânî ve mahlukdur) **Ben sizin** (Allaha) **eş katageldiğiniz nesnelerden kat'iyyen uzağım**[36]**».**

---

[35] « نُرِي » lâfz-ı celîli burada hikâye-i haal-i mâzî ma'nâsınadır. Beyzâvî-Şeyhzâde». Âyet-i kerîmedeki «Melekût», «Mülk» dendir. «T» mübâlağa içindir. İkisi bir yerde bulunduğu zaman birincisi, ya'ni «Mülk» zaahirine, ikincisi «Melekût» batınına tahsıys olunur. Yine birincisi ile «Şehâdet âlemi, halk âlemi» denilen süflî âlem, öbürü ile de «Emr âlemi, ğayb âlemi» adı verilen ulvî âlem kasdedilir.

[36] Buraya kadar olan meâllerin şu ( ) işâretleri içindeki tavzıhlar istidlâlin (İbrâhîm) aleyhisselâmın kendisi nâmına değil, kavmi nâmına — sırf onları doğru yola irşâd etmek, tapdıkları yıldızların fânî olduğunu ve tanrı olmakdan çok uzak bulunduğunu başlarına kakarak anlatmak için — vukua geldiğini ifade etmekde ve bu da mu'teber tefsîrlere istinâd eylemekdedir. Fakat bu âyetler hakkında (Ahmed bin El mübârek) in ümmî mürşidi Abd-ül Azîz Ed-debbağ) dan telekkıy etdiği pek hoş bir tefsîr-i hakıykat vardır ki onu da hulâsatan nakletmekden kendimi alamadım:

(İbn-ül mübârek) soruyor: «Bu istidlâl İbrâhîm aleyhisselâmın Hakka yükselmesi için Cenâb-ı Hakkın masnuâtına bakdığını ve onlarla nefsi için istidlâlde bulunduğunu mu, yoksa kavminin dalâlini başlarına kakdığını mı ifâde ediyor? Hazret diyor ki: «Onun bu istidlâli kendisi içindir. Fakat bu, başkalarının istidlâli kabîlinden değildir. Çünkü peyğamberler ma'rifet-i ilâhiyyenin hadd-i ğaayesine vaasıl olmuş zâtlerdir. O peyğamber, baatında ve basıyretinde görüb tanıdığı ma'rifet-ul-lâhı mâddî gözüyle de görmek, basıyretini basarına intikal etdirmek istiyor, bu mevcudât içinde basıyretiyle tanıdığına münâsib şeyleri mâddî gözleriyle de arıyor, binâen'aleyh yıldızlara, aya, güneşe, bakıyor. Fakat görüyor ki bunlar

وإذ قال إبراهيم لأبيه آزر أتتخذ أصناما آلهة إني
أراك وقومك في ضلال مبين ۝ وكذلك نري إبراهيم
ملكوت السماوات والأرض وليكون من الموقنين ۝
فلما جن عليه الليل رأى كوكبا قال هذا ربي فلما أفل
قال لا أحب الآفلين ۝ فلما رأى القمر بازغا قال هذا ربي
فلما أفل قال لئن لم يهدني ربي لأكونن من القوم
الضالين ۝ فلما رأى الشمس بازغة قال هذا ربي
هذا أكبر فلما أفلت قال يا قوم إني بريء مما تشركون
۝ إني وجهت وجهي للذي فطر السماوات والأرض
حنيفا وما أنا من المشركين ۝ وحاجه قومه قال
أتحاجوني في الله وقد هدان ولا أخاف ما تشركون به
إلا أن يشاء ربي شيئا وسع ربي كل شيء علما أفلا
تتذكرون ۝ وكيف أخاف ما أشركتم ولا تخافون
أنكم أشركتم بالله ما لم ينزل به عليكم سلطانا
فأي الفريقين أحق بالأمن إن كنتم تعلمون ۝

الذين آمنوا ولم يلبسوا إيمانهم بظلم أولئك لهم الأمن
وهم مهتدون ۝ وتلك حجتنا آتيناها إبراهيم على
قومه نرفع درجات من نشاء إن ربك حكيم عليم ۝
ووهبنا له إسحاق ويعقوب كلا هدينا ونوحا هدينا
من قبل ومن ذريته داوود وسليمان وأيوب ويوسف
وموسى وهارون وكذلك نجزي المحسنين ۝ وزكريا
ويحيى وعيسى وإلياس كل من الصالحين ۝ وإسماعيل
واليسع ويونس ولوطا وكلا فضلنا على العالمين ۝
ومن آبائهم وذرياتهم وإخوانهم واجتبيناهم وهديناهم
إلى صراط مستقيم ۝ ذلك هدى الله يهدي به من يشاء
من عباده ولو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا يعملون ۝
أولئك الذين آتيناهم الكتاب والحكم والنبوة فإن
يكفر بها هؤلاء فقد وكلنا بها قوما ليسوا بها بكافرين
۝ أولئك الذين هدى الله فبهداهم اقتده قل
لا أسألكم عليه أجرا إن هو إلا ذكرى للعالمين ۝

79 — «Şübhesiz ki ben, bir müvahhid (Allâhı bir tanıyıcı) **olarak, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allaha yöneltdim. Ben müşriklerden değilim».**

80 — Kavmi ona (düşmanca ve câhilce) **huccet getirmiye kalkışdı. O dedi ki: «Allah beni doğru yola iletmişken siz benimle Onun hakkında haalâ çekişiyor musunuz? Ben Ona eş tanıdığınız şeylerden** (hiç bir zaman) **korkmam. Meğer ki Rabbim** (hakkımda) **bir şey** (bir felâket) **di-**

---

basıyretiyle müşâhede etdiği hakıykate aslâ uymuyor. O hakıykat bütün gökleri ve yeri yaratanın zâtidir. Binâen'aleyh bütün o mevcudâtdan yine zât-i hakka dönüyor. Bunun takribi misâli şudur: Mazhar-ı fütûhat olan bir veliyyullah ayın yirmi dokuzuncu gecesi basıyretiyle hilâle bakıb görüyor, sonra onu mâddî gözüyle de arıyor, fakat göremiyor ve göremeyen diğer adamlara katılarak kendisi de onlarla birlikde aramıya başlıyor ve o adamlar zannediyorlar ki o veliyy-i kâmil de kendileri gibi görmemiş insanlardır ilh...» «El-ibrîz».

lemiş olsun[37]**. Rabbimin ılmi her şey'e sargın ve taşkındır. Haalâ düşünüb öğüd almayacak mısınız»?**

81 — «Hem Allâhın size (haklarında) **hiç bir delîl ve bürhan indirmediği şeyleri siz** (Ona) **eş tanıdığınızdan korkmazken ben eş tutduğunuz o nesnelerden**[38] **nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız** (söyleyin) **iki zümreden hangisi** (korkudan) **emîn olmıya daha lâyıkdır?»**

82 — Îman edenler, bununla berâber îmanlarını haksızlıkla da bulaşdırmayanlar, işte (ancak) **onlardır ki** (korkudan) **emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir.**

83 — Işte bunlar kavmine karşı Ibrâhîme ver (ib öğret) **diğimiz huccetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Şübhe yok ki Rabbin tam hikmet saahibidir, hakkıyle bilendir.**

84 — Biz ona Ishak ile Ya'kubu ihsân etdik ve her birini hidâyete (nübüvvete) **erdirdik. Daha evvel de Nuhu ve onun neslinden Dâvudu, Süleymanı, Eyyubu, Yusufu, Musâyı ve Hârunu hidâyete** (nübüvvete) **kavuşdurduk. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.**

85 — Zekeriyyâya, Yahyâya, Îsâya, Ilyâsa da (böyle hidâyet verdik). (Onların) **hepsi saalihlerdendi.**

86 — Ismâîli, Elyasa'ı, Yunusu, Lutu da (hidâyete iletdik). **Her birine âlemlerin üstünde yüksek meziyyetler verdik.**

87 — Onların babalarından, zürriyyetlerinden, birâderlerinden kimini de (yine üstün imtiyazlara mazhar etdik), **onları seçdik, onları doğru bir yola götürdük.**

88 — Işte o (yol), **Allahın hidâyet yoludur ki O, bunu kullarından kime dilerse ona nasıyb eder. Eğer onlar da** (Allaha) **eş koşsalardı yapageldikleri her şey kendi hesâblarına elbette boşa gitmişdi.**

89 — Onlar, kendilerine kitab, hikmet ve peyğamberlik verdiklerimizdir. Şimdi bunlar (Kureyş kavmi) **bunları** (bu delîlleri) **tanımayıb da kâfir olurlarsa** (zâten) **biz ona, bunu inkâr etmeyen bir kavmi vekil** (ve me'mur) **kılmışızdır**[39]**.**

---

[37] Rabbim ne dilerse o olur «Haazin».

[38] Heykellere ve yıldızlara tapıyorlardı. «Istidlâl» de bundan doğdu.

[39] Bu ümmet, ümmet-i icâbetdir. Ya'ni Resulûllah sallellâhü aleyhi ve sellemin dâ'vetini canla, başla kabul ve Islâmı hak dîn olarak ihtiyâr etmiş olan mü'minlerdir.

90 — Onlar (o peyğamberler) **Allahın hidâyet etdiği kimselerdir. O halde sen de onların gitdiği doğru yolu tutub ona uy**[40]**. De ki: «Ben buna karşı** (bu risâlet vazîfesini ifâ etmeme mukaabil) **sizden hiç bir ücret istemiyorum. O** (Kur'an), **âlemler için öğüdden başka bir şey değildir».**

91 — (Yahudiler de) **Allâhın kadrini, ona lâyık olacak bir suretde, hakkıyle takdîr etmediler. Çünkü «Allah hiç bir beşere hiç bir şey indirmedi» dediler**[41]**. Söyle** (onlara) **ki: «Musânın insanlara bir nur ve hidâyet olmak üzere getirdiği ve sizin de parça parça kâğıdlar haaline koyub** (işinize geleni gösterib) **açıkladığınız,** (fakat) **çoğunu gizlediğiniz o kitabı kim indirdi? Sizin de, atalarınızın da bilmediğiniz şeyler** (Kur'anda) **size öğretilmişdir».** (Habîbim) **sen «Allah» de** (geç) **ve sonra onları bırak ki daldıkları batakda oynaya dursunlar!**

92 — Işte bir kitab ki onu — bir feyz kaynağı ve elleri arasındaki (Tevrat ve İncîli) **tasdıyk edici** (ve doğrultucu) **olarak, bir de şehirlerin anası** (bulunan Mekke) **ile**[42] **bütün çevresindeki** (insanları) **azâb ile korkutman için — indirdik. Âhirete inanmakda olanlar — onlar namazlarına devâm** (ve ihtimâm) **ederek — ona** (Kur'âna) **inanırlar.**

---

[40] Ya'ni semâvî dînlerin hepsinde müşterek olan esaslarda: Allâha, meleklere, kitablara, peyğamberlere, âhiret gününe, kadere, ba'se îman gibi. Bir de geçmiş peyğamberlerin bunca musıybetlere, tehlikelere, inkârlara göğüs germeleri, vazîfelerini her şey'e rağmen hakkıyle edâ etmiş olmaları hususunda.

[41] Rivâyete göre Yahudî bilginlerinden (Mâlik bin Sayf), huzur-ı risâlete gelerek kitablar üzerine dedikodu etmiye başladı. Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Tevrâtı Musâya indiren Allah hakkı için bana haber ver: Kitabınızda (Allah şişman olan bilgine buğzeder) diye bir şey bulmadın mı»? Mâlik de şişman bir adamdı! Bu söz canı sıkılarak «Allah hiçbir beşere hiçbir kitab indirmemişdir» deyip çıkıverdi! Bu suretle bütün kitabları topdan inkâr etdi. Bunu Yahudîler duymuşlardı. Kendisine «Yazıklar olsun sana, Musâya Tevrat indirilmedi mi?» diye çatdılar. Onun: «Muhammed (Sallellâhü teâlâ aleyhi ve sellem) beni öfkelendirdi de ondan söyledim» yollu bir cevâb vermesi üzerine kavmi: «Böyle öfke ile kitabını inkâreden bir adamı biz istemeyiz» diyerek kendisini başkanlıkdan azl ve yerine (Ka'b-ül-eşref) i ta'yîn etdiler «Şeyhzâde - Haazin - Lübab-ün nukul fî esbâb-in nüzul».

[42] «Mekke» şehri İslâm dünyâsının ma'nevî merkezidir. Onun çevresi de başdan başa dünyâdır. Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmişdir. Onun vazîfesi bütün insanlığı kucaklar. Kur'ânı kerîm de bütün beşeriyyete hıtaabeden, bütün beşeriyyetin dünyevî ve uhrevî seâdetleri ve refâhı esaslarını açıklayan en son ilâhî kitabdır.

وما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من
شيء قل من أنزل الكتاب الذي جاء به موسى نورا وهدى
للناس تجعلونه قراطيس تبدونها وتخفون كثيرا وعلمتم
ما لم تعلموا أنتم ولا آباؤكم قل الله ثم ذرهم في خوضهم يلعبون
۝ وهذا كتاب أنزلناه مبارك مصدق الذي بين يديه ولتنذر
أم القرى ومن حولها والذين يؤمنون بالآخرة يؤمنون
به وهم على صلاتهم يحافظون ۝ ومن أظلم ممن افترى على
الله كذبا أو قال أوحي إلي ولم يوح إليه شيء ومن قال سأنزل
مثل ما أنزل الله ولو ترى إذ الظالمون في غمرات الموت
والملائكة باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم
تجزون عذاب الهون بما كنتم تقولون على الله غير الحق
وكنتم عن آياته تستكبرون ۝ ولقد جئتمونا فرادى كما
خلقناكم أول مرة وتركتم ما خولناكم وراء ظهوركم
وما نرى معكم شفعاءكم الذين زعمتم أنهم فيكم شركاء
لقد تقطع بينكم وضل عنكم ما كنتم تزعمون ۝

ذلكم

إن الله فالق الحب والنوى يخرج الحي من الميت ومخرج
الميت من الحي ذلكم الله فأنى تؤفكون ۝ فالق الإصباح
وجعل الليل سكنا والشمس والقمر حسبانا ذلك تقدير
العزيز العليم ۝ وهو الذي جعل لكم النجوم لتهتدوا بها
في ظلمات البر والبحر قد فصلنا الآيات لقوم يعلمون ۝
وهو الذي أنشأكم من نفس واحدة فمستقر ومستودع
قد فصلنا الآيات لقوم يفقهون ۝ وهو الذي أنزل
من السماء ماء فأخرجنا به نبات كل شيء فأخرجنا منه
خضرا نخرج منه حبا متراكبا ومن النخل من طلعها قنوان
دانية وجنات من أعناب والزيتون والرمان مشتبها
وغير متشابه انظروا إلى ثمره إذا أثمر وينعه إن في ذلكم
لآيات لقوم يؤمنون ۝ وجعلوا لله شركاء الجن وخلقهم
وخرقوا له بنين وبنات بغير علم سبحانه وتعالى عما
يصفون ۝ بديع السماوات والأرض أنى يكون له ولد
ولم تكن له صاحبة وخلق كل شيء وهو بكل شيء عليم ۝

93 — Allaha karşı yalan düzüb atandan[43], yahud kendisine hiç bir şey vahy edilmemişken «Bana da (kitab) **vahy olundu» diyenden[44], bir de «Allâhın indirdiği** (âyetler) **gibi ben de indireceğim» diye söyleyenden daha zaalim kimdir? Ölümün şiddetleri içinde, meleklerin de pencelerini uzatarak kendilerine «**(Haydi bakalım) **canlarınızı kurtarın! Allâha karşı haksız olanı söyleyegeldiğiniz, Allâhın âyetlerinden kibirlenerek uzaklaşmış olduğunuz içindir ki bugün hakaaret azâbıyle cezâlandırılacaksınız»** (dedikleri zaman) **sen o zaalimleri bir görmelisin!**

[43] (Müseyleme-tül kezzâb) ev (Esvedi Anesî) gibi düzme peyğamberler, yahud (Amr bin luha) ve tâbi'leri gibi Allaha düzme hukümler isnâd edenler.

[44] (İsmâîl) aleyhisselâmın dînini ilk evvel tağyir eden, putları diken, bahıyre ve sâibe kurbanlarını îcâd eyleyen (Abdullah bin Sa'd bin Ebî Serh) gibi yalancı adamlar.

94 — Andolsun, sizi ilk def'a (doğumunuzda) **yaratdığımız gibi** (âhiretde de) **yapayalınız, teker teker** (çırılçıplak) **huzurumuza gelmişsinizdir** (geleceksiniz). **Size ihsân etdiğimiz şeyleri** (malları) **da sırtlarınızın arkasına bırakmışsınızdır. İçinizde, kendileri hakıykaten** (Allahın) **ortakları olduğunu boş yere iddiâ etdiğiniz şefaatcilerinizi de şimdi yanınızda görmüyoruz. Andolsun, aranızdaki** (bağ) **parça parça kopmuşdur. Haklarında kuru zan besler olduğunuz şeyler** (putlar) **sizden gaaib olub gitmişdir.**

95 — Şübhesizki Allah (ot bitirmek için) **taneleri,** (ağaç çıkarmak için) **çekirdekleri yaratandır. Ölüden diriyi O çıkarır, diriden ölüyü çıkaran da Odur. İşte Allah bu. O halde** (bunca bürhanlara rağmen) **nasıl olub da** (îmandan) **çevriliyorsunuz?**

96 — Sabahı (gecenin karanlığından) **yarıb çıkarandır O. Geceyi** (halkın) **bir sükûn** (u, dinlenmesi), **güneşi ve ayı** (vakıtların) **bir hesâb-** (ı) **olarak yaratandır O. İşte bütün bunlar** (mülkünde) **mutlak gaalib,** (her şey'i) **hakkıyle bilen** (Allâh) **ın takdîridir.**

97 — O, karanın ve denizin karanlıkları içinde kendileriyle yollarınızı doğrultmanız için, sizin fâidenize, yıldızları yaratandır. Biz âyetlerimizi bilir kimseler için, hakıykat, açıkca bildirdik.

98 — O, sizi bir tek candan yaratandır. Sonra (sizin için) **bir karaar yeri, bir de emânet yeri (vardır)**[45]**. Biz iyi ve ince anlayacak zümrelere âyetlerimizi hakıykaten açıkca bildirdik.**

99 — O, gökden (bulutla) **su indirendir. Sonra biz onunla bir şey'in** (her nev'in) **nebâtını** (bitirib) **çıkardık, içlerinden de tâze ve yeşil** (fidanlar) **meydana getirdik ki ondan da** (büyütüb) **birbirinin üstüne binmiş tâne** (ler), **hurma domurcuğundan** (el ile tutulabilecek derecede) **yakın salkımlar, birbirine hem benzeyen, hem benzemeyen üzümlerden, zeytinden ve nardan bağçeler yapıb çıkarıyoruz.** (Her birinin) **meyvesine, bir meyve verdiği zaman, bir de kemâle erişdiği vakıt bakın. Şübhesiz ki bütün bunlarda îman edecekler için bir çok ıbretler vardır.**

100 — Cinleri Ona (Allâha) **ortak yapdılar. Halbuki bunları da O yaratmışdır. Bundan başka** (ne dediklerini) **bilmeden Onun oğulları ve kızları olduğunu da uydurub söylediler. Onun zâti ise vasfedegeldiklerinden çok uzakdır, çok yücedir.**

---

[45] «Karaar yeri» sulbler, yahud yer yüzü, «Emânet yeri» de rahimler, yahud kabirlerdir.

101 — O, gökleri ve yeri yokdan var edendir[46]**. Onun nasıl çocuğu olabilir?** (Bu, nasıl düşünülebilir?) **Onun bir eşi de yokdur. Her şey'i O yaratmış ve O, her şey'i hakkıyle bilendir.**

102 — İşte Rabbiniz olan Allah! Ondan başka hiç bir Tanrı yokdur. O, her şey'i yaratandır. O halde Ona kulluk edin. O, her şey'in üstünde (güvenilib dayanılacak mutlak) **bir vekîldir.**

103 — Ona gözler erişemez. O (nun ılmi) **ise bütün gözleri ihaata eder. O,** (kulları hakkında) **gerçek rıfk-u lutf saahibidir**[47]. (Her şeyden de) **haberdârdır**[48].

104 — Size Rabbinizden muhakkak basıyretler gelmişdir[49]**. Artık kim** (onlarla hakkı) **görür** (ve îman eder) **se kendi lehine, kim** (ondan) **kör kalırsa o da kendi aleyhinedir. Ben sizin üzerinizde bir bekci değilim**[50]**.**

---

[46] Allah teâlânın, âlemi var etmesi bakımından, değişmez üç sıfatı vardır: 1) «İbdâ»dır ki bir şey'i, bir şeyden olmayarak, var etmek demekdir. Bu âyetde olduğu gibi. Binâen'aleyh o şey maddesiz olarak ketm-i ademden çıkmış oluyor. Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme bu emrin (varlığın) ibtidâsından sorulmuşdu. Meâlen buyurdu ki: «Allah, kendinden başka hiçbir şey yok iken, var idi». Bu hadîsi «Müslim» (Umran bin Husayn) radıyallâhü anhden tahrîc etmişdir. (Bayezîd-i bistaamî) hazretlerinin «Haalâ da Allah öyledir» sözü meşhurdur. Çünkü onun ve diğer hakıykat erbâbının nazarında eşyâ ancak Allâhın varlığıyle kaaimdir; onlar ha'kıykî birer mevcud değildir; gölgeden ibâretdir. Onlara varlık isnâdı nisbî ve îzâfîdir. Bunun ifâdesi şudur: « لا موجود الاالله = Lâ mevcûde illâllah = Allahdan başka hiç bir mevcud yokdur». 2) «Halk» dır ki bir şey'i bir şeyden var etmekdir. Nitekim Allah teâlâ (Âdem) aleyhisselâmı toprakdan, cinni dumansız ateşden yaratdı («Er-rahman» sûresi, âyet: 14, 15 — «El-mü'minûn» sûresi, âyet: 12). 3) «Tedbîr» dir ki bütün mevâlîd âlemini (tabiiyyâtı) idâre etmek demekdir. Onun dönüb geldiği nokta da o mevâlîden hadiselerini maslahata — ki mahzaa kendi lutf-ü cûdünün muktezaasıdır — götüren hikmetin çok sevdiği nizam ve intizamdan ibâretdir. Nitekim bulutdan yağmur indiriyor, onunla — insanlar ve hayvanlar yesin, vakıtlarının sonuna kadar yaşamalarına sebeb olsun diye — yer yüzünden nebât çıkarıyor. (İbrâhîm) aleyhisselâmı ateşe atdı da o ateşi kendisine serin, hoş ve selâmet kıldı, onu yakmadı, öldürmedi. («El-enbiyâ'» sûresi, 51-71). (Eyyub) aleyhisselâmın bedeni bir maraz koleksiyonu olmuşdu. Onun hastalığına şifâ vermiye vesîle olacak bir pınar yaratdı. («Sad» sûresi, âyet: 43, 44). Cenâb-ı Hak yerde bulunan insanların Arabına da, Acemine de, doğru yoldan ayrıldıkları için, buğz etmişdi. Dilediğini karanlıklardan aydınlığa kavuşdurmak üzere onları inzâr etmesini, onlarla mücâhede eylemesini peyğamberlerine vahy-ü emretdi ilh... «Hüccet-ul-lâh-il bâliğa tercemesi ve şerhi».

[47] (İmam Zührî) «Haazin».

[48] «Ona gözler erişemez» demek Onun künh-ü zâtini gözler hakkıyle idrâk ve ihaata edemez demekdir. Yoksa cennetden rü'yetin vukuu âyetlerle ve hadîslerle mensusdur.

[49] «Basıyret» kalb gözü demekdir. Bununla serdedilen delîller irâde buyurulmuşdur. «Beyzâvî».

[50] Bu âyet-i kerîme Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin lisânından beyan edilmek üzere nâzil olmuşdur «Beyzâvî». Bir hadîs-i şerîf meâli: «Her kulun muhâkkak ki

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۝ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝ قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ۝ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ۝ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ۝ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝

وَلَوْ

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ۝ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ۝ وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ۝ أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۝ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۝ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ۝

105 — Işte biz âyetleri böylece türlü türlü beyan ederiz. Tâki onlar: «Sen okumuşsun» desinler ve biz onu (Kur'ânı) **bilecek zümrelere besbelli edelim.**

106 — Kendisinden başka hiç bir Tanrı bulunmayan Rabbinden sana vahy olunana uy. (Allâha) **ortak tutanlardan yüz çevir.**

107 — Eğer Allah dileseydi onlar (böyle Allâha) **ortak katmazlardı. Biz seni onların başına bir gözcü yapmadık. Sen onların üzerine bir vekîl de değilsin.**

---

yüzünde dünyâ işini görecek iki gözü, kalbinde de âhiret işini görecek diğer iki gözü vardır. Allah bir kula hayır dileyince kalbindeki o iki gözünü açar da onlara ğaybda va'd etdiği şeyleri gösterir. Binâen'aleyh o kul da maddî göziyle görmeden ğaybe inanır. Yok, ona bunun aksini murad buyurdu mu o kulunu olduğu hal üzere bırakıverir». Resûlüllah sallellahü aleyhi ve sellem bundan sonra («Muhammed» sûresinin 24 üncü âyeti olan şu) أم على قلوب أقفالها âyetini okumuşdur (Deylemî: Muaaz radıyallâhü anh).

108 — Allahdan başkasını (Tanrı edinerek) **çağıranlara sövmeyin. Sonra onlar da haddi aşarak nâdânlıkta Allâha söverler. Biz her ümmetin yapdıklarını** (kendilerine) **öylece hoş gösterdik. Sonunda dönüşleri yalınız Rablerinedir. Artık O, ne yapıyor idiyseler kendilerine haber verecekdir.**

109 — Allâha yemînlerinin bütün hızıyla andetdiler ki eğer kendilerine (istedikleri gibi) **bir âyet** (bir mu'cize) **gelirse her halde ona inanacaklar. De ki: «Âyetler ancak Allâhın nezdindedir». O** (âyet) **geldiği zaman da onların yine îman etmeyeceklerinin siz farkında değil misiniz?**

110 — Onlar, evvelce indirilen (âyet) **lere îman etmedikleri gibi** (bundan sonra da îman etmeyeceklerdir). **Biz, onların gönüllerini ve gözlerini** (ters) **çevirmiş, kendilerini azgınlıkları, taşkınlıkları içinde serserî ve şaşırmış oldukları halde terketmiş bulunuyoruz[51].**

111 — Eğer hakıykaten biz onlara melekleri indirseydik, ölüler kendileriyle konuşsaydı, her şey'i de onlara karşı (senin söylediklerine) **kefîller** (ve şâhidler) **olmak üzere bir araya getirib toplasaydık onlar, Allah dilemedikçe, yine îman edecek değillerdi. Fakat onların çoğu** (bunu) **bilmezler.**

112 — Biz, (sana yapdığımız gibi) **her peyğambere de insan ve cin şeytanlarını böylece düşman yapdık. Onlardan kimi kimine, aldatmak için, yaldızlı bir takım söz** (ler ve vesveseler) **telkıyn eder. Eğer Rabbin dileseydi bunu** (bu telkıyni) **yapmazlardı. Öyle ise onları düzmekde oldukları yalanlarıyla berâber** (baş başa) **bırak.**

113 — Bir de (bu telkıyni) **âhirete inanmazların gönülleri ona ağsın, ondan hoşlansınlar, kazanmakda oldukları** (günâhı) **onlar ko-kazana dursunlar diye** (yapar).

114 — (Habîbim, de ki:) **«O, size o kitâbı** (kendinde hak ile baatıl tamamen) **açıklanmış** (ayırd edilmiş) **bir halde indirmişken** (benimle sizin aranızda tutub da) **Allahdan başka bir hakem mi arayacak mışım»? Kendilerine kitâb verdiğimiz o kimseler de[52] bilirler ki o** (Kur'an) **hiç şübhesiz Rabbinden hak olarak indirilmişdir. Öyle ise sakın şüpheye düşenlerden olma.**

115 — Rabbinin sözü doğruluk ve adâlet bakımından tam kemâlindedir. Onun kelimelerini değişdirici (hiç bir şey ve hiç bir kuvvet) **yokdur.**

[51] Yedinci cüz'ün sonu.
[52] Yahudi ve Nasrânî bilginleri.

O, (dedikoduları) **hakkıyle işiden** (küfr edenlerin içlerini) **kemâliyle bilendir.**

116 — Eğer yer (yüzün) **de bulunan** (insan) **ların**[53] **çoğuna uyarsan seni Allah yolundan sapdırırlar. Onlar tereddüdden gayri bir şey'e uymazlar, onlar yalan söyler** (adam) **lardan başka da** (bir şey) **değildirler.**

117 — Şübhe yok ki Rabbin, yolundan sapanları en iyi bilenin ta kendisidir.

118 — Artık (o sapanların sözlerine bakmayın da) **üzerine Allâhın ismi anılan** (besmele çekilen hayvan) **lardan**[54] **yeyin, eğer Onun âyetlerine îman edenler** (den) **seniz.**

119 — O, size — kendisine kat'î suretde muztar ve muhtâc bulunduklarınız müstesnâ olmak üzere — neleri haram kıldığını ayrı ayrı bildirmişken üzerlerine Allâhın adı anılmış olanlardan yememeniz de ne oluyor ya? Muhakkak ki bir çokları ılim (ifâde edebilecek delîller) **ile** (hiç bir münâsebeti) **olmayarak hevâ** (ve heves) **leriyle** (halkı) **her halde sapdıracaklardır. Şübhesiz ki Rabbin haddi aşanları en çok bilenin ta kendisidir.**

120 — Günâhın açığa çıkanını da, gizli kalanını da bırakın. Çünkü günâhı irtikâb edenler kazanmakda oldukları (o günâh) **yüzünden cezâlandırılacaklardır.**

121 — Uzerlerine Allâhın ismi anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu, muhakkak ki bir fıskdır. Filhakıyka şeytanlar, sizinle mücâdele etmeleri için kendi dostlarına mutlakaa telkinlerde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz şübhesiz ki siz de Allaha eş tanıyanlarsınızdır.

122 — Bir ölü iken kendisini diriltdiğimiz, ona insanların arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse; içinden çıkamaz bir halde karanlıklarda kalan kişi gibi olur mu hiç? Kâfirlerin yapmakda oldukları şeyler kendilerine öyle süslü göründü.

123 — (Mekkede olduğu gibi) **her şehir ve kasabada da oraların günâhkârlarını, o yerlerde hıylekârlık etsinler diye, büyük** (tanınmış) **adam lar** (dan) **yapdık. Halbuki onlar hıylekârlığı** (başkasına değil) **ancak kendilerine yaparlarda farkında olmazlar.**

---

[53] Kâfirlerin, yahud câhillerin, hevâ ve heveslerine uyanların. «Yer» den maksud ba'zılarınca «Mekke» dir.

[54] Allahdan başkası adına kesilen veyâ ölmüş bulunan hayvanlardan değil «Beyzâvî».

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ
مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ
بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ۝
وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ
سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ۝ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ
اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى
أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ
۝ أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ
فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا
كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ وَكَذَلِكَ
جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا
يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ
آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ اللَّهُ
أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ
عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ۝

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ
يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ
فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝
وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَذَّكَّرُونَ ۝ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ۝ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ
مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۝
وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝
يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ
عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا
شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا
عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ۝ ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ
رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ۝

124 — Onlara bir âyet gel (ib tebliğ edil) **diği zaman derler ki: «Allâhın peyğamberlerine verilenler gibi bize de verilinceye kadar aslâ îman etmeyeceğiz». Allah, elçiliğini nereye vereceğini çok iyi bilendir. Cürüm işleyen onları, yapageldikleri hıylekârlıklar sebebiyle, Allah katından bir horluk ve çetin bir azâb çarpacakdır.**

125 — Allah kime doğru yolu gösterir, îmana muvaffak ederse[55] onun göksünü Islâm için açar (genişletir). **Kimi de sapıklıkda bırakmak dilerse onun da kalbini son derece daraltır, sıkar. O,** (Islâmı kabul hususunda) **gûyâ zorla göğe çıkacakmış gibi** (kendinde bir imkânsızlık ve) **zahmet** (görür). **Allah îman etmeyeceklerin üstüne işte böyle murdarlık çökertir.**

126 — Bu (Islâm ve Kur'ân) **Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz âyetleri aklını başına alıb düşünecek bir cem'iyyet için apaçık gösterdik.**

---

[55] «Beyzâvi».

127 — Rableri katındaki selâm yurdu[56] **onlarındır ve O, yapmakda devam etdikleri** (hayırlı işlerden) **dolayı kendilerinin yârıdır.**

128 — (Hatırlayın) **o gün** (ü) **ki** (Allah) **onların hepsini** (huzurunda) **toplayacakdır. «Ey cin** (şeytanlar[57]) **cemâati,** (denilecek) **insanlardan bir çoğunu** (başdan çıkarıb) **almak** (kendinize maletmek) **kaydına düşdünüz ha»! Onların dostları olan insanlar da şöyle diyecek: «Ey Rabbimiz, kimimiz kimimizden fâide gördük, bizim için takdîr etdiğin va'deye erdik». Buyuracak ki: «Allâhın diledikleri müstesnâ olmak üzere, içinde ebedî kalıcı olduğunuz ateş karargâhınızdır sizin». Şübhesiz ki Rabbin tam hüküm ve hikmet saahibidir, hakkıyle bilendir.**

129 — İşte biz zaalimlerden kimini kimine, irtikâb etmekde oldukları (günâhlar) **yüzünden, böylece musallat ederiz**[58]**.**

130 — Ey cin ve ins cemâati, içinizden size âyetlerimi nakleder, bu gününüzün gelib çatacağını inzâr ile haber verir peyğamberler gelmedi mi size? «Ey Rabbimiz, diyecekler, nefslerimize karşı (kendi aleyhimizde) **şâhidlik ederiz». Dünyâ haayatı onları aldatdı da gerçek kâfir kimseler olduklarına, kendileri de kendi aleyhlerinde, şâhid oldular.**

131 — Bu (vech ile peyğamberler gönderilmesi ve onların feci' âkıbetlerini vaktiyle haber vermeleri) **memleketleri — halkı gaafil bulunurlarken — zulüm** (leri) **yüzünden Rabbinin** (mahv-ü) **helâk edici olmadığındandır.**

132 — Herkesin (hayır ve şer) **yapdıkları şeylere göre dereceleri vardır. Onlar** (kâfirler) **ne yaparlarsa Rabbin onlardan gaafil değildir.**

133 — Rabbin (her şeyden) **müstağnîdir, rahmet saahibidir. Eğer dilerse sizi** (ey müşrikler) **giderir** (ortadan kaldırır), **arkanızdan da yerinize dileyeceğini getirir. Nitekim sizi de başka başka bir kavmin neslinden peydâ etmişdir.**

134 — Hakıykat, size (başınıza geleceği) **va'd olunan şeyler**[59] **elbette gelib çatacakdır. Siz, önüne geçebilecekler değilsiniz.**

---

[56] İsimlerinden biri de «Selâm» olan Cenâb-ı Hakkın bahş-u ihsân edeceği yurd, cennet; yahud mekârihden selâmet yurdu veyâ mü'minlerin birbirine selâm verecekleri yurd «Beyzâvî».

[57] «Beyzâvî».

[58] Yahud: Başlarına vâlî, haakim yaparız; dost kılarız «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[59] Kıyâmetin kopması, ölümden sonra dirilmek, haşr ve hesâb günleri «Haazin».

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ
عَمَّا يَعْمَلُونَ ۝ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ
اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ
كَمَا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ ۝ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ
لَاٰتٍ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ۝ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا
عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ
۝ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ
نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَائِنَا
فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ
وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ
مَا يَحْكُمُونَ ۝ وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ۝

وَقَالُوا

وَقَالُوا هٰذِهِ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا
اِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ
لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ
بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۝ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ
خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰى اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ
مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ
اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۝ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا اَوْلَادَهُمْ
سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاءً
عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۝ وَهُوَ الَّذِي اَنْشَاَ
جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ اِذَا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ۝ وَمِنَ الْاَنْعَامِ
حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝

135 — De ki: «Ey kavmim, elinizden geleni (komayın) **yapın. Ben** (vazîfemi) **hakkıyle yapanım**[60]**. Artık** (dünyâ) **evin** (in) **sonu** (olan cennet) **kimin olacakdır,** (bunu) **bileceksiniz. Şu muhakkakdır ki zaalimler muradlarına ermeyecek.**

136 — Onlar Allah için, onun yaratdığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan, bir hisse ayırdılar da kendi boş zanlarınca «Şu Allâhın, dediler, şu da ortaklarımız (olan putlar) **ın. Ortaklarına âid olanlar Allâha ulaşmaz amma, Allâha aid olanlar,** (evet) **onlar ortaklarına gider! Hükm edegeldikleri bu şeyler ne kötüdür!**[61]

[60] Küfrünüzde, düşmanlığınızda sebât edin. Ben de İslâmda ve sabr-u mücâhedemde sâbit kademim «Haazin».

[61] Bakınız: «El-mâide», âyet: 103. Putlarına ayırdıkları helâk olursa ona bedel Allaha ayırdıklarından alırlar, puthane (bütbane) hizmetcilerine verirlerdi. Allâha ayırdıkları için ise böyle yapmazlardı. «Allah zengindir, ihtiyâcı yokdur. Putlarımıza gelince: Onlar fakîrdir ve muhtâcdır» derlerdi.

137 — **Bunun gibi onların ortakları** (olan o putların hizmetcileri), **müşriklerden bir çoğuna — hem onları helâke düşürmek, hem kendilerine karşı dinlerini karmakarışık etmek için — öz evlâdlarını** (kendi elleriyle) **öldürmesini hoş göstermişdir. Eğer Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık sen onları düzmekde devâm etdikleri o yalanlarla başbaşa bırak.**

138 — **Onlar baatıl zanlarıyle dediler ki: «Bu davarlarla ekinler haramdır. Onları bizim dilediklerimizden başkası**[62] **yiyemez. Şu davarların da sırtları** (na binmek) **haram edilmişdir**[63]**». Bir takım davarlar da vardır ki üzerlerine Allâhın ismini anmazlar onlar.** (Besmelesiz öldürüb veyâ ölü olarak yerler. Bütün bunları) **Ona** (Allâha) **karşı** (böyle emrediyor diye) **iftirâ ederek** (uydurdular). **O,** (Allah) **bunları, yapmakda oldukları iftirâları yüzünden, cezâlandıracakdır.**

139 — **Bir de** (şöyle) **dediler: «Şu davarların karınlarında bulunan** (yavru) **lar** (canlı doğarsa) **sâde erkeklerimiz için** (halâldır), **kadınlarımıza haram kılınmışdır. Eğer o, ölü** (doğar) **sa onlar bunda ortakdırlar».** (Allah) **onların** (bu halâldır, bu haramdır yollu) **vasıflarının cezâsını verecekdir. Şübhesiz ki O, yeğâne hukûm ve hikmet saahibidir, hakkıyle bilendir.**

140 — **İlimsizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenlerle**[64] **Allahın kendilerine ihsân etdiği** (halâl) **rızkı, Allâha iftirâ ederek, haram sayanlar muhakkak ki maddî ve ma'nevî en büyük zarara uğramışdır. Onlar şübhesiz ki sapmışlardır ve** (ondan sonra) **doğru yolu da bulamamışlardır.**

Ba'zı hadîslerin meâlleri: 1) Anasına, babasına lâ'net edene Allah da lâ'net eder. Allahdan başkası nâmına kurban kesenlere de Hak lâ'net eder — Ahmed bin Hanbel, Müslim, Neseî: Alî radıyallahü anh», 2) İslâmda kabirlere kurban kesmek yokdur (haramdır) — Ebû Dâvud: Enes radıyallâhü anh», 3) Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem kabirlere karşı namaz kılmakdan nehyetdi (Onu yasak etdi) — İbni Hıbbân: Enes radıyallâhü anh».

[62] Ya'ni putların hizmetcilerinden veyâ erkeklerden başkası «Haazin».

[63] «El-mâide» sûresinin 103 üncü âyeti meâline ve hâmişine müracaat. «Davarlar», «Neam» in cem'i olan «En'am» ın karşılığıdır. (İmam Rağıb) ın beyânına göre «Neam» deveye tahsis edilmişdi. Çünkü deve Arablar ındinde en büyük ni'metdi. Bil'âhare deve, sığır ve koyun cinslerine de teşmîl edildi. Şu kadar ki bu cinslere, içinde deve bulunmadıkca, yine «Neam» ve «En'am» ismi verilemez.

[64] Câhiliyyetde Arabların bir çoğu esîr olmakdan veyâ fakirlikden korkarak, yahud akıllarınca gelin etmekden hayâ ederek doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömüb öldürürlerdi «Haazin - Beyzâvî - Şeyhzâde».

141 — O çardaklı ve çardaksız cennet (gibi üzüm) **bağ** (larını)[65], **o meyveleri ve tadları çeşidli hurmaları, mezrûâtı, zeytinleri, narları — birbirine hem benzer, hem benzemez bir halde — yaratıb yetişdiren Odur** (Allâhdır). **Her biri mahsul verdiği zaman mahsulünden yeyin. Devşirildiği ve toplandığı gün de hakkını** (sadakasını)[66] **verin. Israf etmeyin. Çünkü O** (Allah) **israf edenleri sevmez.**

142 — Davarlardan yük taşıyacak (tüyünden) **döşek yapılan** (hayvan) **ları yaratan da Odur. Allâhın size** (halâl kılıb) **rızık yapdığı şeylerden yeyin. Şeytanın izleri ardınca gitmeyin. Çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır.**

143 — (Allah) **sekiz çift** (yaratdı): **Koyundan iki çift, keçiden de iki çift. De ki: «**(Allah) **iki erkeği mi, yahud iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıb bürünen** (erkek ve dişi yavruları) **mı,** (hangisini) **haram etdi?** (Da'vânızda) **doğrucular iseniz bana ılme dayanarak haber verin[67]».**

144 — Deveden de iki, sığırdan da iki (çift yaratdı). **De ki: «**(Allah) **iki erkeği mi, yahud iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerine sarınıb bürünen** (erkek ve dişi yavrular) **ı mı,** (hangisini) **haram etdi? Yoksa Allah size bunu** (haram kılmayı) **tavsıye etdiği zaman siz hazır mıydınız»?**

---

[65] Yahud «Yükselen ve yere yayılan nebatları; ehlî ve yabânî nebatları «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[66] Bu «Hak» üzerinde ihtilâf vardır: (İbni Abbas, Enes bin Mâlik) radıyallâhü anhüme göre bu «hak» farz olan «Zekât» dır (Ya'nî uşür veyâ nısfı uşürdür). (Tavus Hasen, Câbir bin Zeyd, Saîd bin Müseyyeb, Muhammed bin Hanefiyye) hazarâtı da bu ictihâddadırlar. İmamı A'zam (Ebu Hanîfe) hazretleri bu âyet-i kerîmede zikr edilen beş nev'a — az olsun, çok olsun — vücub-i zekâtın terettüb etdiğini, ekseriyyet ise beş «Vesk»a, Medîne-i Münevverede farz edildiği sâbitdir. Bu âyet ise Mekkîdir. Onun için bu âyetin mensuh olduğu da beyân edilmişdir. Şu kadar ki (İbni Cevzî), tefsîrinde, (İbni Abbas) ın ve (Katâde) nin rivâyetlerine istinâden, bu âyetin Medînede nâzil ve binâen'aleyh muhkem olduğunu yazmışdır. (Alî bin Hasen, Atâ, Mücâhid, Hammâd) beyanlarına göre bu âyetdeki «Hak», mahsulün toplandığı güne terettüb eden ve zekâttan başka olan bir hakdır, âyet mensup değildir. Bu hak da toplama zamânında haazır olanlara yedirmek ve ekin ve meyveden düşenleri fakîrlerin devşirebilmeleri için tarla ve bağçelerde bırakmakdır. (Mücâhid) diyor ki: «Hurma kesimi zamânında hurma salkımlarından bir kısmını gelib geçenin yemesi için tarlalarda bırakırlardı». (Rubeyyi') de ekin başaklarından yere düşenlerde fakîrlerin hakkı olduğunu söyliyor. (Zeyd bin Esam) Medînelilerin hurma salkımları getirerek mescidin yanına asdıklarını ve fakîrlerin bunlardan hurmaları asaalarıyle düşürüb yediklerini hikâye etmişdir. Bizim âcizâne kanâatimizce âyet Mekkîdir. Zekât âyetiyle neshedilmişdir. Ancak bu «Hak» zekât haricinde bir tetavvu' sadakası olmak üzere bakıydir.

[67] İbrâhîm ve İsmâil aleyhimesselâtü vesselâmdan nakil getirin.

ثمانية أزواج من الضأن اثنين ومن المعز اثنين
قل آلذكرين حرم أم الأنثيين أما اشتملت عليه
أرحام الأنثيين نبئوني بعلم إن كنتم صادقين ۝ و
من الإبل اثنين ومن البقر اثنين قل آلذكرين حرم
أم الأنثيين أما اشتملت عليه أرحام الأنثيين
أم كنتم شهداء إذ وصاكم الله بهذا فمن أظلم ممن
افترى على الله كذبا ليضل الناس بغير علم إن الله لا يهدي
القوم الظالمين ۝ قل لا أجد في ما أوحي إلي محرما
على طاعم يطعمه إلا أن يكون ميتة أو دما مسفوحا
أو لحم خنزير فإنه رجس أو فسقا أهل لغير الله به
فمن اضطر غير باغ ولا عاد فإن ربك غفور رحيم
۝ وعلى الذين هادوا حرمنا كل ذي ظفر
ومن البقر والغنم حرمنا عليهم شحومهما إلا
ما حملت ظهورهما أو الحوايا أو ما اختلط بعظم
ذلك جزيناهم ببغيهم وإنا لصادقون ۝

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة واسعة ولا يرد
بأسه عن القوم المجرمين ۝ سيقول الذين أشركوا
لو شاء الله ما أشركنا ولا آباؤنا ولا حرمنا من شيء
كذلك كذب الذين من قبلهم حتى ذاقوا بأسنا
قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا إن تتبعون إلا الظن
وإن أنتم إلا تخرصون ۝ قل فلله الحجة البالغة
فلو شاء لهداكم أجمعين ۝ قل هلم شهداءكم الذين
يشهدون أن الله حرم هذا فإن شهدوا فلا تشهد
معهم ولا تتبع أهواء الذين كذبوا بآياتنا والذين
لا يؤمنون بالآخرة وهم بربهم يعدلون ۝ قل
تعالوا أتل ما حرم ربكم عليكم ألا تشركوا
به شيئا وبالوالدين إحسانا ولا تقتلوا أولادكم
من إملاق نحن نرزقكم وإياهم ولا تقربوا الفواحش
ما ظهر منها وما بطن ولا تقتلوا النفس التي حرم الله
إلا بالحق ذلكم وصاكم به لعلكم تعقلون ۝

İnsanları ılme dayanmadan sapdırmak için yalan düzüb de Allâhın üstüne atanlardan daha zaalim kimdir? Şübhesiz ki Allah o zaalimler güruhuna hidâyet vermez[68].

---

[68] Câhiliyyet âdetlerini baltalayan Risâletmeâb sallellâhü aleyhi ve sellemle kâfirler nâmına gûyâ mücâdele etmek isteyen (Malik bin Avf) adında müşrik bir hatıyb dedi ki: «Yâ Muhammed (S.A.) sen bizim atalarımızın halâl gördüğü şeylerden bir kısmını haram ediyormuşsun» (Ölü, kan, domuz eti gibi). Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz şöyle cevab verdi: «Ya siz da'varlardan ba'zılarını asılsız yere haram kıldınız ya! Halbuki Cenâb-ı Hak sekiz çifti, etini yemek ve onlarla fâidelenmek için yaratmışdır. Bu haram kılma nereden geldi? Erkek davardan mı, dişi davardan mı»? (Mâlik) susdu ve şaşırdı. Bunun üzerine Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem: «Neye söylemiyorsun?» deyince hatıyb «Sen söyle, ben dinliyorum» cevâbını vermekden başka bir çâre bulamadı «Haazin». Bu âyetler kâfirlerin sözünü ibtaaleden bir istidlâldir. İstifham da inkâra mahmuldür. Ya'nî «Siz hiç bir peyğamberin peyğamberliğine ve hiç bir şâriın şerîatına inanmazken nasıl olub da bu halâldır, bu haramdır diye kendi kendinize hukûm ediyorsunuz?» demekdir «Râzî».

145 — De ki: «Bana vahyolunanlar arasında, yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin haram dediklerinizden böyle) **haram edilmiş bir şey bulmuyorum. Yalnız gerek ölü, gerek dökülen kan, gerek domuz eti — ki bu, şübhesiz bir murdardır —, yahud Allahdan başkasının adına boğazlanmış bir fısk olmak müstesnâdır.** (Bunlar haramdır. Bununla berâber) **kim** (bunlardan bir şey'i yemiye) **muztar kalırsa** (kendisi gibi zaruret haalindeki bir kimseye) **tecâvüz etmemek ve** (zaruret mıkdarını) **aşmamak üzere** (yiyebilir). **Çünkü Rabbin çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.**

146 — Biz, Yahudilere bütün tırnaklı (hayvan) **ları[69] haram etdik. Sığır ve koyunun iç yağlarını da üzerlerine haram kıldık. Bunların sırtlarına veyâ barsaklarına yapışan, yahud kemiğe karışan** (yağlar bu hükümden) **müstesnâdır[70]. Bu** (tahrîmi) **onlara, zulümlerinden dolayı, cezâ olarak yapdık. Biz elbette doğrucularız.**

147 — Eğer (bunun üzerine) **seni tekzîb ederlerse de ki: «Rabbiniz geniş bir rahmet saahibidir. Onun satvet** (-ü kudret) **i ise günahkârlar gürûhundan** (uzaklaşdırılıb) **döndürülemez».**

148 — (Allâha) **eş katanlar** (sana) **diyecekler ki: «Eğer Allah dileseydi ne biz, ne atalarımız** (Allâha) **eş koşmazdık.** (Kendi kendimize) **hiçbir şey'i haram da kılmazdık». Onlardan evvelkiler de** (peyğamberlerini) **işte böyle tekzîb etdiler de nihâyet bizim azâbımızı tatdılar. De ki: «Nezdinizde** (kitab ve huccetden) **herhangi bir ılim varsa hemen onu bize çıkarın. Siz** (kuru) **bir zandan başka** (bir şey'e) **uymuyorsunuz ve siz yalan söyleyenlerden gayri kimseler değilsiniz».**

149 — Söyle (onlara): **«**(Mâdem ki öyle bir ılminiz yokdur) **o halde tam ve kâmil huccet Allâhın** (hucceti) **dir. İşte eğer O, dileseydi topunuzu birden elbette hidâyete kavuşdururdu».**

150 — «(Haydin), **de, muhakkak Allah bunu haram etdi diye bildiğini söyleyecek şâhidlerinizi getirin». Eğer onlar** (yalan yere) **şâhidlik ederlerse sen onlarla berâber olub da** (sözlerini) **tasdıyk etme[71]. Âyetlerimizi yalan sayanların, âhirete de inanmayanların heva** (ve heves) **ine uyma. Onlar** (putlarını) **Rableriyle bir sayarlar.**

---

[69] Deve, yırtıcı hayvanlar, kuşlar gibi parmaklı hayvanlar «Beyzâvî».

[70] Barsak, işkembe ve böbrek yağları haram olan iç yağlarında dahildir «Şihab». Bakınız: «En-nisâ'» sûresi, âyet: 160.

[71] «Beyzâvî».

151 — De ki: «Gelin, üzerinize Rabbinizin neleri haram etdiğini ben okuyayım: Ona hiç bir şey'i ortak yapmayın. Anaya babaya iyilik edin. Fakîrlik endîşesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz. Kötülüklerin[72] **açığına da, gizlisine de yaklaşmayın.** (Kısas ve zinâ gibi şeylerden dolayı meşru') **bir hak olmadıkca Allâhın haram etdiği cana kıymayın. Işte** (Allah) **size, aklınızı başınıza alasınız diye, bunları emretdi».**

152 — Yetîmin malına, rüşdüne erişinceye kadar, o en güzel olanından başka bir suretle[73]**, yaklaşmayın. Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru tartın. Biz bir kimseye gücünün yetdiğinden başkasını teklîf etmeyiz. Söz söylediğiniz vakıt —** (leh ve aleyhinde söyleyeceğiniz kimse)[74] **hısım dahi olsa — adâleti gözetin**[75]**. Allâhın ahdini** (verdiğiniz sözü) **yerine getirin. Işte** (Allah) **size, iyice düşünesiniz diye, bunları emretdi.**

153 — Şübhesiz ki (emretdiğim) **bu** (yol) **benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun.** (Başka aykırı) **yollara tâbi' olmayın. Sonra sizi Onun** (Allâhın) **yolundan ayırır. Işte** (Allah) **size bunları emretdi ki** (kötülükden **sakınasınız**[76]**.**

154 — Yine biz Musâya — (hukümlerini) **iyi tatbıyk edenlere**[77] **karşı** (ni'metimizi) **tamamlamak,** (dînde ihtiyâc haasıl olan) **her şey'i** (içinde) **ayrı ayrı açıklamak ve bir hidâyet, bir rahmet olmak üzere — o kitâbı** (Tevrâtı) **verdik. Tâki onlar** (Isrâil oğulları) **Rablerine kavuşacaklarına îman etsinler.**

155 — Işte bu (Kur'an) **da indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitabdır. Artık buna tâbi' olun ve kötülükden kaçının. Tâki esirgenmiş olasınız.**

156 — (O kitâbı indirmemiz) **«Bizden evvel kitâb yalınız iki taaifeye** (Yahudi ve Nasrânîlere) **indirdi, biz ise onların okuduklarından kat'iyyen gaafillerdik» dememeniz için,**

---

[72] Büyük günâhların, zinâ ve benzerlerinin «Beyzâvî».

[73] Yetîmin malını iyi muhafaza etmek, artırmak gibi «Beyzâvî».

[74] «Beyzâvî - Celâleyn».

[75] Hukûm ve şehâdetde, dînî irşadlarda, ona âid delîllerde, iyiliği emirde, kötülükden nehiyde, bir hikâyeyi anlatmakda ve sâirede tam hak ve adâleti gözetin, ondan kat'iyyen ayrılmayın «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[76] «151» inci âyetden i'tibâren buraya kadar olan emirlere «vasaayâyi aşere = On vasıyyet» derler ki bunlar bütün şerîatlerde muhkemdir «Ibni Abbas radıyallâhü anhümâ».

[77] «Beyzâvî».

157 — yahud «Bize de kitâb indirilseydi muhakkak onlardan fazla hidâyete ererdik» dememeniz içindir. İşte size Rabbinizden apaçık bir huccet, bir hidâyet, bir rahmet gelmişdir. Artık Allâhın âyetlerini yalan sayandan, onlardan yüz çevirenden[78] daha zaalim kimdir? Biz âyetlerimizden yüz çevirenleri bu sebeble, yaman bir azâb ile cezâlandıracağız.

158 — Onlar haalâ kendilerine ille (azâb yapacak) **meleklerin gelmesini, yahud** (bizzât) **Rabbinin gelmesini veya Rabbinin âyet** (ve mu'cize) **lerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbinin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden îman etmiş veya îmânında bir hayır kazanmış olmayan[79] hiç bir kimseye** (o günkü) **îmanı aslâ fâide vermez. De ki: «Bekleyin! Çünkü biz** (de) **şübhesiz bekleyicileriz[80]».**

---

[78] Yahud men' edenden «Beyzâvî».

[79] Bu ilâhî kayd amelsiz îmânın mu'teber olmayacağını söyleyenlerin delîlidir «Beyzâvî».

159 — Dînlerini (bir kısmına inanıb bir kısmını inkâr etmek suretiyle) **parça parça edenler**[81], **ayrı ayrı fırkalar**[82] **olanlar** (yok mu?) **sen hiç bir vech ile onlardan değilsin**[83]. **Onların işi** (cezâsı) **ancak Allâha âiddir. Sonra O, ne yapıyorlardı, kendilerine haber verecekdir.**

160 — Kim (Allâha) **bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı**[84]. **Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mıkdardan başkasiyle cezâlanmaz**[85]. **Onlar** (yâni' iyilik edenler de, fenâlık yapanlar da) **haksızlığa uğratılmazlar**[86].

161 — (Şöyle) **de: «Şübhesiz ben** (oyum ki) **Rabbim beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakda duran bir dîne, İbrâhîmin Hakka yönelmiş** (tevhîd) **dînine iletmişdir. O,** (hiç bir zaman Allâha) **eş koşanlardan değildi».**

162, 163 — De ki: «Şübhesiz benim namazım da, ibâdetlerim de[87]**, dirimim de, ölümüm de hiç bir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbi Allâhındır. Ben böylece emrolundum. Ben** (bu ümmetde) **müslüman olanların ilkiyim».**

164 — De ki: «O her şey'in Rabbi iken ben Allahdan başka bir Rab mi arayacağım? Herkesin kazanacağı kendisinden başkasına âid değil-

---

[80] Bu, bir tehdîddir, «İstediğiniz üç şey'i bekleyiniz. Biz de onu bekliyoruz. İşte o vakıt kurtuluş ve selâmet bize, helâk de sizedir» demekdir.

[81] Yahud dînde fırkalara ayrılanlar «Beyzâvî».

[82] Âyet-i celîlede « شيعا = Şiyean» buyurulmuşdur ki bu, bir reîse tâbi' ve ona yardımcı insanlardan mürekkeb cemaat demek olan « شيعة = Şî'a» nın cem'idir.

[83] Yahud: «Senin onlarla hiçbir suretle alâkan yokdur». (Hasanı Basrî) hazretlerine göre bunlar müşriklerdir. Çünkü onlardan kimi «Allah katında şefaatcilerimizdir» diye putlara, kimi — haaşâ — «Allâhın kızları» deyib meleklere, kimi de yıldızlara tapdılar. (İmam Mücâhid) e göre onlar Yahudilerdir. (İbni Abbas, Katâde Süddî, Dahhâk) kavillerine nazaran hem Yahudîler, hem Nasrânîlerdir. (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anh ise onların bu ümmetin içinden zuhur edecek sapkın fırkalar olduğunu söylemiş ve bu hususda bir de hadîs rivâyet etmişdir. Bizce âyet-i kerîme dînde ihtilâfa, tefrikaya düşen müslim ve gayri müslim her cem'iyyete şâmil ve hükmü âmdır.

[84] Allâhın fazl-u keremiyle. Bu mıkdar, va'd buyurulan ecrin asgarî mıkdarıdır «Beyzâvî».

[85] Eğer afvolunmazsa.

[86] Ecrini eksik vermek veya daha fazla azâb yapmak suretiyle. Burada «Zulm» lüğavî ma'nasiyledir «Şihâb».

[87] (Mücâhid, Saîd bin Cübeyr, Dahhâk, Süddî) kavillerine göre «Nüsk» den maksud hacc ve umredeki kurbandır. Ba'zılarınca hacc amelleridir. Ba'zıları da Allâha yaklaşdıran her şeydir, bütün ıbâdetlerdir demişdir. Biz bunu tercîh etdik.

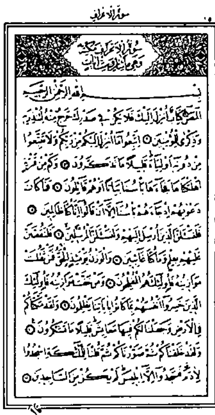
dir. Günâhkâr hiçbir nefs diğerinin (günâh) **yükünü taşımaz. Nihâyet dönüşünüz ancak Rabbinizedir. Artık O, size hakkında ihtilâfa düşmüş olduğunuz şeyleri haber verecekdir».**

165 — O, sizi (ey peyğamberin ümmeti) **yer** (yüzün) **ün halîfeleri yapan, size verdiği şeylerde sizi imtihaana çekmek için kiminizi derecelerle kiminizin üstüne çıkarandır. Şübhe yok ki Rabbin, cezâsı pek çabuk olandır ve muhakkak ki O, hakkıyle yarlığayıcı, hakkıyle esirgeyicidir.**

«7» nci SÛRE

«EL-A'RÂF» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — **Elif, lâm, Mîm, Saad**[2].

2 — (Bu sûre, yahud Kur'an) — **onunla** (halkı) **inzâr etmekliğin için, mü'minlere de bir öğüd olmak üzere — sana indirilen bir kitâbdır. Artık bundan dolayı**[3] **göksünde bir sıkıntı olmasın.**

3 — **Rabbinizden size indirilen** (Kur'an-ı kerim) **e uyun, ondan başka** (larını) **velîler** (edinib de kendilerin) **e uymayın. Ne kadar az öğüd tutuyorsunuz!**

4 — **Biz nice memleketler** (ehâlîsin) **i helâk etdik. Öyle ki** (kâh) **geceleyin**[4], **kâh onlar kaylûle**[5] **ederlerken**[6] **azâbımız gelib çatdı onlara.**

5 — **Kendilerine azâbımız geldiği zaman çağrışları «Biz hakîkaten zaalimlerdendik» demelerinden başka** (bir şey) **olmadı.**

6 — **Kendilerine** (peyğamber) **gönderilenlere de mutlak soracağız, onlara gönderilen** (peyğamber) **lere de her halde soracağız**[7].

---

[1] Bu sûre-i celîle Mekke-i Mükerremede nâzil olmuşdur. «206» âyetdir. Ba'zılarına göre «163» üncü âyetden «171» inci âyete kadar olan kısmı Medîne-i münevverede inmişdir.

[2] «El-bakare» sûresinin birinci âyeti notuna mürâcaat.

[3] Sen onu tebliğ edib de kâfirlerin yalan sayacağından dolayı «Beyzâvî».

[4] (Lut) aleyhisselâmın kavmi gibi.

[5] Öğle vaktı uyurlarken, yahud dinlenirlerken «Celâleyn».

[6] (Şuayb) aleyhisselâmın kavmi gibi.

[7] Onlara peyğamberlere icâbet ve itâat edib etmediklerini, peyğamberlere de tebliğ vazîfelerini ne dereceye kadar yapmış olduklarını «Beyzâvî».

7 — (Soracağız da) **kendilerine karşı** (olub biteni mutlak) **bir ılim ile her halde anlatacağız**[8]. (Çünkü) **biz** (onlardan hiç bir zaman) **gaaib değildik.**

8 — (Herkesin dünyâda yapıb etdiğini) **tartmak da o gün hakdır. Artık kim** (ler) **in terâzileri ağır basarsa işte onlar murâda erenlerin ta kendileridir.**

9 — **Kimin de tartıları hafif gelirse bunlar da, âyetlerimize zulmeder oldukları için, kendilerine çok yazık etmiş kimselerdir.**

10 — **Andolsun, sizi yer** (yüzün) **de yerleşdirmişiz, size orada bir çok geçim vasıtaları yaratmışızdır. Ne az şükredersiniz!**

11 — **Andolsun, sizi** (evvelâ) **yaratdık, sonra size suuret verdik**[9], **sonra da meleklere: «Âdeme** (yahud Âdem için Allâha) **secde edin» dedik. Hemen secde etdiler. Fakat Iblîs dayatdı, secde edicilerden olmadı.**

12 — (Allah) **dedi: «Sana emretdiğim zaman secde etmemen** (i mûcib olan, seni secde etmek) **den men'eden** (sebeb) **neydi?»** (Iblîs) **dedi: «Ben ondan** (Âdemden) **hayırlıyım.** (Çünkü) **beni ateşden yaratdın, onu çamurdan yaratdın».**

13 — (Allah) **Öyleyse, dedi, hemen in oradan. Artık senin orada kibirlenmen, kafa tutman gerekmez. Hemen çık** (git). **Çünkü sen alçaklardansın.**

14 — (Iblîs) **dedi: «Bana** (halkın) **dirilib kaldırılacakları güne kadar mühlet ver.**

15 — (Allah) **dedi ki: «Sen mühlet verilmişlerdensin».**

16 — **«**(Iblîs) **Öyleyse, dedi,** (mâdem ki) **Sen beni azgınlığa mahkûm etdin, ben de bu sebeble, andolsun ki, onlar** (ı sapdırmak) **için senin doğru yolunda** (pusu kurub) **oturacağım».**

17 — **«Sonra, andolsun, onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından kendilerine geleceğim** (musallat olacağım). **Sen de onların çoğunu şükredici** (kimse) **ler bulmayacaksın».**

18 — (Allah) **dedi ki: «**(Her yönden) **zem ve tahkıyre uğramış ve** (rahmetimden) **koğulmuş olarak çık oradan. Yemin ederim ki, onlardan kim sana uyarsa cehennemi bütün sizden dolduracağım».**

---

[8] Çünkü peyğamberler «Bizim hiçbir bilgimiz yok. Şübhesiz ki ğaybları en çok bilen Sensin Sen» diye cevab vereceklerdir «Beyzâvî».

[9] (Ibni Ataa) diyor ki: Evvelâ yaratılan ruhlardır, suuret verilen de cisimler «Huccet-ul lâh-il bâliğa tercemesi».

قال ما منعك ألا تسجد إذ أمرتك قال أنا خير منه خلقتني من نار
وخلقته من طين ۝ قال فاهبط منها فما يكون لك أن تتكبر
فيها فاخرج إنك من الصاغرين ۝ قال أنظرني إلى يوم يبعثون
۝ قال إنك من المنظرين ۝ قال فبما أغويتني لأقعدن لهم صراطك
المستقيم ۝ ثم لآتينهم من بين أيديهم ومن خلفهم وعن أيمانهم
وعن شمائلهم ولا تجد أكثرهم شاكرين ۝ قال اخرج منها
مذءوما مدحورا لمن تبعك منهم لأملأن جهنم منكم
أجمعين ۝ ويا آدم اسكن أنت وزوجك الجنة فكلا من حيث
شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين ۝ فوسوس
لهما الشيطان ليبدي لهما ما ووري عنهما من سوآتهما وقال
ما نهاكما ربكما عن هذه الشجرة إلا أن تكونا ملكين أو تكونا
من الخالدين ۝ وقاسمهما إني لكما لمن الناصحين ۝ فدلاهما
بغرور فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سوآتهما وطفقا يخصفان
عليهما من ورق الجنة وناداهما ربهما ألم أنهكما عن تلكما
الشجرة وأقل لكما إن الشيطان لكما عدو مبين ۝

قالا ربنا ظلمنا أنفسنا وإن لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن
من الخاسرين ۝ قال اهبطوا بعضكم لبعض عدو ولكم في
الأرض مستقر ومتاع إلى حين ۝ قال فيها تحيون وفيها
تموتون ومنها تخرجون ۝ يا بني آدم قد أنزلنا عليكم لباسا
يواري سوآتكم وريشا ولباس التقوى ذلك خير ذلك
من آيات الله لعلهم يذكرون ۝ يا بني آدم لا يفتننكم
الشيطان كما أخرج أبويكم من الجنة ينزع عنهما لباسهما
ليريهما سوآتهما إنه يراكم هو وقبيله من حيث لا ترونهم
إنا جعلنا الشياطين أولياء للذين لا يؤمنون ۝ وإذا
فعلوا فاحشة قالوا وجدنا عليها آباءنا والله أمرنا بها
قل إن الله لا يأمر بالفحشاء أتقولون على الله ما لا تعلمون ۝
قل أمر ربي بالقسط وأقيموا وجوهكم عند كل مسجد
وادعوه مخلصين له الدين كما بدأكم تعودون ۝ فريقا هدى
وفريقا حق عليهم الضلالة إنهم اتخذوا الشياطين
أولياء من دون الله ويحسبون أنهم مهتدون ۝

يابني

19 — Ey Âdem, sen, zevcenle birlikde, cennetde yerleş (in) **de ikiniz de dilediğiniz yerden yeyin.** (Ancak) **şu ağaca yaklaşmayın. Sonra** (kendilerine) **yazık etmişlerden olursunuz.**

20 — Derken şeytan, onlardan gizli bırakılmış o çirkin yerlerini[10] **kendilerine açıklamak** (göstermek) **için ikisine de vesvese verdi: «Rabbiniz size bu ağacı başka bir şey için değil, ancak iki melek olacağınız, yahud** (ölümden âzâde ve) **ebedî kalıcılardan bulunacağınız için** (ya'ni böyle olmayasınız diye) **yasak etdi» dedi.**

21 — Bir de onlara: «Şübhesiz ki ben sizin iyiliğinizi·isteyenlerdenim» diye yemîn etdi.

---

[10] Avret mahallerini «Beyzâvî». «Sev'e» insanın açığa çıkmasından utandığı, insanlığın gizli kalmasını istediği cismânî lezzetlerin, ahlâkî rezâletlerin, hayvânî fiillerin, canavarca sıfatların her birine ıtlak olunur. Bunlar akıl ındinde tiksinilen ve çirkin görünen birer avretdir «Muhyiddin-i arabî tefsîri».

22 — İşte bu suuretle ikisini de aldatarak (o ağacdan yemiye) **tenezzül ettirdi Ağac** (ın meyvesin) **i tatdıkları anda ise o çirkin yerleri kendilerine açılıverdi ve üzerlerine cennet yaprağından üst üste yamayıb örtmiye başladılar. Rableri de: «Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? Şeytan size muhakkak apaçık bir düşmandır demedim mi?» diye nidâ etdi.**

23 — Dediler: «Ey Rabbimiz, kendimize yazık etdik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen her halde (maddî ve ma'nevî en büyük) **zarara uğrayanlardan olacağız».**

24 — (Allah) **dedi ki: «Kiminiz kiminize düşman olarak inin. Yer** (yüzün) **de sizin için bir zamâna kadar yerleşib kalmak ve geçinmek** (mukadderdir)**».**

25 — Dedi ki: «Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz, yine oradan (dirilib) **çıkarılacaksınız».**

26 — Ey Âdem oğulları, size (şeytanın açmak istediği) **çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyib süsleneceğiniz bir libâs indirdik**[11]**. Takvaa libâsı**[12] **ise, o, daha hayırlıdır. Bu** (libasların indirilmesi) **Allâhın** (fazl-u rahmetine delâlet eden) **âyetlerinden** (alâmetlerinden) **dir. Tâki** (insanlar) **iyice düşünsünler** (nimetlerinin kadrini bilsinler).

27 — Ey Âdem oğulları şeytan ana ve babanızı fenâ, yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini soyarak nasıl cennetden çıkardıysa sakın size de bir fitne (belâ) **yapmasın. Çünkü o da, kabiylesinden olan-** (lar) **da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yer** (ler) **den muhakkak görür** (ler). **Biz şeytanları îman etmeyeceklerin velîleri yapdık.**

28 — Onlar (o îman etmeyenler) **bir hayaasızlık yapdıkları zaman**[13] **«Biz atalarımızı da bunun üzerinde bulduk. Allah da bize bunu emretdi» dediler.** (Onlara) **söyle: «Allah hiç bir zaman kötülüğü emretmez. Bilmeyeceğiniz şeyleri Allâhın üzerine mi** (atıb) **söylüyorsunuz»?**

29 — De ki: «Rabbim adâleti emretdi. Her secde yerinde[14] **yüzlerinizi** (kıbleye) **doğrultun. Ona — dînde ancak kendine** (bağlı, gösterişden,

---

[11] Burada «Rîş» cemal ma'nâsınadır. Mal diyenler de olmuş «Beyzâvî». «İndirdik» semâvî tedbirlerle ve inen sebeblerle yaratdık demekdir «Beyzâvî».

[12] İman korkusu. Ba'zılarına göre îman, ba'zılarınca güzel ahlak, ba'zılarınca da harb libâsı «Beyzâvî».

[13] Anadan doğma tavaf yapmak, çirkin yerlerini sakınmamak, putlara tapmak gibi «Beyzâvî».

[14] Yahud: Namaz vaktında. Yahud: Hangi mescidde namaz kılınmak üzere ise, kendi mescidlerinize gitmiye lüzum görmeden, hemen orada «Beyzâvî».

bayağı emellerden uzak haalis ve) **muhlis** (insan) **lar olarak — ıbâdet edin. İlkin sizi yaratdığı gibi**[15] **yine** (Ona) **döneceksiniz.**

30 — (Allah) **bir kısmına hidâyet verdi, bir kısmına da sapıklık hak oldu. Çünkü bunlar Allâhı bırakıb şeytanları kendilerine dostlar ve âmirler edindiler. Öyle sanıyorlar ki onlar hakıykaten doğru yolu bulmuşlardır.**

31 — Ey Âdem oğulları, her mescid huzurunda[16] **zînetinizi alın** (giyin)[17]**. Yeyin, için, israf etmeyin. Çünkü O** (Allah) **isrâf edenleri sevmez.**

32 — De ki: «Allâhın kulları için çıkardığı zîneti[18]**, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş»? De ki: «O** (nlar), **dünyâ hayâtında îman edenler içindir**[19]**. Kıyâmet günü ise yalınız** (ve yalınız) **onlara mahsusdur». İşte biz âyetleri, bilirler için, böylece tafsıyl ederiz.**

33 — De ki: «Rabbim ancak hayâsızlıkları, onların açığını, gizlisini, bununla berâber (her türlü) **günâhı, haksız ısyânı, Allaha — hiç bir zaman bir bürhan indirmediği — her hangi bir şey'i eş tutmanızı, Allâha bilmeyeceğiniz şeyleri isnâd etmenizi haram etmişdir».**

34 — Her ümmetin (mukadder) **bir eceli vardır. Binâen'aleyh o müddetleri gelince bir sâat ne geri bırakabilirler, ne öne alabilirler**[20]**.**

35 — Ey Âdem oğulları, eğer size içinizden âyetlerimi kendinize anlatacak peyğamberler gelir ve artık kim (onlara muhaalefetden) **sakınır ve** (nefsini) **ıslah ederse onlar için bir korku yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir.**

36 — Âyetlerimizi yalan sayanlar (a) **ve onları kibirlerine yediremiyenler** (e gelince:) **Onlar da o ateşin yârânıdırlar. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar.**

---

[15] «Beyzâvî».

[16] Her namaz ve tavaaf yanında «Celâleyn».

[17] Avretlerinizi örtmek için libâsınızı giyin. Câhiliyyetde Arab kabîleleri Beyti çıplak tavaaf ederlerdi. Gündüz erkekler, gece kadınlar gelirler, tavaafların anadan doğma yaparlar ve «İçinde günâh işlediğimiz elbisemizle tavaaf edemeyiz» derlerdi! Bu âyetin nüzûlü sebebi budur. Bununla berâber her müslümanın, namazını en güzel ve temiz bir hey'et ve kıyâfet içinde kılması da sünnet-i seniyye icâbıdır «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[18] Pamuk, keten gibi nebatdan; ipek, yün gibi hayvandan; zırh ve sâire gibi ma'denlerden husule gelen tecemmülâtı «Beyzâvî».

[19] Kâfirler de bitteba' dünyâdan istifâde ederlerse de asıl bunlar mü'minler içindir «Beyzâvî».

[20] Başlarına gelecek belâyı Mekkelilere ihbar ve tehdiddir «Beyzâvî».

يا بني آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد وكلوا واشربوا
ولا تسرفوا إنه لا يحب المسرفين ۝ قل من حرم زينة الله
التي أخرج لعباده والطيبات من الرزق قل هي للذين آمنوا
في الحياة الدنيا خالصة يوم القيامة كذلك نفصل الآيات
لقوم يعلمون ۝ قل إنما حرم ربي الفواحش ما ظهر منها
وما بطن والإثم والبغي بغير الحق وأن تشركوا بالله ما لم ينزل
به سلطانا وأن تقولوا على الله ما لا تعلمون ۝ ولكل أمة أجل
فإذا جاء أجلهم لا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون
۝ يا بني آدم إما يأتينكم رسل منكم يقصون عليكم آياتي
فمن اتقى وأصلح فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝ والذين
كذبوا بآياتنا واستكبروا عنها أولئك أصحاب النار هم فيها
خالدون ۝ فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآياته
أولئك ينالهم نصيبهم من الكتاب حتى إذا جاءتهم رسلنا
يتوفونهم قالوا أين ما كنتم تدعون من دون الله قالوا ضلوا
عنا وشهدوا على أنفسهم أنهم كانوا كافرين ۝

قال ادخلوا في أمم قد خلت من قبلكم من الجن والإنس
في النار كلما دخلت أمة لعنت أختها حتى إذا اداركوا فيها
جميعا قالت أخراهم لأولاهم ربنا هؤلاء أضلونا فآتهم
عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف ولكن لا تعلمون
۝ وقالت أولاهم لأخراهم فما كان لكم علينا من فضل
فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون ۝ إن الذين كذبوا
بآياتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء ولا
يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط وكذلك
نجزي المجرمين ۝ لهم من جهنم مهاد ومن فوقهم غواش
وكذلك نجزي الظالمين ۝ والذين آمنوا وعملوا الصالحات
لا نكلف نفسا إلا وسعها أولئك أصحاب الجنة هم فيها
خالدون ۝ ونزعنا ما في صدورهم من غل تجري من تحتهم
الأنهار وقالوا الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي
لولا أن هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق
ونودوا أن تلكم الجنة أورثتموها بما كنتم تعملون ۝

ونادى

37 — O halde Allâha karşı (demediğini söyledi diye) **yalan uydurub atandan, yahud Onun âyetlerini yalan sayandan daha zaalim kimdir? Onların kitâbdan**[21] **nasıybleri** (ne ise) **kendilerine erişecekdir. Nihâyet elçi** (melek) **lerimiz, canlarını almak üzere onlara geldikleri vakıt diyecekler ki: «Allâhı bırakıb da tapa geldiğiniz** (tanrılarınız) **nerede»?** (Cevâben şöyle) **diyecekler: «Onlar bizi bırakıb gaaib oldular». Kendileri kendi aleyhlerine, muhakkak küfredenler olduklarına, şâhidlik edeceklerdir.**

38 — (Allah) **diyecek: «İns ve cinden sizden evvel geçmiş ümmetler arasında siz de girin bu ateşin içine». Her ümmet girdikce** (kendisine uyub saydığı) **hemşîresine**[22] **lâ'net edecek. Nihâyet hepsi birbiri ardınca**

---

[21] Haklarında yazılandan, yahud levh-ı mahfuzdan «Beyzâvî».

[22] Kendi dindaşına. Yahudîler Yahudîlere, Nasrânîler Nasrânîlere, Sabiîler Sabiîlere... ya'ni tâbi' olanlar elebaşlarına «Haazin».

oroya girib toplanınca da sonrakiler evvelkiler için: «Ey Rabbimiz, diyecek, işte bizi bunlar saptırdılar. Onun için bunlara ateşden katmerli azâb ver». Buyuracak ki: «Herkes için katmerli[23]. Şu kadar ki siz (bunu) **bilmezsiniz».**

39 — Onların evvelkileri de sonrakilerine: «Sizin bize karşı hiçbir üstünlüğ (ünüz) **yokdur. O halde ne kazanmış idiyseniz karşılığı olan azâbı tadın» dedi** (diyecek).

40 — Bizim âyetlerimizi yalan sayıb da onlara karşı kibirlenmek isteyenler (yok mu?) **onlar için gök kapıları açılmayacak[24], onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar, cennete girmeyeceklerdir. Biz günâhkârları böyle cezâlandırırız.**

41 — Onlara cehennem (de, altlarında ateş) **den döşekler, üstlerinde** (yine ateşden) **örtüler vardır. Biz zaalimleri böyle cezâlandırırız.**

42 — Îman edip de güzel amel (ve hareket) **lerde bulunanlar** (a gelince:) **— ki biz hiç bir kimseye gücü yeteceğinden başkasını yüklemeyiz—[25] onlar cennetin yâranıdırlar. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar.**

43 — Kînden göğüslerinde (dünyâdan kolma) **ne varsa söküb atacağız[26]. Altlarından ırmaklar akacakdır. «Hamd olsun Allâha ki, derler, bizi hidâyetiyle buna kavuşdurdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olamazdık. Andolsun ki, Rabbimizin peyğamberleri gerçeği getirmişlerdir». Onlara: «İşte** (dünyâda) **yapmakda devam etdiğiniz** (iyi işler) **sâyesinde mîrascı edildiğiniz cennet budur» diye nidâ edilecekdir.**

44 — Cennet yârânı, ateş yârânına (cehennemliklere): **«Rabbimizin bize va'detdiğini hak bulduk. Siz de Rabbinizin** (tehdîd olarak) **bildirdiğini** (cezâyı) **gerçek buldunuz mu?» diye nidâ eder** (ler). **Onlar da: «Evet**

---

[23] İlerigelenlere hem kendi küfürlerinden, hem başkalarını sapdırdıklarından, tâbi' olanlara da hem kâfir olduklarından, hem sapkın rüesâyı körükörüne taklid etdiklerinden dolayı «Beyzâvî».

[24] Düâları, amelleri, yahud ruhları göklere yükselmeyecek «Beyzâvî».

[25] Bu cümle, mübtedâ ile haber arasında bir mu'terizadır ki îman ile saalih amellerin taakatdan haaric olmadığını ifâde ve naîm-i ebedîye insanları teşvıyk etmekdedir «Beyzâvî».

[26] Kalblerini ğıll-ü ğışden temizleriz. Öyle ki artık aralarında dostlukdan ve mahebbetden başka bir şey kalmaz. Hazreti (Alî) radıyallâhü anh ve kerremellâhü veche buyuruyor ki: «Ben — Osman, Talha ve Zübeyr ile birlikde — onlardan olmamı cidden umarım» «Beyzâvî».

الجزء الثامن ١٥٥

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ
مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ۝ الَّذِينَ يَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ۝
وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ
وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ۝ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ
رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُونَ ۝ أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ
ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۝ وَنَادَىٰ
أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ۝ الَّذِينَ اتَّخَذُوا
دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسَاهُمْ
كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَٰذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ۝

سورة الأعراف ١٥٦

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ۝ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ
يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا
مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۝
إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ
ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ
وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝ ادْعُوا رَبَّكُمْ
تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝ وَلَا تُفْسِدُوا فِي
الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ
رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ۝ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ
الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا
سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۝

(öyle bulduk)» **derler. Bunun üzerine aralarında bir münâdî: «Allâhın lâ'neti zaalimlerin tepesine» diye ünler.**

45 — Ki Onlar, Allâhın yolundan (insanları) **men' edegelenler, onu eğri** (hakka aykırı) **bir haale getirmek isteyenlerdi[27]. Onlar âhireti de inkâr edicilerdi[28]».**

46 — İki (taraf) **arasında** (sûrdan) **bir perde ve «A'raaf» üzerinde de** (cennetlik ve cehennemliklerin) **her birini sîmalarıyle tanıyacak** (müvahhid) **ricâl vardır ki onlar henüz oraya** (cennete) **girmemiş, fakat on-**

---

[27] Hak olan delîllere şekler ve şübheler sokub hakkı baatıla imâle ve Allâhın yolunu tağyir edenlerdi «Şeyhzâde».

[28] Münâdînin sözü burada bitiyor.

lar girmeyi şiddetle arzu eder olarak cennet yâranına: «Selâmün aleyküm» diye nidâ ederler[29].

47 — Gözleri ehl-i cehennem tarafına çevrildiği zaman da: «Ey Rabbimiz, bizi zaalimler güruhu ile berâber bulundurma» derler.

48 — (Yine)**a'raaf yârânı** (kâfirlerden) **sîmalarıyla tanıdıkları** (elebaşı) **birtakım adamlara şöyle nidâ ederek derler: «Ne çokluğunuz** (yahut topladığınız mallar), **ne de** (hakka karşı) **yeltenmekde devâm etdiğiniz o kibr** (-ü azamet) **size hiç bir fâide vermedi».**

49 — «Kendilerini Allâhın, rahmetine erdirmeyeceğine yemîn etdiğiniz kimseler bunlar (bu ehl-i cennet) **mi idi? Girin cennete. Size hiç bir korku yokdur ve siz mahzun da olacak değilsiniz».**

50 — Ateş yârânı, cennet yârânına: «Su (yunuz) **dan veya Allâhın size verdiği rızıkdan biraz da bize akıtın» diye feryâd ederler. Onlar da: «Doğrusu, derler, Allah bunları kâfirlere harâm etdi».**

51 — (O kâfirler) **ki onlar dînlerini bir eğlence ve bir oyun edinmişlerdi. Onları dünyâ hayaatı aldatmışdı. İşte onlar nasıl şu günlerine kavuşmayı unutdular, âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr etdiler idiyse biz de bugün onları öylece unutacağız.**

---

[29] «Â'raaf» her şey'in tümseği demek olan «Arf» in cem'idir. Atın yelesine, horozun ibiğine de bu münâsebetle «Arf» denilmişdir. Buradaki «Â'raaf» dan maksad, müfessirlerin beyanına göre, cennetle cehennem arasındaki sûrdan bir perdenin yüksek tepeleridir. Ba'zı tefsîrcilere nazaran hasenâtı (iyilikleri, sevabları) ile seyyiâtı (kötülükleri, günâhları) bir gelenler bir zaman burada kalırlar, bil'âhare en son girenlerden olarak cennete konulurlar. Ba'zılarına göre fetret devirlerinde ölenlere müşriklerin çocukları da burada kalacaklardır. (Hasanı Basrî) hazretleri bütün bu rivâyetleri reddederek diyor ki: «Â'raaf, ma'rifetdendir. Cennet ehliyle cehennem ehlini tanımak ve birbirinden ayırd etmek üzere Allâhın ta'yîn buyurduğu ricâldir. Vallâhi bilmem, şimdi bir kısmı belki berâberimizdedir» - «Beyzâvî, Haazin». Â'raaf, cennetin sûrudur «Celâleyn». Bu babda daha fazla bilgi edinmek isteyenlere «İslâm - Türk Ansiklopedisi» nin «1» inci cildinin «462 : 469» sahîfelerinde Diyânet İşleri başkanı rahmetli (Hamdi Akseki) bey tarafından yazılmış olan «Â'raaf» maddesini okumalarını tavsiye ederiz.

Ek: (Ahmed bin el-mübârek) diyor ki: «Ehl-i a'raaf» hakkında ümmî mürşidim (Abd-ül Azîz Ed-debbağ) ın şöyle dediğini işitdim: «Onlar ırfan erbâbından büyük fetha mâlik olanlardır. Onların cennetdeki menzilleri bütün ehl-i cennetin menzillerinden daha yüksekdir, Fasdaki yüksek minâre gibi». (İbn'ül mübârek) anlatıyor: Ehl-i a'raaf hakkında bir çok söz vardır. (Hafız Süyutî), «El-Budûr-üs sâfire» sinde bütün bunları zikretmişdir. (Hamza) radıyallâhü anh ile diğer şehidler de orada ehl-i a'raafdan gösterilmişlerdir ki bu, hazreti Şeyhin dediğine de yakındır «El-ibriz».

52 — Andolsun, biz onlara[30] öyle bir kitâb getirmişizdir ki îman edecek herhangi bir kavme (mahz-ı) **hıdâyet ve rahmet olmak için onu tam bir ılim üzere tafsıyl etmişizdir.**

53 — Onlar (kâfirler) **onun te'vîlinden[31] başkasını bekler mi?** (Hayır). **Onun haber verdiği âkıbetin** (başlarına) **geldiği gün ise daha evvelden onu** (o âkıbeti) **unutanlar diyecek** (ler) **ki: «Cidden Rabbimizin Peyğamberleri hakkı** (gerçeği) **getirmişdir. Şimdi bizim için şefâatcilerden** (kimse) **var mıdır ki bize şefâat etsinler, yahud** (dünyâye) **döndürülür müyüz ki** (evvelce) **yapmış olduğumuzdan başkasını yapalım». Onlar kendilerine cidden yazık etmişlerdir. Uydurmakda devâm etdikleri şeyler** (putlar) **da kendilerinden uzaklaşıb gaaib olmuşdur.**

54 — Şübhesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde[32] yaratan, sonra (emri) **arş üzerinde hukümrân olan[33] Allahdır. Kendisini durmayıb koğalayan gündüze geceyi O bürüyüb örter. Güneşi, ayı, yıldızları — hepsi de emrine râm olarak —** (yaratan O). **Haberin olsun ki yaratmak da, emretmek de Ona mahsus[34]. Âlemlerin Rabbi olan Allâhın şânı ne kadar yücedir!**

---

[30] Mekkelilere «Celâleyn».

[31] Kur'ânın vaîd (tehdîd) şeklinde bahsetdiği ba's, neşr, hisâb, ıkaab ve mücâzât gibi elîm sonuclardan.

[32] Altı vakıtda - altı gün mıkdarı bir zamanda «Beyzâvî». «Sema-i ervâhın ve arz-ı ecsâmın suretlerinde altı bin yıl gizlendi» demekdir. «Bir gün, Rabbinin katında saydığınızdan bin sene gibidir» (Âyet meâli): «Muhyiddîn-i arabî tefsîri».

[33] «istiva'» kelimesi «Alâ» ile ta'diye edildiği zaman «İstilâ» ma'nâsına gelir «Müfredât-ı Râğıb».

[34] Çünkü îcâdeden de, tasarruf eden de Odur «Beyzâvî». Eşya ya âlem-i halkdandır, ya âlem-i emirden. Cism veya cismanî olub muayyen bir mıkdâra mahsus olan her şey âlem-i halkdan, hacimlikden ve mıkdardan berî olan her şey de âlem-i ervâhdan ve âlem-i emirdendir. Cenâb-ı Hak âlem-i halkdan olan ecram-ı felekiyyeden ve yıldızlardan her birini âlem-i emirden olan meleklerden bir meleğe tahsıys buyurmuşdur. Âlem-i halk Allâhın teshıyrinde, âlem-i emr Allâhın tedbîrindedir. Ruhânîlerin cismanîleri istîlâ etmeleri de Allâhın teshıyrinde, âlem-i emr Allâhın tedbîrindedir. Ruhânîlerin cismanîleri istîlâ etmeleri de Allâhın takdîriyledir «Şeyhzâde». «Halk», ruhan ve cismen ayn, kevn ve hudus âlemidir. Emr» de ılim, ilâh ve vücûb âlemi. Halk âlemi emr âlemine tâbi'dir. Çünkü قل الروح من امر ربى («El-isrâ'» sûresi, âyet: 85) âyeti mucibince onun aslı ve mebdeidir. «I'câz-ül beyan fî te'vîl-i Ümmil-kur'ân Fatiha tefsîri: Sadreddîn-i Konevî».

Emr âlemi lâşeyden yaratılan «melekût», halk âlemi şeyden yaratılan «mülk» dür. Bu sûrenin «185» inci âyeti de buna delîldir «Ruh-ül beyân». (Bakınız: En-nisâ'» sûresi, âyet: 171 — «El-kehf» sûresi, âyet: 109).

55 — Rabbinize yalvara yakara, gizlice düâ edin. Şu bir hakıykatdır ki: Allah haddi aşanları[35] **sevmez.**

56 — Yer (yüzün) **de — o, iyi bir haale getirildikden sonra da — fesadcılık etmeyin. Ona** (Cenâb-ı Hakka), **korkarak ve umarak, düâ edin. Şübhe yok ki iyi hareket edenlere Allâhın rahmeti çok yakındır.**

57 — O, rahmetinin önünden rüzgârı müjdeci gönderendir. Nihâyet bunlar (su ile yüklü) **ağır ağır bulutları kaldırıb yüklendiği zaman** (görürsün ki) **biz on** (lar) **ı ölmüş bir memlekete sevketmişizdir. Derken ona su indirmişizdir de orada her** (türlüsünden) **meyveler** (mahsuller) **çıkarmışızdır. İşte ölüleri de** (diriltib kabirlerinden) **böyle çıkaracağız biz. Gerek ki** (bunları) **iyi düşünüb ıbret alasınız.**

58 — (Toprağı verimli) **güzel memleketin nebâtı, Rabbinin izniyle** (bol) **çıkar. Fenâ olandan ise fâidesi pek az bir şeyden başkası çıkmaz**[30]. **İşte şükredecek bir kavm için âyetleri böyle çeşidli olarak açıklarız.**

59 — Andolsun, Nuhu kavmine peyğamber gönderdik de: «Ey kavmim, dedi, Allâha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) **azâbından cidden korkuyorum».**

60 — Kavminden ileri gelenler de şöyle dedi: «Biz seni hiç şübhesiz apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz».

61 — (Bunun üzerine Nuh) **dedi ki: «Ey kavmim, bende hiç bir sapıklık yokdur. Fakat ben kâinatın Rabbinden** (gönderilmiş) **bir peyğamberim».**

62 — «Size Rabbimin vahyetdiklerini teblîğ ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum. Ben sizin bilmeyeceklerinizi de Allahdan (gelen vahy ile) **biliyorum».**

63 — «Size o korkunc âkıbeti haber vermek için, korunmanız için ve belki (o sâyede) **rahmete kavuşdurulmanız için kendinizden bir adam** (vâsıtasiyle) **Rabbinizden size bir ihtaar geldi diye teaccüb mü etdiniz»?**

---

[35] Düâda ve düâdan gayride emrolundukları şey'i çiğneyip geçenleri. Cenâb-ı Hak bu âyetiyle şunu tenbîh buyurmuşdur ki düâ eden kimsenin, kendine lâyık olmayanı istemesi yakışmaz: Peyğamberlerin mertebesini veya göğe yükselmesini taleb etmek ve düâda gevezelik yapmak gibi «Beyzâvî».

[36] Toprağı verimli olan güzel memleket mü'minin mîsâlidir ki o, hak sözü işidince kalbi onu kabul ederek fâidelenir, fenâ topraklı yer de münâfıkın benzeridir ki o, hak sözü işitdiği halde kalbi onu kabul etmez ve binâen'aleyh onunla fâidelenmez «Beyzâvî-Şeyhzâde».

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ
إِلَّا نَكِدًا كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ۝
لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ
۝ قَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ قَالَ
يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ۝ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ
لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝ فَكَذَّبُوهُ
فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ۝ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا
قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ
۝ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ
فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۝ قَالَ يَا قَوْمِ
لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ۝ أَوَعَجِبْتُمْ
أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ
وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ۝ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
۝ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ
أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم
مَّا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم
مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ۝ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا
مُؤْمِنِينَ ۝ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُم بَيِّنَةٌ
مِّن رَّبِّكُمْ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ
اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

64 — Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve berâberinde gemide bulunanları selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanları (tuufan ile) **doğduk. Çünkü onlar** (kalb gözleri) **kör** (olan) **bir kavm idiler.**

65 — Âd (kavmine) **de kardeşleri**[37] **Hûdü** (gönderdik). **O,** (kavmine şöyle) **dedi: «Ey kavmim, Allâha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur.** (Hâlâ Allâhdan) **korkmayacak mısınız»?.**

66 — Kavminin ileri gelenlerinden kâfir bir cemâat de: «Biz seni muhakkak bir beyinsizlik içinde görüyoruz, seni muhakkak yalancılardan sanıyoruz» dedi.

67 — (Bunun üzerine Hûd): **«Ey kavmim, dedi, bende hiç bir beyinsizlik yokdur. Fakat ben âlemlerin Rabbinden** (gönderilmiş) **bir peyğâmberim».**

[37] Ya'ni kendi cinslerinden «Beyzâvî».

68 — «Size Rabbimin vahyetdiklerini tebliğ ediyorum, ben sizin emîn bir hayrhaahınızım».

69 — «Size o korkunc âkıbeti haber vermek için içinizden bir adam (vâsıtasiyle) **Rabbinizden size bir ihtaar gelmesi tuhafınıza mı gitdi? Düşünün ki O, sizi Nuh kavminden sonra hukümdârlar yapdı, size yaratılışda onlardan ziyâde boy bos** (ve kuvvet) **verdi. O halde Allâhın ni'metlerini** (unutmayıb) **hatırlayın ki kurtuluşa erdirilesiniz».**

70 — Dediler: «Sen bize yalınız Allâha kulluk etmemiz, atalarımızın tapmakda olduklarını bırakmamız için mi geldin? O halde doğruculardan isen bizi tehdîd etmekde olduğun şey'i (azâbı) **getir bize».**

71 — (Hûd) **dedi: «Rabbinizden üzerinize bir azâb, bir gazab hak oldu muhakkak. Kendinizin ve atalarınızın takdığınız** (düzme) **bir takım adlar** (tanrılar) **hakkında, Allah onlara bir huccet indirmemişken, benimle mücâdele mi ediyorsunuz? Artık bekleyin. Şübhesiz ben de sizinle berâber** (onu) **bekleyenlerdenim».**

72 — Bunun üzerine kendisini de, onunla berâber olanları da, katımızdan bir rahmet ile, kurtardık. Âyetlerimizi yalan sayıb îman etmemiş olanların ise kökünü kesdik.

73 — Semud (kavmine) **de kardeşleri Saalihi** (gönderdik). **De ki: «Ey kavmim, Allaha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur. Size Rabbinizden apaçık bir mu'cize gelmişdir. İşte size bir alâmet olmak üzere Allâhın şu dişi devesi! Onu** (kendi haaline) **bırakın, Allâhın arzında otlasın. Ona bir fenâlıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azâb yakalar».**

74 — «Düşünün ki (Allah) **sizi Âd'den sonra hukümdârlar yapdı. Yer yüzünde sizi yerleşdirdi. Ovalarından köşkler yapıyor, dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık** (hepiniz) **Allâhın lütuflarını anın, yer yüzünde fesâdcılar olub taşkınlık yapmayın.**

75 — Onun kavminden (îman etmeyi) **kibirlerine yediremeyen ileri gelenleri de kendilerince hor görünenlere, onların içinden îman edenlere şöyle dedi** (ler): **«Siz, Saalihin gerçekden Rabbi katından gönderilmiş bir peyğamber olduğunu biliyor musunuz»? Onlar da: «Biz, dediler, doğrusu onunla ne gönderildiyse ona îman edicileriz».**

76 — (Yine) **o kibirlenen kimseler: «Biz, doğrusu o sizin îman etdiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız» dedi** (ler).

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ
فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ
الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ۝ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ
لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا
مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ۝
فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ
ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ فَأَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۝ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ
وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ وَلَٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ۝ وَلُوطًا إِذْ قَالَ
لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمِينَ ۝ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً
مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ۝

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ۝ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ
إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ۝ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ۝ وَإِلَىٰ
مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ
مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ
فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا
ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝
وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوا
إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ۝ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا
بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا
حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۝

قال

77 — Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek, öldürdüler. Rablerinin emrinden (uzaklaşıb) **ısyan etdiler ve: «Saalih, eğer sen gönderilmiş peyğamberlerden isen bizi tehdîd edib durduğun azâbı getir bize» dediler.**

78 — Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında diz üstü çöken (helâke uğrayan) **kimseler oldular.**

79 — O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) **şöyle dedi: «Ey kavmim, andolsun ki ben size Rabbimin elçilerini teblîğ etmişimdir. Size hayrhahlık göstermişimdir. Fakat siz hayrhahları sevmezsiniz ki».**

80 — Lûtu (gönderdik). **Hani o, kavmine: «Sizden evvel, demişdi, âlemlerden hiç birinin yapmadığı hayasızlığı mı yapıyorsunuz»?**

81 — «Çünkü siz kadınları bırakıb da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Meğer siz haddi aşan bir kavm imişsiniz».

82 — Kavminin cevâbı «Çıkarın onları memleketinizden. Çünkü onlar fazla temizlik yapar insanlardır» demelerinden başka (bir şey) **olmadı.**

83 — Bunun üzerine biz de hem onu, hem geride kalanlardan olan karısından başka bütün ehlini[38] kurtardık.

84 — Onların üzerine bir (azâb) **yağmur** (u) **yağdırdık. İşte bak günâhkârların sonu nice olmuşdur!**

85 — Medyen (evlâdlarına) **da kardeşleri Şuaybı** (gönderdik). **Dedi ki: «Ey kavmim, Allâha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur. Rabbinizden size apaçık bir bürhan gelmişdir. Artık kileyi, terâziyi tam tutun. İnsanların eşyâsına** (karşı) **haksızlık etmeyin. Yer yüzünü — o, ıslah edildikden sonra — fesâda vermeyin.** (Bana) **inanıcı iseniz** (bu söylediklerim) **sizin için hayırlıdır».**

86 — «Ve siz, Allaha îman edenleri tehdîd ederek, (onları) **Allâhın yolundan men'ederek, onun** (o yolun) **eğriliğini arayarak, öyle her câddenin başını tutub oturmayın. Düşünün ki vaktıyle siz, pek az idiniz de** (Allah) **sizi çoğaltdı. Bakın ki fesâd çıkaranların sonu nice olmuşdur»**

87 — «Eğer içinizden bir kısmı benimle gönderilen şey'e (hakıykate) **îman etmiş, bir kısmı da inanmamışsa, Allah aramızda hükmünü verinceye kadar, sabredin. O, haakimlerin en hayırlısıdır[39]».**

88 — Onun kavminden (îman etmeyi) **kibirlerine yediremeyen kodamanlar şöyle dedi: «Ey Şuayb, seni ve berâberindeki îman edenleri ya muhakkak memleketimizden çıkaracağız, yahud mutlaka bizim dînimize döneceksiniz». O: «Ya istemesek de mi?» dedi.**

89 — «(Öyle amma) **Allah bizi ondan kurtardıkdan sonra yine sizin dîninize dönersek Allâha karşı muhakkak yalan düşmüş, iftirâ etmişizdir** (demekdir). **Ona dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Meğer ki Rabbimiz olan Allah dileye[40]. Rabbimizin ılmi her şey'i kaplamışdır. Biz**

---

[38] Kendisine îman edenleri «Beyzâvî».

[39] Sekizinci cüz'ün sonu.

[40] (Ahmed bin Mübârek) diyor ki: ümmî mürşidim (Abd-ül Azîz Ed-debbağ) a sormuşdum: «(Şuayb) aleyhisselâmdan vaaki' olan bu istisnâ nedir? Çünkü bu, onun üzerinde bulunduğu halden şekkini ve adem-i sübutunu iktizâ eder». Müşârün'ileyh bana şu cevâbı verdi: «Bu istisnâ ancak Allaha rücu'dur ve bu da mahz-ı îmandır. Zirâ ehli feth ve bilhassa peyğamberler haklarındaki ef'aal-i ilâhiyyeyi ve kendilerinin bu hususda hiç bir kudrete mâlik olmadıklarını, zâtleri hakkında zuhra gelen fiilin ancak Allahdan geldiğini görürler. Bu hal içinde bulunandan bir istisnâ saadır oldu mu o, irfan deryasına dalar, îmânın en yüksek derecesine gelir» «El-ibrîz».

قال الملأ الذين استكبروا من قومه لنخرجنك يا شعيب
والذين آمنوا معك من قريتنا أو لتعودن في ملتنا قال
أولو كنا كارهين ۝ قد افترينا على الله كذبا إن عدنا
في ملتكم بعد إذ نجانا الله منها وما يكون لنا أن نعود فيها
إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علما على الله توكلنا
ربنا افتح بيننا وبين قومنا بالحق وأنت خير الفاتحين
۝ وقال الملأ الذين كفروا من قومه لئن اتبعتم شعيبا
إنكم إذا لخاسرون ۝ فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم
جاثمين ۝ الذين كذبوا شعيبا كأن لم يغنوا فيها الذين كذبوا
شعيبا كانوا هم الخاسرين ۝ فتولى عنهم وقال يا قوم
لقد أبلغتكم رسالات ربي ونصحت لكم فكيف آسى على
قوم كافرين ۝ وما أرسلنا في قرية من نبي إلا أخذنا أهلها
بالبأساء والضراء لعلهم يضرعون ۝ ثم بدلنا مكان
السيئة الحسنة حتى عفوا وقالوا قد مس آباءنا الضراء
والسراء فأخذناهم بغتة وهم لا يشعرون ۝

ولو أن أهل القرى آمنوا واتقوا لفتحنا عليهم بركات
من السماء والأرض ولكن كذبوا فأخذناهم بما كانوا
يكسبون ۝ أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا بياتا
وهم نائمون ۝ أوأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا
ضحى وهم يلعبون ۝ أفأمنوا مكر الله فلا يأمن
مكر الله إلا القوم الخاسرون ۝ أولم يهد للذين
يرثون الأرض من بعد أهلها أن لو نشاء أصبناهم
بذنوبهم ونطبع على قلوبهم فهم لا يسمعون ۝ تلك
القرى نقص عليك من أنبائها ولقد جاءتهم رسلهم
بالبينات فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل
كذلك يطبع الله على قلوب الكافرين ۝ وما وجدنا
لأكثرهم من عهد وإن وجدنا أكثرهم لفاسقين ۝
ثم بعثنا من بعدهم موسى بآياتنا إلى فرعون وملئه
فظلموا بها فانظر كيف كان عاقبة المفسدين ۝ وقال
موسى يا فرعون إني رسول من رب العالمين ۝

ancak Allâha güvenib dayandık. Ey Rabbimiz, bizimle kavmimizin arasında Sen hak olanı hükmet[41]. Sen hükmedenlerin[42] en hayırlısısın».

90 — Onun kavminden kâfir olan ileri gelirler: «(Dîninizi terk ile) **Şuaybe uyarsanız, andolsun ki, o takdîrde muhakkak en büyük zarara uğramış kimseler olacaksınız» dedi.**

91 — Bunun üzerine onları o müdhiş zelzele yakalayıverdi de yurdlarında diz üstü çöken (helâke uğrayan) **kimseler oldular.**

92 — Şuaybı yalanlayanlar zâten (yurdlarında) **oturmuşlar gibi oldular[43]. Şuaybı yalanlayanlardır ki en büyük zarara uğrayanlar onlar olmuşlardır.**

---

[41] Yahud: «Hakkı ızhâr et».
[42] «Fettâh» kadı, haakim, «Fetâha» hukûm, hukûmet demekdir «Beyzâvî».
[43] «Beyzâvî».

93 — Bunun üzerine (Şuayb) **onlardan yüz çevirib** (kendi kendine) **dedi ki: «Andolsun, ey kavmim, ben size Rabbimin gönderdiği** (hukümleri) **ulaşdırdım, sizin iyiliğinizi istedim. Şimdi ben o kâfirler gürûhuna karşı nasıl tasalanırım»?**

94 — Biz hangi memlekete bir peyğamber gönderdi isek onun halkını (peyğamberlerini tanımamaları yüzünden) **yalvarıb yakarsınlar diye mutlakaa fakîrlikle, şiddetle, hastalıkla** (sıkıb) **yakaladık.**

95 — Sonra bu sıkıntının yerine iyilik (selâmet, bolluk) **verdik. Nihâyet çoğaldılar, «Atalarımıza da** (gâh böyle) **fakîrlik, şiddet, hastalık,** (gâh) **iyilik, genişlik dokunmuşdur»[44] dediler. Bunun üzerine biz de kendileri farkına varmadan, onları ansızın tutub yakalayıverdik.**

96 — Eğer o memleketler halkı îman edib de (küfür ve ısyandan) **sakınmış olsolardı elbette üzerlerine gökden ve yerden nice bereket** (hazîne) **ler** (ini) **açardık. Fakat onlar** (peyğamberlerini) **yalanladılar da biz de kazanmakda oldukları** (küfür ve ısyan) **yüzünden onları tutub yakaladık[45].**

97 — O memleketlerin halkı, kendileri geceleyin uyurlarken, azâbımızın onlara gelib çatmasından (korkmayıb) **emîn mi oldu** (lar)**?**

---

[44] Çekdiğimiz o belâlar bizim ısyanımızdan doğma şeyler değildi.

[45] (Şeyh Veliyyullâh-i Dehlevî) der ki: «Ba'zı memleketler vardır, oralarda şeytana (nefs-ü hevâya) uyma (âdeti salğın haalinde) galebe etmiş, halkı hayvan nüfusuna dönmüşdür. O memleketlere âid cezâların bir kısmı belirli zamana kadar sinib toplanır. İşte «94 : 96»-ncı âyetler bunu ifâde etmektedir. Bu dünyânın haali - zamanını sâdece cezâ vermiye ayırmış olmayan (daha çok başka işlerle meşgul bulunan) bir efendinin haaline benzer. Kıyâmet günü olunca artık bu cezâ verme işi en başda ve en önemli bir iş olur. «Er-rahman» sûresinin «31» inci âyeti de bunun ifâdesidir. Mücâzât (ya'ni amel ve hareketlere karşı cezâ veya mükâfat şekillerinde edilen mukaabele) gâh bast (sürur, ümîd), ıtmi'nân tam tevekkül), feyz (ilâhî tecellî), kabz («bast» ın zıddı) vermek suretiyle kulun ruhunda, gâh gam veyâ korku hücûmundan gelen hastalıklar gibi bedeninde, gâh insanın malında, ailesinde olur. Gâh insanlara, meleklere ve hayvanlara o kimseye iyilik ve fenâlık etmeleri ilhâm olunmak şeklinde, gâh ilhâmlarla, yahud bir halden diğer haale dönmekle hayra, yahud şerre yaklaşdırma şeklinde olur. Şu söylediklerimizi anlayan, her şey'i yerli yerine koyar, bir çok müşkillerden kurtulub rahata kavuşur. Bu müşkillere misâl iyiliğin rızk artmasına, kötülüğün onu azaltmasına sebeb olduğuna, kötülerin mükâfâtı dünyâda ta'cîl edildiğine, belâların — derecelerine göre — en çok büyük adamların başına geldiğine ve benzerlerine delâlet eden hadîslerin, dış bakımlarından birbirine uymaz gibi görünmeleridir. (Halbuki bunlar, musannıfın bu babın başından beri verdiği îzahlardan da anlaşıldığı üzere, yekdiğeriyle mütearrız değildirler).

98 — Yoksa o memleketlerin ehâlîsi, kendileri güpegündüz oynarlarken, azâbımızın onlara gelib çatmasından mı (korkmayıb) **emîn oldu** (lar)?

99 — Onlar artık Allâhın (kendilerini) **ihmâl** (etdiği) **inden mi emîn oldular? Fakat büyük zararı göze alanlar güruhundan başkası Allâhın imhâlinden emîn olmaz**[46].

100 — (Evvelki) **saahiblerinden sonra yer yüzüne vâris olanlara haalâ şu** (hakıykat) **bellî olmadı mı ki eğer biz dileseydik onları da günâhlarından dolayı musıybetlere uğratırdık. Biz onların kalbleri üzerine mühür basarız. Binâen'aleyh** (hakıykatı) **işitmezler.**

101 — Işte o memleketler (in haali! Habîbim) **sana onların haberlerinden bir kısmını nakilediyoruz. Andolsun ki peyğamberleri onlara apaçık alâmetler** (mu'cizeler) **getirmişdir. Fakat daha evvelden yalanlamış oldukları şeylere îman etmediler. Işte kâfirlerin yüreklerine Allah böyle mühür basar.**

102 — Biz onların çoğunda ahd (e vefâ) **bulmadık, onların çoğunu muhakkak ki itaatden çıkmış kimseler bulduk.**

103 — Sonra onların (o peyğamberlerin) **ardından Musâyi âyetlerimizle**[47] **Fir'avne ve onun cem'iyyetine** (peyğamber olarak) **gönderdik de** (o âyetlere) **zulm etdiler. Bak ki fesâdcıların sonu nice oldu!**

104 — Musâ: «Ey Fir'avn, dedi, ben hiç şübhesiz ki âlemlerin Rabbi katından gönderilmiş bir peyğamberim».

105 — «Allâha karşı hakdan başkasını söylememekliğim (üzerime)[48] **borcdur. Size Rabbinizden açık bir alâmetle gelmişimdir. Artık Israîl oğullarını benimle berâber gönder».**

106 — (Fir'avn şöyle) dedi: **«Eğer sen bir âyet** (mu'cize) **getirdiysen göster onu, eğer sadıklardan isen».**

107 — Bunun üzerine (Musâ) **asasını bırakdı, bir de ne görsünler: O, apaçık bir ejderhâdır.**

108 — Elini çıkardı. Ne görsünler: O da temâşâ edenlere (ışıklar saçan) **bembeyaz** (bir el).

---

[46] Bu gibi âyetlerde «Mekr» Cenâb-ı Hakkın kulları hakkındaki azâbını imhâl buyurması, te'hîr etmesi demekdir. Hazreti (Alî) radıyallâhü anh ve kerremallâhü vecheh şöyle demişdir: «Dünyâsı kendisine geniş ve müsâid gösterilib de onunla mekr ve imhâl edildiğini bilmeyen kimse aklından aldanmışdır» «Müfredât-ı Rağıb».

[47] Mu'cizelerimizle «Beyzâvî».

[48] «Beyzâvî».

حقيق على أن لا أقول على الله إلا الحق قد جئتكم ببينة
من ربكم فأرسل معي بني إسرائيل ۝ قال إن كنت جئت بآية
فأت بها إن كنت من الصادقين ۝ فألقى عصاه فإذا هي
ثعبان مبين ۝ ونزع يده فإذا هي بيضاء للناظرين ۝
قال الملأ من قوم فرعون إن هذا لساحر عليم ۝
يريد أن يخرجكم من أرضكم فماذا تأمرون ۝
قالوا أرجه وأخاه وأرسل في المدائن حاشرين ۝
يأتوك بكل ساحر عليم ۝ وجاء السحرة فرعون
قالوا إن لنا لأجرا إن كنا نحن الغالبين ۝ قال
نعم وإنكم لمن المقربين ۝ قالوا يا موسى إما أن تلقي
وإما أن نكون نحن الملقين ۝ قال ألقوا فلما ألقوا سحروا
أعين الناس واسترهبوهم وجاءوا بسحر عظيم ۝
وأوحينا إلى موسى أن ألق عصاك فإذا هي تلقف
ما يأفكون ۝ فوقع الحق وبطل ما كانوا يعملون ۝ فغلبوا
هنالك وانقلبوا صاغرين ۝ وألقي السحرة ساجدين ۝

قالوا آمنا برب العالمين ۝ رب موسى وهارون ۝
قال فرعون آمنتم به قبل أن آذن لكم إن هذا لمكر مكرتموه في
المدينة لتخرجوا منها أهلها فسوف تعلمون ۝ لأقطعن
أيديكم وأرجلكم من خلاف ثم لأصلبنكم أجمعين ۝
قالوا إنا إلى ربنا منقلبون ۝ وما تنقم منا إلا أن آمنا
بآيات ربنا لما جاءتنا ربنا أفرغ علينا صبرا وتوفنا مسلمين
۝ وقال الملأ من قوم فرعون أتذر موسى وقومه
ليفسدوا في الأرض ويذرك وآلهتك قال سنقتل
أبناءهم ونستحيي نساءهم وإنا فوقهم قاهرون ۝
قال موسى لقومه استعينوا بالله واصبروا إن الأرض
لله يورثها من يشاء من عباده والعاقبة للمتقين ۝
قالوا أوذينا من قبل أن تأتينا ومن بعد ما جئتنا قال
عسى ربكم أن يهلك عدوكم ويستخلفكم في الأرض
فينظر كيف تعملون ۝ ولقد أخذنا آل فرعون
بالسنين ونقص من الثمرات لعلهم يذكرون ۝

109, 110 — Fir'avnın kavminden ileri gelenler dedi ki: «Bu sizi yurdunuzdan çıkarmak isteyen bilgin bir büyücüdür muhakkak». (Fir'avn sordu:) **«O halde ne buyurursunuz»?**

111, 112 — Dediler ki: «Onunla kardeşini alıkoy, şehirlere toplayıcılar yolla da bilğiç sihirbaz (lar) **ın hepsini getirsinler sana».**

113 — Sihirbazlar Fir'avna geldi. Dediler ki: «Eğer galebeyi kazananlar biz olursak elbet bize bir mükâfât var, değil mi»?

114 — (Fir'avn): **«Var ya, dedi, hem siz** (benim) **en yakınlar** (ım)**dan da olacaksınız muhakkak».**

115 — (Sihirbazlar) **dediler: «Musâ, sen mi** (ilkin hünerini ortaya) **atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım»?**[49]

---

[49] (Musâ) aleyhissalâtü vesselâmı muhayyer bırakan bu sözü ya edebe riâyetlerinden, yahud mehâretlerine güvenlerinden ve cesâretlerinden dolayı söylemişlerdi. Maamâfih ilk ma'rifeti kendilerinin göstermek istedikleri de anlaşılıyordu «Beyzâvî».

116 — (Musâ): «Siz atın» dedi. Vaktâki atdılar, halkın gözlerini büyülediler, onlara korku saldılar, büyük bir sihir (meydana) getirmiş oldular[50].

117 — Biz de Musâya: «Bırak asaanı» diye vahyetdik. Bir de ne görsünler: Bu, onların bütün uydurub düzdüklerini yakalayıb yutuyor![51].

118 — İşte, bu suretle hak yerini buldu, onların yapmakda oldukları şeyler de bir hiç olub gitdi.

119 — Artık orada yenildiler, zelîl ve makhur geri döndüler.

120 — Sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar.

121, 122 — «Âlemlerin Rabbine, Musâ ve Hârunun Rabbine îman etdik» dediler.

123 — Fir'avn «Ben size izin vermeden, dedi, Ona îman mı etdiniz? Bu, hiç şübhesiz ki şehirde[52] — onun halkını içinden çıkarmanız için — kurduğunuz bir hıylekârlıkdır. Yakında (başınıza ne geleceğini) **bilirsiniz siz».**

124 — «Elbet ve elbet ellerinizi, ayaklarınızı çaprazına kesdireceğim. (Bundan) **sonra da elbet ve elbet topunuzu asdıracağım».**

125 — «Biz, dediler, şübhesiz ki nihâyet (ölerek) **Rabbimize dönücüleriz».**

126 — «Sen bizden, başka bir sebeble değil, ancak Rabbimizin âyetlerine —onlar bize geldiği zaman — îman etdik diye intikam alacaksın». (Sonra şöyle niyaz etdiler:) **«Ey Rabbimiz, üstümüze sabır yağdır, bizi müslümanlar olarak öldür».**

127 — Fir'avn kavminden olan ileri gelenler şöyle dedi: «Musâyi ve kavmini — fesadcılık etmeleri, seni de, Tanrılarını da terk etmesi için mi — bu toprakda (Mısırda) **bırakacaksın? O da: «**(Eskiden olduğu gibi yine) **oğullarını öldürtürüz, yalınız kadınlarını sağ bırakırız. Şübhesiz ki biz onların tepesinde kahredicileriz» dedi.**

128 — Musâ, kavmine: «Allahdan yardım isteyin. Katlanın. Şübhesiz ki yer, Allâhındır. Ona kullarından biri dilerse onu mirascı yapar. Sonuc ise (fenâlıklardan) **sakınanlarındır» dedi.**

---

[50] Sihirbazların meydana atdıkları şeyler ip ve odun parçalarıydı. Onlar halkın gözünde yılan gibi gözükmüşdü «Beyzâvî».

[51] Bu suretle meydanda ne ip, ne odun, ne de onların vâhimelerde canlanan şekilleri kalmamış, asaa hepsini yutuvermişdi. Böyle malzemeye kadar her şey'in yok oluvermesi sihirbazlarda bunun bir hüner, bir desîse değil, kat'î bir mu'cize olduğu kanâatını vermişdi «Beyzâvî».

[52] Mısırda «Beyzâvî».

129 — (Isrâîl oğulları): **«Biz, dediler, sen bize** (peyğamber olarak) **gelmezden evvel de, bize geldiğinden sonra da işkenceye dûçâr edildik».** (Musâ şöyle) **dedi: «Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helâk edecek, sizi bu yerde hukümdâr yapacak da sizin nasıl hareket edeceğinize bakacakdır[53]».**

130 — Andolsun ki biz Fir'avn hânedânını, düşünüb ıbret alsınlar diye, yıllarca kuraklıkla, mahsullerin kıtlığıyle tutub sıkdık.

131 — Fakat onlara iyilik[54] gelince: «Bu, bizim hakkımızdır» dediler. Eğer kendilerine bir fenâlık da[55] gelirse Musâ ile onun berâberindekilere uğursuzluk yüklerlerdi. Gözünüzü açın ki onların uğursuzluğu ancak Allah tarafındandır. Fakat çokları bilmezler.

132 — Dediler: «Bizi büyülemek için her ne mu'cize getirsen sana îman ediciler değiliz biz».

133 — Bunun üzerine biz de, ayrı ayrı alâmetler olmak üzere[56], başlarına tuufan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderdik. (Böyle iken) **yine** (îman etmeyi) **kibirlerine yediremediler. Onlar öyle günâhkârlar gürûhu idiler.**

134 — Uzerlerine o azâb[57] çökünce: «Yâ Musâ, dediler bizim için Rabbine — sana olan ahdi hurmetine —düâ et. Eğer bu azâbı bizden ayırıb sıyırırsan, andolsun, sana kat'iyyen îman edeceğiz. Andolsun, Isrâil oğullarını da seninle berâber mutlak göndereceğiz».

135 — Vaktâki biz, kendilerinin erişecekleri bir müddete kadar[58], onlardan azâbı giderdik, bir de ne bakarsın: Onlar yemînlerini bozuyorlar bile.

---

[53] Cenâb-ı Hak Fir'avn ile kavmini suda boğmak suretiyle bu va'dini yerine getirmiş, ancak Isrâil oğullarını onların yurdlarına ve mallarına (Dâvud) ve (Süleyman) aleyhimessalâtü vesselâm zamanında mâlik kılmışdır. (Yûşa' bin Nun) devrinde de Beyt-i mukaddesi feth etmişlerdir «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[54] Bolluk, ucuzluk «Beyzâvî».

[55] Kıtlık, belâ «Beyzâvî».

[56] Yahud her akıl saahibi için Allâhın âyetleri ve onun kendilerine cezâsı olduğu aşikâr olan mu'cizelerle, yahud fâsılalı fasılalı zamanlardaki mu'cizeleriyle. Bu âfetler birer ay faasıla ile birer hafta devam etdi «Beyzâvî».

[57] (Saîd bin Cübeyr) hazretlerine göre «Ricz» ile ifâde buyurulan bu azâb, altıncı felâket olmak üzere, «taaun» du. Bu yüzden Kıbtılardan bir günde yetmiş bin kişi ölmüşdü «Şeyhzâde».

[58] Azâb görecekleri, yahud suda boğulub helâk olacakları, yahud ölecekleri veya îmanları için ta'yîn etdikleri zamana kadar «Beyzâvî».

فإذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه وإن تصبهم سيئة
يطيروا بموسى ومن معه ألا إنما طائرهم عند الله ولكن
أكثرهم لا يعلمون ۝ وقالوا مهما تأتنا به من آية لتسحرنا بها
فما نحن لك بمؤمنين ۝ فأرسلنا عليهم الطوفان
والجراد والقمل والضفادع والدم آيات مفصلات
فاستكبروا وكانوا قوما مجرمين ۝ ولما وقع عليهم
الرجز قالوا يا موسى ادع لنا ربك بما عهد عندك
لئن كشفت عنا الرجز لنؤمنن لك ولنرسلن معك
بني إسرائيل ۝ فلما كشفنا عنهم الرجز إلى أجل هم بالغوه
إذا هم ينكثون ۝ فانتقمنا منهم فأغرقناهم في
اليم بأنهم كذبوا بآياتنا وكانوا عنها غافلين ۝
وأورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون مشارق
الأرض ومغاربها التي باركنا فيها وتمت كلمت ربك
الحسنى على بني إسرائيل بما صبروا ودمرنا ما كان
يصنع فرعون وقومه وما كانوا يعرشون ۝

وجاوزنا ببني إسرائيل البحر فأتوا على قوم يعكفون
على أصنام لهم قالوا يا موسى اجعل لنا إلها كما لهم
آلهة قال إنكم قوم تجهلون ۝ إن هؤلاء متبر ما هم
فيه وباطل ما كانوا يعملون ۝ قال أغير الله أبغيكم
إلها وهو فضلكم على العالمين ۝ وإذ أنجيناكم
من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب يقتلون
أبناءكم ويستحيون نساءكم وفي ذلكم بلاء
من ربكم عظيم ۝ وواعدنا موسى ثلاثين ليلة
وأتممناها بعشر فتم ميقات ربه أربعين ليلة وقال
موسى لأخيه هارون اخلفني في قومي وأصلح ولا تتبع
سبيل المفسدين ۝ ولما جاء موسى لميقاتنا وكلمه ربه
قال رب أرني أنظر إليك قال لن تراني ولكن انظر
إلى الجبل فإن استقر مكانه فسوف تراني فلما تجلى ربه
للجبل جعله دكا وخر موسى صعقا فلما أفاق
قال سبحانك تبت إليك وأنا أول المؤمنين ۝

136 — Artık biz de bunca âyetlerimizi yalanladıkları, onları umursanmadıkları için kendilerinden intikam almak istedik de hepsini denizde boğduk.

137 — Hakaaretlere ma'ruz bırakılmış olan o kavmi de kendisine feyz ve bereket verdiğimiz yerin doğularına ve batılarına mîrascı kıldık[59]. (Bu-suretle) **Rabbinin İsrâil oğullarına olan o pek güzel va'di,** (şedâide) **katlandıkları sebebiyle, tam yerine geldi. Fir'avnın ve kavminin yapmakda**

---

[59] Ba'zılarına göre «Arz» dan maksad «Şam» ve «Mısır» dır. Çünkü o zaman onlar (Fir'avn) ın hükmü altında idi. Kimi murad «Kıbt» kavminin memleketi olan «Mısır» demişdir. Kimi de « باركنا فيها = Bareknâ fîhâ» kavl-i kerîmi karînesiyle «Şam» arazîsi olduğunu söylemişdir. Çünkü feyz-ü bereket ve rızk bolluğu Şam arazisinden başkası için lâyık değildir. Kimi ise «Murad bütün yer yüzüdür. Çünkü İsrâil oğulları içinde (Dâvud) ve (Süleyman) aleyhimesselâm zuhur ederek bütün dünyâya mâlik olmuşlardı» demişdir «Şeyhzâde».

oldukları şeylerle[60] **yükseltmekde devam etdikleri** (binâları)[61] **ise hep harab etdik.**

138 — İsrâîl oğullarını denizden geçirdik. Şimdi putlarının önünde tapagelen bir kavme rast geldiler[62]. **Dediler ki: «Yâ Musâ, onların nasıl Tanrıları varsa sen de bize öyle bir Tanrı yap»! «Siz, dedi, cidden ne câhillik eder bir kavmsiniz»!**

139 — «Şübhe yok ki bunların, içinde bulundukları (dîn) **helâke mahkûmdur.** (İbâdet diye) **yapmakda oldukları nesne de boşunadır».**

140 — Dedi: «Tanrı olarak Allahdan başkasını mı arayacakmışım size? Halbuki O, sizi âlemlerin üstüne geçirmişdir».

141 — Hani sizi Fir'avn haanedânından kurtarmışdık. Onlar ki size azâbın kötüsünü yüklüyorlardı. Oğullarınızı öldürüyorlar, yalınız kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda size Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.

142 — Musâ ile otuz gece (bize münâcatda bulunması için) **sözleşdik**[63] **ve ona bir on** (gece) **daha katdık**[64]. **Bu suretle Rabbinin ta'yîn buyurduğu vakıt**[65] **kırk gece olarak tamamlandı. Musâ, biraderi Hâruna dedi ki: «Kavmimin içinde benim yerime geç,** (onları) **ıslah et, fesadcıların yoluna uyma.**

143 — Vaktâki Musâ (ıbâdeti için) **ta'yin etdiğimiz vakıtda geldi, Rabbi ona** (ilâhî sözünü) **söyledi.** (Musâ) **dedi ki: «Rabbim,** (cemâlini) **göster bana,** (ne olur) **seni göreyim**[66]**». Buyurdu: «Beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durabilirse sen de beni gö-**

---

[60] Köşkleri, ma'muureleri «Beyzâvî».

[61] Yahud bağçeleri «Beyzâvî».

[62] Bu kavm (Musâ) aleyhisselâmın kendileriyle muhaarebe etmiye emr aldığı «Amâlika» idi «Beyzâvî».

[63] «Zilka'de» ayına müsâdıfdı «Haazin».

[64] «Zilhicce» nin onuna kadar. Bu, (İbni Abbas) radıyallâhü anhümânın ve İmam (Mücâhid) in kavlidir. (Musâ) aleyhisselâm kavmine şöyle bir va'dde bulunmuşdu: «Eğer Allah teâlâ (Fir'avn) u helâk ederse size bir kitab getireceğim». Cenâb-ı Hak, bu arzusuna erdirmek için ona otuz gün oruc tutmasını emretdi. O müddet zarfında kavminden ayrıldı. Bil'âhare otuza on gece daha katıldı. Kavminin buzağıya tapması da bu on gün içinde olmuşdu «Haazin».

[65] «Mîkat» ibâdet için ta'yîn olunan vakıt demekdir. Haccın mîkatları da bu kabîldendir «Haazin».

[66] (Musâ) aleyhisselâm Cenâb-ı Hakkın dünyâda görülemeyeceğini bildiği halde kendisine hücûm eden iştiyâk ile, taşan envâ-i celâl ile istiğrak deryâsına dalarak böyle söyledi. (O, kelâm-ı ilâhîyi işidince âdetâ kendinin dünyâda olduğunu unutmuş, bir âhiret ve cennet hayâtına kavuşduğunu zannetmişdi») «Haazin».

rürsün». Derken Rabbi o dağa tecellî edince[67] onu param parça ediverdi[68]. Musâ da baygın yere düşdü. Ayılınca dedi ki: «Seni tenzîh ederim. Tevbe etdim Sana. Ben îman edenlerin ilkiyim».

144 — Buyurdu ki: «Ey Musâ, ben şeni risâletlerimle, kelâmımla (bütün) **insanlardan mümtâz kıldım[69]. Şimdi şu sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol».**

145 — Biz onun için levhalarda her bir şey'i, mev'ızaya ve (hüküm-lerin) **tafsîline âid her şey'i yazdık. «Haydi bunları kuvvetle** (ciddiyetle, azm ile) **tut[70], kavmine de onun en güzel** (hukümler) **ini tutmalarını emret[71]. Size ileride faasıkların yurdunu göstereceğim[72]».**

146 — Yer yüzünde haksızlıkla kibirlenenleri âyetlerim (i idrâk) **den çevireceğim. Onlar her âyeti görseler ona inanmazlar, akl-ı selîmin yolunu** (doğru yolu) **görseler de onu bir yol edinmezler.** (Fakat) **azgınlığın yolunu görürlerse** (yol diye işte) **onu edinirler! Bu, âyetlerimizi yalan saydıklarından, onlardan gaafil olmalarındandır.**

147 — Halbuki âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalan sayanların bütün işledikleri boşa gitmişdir. Onlar yapmakda olduklarından başkasiyle mi cezâlandırılacaklardı ya?

148 — («Tuur» a giden) **Musânın arkasından kavmi zînet takımlarından bir buzağı heykel** (i yapıb onu Tanrı) **edindiler ki[73] onun** (inek gibi) **bir böğürmesi de vardı[74]. Onun kendileriyle konuşmayacağını, onlara bir yol da gösteremeyeceğini görmediler mi ki ona tutundular, kendilerine yazık ediciler oldular?**

149 — Vaktâki (buzağıya tapmakdan) **çok peşîman oldular[75] ve**

---

[67] Rabbinin nuru dağda zuhur edince «İbni Abbas» (R. H.)

[68] Onu bir toprak haaline getiriverdi «İbni Abbas» (R. H.)

[69] Ya'ni onun zamanındaki insanlardan «Haazin».

[70] Ülül'azm peyğamberlerden olmak için azîmetle tut «Muhyiddîn-i Arabî».

[71] Ya'ni ruhsatlarla değil, azîmetlerle emret «Muhyiddîn-i Arabî».

[72] (Fir'avn) ın ve kavminin haraab olan yurdunu, Mısırın enkaazını, yahud «Âd» ve «Semud» kavmlerinin târmar olmuş menzillerini göstereceğim ki bunlardan ıbret alın, siz de faasıklardan olmayın «Beyzâvî».

[73] (Müsâ) aleyhisselâmın «Tuur» dan dönmesi teahhur edince İsrâil oğulları için sözü geçkin bir adam olan dördüncü (Sâmiriyy) zînet takımlarını toplayıp öyle bir buzağı heykeli dökmüşdü «Haazin».

[74] (Sâmiriyy) onu öyle bir şeytanatla yapmışdı ki içine hava girince ses çıkarırdı «Beyzâvî».

[75] Arab şiddetle nedâmetini « سقط في يده » = Sukıta fî yedihî» ile ta'bîr eder. Çünkü öyle bir nedâmet zamanında ellerini ısırıb sonra dizlerine vururlar. Bu suretle elleri düşmüş olur «Beyzâvî».

قال يا موسى إني اصطفيتك على الناس برسالاتي وبكلامي
فخذ ما آتيتك وكن من الشاكرين ۝ وكتبنا له
في الألواح من كل شيء موعظة وتفصيلا لكل شيء
فخذها بقوة وأمر قومك يأخذوا بأحسنها سأريكم
دار الفاسقين ۝ سأصرف عن آياتي الذين يتكبرون
في الأرض بغير الحق وإن يروا كل آية لا يؤمنوا بها
وإن يروا سبيل الرشد لا يتخذوه سبيلا وإن يروا
سبيل الغي يتخذوه سبيلا ذلك بأنهم كذبوا
بآياتنا وكانوا عنها غافلين ۝ والذين كذبوا بآياتنا
ولقاء الآخرة حبطت أعمالهم هل يجزون إلا ما كانوا
يعملون ۝ واتخذ قوم موسى من بعده من حليهم عجلا
جسدا له خوار ألم يروا أنه لا يكلمهم ولا يهديهم
سبيلا اتخذوه وكانوا ظالمين ۝ ولما سقط
في أيديهم ورأوا أنهم قد ضلوا قالوا لئن لم يرحمنا
ربنا ويغفر لنا لنكونن من الخاسرين ۝

ولما رجع موسى إلى قومه غضبان أسفا قال بئسما خلفتموني
من بعدي أعجلتم أمر ربكم وألقى الألواح وأخذ برأس
أخيه يجره إليه قال ابن أم إن القوم استضعفوني
وكادوا يقتلونني فلا تشمت بي الأعداء ولا تجعلني
مع القوم الظالمين ۝ قال رب اغفر لي ولأخي وأدخلنا
في رحمتك وأنت أرحم الراحمين ۝ إن الذين اتخذوا العجل
سينالهم غضب من ربهم وذلة في الحياة الدنيا وكذلك
نجزي المفترين ۝ والذين عملوا السيئات ثم تابوا
من بعدها وآمنوا إن ربك من بعدها لغفور رحيم ۝ ولما
سكت عن موسى الغضب أخذ الألواح وفي نسختها هدى
ورحمة للذين هم لربهم يرهبون ۝ واختار موسى قومه
سبعين رجلا لميقاتنا فلما أخذتهم الرجفة قال رب لو شئت
أهلكتهم من قبل وإياي أتهلكنا بما فعل السفهاء منا
إن هي إلا فتنتك تضل بها من تشاء وتهدي من تشاء أنت
ولينا فاغفر لنا وارحمنا وأنت خير الغافرين ۝

واكتب

kendilerinin muhakkak sapdıklarını gördüler: «Eğer Rabbimiz bize acımaz, bizi bağışlamazsa her halde en büyük ziyana uğrayanlardan olacağız» dediler[76].

150 — Musâ, kavmine öfkeli, kederli döndüğü zaman dedi ki: «Size bıraktığım şu makaamımda arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini (beklemeyib) **acele etdiniz ha[77]»?** (Tevrat) **levhaları** (nı) **bırakıverib kardeşinin başından tutdu, onu kendine doğru çekiyordu.** (Hârun) **«Anam oğlu»[78], dedi, bu kavm** (bu adamlar) **beni cidden zaîf gördüler** (hırpaladılar). **Az kaldı ki beni öldüreceklerdi. Sen de bana**

---

[76] Bu sözü ancak (Musâ) aleyhisselâmın avdetinde söylediler «Haazin».

[77] «Acele» bir şey'i vaktından evvel yapmak, «Sür'at» ilk vaktında yapmakdır. Onun için acele mezmum, sür'at memduhdur «Şeyhzâde - Füruuk-ı Hakkı».

[78] (Musâ) ve (Hârun) aleyhimesselâm ana baba bir kardeşdi. Böyle iken (Hârun) aleyhisselâmın «Anam oğlu» diye hitab etmesi onu rikkate getirmek içindi «Beyzâvî». (Bu ta'bîr dilimizde de vardır — H. B. Ç.).

düşmanları sevindirecek hareketde bulunma böyle. Beni zâlimler gürûhiyle berâber tutma».

151 — (Musâ) **dedi ki: «Yâ Rab, beni de, birâderimi de yarlığa**[79]**. Bizi rahmetinin içine sal. Sen esirgeyenlerden daha esirgeyensin».**

152 — Şübhe yok ki buzağıya (Tanrı diye) **tutunanlara Rablerinden bir gazâb, dünyâ hayaatında da bir horluk erişecekdir. Işte biz** (Allâha karşı) **yalan düzenleri böyle cezâlandırırız**[80]**.**

153 — Kötülükler işleyib de sonra ardından tevbe ve bununla berâber îman edenler (e gelince): **Şübhesiz ki Rabbin bunun ardından** (o tevbe ve îmanlarından sonra) **elbette** (kendilerini) **yarlığayıcıdır, hakkıyle esirgeyicidir.**

154 — Vaktâki Musâdan o öfke uzaklaşıb sükûn haasıl oldu, (bırakdığı) **levhaları aldı. Onun bir nüshasında** (şu da yazılı idi: «Sapıklıkdan kurtulub) **hidâyet** (e), (azâbdan sıyrılıb) **rahmet** (e kavuşmak) **o kimselere mahsusdur ki onlar Rablerinden korkarlar**[81]**».**

155 — Musâ, ta'yîn etdiğimiz vakıtda (tevbe için berâberinde götürmek üzere) **kavminden yetmiş adam ayırdı. Vaktâki onları müdhiş bir sarsıntı tuttu**[82]**, dedi ki: «Yâ Rab, eğer dileseydin onları da, beni de daha evvel helâk ederdin. Içimizden bir takım beyinsizlerin işlediği** (günâh) **yüzünden hepimizi helâk mı edeceksin? Zâten o da Senin imtihaanından başka** (bir şey) **değildi. Sen onunla kimi dilersen sapıklığa götürür, yine onunla kimi dilersen** (bunu da) **doğru yola iletirsin. Sen bizim velîmizsin. O halde bizi yarlığa, bizi esirge. Sen yarlığayıcıların en hayırlısısın».**

---

[79] Beni kardeşime yapdığım şu hareketden dolayı bağışla. Kardeşim zaalimlerin elinde vazîfesinde taksıyr göstermiş ise onu da bağışla. İstiğfarda kardeşini de kendisiyle berâber zikretmesi ona bir tarziye vermek ve kendisinden düşmanların şemâtetini men'etmek içindi «Beyzâvî».

[80] (Süfyan bin Uyeyne) diyor ki: «Bu âyetin tehdîdî dînde bid'at yapanların hepsine, kıyaamete kadar, şâmildir». (Mâlik bin Enes) de şöyle demişdir: «Hiçbir bid'at saahibi yokdur ki yaşının üstünde muhakkak bir zillet bulmuş olmasın». Bundan sonra müşârün'-ileyh bu âyet-i celîleyi okumuşdur «Haazin».

[81] «İbni Abbas» (R. h.).

[82] Bu mîkaatın (Musâ) aleyhisselâmın Kelâm-ı ilâhîye mazhar olduğu vakıt mı, yoksa bundan sonraki ayrı bir vakıt mı olduğunda ihtilâf edilmişdir. Ekseriyyet bunun ayrı olduğu fikrindedir. Sebebi de buzağıya tapanlar nâmına elbirlik tevbe etmelerini te'mîndi. Müdhiş bir zelzelenin vukuu sebebine gelince: Bunun hakkında da muhtelif rivâyetler vardır. Bizce en çok i'timaada şayan olan rivâyet ve sebeb, tevbe için giden zâtlerin dağın eteğine varır varmaz amudî bir bulutun içerisine dalıb Cenâb-ı Hakkın Musâ aleyhisselâma şöyle yap, böyle yapma diye söylediğini işidince, «El-bakare» sûresinin «55» inci âyetinde geçdiği üzere, «Bize Allahı apâşikâr göster» diye teklifde bulunmalarıdır. Allâhü â'lem.

وَاكتب لنا في هذه الدنيا حسنة وفي الآخرة إنا هدنا
إليك قال عذابي أصيب به من أشاء ورحمتي وسعت
كل شيء فسأكتبها للذين يتقون ويؤتون
الزكاة والذين هم بآياتنا يؤمنون ۝ الذين يتبعون
الرسول النبي الأمي الذي يجدونه مكتوبا عندهم
في التوراة والإنجيل يأمرهم بالمعروف وينهاهم
عن المنكر ويحل لهم الطيبات ويحرم عليهم
الخبائث ويضع عنهم إصرهم والأغلال التي
كانت عليهم فالذين آمنوا به وعزروه ونصروه
واتبعوا النور الذي أنزل معه أولئك هم المفلحون ۝
قل يا أيها الناس إني رسول الله إليكم جميعا الذي
له ملك السماوات والأرض لا إله إلا هو يحيي ويميت
فآمنوا بالله ورسوله النبي الأمي الذي يؤمن بالله
وكلماته واتبعوه لعلكم تهتدون ۝ ومن
قوم موسى أمة يهدون بالحق وبه يعدلون ۝

وقطعناهم اثنتي عشرة أسباطا أمما وأوحينا إلى
موسى إذ استسقاه قومه أن اضرب بعصاك الحجر
فانبجست منه اثنتا عشرة عينا قد علم كل أناس
مشربهم وظللنا عليهم الغمام وأنزلنا عليهم المن
والسلوى كلوا من طيبات ما رزقناكم وما ظلمونا
ولكن كانوا أنفسهم يظلمون ۝ وإذ قيل
لهم اسكنوا هذه القرية وكلوا منها حيث
شئتم وقولوا حطة وادخلوا الباب سجدا
نغفر لكم خطيئاتكم سنزيد المحسنين ۝
فبدل الذين ظلموا منهم قولا غير الذي قيل لهم
فأرسلنا عليهم رجزا من السماء بما كانوا
يظلمون ۝ واسألهم عن القرية التي كانت
حاضرة البحر إذ يعدون في السبت إذ تأتيهم
حيتانهم يوم سبتهم شرعا ويوم لا يسبتون
لا تأتيهم كذلك نبلوهم بما كانوا يفسقون ۝

وإذ

156 — «Dünyâda da, âhiretde de bize iyilik yaz. Biz hiç şübhesiz (tevbe ederek) **sana döndük». Buyurdu: «Ben azâbıma kimi dilersem onu dûçâr ederim. Benim rahmetim ise her şey'i kuşatmışdır. Onu** (rahmetimi, küfürden, ma'sıyetden) **sakınmakda, zekâtı vermekde, bir de âyetlerimize îman etmekde olanlar** (yok mu?) **işte onlara has olmak üzere tesbît edeceğim».**

157 — (Onlar) **nezdlerindeki Tevrat ve Incîlde** (ismini ve sıfatını) **yazılı bulacakları ümmî nebiy olan o resûle tâbi' olanlardır**[83]**. O, kendi-**

---

[83] Âyet-i kerîmenin başında bulunan « الذين = Ellezîne» lâfz-ı celîli mukadder mübtedânın haberidir. «Ümmî» demek okuyub yazmayan demekdir. Maksud Fahr-i alem sallellahü aleyhi ve sellemdir. Cenâb-ı Hakkın onu bu vasf ile beyan buyurması ümmî olduğu halde kendisinin ılmin bütün kemalâtına mâlik bulunmasındandır ki bu da onun hakkında bir mu'cizedir. «Resûl» tesmiye buyurulması Allâha izafeten, «Nebî» denilmesi de kullarına nisbetendir. Yâ'ni o, Allâhın elçisi olmak bakımından, «Resûl», halka Hakkın emirlerini tebliğ ve ihbar etmesi haysiyyetiyle de «Nebî = peyğamber» dir «Beyzâvî». Bakınız: «El-bakare», âyet: 146.

lerine iyiliği emrediyor, onları kötülükden nehyediyor, onlara (nefislerine haram kıldıkları) **temiz şeyleri**[84] **halâl,** (halâl kıldıkları) **murdar şeyleri de**[85] **üzerlerine haram kılıyor. Onların ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor o**[86]**. İşte ona îman edenler, onu ta'zîm edenler, ona yardım edenler ve onunla** (onun nübüvvetiyle) **birlikde indirilen nura**[87] **tâbi' olanlar! Onlar selâmete erenlerin ta kendileridir.**

158 — (Habîbim) **de ki: «Ey insanlar, şübhesiz ben göklerin ve yerin mülk** (-ü tasarruf) **una mâlik olan, kendisinden başka hiç bir Tanrı bulunmayan, hem dirilten, hem öldüren Allâhın size, hepinize gönderdiği peyğamberim. O halde Allâha ve Onun ümmî nebiy olan resûlüne — ki kendisi de o Allâha ve Onun sözlerine îman etmekde olandır — îman edin, ona tâbi' olun. Tâki doğru yolu bulmuş olasınız».**

159 — Musânın kavminden bir cemâat vardır ki (halkı) **hakka irşâd ederler, onunla** (hukümde) **adâlet yaparlar.**

160 — Biz onları on ikiye, (o kadar) **torunlara** (kabîleye)[88]**, ümmetlere ayırdık.** («Tîh» de susayan) **kavmi,** (Musâdan) **su istediği zaman «Asaanı taşa vur» diye** (vahyetdik de) **ondan on iki pınar kaynayıb akdı. İnsanların her kısmı su içecekleri yeri iyice belledi; Onları üstlerindeki bulutla gölgelendirdik, onlara kudret helvasıyle bıldırcın indirdik. «Size rızk olarak verdiğimiz en temiz ve güzellerinden yeyin»** (dedik) **Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı**[89]**.**

161 — O zaman onlara: «Şu şehirde yerleşin. Onun dilediğiniz yerinden yeyin. «Hıtta» deyin[90]**. Kapısından hepiniz secde edici olarak girin ki suçlarınızı yarlığayalım. İyi hareket edenlere ileride daha fazlasıyle vereceğiz» denilmişdi.**

---

[84] İç yağı gibi «Beyzâvî». Bakınız: «En-nisâ'» âyet: 160 — «El-mâide» âyet: 4 — «El-a'raaf», âyet: 32.

[85] Kan, domuz eti, fâiz, rişvet gibi «Beyzâvî».

[86] Maksud çetin tekliflerdir. Hataen katilde kısas icrası, günâh işleyen uzuvların, pislik değen yerlerin kesilmesi gibi «Beyzâvî».

[87] Nur-ı nübüvvete ve Kur'âna «Beyzâvî».

[88] Âyet-i celîledeki «Esbât» torun ma'nâsına gelen «Sıbt» ın cem'idir. İsrâil oğulları (Ya'kub) aleyhisselâmın on iki oğlundan türemişdir. Bu suretle İsrâil oğulları on iki reîsin idâresinde on iki torun kabîleye ayrılmışlardır. Onlarda «Sıbt», Arabda kabîlenin yerini tutar «Şeyhzâde».

[89] Bakınız: «El-bakare», âyet: 57-60.

[90] Bakınız: «El-bakare», âyet: 58.

162 — Fakat içlerinden o zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başka bir şeyle koydu. Biz de üstlerine, zulmeder oldukları için, gökden murdar bir azâb indirdik[91].

163 — (Habîbim), **onlara[92] denizin yakınında[93],** (sahilde) **ki o kasabayı** (onun haalini ve ehâlîsinin başına gelenleri) **sor[94]. Hani onlar cumartesi gününün hurmetini ihlâl ederek haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesi ta'tîli yapdıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu. Cumartesi ta'tîli yapmayacakları gün ise gelmiyordu. Işte biz, itâatdan çıkmakda olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihan ediyorduk.**

164 — Hani içlerinden bir ümmet: «Allâhın kendilerini (dünyâda) **helâk edeceği veyâ** (âhiretde) **çetin bir azâb ile cezâlandıracağı bir kavme ne diye öğüd veriyorsunuz?» dediği zaman onlar** (o va'z edenler) **de: «Rabbinize özür** (dilemiye yüzümüz olsun) **için. Umulur ki sakınırlar» demişlerdi.**

165 — Vaktâki onlar artık edilen va'zları unutdular: Biz de kötülükden vaz geçirmekde sebât edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakda oldukları fısıklar yüzünden şiddetli bir azâb ile yakaladık.

166 — Bu suretle onlar[95] serkeşlik ederek yasak edileni yapmakda ısraar edince kendilerine: «Hor ve zelîl maymunlar olun» dedik[96].

167 — O vakıt Rabbin (Habîbim) **kıyaamet gününe kadar onların üzerine kendilerini en kötü azâba dûçar edecek kimseler göndereceğini yemînle i'lâm** (ve hükm) **etdi[97]. Şübhe yok ki Rabbin cezâyı çabuk verendir. Muhakkak ki O, çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir de.**

---

[91] Bakınız: «El-bakare», âyet: 59 — Not: 28.

[92] Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin huzurunda bulunan Yahudî nesline. Maksad onların gizledikleri bir vaakıayı kendilerine bildirmekdir «Şihâb».

[93] «Beyzâvî».

[94] Bu şehir «Medyen» e «Tuur» arasında bulunan «Eyle» dir ki (Şap) deniz (inin) sâhilindedir. «Medyen» veyâ «Taberiyye» diyenler de vardır «Beyzâvî».

[95] Zaahir olan şudur ki Allah Teâlâ onları evvelâ o şiddetli azâba dûçâr etmiş, onlar bundan sonra da serkeşliğe, kibr-ü inâda kalkışmışlardır. Binâenaleyh bu cezâ kendilerine bunun üzerine verilmişdir. Bununla berâber bu âyetin bundan evvelki âyeti takrir ve tesbît etmiş bulunması da câizdir «Beyzâvî».

[96] Bakınız: «El-bakare», âyet: 65 — Not: 33.

[97] Cenâb-ı Hak Yahudîlere (Süleyman) aleyhisselâmın irtihaalinden sonra (Buhtı Nasr) ı musallat etmiş, o, onların yurdlarını yakmış, muhaariblerini tamamen öldürmüş, kadınlarını ve çocuklarını da esîr olarak alıb götürmüşdür. Geri kalanlarına ise ağır cizyeler yüklemişdir. Bu zillet Resûli ekrem sallellahü aleyhi ve sellemin bi'seti zamanına kadar böylece devam etmiş, içlerinden İslâmı kabul edenler selâmeti bulmuş, atalarından mevrus olan kötü i'tiyadlarında devâm edenler ise, bu âyet-i celîlede beyan buyurulduğu üzere, «kıyâmet gününe kadar» azâba, zillet ve esârete mahkûm olmuşlardır.

وإذ قالت أمة منهم لم تعظون قوما الله مهلكهم أو معذبهم عذابا شديدا قالوا معذرة إلى ربكم ولعلهم يتقون ۝ فلما نسوا ما ذكروا به أنجينا الذين ينهون عن السوء وأخذنا الذين ظلموا بعذاب بئيس بما كانوا يفسقون ۝ فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم كونوا قردة خاسئين ۝ وإذ تأذن ربك ليبعثن عليهم إلى يوم القيامة من يسومهم سوء العذاب إن ربك لسريع العقاب وإنه لغفور رحيم ۝ وقطعناهم في الأرض أمما منهم الصالحون ومنهم دون ذلك وبلوناهم بالحسنات والسيئات لعلهم يرجعون ۝ فخلف من بعدهم خلف ورثوا الكتاب يأخذون عرض هذا الأدنى ويقولون سيغفر لنا وإن يأتهم عرض مثله يأخذوه ألم يؤخذ عليهم ميثاق الكتاب أن لا يقولوا على الله إلا الحق ودرسوا ما فيه والدار الآخرة خير للذين يتقون أفلا تعقلون ۝ والذين يمسكون بالكتاب وأقاموا الصلاة إنا لا نضيع أجر المصلحين ۝

وإذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظلة وظنوا أنه واقع بهم خذوا ما آتيناكم بقوة واذكروا ما فيه لعلكم تتقون ۝ وإذ أخذ ربك من بني آدم من ظهورهم ذريتهم وأشهدهم على أنفسهم ألست بربكم قالوا بلى شهدنا أن تقولوا يوم القيامة إنا كنا عن هذا غافلين ۝ أو تقولوا إنما أشرك آباؤنا من قبل وكنا ذرية من بعدهم أفتهلكنا بما فعل المبطلون ۝ وكذلك نفصل الآيات ولعلهم يرجعون ۝ واتل عليهم نبأ الذي آتيناه آياتنا فانسلخ منها فأتبعه الشيطان فكان من الغاوين ۝ ولو شئنا لرفعناه بها ولكنه أخلد إلى الأرض واتبع هواه فمثله كمثل الكلب إن تحمل عليه يلهث أو تتركه يلهث ذلك مثل القوم الذين كذبوا بآياتنا فاقصص القصص لعلهم يتفكرون ۝ ساء مثلا القوم الذين كذبوا بآياتنا وأنفسهم كانوا يظلمون ۝ من يهد الله فهو المهتدي ومن يضلل فأولئك هم الخاسرون ۝

ولقد

168 — Onları — kimi salâh erbâbı[98]**, kimi bu** (salâhdan) **aşağı**[99] **ümmetler olmak üzere — perişan bir suretde yer yüzüne dağıtdık. Onları hem iyi, hem fenâ hallerle imtihaana çekdik ki** (gözlerini açıb iyiliğe) **dönsünler.**

169 — Onlardan sonra — (bir tarafdan) **bu dünyânın geçici metâını kapıb: «Biz** (nasıl olsa) **ileride yarlığanırız» demek**[100]**,** (bir tarafdan) **kendilerine ona benzer bir metâ' gelirse onu da** (kaçırmayıb) **almak** (da devam etmek[101]) **üzere o kitâba**[102] **vâris olan — kötü kimseler**[103] **gelib**

[98] «Medîne» de müslümanlığı kabul edenler «Beyzâvî».

[99] Küfür ve fısıkda devam edenler «Beyzâvî».

[100] Rişvet mukaabilinde haksız hüküm satmak, Tevrâtı tahrîf etmek «Beyzâvî».

[101] Günâhda ve tevbe etmemekde ısraar etmek, dünyânın alçak menfeatlerinden başka bir şey düşünmemek «Beyzâvî».

[102] Tevrâta «Beyzâvî».

[103] «Halef», birinin yerini hayırlı olarak tutan, «Half» fenâ olarak tutan demekdir «Beyzâvî». Pederinden sonra kalan veled-i saaliha «halef» denir. Eğer veled fâsid ise «half» denir «Kamus-ı arabî tercemesi».

onların yerine geçmişdir. Allâha karşı hakdan başkasını söylemeyeceklerine dâir kendilerinden o kitâbın (hükmü vech ile) **te'minât alınmadı mıydı? Halbuki onda olanı durmayıp okumuşlardır da**[104]**. Halbuki âhiret yurdu** (öyle kötü hallerden) **sakınanlar için** (mahz-ı) **hayırdır. Daha aklınızı başınıza almayacak mısınız?**

170 — Bir de (âhiret yurdu) **kitâba sımsıkı sarılanlar**[105] **ve namazı dosdoğru kılanlar** (için mahz-ı hayırdır)[106]**. Şübhesiz ki biz iyiliğe çalışanların mükâfâtını zâyi' etmeyiz.**

171 — Biz bir zaman dağı, sanki o bir gölgelik imiş gibi, çekib (İsrâil oğullarının) **üstlerine kaldırmışdık. Onlar hakıykaten bu, kendilerine düşecek sanmışlardı.** (İşte o vakıt): **«Size verdiğimiz** (kitâb) **ı kuvvetle** (ciddiyetle, azm ile) **tutun. Onda olanı düşünün. Tâki** (kötülükden) **sakınmış olasınız»** (demişdik)[107].

172 — Hani Rabbin Âdem oğullarından, onların sırtlarından[108] **zürriyyetlerini çıkarıb kendilerini nefslerine şâhid tutmuş, «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?»** (demişdi). **Onlar da: «Evet,** (Rabbimizsin), **şâhid olduk» demişlerdi.** (İşte bu şâhidlendirme) **kıyamet günü «Bizim bundan haberimiz yokdu» dememeniz içindi.**

173 — Yahud «Daha evvel ancak atalarımız (Allâha) **şirk koşmuşdu. Biz de onların ardından** (gelen) **bir nesliz**[109]**. Şimdi o baatılı kuranların işlediği** (günâhlar) **yüzünden bizi helâk mı edeceksin?» dememeniz içindi**[110].

---

[104] «Ders» de kıraate devam ve mülâzemet şartdır.

[105] Kitâba îman ve onda olanlarla hükmedenler. Ehl-i kitâbın mü'min olanları hakkında nâzil olmuşdur «Şeyhzâde - İmam Vaahıdî En Nisâbûrî».

[106] Âyet-i kerîmenin başındaki « والذين » lâfz-ı celîli bundan evvelki âyet-i kerîmede geçen «الذين يتقون» kavline ma'tufdur. « انا لا نضيع » haber olmak üzere onun mübtedâsı da olabilir «Beyzâvî».

[107] «En-nisâ'» sûresinin «154» üncü âyetine mürâcaat.

[108] Sulblerinden «Şeyhzâde».

[109] Biz ancak onlara uyduk.

[110] Bu iki âyet-i kerîme insanların yüksek bir şuur ve idrâk ile meftur olduklarını, Allâhın birliğine âid delîlleri ve hakıykatleri akl-ı selîmleriyle arayıb bulabileceklerini çok belîğ bir istiâre-i temsîliyye ile ifâde buyurmakdadır. Bu babda fazla îzâhat almak isteyenlere rahmetli (Muhammed Hamdî efendi) nin «Hak dîni Kur'an dili (Cild: 2, s: 2323 : 2336)» adındaki tefsîrini okumalarını tavsıye ederim.

174 — İşte biz âyetleri böyle açıklarız. Olur ki (küfürlerinden) **dönerler.**

175 — (Habîbim) **onlara**[111] **o kimsenin**[112] **haberini de oku ki biz kendisine âyetlerimizi vermişdik de, o bunlardan sıyrılıb çıkmış, derken şeytan onu arkasına takmış, nihâyet azgınlardan olmuşdu.**

176 — Eğer dileseydik onu bu (âyetler) **le yükseltirdik. Fakat o, yere**[113] **saplandı, hevâsına uydu. Artık onun sıfatı o köpeğin haali gibidir ki üstüne varsan dilini sarkıtıb solur, yahud kendi haaline bıraksan yine dilini uzatıb solur. İşte âyetlerimizi yalan sayanlar gürûhunun sıfatı budur. Artık sen** (Habîbim) **kıssayı** (onlara) **anlat. Belki iyice düşünürler.**

177 — Âyetlerimizi yalanlayarak sırf kendilerine zulm etmekde olanlar gürûhunun haali ne kötüdür!

178 — Allah kime hidâyet ederse o doğru yolu bulmuşdur. Kimi de sapdırırsa onlar en büyük zarara uğrayanların ta kendileridir.

179 — Andolsun ki biz cin ve insden bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, bunlarla idrâk etmezler; gözleri vardır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hattâ daha sapıkdırlar. Onlar gaflete düşenlerin ta kendileridir.

---

[111] Yahudilere «Beyzâvî».

[112] İsrâil oğullarının bilginlerinden (Baaur oğlu Bel'am) adında biri. Düâsı makbul bir adamdı. Kavminin verdiği hediyyeler ve etdiği ısrarlar netîcesinde (Musâ) aleyhisselâmın aleyhinde düâ etmiş, bu yüzden dili göğsüne kadar sarkmışdı «Celâleyn». (Abd bin Amr bin el-ass) ın, (Saîd bin Müseyyeb) in, (Zeyd bin Eslem) in beyanlarına nazaran bu adam (Ümeyye bin Ebu-S-Salt) dır. O, eski kitabları okumuşdu. Cenâb-ı Hakkın bir peyğamber göndereceğini biliyordu. Umdu ki o peyğamber kendisi olsun Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem ba's buyurulunca ona hased etdi, onu inkâra kalkdı ilh... «Haazin - «Beyzâvî». (Hasen) ve İbni Kîsân) a göre bu âyet Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin vasıflarını kendi oğullarını tanıdıkları gibi, tanıdıkları halde onu inkâreden ehl-i kitâbın münâfıkları hakkında inzâl buyurulmuşdur. (Katâde) diyor ki: «Bu, kendisine doğru yol gösterilip de onu kabul etmeyenler hakkında Cenâb-ı Hakkın îrâd buyurduğu bir meseldir» «Haazin».

[113] Dünyâye, yahud alçaklığa «Beyzâvî». «İhlâd» bir yerde mukıym olmak ma'nâsınadır. «Ahlede ilel'ard», «Mukıym olacağını zannederek yere meyl etdi» demekdir «Kaamus-ı arabî tercemesi».

الجزء التاسع ١٧٣

ولقد ذرأنا لجهنم كثيرا من الجن والإنس لهم قلوب لا يفقهون
بها ولهم أعين لا يبصرون بها ولهم آذان لا يسمعون بها أولئك
كالأنعام بل هم أضل أولئك هم الغافلون ۝ ولله
الأسماء الحسنى فادعوه بها وذروا الذين يلحدون في أسمائه
سيجزون ما كانوا يعملون ۝ وممن خلقنا أمة يهدون
بالحق وبه يعدلون ۝ والذين كذبوا بآياتنا سنستدرجهم
من حيث لا يعلمون ۝ وأملي لهم إن كيدي متين ۝
أولم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة إن هو إلا نذير مبين
۝ أولم ينظروا في ملكوت السماوات والأرض وما خلق الله
من شيء وأن عسى أن يكون قد اقترب أجلهم فبأي حديث بعده
يؤمنون ۝ من يضلل الله فلا هادي له ويذرهم في طغيانهم
يعمهون ۝ يسألونك عن الساعة أيان مرساها قل إنما علمها
عند ربي لا يجليها لوقتها إلا هو ثقلت في السماوات
والأرض لا تأتيكم إلا بغتة يسألونك كأنك حفي عنها قل
إنما علمها عند الله ولكن أكثر الناس لا يعلمون ۝

سورة الأعراف ١٧٤

قل لا أملك لنفسي نفعا ولا ضرا إلا ما شاء الله ولو كنت
أعلم الغيب لاستكثرت من الخير وما مسني السوء
إن أنا إلا نذير وبشير لقوم يؤمنون ۝ هو الذي خلقكم
من نفس واحدة وجعل منها زوجها ليسكن إليها فلما
تغشاها حملت حملا خفيفا فمرت به فلما أثقلت دعوا الله
ربهما لئن آتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين ۝
فلما آتاهما صالحا جعلا له شركاء فيما آتاهما فتعالى الله
عما يشركون ۝ أيشركون ما لا يخلق شيئا وهم يخلقون ۝
ولا يستطيعون لهم نصرا ولا أنفسهم ينصرون ۝
وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم سواء عليكم أدعوتموهم
أم أنتم صامتون ۝ إن الذين تدعون من دون الله
عباد أمثالكم فادعوهم فليستجيبوا لكم إن كنتم
صادقين ۝ ألهم أرجل يمشون بها أم لهم أيد يبطشون
بها أم لهم أعين يبصرون بها أم لهم آذان يسمعون بها
قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلا تنظرون ۝

180 — En güzel isimler Allâhındır[114]. O halde Ona bunlarla düâ edin. Onun isimlerinden eğri (ve aykırı) **yola gidenleri bırakın[115]. Onlar, yapmakda olduklarının cezâsına uğratılacaklardır.**

---

[114] Âyet-i kerîmede « الاسماء » ın sıfatı olan « الحسنى » lâfz-ı cemîli «Ahsen» in te'nîsidir «Allâhın doksan dokuz adı vardır. Onları sayan (yahud ezberleyen) muhakkak cennete girer» meâlinde bir hadîs-i şerîf rivâyet olunur. Lâfızlarında ufak tefek ihtilâf bulunan bu hadîs-i şerîfde hasr yokdur. Ya'ni esmâ-i ilâhiyye «99» dan ibâret değildir. Maksud ba'zı rivâyetlerde tasrih edilen 99 ismi sayanların, onlara ma'nâlarını mülâhaza ile devam edenlerin cennete gireceklerini haber vermekdir. Tasavvuf erbâbı ve bu arada (Ebül-Kasım-i Kuşeyrî), «Bu âyet-i kerîmede esma'-i ilâhiyyenin müsemmânın kendisi olduğuna delâlet vardır. Böyle olmasaydı o isimlerin ğayrin olması iktizaa ederdi» demişlerdir. (Muhyiddîn-i Arabî) hazretlerinin tefsîrinde de bu âyet-i kerîme münâsebetiyle şöyle denilmişdir: «Her isim, sıfatla berâber zâtdır. Allah, her işi isimlerinden bir ism ile tedbîr buyurur». İzaahı sadedimizden haaric olan bu görüşü (Râzî) şu suretle reddetmekdedir: «Bil'akis bu âyet ismin müsemmâdan gayri olduğuna delîldir. Çünkü onda Allâhın isimleri çok olduğuna cemi' lâfzıyle delâlet vardır. O halde esma'-i ilâhiyyenin çok, fakat Cenâb-ı Hakkın şeksiz bir olduğu sâbitdir. Bir de «El-esmâ» kelimesi lâfza-i celâle izafe edilmişdir. Bir şey'in kendisine izâfeti ise muhaldir».

[115] «İlhad» lüğatda kasıddan meyil, istikaametden udûl etmek demekdir. İbn-is

181 — Yaratdıklarımızdan öyle bir ümmet de vardır ki onlar hakka rehberlik ederler, adâleti de onunla (o dairede) **tatbıyk ederler**[116].

182 — Âyetlerimizi yalan sayanları biz bilmeyecekleri nokta (lar)-**dan derece derece** (yavaş yavaş) **helâke yaklaşdırırız**[117].

183 — Ben onlara mühlet veririm. (Onların iplerini uzatıveririm!) **Benim lütuf yüzünden kahrım**[118] (tahammül edilemeyecek kadar) **çetindir.**

184 — Onlar düşünmediler mi ki kendilerinin saahibinde[119] **delilik-**

Sikkit) diyor ki: «Mülhid, hakdan sapıb ona hakdan olmayanı sokmakdır. Dînden sapıb dîn olmayana meyletmiye ilhad derler. Tahkıyk erbâbına göre esmâ-i ilâhiyyede ilhad şu suretlerle olur: 1) Allâhın isimlerini Allahdan başkasına isnâd etmek. Müşrikler putlarına («İlâh» ın müennesi olmak üzere) «İlâhe» derlerdi. Cenâb-ı Hakkın isimlerinden bir kısmını iştikak sûretiyle onlara vermişlerdi. Meselâ lâfza-i celâlden «Lât» i, «Azîz» den «Uzzâ» yi, «Mennan» dan «Menât» ı iştikak ve te'nis ederek bunların her birini meşhur putlarından her birine ad vermişlerdi. Bu kavl (İbni, Mücâhid) kavlidir. 2) Cenâb-ı Hakkı kendine vermediği ve hakkında kitab ve sünnetden bir nas bulunmayan isimlerle adlandırmakdır. Çünkü Esmâ'-i husnâ» nın kâffesi «Tevkıyfiyye» dir. Binâen'aleyh Cenâb-ı Hakka — Şerîatde vârid olandan gayri bir isim vermek câiz değildir. Ona ancak kitab ve sünnetde olan isimleriyle ve ta'zîm vech ile düâ ederiz. 3) Düâda hüsn-i edebe riayet etmemek. Meselâ «Nâfi'» isminden ayrı olmak üzere sâdece «Daarr» dememelidir. 4) Cenâb-ı Hakkı ma'nâsı bilinmeyen isimlerle anmak. Zira bu suretde Onun şanına yakışmayan kelimeleri sarf ve ıtlak etmiş oluruz «Haazin». «En güzel isimler» demek en güzel ma'nâlara delâlet eden lâfızlar demekdir. Sıfatlar da bunda dâhildir» «Beyzâvî - Şeyhzâde». Cenâb-ı Hakka «Cevad» demek câiz olur da aynı ma'nâya gelen «sahiy» demek câiz olmaz. Âlim» denilir de «Fakıyh, âkıl» denilmez ilh... «Şeyhzâde».

Düâda ciğerlerini parçalayacak ve dinleyenlerin kulak zarlarını patlatacak gibi bağrıb çağırmak, süslü olsun ve beğenilsin diye tomturaklı tasannu'lara, seci' ve kaafiyelere yer vermek câiz değildir. Bu, niyâz etdiğimiz Allâhı saymamakdır. «Na're kemter zen ki nezdîkest hudâ = düâda bağırma ki Allah uzak değil, yakındır».

[116] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre maksud Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellemin ümmetidir ki onlar da muhâcirin ve ensaar-ı kiram (rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn) ile onlara tâbi' olanlardır: «Haazin». Bu âyet-i kerîmede her zamanın, hakkı ayakda tutan, onu tatbıyk eden, ona rehberlik eyleyen insanlardan haalî olmayacağına delâlet vardır: «Haazin».

[117] Birbiri ardınca kendilerine ni'metler gelir, onları haklarında Allâhın dâimî lütfü sanırlar da şımarırlar. İşte o zaman üzerlerine Allâhın azâbı hak olur «Beyzâvî». (Dahhâk) diyor ki: «Bunun ma'nâsı onlar ma'sıyeti tazeledikce biz de ni'metlerimizi yenileriz demekdir. Rivâyete göre hazreti (Umer-ül Faaruk) radıyallâhü anh (Kisrâ) nın hazîneleri kendisine gelince: Yarab, bir istidrâca uğramış olmakdan Sana sığınırım. Çünkü Senin سنستدرجهم «buyurduğunu işitdim» demişdir «Haazin».

[118] «Yakalamam şiddetlidir». Buna «Keyd» denilmesi zaahiri iyilik, baatını bizlân olmasındandır «Beyzâvî». «Keyd» in sahîh olan ma'nâsı ikaaba müeddî olan imhâldir. «İstidrâc» da böyle «İmam Rağıb».

[119] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemde. Ya'ni kendisiyle uzun zamandır suhbet ve her haalini tecribe etdikleri, kendisinin iç ve dış yüzlerini tanıdıkları Haatem-ül enbiyâ sallellâhü aleyhi ve sellem efendimize «İmam Râğıb».

den hiç bir (eser) **yokdur. O, ilerideki tehlikeyi apaçık haber verenden başka** (bir zât) **değildir**[120].

185 — Onlar (Allâhın) **göklerde ve yerdeki o muazzam mülk-ü saltanat** (ın) **a, Allâhın yaratdığı her hangi bir şey'e, belki ecellerinin yaklaşmış olduğuna da hiç bakmadılar mı? Artık bundan sonra**[121] **hangi bir söze inanacaklar ki?**

186 — Allah kimi sapdırırsa artık onu yola getirecek yokdur. O, bunları taşkınlığı içinde, ve serserî bir halde, bırakıverir.

187 — Kıyaametin[122] **sübût** (ve vukuu) **nun ne zaman olduğunu sana sorarlar. De ki: «Onun ılmi ancak Rabbimin nezdindedir. Onun vaktını kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de, yere de ağır basmışdır o. O, size** (başka suretle değil) **ancak ansızın gelir. Tam ma'nâsiyle biliyormuşsun gibi sana** (tekrar) **onu sorarlar** (Yine) **de ki: «Onun ılmi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu** (bunu) **bilmezler».**

188 — De ki: «Ben kendim için, Allâhın dilediğinden başka, ne bir fâide (yi celb etmi) **ye, ne de bir zarar** (ı savmıy) **a muktedir değilim. Eğer ben ğaybı bilseydim elbet daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiç bir fenâlık da dokunmazdı. Ben îman edecek her hangi bir kavme** (Başlarına gelecek) **azâbın habercisi,** (Cennetin) **müjdeci** (si) **olmakdan başka** (bir şey) **değilim».**

189 — O, sizi bir candan (Âdemden) **yaratan, bundan da**[123], (gönlü) **kendisine (yatıb) ısınsın diye, eşini yapan Odur** (Allahdır). **Vaktâ ki o,** (eşini) **örtüb bürüdü**[124]**, o da hafif bir yük yüklendi de**[125] (bir müddet) **bununla gidip geldi. Nihâyet** (gebeliği) **ağırlaşınca ikisi de**[126] **Rablerine şöyle düâ etdiler: «Eğer bize düzgün** (hılkati tam) **bir çocuk verirsen andolsun ki her halde şükredenlerden olacağız».**

---

[120] (İbni Ebî Hatem) in, (Ebü-ş şeyh) ın (Katâde) den rivâyetlerine göre Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem «Safaa» tepesine çıkarak Kureyşi «Ey filân oğulları, ey filân oğulları» diye göbek göbek çağırmıya başlamış, Allah Teâlânın azâbından ve vak'alarından sakınmalarını söylemişdi. Bunun üzerine onların bir sözcüsü: «Sizin şu saahibiniz muhakkak ki mecnundur. Sabaha kadar bağırdı» dedi. İşte bu âyet bu münasebetle indirilmişdir. «Beyzâvî - Şeyhzâde - Haazin - Lübab-ün nükul fî esbâbi-n nüzûl: Celâleddîn-i Süyûtî».

[121] Kur'andan sonra «Beyzâvî».

[122] Âyet-i celîledeki «Es-sâa» kıyaametin gaalib isimlerindendir. Ona sâat denilmesi ya ansızın vuku' bulacağından, ya hesâbının çabukluğundan, yahud uzunluğu Allâha göre bir sâat kadar olduğundandır «Beyzâvî».

[123] O nefsden, o candan, yahud o cinsden «Beyzâvî». Bakınız âyet: 191 notu.

[124] Cinsî münâsebetden kinâyedir.

[125] Gebe oldu.

[126] (Âdem) aleyhisselâmla zevcesi hazret-i (Havva').

190 — Fakat (Allah) **onlara düzgün** (bir çocuk) **verince kendilerine verdiği bu** (çocuk) **hakkında ona eşler tutmıya başladılar**[127]**. Onlar neyi eş tutuyorlarsa Allah onlardan** (münezzehdir) **yücedir.**

191 — Kendileri yaratılıb durmakda oldukları halde (bizzât) **hiç bir şey'i yaratamayan** (putlar) ı (O yaradan Allâha) **eş mi koşuyorlar onlar?**[128]

192 — Halbuki bunlar o (tapanlara) **hiç bir suretle yardım edemeyecekler gibi kendi kendilerine bile yardım edemezler.**

193 — Eğer bunları (putları) **doğru yolu göstermiye çağırırsanız size uymazlar. Onları** (müşrikleri) **ha da'vet etmişsiniz, ha** (etmeyib) **susmuşsunuz, size karşı** (durumları) **birdir.**

194 — (Ey kâfirler) **Allâhı bırakıp tapdığınız** (putlar) **da sizin gibi kullardır. Eğer** (da'vânızda) **doğrucu iseniz haydi onları çağırın da size icâbet etsinler!**

195 — Onların yürüyecekleri ayakları mı, yoksa tutacakları elleri mi, yahud görecekleri gözleri mi, yoksa işidecekleri kulakları mı, (nesi) **var?** (Habîbim) **de ki: «Çağırın ortaklarınızı, sonra bana** (istediğiniz) **tuzağı kurun da şöyle bir göz bile açdırmayın bana»**[129].

---

[127] Maksud, doğan çocuklarına «Uzzânın kulu», «Menâtın kulu» gibi adlar vermek suretiyle onların, haaşâ, tapdıkları putların kulları olduklarını söyleyen müşriklerdir. Bizzât (Âdem) aleyhisselâmın (Havva') dan doğan çocukları değildir «Beyzâvî - Şeyhzâde».

(Ahmed bin El-mübârek) anlatıyor: Mürşidim ümmî (Abd-ül Azîz Ed-debbağ) hazretlerine bu âyetin tefsîrini sordum, dedim ki: Âdem aleyhisselâm Allâhın peyğamberi ve sevgilisidir. O, nasıl olur da Cenâb-ı Hakka ortaklar katar?» Müşârün'ileyh bana şu cevâbı verdi: «Bu, oğulların ve evlâdların işlediklerinden dolayı babalarına itab etmekdir. İçinde türlü meyveler bulunan bir bostanın saahibini düşünün ki o bostana meselâ Zeydin oğulları gelib onun meyvelerinden çalmış, onu berbad etmişdir. Bostanın saahibi Zeyde gidiyor, onunla çekişmiye başlıyor ve benim bostanımı berbad etmişsin diyor. Bu da öyledir».

(Ahmed bin El-mübârek) bu cevab üzerine şöyle diyor: (Abdullah bin Abbas) radıyallâhü anhümânın kavli de budur ki onu «Ed-dür-rül mensûr fitefsîr-il Kur'ani bil-me'sûr» adlı kitabında (hafız Süyutî) nakletmiş, (Seyyid Cürcânî) de «Mevakıf şerhı» nda bu kavli ihtiyâr eylemişdir ilh... «El-ibrîz».

[128] (189 uncu âyetdeki) « خلقكم = halekaküm» lâfz-ı kerîminin muhatabı Kureyşden (Kusay) âilesi olmak da ihtimâl içindedir. Çünkü o âile bir candan, (Kusay) dan üremişdi. Onun karısı da Kureyşden bir Arabdı. Allahdan evlâd istemişlerdi. O da kendilerine dört oğlan çocuğu vermişdi. Bu iki eş o çocuklara («Menâfin kulu, Güneşin kulu, Kusayyin kulu, Dârın kulu» demek olmak üzere) «Abd-i Menâf, Abd-i Şems, Abd-i Kusay, Abd-üd Dâr» adlarını takdılar. «Dâr» dan maksad (müşriklerin fesad ocağı olan) «Dâr-ün Nedve» dir. Bu ihtimâli (Zemahşerî) de te'yîd etmişdir. (Bakınız, not: 213). «Beyzâvî - Şeyhzâde». Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31.

[129] Bakınız: «Yunus» sûresi, âyet: 31.

196 — Çünkü benim velîm[130], o kitabı[131] indiren Allâhdır ve O, bütün saalihlere de velîlik ediyor.

197 — Sizi Onu (Allâhı) **bırakıb tapdıklarınızın ise sizin imdâdınıza yetişmiye gücleri yetmediği gibi** (hattâ) **kendilerine de mededleri dokunmaz.**

198 — Eğer onları doğru yolu göstermiye çağırsanız duymazlar. Onları sana bakar görürsün. Halbuki görmezler de onlar.

199 — (Habîbim) **sen** (güclüğü değil) **kolaylığı** (sağlayan yolu) **tut[132]. İyiliği emret[133]. Câhillerden yüz çevir[134].**

200 — Eğer şeytandan bir fit (gelib) **seni dürterse[135] hemen Allâha sığın. Çünkü O, hakkıyle işidici, tam bilicidir.**

الجزء التاسع

١٧٥

إن وليي الله الذي نزل الكتاب وهو يتولى الصالحين ۝
والذين تدعون من دونه لا يستطيعون نصركم
ولا أنفسهم ينصرون ۝ وإن تدعوهم إلى الهدى
لا يسمعوا وتراهم ينظرون إليك وهم لا يبصرون ۝
خذ العفو وأمر بالعرف وأعرض عن الجاهلين ۝ وإما
ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله إنه سميع عليم
۝ إن الذين اتقوا إذا مسهم طائف من الشيطان تذكروا
فإذا هم مبصرون ۝ وإخوانهم يمدونهم في الغي ثم
لا يقصرون ۝ وإذا لم تأتهم بآية قالوا لولا اجتبيتها
قل إنما أتبع ما يوحى إلي من ربي هذا بصائر من ربكم وهدى
ورحمة لقوم يؤمنون ۝ وإذا قرئ القرآن فاستمعوا له
وأنصتوا لعلكم ترحمون ۝ واذكر ربك في نفسك
تضرعا وخيفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال
ولا تكن من الغافلين ۝ إن الذين عند ربك
لا يستكبرون عن عبادته ويسبحونه وله يسجدون ۝

---

[130] Bana yardım etmekde, beni korumakda yegâne saahibim «Beyzâvî».

[131] Kur'ân-ı kerîmi «Beyzâvî».

[132] «Beyzâvî» - «Şeyhzâde».

[133] «Urf, ma'ruf» şerîatın ve aklın beğendiği şey demekdir. Zıddı «Münker».

[134] Binâen'aleyh onlarla mücâdelede ve yapdıklarına mukaabelede bulunma «Beyzâvî». «Câhil» Arab edebiyyâtında «Ahmak» yerinde de kullanılır. (Ca'fer-i Saadık) hazretleri diyor ki: «Cenâb-ı Hak (bu âyetiyle) Nebiyyi muhteremi sallellâhü aleyhi ve selleme mekârim-i ahlâkı emretmişdir.

[135] Emrolunduğun şeylere aykırı gazab ve benzerleri gibi hallere sevkederse «Beyzâvî». Bu hıtab, zaahirde Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve selleme, fakat hakıykatda diğer bütün insanlaradır. Bununla berâber «Müslim»; (İbni Mes'ud) radıyallâhü anhden şu meâlde bir hadîs-i şerîf rivâyet etmişdir:) Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Sizden hiç biriniz müstesnâ olmamak üzere herkesin cinden ve meleklerden birer karîni vardır». Dediler ki: «Yâ Resûlellah, senin de var mı?» Buyurdu: «Benim de var. Şu kadar ki Allah cinne karşı bana yardım eder de selâmeti bulurum. Binâen'aleyh o, bana hayırdan başkasını telkıyn edemez». «Muhyiddîn-i Nevevî) nin beyânına göre hadîsin metnindeki « فاسلم » lâfzı mîmin fethiyle de, zımmıyle de rivâyet edilmişdir. Birinci şekilde ma'nâ «Selâmeti bulurum», ikinci şekilde ise «(O cin) müslü-

201 — Takvâya erenler (yok mu?) **onlara şeytandan her hangi bir ârıza**[136] **ilişdiği zaman** (Allâhın emr veya nehy etdiği şeyleri) **iyice düşünürler, bir de bakarsın ki onlar** (hakıykatı) **görüp bilmişlerdir bile.**

202 — (Şeytanların) **kardeşleri** (olan kâfirleri) **ise bunlar sapıklığa sürerler, sonra da** (bir daha yakalarını) **bırakmazlar.**

203 — Onlara (istedikleri) **bir âyet gelmediği vakıt derler ki:** «(Kendinden derib) **onları toplasaydın ya!»**[137]. **De ki: «Rabbimden bana ne vahy olunursa ben ancak ona uyarım. Bu** (Kur'ân âyetleri, kalblerinize) **Rabbinizden** (açılan) **gözlerdir**[138], **îman edecek bir kavm için** (mahz-ı) **hidâyet ve rahmetdir».**

204 — Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun[139]. **Tâki** (Allâhın rahmetiyle) **esirgenmiş olasınız.**

205 — Rabbini, içinden, yalvararak, ve korkarak, (fakat) **yüksek olmayan bir sesle sabah ve akşam an**[140]. **Gâafillerden olma.**

206 — Şübhe yok ki Rabbinin katındakiler[141] **ona kulluk etmekden aslâ kibirlenmezler, onu tesbih ve yalınız ona secde ederler**[142].

---

man olur» demekdir. İmam (Hattabî) «sahih ve muhtar olan birincisidir» demiş, kaazi (Iyâz) ise ikincisini tercîh etmişdir. İmam (Nevevî) de bu fikirdedir. (Iyâz) diyor ki: «Nebiyyi muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin gerek cisminin, gerek kalbinin, gerek dilinin şeytandan mesun ve kendisinin tamamen ma'sum olduğunda ümmetin icmâ'ı vardır» «Müslim, Nevevî - Şifâ-yi şerîf - Şihâbeddin-i Hafâci».

[136] Âyet-i kerîmedeki «Taaif» lâfzı hakkında muhtelif tefsirler öne sürülmüşdür. «Ârıza» bunların hepsine şâmildir.

[137] «Uydurub düzseydin ya!» «Beyzâvî».

[138] Hak onlarla görülür, doğru onlarla idrâk olunur. Maksud müsebbebin sebebe ıtlâkı kabîlinden huccetler, delîllerdir «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[139] Kur'an okunurken onun ma'nâlarını iyice anlamanız, öğüdlerinden fâidelenmeniz, hareketinizi ona göre ayarlamanız için bütün dikkatınızı ona verin ve sükût edin» «Haazin». «Dinleyin, susun» birer emirdir. Emirde zaahir olan da vücubdur. Binâen'aleyh dinlemek de, susmak da birer vecîbedir. İmam Hasen) e ve ehl-i zaahire göre bu âyetin hükmü âmdır. Ya'ni gerek namazda, gerek namaz haaricinde Kur'an tilâvet olunurken dinlemek ve susmak vâcibdir, farzdır. Bir rivâyete dayanan diğer kavle göre de bu âyet ancak namazda söz söylemenin haram olduğunu beyan etmek üzere nâzil olmuşdur. İmam namazda gerek sirren, gerek cehren Kur'an okurken cemaatin okumayıb susması ictihâdında İmamı a'zam (Ebu Hanîfe) hazretlerinin mesnedi bu âyet-i kerîmedir. Maamâfih bu ictihâda muhalif ictihadlarda bulunan diğer imamlar da buna istinad etmişlerdir. Bu babdaki tafsıylât fıkıh kitablarındadır.

[140] Kırâet, düâ ve benzerlerine şâmildir «Beyzâvî».

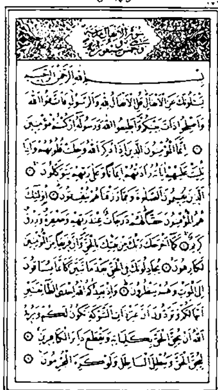
[141] «Mele-i a'lâ» da bulunan melekler «Beyzâvî».

[142] İlk secde âyetidir.

«8» inci SÛRE

«EL - ENFÂL» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — (Habîbim) sana harb ganîmetleri (nin hükmünü) **sorarlar. De ki: «**(Bu) **ganîmetler Allâhın ve Resûlünündür. O halde** (tam) **mü'minlerseniz Allahdan korkun,** (ihtilâfa düşmeyib) **aranızı düzeltin, Allâha ve peyğamberine itaat edin**[2].

2 — Mü'minler ancak onlardır ki Allah anıldığı zaman yürekleri titrer, karşılarında âyetleri okununca (bu), **onların îmanını artırır, onlar ancak Rablerine dayanıb güvenirler.**

3 — (Mü'minler) **onlardır ki namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızk olarak verdiğimizden** (Allah yolunda) **harcarlar.**

4 — İşte onlar gerçek mü'minlerin ta kendileridir. Rableri katında dereceler, yarlığanma ve sayısı bitmez, müddeti tükenmez rızk (hep) **onlarındır.**

---

[1] «Medîne-i münevverede nâzil olmuşdur. «75» âyetdir. «Enfâl», «Bir asıl üzerine edilen ziyâde» ma'nâsına gelen «Nefl» in cem'idir. Farz üzerine zâid olan namazlara da bu i'tibâr ile «Nâfile» denmişdir. Bu âyet-i celîledeki «Enfâl» — ki sûreye de bu isim verilmişdir — harb ganîmetleri demekdir. Tesmiyesi sebebi ganîmetin (İ'lâyi kelimetullah için yapılan muhaarebeye zâid olarak bir de) Allâhın atıyyesi ve fazlı olmasıdır «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[2] (Ebû Dâvud) un, (Neseî) nin, (İbni Hibbân) ın, «Haakim» in «İbni Abbas» radıyallâhü anhümadan rivâyetlerine göre bu âyet «Bedir» ganimetlerinin taksimi hakkında ashabdan ba'zıları arasında çıkan bir ihtilâf üzerine nâzil olmuşdur (Bakınız, âyet: 41).

5 — («Bedir» ganîmetlerinin taksîminden ba'zıları nasıl hoşlanmadılarsa) **Rabbin seni hak uğrunda evinden** (harbe) **çıkardığı zaman da** (hal böyle idi.) **Çünkü mü'minlerden bir zümre muhakkak ki isteksizdirler**[3].

---

[3] Bir Kureyş ticâret kaafilesinin, içlerinde (Ebû Süfyan) ile (Amr bin Âs, Mahreme bin Nevfel) ve (Amr bin Hişâm) ın da bulunduğu, kırk süvâri ile ve büyük bir ticâretle Şamdan dönüb gelmekde olduğunu haber alan Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem keyfiyyeti ashabına bildirmiş, onlar da «Çok mal, az ricâl» diyerek derhal karşılaşmayı arzu etmişlerdi. (O kafilenin bu ticâreti şahıslar hesâbına değil, Kureyş nâmına idi. Onunla müslümanlara karşı büyük bir sefer yapılacakdı.) Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem, maiyyetindeki «313» mücâhidle birlikde yola çıkıb gitmekde olsun, bu haber Mekkelilere vaasıl olmuş, (Ebû Cehil), Kâbenin damına çıkarak «Yetişin Mekkeliler, kervanınız ve mallarınız elden gidiyor. Eğer Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem) yetişirse bundan sonra size ebediyyen kurtuluş yokdur» diye acı acı feryâda başlamışdı. Bu sûretle bütün Mekkelileri toplayan (Ebû Cehil) yola çıkmış, «Bedir» mevkiine kadar ilerlemişdi. «Bedir» bir suyun adıdır ki Arablar senede bir gün orada panayır kurarlardı. Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem ve ashaabı «Zefran» vâdisine varmış bulunuyordu. Cebrâil aleyhisselâm şöyle bir vahy getirdi: «İki tâifeden biri, ya'ni ya kervan, ya Kureyş ordusu sizindir». Peyğamberimiz sallellahü aleyhi ve sellem, ashaabiyle istişâre buyurdu, kimi dedi ki: «Bize muhaarebeden bahsetseydiniz ona göre hazırlanırdık. Biz ancak kervan için çıkdık». Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Kervan deniz sâhilinden geçip gitmişdir. Şu (Ebû Cehil) ise bize yönelmişdir». (Ebû Bekir) ve (Umer) radıyallâhü anhümâ ayağa kalkıb güzel sözler söylediler. Sonra («Hazrec» in reîsi) (Sa'd bin Ubâde) radıyallâhü anh şu suretle idâre-i kelâm etdi: (Yâ Resûlellah) sen emrine bak ve o emri icrâ buyur. Vallâhi (Ebyen'in kurduğu) «Aden» e gitsen ensârdan kimse geri kalmaz, (feyızli maiyyetinde gider)». Bundan sonra Mıkdâd bin Amr) radıyallâhü anh dedi ki: «Allâhın emrini yerine getir. Biz senin arzu buyurduğun cibet ne ise berâberiz. Çünki biz sana İsrâil oğullarının (Musâ) aleyhisselâma (Sen Rabbinle berâber git, muhaarebeyi Onunla birlikde yapın. Biz muhakkak burada oturucuyuz) dedikleri gibi demeyiz. Ancak (Sen Rabbinle berâber git, muhaarebeyi Onunla birlikde yapın, biz de berâberinizde harb edicileriz) deriz, Resûli mufahham sallellahü aleyhi ve sellem tebessüm ederek şöyle buyurdu: «Ey nâs, re'y verin». Burada «Nâs» den kasdı «Ensâr» idi. Zirâ onlar «Akabe bey'ati» - nde ancak Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin «Medîne» ye muvasaletlerinden sonra kendisine Medîne dâhilinde yardım edeceklerine söz vermişlerdi. (Sa'd bin Muaz) radıyallâhü anh ayağa kalkıb sordu: «Yâ Resûlellah, gaaliba bizi kasd ediyorsunuz?». «Evet» cevabını alınca şöyle dedi: «Biz sana îman etmişiz. Seni tasdıyk etmişiz. Getirdiğin İslâmın tam hak olduğuna şâhid olmuşuz, ahidlerimizi, te'minâtımızı da seni dinlemek, sana itâat etmek üzere vermişiz. İstediğin yere git, yâ Resûlâllah, seni hak peyğamberler olarak gönderen Allâha yemîn olsun ki sen bize şu denizi gösterib de içine dalsan bizden hiç bir kimse geri kalmamak üzere hepimiz birlikde dalarız. Bizi düşmanla karşılaşdırmanı da memnuniyyetle kabul ederiz. Biz harb zamanında sabr ve sebât eden, düşmana kavuşduğumuz vakıt sadâkatden ayrılmayan insanlarız. Ümîd ederiz ki Cenâb-ı Hak bizden sana göz bebeğinizi güldürecek hareketler gösterecekdir. Haydi bizi Allâhın bereketine doğru götür». Müşârün'ileyhin bu sözü Fahr-ı âlem sallellâhü aleyhi ve sellemi çok sevindirdi. Sonra: «Haydi yürüyin Allâhın bereketine doğru. Size müjde ederim ki Allah iki tâifeden birinin sizin olacağını bana kat'iyyen va'd buyurmuşdur. Vallâhi ben düşman Kureyş kavminin ölüb düşecekleri yerleri görüyorum» buyurdu. «Beyzâvî - Şeyhzâde - Lübab-ün nukul fî esbab-in nüzûl - Celâleyn - Haazin».

6 — Hak apaçık meydana çıkdıkdan sonra bile onlar bu hususda, sanki gözleri göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi, seninle mücâdele ediyorlardı.

7 — Hani Allah size iki taaifeden birinin muhakkak sizin olduğunu va'dediyordu, siz ise kuvvetli ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz. Allah da emirleriyle hakkı açığa vurmayı, kâfirlerin arkasını kesmeyi irâde buyuruyordu.

8 — Bunun hikmeti şu idi: (Allah) **o günâhkâr** (müşrik) **ler istemese de hak** (olan müslümanlığ) **ı pâydâr edecek, baatıl** (olan şirk) **i de ibtâl buyuracakdı.**

9 — Hani siz Rabbinizden imdâd istiyordunuz da O da: «Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin (lercesi) **ile imdâd ediciyim» diyerek düânızı kabul buyurmuşdu[4].**

10 — Allah bunu (başka sebeble değil) **ancak bir müjde** (olsun), **kalbleriniz o sâyede oturaklaşsın diye yapmışdı.** (Yoksa) **Allâhın katından başkasından hiç bir yardım yokdur. Şübhesiz ki Allah mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.**

11 — O, size o vakıt kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu[5]. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytanın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayakları (nızı) **pekişdirmek için de gökden üstünüze bir su indiriyordu[6].**

12 — Hani Rabbin meleklere: «Şübhesiz ki ben sizinle berâberim. Haydi îman eden (o mücâhid) **lere sebât ilhâm edin» diye vahyediyordu. «Ben, kâfirlerin yüreklerine korku salacağım.** (Ey mü'minler) **hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her bir parmağına»** (diyordu).

---

[4] Hazreti (Umer) radıyallâhü anhden şöyle rivâyet olunmuşdur: «Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem müşriklere bakdı, sayısı bin kişi, ashaabına bakdı, onlarsa üç yüz kişi. Derhal kıbleye yöneldi, iki elini uzatdı, şöyle düâ etdi: «Allâhım, bana etdiğin va'di yerine getir. «Allâhım, bu cemâati helâk edersen artık yer yüzünde sana ibâdet edecek kimse kalmayacak». Bu düâyı mütemâdiyen tekrar ediyordu. Hattâ ridâ-yi şerîfi düşdü. Sonra (Ebu Bekr-is Sıddıyk) radıyallâhü anh alıb iki omuzuna bürüyüb arkasından tutdu ve dedi ki: «Yâ Resûlellâh, Rabbine olan münâcâtın elverir. Zirâ O, sana olan va'dini yerine getirecekdir» «Beyzâvî - Şeyhzâde - Müslim». (Bakınız: «El-kamer» sûresi, âyet: 43 : 45).

[5] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâye göre muhaarebede umuma ârız olan böyle bir uyku Allahdan, namazda gelen vesvese şeytandandır «Şeyhzâde».

[6] Düşman ordusu daha evvel gelib «Bedir kuyusu» civârına konmuşdu. «İslâm mücâhidleri ise susuzdu. Aynı zamanda tutdukları mevki' de çok kumluk olduğundan serbestce harekete imkân vermiyordu. Yağan yağmur hem onları temizledi, hem içme ihtiyaclarını bol bol te'mîn etdi, hem o kumluğu pekişdirererek harekete müsâid bir haale getirdi «Beyzâvî - Şeyhzâde».

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم أني ممدكم بألف
من الملائكة مردفين ۝ وما جعله الله إلا بشرى
ولتطمئن به قلوبكم وما النصر إلا من عند الله إن الله
عزيز حكيم ۝ إذ يغشيكم النعاس أمنة منه وينزل
عليكم من السماء ماء ليطهركم به ويذهب عنكم رجز
الشيطان وليربط على قلوبكم ويثبت به الأقدام ۝
إذ يوحي ربك إلى الملائكة أني معكم فثبتوا الذين آمنوا
سألقي في قلوب الذين كفروا الرعب فاضربوا فوق
الأعناق واضربوا منهم كل بنان ۝ ذلك بأنهم
شاقوا الله ورسوله ومن يشاقق الله ورسوله فإن الله
شديد العقاب ۝ ذلكم فذوقوه وأن للكافرين
عذاب النار ۝ يا أيها الذين آمنوا إذا لقيتم الذين
كفروا زحفا فلا تولوهم الأدبار ۝ ومن يولهم يومئذ
دبره إلا متحرفا لقتال أو متحيزا إلى فئة فقد باء
بغضب من الله ومأواه جهنم وبئس المصير ۝

فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم وما رميت إذ رميت
ولكن الله رمى وليبلي المؤمنين منه بلاء حسنا إن الله
سميع عليم ۝ ذلكم وأن الله موهن كيد الكافرين
۝ إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح وإن تنتهوا فهو خير
لكم وإن تعودوا نعد ولن تغني عنكم فئتكم شيئا
ولو كثرت وأن الله مع المؤمنين ۝ يا أيها الذين آمنوا
أطيعوا الله ورسوله ولا تولوا عنه وأنتم تسمعون ۝
ولا تكونوا كالذين قالوا سمعنا وهم لا يسمعون
۝ إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين
لا يعقلون ۝ ولو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم
ولو أسمعهم لتولوا وهم معرضون ۝ يا أيها الذين
آمنوا استجيبوا لله وللرسول إذا دعاكم لما يحييكم
واعلموا أن الله يحول بين المرء وقلبه وأنه إليه
تحشرون ۝ واتقوا فتنة لا تصيبن الذين ظلموا
منكم خاصة واعلموا أن الله شديد العقاب ۝

يا أيها

13 — Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allâha ve Resûlüne karşı geldiler. Kim Allâha ve Resûlüne karşı gelirse Allâhın cezâsı cidden çetindir.

14 — İşte bunu gördünüz ya: Şimdi tadın onu! Kâfirlere bir de (cehennem) **ateş** (in) **in azâbı vardır.**

15 — Ey îman edenler, toplu bir halde kâfirlerle karşılaşdığınız zaman onlara arkalarınızı dönmeyin (kaçmayın).

16 — Tekrar muhaarebe için bir tarafa çekilenin, yahud diğer bir fırkaya ulaşıb mevki' tutanın haali müstesnâ olmak üzere kim öyle bir günde onlara arka çevirirse o, muhakkak ki Allâhın gazâbına uğramışdır. Onun yurdu cehennemdir. O, ne kötü bir sonucdur!

17 — Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları. Atdığın zaman da (Habîbim) **sen atmadın, ancak Allah atdı**[7]. (Ve bunu) **mü'minleri kendinden güzel bir** (ni'met) **imtihan** (ı) **ile denemek için** (yapdı). **Şübhesiz ki Allah hakkıyle işiden, kemâliyle bilendir.**

18 — Bu böyledir. Şübhesiz ki Allah kâfirlerin tuzaklarını yıpratıcıdır.

19 — Eğer siz (ey kâfirler) **feth** (-u zafer) **istiyor idiyseniz işte o feth size gelmişdir**[8]. **Eğer** (bundan) **vaz geçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Eğer** (tekrar muhaarebeye) **dönerseniz biz de döneriz. Cemâatiniz çok da olsa sizden hiç bir şey'i aslâ def'edemez. Çünkü Allah mü'minlerle berâberdir.**

20 — Ey îman edenler, Allâha ve Resûlüne itâat edin. Kendiniz (Kur'ânı) **dinleyib dururken ondan yüz çevirmeyin.**

21 — Ve kendileri dinlemedikleri halde «Dinledik» diyenler gibi[9] **olmayın.**

22 — Çünkü yerde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü (hakkı) **akıllarına sokmaz** (ve hakkı duyup söylemez olan) **sağırlar ve dilsizlerdir.**

23 — Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara duyurur (hayrı kulaklarına sokar) **dı.** (Bu hallerinde) **kulaklarına soksaydı bile yine onlar muhakkak ki** (hakdan) **yüz çevirici olarak arkalarına dönerlerdi.**

24 — Ey îman edenler, sizi, size hayaat verecek şeylere[10] **da'vet etdiği zaman Allâha ve Resûline icâbet edin. Bilin ki şübhesiz Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakıykaten yalınız Ona dönüb toplanacaksınızdır.**

---

[7] (İbni Cerîr) in, (İbni Ebî Haatem) in, (Taberânî) nin ve sâirenin rivâyetlerine göre Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem, Cebrâil aleyhisselâmın tavsıyesi üzerine, yerden bir avuc çakıl alıb kâfirlere doğru atmış, bu atış onların inhizâmına sebeb olmuşdur. Bu âyetin nüzûlü sebebi budur «Lübâb-ün nükul fî esbâb-in nüzûl: Celâleddîn-i süyutî».

[8] Bu, müşriklere karşı bir tehekkümdür. Çünkü onlar «Bedr» e çıkmazdan evvel Kâ'benin estârına sarılarak: «Yârab, iki ordunun en yücesini, iki cemâatin en doğru yolda gidenini, iki zümrenin en ulusunu muzaffer kıl» diye düâ etmişlerdi. (Bu düâ tabiî kendileri hakkında idi). Onların reîsi olan (Ebû Cehil) de dâhil olmak üzere hemen bütün azılı eşhâsı Bedirde öldürülmüşlerdir «Beyzâvî».

[9] Kâfirler, münâfıklar gibi «Beyzâvî».

[10] «Dînî bilgilere». Zîra o, kalbin hayaatı, cehl ise ölümüdür. Yahud: Size naîm-i dâimde ebedî hayaat verecek akıydelere, amellere «Beyzâvî».

25 — Bir de öyle bir fitneden[11] sakının ki o, içinizden yalnız zulmedenlere çatmaz (âmmeye de sirâyet ve hepsini perişan eder)[12]. **Hem bilin ki Allah, şübhesiz azâbı çetin olandır.**

26 — O zamanı da hatırlayın ki siz yer yüzünde azlıkdınız, âciz tanılanlardınız. Halkın sizi tutup kapmasından korkuyordunuz. (İşte bu halde iken Allah) **sizi, ev bark saahibi yapdı, yardımıyle kuvvetlendirdi, size en temiz ve güzel şeylerden rızık verdi[13]. Tâki şükredesiniz.**

27 — Ey îman edenler, Allâha ve o peyğambere haainlik etmeyin. Siz, kendiniz bilib dururken, kendi emânetlerinize haainlik eder misiniz?[14]

28 — Bilin ki mallarınız da, evlâdlarınız da ancak birer imtihandır, (asıl) **büyük mükâfât ise şübhesiz Allah katındadır[15].**

---

[11] Eseri âmmeye sirâyet eden günâhlardan: Meşru' olmayan şeylerin aranızda karaar bulması, iyiliği ve meşru'u emretmek hususunda dalkavukluk edilmesi, birliğin parçalanması, bid'atlerin huzuuru, cihâd emrinde tenbellik gösterilmesi gibi «Beyzâvi».

[12] Bir hadîs-i şerîf meâli: «Meaasî irtikâb edilen bir kavmin içinde bulunanlar onun tağyîrine kaadir oldukları halde bunu yapmazlarsa Allah, ölümlerinden evvel hepsini cezâsına çarpdırır». «Ebu Dâvud - Celîl bin Abdullah radıyallahü anh».

[13] Bu âyetin muhaatabları Mekkeden Medîneye hicret eden mü'minlerdir.

[14] Yahud: «Kendiniz bilib dururken emânetlerinize de haainlik yapmayın». Yahud: Allâha ve Resûlüne haainlik ederseniz) bile bile kendi emânetlerinize de haainlik etmiş olursunuz».

[15] Bu iki âyetin nüzûlü sebebi şudur: Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem «Kureyza oğulları» denmekle, ma'ruf ve müslümanlara mükerreren ihânet ve adâvet etmekle suçlu bir Yahudi kabîlesini muhaasara etmişdi. Yirmi bir gece devâmeden bu muhaasara sonunda kendilerine tatbıyk edilecek cezânın nev'i (Sa'd bin Muâz) radıyallâhü anhin re'yine bırakılmışdı. Yahudiler, istişâre için, ashabdan (Ebû Lübâbe) yi istediler. Bu zât, onlara karşı hayrhah durumda idi. Çünkü çoluğu çocuğu ve malları onların elinde idi. Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem onu yolladı. Sordular: «Biz bu kal'adan inib de teslîm olursak hakkımızda ne yapılacak?» O, elini boğazına götürmek suretiyle kesileceklerini işâret etdi. (Ebû Lübâbe) diyor ki: Henüz ayaklarımı ayırmadan Allâha ve Resûlüne haainlik etdiğimi kat'î suretde anladım». Kendisini Mescid-i seâdetdeki bir direğe bağladı, ölünceye, yahud tevbesni Allah kabul edinceye kadar yemeyeceğine, içmeyeceğine yemînetdi. Yedi gün bu vaz'iyyetde kaldı. Nihâyet düşüb bayıldı. Bundan sonra Cenâb-ı Hak tevbesini kabuletdi. Kendisine: «Tevben kabul olundu, haydi çöz ipini» denildiği zaman: «Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem bizzât çözmedikce vallâhi çözmem» cevâbını verdi. İp ancak o suretle çözüldü. (Ebû Lübâbe) şöyle dedi: «Tevbemin tamam olabilmesi için benim o günâhı irtikâb etdiğim kavmimin yurdunu terk ve bütün mallarımı fedâ etmekliğim lâzımdır». Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem malının üçde birini tasadduk etmesinin kâfi geleceğini beyan buyurdu. Kazaayı haacet ve namaz vakıtlarında (Ebû Lübâbe) nin bağını kızı gelib çözerdi, sonra yine bağlardı. O direk elyevm Mescid-i nebevîde «Ebû Lübâbenin direği» olarak mevcud ve ma'rufdur. (Müşârün'ileybin tevbesinin kabul buyurulduğu hakkında nâzil olan âyet-i kerîme, önümüzdeki «Et-tevbe» sûresinin «102» nci âyetidir. Ona ve onu ta'kıyb eden «103» üncü âyete de müracaat). (Ebû Lübâbe) radıyallâhü anh ensardan ve «Evs» kabîlesi eşrâfındandı «Beyzâvî - Haazin - Celâleyn - Lübâb-ün nükul fî esbâb-in nüzûl - El-hakaaik».» (Bakınız: 55, 56).

الجزء التاسع ١٧٩

واذكروا اذ انتم قليل مستضعفون في الارض تخافون ان يتخطفكم الناس فآواكم وايدكم بنصره ورزقكم من الطيبات لعلكم تشكرون ۝ يا ايها الذين آمنوا لا تخونوا الله والرسول وتخونوا اماناتكم وانتم تعلمون ۝ واعلموا انما اموالكم واولادكم فتنة وان الله عنده اجر عظيم ۝ يا ايها الذين آمنوا ان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا ويكفر عنكم سيئاتكم ويغفر لكم والله ذو الفضل العظيم ۝ واذ يمكر بك الذين كفروا ليثبتوك او يقتلوك او يخرجوك ويمكرون ويمكر الله والله خير الماكرين ۝ واذا تتلى عليهم آياتنا قالوا قد سمعنا لو نشاء لقلنا مثل هذا ان هذا الا اساطير الاولين ۝ واذ قالوا اللهم ان كان هذا هو الحق من عندك فامطر علينا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب اليم ۝ وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون ۝

سورة الانفال ١٨٠

وما لهم الا يعذبهم الله وهم يصدون عن المسجد الحرام وما كانوا اولياءه ان اولياؤه الا المتقون ولكن اكثرهم لا يعلمون ۝ وما كان صلاتهم عند البيت الا مكاء وتصدية فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون ۝ ان الذين كفروا ينفقون اموالهم ليصدوا عن سبيل الله فسينفقونها ثم تكون عليهم حسرة ثم يغلبون والذين كفروا الى جهنم يحشرون ۝ ليميز الله الخبيث من الطيب ويجعل الخبيث بعضه على بعض فيركمه جميعا فيجعله في جهنم اولئك هم الخاسرون ۝ قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف وان يعودوا فقد مضت سنت الاولين ۝ وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله فان انتهوا فان الله بما يعملون بصير ۝ وان تولوا فاعلموا ان الله مولاكم نعم المولى ونعم النصير ۝

29 — Ey îman edenler, eğer Allahdan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırd edecek (bir ma'rifet ve nur) **verir, suçlarınızı örter, sizi yarlığar. Allah büyük lutf-ü inâyet saahibidir.**

30 — Hani bir zaman o küfredenler seni tutub bağlamaları, ya seni öldürmeleri, yahud seni (yurdundan zorla) **çıkarmaları için sana tuzak kuruyor** (lar) **dı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukaabele edenlerin en hayırlısıdır[16].**

---

[16] Tafsıylâtı kütüb-i ehaadîsde ve onlara müstenid İslâm târîhlerinde yazılı olduğu üzere Mekkede müşrikler «Dâr-ün nedve» denilen fesad ocağında toplanarak, Medînede İslâmın ilerlemekde olmasına karşı gûyâ bir çâre aramayı düşünmüşlerdi. Kimi Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin ölünceye kadar havasız bir zındanda habsedilmesini, kimi bir deveye bindirilerek o diyârdan sürülmesini, (Ebû Cehil) de her kabîleden seçilecek gençlerin ellerine keskin kılıclar verilerek tek hamle ile öldürülmesini teklif ve bu suretle kanının bütün kabîleler arasında gaaib olub gideceğini ifâde etmiş ve bu fikir beğenilmişdi. O gece bu mel'un plân tatbıyk edilecekdi. Fakat (Cebrâil) aleyhisselâm daha evvelden keyfiyyeti sevgili peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve selleme haber vermiş, o, yatağına Allâhın arslanı hazreti (Alî) keremellâhü vecheyi yatırarak haane-i seâdetinden ayrılmış, (Ebû Bekir) radıyallâhü anhi alıb birlikde hicreti ihtiyâr buyurmuşdu. İşte bu âyetin nüzûlü sebebi pek kısa olarak anlatdığımız bu vak'adır.

31 — Onlara âyetlerimiz okunurken şöyle dedilerdi: «Işitdik. Eğer dilersek biz de elbet bunun benzerini söyleriz! Bu, eskilerin masallarından başka (bir şey) **değildir!».**

32 — Hani bir zaman da: «Ey Allah, eğer bu, Senin katından (gelmiş) **hak** (kitâb) **ın kendisi ise durma bizim üstümüze gökden taş yağdır, yahud bize** (daha) **acıklı bir azâb getir» demişlerdi.**

33 — Halbuki sen içlerinde iken (Habîbim), **Allah onları azâblandırıcı değildi. Onlar istiğfâr ederlerken de Allah yine onları azâblandırıcı değildir.**

34 — (Sen içlerinden çıkdıkdan sonra) **Allah onlara ne diye azâb etmeyecek? Onlar mescid-i haramdan, kendileri ona** (onun hizmetine) **ehil olmadıkları halde, men'edib duranlardır. O** (hizmete) **takvaaye erenlerden başkaları onun ehilleri değildir. Fakat onların pek çoğu** (bunu) **bilmezler.**

35 — Onların Beyt (-i şerîf) **huzurundaki düâları[17] ıslık çalmakdan, el çırpmakdan başka bir şey değildir[18].** (Ey kâfirler) **devâm edegeldiğiniz o küfrünüzden dolayı tadın artık azâbı!**

36 — Küfredenler, şübhe yok ki, mallarını (halkı) **Allah yolundan alıkoymaları için harcarlar. Ko harcasınlar onları! Nihâyet bu, onlara bir yürek acısı olacakdır. Sonra da mağlub olacaklardır. Küfr** (ünde ınâd) **edenler** (ise) **en son cehenneme sürüleceklerdir[19],**

37 — ki Allah, murdarı (kâfiri) **temizden** (mü'minden) **ayırd etsin, murdarı birbiri üstüne koyub topunu birden yığsın da onu cehenneme atsın. Onlar, en büyük zarara uğrayanların ta kendileridir.**

38 — (Habîbim), **o küfredenlere söyle ki eğer** (sana düşmanlıkdan) **vazgeçerlerse geçmiş** (günâhları) **yarlığanacakdır, eger** (muhaarebeye)

---

[17] Burada maksud «Salât» ın lûğat ma'nâsınadır.

[18] Rivâyete göre müşriklerin erkeği ve kadını Beyt-i şerîfi anadan doğma çıplak olarak ziyâret ederler, bu ziyâreti yaparlarken parmaklarını birbirine kenetleyib ve ağızlarına götürüb ıslık çalarlar, bir tarafdan da ellerini çırparlardı! Züumlarına göre bu, onların düâsı idi! «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[19] Gerek Bedirde, gerek müteaakıb mühaarebelerde müşrikler hemen bütün servetlerini ortaya atarak İslâmı boğmıya yeltenmişler, fakat netîcede hepsi perîşan olmuşlardır.

dönerlerse (kendilerinden) **evvelki** (ümmet) **ler** (e tatbıyk edilen ilâhî) **kaanun** (un hükmü) **muhakkak suretde devâm etmiş olacakdır.**

39 — (Yer yüzünde) **bir fitne kalmayıncaya ve dîn tamâmiyle Allâhın oluncaya kadar onlarla muhaarebe edin. Eğer vaz geçerlerse** (onları bırakın). **Şübhesiz ki Allah, ne yapacaklarını hakkıyle görücüdür.**

40 — Eğer yüz çevirirlerse (korkmayın). **Bilin ki Allah sizin mevlânızdır**[20]**. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır O!**[21]

41 — Eğer Allâha (îman etmiş), **hak ile baatılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbirine kavuşduğu** (Bedir) **gün** (ü) **kulumuz** (Muhammed) **e indirdiğimiz** (âyetler) **e inanmışsanız, bilin ki, ganîmet**[22] **olarak aldığınız her hangi bir şey'in mutlakaa beşde biri Allâhın, Resûlünün, hısımların, yetîmlerin, yoksulların, yolcunundur. Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

42 — O vakıt[23] **siz vâdînin yakın**[24] **bir kenarında idiniz, onlar** (düşmanlar, aynı yerin) **en uzak bir kıyısında,** (Mekkelilerin) **kervan** (ı) **ise** (sizin) **daha aşağı** (nız) **da** (ki sâhil tarafında) **idiler. Eğer böyle muayyen bir yerde buluşmak hususunda sözleşmiş olsaydınız muhakkak ki ihtilâf ederdiniz. Fakat işlenmesi gerekli olan emri**[25] **yerine getirmek için** (Allah böyle yapdı). **Tâki helâk olan kişi apaçık bir delîl** (i göziyle gördük) **den sonra helâk olsun, diri kalan kişi de yine apaçık delîli** (gözüyle) **görerek hayâtda kalsın**[26]**. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir.**

43 — Hani Allah onları uykunda sana az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi elbette çekinecekdiniz[27] **ve iş hakkında elbette çekişirdiniz. Fakat Allah** (bundan sizi) **kurtardı. Çünkü O, hiç şübhesiz göğüslerin içini ve özünü bilendir.**

44 — Hani karşılaşdığınız zaman (Allah) **onları gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Çünkü Allah işlenmesi gereken emri yerine getirecekdi.** (Bütün) **işler ancak Allâha döndürülür.**

---

[20] Saahibiniz, haamîniz, yardımcınızdır.
[21] Dokuzuncu cüz'ün sonu.
[22] Düşmandan harben alınan maldır, Bakınız: âyet: 1.
[23] İki ordunun karşılaşdığı Bedir günü.
[24] Medine tarafındaki.
[25] O emir dostlarına yardım etmek, düşmanlarını helâke sürüklemekdi «Beyzâvî».
[26] Çünkü Bedir vak'ası en açık mu'cizelerdendi «Beyzâvî».
[27] «Beyzâvî».

واعلموا أنما غنمتم من شيء فأن لله خمسه وللرسول
ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل
إن كنتم آمنتم بالله وما أنزلنا على عبدنا يوم الفرقان
يوم التقى الجمعان والله على كل شيء قدير ۝ إذ أنتم
بالعدوة الدنيا وهم بالعدوة القصوى والركب
أسفل منكم ولو تواعدتم لاختلفتم في الميعاد
ولكن ليقضي الله أمرا كان مفعولا ليهلك من هلك
عن بينة ويحيى من حي عن بينة وإن الله لسميع
عليم ۝ إذ يريكهم الله في منامك قليلا
ولو أراكهم كثيرا لفشلتم ولتنازعتم في الأمر ولكن
الله سلم إنه عليم بذات الصدور ۝ وإذ يريكموهم
إذ التقيتم في أعينكم قليلا ويقللكم في أعينهم
ليقضي الله أمرا كان مفعولا وإلى الله ترجع
الأمور ۝ يا أيها الذين آمنوا إذا لقيتم فئة فاثبتوا
واذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون ۝

وأطيعوا الله ورسوله ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب
ريحكم واصبروا إن الله مع الصابرين ۝ ولا تكونوا
كالذين خرجوا من ديارهم بطرا ورئاء الناس ويصدون
عن سبيل الله والله بما يعملون محيط ۝ وإذ زين لهم
الشيطان أعمالهم وقال لا غالب لكم اليوم
من الناس وإني جار لكم فلما تراءت الفئتان نكص
على عقبيه وقال إني بريء منكم إني أرى ما لا ترون
إني أخاف الله والله شديد العقاب ۝ إذ يقول
المنافقون والذين في قلوبهم مرض غر هؤلاء دينهم
ومن يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم ۝ ولو ترى
إذ يتوفى الذين كفروا الملائكة يضربون وجوههم
وأدبارهم وذوقوا عذاب الحريق ۝ ذلك بما قدمت
أيديكم وأن الله ليس بظلام للعبيد ۝ كدأب آل
فرعون والذين من قبلهم كفروا بآيات الله فأخذهم
الله بذنوبهم إن الله قوي شديد العقاب ۝

ذلك

45 — Ey îman edenler, (harbeden) **bir** (düşman) **topluluğuna çatdığınız vakıt sebât edin ve Allâhı çok anın[28]. Tâki umduğunuza kavuşasınız.**

46 — Allâha ve Onun Resûlüne itâat edin. Birbirinizle çekinmeyin. Sonra korku ile za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kesilib) **gider[29]. Bir de sabr**(-u sebât) **edin** (katlanın). **Çünkü Allah sabredenlerle berâberdir.**

---

[28] Harb yerlerinde Allâha düâ edin, Onun nusretini isteyin ve bekleyin. Bir kulu Allâhı zikirden alıkoyan hiç bir şey yokdur. Hele şedâid zamanlarında doğrudan doğruya Ona ilticâ etmelidir «Beyzâvî».

[29] Ba'zılarına göre «Rüzgâr» kuvvete, (Mücâhid) e göre nusrete, (Ahfeş) e ve (Ebû Ubeyde) ye göre devlete istiaare edilmişdir. O halde ma'nâ «Kuvvetiniz, yahud nusretiniz veya devletiniz elden gider demek olur. (Katâde) ve (İbni Zeyd) diyorlar ki: (Ma'nâ hakıykata mahmuldür.) Bu rüzgâr nusret (-i ilâhiyye) rüzgârıdır. Cenâb-ı Hak düşmanın yüzlerine çarpacak bir rüzgâr göndermedikce aslâ zafer elde edilmemişdir». Bu babda (Buhaarî, Müslim, Ebû Dâvud) dan da ba'zı hadîsler nakledilmişdir «Beyzâvî - Haazin - Celâleyn».

47 — Yurdlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkanlar (halkı) **Allâhın yolundan** (hak dîninden) **men'edenler gibi olmayın**[30]. **Onlar ne yaparlarsa** (hepsini) **Allah** (ılmi ve kudreti ile) **çepçevre kuşatıcıdır**[31].

48 — O zaman şeytan onların yapdıklarını süslemiş ve şöyle demişdi: «Bugün insanlardan size galebe edecek (hiç bir kuvvet) **yokdur. Ben de sizin muhakkak yardımcınızım». Vaktâki iki ordu** (karşı karşıya) **göründü, «Ben sizden kat'iyyen uzağım. Gerçek ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum. Ben Allahdan korkarım elbet! Allah ukuubetinde çok şiddetlidir» dedi, iki topuğu üstüne** (tabana kuvvet) **kaçdı!**

49 — O zaman münâfıklarla yüreklerinde maraz bulunanlar[32] **şöyle diyordu: «Bunları** (müslümanları) **dînleri aldatdı». Halbuki kim Allâha dayanıb güvenirse hiç şübhesiz Allah mutlak gaalibdir, tam hüküm ve hikmet saahibidir.**

50 — Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vura vura ve «Tadın cehennem azâbını» (diye diye)[33] **canlarını alırken görmeliydin!**

51 — Bunun sebebi, ellerinizin önce yapdığıdır, bir de Allâhın, kullarına hakîkaten zulümkâr olmadığıdır.

52 — (Bunların gidişi) **Fir'avn haanedâniyle onlardan evvelkilerin gidişi gibidir. Onlar Allâhın âyetlerini** (inkâr ile) **kâfir olmuşlardı da O da kendilerini, günâhları yüzünden, yakalamışdı. Çünkü Allah en büyük kuvvetin saahibidir, cezâsı pek çetindir.**

---

[30] Bakınız: «El-bakare», âyet: 264 — «En-nisâ'», âyet: 38 — «El-enfâl», âyet: 47 — «Ez-zümer», âyet: 47 — «El-maaûn», âyet: 6.

[31] Müşrikler «Hacfe» ye vardıkları zaman (Ebû Süfyan) ın elçisi gelib «Dönün, kervanınız selâmete kavuşdu» demişdi (Ebû Cehil) dedi ki: «Bedre varıb da orada şarablarımızı içmedikce, câriyeler karşımızda çalğılar çalıb neşîdeler okumadıkca, yanımızda bulunan Arabları doyurmadıkca andolsun ki dönmeyiz». Gerçi «Bedir» e gelmekde sebât etdiler, fakat (zafer şarabı yerine) ölüm kadehlerini içdiler ve onlara karşı (zafer neşîdeleri yerine) matem tutan ve ağlayan kadınların feryadları okundu. Cenâb-ı Hak bu âyetde mü'minlere takvaa ve ıhlâs saahibi olmalarını emretmişdir. Çünkü bir şeyden nehyetmek onun zıddını emretmek demekdir «Beyzâvî».

[32] «Yüreklerinde maraz bulunanlar» dan maksad Kureyşden İslâmı kabul edib de henüz müslümanlıkları kuvvetlenememiş olan bir zümredir ki onlar, hısımları kendilerini hicretden men' ve habsetdikleri için Mekkede hakaretler altında kalmışlardı. Kureyş «Bedir» seferine çıkarken bunları da zorla iştirâk etdirmişlerdi. Bunlar müslüman ordusunun azlığına bakarak şübheye düşmüşler ve irtidâd etmişlerdi. «Bunları dînleri aldatdı» diyen de onlardı. Çünkü müslümanların sayısı «313», müşriklerinki «1000» di «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[33] : « ذوقوا = Tadın» emri burada haale değil, istikbaale, ya'ni âhiret azâbına âiddir. « الحريق » dan maksud da «cehennem» dir «Şeyhzâde».

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا
مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ
وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾
الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ
مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم
مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ
خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾
وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ
مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ
اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ
الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ
وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ
بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ
أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ
سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾

يَا أَيُّهَا

53 — Bunun hikmeti şudur: Bir kavm nefislerinde olan (iyi haali) **değiştirinceye kadar Allah onlara ihsan ettiği ni'meti değişdirici değildir ve şübhesiz ki O,** (her şey'i) **hakkıyle işidicidir, kemâliyle bilicidir.**

54 — (Evet bunların haali) **Fir'avn haanedâniyle onlardan evvelkilerin gidişi gibidir. Onlar Rablerinin âyetlerini yalan saymışlardı da biz de, günâhları yüzünden, kendilerini helâk etmiş, Fir'avn haanedânını suda boğmuşduk.** (Bunların) **hepsi zaalimdiler.**

55 — Yer yüzünde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü şübhesiz ki kâfir olanlardır. Artık onlar îman etmezler.

56 — Onlar, içlerinden kendileriyle muaahede etdiğin kimselerdir ki (muaahededen) **sonra her def'asında ahidlerini bozarlar. Onlar sakınmazlar da[34].**

---

[34] Bakınız: âyet: 28. Bunlar «Kureyza» Yahudileridir. Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem kendileriyle, aleyhinde hareket etmemek üzere, muaahede yapdığı halde müş-

57 — Onun için eğer bunları harbde muhakkak yakalarsan onlar (o yapacağın cezâ) **ile arkalarında** (ahdi bozacak) **kimseleri de ürküt. Me'müldür ki** (onlar da) **iyice ıbret alırlar.**

58 — Eğer (muaahede eden) **bir kavmin haainliğini** (ahdine sadâkatsızlığını anlayarak bu cihetden) **kat'î endîşeye düşersen** (evvelâ) **hak ve adâlet üzere** (keyfiyyeti) **kendilerine** (bildir ve ahidlerini) **at**[35]**. Çünkü Allah haainleri sevmez.**

59 — O küfredenler (yakalarını kurtarıb) **geçdiklerini ve** (sizi) **âciz bırakacaklarını aslâ zannetmesin** (ler).

60 — Siz de onlara (düşmanlara) **karşı gücünüzün yetdiği kadar kuvvet**[36] **ve** (cihâd için) **bağlanıb beslenen atlar**[37] **hazırlayın ki bununla** (bu hazırlanma ile) **Allâhın düşmanı ve sizin düşmanınız** (olanlar) **ı ve bunlardan başka sizin bilemeyib de Allâhın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız** (ecri) **size eksiksiz ödenir ve siz aslâ haksızlığa uğratılmazsınız**[38]**.**

---

riklere silâhla yardım etdiler. Sonra da unutduk dediler. Tekrar muaahede yapıldı, yine bozuk «Hendek» muhaarebesinde müşriklerle birleşdiler. Nihâyet (Kâ'b bin Eşref) hayvanına binib Mekkeye gitdi, müslümanlar aleyhinde Mekkelilere ittifak muaahedesi yapdılar «Beyzâvî».

[35] «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[36] Harbde kuvvetli olmıya yarayan her şey bunda dâhildir «Beyzâvî». Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bir gün minbere çıkıb üç def'a «Haberiniz olsun ki kuvvet, atmak demekdir» buyurmuşdur «Müslim». Maksadları atışın kuvvetin başında geldiğini haber vermekdir «Beyzâvî».

[37] Muhaarebe atlarının ayrıca zikr buyurulması ona olan ihtiyâcın hiç bir zaman zâil olmayacağına ve cündîlik hayatının kemal-i ehemmiyetine delâlet etmekdedir.

[38] Bu âyet-i kerîme münâsebetiyle «Sebilürreşad» mecmuasının ağustos 1948 tarihli ve cild: I, 11 numaralı nüshasında neşredilen bir makalemi kısmen naklediyorum:

Müfessirlerin beyânına göre «Kuvvet» mefhûmu harbde düşmana galebe te'mînine yarayan bütün esbâb ve vesâile şâmildir. Zırhlı, torpido, deniz altı gemileri, tayyâre, tank, makineli vesâit, araba, hayvan, silâh, top, demir yolu, şose, ordu, kışla, depo, istihkâm, yiyecek, içecek, giyecek, harb fenni, ılim, fen, san'at, medeniyyet, iktisad, beden kuvveti, idmanlar... hulâsa her şey ve her şey «Kuvvet» de dâhildir. Bütün bunları tam bir surette ve olanca gücümüzü sarf etmek üzere vaktıyle hazırlamıya hepimiz şer'an mecburuz.

Âyet-i kerîmedeki «Ribat-ul hayl», hak yolunda muhaarebe için bağlanan, beslenen atlar demekdir. Bakınız, Cenâb-ı Hak kuvvetin ardından tahsıysen hemen atları zikretmişdir. Çünkü bu unsur çok esaslı bir harb ve ihtiyac unsurudur. Bundan da anlıyoruz ki ona olan ihtiyâc hiç bir zaman zâil olmayacakdır. Nitekim bugün dünyâda en mütekâmil harb vâsıtaları meydana getirilmiş olmasına rağmen atlardan ve süvarîlikden henüz istiğnâ hasıl olamamışdır ve olamayacakdır da.

«Müslim» in, «İmam Ahmed» in, «İbni Mâce» nin (Akabe bin Âmir) radıyallâhü anhden rivâyet etdikleri bir hadîs-i şerîf meâline nazaran Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bir gün minber üzerinde bu âyeti okumuş, ondan sonra üç def'a: «Gözünüzü açın ki kuvvet demek atmak demekdir» buyurmuşdur. Bu âyet-i kerîme münâsebetiyle işbu hadîsi zikreden «Beyzâvî» diyor ki: «Risaletmeâb efendimizin kuvveti atışla îzah buyurması kuv-

61 — Eğer (düşmanlar) **barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allâha güvenib dayan[39]. Çünkü her şey'i hakkıyle işiden, kemâliyle bilen bizzât Odur.**

62 — Eğer sana hıylekârlık yapacakları (tutarsa, bunu) **dilerse muhakkak ki sana Allah yetişir. O, seni yardımıyle ve mü'minlerle destekleyen,**

63 — ve onların gönüllerine sevgi verib birleşdirendir. Sen yer yüzünde olan (her) **şey'i topdan harcamış olsan yine onların gönüllerini**

---

vet miyânında bulunan bu atışın tâ başda gelmesinden, kuvvetden istifâde etmenin her şeyden evvel onunla kaabil olabileceğindendir». Filhakıyka bu âyet-i kerîmenin nüzûlü zamanlarında «Remy = Atış» ın ma'nâsı ok atmak demekdi. Çünkü o devirde muhaarebe başlıca okla yapılırdı. Sonraları silâhlar ve daha bir çok kuvvetler meydana geldiğinden bunlarla atmıya da «Remy» denildi. Nitekim el ve sapanla âdi taş atmakdan başlayarak mancınıklarla taş atma zamanlarına kadar vukua gelen ilerleyiş de askerlikce remiyden başka birşey değildir. Hattâ o zamanlar el ve sapanla taş atmak şimdi tüfekle kurşun atmıya, mancınıklarla taş atmak da zamanımızdaki toplarla iri dâneler endaht etmiye muâdildi. Sonraları remy bir fen oldu: «Balistik = balistique». Avrupa bu fenni çok ileri götürdü, bir çok usuller kaaideler koydu. Biz de bu iş için bir zaman Avrupadan muallimler getirtdik. Halbuki atıcılık evvelce bizim öz malımızdı. Onu en çok tervîceden İslâmdı. Ma'nâsını yazdığımız hadîs-i şerîf de bunu pek güzel isbâteder.

Remy Cenâb-ı peyğamberin ta'biri vech ile kuvvet olunca biz asıl bu kuvveti bu günkü atışlarla görüyoruz. Bugün bir mavzer kurşunu iki bin metrelik yerde büyük bir tahrib kuvveti gösteriyor, bir top dânesi sâatlerce mesâfédeki dağları deviriyor, bir makineli tüfek dakıykada kıyâmetler kadar ateş yağmuru saçıyor, hele tayyâre ve atom atışları bir anda memleketleri kül haaline getiriyor. İşte size müdhiş bir kuvvet! Bu kuvvetden hakkıyle istifâde edebilmek için atış fennini her çeşid usullerini lâyıkıyle bilmek, öğrenmek lâzımdır. Önceleri müslümanlar muhaarebeyi okla yaparlardı. Daha eski muhaarebeler ise taşla olurdu. Âdi demir oklar düşman tarafına vardı mı tekrar atılabilirdi. Halbuki şimdi kıymetleri milyonları, milyarları bulan makineli vâsıtaların kullandıkları fişenkler, bombalar, dâneler bir kerre atılınca bir daha gelmiyor. Bir kerre atış bile en yüksek paralara muhtac. Sonra bunların nakılleri; sevkleri, tahrikleri de büyük büyük zorluklara, dünyâlar kadar masraflara bağlı. Demek, atıcılığı bilmemek yüzünden bunca kuvvetler zaayi' olacak, bunlardan hiç bir fâide sağlanmayacak, bil'akis büyük zararlar görülecekdir.

İşte yüce peyğamber efendimizin hadisindeki ma'nâ ve hikmet burada tamâmiyle anlaşılmış oluyor. O, demek istiyor ki: «Kuvvetden istifâde atışa bağlıdır. Kuvvet miyânında bilhassa atışın husuŝî ehemmiyeti vardır». Yoksa «Kuvvet» demek sâde atış demek değildir.

Aynı nüshada beden kuvveti, idman ve yarışlar hakkında da tarafımdan hadis meâlleri yazılmışdır).

[39] Onların gizledikleri hıylekârlıkdan korkma. Allah seni onların mekrinden korur, o mekirler kendilerini sarar «Beyzâvî».

(böyle) **birleşdiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulub kaynaşdırdı. Çünkü O, mutlak gaalibdir, tam hukûm ve hikmet saahibidir**[40].

64 — Ey peyğamber, sana da, mü'minlerden senin izince gidenlere de Allah yeter.

65 — Ey peyğamber, mü'minleri harbe teşvîk et. Eğer içinizden sabr-u sebâta mâlik yirmi (kişi) **bulunursa onlar iki yüze galebe ederler. Eğer sizden yüz** (kişi) **olursa kâfirlerden binini yener. Çünkü onlar anlamazlar gürûhudur.**

66 — Şimdi Allah sizden (yükü) **hafifletdi. Bildi ki size muhakkak bir za'f vardır. O halde eğer içinizden** (azimli) **sabırlı yüz** (kişi) **olursa iki yüzü yenerler, eğer, sizden bin** (kişi) **olursa iki bine galebe çalarlar, Allâhın izniyle. Allah sabr-u sebât edenlerle berâberdir**[41].

67 — Hiç bir peyğamberin yer yüzünde ağır basıb (harb edib) **zaferler kazanıncaya kadar** (muhaarib düşmandan) **esîrler alması** (vaaki') **olmamışdır**[42]. **Siz geçici dünyâ malını arzu ediyorsunuz. Halbuki Allah âhireti** (daha çok âhiret sevabını kazanmanızı, âhireti düşünmenizi) **ister. Allah azîzdir** (dostlarını düşmanları üzerine gaalib kılandır), **hakîmdir** (her haale lâyık olanı hakkıyle ve hikmetiyle bilendir)[43].

68 — Eğer Allâhın geçmiş bir yazısı[44] **olmasaydı aldığınız** (fidye) **de size her halde büyük bir azâb dokunurdu.**

69 — Artık elde etdiğiniz ganîmetden[45] **halâl ve hoş olarak yeyin. Allahdan korkun. Şübhesiz ki Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir**[46].

---

[40] «Evs» ve «Hazrec» kabîleleri arasında sonu gelmeyen müdhiş bir kîn devam ediyordu. Kanlı vak'alar olmuş, o vak'alarda her iki tarafdan nice eşrâf ölmüşdü. Cenâb-ı Hak onlara bunu unutdurdu, onları müslümanlıkla birleşdirdi. Musaafahalar etdiler, birbiriyle kardeş oldular «Beyzâvî».

[41] Denildi ki: Evvelce müslümanların sayısı azdı. Çoğalınca yükleri hafifletildi «Beyzâvî».

[42] «Şeyhzâde». « للنبى » kıraatı de vardır ki o takdîrde «lâm» ahd için olur ve şöyle ma'nâ verilir: «Peyğamberin yer yüzünde... esîrler alması lâyık değildir» «Beyzâvî - Şeyhzâde».

[43] «Beyzâvî».

[44] Levh-ı mahfuzda tesbît edilmiş olan ilâhî bir hukûm «Beyzâvî».

[45] «Fidye» de ganîmet cümlesindendir «Beyzâvî».

[46] «Bedir» günü düşmandan yetmiş esîr getirilmişdi. Bunlar hakkında ne yapılması gerekdiği istişâre edilirken hazreti (Ebû Bekir-is Sıddıyk) radıyallâhü anh fidye alınıb salıverilmeleri, hazreti (Umer) ve (Sa'd bin Muaaz) radıyallâhü anhümâ ise öldürülmeleri re'yini ileri sürmüşlerdi. Ashaab-ı kirâm birinci şıkkı iltizâm etmişlerdi. Çünkü Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem de o fikirde idi. Fidye tarafı gaalib gelmekle berâber hem cenâb-ı peyğamber, hem yar-ı ğaarı, hilâfına bir vahy gelir de mes'ul olur muyuz diye, ağlaşıyorlardı. Derken ekseriyyetin re'yini tasvîb eden bu âyetler nâzil oldu «Beyzâvî (telhıysen)».

70 — Ey peyğamber, ellerinizdeki esîrlere de ki: «Eğer Allâhın ezelî ılmine göre yüreklerinizde bir hayır (îman ve ıhlâs) **varsa O, size sizden alınandan daha hayırlısını verir ve sizi yarlığar da. Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir**[47].

71 — Eğer sana haainlik etmek isterlerse... Onlar daha evvel Allâha da haainlik etmişlerdir de O, sana kendilerine karşı imkân ve kudret vermişdi. Allah (her şey'i) **hakkıyle bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir.**

72 — Îman edib hicret edenler, Allah yolunda bulunanlar, canlarıyle cihâdda bulunanlar, (muhâcirleri) **barındırıb yardım edenler**[48] (yok mu?), **işte onlar birbirinin** (mîrasda) **velîleridir**[49] **Îman getirib de hicret etmeyenle-**

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي
قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٧٠ وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ
مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝٧١ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا
وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٧٢ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي
الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ۝٧٣ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٧٤ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝٧٥

---

[47] Rivâyete göre bu âyet-i kerîme Resûlî ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin amcası olub Bedir muhaarebesinde müşrik esîrler arasında bulunan (Abbas) hakkında nâzil olmuşdur. Ona Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz hem kendisi için, hem iki birâder zâdesi (Akıyl bin Ebî Taalib) ve (Nevfel bin Haaris) için fidye vermesini teklîf buyurmuş, (Abbas) ise haali vakti müsâid olmadığını öne sürmüş, «Geri kalan şu ömrüm boyunca Kureyşe el açıb dileneyim mi?» demişdi. Bunun üzerine cenâb-ı peyğamber sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Bedir» e çıkdığın zaman (Ûm-mül fazl) a teslîm etdiğin altınlar seninle Abdullah, Ubeydullah, Fazl ve Kusem'indir) demişdin.» (Abbas) sordu: «Sen bunu nereden biliyorsun»? Buyurdu ki: Onu bana Rabbim haber verdi». Bu muhaavereden sonra (Abbas): «Şehâdet ederim ki sen saadıksın. Allahdan başka Tanrı yokdur. Sen muhakkak Onun resûlüsün. Vallâhi bir ferd bu sırrıma muttali' değildir. Ben onları (Ûm-mül Fazl) a gecenin karanlığı içinde verdim. Bütün Mekkelilerin malları benim olsa istemem. Ben Allâhın va'd buyurduğu mağfirete intizar ederim» dedi «Beyzâvî».

[48] (Medînenin yerlileri olan) ensaar-ı kiram rıdvanullâhi aleyhim «Beyzâvî».

[49] Muhâcirlerle ensaar hicret sebebiyle birbirinin mîrascısı olurlardı. Sonra bu hüküm neshedildi «Beyzâvî».

re ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlara hiç bir şey ile velâyetiniz yokdur. (Bununla berâber) eğer onlar dîn hususunda sizden yardım isterlerse yardım etmek üstünüze borcdur. Şu kadar ki sizinle aralarında muaahede bulunan bir kavm aleyhinde değil. Allah yapacaklarınızı hakkıyle görücüdür.

73 — Kâfir olanlar bile birbirinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız yer yüzünde bir fitne[50] ve büyük fesâd olur[51].

74 — Îman edib de Allah yolunda hicret ve cihâd edenler, barındıranlar, yardım edenler: Işte gerçek mü'min olanlar bunlardır. Mağfiret ve ucsuz bucaksız rızık da onlarındır.

75 — Henüz îman edin de hicret ve sizinle berâber cihâd edenler (e gelince): Onlar da sizdendir. Hısımlar Allâhın kitabınca[52] birbirine daha yakındırlar. Allah her şey'i hakkıyle bilendir.

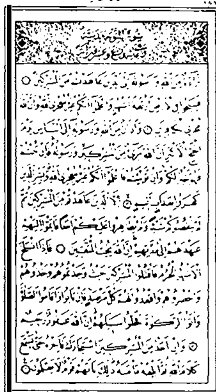
[50] Îman zaifliği ve küfür «Beyzâvî».

[51] Dînde «Beyzâvî».

[52] Allâhın hükmünce, yahud levh-ı mahfuza göre, yahud Kur'âna nazaran, «Zevil'-erhaam» ın mîras alması hakkı bu âyetle istidlâl edilmişdir «Beyzâvî».

«9» uncu SÛRE

«ET-TEVBE» SÛRESİ[1]

1 — Müşriklerin içinden (kendileriyle) **muaahede etdiklerinize Allahdan ve Resûlünden bir ültümatomdur**[2] (bu)![3]

2 — (Ey müşrikler, haydi) **yer yüzünde dört ay daha** (güvenlikle) **dolaşın**[4]**. Bilin ki siz Allâhı aaciz bırakabilecekler değilsiniz. Allah her halde kâfirleri** (dilediği zaman) **rüsvay edicidir.**

3 — Ve (bu), **hacc-ı ekber günü**[5] **Allahdan ve Resûlünden insanlara** (şöyle) **bir i'lâmdır: Allah ve Resûlü müşrikler** (i himâye etmek) **den artık kat'iyyen uzakdır.** (Bununla berâber) **eğer** (küfürden ve muaahedelere haainlik etmekden) **tevbe ve rücû' ederse-**

---

[1] Bu sûre-i celîle hicret-i seniyyenin «9» uncu yılı başında Medîne-i Münevverede nâzil olmuşdur. En son inen sûredir. (İbni Cevzî) ye göre sûrenin nihâyetindeki iki âyet, ya'ni « لقد جاءكم » ve « فان تولوا » âyetleri daha evvel Mekkede nâzil olmuşdu. Bütün sûrenin âyetleri «129» dur. On ismi varsa da, meşhurları «Et-tevbe» ve «Berâe» dir. Başında besmele-i şerîfe yoktur. Çünkü bunun «El-enfâl» sûresinin devamı mı, yoksa ayrı bir sûre mi olduğu ashaab-ı kiram arasında ihtilâflıdır. Nüzûlü zamanında da Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem besmele yazılmasını emretmemişdir «Beyzâvî - Celâleyn - Haazin».

[2] Bu karşılık rahmetli Elmalılı (Muhammed Hamdi) efendinindir ki burada «Berâe» nin tam yerinde bir tercemesidir. Çünkü «ültümatom» harb i'lânından evvel verilen ve istenilen şey'in muayyen bir müddet zarfında kabulü teklîfini ihtivâ eden sert bir ihtarnâmedir. Biz de memnuniyyetle bu karşılığı tercîh etdik.

[3] Bunun sebebi şudur: Müslümanlar Arab müşrikleriyle muaahedeler yapmışlardı. Onlar — içlerinden «Damre» ve «Kinâne» oğulları müstesnâ olmak üzere — bu muaahedeleri bozmuşlardı. Binâen'aleyh Cenâb-ı Hak ahdini bozan bu adamlara karşı bu âyetleri inzâl buyurmuşdur. İkinci âyetde de açıklandığı gibi bunlara düşünüb taşınmak üzere dört aylık serbest bir mühlet verilmişdir «Beyzâvî». Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem «Tebük» seferine çıkdığı zaman münâfıklar bir takım erâcîf yaymışlar, müşrikler de ken-

niz bu, sizin için hayırlıdır. Eğer (yine) **yüz çevirirseniz,** (şunu) **bilin ki, şübhesiz, siz Allâhı aaciz bırakabilecek değilsiniz**[0]. **O küfredenlere** (Allâhı ve peyğamberi tanımayanlara) **acıklı bir azâbı müjdele!**

---

dileriyle Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem arasındaki ahidleri bozmıya başlamışlardı «Haazin». Bakınız: «El-enfâl», âyet: 56, 57, 58.

[4] «9» uncu hicret yılı «zilhicce» sinin onundan «rebiul âhır» in onuna kadar. Bu sûrenin nüzûlünde Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem hazreti (Alî) radıyallâhü anhi bu sûreyi müşriklere okumak üzere «Adba'» adında kendi devesine bindirerek Mekkeye göndermişdi. Ondan evvel de (Ebû Bekir - is Sıddıyk) radıyallâhü anhi oraya emîr-i hacc olarak yollamışdı. O, «Terviye» den evvel hutbesini îrad ve hacc menâsikini ta'lîm buyurduğu gibi Cenâb-ı Alî) keremallâhü veche de birinci kurban bayramı günü «Akabe» cemresi yanında ayağa kalkarak: «Ey nâs, ben Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin size elçisiyim» diye başlayan hutbesini îrad etdi. Sormuşlardı: «Elçiliğiniz hangi hususda?». Bunun üzerine müşarün'ileyh bu sûrenin başından «30», yahud «40» âyet okumuş ve sonra şöyle söylemişdir: «Dört şey'i tebliğ ile emrolundum: 1) Bu yıldan sonra Beyt-i şerîfe hiç bir müşrik yaklaşmayacakdır. 2) Beyt-i şerîfi kimse çıplak tavaf etmeyecekdir. 3) Mü'min olandan başkası cennete girmeyecekdir. 4) Nakzedilmeyen muaahedelerin hükmü müddetlerinin hitâmına kadar mer'iyyetde kalacakdır». Hazreti (Alî) radıyallâhü anh bu elçiliğini îfâ edince küstah müşrikler dediler ki: «Yâ Alî, amcanın oğluna (Resûlî ekrem sallellâhü aleyhi ve selleme) söyle: Biz ahdimizi sırtımızın arkasına atmışızdır. Bizimle onun arasında mızrakları saplamakdan ve kılıcları çalmakdan başka hiç bir ahid kalmamışdır» «Şeyhzâde».

[5] Kurban bayramı günü. Zîra hacc ve haccın mühim menâsiki o gün tamamlanır. İ'lâm da o gün vaaki' olmuşdur. Ba'zılarına göre Umre «hacc-ı asğar», farz olan hacc ise «Hacc-ı ekber» dir «Beyzâvî». «Hacc-ı ekber günü» hakkında ihtilâf edilmişdir. (Ikrime) nin (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâdan rivâyetine göre hacc-ı ekber, «Arefe» günüdür. (İbni Umer, İbni Zübeyr) den de böyle rivâyet edilmişdir. (Ataa) nın, (Taavus) un, (Mücâhid) in, (Saîd bin Müseyyeb) in kanâatları da budur. Cenâb-ı (Alî) radıyallâhü anhden şöyle dediği rivâyet edilmişdir: (Ben Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve selleme hacc-ı ekber gününü sordum da buyurdu ki: «Kurban günüdür» - «Tirmizî». Hazreti (Umer) radıyallâhü anhden de şöyle bir rivâyet vardır: (Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem, haccında kurban günü cemreler arasında durdu da «Bu gün ne gündür?» diye sordu. «Kurban günüdür» dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: «Bu (gün) hacc-ı ekber günüdür» - «Ebu Dâvud». Bu, (Abdullah bin ebî Evfa, muğıyre bin Şu'be) den de rivâyet olunmuşdur. (Şa'bî, Nehaî, Saîd bin Cübeyr, Süddî) nin sözleri de budur. (İbni Cüreyc), (Mücâhid) den şu sözü nakletmişdir: «Hacc-ı ekber günü bütün mine günleridir». (Süfyan-ı Sevrî) de (bunu te'yîden) der ki: «Haccı ekber günü mine günleridir. Zîra ba'zan gün ıtlak edilir de onunla zaman murad olunur. (Sıffîn günü, Cemel günü) dersin. O harbler günlerce devam etmişken onlara gün deniliyor». (Abdullah bin Hars bin Nevfel) şöyle diyor: «Hacc-ı ekber günü Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin hacc etdiği gündür (ya'ni «Veda' haccı» günüdür.) (İbni Sîrin) in sözü de budur. Çünkü o gün müslümanların hacciyle Yahudîlerin, Nasrânîlerin, müşriklerin bayramları hep bir araya gelmişdir. Ne ondan evvel, ne de ondan sonra böyle bir tesadüf olmamışdır. O gün mü'minler için de, mü'min olmayanlar için de büyük bir gündü». (Mücâhid) e göre hacc-ı ekber «Haccı kıran» dır. Zirâ o, hacc ile umreyi birleşdirir. (Zührî, Şa'bî, Ataa) da «Hacc-ı ekber farz olan hacc, hacc-ı asğar da umredir» demişlerdir. Şöyle diyen de olmuşdur: «Hacc-ı ekber Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin veda' haccıdır. O gün bir cum'a günü idi» «Haazin».

4 — Muaahede yapdığınız müşriklerden size (ahidlerinin şartlarında) **hiçbir şey eksiklik yapmamış**[7], **aleyhinizde** (düşmanlarınızdan) **hiç bir kimseye yardım etmemiş olanlar** (bu hukümden) **müstesnâdır. O halde onların müddetleri** (bitinceye) **kadar ahidlerini tamamlayın. Çünkü Allah** (haksızlıkdan) **sakınanları sever.**

5 — (Dokunulması) **haram olan o aylar çıkdığı zaman artık o müşrikleri, onları nerede bulursanız, öldürün, onları** (esîr olarak) **yakalayın, onları habsedin, onların bütün geçid yerlerini tutun**[8]**. Eğer tevbe ederler,** (tevbelerini ve îmanlarını tasdıyk için) **namaz kılarlar, zekât verirlerse yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah çor yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

6 — Eğer (kendilerine tearruz edilmesi emrolunan) **müşriklerden biri senden aman dilerse ona aman ver. Tâki Allâhın kelâmını dinlesin**[9]**. Sonra onu emîn olduğu yere kadar** (selâmetle) **ulaşdır**[10]**. Çünkü onlar** (hakıykatı) **bilmeyen bir kavmdir.**

7 — O müşriklerin Allah yanında, resûlü yanında nasıl bir ahdi olabilir[11]**? Mescid-i haraamın yanında muaahede etdikleriniz müstesnâdır**[12]**. O halde bunlar size karşı** (ahidlerine sadâkat hususunda) **doğrulukla haraket ederlerse siz de kendilerine öylece doğrulukla muamele edin. Şübhesiz ki Allah** (ahde vefâsızlıkdan) **sakınanları sever.**

---

[6] Ya'ni bu imhâl size karşı bir acizden değildir. Bil'akis maslahata ve hakkınızda son bir lütfe müsteniddir. Tâki tevbe edecekler tevbe etsinler «Haazin».

[7] Ahidlerini bozmamış, yahud sizden kimseyi öldürmemiş, size aslâ zarar yapmamış «Beyzâvî».

[8] Bu âyete «Âyet-i seyf = Kılıc âyeti» derler. Bu hukûm yalnız Arab müşriklerine âiddi. Nitekim bundan sonraki âyetler de bunu göstermekdedir.

[9] Ve düşünüb taşınsın, hakıykatlara muttali' olsun «Beyzâvî». (İbni Abbas) radıyallâhü anhümânın beyânına göre müşriklerden biri hazreti (Alî) radıyallâhü anhe sormuş: «Verilen müddet bitdikden sonra kelâmullahı dinlemek veya diğer bir haacet için peyğamberin huzuruna gitmek istersek yine öldürülecek miyiz»? Müşârün'ileyh «Hayır. demiş, ve bu âyeti okumuşdur «Şeyhzâde».

[10] Müslüman olmazsa «Beyzâvî - Haazin - Celâleyn». «Küfründe ısrar ederse uhdesine cezâ terettüb etmez. Emîn olduğu yere, ya'ni mensub olduğu kavmin diyârına selâmetle ulaşdırıldıkdan sonra seninle muhaarebeye kalkışırsa ona haakim olduğun zaman kendisini öldür». İmam (Hasen) diyor ki: «Bu âyetin hükmü kıyaamete kadar mer'î ve muhkemdir «Haazin». Bakınız: «El-bakare», âyet: 256 - «El-kâfirun», âyet: 6.

[11] Ya'ni «Olamaz». Onlar dâimâ ahidlerine haainlik ediyorlar, verdikleri sözden dönüyorlar «Haazin».

[12] İstisnâ edilen bu muaahedeler «Hudeybiyye» günü Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemle Kureyş arasında akdedilen muaahedeye fer'an girmiş olan «Bekir oğulları» kabîlelerinden «Huzeyme, Müdlic, Düil» oğullarıdır. Ancak bunlardan «Düil oğulları» abidlerini bozmuşlar, Resûli muhterem efendimizin ahdinde dâhil olan «Huzâa» ya tecâvüz

كيف يكون للمشركين عهد عند الله وعند رسوله
إلا الذين عاهدتم عند المسجد الحرام فما استقاموا لكم
فاستقيموا لهم إن الله يحب المتقين ۝ كيف
وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا ولا ذمة يرضونكم
بأفواههم وتأبى قلوبهم وأكثرهم فاسقون
۝ اشتروا بآيات الله ثمنا قليلا فصدوا عن سبيله
إنهم ساء ما كانوا يعملون ۝ لا يرقبون في مؤمن
إلا ولا ذمة وأولئك هم المعتدون ۝ فإن تابوا
وأقاموا الصلاة وآتوا الزكاة فإخوانكم في الدين
ونفصل الآيات لقوم يعلمون ۝ وإن نكثوا أيمانهم
من بعد عهدهم وطعنوا في دينكم فقاتلوا أئمة
الكفر إنهم لا أيمان لهم لعلهم ينتهون ۝
ألا تقاتلون قوما نكثوا أيمانهم وهموا بإخراج
الرسول وهم بدءوكم أول مرة أتخشونهم فالله
أحق أن تخشوه إن كنتم مؤمنين ۝

قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم
عليهم ويشف صدور قوم مؤمنين ۝ ويذهب غيظ
قلوبهم ويتوب الله على من يشاء والله عليم حكيم ۝
أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم
ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجة
والله خبير بما تعملون ۝ ما كان للمشركين أن يعمروا
مساجد الله شاهدين على أنفسهم بالكفر أولئك
حبطت أعمالهم وفي النار هم خالدون ۝ إنما يعمر مساجد
الله من آمن بالله واليوم الآخر وأقام الصلاة وآتى
الزكاة ولم يخش إلا الله فعسى أولئك أن يكونوا من
المهتدين ۝ أجعلتم سقاية الحاج وعمارة المسجد الحرام
كمن آمن بالله واليوم الآخر وجاهد في سبيل الله لا يستوون
عند الله والله لا يهدي القوم الظالمين ۝ الذين آمنوا
وهاجروا وجاهدوا في سبيل الله بأموالهم وأنفسهم
أعظم درجة عند الله وأولئك هم الفائزون ۝

يبشرهم

8 — (Onların) **nasıl** (ahdi olabilir) **ki eğer size galebe ederlerse hakkınızda ne bir yemîn[13], ne de bir vecîbe gözetib tanımazlar. Sizi ağızlarıyle** (gûyâ) **hoşnud ederler,** (fakat) **kalbleri dayatır. Onların çoğu faasık** (adam) **lardır.**

---

etmişlerdir. Onları silâhlandırıb tahrîk edenler de Kureyş müşrikleri idi. Bu yüzden «Hudeybiyye» muaahedesinin hükmü münfesih olmuş, müslümanlar harekete geçmişler, en nihâyet Mekkeyi fethetmişlerdir. Kureyşin İslâmı kabul etmesine mukaabil «Düil oğulları» haaricindeki diğer «Bekir oğulları» kabîleleri kendi dinlerini bırakmamışlardır. Buna rağmen sırf verdikleri sözde gösterdikleri sadâkat sâyesinde bunların ahidleri bozulmayarak devam etmişdir. İşte istisnâ da bunlar hakkındadır. Bir kül olan aslın, ya'ni Hudeybiyye muaahedesinin nakzından sonra onun fer'inin yürürlükde bırakılması İslâm adâletinin, İslâmdaki vicdan hürriyetinin şâheser misâllerinden birini teşkil eder. «Mescid-i haramın yanında» buyurulması «Hudeybiyye» nin Mekke-i mükerreme civarında bulunmasındandır «Haazin - Hak dîni Kur'an dili telhıysen».

[13] «Beyzâvî».

9 — Onlar Allâhın âyetleri mukaabilinde az bir bahâyı satın aldılar da onun yolundan (halkı zorla) **men'etdiler. Hakıykat, onların yapa geldikleri şeyler ne kötüdür!..**

10 — Onlar bir mü'min hakkında ne bir yemîn, ne de bir vecîbe gözetib tanımazlar. Onlar taşkınların ta kendileridir.

11 — (Bununla berâber) **eğer tevbe ve rücu' ederler, namaz kılarlar, zekât verirlerse artık dînde kardeşlerinizdir onlar. Biz âyetleri bilecek bir kavm için açıklarız.**

12 — Eğer ahidlerinden sonra yine andlarını bozarlar ve dîninize saldırırlarsa küfrün önderlerini hemen öldürün. Çünkü onlar (hakıykatda) **andları olmayan adamlardır.** (Bu suretle) **umabilirsiniz ki** (onlara tâbi' olanlar) **vaz geçerler**[14]**.**

13 — (Ey mü'minler,) **andlarını bozan, o peyğamberi sürüb çıkarmayı kuran ve bununla berâber ilk def'a da sizinle kendileri** (muhaarebeye) **başlayan bir kavm ile döğüşmez misiniz? Onlardan korkacak mısınız? Eğer** (gerçekden) **inanmış kimselerseniz kendisinden korkmanıza daha çok lâyık olan bir Allah vardır**[15]**.**

14 — Onlarla muhaarebe edin ki Allah sizin ellerinizle onları azâblandırsın, onları rüsvay etsin, size onlara karşı nusret versin, mü'minler zümresinin göğüslerini ferahlandırsın.

15 — Ve kalblerindeki gazabı gidersin[16]**. Allah kimi dilerse ona tevbe nasıyb eder**[17]**. Allah hakkıyle bilendir, tam bir hukûm ve hikmet saahibidir O.**

---

[14] Ya'ni muhaarebede hedefiniz işkence ve eziyyet edenlerin meslekini tutup da ezâ ve cefâda bulunmak değil, onların ısraar etmekde oldukları kötü hallerinden vaz geçirilmeleridir «Beyzâvî».

[15] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre bu âyet-i kerîmede Mekkenin fethine terğıyb vardır. İmam (Hasen), «Bundan murad bu olmaz câiz değildir. Zirâ «Berâe» sûresi Mekkenin fethinden sonra inzâl buyurulmuşdur» diyor «Şeyhzâde». Buna şu cevab verilir: «Bu sûrenin evveli fetihden sonra, bu âyet ondan evvel nâzil olmuşdur «Şihâb».

«İlk def'a muhaarebeye başlayan»: Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem efendimiz evvel emirde onları da'vetle ve Kur'ân-ı kerîmdeki huccetleri serd ve ilzâm ile işe başladı, Kur'an ile meydan okudu. Onunla fikrî ve ılmî bir suretde) muarazaya muktedir olamayan kâfirler, işi silâhla ve kuvvetle halletmiye, akıllarınca İslâmın nurunu söndürmiye kalkışdılar «Beyzâvî».

[16] Civar memleketlerden Medîneye gelen ve müslüman oldukdan sonra memleketlerine dönen insanlar, yurdları halkından hatıra gelmedik işkenceler görüyorlardı «Beyzâvî».

[17] Nitekim küfrün imamları (rehberleri) olan (Ebû Süfyan bin Harb, İkrime bin Ebû Cehil, Süheyl bin Amr) gibi rüesâ Mekkenin fethi günü tevbekâr olub İslâmı kabul etmişlerdir.

16 — Yoksa siz (kendi haalinize) **bırakılıvereceğinizi, içinizden cihâd edenleri, Allahdan, Resûlünden ve mü'minlerden başkasını sır dostu edinmeyenleri Allâhın bilmediği** (Onun uğrundaki fedâkârlıklarınızın mükâfatsız kalacağını) **mı sandınız? Allah, ne yaparsanız** (hepsinden) **haberdârdır.**

17 — Allâha eş koşanların, kendi küfürlerine bizzât kendileri şâhid iken, Allâhın mescidlerini[18] **i'mâr etmelerine** (ehliyyetleri) **yokdur. Onların** (hayır nâmına) **bütün yapdıkları boşa gitmişdir ve onlar ateşde ebedî kalıcıdırlar**[19].

18 — Allâhın mescidlerini ancak Allâha ve âhiret gününe îman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allahdan başkasından korkmayan kimseler i'mâreder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır[20].

19 — Siz hacı sakalığını, mescid-i haraamın i'mârını[21] **Allâha, âhiret gününe inanan, Allah yolunda cihâd eden kimse** (lerin amelleri) **gibi mi tutdunuz? Bunlar** (bu iki sınıf) **Allah yanında bir olmazlar**[22]. **Allah zaalimler gürûhuna hidâyet vermez.**

---

[18] Maksud «Mescid-i haraam» dır. Cemi' sığasıyle îrad buyurulması onun diğer bütün mescidlerin kıblesi ve imâmı olmasındandır «Beyzâvî - Haazin - Celâleyn».

[19] Rivâyete göre (Abbas bin Abd-ül Muttalib) (Bedir muhaarebesinde) esîr olduğu zaman müslümanlar onu, müşrik olduğundan ve akrabasıyle münâsebetini kesdiğinden dolayı, ayıblamışlardı. Hazreti (Alî) radıyallâhü anh ise daha ağır sözler söylemişdi. (Abbas) dedi ki: «Bizim fenâ taraflarımızı söylüyor, iyi taraflarımızı gizliyorsunuz. Biz mescid-i haraamı i'mâr ediyoruz. Kâ'benin perdedarlığını yapıyoruz. Hacılara su dağıtıyoruz. Esîrleri serbest bırakıyoruz». Bu âyet-i celîle bu münâsebetle nâzil oldu «Beyzâvî - Lübab-ün nükul fî esbâb-in nüzûl».

Bu babda başka rivayetler de vardır.

[20] Mescidlerin i'mârına ehliyyeti olanlar bu âyetde vasıfları sayılan kâmil ılim ve amel erbâbıdır. İ'mardan maksud da mescid binâlarını inşa etmek, onların ma'muriyyetine i'tinâ eylemek, döşeyib dayamak, kandillerle, nurlandırmak, oralarını dâimî ibâdetlerle, zikirlerle, ılmî derslerle şenlendirmekdir «Beyzâvî». Ba'zı hadîsler: «Allâhın yer yüzünde evleri, mescidlerdir. Kendisini oralarda ziyâret edene ikrâmetmek ulu ve büyük Allah üzerinde bir hakdır: Taberânî, (İbni Mes'ud) radıyallâhü anh». - «Bir kimsenin mescidlere devam i'tiyâdında bulunduğunu gördünüz mü onun îmânına şâhid olun. Çünkü Allah azze ve celle « إنما يعمر مساجد الله » buyurmuşdur: «Tirmizî, (Ebû Saîdi Hudrî) radıyallâhü anh» - «Kim Allah için, Allah teâlânın rizasını isteyerek bir mescid binâ ederse Allah da ona cennetde bir ev (saray) yapar: «Buhaarî, Müslim, (Osman bin Affan) radıyallahü anh». Bakınız: «El-mâide» sûresi, âyet: 2, «Yâsîn» sûresi, âyet: 12 - «El-kıyâme» sûresi, âyet: 13».

[21] Binâsını, tahkîmini, ta'mîrini «Haazin».

[22] Ya'ni Allâha ve âhiret gününe îman ve Allah yolunda cihâd edenlerin haaliyle şirkde ısraaredib dururken hacıları sulayan, mescid-i haraama bakan adamların haali bir olmaz. Çünkü Cenâb-ı Hak kendisine îman edilmeden hiç bir ameli kabul buyurmaz «Haazin».

20 — Îman edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle savaşanların Allah yanında derecesi çok büyükdür. Kurtuluşa (dünyâ ve âhiret seaadetine) **erenler de işte onların ta kendileridir.**

21 — Rableri onlara rahmetini, rızaasını, onlara içlerinde tükenmez ve ebedî bir naîm (ni'met) **bulunan cennetleri müjdeler.**

22 — Onlar orada ebedî ve sermedî kalıcıdırlar. Çünkü Allah katında büyük ecir (ve mükâfatlar) **vardır muhakkak.**

23 — Ey îman edenler, babalarınızı, kardeşlerinizi — eğer küfrü sevib Onu îman üzerine tercîh ediyorlarsa — velîler edinmeyin. Içinizden kim onların velîlikleri altına girerse onlar zaalimlerin ta kendileridir.

24 — De ki: «Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabîleniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesâd (a uğramasın) **dan korka geldiğiniz bir ticâret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allahdan, Onun peyğamberinden ve Onun yolundaki bir cihâddan daha sevgili ise, artık Allâhın emri gelinceye kadar[23] bekleye durun. Allah faasıklar gürûhunu hidâyete erdirmez.**

25 — Andolsun ki Allah bir çok (savaş) **yerler** (in) **de ve Huneyn gününde size yardım etmişdir[24].** (O Huneyn gününde ki) **çokluğunuz o zaman size ucub[25] vermişdi de bu, size** (gelecek kazaadan) **bir şey'i gidermiye yaramamışdı. Yer yüzü, o genişliğine rağmen, başınıza dar gelmişdi. Nihâyet** (bozularak) **gerisin geri dönüb gitmişdiniz.**

26 — Sonra Allah; resûlü ile mü'minlerin üzerine sekînetini (kuvve-i ma'neviyyesini) **indirdi, görmediğiniz** (melek) **orduları** (nı) **indirdi ve kâfirleri azâblandırdı. Bu, o kâfirlerin cezâsı idi.**

---

[23] «Allâhın emri» nden maksad, Onun dünyevî ve uhrevî ukuubetidir. Kimi de Mekkenin fethi demiş «Beyzâvî».

[24] Murad Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin gazveleri, büyük ve küçük müfreze muhaarebeleridir. «Buhaarî» ve «Müslim» in (Zeyd bin Erkam) radıyallâhü anhden tahrîc etdikleri hadîse göre gazevât-ı seniyyenin mıkdârı «19» dır. (Bûrîde) radıyallâhü anhin rivâyetine nazaran bunlardan «8» inde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bizzât bulunub muhaarebe etmişdir. Gazvelerinin, büyük ve küçük müfreze savaşları mecmuunun ise «70» veya «80» olduğu söylenmişdir «Haazin». «Huneyn», «Taaif» e yakın ve Mekkeye «10» mil kadar mesâfede bir vâdinin adıdır Beyzâvî. Bu muhaarebe hakkında İslâm tarihlerinden ve bilhassa Ahmed Cevdet paşa) merhumun Kısas-ı Enbiya» sından bilgi edinilebilir. Biz ıtnâbdan çekinerek yazmadık.

[25] Kibirlenib kendini beğenmek demekdir.

الجزء العاشر ١٨٩

يبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان وجنات لهم فيها نعيم مقيم ۝ خالدين فيها أبدا إن الله عنده أجر عظيم ۝ يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا آباءكم وإخوانكم أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان ومن يتولهم منكم فأولئك هم الظالمون ۝ قل إن كان آباؤكم وأبناؤكم وإخوانكم وأزواجكم وعشيرتكم وأموال اقترفتموها وتجارة تخشون كسادها ومساكن ترضونها أحب إليكم من الله ورسوله وجهاد في سبيله فتربصوا حتى يأتي الله بأمره والله لا يهدي القوم الفاسقين ۝ لقد نصركم الله في مواطن كثيرة ويوم حنين إذ أعجبتكم كثرتكم فلم تغن عنكم شيئا وضاقت عليكم الأرض بما رحبت ثم وليتم مدبرين ۝ ثم أنزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين وأنزل جنودا لم تروها وعذب الذين كفروا وذلك جزاء الكافرين ۝

سورة التوبة ١٩٠

ثم يتوب الله من بعد ذلك على من يشاء والله غفور رحيم ۝ يا أيها الذين آمنوا إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا وإن خفتم عيلة فسوف يغنيكم الله من فضله إن شاء إن الله عليم حكيم ۝ قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ولا باليوم الآخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون دين الحق من الذين أوتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون ۝ وقالت اليهود عزير ابن الله وقالت النصارى المسيح ابن الله ذلك قولهم بأفواههم يضاهئون قول الذين كفروا من قبل قاتلهم الله أنى يؤفكون ۝ اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أربابا من دون الله والمسيح ابن مريم وما أمروا إلا ليعبدوا إلها واحدا لا إله إلا هو سبحانه عما يشركون ۝

يريدون

27 — Sonra Allah bunun ardından kimi dilerse onun tevbesini kabul eder[26]. Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.

28 — Ey îman edenler, müşrikler ancak bir necisdir. Onun için bu yıllarından sonra onlar mescid-i haraama yaklaşmasınlar. Eğer fakirlikden korkarsanız, Allah dilerse, sizi yakında kendi fazlından zenginleşdirir. Çünkü Allah, gerçek bilicidir, tam huküm ve hikmet saahibidir.

29 — Kendilerine kitab verilenlerden ne Allâha, ne âhiret gününe inanmayan, Allâhın ve peyğamberinin haraam etdiği şeyleri haram tanımayan, hak dînini dîn olarak kabul etmeyen kimselerle, zelîl ve hakıyr kendi el (ler) **iyle[27] cizye verecekleri zamana kadar, muhaarebe edin.**

30 — Yahudiler[28] «Uzeyr Allâhın oğludur» dedi (ler), **Hıristiyanlar da «Mesîh»** (Îsâ) **Allâhın oğludur» dedi** (ler). **Bu, onların ağızlarıyle** (geveledikleri câhilce) **sözleridir ki** (bununla güyâ) **daha evvel küfredenle-**

[26] Nitekim «Huneyn» den alınan esîr kadınlar zevclerinin tevbekâr olmaları netîcesinde kâmilen ıtlak edilmişlerdir.

[27] «İbni Abbas».

rin sözlerini taklîd ediyorlar. Hay Allah kahredesi adamlar! (Hakdan baatıla) **nasıl da döndürülüyorlar!..**

31 — Onlar, Allâhı bırakıb bilginlerini, râhiblerini[29], Meryemin oğlu Mesîhı Tanrılar edindiler. Halbuki bunlar da ancak bir olan Allâha ibâdet etmelerinden başkasıyle emr olunmamışlardır. Ondan başka hiç bir Tanrı yok. O, bunların eş tutageldikleri her şeyden münezzehdir.

32 — Dilerler ki Allâhın nuurunu ağızlarıyle (püf deyib) **söndürsünler. Halbuki Allah kendi nuurunu kendisi tamamlamakdan** (i'lâ etmekden) **başkasına raazî olmaz[30]. Isterse kâfirler hoş görmesin.**

33 — O, resûlünü hidâyetle, hak dîn ile — (sırf) **o dîni her dine gaalib kılmak için — gönderendir. Isterse müşrikler hoş görmesin[31].**

34 — Ey îman edenler, şu muhakkak ki, (Yahûd) **bilginleri** (ni) **n ve** (Hıristiyan) **râhibleri** (ni) **n bir çoğu baatıl** (sebebleri) **le[32] insanların mallarını yerler,** (onları) **Allâhın yolundan men' ederler. Altını ve gümüşü yığıb ve birikdirib de onları Allah yolunda harcamayanlar[33]** (yok mu?) **işte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula!**

---

[28] (Selâm bin Mişkem, Nu'man bin Evfâ, Şaas bin Kays, Mâlik bin Sayf) ve benzerleri «Râzî - Haazin».

[29] Âyet-i kerîmedeki «Ahbâr» dan maksad, meşhur kavle göre, Yahudî bilginleri, «Rühban» dan maksad da Hıristiyan papaslarıdır «Şeyhzâde - Râzî».

[30] «Allâhın nuuru» ndan maksad cenâb-ı risâletmeâb sallellâhü aleyhi ve sellemin getirdiği İslâm dîni ve Kur'andır. Kimine göre de sıdk-ı nübüvvetine dâl olan mu'cizât-ı seniyyedir «Râzî - Haazin».

[31] (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki: «O dîni diğer bütün dinlere gaalib kılmak için» den maksad nedir? İslâm dîninin öbür dînleri neshetdiği mi, yoksa huccetinin ve sahîh delâletinin galebe eylediği ve sâire mi?» diye (Abd-ül Azîz Ed-debbâğ) a sordum. Dedi ki: «Bu dîn-i taahiri Cenâb-ı Hak her cihetden bütün dînlere gaalib kılmışdır. Onları neshetmiş, huccetini onlara gaalib kılmış, yer yüzünde mensublarını onlardan fazla yapmışdır. Diğer dînler ona nisbetle bir hiç mesâbesindedir. Çünkü Cenâb-ı Hakkın, basıyretini açdığı insanlar yer yüzüne bakdıkları zaman her yerde Allâha ibâdet ve Onu tenzîh ve takdîs eden bir çok zümreler görürler. Bu zümreler Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellemin dînine tâbi' olanlardır yer yüzü ancak onlarla, o sâdât ile ma'murluğunu muhaafaza etmekdedir ilh.» (Ya'ni galebe kemmiyyet, i'tibariyle değil, keyfiyyet i'tibariyledir) «El-ibrîz». Bakınız: «El-feth» sûresi, âyet: 28 - «Es-saf» sûresi, âyet: 9.

[32] Hükmü rişvetle satmak, Tevrat ve İncil hükümlerini ve şeriatleri hasîs menfeatler mukaabilinde tağyir etmek, bilhassa Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetine aid kısımlarda tahrîfat yapmak suretiyle «Beyzâvî - Haazin - Ebüssüud - Râzî - Celâleyn».

الجزء العاشر

يريدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم ويأبى الله إلا أن يتم نوره ولو كره الكافرون (٣٢) هو الذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون (٣٣) يا أيها الذين آمنوا إن كثيرا من الأحبار والرهبان ليأكلون أموال الناس بالباطل ويصدون عن سبيل الله والذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب أليم (٣٤) يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم هذا ما كنزتم لأنفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون (٣٥) إن عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السموات والأرض منها أربعة حرم ذلك الدين القيم فلا تظلموا فيهن أنفسكم وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة واعلموا أن الله مع المتقين (٣٦)

سورة التوبة

إنما النسيء زيادة في الكفر يضل به الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء أعمالهم والله لا يهدي القوم الكافرين (٣٧) يا أيها الذين آمنوا ما لكم إذا قيل لكم انفروا في سبيل الله اثاقلتم إلى الأرض أرضيتم بالحياة الدنيا من الآخرة فما متاع الحياة الدنيا في الآخرة إلا قليل (٣٨) إلا تنفروا يعذبكم عذابا أليما ويستبدل قوما غيركم ولا تضروه شيئا والله على كل شيء قدير (٣٩) إلا تنصروه فقد نصره الله إذ أخرجه الذين كفروا ثاني اثنين إذ هما في الغار إذ يقول لصاحبه لا تحزن إن الله معنا فأنزل الله سكينته عليه وأيده بجنود لم تروها وجعل كلمة الذين كفروا السفلى وكلمة الله هي العليا والله عزيز حكيم (٤٠)

35 — O gün ki bunlar, üzerlerinde (yakılacak) **cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak, «İşte bu,** (denilecek), **nefisleriniz için toblayıb sakladıklarınız! Artık saklayıb istifcilik etdiğiniz bu nesneleri** (n acısını haydi) **tadın!»**

36 — Hakıykatde ayların sayısı Allah yanında, Allâhın kitâbında — ta gökleri ve yeri yaratdığı günden beri — on iki aydır[34]. Onlardan

---

[33] Mallarından zekât, hayır ve hasenât hakkını ödemeyenler «Celâleyn - Beyzâvî - Râzî - Haazin».

[34] Ya'ni kamerî aylardır ki şunlardır: «Muharrem, Safer, Rebiu-l evvel, Rebiu-l âhir, Cümad-el ûlâ, Cümâd-el uhraa, Receb, Şa'ban, Ramazan, Şevvâl, Zilka'de, Zilhicce». Kamerin doğuş ve batışına tâbi' olan bu aylar senenin muhtelif mevsimleri üzerinde devreder. Oruc ve hacc gibi kamerî ay ve günleri ta'kib eden ibâdetler de bu sûretle muhtelif mevsimlere tesaadüf etmiş ve bu, hayaatın değişen bütün safhalarına intibak eylemiş olur. Böyle dâimî bir devrin teaakubu ve oruc ve hacc gibi ibadetlerde o devrin ta'kîbi demek, o ibâdetlerin yıllar geçdikce o yılların bütün mevsim, ay ve günlerini bunların feyzlarından kıyaamete kadar hissedâr etmek ve hayaatın tehavvülâtına uymak demekdir. Binâen'aleyh o kabîl ibâdetlerin indellâh muayyen olan ay ve günlerini geri almak hiç bir suretle câiz değildir. Nitekim bundan sonraki âyet-i kerîmede de bu, seraahaten beyan buyurulmuşdur.

dördü haraam olanlardır[35]**. İşte bu en doğru hesabdır. O halde** (bilhassa) **bunlarda** (o haram aylarda) **nefislerinize zulmetmeyin**[36]. (Bununla berâber) **müşrikler sizinle nasıl topyekûn harb ederlerse siz de onlarla topyekûn harb edin**[37]**. Bilin ki Allah,** (fenâlıkdan) **sakınanlarla berâberdir**[38]**.**

37 — (Haram ayları) **gecikdirmek ancak küfürde bir artış** (sebebi)-**dir. Onunla kâfirler şaşırtılır, onlar bunu bir yıl halâl, bir yıl haram sayarlar ki Allâhın haram kıldığına sayıca uysunlar da** (varsın) **Allâhın haram etdiğini halâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenib güzel gösterildi. Allah o kâfirler güruhunu hidâyete erdirmez**[39]**.**

38 — Ey îman edenler, ne oldunuz ki size: «Allah yolunda elbirlik gazâye çıkın»[40] **denildiği zaman yere** (mıhlanıb) **ağırlaşdınız? Âhiretden** (vaz geçib yalınız) **dünyâ hayaatına mı raazî oldunuz? Fakat bu dünyâ-hayaatının fâidesi âhiretin yanında pek azdır.**

---

[35] «Zilka'de, Zilhicce, Muharrem, Receb». Bu aylar da muhteremdir. Bu aylarda kıtâl yasakdı. Müşriklerin, kendi uyarlarına göre, kamerî aylar üzerinde ne gibi câhilâne tasarruflarda bulunduklarını tedkik etmek isteyenlere rahmetli (M. Hamdi Yazır) ın tefsirini mütaalâa etmelerini tavsiye ederim — Cild: 3 - Sahife: 2521 : 2541.

[36] Bundan «Diğer aylarda zulm edin» ma'nâsı çıkarılmamalıdır. Maksad bu aylarda ahlâkın tasfiyesi sâyesinde diğer aylarda da zulme meydan verilmemek i'tiyâdının, terbiyesinin tamâmen kökleşdirilmesidir.

[37] Bu zaruretin tehakkuku haram aylarda da olsa savaşa aslâ maani' değildir.

[38] Takvaa saahibleri olan mü'minlerin nusretine bir beşâretdir «Beyzâvî».

[39] Câhiliyyet devrinde, birbiriyle çarpışmıya ve aralarında talana alışmış olan Arablara faasılasız üç ay (Zilka'de, zilhicce, muharrem aylarında) güvenlik ve savaşsızlık içinde yaşamak pek ağır gelirdi. Onun için ta (İbrahîm) ve (İsmâil) aleyhisselâmdan beri devam edegelen bu tertîbi canlarının istediği gibi bozmıya, meselâ «Muharrem» deki hurmeti «Safer» e çevirmiye, diğer haram ayları da ileri geri götürmiye başladılar. Bu hal «Mekke»'nin fethedildiği «8» inci hicret yılına kadar böylece devam etdi. Nihâyet bu âyet-i kerîme nâzil olarak o kötü âdeti ilğa ve hesâbı hakıykate ircâ eylediği gibi Resulüllah sallellâhü aleyhi ve sellem de bu babda sarîh beyânatda bulundu «Beyzâvî - Şeyhzâde - Haazin».

[40] «Tebük» seferine. Bu sefer hicretin «9» uncu senesi recebinde vaaki' olmuşdu. Mevsim çok sıcak, ortalık kurakdı. Müdhiş bir kıtlık hüküm sürüyordu. Hurmalar da henüz salkım haalinde idi. Medîne-i münevvereye ansızın bir haber geldi: Tenassur eden kabîleler Roma Kayseri (Herakl) e mektub yollamışlar, Medîneye tam hücum zamanıdır demişler. (Kayser) de (Kubâd) adındaki meşhur kumandanını «40.000» kişilik bir ordu ile — ki o zaman için pek muazzam bir kuvvetdir — sefere çıkarmış, kabîleler ona iltihak etmişler, «Belkaa» mevkiine kadar gelmişler Bu... haber, münâfıkların kötü hislerini ayaklandırdı. Onların reîsi (Abdullah bin Übeyy bin Selûl): «Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem) Romalılarla muhaarebe etmeyi kolay mı sanıyor? Vallâhi ben şimdiden onun da, ashaabının da esîr olarak bağlandıklarını görüyorum» demiye başladı. Henüz müslüman olanlar da bu propağandaya inanır gibi oldular. Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem fütursüzce müslümanları harbe da'vet buyurdu. Medîneden ve etrafdan akın akın mücâhidler geldiler. Ashaabın zenginleri bu uğurda hemen bütün mallarını sarfettiler. Ezcümle (Ebû Bekir-is

39 — **Eğer** (emrolunduğunuz bu cihâda) **elbirlik çıkmazsanız** (Allah) **sizi pek acıklı** bir **azâba dûçâr eder, yerinize sizden başka** (itâatlı) **bir kavmi getirir. Siz Ona hiç bir şeyle zarar yapamazsınız. Allah her şey'e hakkıyle kaadirdir.**

40 — **Eğer siz ona** (Resûlüme) **yardım etmezseniz** (hatırlayın o demleri ki) **kâfirler onu** (Mekkeden) **çıkardıkları** (hicretine sebeb oldukları) **zaman bizzât Allah ona yardım etmişdi.** (Yine de O, nusretini esirgemez. O demler öyle demlerdi ki Resûlüllâh ancak) **ikinin ikincisinden ibâretdi** (Hakdan başka mededkârı yokdu)[41]. **O zaman onlar** («Sevr» dağının tepesindeki) **mağaradaydılar. Peyğamber, o vakıt arkadaşına** (Ebû Bekir-is Sıddıyka): **«Tasalanma. Allah, hiç şübhe yok, bizimle berâberdir» diyordu. Allah o** (arkadaşı) **nın üzerine** (kalbine) **sekînetini** (kuvve-i ma'neviyyesini) **indirmiş, onu** (Habîbini) **görmediğiniz** (ma'nevî) **ordularla te'yîd etmiş, kâfirlerin kelimesini** (küfürlerini) **alçaltmışdı. Allâhın kelimesi** (tevhîd kelimesi) **ise, o çok yücedir. Allah mutlak gaalibdir, yegâne hüküm ve hikmet saahibidir**[42].

41 — (Ey mü'minler) **sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak**[43] **elbirlik** (savaşa) **çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihâdedin. Eğer bilirseniz bu, sizin için çok hayırlıdır.**

Sıddıyk) radıyallâhü anh «4,000» dirhemden ibâret olan nakd-i mevcudunu, hazreti (Umer) radıyallâhü anh ne kadar malı varsa yarısını verdi. (Osman) radıyallâhü anh «900» deve, «100» at bağışladıkdan sonra her birine birer altın sarf etmek suretiyle «10.000» kişiyi techîzetdi. Bundan sonra da «1000» dirhem getirib Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin önüne döküdü ve yüksek iltifâtına mazhar oldu. (Abdurrahman bin Avf) radıyallâhü anh «40» vıkya altın, (Abbas) ve (Talha) radıyallâhü anhümâ bir çok mal, (Aasım bin Adîy-yil ensaarî) radıyallâhü anh «100» deve yükü hurma verdi. Fukarâdan (Ebû Ukeyl-il ensaarî) radıyallâhü anh bir gece sabaha kadar su çekmek suretiyle elde etdiği «2» sa' hurmanın yarısını orduya bağışladı. Bu hamiyyet yarışına kadınlar da katıldı. Her biri kulaklarından küpelerini, boyunlarından gerdanlıklarını, ayaklarından halhallarını çıkarıb gönderdi. İşte İslâmın bu fedâkârâne gayreti sâyesinde meydana gelen «30.000» kişilik bir ordu ile sefere çıkıldı. Bu ordunun kumandanı bizzât mefhar-i kâinât sallellâhü aleyhi ve sellemdi. Ordu «Tebük» de günlerce beklediği halde düşmanla karşılaşmak mümkin olmadı. Çünkü o mücehhez ve mutantan düşman ordusu korkusundan firâra kadem basmışdı! Bu seferde «Eyle» hükümdârından ve «Cebra» ile «Ezrah» şehirleri halkından bir hayli cizye alınmak suretiyle musaaleha yapılarak şanlı bir suretde Medîne-i münevvereye dönüldü. İşte bu ve bundan sonraki âyetlerin nüzûlü sebebi.

[41] Bir tek arkadaşı vardı: (Ebû Bekir-is Sıddıyk) radıyallahü anh.

[42] Hicret-i seniyyenin tafsıylâtı bütün İslâm târihlerinde yazılı olduğu için biz burada tekraretmek istemedik.

[43] « خِفَافًا وَثِقَالًا » kelimeleri hakkında şu ma'nâlar da verilmişdir: «Genciniz,

انفروا خفافا وثقالا وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم
في سبيل الله ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون ۝ لو كان
عرضا قريبا وسفرا قاصدا لاتبعوك ولكن بعدت
عليهم الشقة وسيحلفون بالله لو استطعنا لخرجنا
معكم يهلكون أنفسهم والله يعلم إنهم لكاذبون
۝ عفا الله عنك لم أذنت لهم حتى يتبين لك الذين
صدقوا وتعلم الكاذبين ۝ لا يستأذنك الذين
يؤمنون بالله واليوم الآخر أن يجاهدوا بأموالهم
وأنفسهم والله عليم بالمتقين ۝ إنما يستأذنك الذين
لا يؤمنون بالله واليوم الآخر وارتابت قلوبهم
فهم في ريبهم يترددون ۝ ولو أرادوا الخروج
لأعدوا له عدة ولكن كره الله انبعاثهم فثبطهم
وقيل اقعدوا مع القاعدين ۝ لو خرجوا فيكم ما زادوكم
إلا خبالا ولأوضعوا خلالكم يبغونكم الفتنة
وفيكم سماعون لهم والله عليم بالظالمين ۝

لقد ابتغوا الفتنة من قبل وقلبوا لك الأمور
حتى جاء الحق وظهر أمر الله وهم كارهون ۝
ومنهم من يقول ائذن لي ولا تفتني ألا في الفتنة
سقطوا وإن جهنم لمحيطة بالكافرين ۝
إن تصبك حسنة تسؤهم وإن تصبك مصيبة
يقولوا قد أخذنا أمرنا من قبل ويتولوا وهم فرحون
۝ قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا هو مولانا وعلى
الله فليتوكل المؤمنون ۝ قل هل تربصون بنا
إلا إحدى الحسنيين ونحن نتربص بكم أن يصيبكم
الله بعذاب من عنده أو بأيدينا فتربصوا إنا
معكم متربصون ۝ قل أنفقوا طوعا أو كرها
لن يتقبل منكم إنكم كنتم قوما فاسقين ۝
وما منعهم أن تقبل منهم نفقاتهم إلا أنهم
كفروا بالله وبرسوله ولا يأتون الصلاة إلا وهم
كسالى ولا ينفقون إلا وهم كارهون ۝

42 — **Eğer** (davet olundukları şey) **yakın** (ve dünyevî) **bir menfeat, orta bir sefer olsaydı elbette senin arkana düşerlerdi. Fakat meşakkat-** (le kat' edilecek olan mesâfe) **onlara uzak geldi.** (Bununla berâber) **onlar** (sen «Tebük» den dönünce): **«Eğer gücümüz yetseydi her halde biz de sizinle berâber çıkardık»** (diye) **Allâha yemîn edeceklerdir**[44]**. Bunlar** (bu suretle) **kendilerini helâke sürüklerler. Allah biliyor ki onlar hiç şübhesiz ve muhakkak yalancıdırlar.**

---

ihtiyarınız, zengininiz, fakîriniz, yayanız, süvâriniz, zaîfınız, kaviniz...». A'maa İbni Üm-mi Mektum) radıyallâhü anh: «Yâ Resûlellâh, bu da'vetde ben de dâhil miyim? diye sorunca «Evet» cevâbını almışdı. Bunun üzerine («91» inci) « ليس على الضعفاء » âyet-i kerîmesi nâzil olarak o gibi zuafaa istisnâ buyuruldu «Şeyhzâde».

[44] Nitekim öyle oldu ki bu da Kur'ânın mu'cizelerinden biridir. «Beyzâvî».

43 — Hay Allah aafiyet veresice[45]**, şu** (özründe) **saadık olanlar sana besbelli oluncaya ve sen o yalancıları bilinceye kadar, neden izin verdin onlara?**

44 — Allâha ve âhiret gününe îman etmekde olanlar mallarıyle, canlarıyle cihâd etmeleri hususunda senden izin istemez (ler). **Allah takvaa saahiblerini çok iyi bilendir.**

45 — Senden ancak Allâha ve âhiret gününe inanmaz, kalbleri şek ve şübheye düşüb de kendilerini o şübhelerinin içinde şaşırıb bocalar kimseler izin isterler[46]**.**

46 — Eğer onlar (harbe) **çıkmak isteselerdi elbet bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranmalarını çirkin gördü de kendilerini** (korkaklıkları ve tenbellikleri yüzünden evlerinde) **alıkoydu. Onlara: «Oturun oturanlarla berâber» denildi.**

---

[45] (Ebû Bekr-i Mekkî) diyor ki: «Ba'zılarına göre « عفا الله عنك » cümle-i cemîlesi «Hay Allah iyilik veresice, Allah berhurdâr edesice» kabîlinden (lûtufkâr) bir başlangıcdır». (Avn bin Abdûllah) da şöyle der: «Cenâb-ı Hak Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin yapdığı fi'li (ya'ni «Tebük» seferinde vâhî özürler gösterenlere izin verdiğini» söylemezden evvel onu afvetdiğini ihbâr buyurmuşdur». (Semerkandî) ba'zılarından naklen şöyle söyler: «Bu lâfz-ı kerîmin ma'nâsı (Allah sana âfiyet versin, onlara (münâfıklara) neye izin verdin?) demekdir». (Çünkü «Âfiyet» de «Avf» maddesindendir). Müşarün'ileyh şunu da ilâve etmekdedir: «Eğer Allah peyğamberine doğrudan doğruya (Onlara niçin izin verdin?» diye (hitaaba) başlamış olsaydı onun, bu sözün heybetinden ödünün patlamasından korkulabilirdi. Fakat Cenâb-ı Hak mahz-ı lûtf-ü rahmetinden ona evvelâ afvini haber verdi ki habîb-i kerîminin kalbi sükûnetyab olsun. Bundan sonra da « حتى يتبين لك » buyurdu. Bunda akıl saahiblerine gizli kalmayan ve nihâyetini idrâk etmek isterken daha evvel kalb damarlarını koparacak olan bir hakıykat mündemicdir ki o da Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin ınd-i ilâhîdeki yüce menzileti ve Hakkın ona olan ikrâm ve ihsânıdır». (Nıftaveyh) şöyle dedi: «Ba'zıları nebiyy-i muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin bu âyet-i kerîme ile müaateb olduğuna zâhib olmuşlarsa da (Bu zehâbda bulunanlar «Keşşaf» saahibi Zemahşerî ile ona tabean Beyzâvîdir. Tayyıbî, Haafız Süyutî, Teftâzânî bundan ve diğer hatalarından dolayı Zemahşerîyi şiddetle muâhaze etmiştir, Hasen bin Muhammed bin Saalih-ün Nablusî ile Takıyüddîn-is Sebükî bu babda müstakıl kitablar neşr ile, hattâ «Keşşaf» ın okutulmasının câiz olmadığını söylemişlerdir «El-ibrîz»), o, bundan tamâmen münezzehdir. Bil'akis risâletmeâb sallellâhü aleyhi ve sellem münâfıklara izin verib vermemekde muhayyer bulunuyordu. Vaktâki onlara izin verdi, Cenâb-ı Hak bildirdi ki o, kendilerine izin vermemiş olsaydı bile nifak ve fesadları îcâbınca yine oturub kalacaklardı. Sonra Resulüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem için onlara izin vermekde bir harec, bir vizr de yokdu». Nefsiyle mücâhede eden, ahlâkını şerîat ipiyle zabt ve idâre eyleyen her müslimin, sözünde, fi'linde, alış verişinde, konuşmasında Kur'ân-ı kerîmin edebleriyle edeblenmesi vacıbdır. Çünkü Kur'ân-ı hakîm hakıykî bilgilerin temeli, dînî ve dünyevî edeblerin bağçesidir... «Şifâyi şerîf».

[46] Bu iki âyet-i kerîmede Allâha ve âhiret gününe inanmak ve inanmamakdan bahsolunuyor. Çünkü Allah yolunda cihâda baais olan îman, maani' olan da îmansızlıkdır «Beyzâvî».

47 — Eğer içinizde onlar da (savaşa) **çıksalardı sizde şer ve fesâdı artırmakdan başka bir şey yapmazlar, aranıza muhakkak ki fitne sokmak isteyerek** (bozgunculuğa) **koşarlardı. İçinizde onlara iyice kulak verecekler de vardır**[47]**. Allah o zaalimleri çok güzel bilendir.**

48 — Andolsun ki onlar bundan evvel de[48] **fitne** (ve fesâd) **aramışlar, senin hakkında bir takım işler** (dolablar) **çevirmişlerdi. Nihâyet Hak** (nusret ve te'yîd-i ilâhî) **geldi. Allâhın emri** (dîni), **onların fenâlarına gitmesine rağmen**[49]**, zuhur ve galebe etdi.**

49 — Onlardan kimi de: «Bana izin ver, beni fitneye (ısyana ve muhaalefete) **düşürme» diyeceklerdir. Haberin olsun ki onlar zâten fitne çukuruna düşmüşlerdir. Cehennem ise o kâfirleri her halde ve her halde çepçevre kuşatıcıdır.**

50 — Eğer sana bir iyilik[50] **isaabet ederse bu,** (müdhiş hasedlerinden dolayı) **onların fenâsına gider. Şâyed sana bir musıybet erişirse «Biz derler, daha önceden** (ihtiyat) **tedbirimizi almışızdır» ve onlar böbürlene böbürlene dönüb giderler.**

51 — De ki: «Allâhın bizim için yazdığından başkası aslâ bize erişmez. O, bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler yalınız Allâha güvenib dayanmalıdır».

52 — De ki: «Siz bizde iki güzelliğin birinden[51] **başkasını mı gözetiyorsunuz? Halbuki biz Allâhın size ya kendi katından, yahud bizim elimizle bir azâb getireceğini bekliyoruz. Haydi siz** (bizim âkıbetimizi) **gözetleye durun, biz de sizinle berâber** (kendi feci' âkıbetlerinizi) **bekleyiciyiz».**

53 — De ki: «Gerek gönül rızaasıyla harcedin, gerek istemeyerek (verin). **Sizden** (çıkan) **hiç bir** (nafaka) **kat'iyyen kabul olunmayacakdır. Çünkü siz** (Allah yolunda cihâddan geri kalmak suretiyle) **faasıklar gürûhu** (na iltihak etmiş) **oldunuz».**

---

[47] Bunlar «Tebük» seferinde olub biteni memleketlerinde kalan münâfıklara haber vermek üzere İslâm ordusunun arasına sokulmuş tek tük câsuslardı «Beyzâvî».

[48] «Uhud» de «Beyzâvî».

[49] «Beyzâvî».

[50] Zafer ve ganimet, «Beyzâvî».

[51] Ya (gazîlik ve) nusret, yahud şehidlik «Beyzâvî».

54 — Nafakalarının onlardan kabul edilmesini men'eden de (başkası değil) **onların Allâha ve resûlüne küfretmeleri, namaza ancak üşene üşene gelmeleridir. Onlar iştahsız olmadıkca da harcamazlar.**

55 — Artık (Habîbim) **onların ne malları, ne evlâdları seni imrendirmesin. Allah bunlar sebebiyle ancak kendilerini dünyâ hayâtında azâba çarpdırmayı ve canlarının, kendileri kâfir olarak, güçlükle çıkmasını**[52] **irâde eder.**

56 — Hakîkat, onlar muhakkak sizden olduklarına (dâir) **Allâha and de ederler. Halbuki onlar sizden değildir. Fakat onlar öyle bir kavmdir ki dâimâ korkarlar**[53]**.**

57 — Eğer sığınacak bir yer, yahud (barınabilecekleri) **mağaralar, veya** (sokulacak şöyle) **bir delik bulsalardı yüzlerini koşa koşa o tarafa çevirirdi onlar.**

58 — İçlerinden sadakalar (ın taksîmi) **hususunda seni ayıblayacaklar da var. Çünkü eğer içlerinden kendilerine** (diledikleri bir şey) **verilirse hoşlanırlar. Şâyed yine kendilerinden olanlara** (diledikleri şey) **verilmezse derhal kızarlar**[54]**.**

59 — Eğer onlar — Allah ve Resûlü kendilerine ne verdiyse — buna raazî olsalardı da «Bize Allah yeter, yakında bize lûtf-ü kereminden Allah da verir, Resûlü de. Biz ancak Allâha rağbet edicileriz (ümidimiz hep Ona bağlıdır)**» deselerdi** (ne olurdu)?

---

[52] «Zühuuk» un asıl ma'nâsı güclükle çıkmakdır «Beyzâvî».

[53] Müşriklere yapdığınızı kendileri hakkındada tatbıyk edeceğinizden korkarak suuretâ müslüman görünürler «Beyzâvî».

[54] Ba'zılarına göre bu âyet-i celîle, adı (Hurkuus bin Zübeyr) olan (Zü-l Huveysıretit-temîmî) nin yapacağı ve nihâyet yapdığı bir küstahlık hakkında nâzil olmuşdur.

«Buharî» ve «Müslim», (Ebû Saîd-i Hudrî) radıyallâhü anhin şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem bir ganîmeti taksîm ederken «Temîm» oğullarından (Zü-l Huveysire-tit-temîmî) denilen adam dedi ki: «Yâ Resûlellâh, adâleti gözet». Bunun üzerine Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Vah sana! Ben de adâleti gözetmezsem artık kim adâlet yapar»? (Diğer bir rivâyetde şöyle buyurulmuşdur: «Ben adâleti gözetmezsem muhakkak ki kendin haaib ve haasir olursun». («Buharî» ye nazaran) (Umer bin Hattab) radıyallahü anh: «Yâ Resûlellah, dedi, bana izin ver de onun boynunu vurayım». Resulülâh sallellâhü aleyhi ve sellem: «Bırak şunu...» buyurdu. (Diğer bir rivâyete göre de: «Ashaabımı öldürüyorum diye nâsin dedikodu etmesinden Allâha sığınırım cevâbını verdi.) O ganîmet «Hayber» ganîmeti idi «Şifâyı şerîf». Başka bir rivâyetde de (Ebül Cüvâz) adında bir münâfıkın (Resulüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemi kasdederek): «Saahibinize bakın, hem sadakalarınızı koyun çobanlarına taksîm ediyor, hem adâlet yapdığını sanıyor» dediği zikr edilmişdir «Beyzâvî». Bizce birinci rivâyetin bu mevzu' ile alâkası uzakdır. Çünkü âyetde «sadakalar» serahaten mezkûrdur. «Ganîmet», «sadaka» değildir. Meğer ki ganîmetden Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellemin hissesine düşen beşde birden tetavvuan bir sadaka taksîm edilmiş olsun. (Zü-l Huveysıre) bil'âhare «Havaric» in reîsi olmuşdur.

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ۝
وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ۝ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلًا
لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ۝ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ
فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا
إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ۝ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ۝ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ
لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ
أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ۝ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ
مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ۝ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ
عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِئُوا
إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ۝ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ
إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ
كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ۝ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ
إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً
بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ۝ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ
إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ۝

60 — Sadakalar[55]**, Allahdan bir farz olarak, ancak fakîrlere**[56]**, miskinlere**[57]**,** (sadakaların) **üzerine me'mur olanlara, kalbleri** (müslümanlığa) **alışdırılmak istenenlere**[58]**, kölelere, esîrlere,** (borcundan fazla nisaabı olmayan) **borclulara, Allah yolunda** (harcamıya)[59] **ve yol oğluna** (ya'ni

---

[55] «Sadaka», maldan sırf Allah için muhtâclara temlîk edilmek üzere çıkarılan vergidir. Bunda Cenâb-ı Hakka sıdk-u ıhlâs bir esâs olduğu için sadaka denilmişdir. İkidir: Farz, Tetavvu', Farz olan sadaka, bütün nevi'lerine şamil olmak üzere, «zekât» dır ki burada maksud olan da budur. Sadr-ı İslâmda zekât resmen «Aamil» ler, ya'ni tahsîldarlar tarafından cibâyet edilir ve ancak bu âyet-i kerîmede sayılan sekiz sınıfa tahsîs olunurdu.

[56] Aslî ihtiyaclarından fazla nisaaba mâlik olmayanlara.

[57] Hiçbir şey'i bulunmayan yoksullara. Biz bu hususda (İmam-ı A'zam) hazretlerinin ictihâdına uyduk. Aksi de dermiyan edilmişdir.

[58] Bu babda rahmetli Elmalılı (Muhammed Hamdî) efendinin tefsîrine müracaat fâideli olur. Cild: 3, sahîfe: 2572-2582.

[59] Gazâ ve cihâda, hacc masraflarına, harb techîzâtına, dînî, ılmî ve hayrî müesseselere «Şeyh Muhammed Abduh».

memleketinde zengin bile olsa meşru' bir maksadla seyr-ü sefer ederken muhtâc kalmış olan yolculara)[60] **mahsusdur. Allah hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet saahibidir.**

61 — (Yine o münâfıkların) **içlerinde öyle kimseler vardır ki peyğambere ezâ ederler** (onu incitirler) **ve: «O,** (her söyleyeni dinleyen) **bir kulakdır» derler**[61]. **De ki: «O, sizin için bir hayır kulağıdır, Allâha inanır, mü'minler** (in sözün) **e inanır. İçinizden îman edenler için de bir rahmetdir o. Allâhın Resûlünü incitenler** (yok mu? İşte) **en acıklı azab onlarındır.**

62 — Size (gelirler) **gönlünüzü hoş etmek için Allâha andederler. Eğer bunlar mü'min iseler Allâhı ve Resûlünü raazî etmeleri daha doğrudur.**

63 — Haalâ şu hakıykatı anlamadılar mı ki: Kim Allâha ve Resûlüne karşı yan çizerse ona, içinde ebedî kalıcı olmak üzere, cehennem ateşi vardır. Bu (ebedî kalış) **ise en büyük rüsvaylıkdır.**

64 — Münâfıklar, kalblerinde olanı kendilerine açıkca haber verecek bir sûrenin tepelerine indirilmesinden dâimâ endîşe ederler[62]. **De ki: «Siz maskaralık yapadurun, Allah kocunageldiğiniz şey'i** (zâten) **meydana çıkarandır».**

65 — Şâyet onlara (seninle birlikde «Tebük» e giderlerken[63] niçin alay etdiklerini) **sorsan, andolsun ki, «Biz ancak** (yol zahmetini hissetmemek için lâfa) **dalmış bulunuyor, şakalaşıyorduk» derler. De ki: «Allah ile, Onun âyetleriyle, Onun Resûlü ile mi eğleniyordunuz»?**

66 — (Bîhude) **özür dilemiye kalkmayın. Siz îman** (etdiğinizi ıkrar)**dan sonra küfretdiniz. İçinizden bir zümreyi afvetsek bile** (diğer) **bir güruhunu — onlar mücrim** (cürümlerinde musır) **kimseler oldukları için — azâblandıracağız.**

67 — Münâfık erkekler de, münâfık kadınlar da birbirinin (tamamlayıcı) **parçasıdırlar** (hepsi birbirine benzer). **Onlar kötülüğü** (küfrü, meaasîyi) **emrederler, iyilikden** (îmandan, tâatden) **vaz geçirmiye uğraşırlar, ellerini** (cimrilikle sımsıkı) **yumarlar. Onlar Allâhı unutdular**

---

[60] «İbnüssebîl» in sokağa atılmış çocuklara («Lûkata» ya) da şümûlünü aşikâr görenler vardır.

[61] Münâfıklar aralarında dediler ki: «Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem) dinleyen bir kulakdır. Biz (aleyhinde) dilediğimiz her şey'i söyleriz, sonra da ona gideriz (sadâkat yemîni ederiz), bize inanıverir!» «Beyzâvî».

[62] Bununla berâber alay da ederler.

[63] «Celâleyn».

(Ona tâati bırakdılar), **O da onları unutdu** (onlara lûtfünü terketdi). **Şübhesiz ki münâfıklar faasıkların ta kendileridir.**

68 — Allah, erkek münâfıklara da, kadın münâfıklara da, kâfirlere de — kendileri için ebedî kalıcı olmak üzere — cehennem ateşini va'd etdi. Bu, onlara yeter. Allah, onları rahmetinden koğdu. Onlara bitib tükenmeyen bir azâb vardır.

69 — (Ey münâfıklar) **siz de tıbkı kendinizden evvelkiler gibisiniz.** (Halbuki) **onlar kuvvetce sizden daha yamandı, malları, evlâdları daha çokdu.** (Bu dünyâdaki) **nasıybleri kadar** (zevkden) **fâidelenmek istediler. İşte sizden evvelkiler nasıl öyle nasıyblerince yaşamak istedilerse siz de yine kısmetinizce** (zevkden) **fâide aradınız. Siz de** (o batağa) **dalanlar gibi daldınız. Onların dünyâda da, âhiretde de yapdıkları boşa gitdi. İşte bunlar da husran içinde kalanların ta kendileridir**[64].

70 — Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd, Semûd kavm (ler)-**inin, İbrâhîm kavminin, Medyen saahiblerinin**[65], **Mü'tefikelerin**[66] **haberi de gelmedi mi? Peyğamberleri onlara apaçık mu'cizeler getirmişdi.** (İnanmadıkları için tamamen helâk oldular). **Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.**

71 — Mü'min erkekler de, mü'min kadınlar da birbirinin velîleri (dostları ve yardımcıları) **dır. Bunlar** (insanlara) **iyiliği emrederler,** (onları) **kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allâha ve Resûlüne itâat ederler. İşte bunlar. Allah onları rahmetiyle yarlığayacakdır. Çünkü azîzdir** (va'd ve vaîdini yerine getirmekden hiç bir şey Onu acze düşüremez), **hakîmdir** (her şey'i yerli yerinde, hikmetle yapandır).

72 — Allah, mü'min erkeklere de, mü'min kadınlara da — kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere — altından ırmaklar akan Adn cennetlerini[67] **ve çok güzel meskenler va'detdi. Allâhın bir rıdvaanı** (rızaası) **ise daha büyükdür. İşte bu, asıl bu, en büyük seadetdir**[68].

---

[64] (Ebû Saîd-i Hudrî) radıyallâhü anhden rivâyet edildiğine göre Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: «Sizden evvelkilerin âdetlerine karış karış, arşın arşın muhakkak tâbi' olacaksınız. Hattâ onlar bir kelerin yuvasına girmişlerse siz de onlara uyub gireceksiniz». Dedik ki: «Yâ Resûlallah, onlar Yahudilerle Hıristiyanlar mı?» Buyurdu: «Ya kim»? «Buhaarî - Müslim».

[65] (Şuayb) aleyhisselâmın kavmi «Celâleyn».

[66] (Lût) aleyhisselâmın kavminin zîr-ü zeber olan kasabaları «Celâleyn».

[67] «Adn» ve «Udûn» lüğatda bir yerde ikaamet etmek demekdir. Bu münâsebetle yer altındaki cevherlerin bulunduğu mahalle de «Ma'din» denilmişdir. İşbu âyet-i kerîmedeki

الجزء العاشر

كالذين من قبلكم كانوا أشد منكم قوة وأكثر
أموالا وأولادا فاستمتعوا بخلاقهم فاستمتعتم
بخلاقكم كما استمتع الذين من قبلكم بخلاقهم
وخضتم كالذي خاضوا أولئك حبطت أعمالهم
في الدنيا والآخرة وأولئك هم الخاسرون ۝
ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح وعاد وثمود
وقوم إبراهيم وأصحاب مدين والمؤتفكات أتتهم
رسلهم بالبينات فما كان الله ليظلمهم ولكن كانوا
أنفسهم يظلمون ۝ والمؤمنون والمؤمنات بعضهم
أولياء بعض يأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر
ويقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة ويطيعون الله
ورسوله أولئك سيرحمهم الله إن الله عزيز حكيم
۝ وعد الله المؤمنين والمؤمنات جنات تجري من تحتها
الأنهار خالدين فيها ومساكن طيبة في جنات عدن
ورضوان من الله أكبر ذلك هو الفوز العظيم ۝

سورة التوبة

يا أيها النبي جاهد الكفار والمنافقين واغلظ عليهم
ومأواهم جهنم وبئس المصير ۝ يحلفون بالله ما قالوا
ولقد قالوا كلمة الكفر وكفروا بعد إسلامهم وهموا
بما لم ينالوا وما نقموا إلا أن أغناهم الله ورسوله من
فضله فإن يتوبوا يك خيرا لهم وإن يتولوا يعذبهم الله
عذابا أليما في الدنيا والآخرة وما لهم في الأرض
من ولي ولا نصير ۝ ومنهم من عاهد الله لئن آتانا
من فضله لنصدقن ولنكونن من الصالحين ۝ فلما آتاهم
من فضله بخلوا به وتولوا وهم معرضون ۝ فأعقبهم
نفاقا في قلوبهم إلى يوم يلقونه بما أخلفوا الله
ما وعدوه وبما كانوا يكذبون ۝ ألم يعلموا أن الله
يعلم سرهم ونجواهم وأن الله علام الغيوب ۝
الذين يلمزون المطوعين من المؤمنين في الصدقات
والذين لا يجدون إلا جهدهم فيسخرون منهم
سخر الله منهم ولهم عذاب أليم ۝

73 — Ey peyğamber, kâfirlerle ve münâfıklarla savaş[69]. Karşılarında çetin ol. Onların yurdu cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir!

«Adn» i müfessirlerden kimi bu lûğat ma'nâsınca «ikamet ve hulûd» diye tefsîr etmiş, kimi de onun ıstılahî bir alem ismi olduğunu söylemişdir. Filhakıyka «Adn» in nebîlere, sıddıklara, şehidlere haas, muhteşem, muazzam ve müzeyyen bir cennetin adı olduğuna dâir ba'zı hadîsler de vardır. (Râzî, Zemahşerî) bu cihete mütemâyildirler. (Beyzâvî) her iki görüşe de yer vermişdir. Zâten lûğat ma'nâsı ile has isimlerdeki mâhiyyetin tevafuku yekdiğerine zıd sayılmaz. Bu gibi alemlere «Menkul alemler» derler.

[68] (Ebû Saîd-i Hudrî) radıyallâhü anh Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemden şöyle bir hadîs rivâyet etmişdir: «Cenâb-ı Hak ehl-i cennete (Ey ehl-i cennet) diye hitâb buyurunca onlar Lebbeyke Rabbenâ ve sa'deyke velhayru küllühû fî yedeyk) diye cevab verecekler. Allah teâlâ soracak: (Raazi oldunuz mu)? (Ey Rabbimiz, niçin raazî olmayalım. Sen bize yaratdıklarından hiçbirine vermediğini ihsân etdin) diyecekler. Yine buyuracak: (Size bundan daha üstününü de vereyim mi)? Onlar da (hayretle): (Bundan üstün ne olabilir)? diyecekler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: (Size rıdvaanım'ı (rızaamı) halâl etdim. Bundan sonra size aslâ gazab etmeyeceğim) buyuracak» «Buhaarî - Müslim».

[69] Kâfirlerle kılıcla, münâfıklarla dille, ilzâm-ı huccetle «Beyzâvî - Celâleyn».

74 — (Münâfıklar, o kötü sözü) **söylemediklerine** (dâir) **Allâha yemîn ediyorlar. Andolsun, o küfür kelimesini söylemişlerdir. Onlar müslümanlıklarından sonra yine kâfir oldular**[70]. **Başaramadıkları bir şey'e** (cinâyete) **de yeltendiler onlar**[71]. **Halbuki** (peyğambere ve mü'minlere karşı kîn besleyib) **intikaam almıya yeltenmeleri için Allah ile peyğamberinin lütf-ü ınâyeti ile onları zenginleşdirmiş olduğundan başka** (meydanda bir sebeb) **de yokdu**[72]. **Eğer** (nifakdan) **tevbe ederlerse onlar için hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse Allah onları dünyâda da, âhiretde de pek acıklı bir azâba uğratır, yer yüzünde onlar için ne bir yâr, ne bir mededkâr da yokdur artık.**

75 — Içlerinden kimi de Allâha (şöyle) **ahdetmişdi: «eğer bize lütf-ü kereminden ihsân ederse, andolsun, zekâtını vereceğiz, muhakkak saalihlerden olacağız»**[73].

---

[70] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin «Tebük» de ikaameti sırasında kendisine vahyler geliyor, o, savaşdan geri kalanları mütemâdiyen ayıblıyordu. Celâs bin Süveyd) adındaki bir münâfık dedi ki: «Eğer Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem) in kardeşlerimiz için söyledikleri doğru ise eşeklerden alçak olalım»! Bu sözü işiden (Aamir bin Kays) derhal cevab verdi: «Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellem muhakkak saadıkdır. Siz ise eşeklerden alçaksınız»! Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem Medîne-i münevvereye avdet buyurunca (Aamir) keyfiyyeti arzetdi... (Celâs): «Bana iftirâ ediyor yâ Resûlellah» dedi. Bunun üzerine Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem minberin önünde and içmelerini emretdi. (Celâs), ikindiden sonra minberin önünde ayağa kalkdı, öyle bir söz söylemediğine, (Aamir) in kendisine iftirâ etdiğine dâir kendinden başka hiç bir Tanrı bulunmayan Allâha yemîn etdi. Aamir) de onun bu sözü söylediğine, iftirâ etmediğine, kendinden başka hiç bir Tanrı bulunmayan Allâha yemîn etdikden sonra ellerini yukarı kaldırdı: «Yâ Rab, peyğamberine doğru söyleyeni tasdıyk, yalancıyı tekzîb eden bir âyet gönder» diye düâ etdi; Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemle diğer mü'minler de «Aamîn» dediler. Derhal bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Celâs), cürmünü i'tiraf ve Cenâb-ı Hakka tevbe etdi «Beyzâvî - Şeyhzâde - Haazin». Bu babda başka rivâyetler de vardır.

[71] Münâfıklardan «15» kişi, Resûli mufahham sallellâhü aleyhi ve sellemin «Tebük» den dönüşünde geceleyin tam «Akabe» ye yükseldiği zaman bineğinin arkasından onu uçuruma düşürmek ve öldürmek üzere aralarında karar verdiler. Bu kararın icrâsı sırasında iş anlaşıldı, hepsi zelîlâne kaçmıya mecbur oldular «Beyzâvî». Bu babda başka rivâyetler de vardır.

[72] Medînelilerin bir çoğu fakr-u zaruret içinde idi. Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellemin hicretle teşrîfinden sonra bolluğa kavuşdular «Beyzâvî». Âyetin bu kısmı münâfıkların bu noktadan da ne derece nankör olduklarını açıklıyor.

[73] (Sa'lebe bin Haatıb) ve emsâli hakkında nâzil olmuşdur. Merkum huzur-ı seâdete gelerek: «(Yâ Resûlellah) Allâha düâ et de beni zengin yapsın» demiş, «Sa'lebe, şükrü ödenen az (mal), şükrünü îfâ edemeyeceğin çok (mal) dan hayırlıdır» cevâbını almışdı. Tekrar mürâcaatla: «(Yâ Resûlellah), dedi, seni hak peyğamber olarak gönderen Allâha yemîn ederim ki bana mal verirse her hak saahibine hakkını vereceğim». Bunun üzerine Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve selem düâ buyurdu. Bir koyun edindi. Bu, o kadar

76 — Allah, kendilerine fazl-u ınâyetinden verince de onunla cimrilik edib (tâat-i ilâhiyyeye) **arka çevirdiler. Onlar öyle dönekdirler!**

77 — Nihâyet, Allâha va'd etdiklerini tutmadıkları, yalan söyledikleri için O da (bu fiillerinin) **âkıbetini kalblerinde, kendisinin huzuruna çıkacakları güne kadar** (sürecek), **bir nifak yapdı.**

78 — (Münafıklar) **halâ bilmediler mi ki Allah, şübhesiz onların içlerinde gizlediklerini de, fısıltılarını da biliyor ve muhakkak ki Allah, gayıbları çok iyi bilendir.**

79 — Sadakalarda (farz olan zekâtdan fazla olarak ve gönüllerinden koparak) **bağışlarda bulunan mü'minlerle** (bir türlü), **güclerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan** (fakîr) **lerle** (diğer türlü lâf atarak ve kaş göz oynatarak) **eğlenenler** (yok mu?) **Allah onları maskaraya çevirmişdir. Onlar için pek acıklı bir âzab vardır[74].**

80 — (Habîbim) **onlar için** (diler) **istiğfaar et** (Allahdan mağfiret iste, diler) **istiğfaar etme. Eğer onlar için yetmiş def'a, istiğfaar dahi etsen yine Allah kendilerini kat'iyyen yarlığayacak değildir. Bu, böy-**

---

ardtı ki Medîne dar gelmiye başladı. Vâdîye indi. Sürüleri vâdiye de sığmaz oldu. Fakat herif de günden güne cemâati, hattâ cuma'yı terk etmiye başladı. Artık (Sa'lebe) görünmüyor. Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem iki zekât tahsildarı gönderdi: «Vay bu, bir cizyedir, yahud onun kardeşi» deyib me'murları koğdu! Bu âyet nâzil olunca (Sa'lebe) geldi, zekâtını vermek için yalvardı, yakardı. Fakat Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem kabul buyurmadı. (Ebû Bekir) ve (Umer) radıyallâhü anhümâ da, hilâfetleri zamânında, ayni hareketi yapdılar. Nihâyet herif, sefa'lete düşdü, (Umer), yahud (Osman) radıyâllâhü anhümâ zamanında öldü «Beyzâvî - Şeyhzâde». Hafız (Süyûtî) «Beyzâvî» haşiyesinde diyor ki: Bu hadîs-i «İbni Cerîr, İbni ebî Haatim, İbni Merdeveyh, Taberânî, Beyhekıy», (Ebû ümâme) radıyallâhü anhden tahrîc etmişlerdir. «El-hakaaik» ın beyânına göre bu kıssayı «Hıkem» sahibi (İbni Ataaullâh-is Sikenderî) de «Kitâb-üt tenvîr» inde böylece anlatmışdır.

Fakat (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki: «Ummî mürşidim (Abd-ül Azîz Ed-debbağ) a sordum: «Bu adam sahaabe içinde mi idi, bu hikâye doğru mudur»? Müşarün'ileyh şu cevâbı verdi: «Bakdım, Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemin ashaabı arasında böyle bir günâhı irtikâb etmiş bir kimse ve böyle bir hikâye görmedim».

(İbni Mübârek) anlatıyor: Hafız (İbni Hacer) dahi «El-isaabe» sinde bu hikâyenin nekâretine ve i'timada şayan bir tarıykden gelmediğine işâret etmişdir. O kitabda bu (Sa'lebe) nin hal tercemesine bakınız».

(Sa'lebe bin Haatıb) mescid-i seâdete müdâvim bir sahaabî olduğu için «Hamame-tül mescid = Mescid güğercini» lâkabını almışdı «El hakaaık».

[74] «40» ıncı nota mürâcaat.

استغفر لهم أو لا تستغفر لهم إن تستغفر لهم سبعين مرة
فلن يغفر الله لهم ذلك بأنهم كفروا بالله ورسوله والله
لا يهدي القوم الفاسقين ۝ فرح المخلفون بمقعدهم
خلاف رسول الله وكرهوا أن يجاهدوا بأموالهم وأنفسهم
في سبيل الله وقالوا لا تنفروا في الحر قل نار جهنم أشد
حرا لو كانوا يفقهون ۝ فليضحكوا قليلا وليبكوا كثيرا جزاء
بما كانوا يكسبون ۝ فإن رجعك الله إلى طائفة منهم
فاستأذنوك للخروج فقل لن تخرجوا معي أبدا ولن تقاتلوا
معي عدوا إنكم رضيتم بالقعود أول مرة فاقعدوا
مع الخالفين ۝ ولا تصل على أحد منهم مات أبدا ولا تقم
على قبره إنهم كفروا بالله ورسوله وماتوا وهم فاسقون ۝
ولا تعجبك أموالهم وأولادهم إنما يريد الله أن يعذبهم بها
في الدنيا وتزهق أنفسهم وهم كافرون ۝ وإذا أنزلت
سورة أن آمنوا بالله وجاهدوا مع رسوله استأذنك
أولوا الطول منهم وقالوا ذرنا نكن مع القاعدين ۝

رضوا بأن يكونوا مع الخوالف وطبع على قلوبهم فهم
لا يفقهون ۝ لكن الرسول والذين آمنوا معه جاهدوا
بأموالهم وأنفسهم وأولئك لهم الخيرات وأولئك
هم المفلحون ۝ أعد الله لهم جنات تجري من تحتها
الأنهار خالدين فيها ذلك الفوز العظيم ۝ وجاء
المعذرون من الأعراب ليؤذن لهم وقعد الذين كذبوا
الله ورسوله سيصيب الذين كفروا منهم عذاب
أليم ۝ ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين
لا يجدون ما ينفقون حرج إذا نصحوا لله ورسوله
ما على المحسنين من سبيل والله غفور رحيم ۝
ولا على الذين إذا ما أتوك لتحملهم قلت لا أجد
ما أحملكم عليه تولوا وأعينهم تفيض من الدمع حزنا
ألا يجدوا ما ينفقون ۝ إنما السبيل على الذين
يستأذنونك وهم أغنياء رضوا بأن يكونوا مع
الخوالف وطبع الله على قلوبهم فهم لا يعلمون ۝

يعتذرون

ledir. Çünkü Allâhı ve resulünü inkâr ile kâfir olmuşlardır. Allah ise (öyle îmandan ve itâatden çıkmış) **faasıklar gürûhuna hidâyet etmez.**

81 — Allâhın peyğamberine muhaalefet için (savaşdan) **geri kalan** (münâfık) **lar** (memleketlerinden çıkmayıb) **oturmalarıyle sevindi** (ler), **Allah yolunda mallarıyle, canlarıyle cihâd etmeyi çirkin gördüler ve: «Bu sıcakda harbe çıkmayın» dediler. De ki: «Cehennemin ateşi daha sıcak». Iyice bilmiş olsalardı...**

82 — Artık irtikâb etmekde oldukları (günâhın) **cezâsı olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar.**

83 — Eğer Allah seni (Tebükden Medîneye), **onlardan** (orada kalmış olanlardan) **bir zümrenin** (münâfıkların) **yanına**[75] **döndürür de** (başka

---

[75] Medînede kalanlar yalnız münâfıklar değildir. Kadınlar, çocuklar, hastalar, sakatlar da orada idi «Beyzâvî».

bir savaşa) **çıkmıya senden izin isterlerse de ki: «Bundan sonra benimle birlikde kat'iyyen ve ebedî** (sefere) **çıkamazsınız. Benimle berâber hiç bir düşmanla muhaarebe edemezsiniz. Çünkü siz ilk def'a** (Tebük seferinden geri kalıb) **oturmayı hoş gördünüz.** (Artık bundan böyle) **siz geri kalan** (kadın ve çocuk) **larla berâber oturun!**

84 — Onlardan ölen hiç bir kimseye ebedî düâ etme[76] (Defn veya ziyâret için) **kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allâhı ve Resûlünü inkâr ile kâfir oldular, onlar faasık** (adam) **lar olarak öldüler.**

85 — Onların ne malları, ne evlâdları seni imrendirmesin. Allah bunlar (bu varlıkları) **sebebiyle ancak kendilerini dünyâda azâba çarpdırmayı ve canlarının, onlar kâfir oldukları halde, güclükle çıkmasını diler...**

86 — «Allâha îman edin, Resûlünün maiyyetinde cihâda gidin» diye bir sûre indirildiği zaman içlerinden servet saahibi olanlar senden izin isteyib: «Bırak bizi, (harbe gidemeyib) **oturanlarla berâber olalım» dediler.**

87 — Onlar oturanlarla berâber olmalarını hoş gördüler. Kalblerine mühür vurulmuş onların. Bundan dolayı onlar (cihâdda olan hikmeti, gaayeyi, Resûle muvaafakatdaki seâdeti, ondan geri kalmanın şekâavetini) **iyice anlamazlar.**

88 — Fakat o peyğamber ve onun maiyyetinde bulunan mü'minler mallarıyle, canlarıyle savaşdılar. İşte onlar! Bütün hayırlar[77] **onlarındır. Onlar umduklarına kavuşanların da ta kendileridir.**

89 — Allah onlar için — kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere — altından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük seâdetdir.

90 — Bedevîlerden özür dermiyan edenler[78] **kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allâha ve Resûlüne yalan söyleyenler de oturub kaldı-** (lar)[79]**. İçlerinden kâfir olanları pek acıklı bir azâb çarpacakdır.**

91 — Allâha ve Resûlüne hayrhah olmak şartıyle[80] **ne zaiflere, ne hastalara, ne de** (fakîrliklerinden dolayı seferde) **harcayacaklarını bula-**

---

[76] Burada «Salât» dan murad (lûğat ma'nâsıdır. Ya'ni) düâ ve istiğfaardır «Beyzâvî».

[77] Dünyâda nusret ve ganîmet, âhiretde cennet ve seâdet «Beyzâvî».

[78] «Esed» ve «Gatfan» kabîleleri «Beyzâvî».

[79] Ya'ni ne geldiler, ne özür dilediler.

[80] Ya'ni memleketlerinde yalan haberler neşrine ve fitneye meydan vermemek, muhaarebeye giden mücahidlerin âilelerine karşı dâimâ iyilik etmek, işlerini görüvermek, îmanlarında ve amellerinde ihlâsı bırakmamak, Resulûllah sallellâhü aleyhi ve selleme tâbi' olmak (kısaca geri hizmetlerini aksatmadan yapmak) şartıyle «Haazin».

mayanlara[81] (geri kalmakda) **bir günâh** (ve mes'ûliyyet) **yokdur**[82]. (Onlar geri kalmakla berâber memleketde iyilik ediyorlar). **Iyilik edenlere karşı** (da muâhazeye) **bir yol yokdur. Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

92 — Bir de şunlara günâh (ve mes'uliyyet) **yokdur ki: Kendilerini bindir** (ib sevk et) **men için ne zaman sana geldilerse, «Size bir binek bulamıyorum» dedin ve** (bu uğurda kendileri) **harcayacak bir şey bulamadılar da kederlerinden gözleri yaş döke döke döndüler.**

93 — (Muâhazeye) **yol ancak o kimselerdir ki zengin oldukları halde** (yurdlarında kalmak için) **senden izin isterler. Bunlar geri kalanlarla berâber olmıya rızaa gösterdiler. Allah da kalblerini mühürledi. Artık onlar** (âkıbetlerindeki acılığı) **bilmezler**[83].

94 — (Seferden) **onlara döndüğünüz vakıt size özür dermiyan edeceklerdir. De ki:** (Bîhûde) **özür dilemeyin. Size kat'iyyen inanmıyoruz. Allah, bize** (hallerinizden bir çok) **haberler vermişdir.** (Bundan sonraki) **hareketinizi de Allah, Resûlü ile berâber, görecekdir**[84]. (En) **sonra gizliyi ve âşikârı bilen** (Allah) **a döndürüleceksiniz de O, size, neler yapıyordunuz,** (hepsini) **haber verecekdir.**

95 — Onlar (ın yanın) **a döndüğünüz zaman kendilerin** (i müâhâze)-**den vaz geçmeniz için Allâha andedecekler. O halde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Irtikâb edegeldiklerinin cezâsı olarak varacakları yer de cehennemdir onların.**

96 — Kendilerinden hoşnud olmanız için size yemîn edecekler. (Fakat) **eğer siz onlardan raazî olursanız şübhesiz Allah o faasıklar gürûhundan raazî olmaz.**

97 — Bedevîler küfür ve nifâk bakımından (şehirlilerden) **daha beterdir. Allâhın, Resûlü üzerine indirdiği** (hukümler) **in sınırlarını bilmemeleri de daha çok onlara lâyıkdır. Allah kemâliyle bilendir, tam bir huküm ve hikmet saahibidir.**

98 — Bedevîlerden öyle kimse vardır ki (Allah yolunda) **harcayacağını bir angarye sayar ve** (ondan kurtulmak için) **sizin üstünüze be-**

---

[81] «Cüheyne» ve «Müzeyne» kabîleleri gibi.

[82] Bunların harbe çıkmalarının haram olduğuna dâir bir sarahat yokdur. Çünkü bu sınıflardan biri gücünün yetdiği derecede mücâhidlere yardım için gider. Meselâ onların esyâsını muhaafazaya, yahud mıkdarlarını artırmaya — fakat onlara yük olmamak şartıyle — çalışırsa bu, makbul bir tâatdır «Râzî».

[83] Onuncu cüz'ün nihâyeti.

[84] Küfrünüzden tevbe mi edeceksiniz, yoksa onda yine ayak mı direyeceksiniz? Görecekdir «Beyzâvî».

يعتذرون إليكم إذا رجعتم إليهم قل لا تعتذروا
لن نؤمن لكم قد نبأنا الله من أخباركم وسيرى الله
عملكم ورسوله ثم تردون إلى عالم الغيب والشهادة
فينبئكم بما كنتم تعملون ۝ سيحلفون بالله
لكم إذا انقلبتم إليهم لتعرضوا عنهم فأعرضوا
عنهم إنهم رجس ومأواهم جهنم جزاء بما كانوا يكسبون
۝ يحلفون لكم لترضوا عنهم فإن ترضوا عنهم
فإن الله لا يرضى عن القوم الفاسقين ۝ الأعراب
أشد كفرا ونفاقا وأجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل
الله على رسوله والله عليم حكيم ۝ ومن الأعراب
من يتخذ ما ينفق مغرما ويتربص بكم الدوائر عليهم
دائرة السوء والله سميع عليم ۝ ومن الأعراب
من يؤمن بالله واليوم الآخر ويتخذ ما ينفق قربات
عند الله وصلوات الرسول ألا إنها قربة لهم
سيدخلهم الله في رحمته إن الله غفور رحيم ۝

والسابقون الأولون من المهاجرين والأنصار والذين
اتبعوهم بإحسان رضي الله عنهم ورضوا عنه وأعد
لهم جنات تجري تحتها الأنهار خالدين فيها أبدا ذلك
الفوز العظيم ۝ وممن حولكم من الأعراب منافقون
ومن أهل المدينة مردوا على النفاق لا تعلمهم نحن نعلمهم
سنعذبهم مرتين ثم يردون إلى عذاب عظيم ۝ وآخرون
اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملا صالحا وآخر سيئا عسى الله
أن يتوب عليهم إن الله غفور رحيم ۝ خذ من أموالهم
صدقة تطهرهم وتزكيهم بها وصل عليهم إن صلاتك
سكن لهم والله سميع عليم ۝ ألم يعلموا أن الله
هو يقبل التوبة عن عباده ويأخذ الصدقات وأن الله
هو التواب الرحيم ۝ وقل اعملوا فسيرى الله عملكم
ورسوله والمؤمنون وستردون إلى عالم الغيب والشهادة
فينبئكم بما كنتم تعملون ۝ وآخرون مرجون لأمر الله
إما يعذبهم وإما يتوب عليهم والله عليم حكيم ۝

lâlar gelmesini bekler durur[85]. O belâlar kendi başlarına olsun! Allah hakkıyle işiden, kemâliyle bilendir.

99 — Bedevîlerden öyle adam da vardır ki Allâha ve âhiret gününe inanır, harcedeceğini Allah yanında yakınlıklara ve o peyğamberin düâlarına (vesîle) **edinir[86]. Haberiniz olsun ki bu, onlar için gerçek bir yakınlıkdır. Allah, onları rahmetine koyacakdır. Şübhesiz ki Allah çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

100 — (İslâmda) **birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve ensâr ile[87]**

---

[85] Bunlar «Esed, Gatfan» oğullarıdır «Celâleyn».

[86] «Cüheyne, Müzeyne» kabîleleri gibi «Celâleyn».

[87] Bu meâl, âyet-i kerîmedeki « من = Min» edâtının «Beyaniyye» olduğuna göredir. Buna «Teb'îziyye» diyenler de olmuşdur. Bu takdîrde ma'nâ şöyle olur: «Muhâcirlerle ensardan birinci dereceyi kazananlarla onlara...» Birinci şıkka göre birinci dereceyi kazananlar bütün ashaab-ı kiramdır. İkinci şıkka göre ise ba'zı ashabdır ki onlar da kimine göre hem ilk kıbleye, hem ikinci kıbleye karşı namaz kılanlar, kimine göre «Bedir» gazâsında haazır olanlar, kimine göre de «Rıdvan» bey'atine iştirâk edenlerdir. Biz birinci şıkkı ihtiyâr etdik.

onlara güzellikle tâbi' olanlar (yok mu?)[88] **Allah onlardan raazî olmuşdur. Onlar da Allahdan raazî olmuşlardır.** (Allah) **bunlar için — kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere — altlarından ırmaklar akar cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıkdır.**

101 — Çevrenizdeki bedevîlerden[89] ve Medîne ahâlîsinden bir takım münâfıklar vardır ki onlar nifak üzerinde idman yapmışlardır! Sen bunları bilmezsin. Onları biz biliriz. Biz onları iki kerre azâba uğratacağız[90]. Sonra da daha büyük bir azâba döndürüleceklerdir onlar.

102 — (Onlardan) **diğer bir kısmı da günâhlarını i'tiraf etdiler[91]. Onlar iyi bir ameli başka bir kötü ile karışdırmışlardır[92]. Olur ki Allah onların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah hiç şübhesiz ki yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.**

103 — Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini (günâhlarından) **temizlemiş, bununla onları** (n hasenâtını) **bereketlendirmiş,** (kendilerini muhlisler mertebesine yükseltmiş) **olasın[93]. Onlara düâ et.**

---

[88] Tâbiîn-i kirâm. Yahud onlara tâbi olan bütün ümmet-i Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem).

[89] Bunlar Medîne çevresindeki «Cüheyne, Müzeyne, Eslem, Eşca', Gıfaar» kabîleleri idi «Beyzâvî».

[90] Rüsvaylık ve katl, yahud bunlardan biri ile kabir azâbı «Beyzâvî». (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre dünyâda dürlü hastalıklar ve âhiretde çeşidli azâblar «Şeyhzâde - Râzî». (Süddî) nin (Enes bin Mâlik) radıyallâhü anhden rivâyetine nazaran Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bir cum'a günü hutbe îrâdetmek üzere ayağa kalkdığı zaman «Çık ey fülân, sen münâfıksın, çık ey fülân, sen münâfıksın» dedi, bir takım kimseleri tardetdi, rüsvay etdi. İşte bu, onlar için ilk azâbdır «Râzi - Şeyhzâde - Ebû-s-süûd.

[91] Savaşdan geri kaldıklarını, münâfıkların kötü komşuluklarına rızaa gösterdiklerini — onlar gibi ne yemînli, ne yeminsiz yalan söylemiye hiç lüzum görmeden — i'tiraf etdiler «Ebü-s süûd». Bunlar kemal-i teessürlerinden kendilerini mescidin direklerine bağlamışlardı. Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem muhaarebeden («Tebük» seferinden) avdetle âdetleri olduğu vech ile iki rek'at namaz kılmak üzere mescide girdiği zaman onları gördü, keyfiyyeti sordu. Dediler: «Bunlar, sen çözmedikce kendilerini bağdan çözmemeye yemîn etdiler». Bunun üzerine buyurdu ki: «Haklarında emir alıncaya kadar ben de onları çözmeyeceğime yemîn ederim». Bu âyet nâzil olunca onları çözdü «Beyzâvî».

[92] İyi amelleri bundan evvelki gazâlara iştirâk etmiş, bu sefer de günâhlarını samîmiyyetle i'tiraf eylemiş olmalarıdır «Ebü-s süûd».

[93] Rivâyete göre onlar ıtlaak edildikden sonra: «Yâ Resûlellah, dediler, bizi savaşdan alıkoyan şu mallarımızdır. Onları kâmilen sadaka olarak ver, bizi temizle». Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Mallarınızdan bir şey almakla emr olunmadım». Derken bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Onların mallarından üçde biri tetavvu' sadakası olarak alınmışdır «Beyzâvî - Celâleyn».

Çünkü senin düân onlar için (onların yürekleri için medâr-ı) **sükûnetdir**[94]. **Allah** (onların i'tiraflarını) **hakkıyle işiden,** (peşîmanlıklarını) **çok iyi bilendir.**

104 — Onlar bilmediler mi ki şübhesiz Allah, kullarından (saadır olan) **tevbeyi kabul edecek, sadakaları alacak olan ancak kendisidir ve hakıykatde tevvab ve rahıym yalınız Odur** (Tevbeleri kabul etmek ve kendilerine fazliyle, rahmetiyle muâmele eylemek ancak Onun şânındandır)[95].

105 — De ki: «(Dilediğinizi) **yapın. Çünkü hareketinizi Allah da, Resûlü de, mü'minler de görecekdir.** (Bir gün de ölüb) **gizli ve âşikârı bilene döndürüleceksiniz de. O, size ne yapar idiğinizi haber verecekdir».**

106 — (Savaşa gitmeyenlerden) **diğer bir takımı da Allâhın emrine** (intizaren) **gecikdirilmişlerdir**[96]. **O, bunları ya azâba uğratacak, yahud tevbelerini kabul edecekdir. Allah** (onların hallerini) **çok iyi bilen,** (her şey'i) **tam bir hikmetle yapandır.**

107 — Bir de (müslümanlara) **zarar vermek için, küfr için, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Resûlü ile harb eden** (in gelmesini iştiyaak ile) **beklemek ve gözetmek için bir** (binâ yapıb onu) **mescid edinenler ve:** «(Bununla) **iyilikden başka bir şey kas-**

---

[94] Rahmetdir. Yahud tevbelerinin kabul buyurulduğuna yüreklerini inandıran ve yatışdıran bir beşaretdir «Celâleyn».

[95] «Beyzâvî».

[96] Cenâb-ı Hak harbden geri kalanları üç sınıfa ayırmışdır: 1) Nifaak üzerinde idman yapanlar, ya'ni nifaakı kendilerine huy edinenler, 2) Günâhlarını i'tiraf etdikden sonra tevbeye müsâreat ve kemal-i teessürlerini fi'len izhâr ve bu uğurda mallarını fedâ edenler, 3) Ne i'tirafa, ne tevbeye mürâceat etmeyerek öylece bekleyenler. Bunlar (Kâb bin mâlik, Hilâl bin Ümeyye, Merâre bin Rebî') dir ki haklarında: « وعلى الثلاثة الذين خلفوا gelecek, 118)» âyeti nâzil olmuşdur. Bunlar hakkında Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem «50» gün beklemişdir. Halkı onlarla konuşmakdan men' etmişdir. Onlar «Bedr» e iştirâk etmişlerdi. «Tebük» den geri kalmaları sırf tenbelliklerindendi. (Kâ'b): «Ben Medînede en çok deveye saahib olanım. Ne zaman istersem Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme erişebilirim» demişdi. Günler geçdi, İslâm ordusuna yetişmekden ümîdini kesdi. Yapdığına peşîman oldu. İki arkadaşı da böyle yapdı. Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem avdet buyurunca (Kâ'b) a: «Git, bu yapdığından dolayı özür dile» dediler. Fakat o: «Vallâhi gitmem, meğer ki tevbemin kabul olunacağına dâir bir âyet indirilmiş olsun» cevâbını verdi. Diğer arkadaşları özür dilediler. Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem sordu: «Sizi geri bırakan sebeb ne idi»? Dediler ki: «Bir hataadan başka hiçbir özrümüz yokdur». Bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu «Şeyhzâde - Râzî - Celâleyn - Haazin - Ebü-s süûd».

الجزء الحادي عشر

والذين اتخذوا مسجدا ضرارا وكفرا وتفريقا بين
المؤمنين وإرصادا لمن حارب الله ورسوله من قبل
وليحلفن إن أردنا إلا الحسنى والله يشهد إنهم
لكاذبون ۝ لا تقم فيه أبدا لمسجد أسس على التقوى
من أول يوم أحق أن تقوم فيه فيه رجال يحبون
أن يتطهروا والله يحب المطهرين ۝ أفمن أسس بنيانه
على تقوى من الله ورضوان خير أم من أسس بنيانه
على شفا جرف هار فانهار به في نار جهنم والله لا يهدي
القوم الظالمين ۝ لا يزال بنيانهم الذي بنوا ريبة
في قلوبهم إلا أن تقطع قلوبهم والله عليم حكيم
۝ إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم
بأن لهم الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون
ويقتلون وعدا عليه حقا في التوراة والإنجيل
والقرآن ومن أوفى بعهده من الله فاستبشروا ببيعكم
الذي بايعتم به وذلك هو الفوز العظيم ۝

سورة التوبة

التائبون العابدون الحامدون السائحون الراكعون
الساجدون الآمرون بالمعروف والناهون
عن المنكر والحافظون لحدود الله وبشر المؤمنين ۝
ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين
ولو كانوا أولي قربى من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب
الجحيم ۝ وما كان استغفار إبراهيم لأبيه إلا
عن موعدة وعدها إياه فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ
منه إن إبراهيم لأواه حليم ۝ وما كان الله
ليضل قوما بعد إذ هداهم حتى يبين لهم ما يتقون
إن الله بكل شيء عليم ۝ إن الله له ملك
السماوات والأرض يحيي ويميت وما لكم من دون
الله من ولي ولا نصير ۝ لقد تاب الله على النبي
والمهاجرين والأنصار الذين اتبعوه في ساعة
العسرة من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق
منهم ثم تاب عليهم إنه بهم رءوف رحيم ۝

وعلى

detmedik» diye muhakkak yemîn edecek olanlar vardır. Allah, şâhidlik eder ki onlar şeksiz, şübhesiz yalancıdırlar[97].

---

[97] Bu âyet-i kerîme «Kubaa mescidi» ne karşı bir binâ yapıb onu gûyâ mescid edinen, hakıykatde ise Kubaa mescidinin cemâatini ikiye ayırmak, mü'minler arasına nifak sokmak ve bekledikleri raahibe bir mabed hazırlamış olmak gibi mel'unâne kasdlar güden «12» münâfık hakkında nâzil olmuşdur. Bekledikleri o rahib, Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin «Faasık» diye ad verdiği (Ebû Aamir) di. O, câhiliyyetde Hıristiyan papası olmuş, cenâb-ı risâletmeâb efendimizin bi'setine hased etmiş, «Uhud, Huneyn» de ona karşı savaşmış, nihâyet «Hevaazin» kabîlesinin inhizâmı üzerine me'yûsen «Şam» a kaçmışdı. Oradan münâfıklara: «Elinizden geldiği kadar silâhlanın, hazırlanın, benim için bir savmca binâ edin. Ben Rum (Roma) kayserine gidiyorum. Büyük bir ordu ile gelib Muhammed (sallellâhü aleyhi ve sellem)i ve ashaabını sürüb çıkaracağım» diye haber göndermişdi. Münâfıklar da Kubaa mescidinin ta yanında «Mescid-i Dırar» ı yapmışlardı. Resûli mufahham sallellâhü aleyhi ve sellem «Tebük» den avdetinde Medîneye yakın «Zî Evan» mevkiinde konakladı. Münâfıklar geldiler. Kendisini o mescidde namaz kılmaya da'vet etdiler. Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve sellem bu da'vete icâbet etmiye hazırlanırken bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Ebu Aamir), «Şam» ın «Kınnesrin» kasabasında sefîlâne ölmüşdür «Beyzâvî - Râzî - Haazin».

108 — (Habîbim) **onun içerisinde hiç bir vakıt** (namaza durma[98]). **Tâ ilk gününde temeli takvaa üzerine te'sîs edilen mescid, senin içinde kıyaamına elbet daha lâyıkdır. Orada tertemiz olmalarını arzu etmekde olan ricâl vardır. Allah da çok temizlenenleri sever**[99].

109 — Binâsını Allah korkusu ve rızaası üzerine kuran kimse mi hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenârına kurub da onunla berâber kendisini de cehennem ateşine çöküb giden kimse mi? Allah, zaalimler gürûhuna hidâyet vermez.

110 — Onların kurdukları binâ, kalblerinde dâimî bir şek (ve nifaaka sebeb) **olacakdır. Meğer ki kalbleri** (ölümle) **parçalanmış olsun. Allah** (her şey'i) **çok iyi bilendir, tam bir hukûm ve hikmet saahibidir.**

111 — Şübhesiz ki Allah hak yolunda (muhaarebe ederek düşmanları) **öldürmekde, kendileri de öldürülmekte olan mü'minlerin canlarını ve mallarını — kendilerine cennet** (vermek) **mukaabilinde — satın almışdır.** (Onun) **Tevratda, İncilde ve Kur'anda** (zikr olunan bu va'di) **kendi üzerinde hak** (ve kat'î) **bir va'ddir. Allah kadar ahdine vefâ eden kimdir? O halde** (ey mü'minler) **yapmış olduğunuz bu alış verişden dolayı sevinin. Bu, en büyük seâdetdir**[100].

---

[98] Bunun üzerine Mescid-i Dirar yıkdırılıb yakdırılmışdır «Celâleyn - Beyzâvî - Ebü-s süûd».

[99] Bu âyetde bahsedilen mescidin Kubaa mescidi mi, mescid-i nebî mi olduğu hakkında ihtilâf edilmişdir. Kubâ mescidini Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem te'sîs buyurmuş, orada kaldığı müddetce, ya'ni pazartesi gününden cum'a gününe kadar içinde namaz kıldırmışdır. (Ebû Saîd) radıyallâhü anh diyor ki: Ben takvaa üzerine kurulan mescidin hangi mescid olduğunu sorduğum zaman Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem bir avuc çakıl alarak yere atdı ve: «İşte Medîne mescidi olan şu mesciddir» buyurdu. Bu rivâyeti «Tirmizi» de te'yid etmiş, «Umer, Zeyd bin Sâbit» radıyallâhü anhümâ da bu kanâatı izhâr buyurmuşlardır. İmam (Buhaarî) ise işbu mescidin Kubâ mescidi olduğuna işâret eder «Celâleyn - Ebü-s süûd - Lübâb-ün nükul». Bununla berâber her iki mescidin de ayrı ayrı murad-ı ilâhî olması gayri vârid değildir. Allahü a'lem.

[100] Mekkede «Akabe gecesi» ensardan «70» kişi Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve selleme bey'at ederlerken içlerinden ;(Abdullah bin Revaaha): «Yâ Resûlellah, Rabbin için ve senin için şartların nedir?» demişdi. Buyurdu ki: «Rabbim için şartım Ona ibâdet etmeniz, Ona hiç bir eş tutmamanız, kendi hakkımdaki şartım da nefislerinizi ve mallarınızı nasıl müdâfaa ediyorsanız beni de öyle müdâfaa etmenizdir». Tekrar sordular: «Böyle yaparsak bize ne var? Buyurdu ki «Cennet». Bunun üzerine. «Ne kârlı alış veriş! Bundan ne döneriz, ne dönülmesini isteriz» dediler. Bu âyetin nüzûlü sebebi budur «Şeyhzâde - Râzî Haazin».

112 — Tevbe edenler[101]**, ibâdet edenler**[102]**, hamd edenler, seyaahat edenler**[103]**, rükü' edenler, secde edenler**[104]**,** (insanlara) **iyiliği emredenler ve** (onları) **kötülükden vaz geçirmiye çalışanlar ve Allâhın sınırlarını koruyanlar**[105] (yok mu? Işte onlar da cennet ehlidirler. Habîbim) **sen o mü'minlere dahi** (cenneti) **müjdele.**

113 — Müşriklerin, o çılgın ateşin yârânı (cehennemlik) **oldukları muhakkak meydana çıkdıkdan sonra, artık onların lehine, velev hısım olsunlar, ne peyğamberin, ne de mü'min olanların istiğfaar etmeleri doğru değildir.**

114 — İbrâhîmin, babasına olan istiğfaarı ancak ona etdiği bir va'dden dolayı idi. Yoksa onun Allâhın bir düşmanı olduğu kendisince besbelli olunca o, (bu istiğfaarını kesdi ve) **ondan uzaklaşdı. İbrâhîm cidden pek çok tezarru' ve niyâz eden,** (kalbi yufka ve ezâya karşı) **gerçekden sabırlı** (bir zât) **idi.**

115 — Allah bir kavme hidâyet etdikden sonra[106] **sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirinceye kadar onları** (n) **sapıklığına** (hükm) **edecek değildir**[107]**. Şüphesiz ki Allah her şey'i hakkıyle bilendir.**

116 — Göklerin ve yerin mülk (-ü saltanat) **ı hakıykaten Allâhındır, Onundur. O, hem diriltir, hem öldürür. Sizin Allahdan başka ne bir yâriniz, ne de bir yardımcınız yokdur.**

117 — Andolsun ki Allah, peyğamberini (muhaarebeden geri kalanlara izin verildiğinden dolayı afvetdiği gibi)[108] **içlerinden bir takımının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken güclük zamanında**[109] **ona** (o

---

[101] Bütün ma'sıyetlerden. Tevbe, kendisinden ma'sıyet (günâh) saadır olduğu zaman yüreğinin sızlaması, yapdığına peşîman olması, bundan sonra da terkine azmetmesi, tevbesinin kendisini Allâhın rızaasına ve Ona kulluğa götürmesi ile kabul olunur.

[102] Allâha itâatı üzerlerine borc bilib bunda ıhlâs ile hareket edenler.

[103] «Oruc tutanlar» diye tefsîr edenler varsa da (Ataa, usman bin Mazuun, Ikrime), buna «Cihâd ve tahsîl-i ılm gibi fâideli seyahatler yapanlar» ma'nâsını vermişlerdir.

[104] Ya'ni namaz kılanlar.

[105] Emretdiklerini yapanlar, nehy etdiklerinden kaçınanlar.

[106] Onları İslâm şerefine mazhar buyurdukdan sonra «Celâleyn».

[107] Müşrikler lehine istiğfaarın memnuiyyeti hükmü tebliğ edilmeden bunu yapanların ve tahrîmden önce memnu' işleri irtikâb etmiş olanların mes'ul edilmeyeceğini, mes'ûliyyetin ancak sarîh hükümlerin tebliğinden sonra vârid olabileceğini ifâde eder «Haazin».

[108] Geçen, «43» üncü âyete mürâcaat.

[109] «Tebük» seferinde. O sefere iştirâk eden orduya «Ceyş-ül usre» denilmişdi. Yahud alel'ıtlak bütün zahmetli seferlerde.

الجزء الحادي عشر

وعلى الثلاثة الذين خلفوا حتى إذا ضاقت عليهم الأرض بما رحبت وضاقت عليهم أنفسهم وظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه ثم تاب عليهم ليتوبوا إن الله هو التواب الرحيم ۝ يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين ۝ ما كان لأهل المدينة ومن حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله ولا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه ذلك بأنهم لا يصيبهم ظمأ ولا نصب ولا مخمصة في سبيل الله ولا يطئون موطئا يغيظ الكفار ولا ينالون من عدو نيلا إلا كتب لهم به عمل صالح إن الله لا يضيع أجر المحسنين ۝ ولا ينفقون نفقة صغيرة ولا كبيرة ولا يقطعون واديا إلا كتب لهم ليجزيهم الله أحسن ما كانوا يعملون ۝ وما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين ولينذروا قومهم إذا رجعوا إليهم لعلهم يحذرون ۝

سورة التوبة

يا أيها الذين آمنوا قاتلوا الذين يلونكم من الكفار وليجدوا فيكم غلظة واعلموا أن الله مع المتقين ۝ وإذا ما أنزلت سورة فمنهم من يقول أيكم زادته هذه إيمانا فأما الذين آمنوا فزادتهم إيمانا وهم يستبشرون ۝ وأما الذين في قلوبهم مرض فزادتهم رجسا إلى رجسهم وماتوا وهم كافرون ۝ أولا يرون أنهم يفتنون في كل عام مرة أو مرتين ثم لا يتوبون ولا هم يذكرون ۝ وإذا ما أنزلت سورة نظر بعضهم إلى بعض هل يراكم من أحد ثم انصرفوا صرف الله قلوبهم بأنهم قوم لا يفقهون ۝ لقد جاءكم رسول من أنفسكم عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم بالمؤمنين رءوف رحيم ۝ فإن تولوا فقل حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم ۝

peyğambere) **tâ'bi' olan Muhâcirlerle ensaarı da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onların** (bu) **tevbelerini kabul eyledi. Çünkü O çok esirgeyici, çok bağışlayıcıdır.**

118 — (Savaşdan) **geri bırakılan** (ve haklarındaki hüküm geciken) **üç** (kişin) **in** (tevbelerini de kabul etdi[110]. Çünkü) **yer yüzü bunca genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıkdıkca sıkmışdı. Nihâyet Allah** (ın hışmın) **dan yine Allahdan başka sığınacak hiç bir yer olmadığını anladılar** (da bundan) **sonra** (Allah) **onları da eski hallerine dönsünler diye, tevbeye muvaffak buyurdu. Şübhesiz ki Allah,** (ancak) **O, tevbeyi en çok kabul eden, hakkıyle esirgeyendir.**

119 — Ey îman edenler, Allahdan korkun. Bir de saadık olanlarla berâber olun[111].

---

[110] Geçen «106» ncı âyete mürâcaat.

[111] İmanında, amelinde, ahdinde, sözünde ve özünde doğru olanları, hakıykatden ayrılmayanları tercîh ve iltizâm edin.

120 — Gerek Medîneliler için, gerek çevrelerindeki bedevîler için (savaşda ve diğer hususlarda) **Allâhın Resûlünden geri kalmaları,** (onun emirlerine muhaalefetde bulunmaları) **ve bizzât kendisine** (katlandığı zahmetlerde) **onların da canla başla** (katlanmıya) **rağbet etmemeleri yasakdır**[112]**. Bunun sebebi şudur:** (Çünkü onların) **Allah yolunda bir susuzluk, bir yorğunluk, bir aclık** (çekmeleri), **kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı muvaffakiyyete erişmeleri** (gibi hiç bir hal ve hareket) **yokdur ki mukaabilinde kendileri için bu sebeble iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, iyi hareket edenlerin mükâfâtını zaayi' etmez.**

121 — Onlar (hak yolunda) **gerek küçük, gerek büyük herhangi bir masraf yapmaya dursunlar, bir vâdîyi geçmeye dursunlar ille Allah o yapar olduklarının daha güzeliyle onlara mükâfat etmek için,** (bütün onlar) **hesâblarına yazılmışdır.**

122 — (Bununla berâber) **mü'minlerin hepsinin** (topyekûn) **savaşa çıkmaları lâyık değildir. O halde** (onların her sınıfından yalınız birer zümre savaşa gitmeli), **kimi de — dîn ve şerîat ılimlerini iyice öğrenmeleri ve kavmleri** (savaşdan) **dönüp kendilerine geldikleri zaman onları Allah azâbiyle korkutmaları için —** (gitmeyip kalmalıdırlar). **Olur ki** (bu suretle mü'minler aykırı hareketlerden) **kaçınırlar**[113]**.**

123 — Ey îman edenler, kâfirlerden size yakın olanlarla[114] **muhaarebe edin**[115]**. Onlar sizde büyük bir azm-ü şiddet bulsunlar. Bilin ki Allah muhakkak takvaa saahibleriyle berâberdir.**

---

[112] «Celâleyn».

[113] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâdan rivâyet olunduğuna göre Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem cihâda çıkdıkları zaman münâfıklardan ve ma'lûl olanlardan mâadâsı memleketlerinde kalmazlardı. Cenâb-ı Hak «Tebük» seferinde geri kalanlar aleyhinde çok şiddetli âyetler inzâl buyurunca mü'minler gerek maiyyet-i seniyye-i peyğamberîde ve gerek müfreze haalinde harbden geri kalmayacaklarına yemîn etdiler. Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem Medîneye avdetlerinde düşmanlara karşı müfrezeler göndermiye teşebbüs edince bütün müslümanlar düşmana karşı gitdiler, peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemi Medînede yalnız bırakdılar. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Maksad şudur: «Mü'minler iki kısma ayrılacak, bir kısmı Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemin hizmetinde kalıb vahyi ve şer'î hukümleri ta'kıyb edecek, dinde «fakıyh» olacak, ılmî cebhede çalışacak, diğeri de savaşa gidib vatan hizmetini yapacakdır «Beyzâvî - Şeyhzâde - Râzî». Bu inkısâm emri Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellemin bizzat gitmeyib müfreze yolladığı harblere aiddir «İbni Abbas - Celâleyn». Bir hadîs-i şerîf meâli: «Allah bir kimseye hayır dilerse onu dînde fakıyh yapar (dînin inceliklerinden nasıybli kılar) - Taberânî: İbni Mes'ud radıyallâhü anh».

[114] Memleket ve neseb i'tibâriyle «Haazin».

[115] Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellem evvelâ kendi kavm ve aşîretiyle savaşa girişdi. Sonra diğer Arablarla, daha sonra da «Şam» da bulunan Romalılarla savaşdı. «Şam» onun irtihaalinden sonra fethedildi. Sonra «Irak» a ve daha sonra da diğer memleketlere geçildi «Haazin».

124 — **Bir sûre indirildiği zaman içlerinden**[116] **kimi: «Bu** (sûre) **hanginizin îmaanını artırdı?» der**[117]. **Îman etmiş olanlara gelince:** (Her inen sûre) **dâimâ onların îmanını artırmışdır ve onlar** (Kur'an indikce sevinclerinden) **birbiriyle müjdeleşirler**[118].

125 — **Fakat** (o sûreler) **kalblerinde maraz** (küfür ve nifaak) **bulunanların küfürlerine küfür katıb artırdı ve onlar kâfir kâfir öldüler.**

126 — (Münâfıklar) **görmüyorlar mı ki onlar her yıl ya bir, ya iki kerre çeşidli belâlara çarpılıyorlar da yine** (nifaklarından) **tevbe etmiyorlar ve onlar** (bundan) **ıbret de almıyorlar.**

127 — (Aleyhlerinde) **bir sûre indirilince birbirine bakarlar**[119] **da «Sizi bir kimse görmüyor mu?»** (diye de endîşe ederler) **ve sonra** (rüsvay olmakdan korkarak sıvışıb) **giderler. Allah onların gönüllerini ters çevirmiş. Çünkü onlar öyle bir kavmdir ki ince anlamazlar.**

128 — **Andolsun, size kendinizden öyle bir peyğamber gelmişdir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güc gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o**[120]..

129 — (Habîbim, sana îman etmekden) **yüz çevirirlerse de ki: «Bana Allah yeter. Ondan başka hiçbir Tanrı yok. Ben ancak Ona güvenib dayandım. O, büyük arşın saahibidir».**

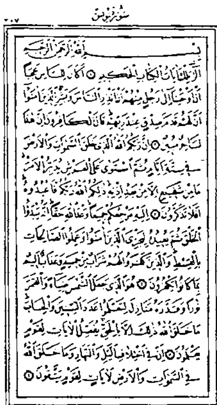
[116] Münâfıklardan «Beyzâvî».

[117] İstihzâ suretiyle «Beyzâvî».

[118] Zirâ her inen âyet onları ılmen ve ruhen olğunlaşdırıyordu «Beyzâvî».

[119] O sûreyi inkâr veya onunla istihzâ ederek birbirine göz işâreti yaparlar «Beyzâvî».

[120] Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmede kendi isimlerinden olan «Reuf, Rahîm» adlarını lütfen habîb-i edîbine de ıtlaak etmişdir ki buna peyğamberlerinden hiç biri mazhar olamamışdır. «Enfüsiküm» lâfz-ı celîlini «Enfesiküm» okuyanlar da vardır. Bu takdîre göre ma'nâsı «Sizin en şerefliniz» demek olur. Bu kıraet şâzdır «Şifâyi şerîf».

« 10 » uncu SÛRE

«YUNUS» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — **Elif, lâm, raa[2]. İşte bunlar hikmet dolu kitâbın** (Kur'ânın) **âyetleridir.**

2 — **«İnsanları** (hakkın ukubetleriyle) **korkut, îman edenlere Rableri indinde kendileri için muhakkak bir kademi sıdk[3] olduğunu müjdele» diye içlerinden bir ere** (peyğambere) **etdiğimiz vahy insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler: «Bu, şeksiz, şübhesiz ve apaçık bir sihirbazdır» dedi** (ler)?

[1] Mekke-i mükerreme de nâzil olmuşdur. «109» âyetdir. Ba'zılarına göre «94, 95» inci, ba'zılarına göre «94, 95, 96» ncı, kimine göre de yalnız «40» ıncı âyetleri «Medîne» de nâzil olmuşdur «Celâleyn».

[2] Bakınız: «El-bakare», âyet: 1 - not 2.

[3] «Kademi sıdk»: «Katâde, Hasanı Basrî, Zeyd bin Eslem) hazretlerine göre (Muhammed) sallellâhü aleyhi ve sellemdir ki o, ümmetine şefâat buyuracakdır. (Ebû Saîd-i Hudrî) radıyallâhü anhe göre peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemin şefâatidir. O, Rabbimiz katında en saadık şefâatcidir. (Sehl bin Abdullah-ı Tüsterî), «Cenâb-ı Hakkın resûli kerîmine (ezelde) tevdî' buyurduğu rahmet-i sâbıkadır», (Muhammed bin Aliyy-i Tirmizî) de: «Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellemdir ki Sadıkların, sıddıykların rehberi, itâat olunan bir şefâatci, talebi red olunmayan (yegâne) peyğamberdir» demişlerdi «Şifâyi şerîf». Kademi sıdk, mü'minlerin önden gönderdikleri ameller mukaabilinde ihsân olunacak güzel ecirdir - İbni Abbas, Celâleyn». «Kademi sıdk, levh-ı mahfuzda mü'minler için sebketmiş olan seâdetdir - İbni Abbas». Luğatda «Ayak» demek olan «Kadem» lâfzının bu ma'nâlara ıtlaakı koşmanın ve bunda kazanmanın ancak ayakla hasıl olduğundandır. Müsebbebe sebebin adı verilmişdir. Nitekim «Ni'met» e de, el ile verildiği için, «Yed» denilmişdir - Râzî». (İbn-ül Enbârî), «Salli lizil' arşi vettehız kademen yüncîke yevmel ısâri vezzelelî» beytinde «Kadem» lâfzını «Rehber, önder, şefaatci» ma'nâlarında kullanmışdır. Nitekim dilimizde de «Ön ayak» ta'bîri müsta'meldir.

3 — Şübhesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde[4] **yaratan, sonra** (emri) **arş üzerinde hukümran olan** (her) **işi** (yerli yerinde) **tedbîr** (ve idâre) **edegelendir.** (Onun indinde) **hiç bir kimse şefâatcı olamaz. Meğer ki kendisinin izninden sonra ola**[5]**. İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur** (Başkası değil). **O halde** (birliğini tanıyarak) **Ona kulluk edin.** (Bunca delillere rağmen) **artık iyice düşünüb ibret almaz mısınız?**

4 — Hepimizin dönüşü ancak Onadır. Allah (bunu size) **bir gerçek olarak va'd etmişdir. Halkı ibtidâ dirilten, sonra îman edib de iyi iyi amel** (ve hareket) **de bulunanlara adâletiyle mükâfat etmek için** (yine kendisine) **geri çevirecek olan şübhesiz ki Odur. Kâfirler için ise, küfürlerinde ayak dayar olmaları yüzünden, kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azâb vardır.**

5 — Güneşi ziya (lı), **ayı nur** (lu) **yapan, yılların sayısını ve hesâbını bilmeniz için ona** (ayın seyr-ü hareketine muhtelif) **menziller tâ'yin eden Odur. Allah, bunları** (boş yere değil) **sâbit bir gerçek** (bir vaakıa, bir fâide) **olarak yaratmışdır. O, bilecek bir kavm için âyetlerini birer birer açıklar.**

6 — Gece ile gündüzün birbiri ardınca (artarak, eksilerek) **gelmesinde göklerde ve yerde Allâhın yaratdığı şeylerde** (bütün kâinatda, kötülükden)[6] **sakın** (ıb inan) **acak bir kavm için, elbet nice âyetler** (ibretler) **vardır.**

7, 8 — (Öldükden sonra dirilib) **bize kavuşacağını ummayan,** (âhirete inanmayarak sâdece) **dünyâ hayaatına raazî olan ve onunla sükûn** (ve istirahat) **e dalan kimselerle** (varlığımıza, birliğimize ve kemâl-i kudretimize delâlet eden) **bunca âyetlerimizden gaafil olanlar** (yok mu?) **işte onların, irtikâb etmekde oldukları** (şirk ve mâ'siyetler) **yüzünden varacakları yer, ateşdir.**

9 — (Fakat) **îman edib de güzel güzel amel** (ve hareket) **lerde bulunanlar** (a gelince:) **Onların Rabbi, îmanları sebebiyle, kendilerini altlarından ırmaklar akan o ni'met dolu cennetlerdeki** (seâdetlere) **erdirir.**

10 — Bunların oradaki düâları «Yâ Allah, seni tesbîh ve tenzîh ederiz» (sözüdür). **Orada** (aralarında) **ki tahıyyetleri** (sağlık temennîleri, iltifatları) **selâmdır. Düâlarının sonu da «Elhamdü lillâhi rabbil aalemîn = Hamd olsun kâinatın Rabbi olan Allâha»** (demekdir) [**].

---

[4] Bakınız: «El-a'raf», âyet: 54 - not: 29, 30.

[5] Burada putlarına şefâatcı gözüyle bakanları red vardır «Haazin».

[6] Göklerde yaratdığı meleklerde, güneşde, ayda, yıldızlarda ve sâirede, yerde yaratdığı hayvaanâtda, dağlarda, denizlerde, ırmaklarda, ağaçlarda ve sâirede, «Celâleyn».

[**] Bakınız: «Ennisâ'» sûresi, âyet: 86.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ۝ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ۝

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ۝ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ۝

11 — Eğer Allah, insanlara hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de alel'acele verseydi elbette onlara ecelleri hükmedilir, (hepsi helâk olub gider) **di. Işte biz, bize kavuşmayı ummayanları böyle azgınlıkları içinde serseri serserî dolaşmalarına meydan veriyoruz[7].**

12 — Insana[8] sıkıntı dokunduğu zaman yanı üstü, yahud otururken veya ayakda iken (her haalinde, o sıkıntının giderilmesi için) **bize düâ eder. Fakat biz onun sıkıntısını açıp giderdik mi, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıya bizi çağırmamış gibi** (yine eski yoluna döner) **gider. İşte haddi aşanların yapar oldukları ameller[9] böyle süslenmiş** (kendilerine hoş gösterilmiş) **dir.**

---

[7] Kâfirlerden kimi «Yâ Allah, eğer bu Kur'an Senin ındinden gelen bir Hak ise üstümüze taş yağdır» diye kendi aleyhlerinde beddüâ etmişlerdi. («El-enfal» sûresi, âyet: 32). Âyet bunun üzerine nâzil olmuşdur «Celâleyn, Haazin».

[8] Burada «insan» dan maksad kâfirdir «Celâleyn».

[9] Musîbet zamânında düâ etmek, o geçince şükrü bırakmak gibi hareketleri «Haazin».

13 — Andolsun ki (ey Mekkeliler) **sizden evvelki devirler** (de geçmiş ümmetler) **i — peyğamberleri kendilerine apaçık delîller** (ve mu'cizeler) **getirdikleri halde** (onları yalana çıkarmak, hakka karşı dâimâ kuvvet isti'mâl etmek suretiyle) **zulm etdikleri, îmana gelmeyecekleri** (sâbit olduğu) **için —**[10] **helâk etmişizdir. Işte günâhkârlar gürûhunu biz böyle cezâlandırırız.**

14 — (Onlardan) **sonra, arkalarından sizi yer yüzünde halîfeler**[11] **yapdık, bakalım nasıl hareket edeceksiniz diye.**

15 — Âyetlerimiz onlara, apaçık delîller (i muhtevî) **olarak, okunduğu zaman** (öldükden sonra) **bize kavuşmayı ummayan onlar** (o müşrikler): **«Ya** (bize) **bundan başka bir Kur'an getir, yahud onu değişdirl» dedi** (ler)[12]. **Deki: «Onu kendiliğimden değişdirmem benim için olmayacak şeydir. Ben, vahy olunagelenden başkasına tâbi' olmam. Eğer Rabbime ısyan edersem şübhesiz büyük günün azâbından korkarım».**

16 — De ki: «Eğer Allah dileseydi (bana bu Kur'anı indirmezdi. Ben de) **onu size okumazdım.** (Allah) **onu** (benim lisânımla) **size bildirmezdi de. Ben ondan** (o Kur'andan) **evvel** (bu güne kadar) **içinizde bir ömür durmuşum** (yaşamışım) **dır**[13]. **Siz haalâ aklınızı kullanmaz mısınız»?**

17 — Öyle ya, Allâha karşı (kendiliğinden) **yalan uydurandan, yahud Onun âyetlerini yalan sayandan daha zaalim kimdir? Şu muhakkak ki günâhkârlar aslâ onmaz** (lar).

18 — Onlar Allâhı bırakıb, kendilerine ne bir zarar, kendilerine ne bir fâide veremeyecek olan şeylere taparlar. Bir de: «bunlar (bu putlar) **Allah yanında bizim şefâatcılarımızdır» derler. De ki: «Siz, Allâha göklerde ve yerde bilmeyeceği bir şey mi haber veriyorsunuz»? Haaşâ, O, eş tutmakda oldukları her şeyden çok uzakdır, çok yücedir.**

---

[10] Bu âyetdeki « لما » ta'lîliyyedir.

[11] Onların yerine geçen insanlar.

[12] Bu teklîfi yapanlar azılı müşriklerdi. Dediler ki: «Eğer sana îman etmemizi istiyorsan içinde «Lât, Uzzâ» ve «Menât» adlarındaki putlarımızın terkine âid bir hukûm bulunmayan başka bir Kur'an getir, eğer Allah sana öyle bir Kur'an indirmezse bâri kendin uydur, yahud elindeki Kur'anda haramı halâl, halâli haram yapmak, azâb âyetlerini rahmete çevirmek suretiyle ta'dîlât yap»! «Râzî, Haazin».

[13] Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem, kendisine Kur'an vahy olunmazdan evvel aralarında tam «40» yıl kalmışdır. Bütün halleri onlarca ma'lûmdur. O, bir «ümmî» idi, kimseden bir şey okumamışdı. Fakat kırk yıl sonra ona taraf-ı ilâhîden geçmiş ümmetlerin ahvalini bildiren, en nefîs ılimleri ihtiva eden, âdâb ve ahlâkı öğreten, fesaahat ve belâğatı bütün hutabâyî, büleğaayi âciz bırakan âyetler vahy olunmıya başladı. Akl-ı selîme mâlik olan herkes bilir ki bu, vahyden başka bir suretle tahsîl edilemez «Râzi, Haazin».

19 — İnsanlar bir tek ümmetden başka (bir şey) **değildi. Sonra ihtilâfa düşdüler**[14]**. Eğer Rabbinden bir söz** (ezelî bir takdîr) **geçmiş olmasaydı hakkında ihtilâf edegeldikleri şeylere dâir aralarında** (şimdiye kadar) **muhakkak hüküm verilmiş, bitmişdi bile**[15]**..**

20 — (Müşrikler) **«Ona** (peyğambere) **Rabbinden** (Kur'andan başka) **bir** (azâb) **mu'cize** (si) **indirilse ya» derler**[16]**. De ki «Ğayb ancak Allâhındır. Bekleyin. Hakıykat, ben de sizinle berâber bekleyenlerdenim».**

21 — İnsanlara, kendilerine dokunan (kıtlık ve hastalık gibi) **sıkıntı** (lar) **dan sonra, bir rahmet** (bir bolluk, bir sıhhat zevkini) **tatdırdığımız zaman bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların yine kötü bir fikri vardır**[17]**. De ki: «Allâhın** (o kötü fikirlerine karşı olan) **mukaabelesi, ıkaabı daha çabukdur. Elçilerimiz**[18] **sizin beslemekde olduğunuz o kötü fikirleri şübhesiz yazıyorlar.**

22 — O, sizi karada ve denizde gezdiren, (sebeblerini ıhzaar eden)**dir. Hattâ siz gemilerde bulunduğunuz, onlar, bunları güzel bir hava ile akar gibi götürdükleri,** (yolcular da) **bununla sevindikleri zaman ona şiddetli bir fırtına gelib çatar.** (Denizin) **her yer** (in) **den kendilerine dalgalar hücum eder. Sanırlar ki onlar çepçevre kuşatılmışlardır.** (Halâsa bir zerre imkân yokdur. İşte bu sırada) **onlar Allâhın dîninde halis ve samîmî kimseler olarak Ona düâ ederler: «Andolsun,** (derler), **eğer bizi bundan kurtarırsan şeksiz, şübhesiz şükredenlerden olacağız».**

23 — Fakat (Allah) **onları selâmete erdirince bakarsın ki yer** (yüzün) **de yine haksız yere taşkınlıklarda bulunuyorlar! Ey insanlar, sizin taşkınlığınız ancak kendinize karşıdır.** (Kendi aleyhinizedir. Bu da) **dünyâ hayaatının** (o fânî) **menfaatı gibi** (süreksiz) **dir. Nihâyet dönüşünüz ancak bizedir. O vakıt neler yapıyor olduğunuzu size biz haber vereceğiz!**

---

[14] Evvelce hepsi hak dini üzere iken bil'âhare mü'min ve kâfir olarak ikiye ayrıldılar.

[15] Ya'ni derhal azâb iner, tekzibcilerin ukubeti ta'cîl edilirdi «Haazin».

[16] İstedikleri bu mu'cize «7» nci notda geçdiği üzere kendilerini ihlâk edecek bir azâb idi.

[17] Âyet-i kerîmedeki «Nâs» den murad Mekkelilerdir. «Rahmet» den murad bolluk ve ni'met, «Darra'» dan maksad da şiddet, belâ, geçim darlığıdır. Cenâb-ı Hak Mekkelilerden «7» yıl yağmuru habsetmişdi. Bu yüzden müdhiş bir kıtlık devam etmiş, insan ve hayvanlardan nice telefat vuku' bulmuştu. Nihâyet Allah Teaalâ bol yağmur verince memleketler refâha kavuşmuş, insanların yüzü gülmüşdü. Fakat Mekke müşrikleri, bu rahmet-i ilâhiyyeyi inkâr etmişler, o yağmuru ve o bolluğu yıldızların ve putların lutfünden bilmişler, yine âyetlerle eğlenmiye, onları yalan saymıya başlamışlardı «Râzî - Haazin».

[18] «Hafaza» melekleri «Haazin».

سورة يونس

وإذا أذقنا الناس رحمة من بعد ضراء مستهم إذا لهم
مكر في آياتنا قل الله أسرع مكرا إن رسلنا يكتبون
ما تمكرون ۝ هو الذي يسيركم في البر والبحر حتى إذا كنتم
في الفلك وجرين بهم بريح طيبة وفرحوا بها جاءتها ريح
عاصف وجاءهم الموج من كل مكان وظنوا أنهم أحيط بهم
دعوا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكونن
من الشاكرين ۝ فلما أنجاهم إذا هم يبغون في الأرض بغير الحق
يا أيها الناس إنما بغيكم على أنفسكم متاع الحياة الدنيا
ثم إلينا مرجعكم فننبئكم بما كنتم تعملون ۝ إنما مثل
الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات
الأرض مما يأكل الناس والأنعام حتى إذا أخذت الأرض
زخرفها وازينت وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا
ليلا أو نهارا فجعلناها حصيدا كأن لم تغن بالأمس
كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون ۝ والله يدعوا
إلى دار السلام ويهدي من يشاء إلى صراط مستقيم ۝

الجزء الحادي عشر

للذين أحسنوا الحسنى وزيادة ولا يرهق وجوههم قتر
ولا ذلة أولئك أصحاب الجنة هم فيها خالدون ۝ والذين
كسبوا السيئات جزاء سيئة بمثلها وترهقهم ذلة ما لهم
من الله من عاصم كأنما أغشيت وجوههم قطعا من الليل
مظلما أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون ۝ ويوم
نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا مكانكم أنتم
وشركاؤكم فزيلنا بينهم وقال شركاؤهم ما كنتم إيانا
تعبدون ۝ فكفى بالله شهيدا بيننا وبينكم إن كنا عن عبادتكم
لغافلين ۝ هنالك تبلوا كل نفس ما أسلفت وردوا إلى
الله مولاهم الحق وضل عنهم ما كانوا يفترون ۝
قل من يرزقكم من السماء والأرض أمن يملك السمع والأبصار
ومن يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي ومن يدبر الأمر
فسيقولون الله فقل أفلا تتقون ۝ فذلكم الله ربكم الحق
فماذا بعد الحق إلا الضلال فأنى تصرفون ۝ كذلك
حقت كلمت ربك على الذين فسقوا أنهم لا يؤمنون ۝

24 — Dünyâ yaşayışının haali gökden indirdiğimiz bir su gibidir ki onunla yer yüzünün - gerek insanların, gerek davarların yiyeceği - nebat(lar) ı (ağ gibi birbirine örülüb) **karışmışdır. Tam yer, zînet ve ihtişâmını takınıb süslendiği, saahibleri de ona** (biçmiye, yemişlerini, mahsullerini toplamıya) **herhalde kaadir olduklarını sandıkları bir sırada geceleyin veyâ gündüzün ona emrimiz** (don gibi, kasırğa gibi, sel gibi bir âfetimiz) **gelivermişdir ki sanki dün de yerinde yokmuş gibi onu ta kökünden koparılıb biçilmiş bir haale getirmişizdir. Işte biz iyi düşünecek bir kavm için âyetleri böyle açıklarız.**

25 — Allah selâm evine (cennete) **çağırır ve O, kimi dilerse onu doğru yola iletir.**

26 — Iyi iş, güzel amel yapanlara («ihsân» mertebesine erenlere) **daha güzel iyilik, bir de ziyâde vardır**[19]**. Onların yüzlerine ne bir toz** (ka-

[19] Âyet-i kerîmedeki «Ihsan» ile «Hasen = güzel» in müennesi olan «Husnâ» ya

ralık)[20] bulaşır, ne de bir horluk kaplar. Onlar cennetin yârânıdırlar ki kendileri onun için ebedî kalıcıdırlar[21].

---

ve «Ziyâde» ye muhtelif ma'nâlar verilmişdir. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre «İhsân», kelime-i tevhiddir. (Esamm) a göre teklîfat-ı ilâhiyyeyi hakkıyle edâ ve menhiyyatdan kemâliyle ictinâb etmekdir. Çünkü yüksek dereceler ancak taat ehline haasdır. «Husnâ» yine (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya nazaran «Cennet», «Ziyâde» de cemal-i ilâhîye nazardır. Bu, ashaab-ı kiramdan (Ebu Bekir-is Sıddıyk, Huzeyfe, Ebû Mus-el Eş'arî, Ubâde bin Saamit) radiyallâhü anhümün de dâhil bulunduğu bir cemâatin ve Hasanı Basrî, İkrime, Dahhâk, Mukaatil, Süddî) gibi zevâtın da kavilleridir. (İmam Müslim) dahi (Suheyb) radıyallâhü anhden şu meâldeki hadîsi rivayet etmişdir: (Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: Ehl-i cennet cennete girdiği zaman Cenâb-ı Hak «Daha bir şey istiyor musunuz ki artırayım» diyecek, onlar da «Yüzlerimizi ağartıb bizi cennete koymadın mı, bizi ateşden kurtarmadın mı?» cevabını verecekler. Derhal perde kaldırılacak, artık onlara Rablerine bakmakdan daha sevgili bir şey verilmiş olmayacak). Bir rivâyetde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellemin bu âyeti de okuduğu zikr olunmuşdur «Beyzâvî - Şeyhzâde - Haazin». Bir hadîs meâli: «İhsân, Cenâb-ı Hakka Onu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Sen Onu görmesen de O seni görür (Buharî, Müslim, Ahmed, İbni Mace: Ebû Hüreyre - Neseî: Ebû Hüreyre, Ebû Zer - Müslim, Neseî, Ebu Dâvud, Beyhakıy: Umer radıyallâhü anhüm)».

[20] «İbni Abbas» radıyallâhü anhümâya göre.

[21] «Hüccet-üllâh-il baliğa» müellifi (Şah Veliyyullah-i Dehlevî) «Haşir vak'alarının iç yüzlerinden bir parça» başlıklı «4» üncü bâbının nihâyetinde der ki: «... Bunun, bu gibi ni'metlerin sonunda aalemlerin Rabbi (olan Allah teaalânın cemâli) görülecek, ondan sonra da « كثيب = Kesîb» adındaki cennetde ilâhî tecellîlerin sultaanı zuhûra gelecek. Fakat ben, Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme uyarak onun hakkında bir şey söylemeyeceğim». «Kesîb» lûğatde kum yığınından olan tepeye denir. Masdarı «Yığmak, toplamak» ma'nâsına gelen « كثب = Kesb» dir. Bir de «Keseb» vardır ki «Yakınlık» demekdir. Buna göre «Kesîb» e «Yakın» da denilebilir. Bu yakınlık maddî değil, ma'nevîdir. Musannıfın bahsetdiği «Kesîb cenneti» hakkında hadîs kitablarında muhtelif rivâyetler vardır. Fakat bunlarda za'f görenler de olmuş. (İmamı Şafiî) nin «Müsned» inde, (Taberânî) nin «Evsat» ında, (İbni Merdeveyh) in «Tefsîr» inde, (Ebû Bekr bin ebî Şeybe) nin «Cum'anın fazîleti» babında, (Ebülleys-i Semerkandî) nin «Tenbîh-ül ğaafilîn» inde, (Ğazâlî) nin «İhyâ-ül ulûm) unda ve şerhinde, ba'zı lâfız farklariyle, (Enes bin Mâlik) radıyallâhü anhden tahrîc edilen uzun bir hadîsin şu parçasını meâlen naklediyoruz: (Cebraîl aleyhisselâm şöyle dedi:) «Biz cum'a gününe Mezîd günü deriz.» (Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem) sordu: «Bu, niçin?» Cebrâil aleyhisselâm cevab verdi: «Zîra Rabbin cennetde beyaz miskden bir vâdî (bir «Kesîb») yapdı. Cum'a günü olunca ıliyyînden kürsüsüne iner, kürsü cevherle taçlanmış altın minberlerle bezenir. Sonra peyğamberler gelirler, üzerlerine otururlar. Ğurfelerde (cennet köşklerinde) bulunanlar inerler, onlar da kesîbin üstüne konarlar. Sonra Allah Tealâ onlara tecellî buyurur. Sonra da der ki: — İsteyin, vereyim. El birlik) Onun rızaasını isterler. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendilerini şâhid getirerek onlardan raazî olduğunu söyler. Derken onlara göz görmedik, kulak işitmedik, insan kalbine gelmedik (hakıykatler) açılır».

Bu hadîse sufiyye çok ehemmiyyet verirler. Büyük muhaddis ve suufî olan musannıf da onu kabul etmişdir. Bu âyetdeki «Husnâ» yı «Cennet», «Ziyâde» yi de «Hakkın cemalini görmek» diye tefsîr etmişlerdir. Cum'a gününe «Mezîd günü» denmesi de bundandır «Hüccetullah-il Bâliğa» tercemesi ve şerhi».

27 — Kötülükler kazanmış olanlar (a gelince: Onların) **bir kötülüğü-**(nü) **n cezâsı bir misliyledir**[22]. **Kendilerini bir horlukdur kaplayacak. Onları Allahdan hiç bir kurtarıcı da yokdur. Sanki yüzleri karanlık geceden bir parçaya bürünmüşdür onların. Işte bunlar da ateşin yârânıdırlar ki kendileri onun için ebedî kalıcıdırlar.**

28 — O gün[23] **onların hepsini**[24] **bir araya**[25] **toplayacağız. Sonra o** (Allâha) **eş tutanlara: «Siz de, ortaklarınız** (olan putlar) **da, diyeceğiz, durun yerinizde». Artık onları birbirinden tamâmen ayırmışızdır**[26]. **Ortakları öyle dedi** (diyecek)[27]: **«Siz** (dünyâda) **bize tapmıyordunuz».**

29 — «Bizimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. Biz sizin tapmanızdan şübhesiz ki gaafildik (habersizdik)**».**

30 — Orada herkes evvelden ne gönderdiyse onun imtihaanını verecek. (Artık) **hepsi hakıykî mevlâları olan Allâha** (Allâhın cezâsına) **döndürülmüşlerdir.** (Kendi hayâllerinden) **uydurmakda oldukları şeyler** (baatıl Tanrılar) **da onlardan ayrılıb ve gaaib olub gitmişdir.**

31 — (Habibim) **de ki: «Size gökden ve yerden rızık veren kim? O kulaklara ve gözlere** (onların hilkat ve hizmetlerine) **mâlik** (ve haakim) **olan kim? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor?** (Hülâsa) **işi** (kâinatın ve hilkatin bütün umurunu) **kim tedbîr** (ve idâre) **ediyor»? Derhal diyecekler ki: «Allah». De ki: «O halde** (onun ıkaabından) **sakınmaz mısınız?**

32 — Işte bu (nları yapan) **sizin gerçek Rabbiniz olan Allahdır. Artık hakdan** (ayrıldıkdan) **sonra sapıklıkdan başka ne kalır O halde nasıl olub da** (bunca bürhanlara rağmen îmandan) **döndürülüyorsunuz?**[28]

---

[22] «Hasenât» ın (iyi işlerin, iyi amellerin) sevabı bire on, bire yedi yüz ve daha fazlaya kadardır ki bu, Allâhın fazl-u kereminin netîcesidir. «Seyyiât» ın (kötü işlerin, kötü amellerin) cezâsı ise yalnız bire karşı birdir ve bu da Allâhın bir adlidir «Haazin».

[23] Haşir günü.

[24] Hasenât saahiblerini de, seyyiât saahiblerini de «Beyzâvî».

[25] «Haşr» her cânibden, her bucakdan muayyen bir yere getirib toplamak demekdir. «Haazîn».

[26] Âyet-i kerîmedeki « زيلنا » lâfzı teksîr içindir «Şeyhzâde».

[27] İstikbâl sığasından mazî sığasına intikal buyurulması bunların ınd-i ilâhîdeki tehakkukundandır «Şeyhzâde».

[28] Tevhîdin dört mertebesi vardır: 1) Kendi kendine mutlak varlığı)vacib-ül vücudluğu). Allâha hasr ile Ondan başkasına bu vasfı vermemek, 2) Arşın, göklerin, yerin, bütün varlıkların yaratıcısının ancak Allah olduğuna inanmak, 3) Göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şey'in Allah tarafından tedbîr edilmekde olduğuna, 4) İbâdete Ondan başka kimsenin müstehık bulunmadığına îman etmek, İlâhî kitablar ilk iki mertebeden

33 — (Onlar îmandan nice döndürüldülerse hakdan) **çık** (ıb sap) **mış olanlara karşı Rabbinin** (ezeldeki) **şu sözü de öylece sâbit olmuşdur: «Hakıykat onlar îman etmezler».**

---

bahs etmemişlerdir. Çünkü bunlarda ne Arab müşriklerinin, ne Yahudîlerin, ne Hıristiyanların hiç bir ihtilâfı yokdur. (Hepsi buna inanmışlardır). Nitekim Kur'ân-ı kerîm de bunların onlarca teslîm edilmiş bedîhi mukaddimelerden olduğunu açıkca söyler. (Bu âyetle «El-ankebut» sûresinin 61, 63 ve «Lukman» sûresinin 25 inci âyetleri de bu kabîldendir). 3 üncü ve 4 üncü mertebe birbirine örülmüşdür, ayrılmazlar. Çünkü aralarında tabiî bir bağ vardır. İşte insanlar bunlar hakkında ihtilâfa düşdüler. En mühimleri şu üç fırkadan ibâretdi: 1) Yıldıza tapanlar, 2) Müşrikler, 3) Nasrâniler (Hıristiyanlar). Birinciler yıldızların ibâdet edilmiye hakkı olduğunu, bu ibâdetin dünyâda fâide vereceğini söylerler. Onlara göre hacetleri yıldızlara arzetmek de bir hakdır. Dediler ki: Biz günlük haadiselerde, insanın bahtlı, bahtsız olmasında, sağlığında ve hastalığında yıldızların büyük te'sîri olduğunu gerçekden öğrendik. Yıldızların mücerred, akıllı ruhları vardır ki kendilerini harekete sevkeden onlardır. Onlar kendilerine tapanlardan elbette gaafil değildirler. İkincileri (Müşrikler) büyük işlerin ve hakkın kat'î suretde uhdesine alıb, başkasının ihtiyârına terketmediği, onları âciz bırakdığı işlerin tedbîri hususunda müslümanlarla bir kanâatde bulunurlar. Fakat diğer noktalarda ayrılırlar. Onlar kendilerinden önceki saalih insanların Allâha ibâdet etdiklerini, Hakka yaklaşdıklarını, Allahın onlara da Tanrılık verdiğini, binâen'aleyh onların Hakkın diğer yaratdıkları tarafından tapılmıya müstehık olduklarını, Hakka edilen ibâdetin o zâtlere tapma ile birlikte olmadıkça kabul edilmeyeceğini söylerler. Şunu da öne sürerler: «Allah o kadar yücedir ki Ona ibâdet kendisine yaklaşdıramaz. Bil'akis Hakka yaklaşmak için behemehal o saalihlere tapmalıdır. Onlar işidirler, görürler, kendilerine tapanlara şefâat ederler, onların işlerini tedbîr ve idâre ederler». İşte bu suretle onlar saalihlerin adlarına taşlar yontdular, o taşları kıble edindiler. Ondan sonra gelenler ise putlarla putların suretlendikleri saalihleri iyice bilib ayıramadıkları için onları öylece taş ve put olmak üzere Tanrı sandılar. Bundan dolayıdır ki Allah onlara gâh hüküm ve mülkün ancak kendisine âid olduğunu, gâh tapdıkları o şeylerin cansız cisimlerden başka bir şey bulunmadığını tenbîh etdi, «Onların yürür ayakları mı var? Ya tutar elleri mi, ya görür gözleri mi, yahud işidir kulakları mı var ki?» buyurdu. (Bakınız: «Âl-i Imran» sûresi, âyet: 189 - «El-a'raf» sûresi, âyet: 191 : 195 - «El-isrâ» sûresi, âyet: 111). Üçüncüleri (Nesaaraa) da Mesîh (İsâ) aleybisselâmın Allâha yakın ve halkdan yüce olduğunu, o halde onun kul diye adlanıb da kendinden başkasıyle berâber tutulmasının lâyık olmayacağını, çünkü bunun ona karşılık edebsizlik ve Allâha olan yakınlığını bir ihmâl teşkil edeceğini söylediler. Sonra kimi onu bu hususiyyetiyle ta'bir ederken «İbnullah = Allâhın oğlu» demiye sapdı, kimi de ona «Tanrı» adını verdi... «Hüccet-üllâh-il Bâliğa tercemesi ve şerhi» telhıysen.

Ba'zı kavmler (Keldânîler, Finikeliler, Mısırlılar, Sabiîler...) güneşi «İlâh», ayı «İlâhe = Dişi Tanrı», seyyâreleri de onların âilesi sandılar. Câhiliyyet devrindeki «Abd-üş şems Â Güneş kulu» gibi adlar bundandır. Moğollarda «Tanğ» kelimesi hem gök, hem ilâh demekdir. Ba'zı kavmler de ilâhlığı güneşin kendisinden ayırıb ona «En büyük Tanrının makaamı» gözüyle bakdılar. Kendilerinde göklere âid fikirler tekâmül etmiş olan kavmler sayısı belli olmayan nice ilâhları, ilâheleri, göklerin tabakaları içine yerleşdirmişler, bu gök sâkinleriyle yer sâkinleri arasında sıkı münâsebetler bulunduğuna inanmışlardır.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ۝ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدَى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ۝ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ۝ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ۝ وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۝ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ۝

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ۝ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۝ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ ۝ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ۝ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ۝ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ آلْآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ۝ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ۝ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ۝

34 — (Habîbim) **de ki:** «(Tanrı edindiğiniz) **ortaklarınızın içinden ilkin yaratıb da** (öldükden) **sonra** (yine) **onu** (dirilterek evvelki hey'etiyle) **iâde edecek kimdir»? De ki: «İlkin yaratıb sonra** (diriltecek ve) **onu iade edecek olan Allahdır. Öyle ise** (doğru yoldan) **nasıl döndürülüyorsunuz»?**

35 — **De ki: «Sizi ortaklarınızın içinden hakkı** (doğru yolu) **gösterecek bir kimse var mıdır»? De: «Hakkı gösterecek ve ona iletecek Allahdır. O halde hakka hidâyet edecek** (Allah) **mı** (kendisine) **uyulmıya daha lâyıkdır, yoksa** (hayat ve) **hidâyet verilmedikce kendi kendine doğ-**

Moğollarda, Okyanus adalarında ilâhlara, ilâhelere «Gök sâkinleri» denilirdi. Bu akıyde Yunan ve Lâtin mitolojisine de geçdi, «İlâhların ilâhı» (!) (Jüpiter) in çocukları (!) olan ilâh ve ilâhaler gök sâkinleri diye gösterildi. Güneşin ilâh veyâ ilâhın makaamı olması fikri yer yüzünün kudret saahibi ba'zı hükümdarlarına «Güneşin oğlu» ünvanını verdi. Dînler tarihi erbâbından kimi «İbnullah = Allâhın oğlu İsâ» nın «Eb = Baba» ile birlikde göklerde sâkin olduğu i'tikadının Hıristiyanlara girmesini göğe tapmanın bir şekli, bir devamı diye kabul ediyorlar... «Tahlîli ve tenkıydî târih-i İslâm: Müderris Es'ad».

ru yolu bulamayan (o uydurma Tanrılar) **mı?**[29] **Ne oluyor size? Nasıl** (böyle yanlış) **hükmediyorsunuz»?**

36 — Onların çoğu (kupkuru bir) **zandan başkasına tâbi' olmaz. Hakıykatde zan ise hakdan hiç bir şey'in yerini tutmaz**[30]**. Şübhesiz ki Allah, onlar ne işlerlerse kemaliyle bilendir.**

37 — Bu Kur'an Allah (ındır. On) **dan başkasının uydurması değildir. O, ancak kendinden evvelki** (kitab) **ları tasdıyk ve o kitâbı** (Allâhın levh-ı mahfuzda yazdığını) **tafsıyl eder. Onda şübhe edilecek hiçbir şey yokdur. Alemlerin Rabbindendir o.**

38 — Yoksa onu (peyğamber) **kendiliğinden uydurdu mu diyorlar? De ki: «Öyleyse, eğer** (iddianızda) **doğru söyleyiciler iseniz siz de onun benzeri bir sûre** (meydana) **getirin.** (Bu hususda) **Allahdan başka gücünüzün yetdiği** (güvendiğiniz) **kim varsa onları da** (yardıma) **çağırın!**

39 — Hayır, onlar ılmini kavrayamadıkları şey'i yalan saydılar. Kendilerine te'vîli (hakkında bir idrâk) **gelmedi. Onlardan evvelki** (ümmetler) **de** (peyğamberlerini) **böyle tekzib etdiler işte. Bak, o zaalimlerin sonucu nice olmuşdur!**[31]

40 — İçlerinden ona (Kur'ana) **inanan kimseler vardır**[32]**, ona inanmayanlar vardır. Rabbin fesâdcıları çok iyi bilendir.**

41 — Eğer onlar seni yalana çıkarırlar, (ilzâm-ı huccetden sonra da tekzîbde ısraar ederler) **se de ki: «Benim işim bana, sizin işiniz size âiddir**[33]**. Benim yapdığımdan siz uzaksınız, sizin yapmakda olduğunuzdan da ben uzağım».**

---

[29] Ortaklardan maksad kimine göre putlar, heykellerdir ki müşrikler onların gayrin hidâyetiyle doğru yolu gösterdiklerini söylerlerdi. Kimine göre de kâfirlerin reisleridir ki müşrikler onları da Tanrının vekilleri gibi telâkkıy ederlerdi «Haazin».

[30] Âyet-i kerîmedeki «Lâ yuğnî» lâfz-ı celîlinin masdarı olan «İğnâ'», bir şey'e kifayet edib yerini tutmak demekdir. Bunun sülâsîsi olan «ğınâ, mağnâ, ğunye, ğunyan» da öyledir. Arablar «Malehû anhü ğınen» (mağnen, ğunyetün, ğunyânün) derler ki «Onun kifâyeti ve istiğnâsı yokdur. Behemehal ona muhtacdır» ma'nâsınadır. «Kaamûs». Burada «Hak» ılim demekdir «Medârik, Celâleyn». Ilim ve gerçek i'tikaddır «Beyzâvî».

[31] Bunların da öyle olacakdır «Beyzâvî».

[32] İnanır, onun hak olduğunu bilir. Fakat ınâdeder. Yahud ma'nâ, ona inanacak, küfründen dönecekdir «Beyzâvî».

[33] Onlardan ayrıl, uzaklaş. Ma'nâ: «Benim yapdığımın mükâfaatı bana, bak ve baatıl sizin yapdığınızın cezası size âiddir». «Beyzâvî».

42 — Onlardan sana kulak verenler vardır[34]**. Fakat sağırlara sen mi duyuracaksın? Hele akılları da olmazsa!**[35]

43 — İçlerinden sana bakanlar da vardır[36]**. Fakat körlere sen mi doğru yolu göstereceksin? Hele** (kalb gözlerinden de) **görmez olurlarsa!**[37].

44 — Şübhesiz ki Allah insanlara hiç bir şeyle zulmetmez. Lâkin insanlar kendi kendilerine zulmederler.

45 — O gün (kıyâmet günü, Allah) **hepsini bir araya toplayacak. Sanki onlar gündüzün bir sâatinden başka** (bir müddet) **eğlenmemişlerdir**[38]**. Birbirini tanıyacaklardır**[39]**. Allâhın karşılarına çıkacaklarını yalan sayıb da doğru yolu tutmamış bulunanlar muhakkak en büyük zarara uğramışdır.**

46 — Onlara vad' (kendilerini tehdîd) **etdiğimiz** (akıbet) **in bir kısmını eğer sana göstersek de**[40]**, yahud seni** (dünyâdan tamâmen) **alsak da nihâyet onların dönüşü ancak bizedir. Yine Allah, kendilerinin ne yapacaklarına şâhiddir.**

47 — Her ümmetin bir peyğamberi vardır. Resûlleri geldiği zaman aralarında adâletle hükm edilir[41] **ve onlar aslâ haksızlığa uğratılmazlar.**

48 — «Eğer (İddiânızda) **doğrucu iseniz bu va'd** (ve tehdîdin tehakkuku) **ne zaman?** (Söyleyin)**» derler**[42].

49 — De ki: «Ben kendi kendime Allâhın dilediğinden başka ne bir zarar, ne de bir fâide (yapmıya) **muktedir değilim**[43]**. Her ümmetin** (he-

---

[34] Kur'an okuduğun ve şer'î hükümleri öğretdiğin zaman. Fakat aslâ duymayan sağırlar gibi kabul etmezler «Beyzâvî».

[35] Bir sözü dinlemenin hakıykatı ondan maksud ma'nâyı anlamakdır. Âyetde buna işâret vardır «Beyzâvî».

[36] Ya'ni nübüvvetinin delîllerini gözleriyle görenler de var. Böyle iken seni tasdıyk etmezler «Beyzâvî».

[37] Bakmadan maksad ibret almakdır. Bu hususda esas da kalb gözüdür. Onun içindir ki kalb gözü uyanık olan körler, gören ahmakların idrâk edemeyecekleri şeyleri anlarlar «Beyzâvî».

[38] Gördükleri korku ve dehşet yüzünden dünyâda veya kabirde ancak gündüzün bir sâatinde kaldıklarını zannedecekler «Beyzâvî».

[39] Sanki birbirinden pek az bir zaman evvel ayrılmışlar, yekdiğerini unutmamışlardır. Bu, ilk neşirdedir. Sonra ma'ruz kalacakları şiddet sebebiyle tanışma kesilecekdir «Beyzâvî».

[40] «Bedir» de olduğu gibi «Beyzâvî».

[41] Ba'zılarına göre ma'nâ şudur: «Her ümmetin kıyaamet günü mensûb olduğu bir peyğamberi vardır. Mevkıfde onların îmanına, yahud küfrüne şâhidlik etmek için kendilerine geldiği zaman aralarında mü'mini selâmete erdirmek, kâfiri cezâlandırmak üzere adâletle hüküm olunur» «Beyzâvî».

[42] Bu sözü istihzâ tarîkiyle söylerler «Beyzâvî».

[43] Binâen'aleyh size gelecek azâbı ta'cil etmek benim elimde değildir «Beyzâvî».

lâkleri için mukadder) **bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık bir sâat geri de kalamazlar, öne de geçemezler».**

50 — De ki: «Ya Onun (Allâhın) **azâbı geceleyin, yahud gündüzün size gelib çatarsa** (ne yapacaksınız?) **söyleyin bana**[44]**. Günâhkârların ona olan isti'câli** (ne sebeb) **nedir»?**

51 — Bu (azâb) **vaakı' olduktan sonra mı Ona** (Allâha) **îman edeceksiniz?** (O vakıt size:) **«Şimdi mi** (îman ediyorsunuz? denecek), **halbuki siz onun mutlakaa gelmesini isteyib duruyordunuz».**

52 — Sonra, o zulmedenlere «Ebedî azâbı tadın, denilecek, (vaktiyle) **ne kazanıyor idiyseniz ondan başkasıyle mi cezâlandırılacakdınız ya»?.**

53 — «O (azâb) **bir gerçek mi?» diye senden haber isterler. De ki «Evet, Rabbime andederim ki, o elbet ve elbet bir hakıykatdır. Siz** (bundan Allâhı) **âciz bırakıcılar değilsiniz».**

54 — Zulmeden herkes, eğer yerde bulunan (bütün) **eşyâye mâlik olsaydı,** (azâbdan kurtulmak için) **onu behemehal fedâ ederdi. Onlar azâbı görünce peşîmanlıklarını açıklarlar**[45]. (Ne çare ki) **aralarında, kendilerine haksızlık yapılmaksızın, adâletle hüküm olunmuşdur.**

55 — Haberiniz olsun ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi şüphesiz Allâhındır. Haberiniz olsun ki Allâhın va'di şeksiz bir hakdır. Fakat onların çoğu (bunu) **bilmezler.**

56 — O, hem diriltir, hem öldürür. (Hepiniz) **ancak Ona döndürüleceksiniz.**

57 — Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüd, gönüllerde olan (derd)**lere bir şifâ, mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmişdir.**

58 — De ki: «Ancak Allâhın fazl (-u keremi) **ile, rahmetiyle, işte yalınız bunlarla sevinsinler. Bu, onların toplayıb durdukları** (bütün dünyâlıklar) **ından hayırlıdır».**

59 — De ki: «Allâhın size indirib de (kendi kendinize) **ondan** (kimini) **haram,** (kimini) **halâl yapdığınız rızıkdan ne haber? Söyleyin bana?» De ki: «Allah mı size izin verdi de** (öyle yapdınız), **yoksa Allâha iftira mı ediyorsunuz?»**

---

[44] « أرأيتم » lâfz-ı celîli «Ahbirunî = Bana haber verin» demekdir «Beyzâvî».

[45] «Isrâr», «Izhâr = açıklamak» ma'nâsına da gelir «Keşşaf».

ولو أن لكل نفس ظلمت ما في الأرض لافتدت به وأسروا
الندامة لما رأوا العذاب وقضي بينهم بالقسط وهم
لا يظلمون ۝ ألا إن لله ما في السماوات والأرض ألا إن
وعد الله حق ولكن أكثرهم لا يعلمون ۝ هو يحيي ويميت
وإليه ترجعون ۝ يا أيها الناس قد جاءتكم موعظة
من ربكم وشفاء لما في الصدور وهدى ورحمة للمؤمنين
۝ قل بفضل الله وبرحمته فبذلك فليفرحوا هو خير
مما يجمعون ۝ قل أرأيتم ما أنزل الله لكم من رزق
فجعلتم منه حراما وحلالا قل آلله أذن لكم أم على الله
تفترون ۝ وما ظن الذين يفترون على الله الكذب يوم
القيامة إن الله لذو فضل على الناس ولكن أكثرهم
لا يشكرون ۝ وما تكون في شأن وما تتلو منه من قرآن
ولا تعملون من عمل إلا كنا عليكم شهودا إذ تفيضون
فيه وما يعزب عن ربك من مثقال ذرة في الأرض ولا في السماء
ولا أصغر من ذلك ولا أكبر إلا في كتاب مبين ۝

ألا

ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون ۝
الذين آمنوا وكانوا يتقون ۝ لهم البشرى
في الحياة الدنيا وفي الآخرة لا تبديل لكلمات الله
ذلك هو الفوز العظيم ۝ ولا يحزنك قولهم
إن العزة لله جميعا هو السميع العليم ۝ ألا إن لله
من في السماوات ومن في الأرض وما يتبع الذين
يدعون من دون الله شركاء إن يتبعون إلا الظن
وإن هم إلا يخرصون ۝ هو الذي جعل لكم
الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا إن في ذلك
لآيات لقوم يسمعون ۝ قالوا اتخذ الله ولدا
سبحانه هو الغني له ما في السماوات وما في الأرض
إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون
۝ قل إن الذين يفترون على الله الكذب لا يفلحون
۝ متاع في الدنيا ثم إلينا مرجعهم ثم نذيقهم
العذاب الشديد بما كانوا يكفرون ۝

60 — Allâha karşı yalan uydurmakda devam edenlerin kıyâmet günü (hakkındaki) **zanları nedir? Şübhesiz ki Allah insanlara fazl** (-u kerem) **saahibidir. Fakat onların çoğu** (bu ni'mete) **şükretmezler.**

61 — Sen her hangi bir işde bulunmaya dur, onun hakkında Kur'andan bir şey okumayadur ve sizler de hiç bir iş işlemeye durun ki onun içine daldığınız vakit biz başınızda şâhidizdir. Ne yerde, ne gökde zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) **kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de haaric olmamak üzere** (hepsi) **muhakkak apaçık bir kitabda** (yazılı) **dır[46].**

62 — Haberiniz olsun ki Allâhın velî[47] (kul) **ları için hiç bir korku yokdur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.**

63 — Onlar îman edib takvaaya ermiş olanlardır.

[46] Levh-ı mahfuzda «Beyzâvî».
[47] Allâha itaatle, ma'rifetinde istiğraak ile yaklaşan «Beyzâvî - Şeyhzâde».

64 — Dünyâ hayaatında da, âhiretde de onlar için müjde (ler) **vardır**[48]. **Allâhın sözlerinde aslâ değişme** (imkânı) **yokdur. Bu, en büyük seâdetin ta kendisidir.**

65 — (Habîbim) **onların** (müşriklerin) **lâkırdıları**[49] **seni tasaya düşürmesin**[50]. **Çünkü bütün ızzet ve galebe Allâhındır. O,** (hepsini) **hakkıyle işidici, kemâliyle bilicidir.**

66 — Haberiniz olsun ki göklerde kim var, yerde kim varsa (hepsi) **şübhesiz Allâhındır. Allahdan başkasına tapanlar dahi** (hakıykatde) **Allâha katdıkları ortaklara tâbi' olmuyorlar**[51]. **Onlar** (kuru) **zandan başkasına uymuyorlar ve onlar ancak yalandan başkasını söylemiyorlar.**

67 — O, geceyi — içinde sükûn ve istirahât etmeniz için — (karanlık), **gündüzü ise** (çalışıp kazanmanız için) **zıyâdâr olarak yaratandır. Şübhe yok ki bunda kulak verecek bir kavm için ibretler vardır.**

68 — Dediler ki: «Allah kendine evlâd edindi[52]**». Haaşâ, Allah bundan münezzehdir, O, müstağnîdir. Göklerde ne varsa, yerde ne varsa** (hepsi) **Onundur. Nezdinizde buna** (o iddiânıza) **âid hiç bir delîl de yokdur. Siz Allâha karşı bilmeyeceğiniz** (ılim ile isbat edemeyeceğiniz) **bir şey'i mi söylüyorsunuz?**

69 — De ki: «Allâha karşı yalan uyduranlar hiç şübhesiz felâh bulmayacaklardır».

70 — (Onların bu yalanları kendilerine belki) **dünyâda** (cüz'î) **bir fâide** (sağlayabilir). **En son dönüşleri ise ancak bizedir.** (Bundan) **sonra da küfr** (-ü inkâr) **da ısraar etmekde olduklarına mukaabil onlara çetin âzabı** (mızı) **tatdıracağız.**

71 — Onlara Nuhun kıssasını oku. Hani o, kavmine: «Ey kavmim, demişdi, eğer benim (aranızda) **duruşum, Allâhın âyetleriyle öğüd verişim size ağır geliyorsa** (ne diyeyim), **ben ancak Allâha dayanıb güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıb ne yapacağınızı kararlaş-**

---

[48] Dünya hayaatında müjde, Cenâb-ı Hakkın kitâbında ve resûlünün lisâniyle müttekiylere olan tebşîrleri, onlara gösterdiği salih rü'yalar, onlarda sânih olan mükâşefeler ve hâlet-i nezi'de meleklerin kendilerine verdiği müjdelerdir. Ahiretdeki müjdesi ise meleklerin onlara kavuşarak feyz-u sâedetleri hakkındaki tebşîrleri ve sâiredir «Beyzâvî».

[49] Tekzîbleri, tehdîdleri ve seni öldürmek ve emrini ibtal etmek yolundaki müşâvereleri «Medârik».

[50] Müşriklerin mallarının, evlâdlarının, kölelerinin çokluğuyle iftihar ederlerdi «Haazin».

[51] Onlar putlarına ortak diye ad veriyorlarsa da bu, kendilerinin kuru zannından başka bir şey değildir. Çünkü rübubiyyetde Allâhın şerikî bulunması muhaldir «Medârik».

[52] «Melekler, haaşâ Allâhın kızlarıdır» sözlerine işaretdir «Haazin».

سُورَةُ يُونُسَ

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ
عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ
فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ
اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ۝ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝
فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ
وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
۝ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ
الْمُعْتَدِينَ ۝ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ۝ فَلَمَّا
جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ۝ قَالَ مُوسَى
أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ۝
قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ
لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ۝

الجزء الحادي عشر

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ۝ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ۝ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ
مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ۝ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ
۝ فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ
لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ۝ وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ
فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ۝ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ
تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝ وَنَجِّنَا
بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۝ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ
أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ
فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ
عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ۝

dırın. (O suretde ki) **bil'âhare bu işiniz** (yapacağınız) **size hiç bir tasa** (ve peşimanlık vermiş) **olmasın[53]. Sonra hükmünüzü bana icrâ edin.** (Hattâ) **bana mühlet de vermeyin»!**

72 — «Eğer (benim öğüdlerimden) **yüz çeviriyorsanız ben sizden** (bu hususda zâten) **hiç bir mükâfat istemedim. Benim mükâfatım Allahdan başkasına âid değildir. Ben** (Onun hükmüne boyun eğen, emrine muhaalefet etmeyen, Ondan başkasından hiç bir ümîd beslemeyen) **müslümanlardan olmamla emr olundum».**

73 — Yine onlar kendisini tekzîb etdiler. Biz de hem onu, hem gemide berâberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunları (yer yüzünün) **halîfeler (i) yapdık. Âyetlerimizi yalan sayanları ise** (suda) **boğduk. Bak,** (Allâhın azâbiyle) **korkutul** (ub da doğru yolu tutmay) **anların sonu nice olmuşdur!.**

---

[53] Yahud yapacağınızı açıkça yapın, gizlemeyin «Beyzâvî».

74 — Sonra onun arkasından kendi kavmlerine (bir çok) **peyğamberler gönderdik de bunlar, onlara** (da'valarını isbat eden) **apaçık mu'cizeler getirdiler. Fakat önceden** (hakkı) **yalan say** (mıya alış) **dıkları için,** (kaabil değil) **inanmadılar. İşte haddi aşanların gönülleri üzerine biz böyle mühür basarız!**

75 — Sonra bunların (o peyğamberlerin) **ardından da Musâyı ve Hârunu âyetlerimizle**[54] **Fir'avne ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Fakat** (îmanı) **kibirlerine yediremediler. Onlar böyle günâhkâr bir kavm idiler.**

76 — Tarafımızdan kendilerine hak (mu'cize) **geldiği vakıt: «Her halde bu, apaçık bir sihirdir» dediler**[55]**.**

77 — Musâ: «Śiz, hak için, o size gelince (böyle) **mi söylersiniz? Bu, bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar umduklarına eremezler» dedi.**

78 — Dediler: «Sen atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yoldan) **bizi döndüresin de bu yerde devlet ikinizin** (elinde) **olsun diye mi bize geldiniz? Biz ikinize de inanıcılar değiliz».**

79 — Fir'avn: «Usta bütün sihirbazları bana getirin» dedi.

80 — Nihâyet sihirbazlar geldiği zaman Musâ onlara (ortaya) **ne atacaksanız atın» dedi.**

81 — Vaktâki onlar atdılar. Musâ dedi ki: «Bu sizin (meydana) **getirdiğiniz** (yapdığınız) **şey sihirdir. Allah şübhesiz ki onun boşluğunu, asılsızlığını meydana çıkaracakdır. Allah elbette fesadcıların işini düzenlemez**[56]**.**

82 — Allah, günâhkârların hoşuna gitmese de, hakkın hak olduğunu kelimeleriyle[57] **isbat eder**[58]**.**

83 — Netîcede (ve bidâyetde) **Musâya kavminin bir zürriyyetinden başkası — Fir'avn ile elebaşlarının kendilerine açacağı belâdan korkusuna — îman etmedi. Çünkü Fir'avn o yerde** (Mısırda) **cidden gaalibdi ve cidden aşırı gidenlerdendi**[59]**.**

---

[54] Dokuz nevi' mu'cize ile «Beyzâvî».

[55] Halbuki o mu'cizelerin sihir ile hiç bir alâkası olmadığını bizzât Fir'avnın sihirbazları i'tiraf ve hattâ Musâ aleyhisselâma îman etmişlerdi.

[56] Bu âyet sihirbazlığın, büyücülüğün bir fesadcılıkdan, yaldızcılıkdan ibâret olduğuna, onun asılsız bir şey bulunduğuna delâlet eder «Beyzâvî».

[57] Emirleriyle, hukümleriyle «Beyzâvî».

[58] «Beyzâvî».

[59] Hattâ Tanrılık iddiasına kalkışmış, peyğamberlerin torunlarını kendisine kul edinmişdi «Beyzâvî».

84 — Musâ dedi: «Ey kavmim, eğer siz (gerçekden) **Allâha îman etdiyseniz, Ona** (ihlâs ile) **teslîm olmuş müslümanlar iseniz artık ancak Ona güvenib dayanın».**

85 — Onlar da şöyle dediler: «Biz yalınız Allâha güvenib dayandık. Ey Rabbimiz, bizi o zaalimler gürûhuna bir fitne (mevzuu) **yapma».**

86 — «Ve bizi rahmetinle o kâfirler gürûhundan kurtar».

87 — Musâya ve birâderine: «Mısırda kavminiz için evler hazırlayın[60]. O evlerinizi namazgâh yapın[61]. (Oralarda) **dosdoğru namaz kılın[62].** (Ey Musâ) **mü'minleri** (dünyâda nusret ve âhiretde cennetle) **müjdele» diye vahyetdik.**

88 — Musâ: «Ey Rabbimiz, dedi, hakıykaten Sen Fir'avne ve ileri gelenlerine dünyâ hayaatında zînet (-ü haşmet) **ve** (nice) **mallar verdin, Senin yolundan sapdırsınlar diye mi hey Rabbimiz?! Sen onların mallarını yok et Rabbimiz, kalblerini şiddetle sık ki onlar o çetin azâbı görecekleri zamana kadar îman etmeyeceklerdir».**

89 — (Allah) **dedi ki: «Ikinizin de düâsı kabul olunmuşdur[63]. O halde yine istikaametde** (doğru hareketinizde) **devam edin[64]. Sakın bilmezlerin yoluna uymayın».**

90 — Isrâîl oğullarını denizden (selâmetle) **geçirdik. Hemen Fir'avn, askerleriyle berâber, zulmederek ve saldırarak, arkalarına düşdü. Nihâyet su onu boğmıya başlayınca** (şöyle) **dedi: «Inandım. Hakıykat Isrâîl oğullarının îman etdiğinden başka Tanrı yokmuş. Ben de müslümanlardanım».**

91 — Şimdi mi (îman ediyorsun)**?![65] Halbuki sen bundan evvel** (ömrün boyunca) **isyan etmiş, dâimâ fesadcılardan[66] olmuşdun.**

---

[60] Barınmak, yahud ibâdet etmek için «Beyzâvî».

[61] Ba'zılarına göre ma'nâ şudur: «Kıbleye, ya'ni Kâ'beye müteveccih mescidler yapın». (Musâ) aleyhisselâm Kâ'beye doğru namaz kılardı «Beyzâvî».

[62] Bidâyetde böyle emr edilmesi kâfirlerin galebe edib de kendilerine bu yüzden işkence etmemeleri içindi «Beyzâvî».

[63] Bu düâya (Hârun) aleyhisselâm da «Âmîn» demişdi «Beyzâvî».

[64] Da'vetde, ilzâm-ı huccetde sebat edin, acele etmeyin. Zirâ isteğiniz vaktı gelince olacakdır. Rivâyete göre (Musâ) aleyhisselâm bu düâdan sonra «40» sene daha kavminin arasında kalmış, düâsının icâbeti ondan sonra tehakkuk etmişdir «Beyzâvî, Haazin».

[65] Bu, bir «îman-ı ye's» dir. Makbul değildir «Beyzâvî». (Muhyiddin-i Arabi) hazretlerinin «Fusus» da (Fir'avn) in imânını işrab eden ba'zı beyânâtı vardır. Fakat müşârün'-ileyh o beyânâtı «Fütûhat» ının «62» nci bâbındaki şu sözleriyle tavzıyh ve tashıyh etmekdedir: «Günâhkârlar dört zümredir ve hepsi, bir daha içinden çıkmamak üzere ateşdedir. Onlar (Fir'avn) ve emsâli gibi Allâha karşı kibirlenen, nefsinde Tanrılık iddiâ ve onu Cenâb-ı Hakdan nefy ile: (Ey Cemâat, ben sizin için kendimden başka Tanrı bilmiyo-

سورة يونس

قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما ولا تتبعان سبيل
الذين لا يعلمون ۝ وجاوزنا ببني إسرائيل البحر فأتبعهم
فرعون وجنوده بغيا وعدوا حتى إذا أدركه الغرق قال
آمنت أنه لا إله إلا الذي آمنت به بنو إسرائيل وأنا من
المسلمين ۝ آلآن وقد عصيت قبل وكنت من المفسدين ۝
فاليوم ننجيك ببدنك لتكون لمن خلفك آية وإن كثيرا
من الناس عن آياتنا لغافلون ۝ ولقد بوأنا بني إسرائيل
مبوأ صدق ورزقناهم من الطيبات فما اختلفوا حتى
جاءهم العلم إن ربك يقضي بينهم يوم القيامة فيما كانوا
فيه يختلفون ۝ فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك
فاسأل الذين يقرءون الكتاب من قبلك لقد جاءك
الحق من ربك فلا تكونن من الممترين ۝ ولا تكونن
من الذين كذبوا بآيات الله فتكون من الخاسرين ۝
إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون ۝
ولو جاءتهم كل آية حتى يروا العذاب الأليم ۝

الجزء الحادي عشر

فلولا كانت قرية آمنت فنفعها إيمانها إلا قوم يونس
لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزي في الحياة الدنيا ومتعناهم
إلى حين ۝ ولو شاء ربك لآمن من في الأرض كلهم جميعا
أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين ۝ وما كان
لنفس أن تؤمن إلا بإذن الله ويجعل الرجس على الذين
لا يعقلون ۝ قل انظروا ماذا في السماوات والأرض
وما تغني الآيات والنذر عن قوم لا يؤمنون ۝ فهل
ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من قبلهم قل فانتظروا
إني معكم من المنتظرين ۝ ثم ننجي رسلنا والذين آمنوا
كذلك حقا علينا ننج المؤمنين ۝ قل يا أيها الناس إن كنتم
في شك من ديني فلا أعبد الذين تعبدون من دون
الله ولكن أعبد الله الذي يتوفاكم وأمرت أن أكون
من المؤمنين ۝ وأن أقم وجهك للدين حنيفا ولا تكونن
من المشركين ۝ ولا تدع من دون الله ما لا ينفعك
ولا يضرك فإن فعلت فإنك إذا من الظالمين ۝

92 — Biz de bu gün seni (cansız bir) **beden olarak** (karada yüksek bir yere atıb) **bırakacağız ki arkandan geleceklere bir ıbret olasın.** (Bunanla berâber) **insanlardan bir çoğu bizim âyetlerimizden cidden gaafildirler.**

93 — Andolsun ki biz, Isrâîl oğullarını çok güzel bir yurda yerleşdirmişizdir. Onlara en temiz (ni'met) **lerimizden rızıklar vermişizdir. Fakat kendilerine ılim gelinceye kadar ihtilâfa düşmediler** (de ondan sonra ihtilâfa başladılar)[67]. **Şüphesiz Rabbin, aralarında ihtilâf etmekde oldukları şeyler hakkında kıyaamet günü hükmünü verecekdir.**

---

rum. Ben sizin en yüce Tanrınızım) diyen adamlardır. Nümrud ve diğerleri de böyledir». Yine «Fütuhat» ında müşarün'ileyh şunları ilâve etmişdir: «Bu, benim i'tikaadımdır. Diğer suretle vaaki' beyânâtım ancak bahs ve istikşâf yoluyladır» - «Tahrîr-ül murad - Edirne müftüsü ve Karasi (Balıkesir) merkez nâibi Hacı Mehmed Fevzî efendi - Balıkesir vilâyet matbaası, 1306, sahîfe: 8 - 10, telhıysen». Bakınız: «Hûd», âyet: 98, 99.

[66] Sapıklardan ve sapdırıcılardan olmuşdun «Beyzâvî, Medârik».

[67] Ba'zılarına göre burada bahsedilen Isrâîl oğullarından maksad, zaman-ı seâ-

94 — Eğer sana indirdiğimiz (kıssaların her hangi birin) **den** (bilfarz) **şübhede isen**[68] **senden evvel kitab okuyanlara sor. Andolsun ki hak sana Rabbinden gelmişdir. O halde sakın şübhecilerden olma.**

95 — Sakın Allâhın âyetlerini yalan sayanlardan olma. Sonra maddî ve ma'nevî zarara uğramışlardan olursun.

96, 97 — Uzerlerine Rabbinin kesilmesi hak olmuş bulunanlar[69] (yok mu?) **onlar, velev kendilerine her** (hangi bir) **âyet gelmiş olsun, acıklı bir azâb görecekleri** (zamâ) **na kadar îman etmezler.**

98 — (Azâbımız gelib çatdığı zaman) **îman edib de bu îmanı kendisine fâide vermiş bir memleket** (halkı) **bulunsaydı ya!** (Bu, aslâ vaaki' olmamışdır). **Ancak Yunus'un kavmi müstesnâdır ki bunlar îman edince kendilerinden dünyâ hayaatındaki rüsvaylık azâbını uzaklaşdırıb giderdik ve onları daha bir zamana kadar** (yaşatıb) **fâidelendirdik**[70].

99 — Eğer Rabbin dileseydi yer yüzündeki kimselerin hepsi, topyekûn elbette îman ederdi. Böyle iken sen hepsi mü'min olsunlar diye insanları zorlayıb duracak mısın?

100 — Allâhın izni olmadan hiç bir kimsenin îman etmesi mümkün değildir. O, akılları iyi kullanmazlara murdarlık (azâb) **verir.**

101 — De ki: «Göklerde ve yerde neler var, bakın». (Fakat) **bunca âyetler** (ıbretler) **ve inzârlar îman etmeyecekler gürûhüne fâide vermez.**

102 — Onlar, kendilerinden evvel (gelib) **geçmiş** (kavm) **lerin** (o acıklı) **günleri gibi** (bir gün) **den başkasını mı bekliyorlar?**[71]. **De ki: «Haydi** (o günü) **bekleyin. Şübhesiz ben de sizinle berâber bekleyenlerdenim.»**

---

detde mevcud olan Yahudîlerdir. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre (Kureyza, Nadıyr, Kınkaa' oğulları) dır. Cenâb-ı Hak onları «Medîne» ile «Şam» arasına yerleşdirmiş, kendilerine en güzel rızk ve servetleri vermişdi. Buradaki «İlim» den murad Kur'ânı kerîmdir «Şeyhzâde».

[68] Muhaatab peyğamber sallellâhü aleyhi ve sellem vâsıtasiyle müslümanların her ferdidir «Beyzâvî».

[69] Küfr üzere ölecekleri, ebedî azâbda kalacakları Allah katında sâbit olanlar «Beyzâvî».

[70] Bu kavm azâb emârelerini görür görmez îman etmişler, Cenâb-ı Hakka yalvarmışlar, azâbın tam bir suretde hulûlünü beklememişlerdi «Beyzâvî, Celâleyn». Bakınız: «Es-Saaffaat».

[71] Hayır, o günü bekliyorlar. Allâhın kendilerine bir azâb indirmesini istiyorlar.

وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ
فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا
يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ
وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

سورة هود مكية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ
أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ
ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ
إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ أَلَا إِنَّهُمْ
يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ
ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ
أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِن بَعْدِ
الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ وَلَئِنْ
أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ
أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِم
مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً
ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ
نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ
عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَٰئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ
بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَن
يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ
إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

103 — Nihâyet biz resûllerimizi ve îman edenleri selâmete erdiririz. (Müşriklere azâb çatdığı zaman) **böylece mü'minleri de, üstümüzde bir hak olarak, kurtaracağız.**

104 — De ki: «Ey insanlar, eğer benim dînimden bir şübhede iseniz (iyice bilin ki) **ben Allâhı bırakıb da sizin tapar olduklarınıza tapmam. Ancak sizin canınızı alacak olan Allâha kulluk ederiz. Bana mü'minlerden olmaklığım emredilmişdir».**

105 — Ve: «Yüzünü tevhîd dînine döndür, sakın müşriklerden olma» (denilmişdir).

106 — (Bana:) **«Allâhı bırakıb da sana ne fâide, ne de zarar yapamayacak olan nesnelere tapma. Eğer** (böyle) **yaparsan o takdirde şübhesiz ki sen** (kendine) **yazık etmişlerden olursun** (diye emr edilmişdir).

107 — Eğer Allah sana (her hangi yüzden bir keder,) **bir zarar dokundurursa onu kendinden başka hiç bir açıcı** (giderici) **yokdur. Eğer sana bir hayır da dilerse Onun fuzl** (-u kerem) **ini geri çevirici hiç bir** (kuvvet) **de yokdur. O, bunu kullarından dilediğine erişdirir. O, çok yarlığayıcı çok esirgeyicidir.**

108 — De ki: «Ey insanlar, size Rabbinizden hak[72] gelmişdir. Artık kim hidâyeti kabul ederse o, ancak kendi fâidesi için **hidâyete ermiş, kim de saparsa o da yalınız kendi zararına sapmış olur. Ben sizin başınızda bir bekci de değilim a»!**

109 — (Habîbim) **sana her ne vahy ediliyorsa ona tâbi' ol. Allâh** (ın) **hükm** (ü zuhûr) **edinceye kadar[73] sabr** (-u sebât) **et[74]. O, haakimlerin en hayırlısıdır.**

---

[72] Onun resûlü, yahud Kur'an gelmiş, artık sizin için bir özür kalmamışdır «Beyzâvî».

[73] Nusretle, yahud muhaarebeyi emr etmekle «Beyzâvî».

[74] Onları da'vetde israar et, eziyyetlerine katlan «Beyzâvî».

«11» inci SÛRE

«HÛD» SÛRESİ[1]

1 — Elif, lâm, raa. (Bu) **öyle bir kitabdır ki âyetleri** (en kat'î bürhanlarla) **desteklenmiş, sonra da apaçık bildirilmiş,** (her işi) **hikmetle yapan,** (her şeyden) **kemâliyle haberdâr olan** (Allah) **tarafından** (indirilmişdir).

2 — Tâki Allahdan başkasına ıbâdet etmeyin. Şübhesiz, ben sizi Onun tarafından (eğri yolun âkıbetinden) **korkutan,** (mü'minlere) **müjde veren** (bir peyğamber) **im.**

3 — Ve tâki Rabbinizden mağfiret isteyin, sonra (ıhlâs ile) **ona dönün ki sizi adı konmuş** (ta'yin ve takdîr edilmiş) **bir müddete kadar güzel ni'metleriyle fâidelendirsin, her fazıylet saahibine kendi fazl** (-u kerem) **ini versin**[2]. (Habîbim onlara de ki:) **«Eğer** (îmandan) **yüz çevirirseniz ben sizin başınıza** (gelecek) **büyük bir günün azâbından korkarım».**

4 — Dönüşünüz ancak Allâhadır. O her şey'e hakkıyle kaadirdir.

5 — Haberiniz olsun ki ondan (o peyğamberden düşmanlıklarını) **gizlemeleri için göğüslerini dürüb bükerler.** (Hakkı işitmemek için) **elbiseleriyle örtündükleri zaman da** (hallerine) **dikkat et.** (Halbuki) **Allah Onların gizleyeceklerini de, açığa vuracaklarını da biliyor. Çünkü O, sînelerin ta özünü bilendir**[3].

6 — Yerde yürüyen hiç bir canlı haaric olmamak üzere rızıkları Allâhın üstünedir. Onların duracak yerlerini de, emânet edilen yerlerini de[4] **O bilir.** (Bunların) **hepsi** (ve bütün halleri) **o apaçık kitabdadır**[5].

---

[1] «Mekke» de nâzil olmuşdur. «123» âyetdir. (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâya göre «114» üncü âyet Mekkî değildir. İmam (Katâde) de böyle demişdir. İmam (Mukaatil) e nazaran «12» inci âyet ile «17» inci ve «114» üncü âyetler de Mekkî değildir.

[2] Ya'ni dünyâda iyi hareket edene âhiretde ecr-ü sevâbını versin «Haazin».

[3] «11» inci cüz'ün sonu.

[4] Sulbde, rahimde, yumurtada oluşları hallerini «Medârik».

[5] Levh-ı mahfuzda «Beyzâvî».

7 — **O, hanginizin ameli** (haal-ü hareketi) **daha güzel olduğu** (hususunda) **sizi imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yaratandır.** (Bundan evvel ise) **arşı su üstünde idi**[6]. **And olsun ki «Ölümden sonra muhakkak yine diriltileceksiniz» desen kâfir olanlar mutlakaa «Bu, apaçık bir aldatmadan başka** (bir şey) **değildir» derler.**

8 — **Andolsun ki biz kendilerinden azâbı sayılı bir müddete kadar gecikdirsek mutlakaa diyeceklerdir ki: «Bunu alıkoyan** (sebeb) **de ne»? Haberiniz olsun ki, o bunlara geleceği gün**[7] **kendilerinden döndürülecek değildir. Eğlenceye alageldikleri şey** (azâb) **onları çepçevre kuşatacakdır.**

9 — **İnsana bizden bir rahmet** (ve ni'met) **tatdırıb da sonra bunu kendisinden soyub alıversek, andolsun,** (o anda) **o,** (Allâhın fazlından) **ümidini kesen bir adam,** (evvelki ni'metleri tamâmen unutan) **bir nankördür.**

10 — **Şâyed kendisine dokunan bir derdden sonra ona ni'meti tatdırırsak andolsun diyecek ki: «Benden kötülükler** (bir daha gelmemek üzere) **uzaklaşıb gitdi». Çünkü o** (bu anda) **şımarıkdır,** (halka karşı) **böbürlenendir.**

11 — (Derdlere, sıkıntılara) **göğüs gerib de güzel güzel amel** (ve hareketler) **de bulunanlar böyle değil.** (Günâhlarını) **yarlığamak ve büyük mükâfat işte bunlar, bunlar içindir.**

12 — **Şimdi sen** (müşriklerin belki): **«Ona** (gökden) **bir hazîne indirilseydi, yahud maiyyetinde bir de melek gelseydi ya» demelerinden** (nâşî) **sana vahy olunandan bir kısmını, bu yüzden yüreğin daralarak, hemen terk mi edivereceksin?**[8] **Sen ancak bir nezîrsin** (Allâhın azâbiyle korkutan bir peyğambersin). **Allah ise her şey'e hakkıyle vekîldir**[9].

13 — **Yoksa onu** (Kur'ânı) **kendisi mi uydurdu diyorlar? De ki: «O**

---

[6] Mülk-ü saltanatı, onlardan evvel yaratdığı su üzerinde câri idi. Ya'ni daha evvel suyu yaratmışdı. «Beyzâvî» ye göre bunun ma'nâsı: «Arş suyun sırtında idi» demek değildir. Gökle yerin yaradılışından evvel arş ile bunların arasında sudan başka bir şey yokdu» demekdir. Bundan da istidlâl olunur ki arşdan sonra yaratılan sudur.

[7] «Bedir» günü gibi «Beyzâvî».

[8] Hayır, bu vârid değildir. Çünkü peyğamberler kendilerine vahy olunana hıyanetden ma'sumdurlar.

[9] Ona güvenib dayan. Çünkü O, onların haalini pek iyi biliyor. Sözlerinin ve işlediklerinin cezâsını o verecekdir. Sen bu hususda hiç üzülme «Beyzâvî».

halde haydi siz de onun gibi on sûre getirin[10] **düzme ve uydurma olarak. Allahdan başka kime gücünüz yetiyorsa** (kime güveniyorsanız) **onları da** (yardıma) **çağırın, eğer** (iddiânızda) **doğrucular iseniz.**

14 — Eğer bunun üzerine (ey müşrikler) **onlar da** (o yardıma çağırdıklarınız da ızhaar-ı acz edib) **size cevab veremediler,** (bu işi beceremediler) **se bilin ki, demek, o** (Kur'ân) **ancak Allâhın ılmiyle indirilmişdir**[11]. (O Allah ki) **hakîkaten kendinden başka hiç bir Tanrı yokdur. Artık siz müslüman oluyor musunuz?!**

15 — Kim (yalınız) **dünyâ hayaatını ve onun zînet** (ve ihtişâm) **ını arzu ederse onların yapdıklarının** (çalışdıklarının) **karşılığını burada tamâmen öderiz. Onlar bu hususda bir eksikliğe de uğratılmazlar.**

---

[10] Müşriklere evvelâ bu âyetle on sûre getirmeleri beyan buyuruldu. Buna muktedir olamadıkları için bil'âhare bu meydan okuma bir sûreye indirildi. Maamâfih ne onu, ne bunu yapamadılar da en nihâyet kılıca sarılmıya mecbur oldular! Bârî bunda muvaffak olabildiler mi? Ne gezer! «Beyzâvî».

[11] «Celâleyn».

16 — Onlar öyle kimselerdir ki âhiretde kendilerine ateşden başkası yokdur. (Dünyâda) **işledikleri şeyler** (hattâ iyilikler) **orada boşa gitmişdir. Zâten yapageldikleri hep boşdur** (onların).

17 — (Yalınız dünyâ hayaatını arzu eden kimse); **Rabbinin açık bir delîlî üzerinde bulunub da ardınca yine Ondan bir şâhid gelen, ondan önce de bir rehber ve bir rahmet olmak üzere Musânın hitâbı** (ile tasdıyk edilmiş) **olan kimse gibi midir ki böyle olanlar ona** (Kur'âna) **inanırlar. Her hangi bir güruh onu tanımazsa ateş onun va'd edilen yeridir. Sen de bundan şübhe içinde olma. Çünkü o, hakdır, Rabbindendir. Fakat insanların çoğu îman etmezler.**

18 — Allâha karşı (kendiliğinden) **yalan düzenden daha zaalim kimdir? Onlar Rablerine arzedilecekler, şâhidler de[12] «Işte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir» diyecek. Haberiniz olsun ki Allâhın lâ'neti zaalimlerin tepesindedir.**

19 — Öyle (zaalimler) **ki** (insanları) **Allâhın yolundan döndürürler, onu eğriltmek isterler. Onlar âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir.**

20 — Onlar yer yüzünde (Allâhı) **âciz bırakabilecek değillerdir. Kendilerini Allahdan** (kurtaracak) **hiç bir haamîleri de yokdur. Onların azâbı kat kat olacakdır.** (Çünkü) **onlar** (hakkı) **işitmiye tehammül edemezlerdi,** (onu) **görmezlerdi de.**

21 — Onlar nefislerine ziyan edenlerdir. Uydurmakda oldukları şeyler (putlar) **da kendilerinden uzaklaşıb gaybolmuşdur.**

22 — Şübhesiz onlar âhiretde en çok zarar görenlerin ta kendileridir.

23 — Îman edib de güzel işler yapanlar (a) **ve huşu' ve tevaazu'la Rablerine bağlananlar** (a gelince) **onlar cennetin yârânıdırlar. Onun içinde ebedî kalıcıdırlar onlar.**

24 — Bu iki zümrenin[13] haali[14] kör ve sağırla gören ve işiden (in haali) **gibidir. Bunlar birbirine denk olurlar mı hiç? Haalâ iyi düşünmeyecek misiniz?**

25, 26 — Andolsun ki biz Nuhu kavmine (peyğamber olarak) **göndermişizdir.** (O, öyle demişdi:) **«Şübhesiz ki ben sizi Allâhın azâbından apaçık korkutanım. Allahdan başkasına ıbâdet etmeyin. Hakıykat, ben sizi başınıza acıklı bir günün azâbı** (gelib çatması) **ndan endîyşe ediyorum».**

---

[12] Melekler, peyğamberler, yahud insanın kendi uzuvları «Beyzâvî».

[13] Kâfirle mü'minin «Beyzâvî».

[14] «Şeyhzâde».

وياقوم لا أسألكم عليه مالا إن أجري إلا على الله وما أنا بطارد
الذين آمنوا إنهم ملاقو ربهم ولكني أراكم قوما
تجهلون ۝ ويا قوم من ينصرني من الله إن طردتهم أفلا
تذكرون ۝ ولا أقول لكم عندي خزائن الله
ولا أعلم الغيب ولا أقول إني ملك ولا أقول للذين تزدري
أعينكم لن يؤتيهم الله خيرا الله أعلم بما في أنفسهم إني
إذا لمن الظالمين ۝ قالوا يا نوح قد جادلتنا فأكثرت
جدالنا فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين ۝ قال إنما
يأتيكم به الله إن شاء وما أنتم بمعجزين ۝ ولا ينفعكم
نصحي إن أردت أن أنصح لكم إن كان الله يريد أن يغويكم
هو ربكم وإليه ترجعون ۝ أم يقولون افتراه
قل إن افتريته فعلي إجرامي وأنا بريء مما تجرمون ۝
وأوحي إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن
فلا تبتئس بما كانوا يفعلون ۝ واصنع الفلك بأعيننا
ووحينا ولا تخاطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون ۝

ويصنع

ويصنع الفلك وكلما مر عليه ملأ من قومه سخروا منه
قال إن تسخروا منا فإنا نسخر منكم كما تسخرون ۝ فسوف
تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه ويحل عليه عذاب
مقيم ۝ حتى إذا جاء أمرنا وفار التنور قلنا احمل فيها
من كل زوجين اثنين وأهلك إلا من سبق عليه القول
ومن آمن وما آمن معه إلا قليل ۝ وقال اركبوا فيها
بسم الله مجراها ومرساها إن ربي لغفور رحيم ۝
وهي تجري بهم في موج كالجبال ونادى نوح ابنه وكان
في معزل يا بني اركب معنا ولا تكن مع الكافرين ۝ قال
سآوي إلى جبل يعصمني من الماء قال لا عاصم اليوم من أمر
الله إلا من رحم وحال بينهما الموج فكان من المغرقين ۝
وقيل يا أرض ابلعي ماءك ويا سماء أقلعي وغيض الماء
وقضي الأمر واستوت على الجودي وقيل بعدا للقوم
الظالمين ۝ ونادى نوح ربه فقال رب إن ابني من أهلي
وإن وعدك الحق وأنت أحكم الحاكمين ۝

حزب

27 — Bunun üzerine kavminden küfredenlerin elebaşları «Biz seni kendimiz gibi bir insandan başka olarak görmüyoruz. Basıyt ve zaahirî bir görüşle (uyan) **en aşağı tabakalarımızdan başkasının sana tâbi' olduğunu da görmüyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü dahi görmüyoruz. Biz sizi bil'akis yalancılar sanıyoruz» dedi** (ler).

28 — (Nuh) **dedi ki: «Ya ben** (da'vâmın sıdkına şâhid olmak üzere) **Rabbimden** (gelen) **apaçık bir bürhan üzerinde isem? O, bana kendi katından bir rahmet vermiş de bunlar siz** (in kör gözleriniz) **den gizli bırakılmışsa? Söyleyin bana ey kavmim[15]? Sizi ona, kendiniz hoş görmeyib dururken de zorlayacak mıyız** (sanki)**»?**

29 — Ey kavmim, bundan (bu tebliğlerimden) **dolayı sizden hiç bir mal istemiyorum. Benim mükâfâtım Allahdan başkasına âid değildir ve ben îman edenleri tardedici de değilim. Çünkü onlar muhakkak ki Rablerine kavuşanlardır. Ancak ben sizi câhillik eder bir kavm görüyorum».**

[15] «Beyzâvî».

30 — «Ey kavmim, ben onları koğarsam Allahdan (Allâhın intikaamından) **beni kim** (kurtarabilir, bana kim) **yardım eder? Hiç de düşünmez misiniz?»**

31 — «Ben size: Allâhın hazîneleri benim nezdimdedir demiyorum. Ben gaybı bilmem. Ben hakıykatde bir melek'im de demiyorum. Bununla berâber gözlerinizin hor gördüğü kimseler (mü'minler) **hakkında Allah onlara aslâ bir hayr vermeyecekdir dahi diyemem. Allah, onların özlerindekini ençok bilendir.** (Eğer bunları tard edersem) **o takdîrde şübhesiz ki ben zaalimlerdenimdir».**

32 — Dediler: «Ey Nuh, bizimle cidden uğraşdın. Bizimle olan bu mücâdelende ileri de gitdin. Eğer sen doğruculardan isen bizi tehdîd edib durduğun (azâb) **ı haydi getir bize».**

33 — (Nuh da): **«Dilerse onu size ancak Allah getirir. Siz** (Onu) **âciz bırakabilecekler değilsiniz» dedi.**

34 — «Eğer Allah sizi helâk etmek dilemişse, ben sizin iyiliğinizi arzu etmiş olsam bile, bu hayırhahlığım size fâide vermez. O, sizin Rabbinizdir ve nihâyet ancak Ona döndürüleceksiniz».

35 — (Habîbim) **belki «Onu** (kur'ânı) **kendiliğinden uydurdu» derler. De ki: «Eğer ben onu kendim uydurdumsa günâhı benim üstüme olsun. Halbuki ben sizin** (böyle bir iftirâ ile) **irtikâb edegeldiğiniz** (günâh) **dan tamamen uzağım»[16].**

36 — Nuha şu hakıykat vahy olundu: «Kavminden gerçek îman etmiş olanlardan başkası aslâ îman etmeyecekdir. O halde (bîhûde üzülüb de) **işleyegeldikleri şeylerden** (tecâvüzlerden) **dolayı tasalanma».**

37 — «Bizim nezâretimiz ve vahyimiz ile gemi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme[17]. Çünkü onlar suda boğulmuşlardır[18] (boğulacaklardır)**».**

---

[16] İmam (Mukaatil), bu âyet-i celîlenin bir cümle-i mu'terıza olarak, Mekke müşrikleri hakkında nâzil olduğunu söylemiş, «Celâleyn» de bunu ihtiyâr etmişdir. Bu surette îzahlı meâl: «Belki onu (Kur'ânı hazreti Muhammed sallellâhü aleyhi ve sellem) kendiliğinden uydurdu derler» şeklini almak lâzımdır. Yok, ekseriyyetin kavline göre âyeti Nuh aleyhisselâm kıssasının devamı içinde görürsek meâl şu olur: «Belki onu (kendisine vuku' bulan ilâhî vahyi Nuh aleyhisselâm) kendiliğinden uydurdu derler». Fakat bizce birinci şık daha çok tercîha şâyandır. Çünkü: 1) Bu kıssa ehl-i Mekkeye ıbret ve intibah vermek için sevk edilmişdir, 2) « يقولون » lâfz-ı mazîyi değil, haali veya istikbaali göstermekdedir. Bu âyetdeki « أم = Em» edâtı «Celâleyn» e göre «belki» ma'nâsınadır.

[17] Ya'ni görecekleri azâbın def'ini taleb için düâ etme «Beyzâvî».

[18] Suda boğulmıya mahkûm edilmişlerdir «Beyzâvî».

38 — (Nuh) gemiyi yapıyordu. Kavminden her hangi bir güruh yanından geçdikçe onunla eğleniyorlardı. Dedi ki: «Eğer bizimle eğlenirseniz biz de sizinle, bu eğlendiğiniz gibi, eğleneceğiz».

39 — «Artık kendisini rüsvây edecek azâbın kime gelib çatacağını (bundan başka âhiretdeki) dâimî azâbın da kimin başına geleceğini ileride bileceksiniz».

40 — Nihâyet emrimiz gelib de fırın kaynadığı zaman[19] (Nuha) dedik ki: «Her birinden (her bir nevi'den erkek ve dişi) ikişer çift ile — aleyhinde söz geçmiş (helâkleri takdîr edilmiş) olanlar[20] müstesnâ — âileni[21] ve îman edenleri içine yükle». Zâten onun maiyyetindeki az kimselerden başkası da îman etmemişdi.

41 — (Nuh) dedi ki: «Binin içerisine. Onun akması da, durması da Allâhın adıyladır. Şeksiz şübhesiz Rabbim çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir».

42 — O (gemi) bunları dağlar gibi dalga (lar) içinden akıtıb götürüyordu. Nuh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: «Oğulcağızım, (gel) bizim yanımıza sen de bin, kâfirlerden olma».

43 — O, dedi ki: «Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur». (Nuh da şöyle) dedi: «Bu gün Allâhın emrinden, esirgeyen kendinden başka, hiç bir koruyucu yokdur»[22]. İkisinin arasına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.

44 — (Taraf-ı ilâhîden) denildi ki: «Ey arz suyunu yut, ey gök sen de tut». Su kesildi, iş olub bitirildi, (gemi de) Cûdî (dağının) üzerinde durdu. O zaalimler gürûhuna «Uzak olsunlar» denildi.

45 — Nuh Rabbine düâ edib dedi ki: «Ey Rabbim, benim oğlum da şübhesiz benim âilemdendir. Senin va'din[23] elbette hakdır ve Sen haakimlerin haakimisin».

---

[19] «Fırın kaynadı...» ta'bîri hazreti (Nuh) aleyhisselâmın gemisinin alel'âde yelkenli bir gemi değil, buharlı bir gemi olduğu zehâbına âdetâ hak veriyor! Bu babda (Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi) merhumun tefsîrinde (Cild: 4 - sahîfe: 2780 : 2783) izaahaat vardır. Müfessirler bu cümlenin mecâzî ma'nâlarını bulmak hususunda hayli emek çekmişler.

[20] Bir zevcesi ile oğlu Ken'an «Celâleyn».

[21] Üç zevcesi ile evlâdları (Ham, Sâm, Yâfes) i ve onların kadınlarını «Celâleyn». (Yâfes) Türklerin babasıdır «Şeyhzâde». Oğlunun adı da «Türk» idi. «Şecere-i Türkiyye».

[22] «Medârik». Yahud «Bu gün Allâhın emrinden, Onun esirgediklerinden başkasını (kurtaracak) hiç bir koruyucu yokdur.» «Beyzâvî». Biz yine «Beyzâvî» nin ve onunla berâber «Medârik» in birinci şık olarak ihtiyâr etdikleri ma'nâyı tercîh etdik.

[23] Âilesini garkdan kurtaracağı hakkındaki va'di «Beyzâvî».

قال يا نوح إنه ليس من أهلك إنه عمل غير صالح فلا تسئلن ما ليس لك به علم إني أعظك أن تكون من الجاهلين ۝ قال رب إني أعوذ بك أن أسئلك ما ليس لي به علم وإلا تغفر لي وترحمني أكن من الخاسرين ۝ قيل يا نوح اهبط بسلام منا وبركات عليك وعلى أمم ممن معك وأمم سنمتعهم ثم يمسهم منا عذاب أليم ۝ تلك من أنباء الغيب نوحيها إليك ما كنت تعلمها أنت ولا قومك من قبل هذا فاصبر إن العاقبة للمتقين ۝ وإلى عاد أخاهم هودا قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون ۝ يا قوم لا أسئلكم عليه أجرا إن أجري إلا على الذي فطرني أفلا تعقلون ۝ ويا قوم استغفروا ربكم ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارا ويزدكم قوة إلى قوتكم ولا تتولوا مجرمين ۝ قالوا يا هود ما جئتنا ببينة وما نحن بتاركي آلهتنا عن قولك وما نحن لك بمؤمنين ۝

إن نقول إلا اعتريك بعض آلهتنا بسوء قال إني أشهد الله واشهدوا أني بريء مما تشركون ۝ من دونه فكيدوني جميعا ثم لا تنظرون ۝ إني توكلت على الله ربي وربكم ما من دابة إلا هو آخذ بناصيتها إن ربي على صراط مستقيم ۝ فإن تولوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم ويستخلف ربي قوما غيركم ولا تضرونه شيئا إن ربي على كل شيء حفيظ ۝ ولما جاء أمرنا نجينا هودا والذين آمنوا معه برحمة منا ونجيناهم من عذاب غليظ ۝ وتلك عاد جحدوا بآيات ربهم وعصوا رسله واتبعوا أمر كل جبار عنيد ۝ وأتبعوا في هذه الدنيا لعنة ويوم القيمة ألا إن عادا كفروا ربهم ألا بعدا لعاد قوم هود ۝ وإلى ثمود أخاهم صالحا قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره هو أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها فاستغفروه ثم توبوا إليه إن ربي قريب مجيب ۝ قالوا يا صالح قد كنت فينا مرجوا قبل هذا أتنهينا أن نعبد ما يعبد آباؤنا وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب ۝

46 — (Allah da şöyle) **buyurdu: «Ey Nuh, o kat'iyyen senin âilenden değildir. Çünkü o** (nun işlediği) **saalih olmayan** (kötü) **bir işdir[24]. O halde bilgin olmadığı bir şey'i benden isteme. Seni bilmezlerden olmakdan bihakkın men'[25] ederim».**

47 — (Nuh) **«Ey Rabbim, dedi, ben bilgimin olmadığı şey'i Senden istemekden Sana sığınırım. Eğer beni yarlığamazsan, beni esirgemezsen husrâne düşmüşlerden olurum».**

48 — Denildi ki: «Yâ Nuh, sana ve (gemide) **maiyyetinde bulunanlardan** (gelecek mü'min) **ümmetlere bizden selâm** (-ü selâmet) **ve bereketlerle in** (gemiden. Onlardan türeyecek diğer kâfir) **ümmetler de vardır ki biz onları dahi** (dünyâda bol rızıklarla) **fâidelendireceğiz. Sonra ise** (âhiretde) **onları bizden acıklı bir azâb çarpacakdır[26]..**

---

[24] O, kâfirlerdendi. Küfr ile îman birleşmezdi «Beyzâvî».

[25] «Haazin».

[26] Bu meâl «Medârik» tefsîrine göre yazıldı. (Muhammed bin Kâ'b) diyor ki, bu selâm ve berekâtda kıyaamete kadar erkek ve kadın her mü'min dâhildir. Dünyâda fâidelenmekde ve nihâyet azâba uğramakda da her kâfir dâhildir» «Medârik».

49 — Bunlar gayb haberlerindendir ki sana onları vahyediyoruz. Onları bundan evvel ne sen biliyordun, ne kavmin. O halde (Habîbim) **sen de** (Nuh gibi her cefâye) **katlan. Âkıbet**[27] **hiç şübhesiz takvaaye erenlerindir.**

50 — Âd'e birâderleri Hûd'ü (gönderdik). **«Ey kavmim, dedi, Allâha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yok. Siz** (Allâha karşı) **yalan düzenlerden başka** (kimseler) **değilsiniz».**

51 — «Ey kavmim, ben buna (bu tebliğıma) **mukaabil sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım, beni yaradandan başkasına âid değildir. Haalâ akıllanmayacak mısınız?».**

52 — «Ey kavmim, Rabbinden mağfiret isteyin. Sonra yine Ona tevbe (ve rücû') **edin ki üstünüze gökden bol bol** (feyzini) **göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın. Günâhkârlar olarak yüz çevirmeyin».**

53 — Dediler ki: «Ey Hûd, sen bize açık bir mu'cize getirmedin. Biz de senin sözünle Tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değiliz».

54, 55 — Biz «Tanrılarımızdan kimi seni fenâ çarpmış» (demekden) **başka** (bir şey) **söylemeyiz.** (Hûd) **dedi: «Allâhı hakıykî şâhid gösteririm ve siz de şâhid olun ki ben sizin Allâhı bırakıb da Ona ortak tutmakda devam etdiğiniz şeylerden kat'iyyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin».**

56 — «Şübhesiz ki ben, kendimin de, sizin de Rabbiniz olan Allâha güvenib dayandım. Yürür hiç bir mahlûk haaric olmamak üzere (hepsinin) **alnından tutan Odur**[28]**. Benim Rabbim hakıykaten doğru bir yol üzerindedir».**

57 — «Eğer şimdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim). **Ben size ne ile gönderilmişsem işte size onu teblîğ etdim. Rabbim size yerinize diğer bir kavmi getirir de Ona hiç bir şeyle zarar yapamazsınız. Şübhesiz ki benim Rabbim her şey'in üstünde bir nigehbandır».**

58 — Vaktâki (azâb) **emrimiz geldi. Hûd'ü de, maiyyetindeki mü'minleri de, bizden bir rahmet olarak, selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık.**

59 — İşte Âd (kavmi)! **Onlar Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr etdiler, peyğamberlerine aasî oldular, inâdcı her zorbanın emri ardınca gitdiler.**

60 — Onlar bu dünyâda da, kıyaamet gününde de lâ'net (cezâsına) **tâbi' tutuldular. Haberiniz olsun ki Âd** (kavmi) **Rablerine küfretdiler. Gö-**

[27] Kurtuluş, nusret ve galebe «Medârik».
[28] Hepsinin hükmü, tasarrufu, idâresi Ondadır «Beyzâvî».

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ
رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ
تَخْسِيرٍ ۝ وَيَا قَوْمِ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا
تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ
قَرِيبٌ ۝ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ۝ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ
إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ۝ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ
فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۝ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا
إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ۝ وَلَقَدْ جَاءَتْ
رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ
فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ۝ فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ
إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ۝ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ
فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ۝

قَالَتْ

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ
عَجِيبٌ ۝ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ۝ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ
الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ۝ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ
لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ۝ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ
أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ۝ وَلَمَّا جَاءَتْ
رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ
عَصِيبٌ ۝ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ
۝ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ
۝ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ۝ قَالُوا
يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا
مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۝

zünüzü açın ki Hûd'ün kavmi olan Âd'e (rahmet-i ilâhiyyeden ebedî) **uzaklık** (verildi).

61 — Semuud'a birâderleri Saalih'i (gönderdik). **Dedi ki: «Ey kavmim, Allâha kulluk edin. Sizin Ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur. O, sizi toprakdan meydana getirdi, sizi orada ömür geçirmiye** (yahud: i'maara) **me'mur etdi. O halde Ondan mağfiret isteyin, sonra Ona tevbe edin** (hep Ona dönün). **Şübhesiz ki Rabbim** (in rahmeti) **çok yakındır; O,** (dûâları da) **kabul edendir».**

62 — «Ey Saalih, dediler, sen bundan evvel içimizde ümîd beslenen bir (zât) **din.** (Şimdi) **atalarımızın tapdığı şeylere tapmamızdan bizi vaz geçirmek mi istiyorsun? Senin bizi** (kulluğuna) **da'vet etdiğin** (Rab) **den hakıykaten şek içindeyiz, şübheleniciyiz».**

63 — (Saalih) **dedi ki: «Ey kavmim, ya ben Rabbimden** (gelen) **apaçık bir mu'cizenin üzerinde isem ve O, kendinden bana bir rahmet** (bir

peyğamberlik) **vermişse?** (Buna) **ne dersiniz? O halde Allah** (ın intikaamın) **dan, eğer Ona ısyan edersem,** (kurtarmak hususunda) **bana kim yardım eder? Demek, siz beni ziyana uğratmakdan,** (bunu) **bana karşı artırmakdan başka bir şey yapmayacaksınız».**

64 — «Ey kavmim, işte size bir âyet (bir mu'cize) **olmak üzere Allâhın şu dişi devesi! Artık onu** (serbest) **bırakın. Allâhın arzında yesin. Ona fenâlık edib dokunmayın. Binnetîce sizi yakın bir azâb yakalar».**

65 — Derken, onu, ayaklarını keserek öldürdüler. Bunun üzerine (Saalih) **dedi ki: «Memleketinizde üç gün daha yaşayın. İşte bu, yalanı çıkarılamayacak bir tehdîddir».**

66 — Vaktâki (azâb) **emrimiz geldi, Saalihi de, onun maiyyetinde îman etmiş olanları da tarafımızdan bir esirgeme olarak** (azâbdan ve) **o günün rüsvaylığından kurtardık. Şübhesiz ki senin Rabbin, O, çok kuvvetlidir, mutlak gaalibdir.**

67 — O zaalimleri ise korkunc bir ses alıb götürdü de yurdlarına diz üstü çöken (canları çıkan) **kimseler oluverdiler.**

68 — Sanki orada (zâten) **oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki Semud** (kavmi) **hakıykaten Rablerine küfretdiler, gözünüzü açın ki Semuda** (rahmet-i ilâhiyyeden) **uzaklık** (verilmişdir).

69 — Andolsun, elçilerimiz[29], İbrâhîme müjde ile gelib[30] «Selâm» dediler. O da «Selâm» dedi ve eğlenmeden gidib (onlara) **kızartılmış bir buzağı getirdi.**

70 — (İbrâhîm), **ellerinin buna uzanmadığını görünce onları** (n durumundan) **hoşlanmadı, onlardan kalbine bir nev'i korku gizledi. Onlar: «Korkma, dediler, çünkü biz Luut kavmine gönderildik»[31].**

71 — (İbrâhîmin) **karısı** (hizmet için) **ayakda idi.** (Bu söz üzerine) **güldü. Biz de ona İshakı, İshakın ardından da** (torunu) **Ya'kubu müjdeledik.**

72 — «(Kadın) **vay, dedi, kendim bir koca karı, şu zevcim de bir ihtiyar iken ben mi doğuracak mışım? Bu, cidden pek şaşılacak bir şey»!**

73 — (Elçi melekler): **«Allâhın emrine mi şaşıyorsun? Ey ehl-i beyt, Allâhın rahmeti, bereketleri sizin üzerinizdedir. Şübhe yok ki, O, asıl hamde lâyık, hayr-u ihsânı çok olandır»[32] dediler.**

---

[29] Melekler «Beyzâvî».

[30] Evlâd müjdesiyle. Ba'zılarına göre de Lut kavminin helâki haberiyle «Beyzâvî».

[31] «Melekleriz, yemeğe ellerimizi uzatmamamız da bundandır» «Beyzâvî».

[32] «Beyzâvî».

74 — Vaktâki İbrâhîmden o korku gitdi, kendisine bir de müjde geldi. (Şimdi o) **Lût kavmi hakkında** (âdetâ) **bizimle**[33] **mücâdele ediyor**(du)[34].

75 — Çünkü İbrâhîm cidden yumuşak huylu, yüreği yanık, kendisini tamâmen Allâha vermiş biri idi.

76 — «Ey İbrâhîm, (dediler), **bundan** (bu mücâdeleden) **vaz geç. Zîrâ hakıykat şudur: Rabbinin emri gelmişdir. Onlara muhakkak reddolunamıyacak bir azâb gelib çatıcıdır»,**

77 — Vaktâki elçilerimiz Lûta geldi. O, bunlar yüzünden kaygıya düşdü, bunlar yüzünden göğsü daraldı[35] **ve: «Bu çetin bir gündür» dedi.**

78 — (Lûtun) **kavmi, kendisine doğru** (soluk soluğa) **koşarak yanına geldi. Onlar daha evvelden kötülükleri işlemiye**[36] **alışmış kimselerdi.** (Lût): **«Ey kavmim, dedi, işte kızlarım**[37]. **Sizin için onlar daha temizdir. Artık Allahdan korkun, beni müsâfirlerimin içinde küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında bir adam da yok mu sizin»?**

79 — Dediler: «Andolsun, senin de bildiğin vech ile bizim senin kızlarınla hiç bir hak (ve alâka) **mız yokdur. Sen bizim ne dilediğimizi elbette bilirsin».**

80 — (Lût: «Ah), **dedi, size** (yetecek) **bir kuvvetim olsaydı, yahud sarp bir kal'aya sığınabilseydim»!**

81 — (Elçi melekler): **«Yâ Lût, emîn ol, biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana kat'iyyen dokunamazlar. Sen hemen gecenin bir kısmında âilenle yürü** (yola çık). **İçinizden hiç biri geri kalmasın. Yalınız karın müstesnâ. Çünkü onlara** (kavmine) **isaabet edecek** (azâb) **hiç şübhesiz ona da çarpacakdır. Onlara va'd olunan** (helâk) **zamanı sabah vaktıdır. Sabah vaktı da yakın değil mi?» dediler.**

82, 83 — Vaktâki (azâb) **emrimiz geldi,** (o memleketin) **üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıkdan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdır-**

---

[33] Elçilerimizle «Beyzâvî, Celâleyn».

[34] Çünkü Lût aleyhisselâmla ona îman edenlerin de azâba düçar olacaklarından korkuyor, onlara acıyordu «Beyzâvî».

[35] «Şeyhzâde, Celâleyn».

[36] Gulâmparalığa.

[37] Onları tezevvüc edin. (Saîd bin Cübeyr) hazretlerine göre maksad kendi öz kızları değil, kavminin kızlarıdır. Onları kendisine nisbet etmesi her peyğamberin, kendi kavminin ma'nevî babası hükmünde olmasındandır. Esâsen Lût aleyhisselâmın ancak iki kızı vardı «Haazin».

سورة هود ٢٣٠

فلما جاء أمرنا جعلنا عاليها سافلها وأمطرنا عليها
حجارة من سجيل منضود ۝ مسومة عند ربك وما هي
من الظالمين ببعيد ۝ وإلى مدين أخاهم شعيبا قال
يا قوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره ولا تنقصوا
المكيال والميزان إني أراكم بخير وإني أخاف عليكم عذاب
يوم محيط ۝ ويا قوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط
ولا تبخسوا الناس أشياءهم ولا تعثوا في الأرض
مفسدين ۝ بقيت الله خير لكم إن كنتم مؤمنين
وما أنا عليكم بحفيظ ۝ قالوا يا شعيب أصلاتك
تأمرك أن نترك ما يعبد آباؤنا أو أن نفعل في أموالنا
ما نشاء إنك لأنت الحليم الرشيد ۝ قال يا قوم
أرأيتم إن كنت على بينة من ربي ورزقني منه رزقا
حسنا وما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهاكم
عنه إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت وما
توفيقي إلا بالله عليه توكلت وإليه أنيب ۝

ويا قوم

الجزء الثاني عشر ٢٣١

ويا قوم لا يجرمنكم شقاقي أن يصيبكم مثل ما أصاب
قوم نوح أو قوم هود أو قوم صالح وما قوم لوط
منكم ببعيد ۝ واستغفروا ربكم ثم توبوا إليه إن ربي
رحيم ودود ۝ قالوا يا شعيب ما نفقه كثيرا مما تقول
وإنا لنراك فينا ضعيفا ولولا رهطك لرجمناك
وما أنت علينا بعزيز ۝ قال يا قوم أرهطي أعز عليكم
من الله واتخذتموه وراءكم ظهريا إن ربي بما تعملون
محيط ۝ ويا قوم اعملوا على مكانتكم إني عامل سوف
تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه ومن هو كاذب
وارتقبوا إني معكم رقيب ۝ ولما جاء أمرنا نجينا شعيبا
والذين آمنوا معه برحمة منا وأخذت الذين ظلموا
الصيحة فأصبحوا في ديارهم جاثمين ۝ كأن لم يغنوا
فيها ألا بعدا لمدين كما بعدت ثمود ۝ ولقد أرسلنا
موسى بآياتنا وسلطان مبين ۝ إلى فرعون وملئه
فاتبعوا أمر فرعون وما أمر فرعون برشيد ۝

dık ki onlar Rabbinin katında hep damgalanmışlardı. Onlar[38] zaalimlerden[39] uzak değildir.

84 — Medyen'e[40] de birâderleri Şuaybı (gönderdik). **Dedi ki: «Ey kavmim, Allâha kulluk edin. Sizin ondan başka hiç bir Tanrınız yokdur. Ölçeği, tartıya eksik tutmayın. Ben sizi hakıykat bir ni'met** (ve refâh) **içinde görüyorum[41]. Şübhesiz ki ben bir gün** (hepinizi) **çepçevre kuşatıcı bir azâbdan korkmakdayım[42]».**

---

[38] O taşlar, yahud o memleketler «Celâleyn».

[39] Müşrik olan ehl-i Mekkeden «Celâleyn». Bunda her zaalim için tehdîd vardır «Beyzâvî».

[40] Maksad «Medyen» kabîlesidir «Şeyhzâde».

[41] Bu ni'met ve refâhın kadrini bilin, Allâha şükredin, ölçekde, tartıda dâimâ adâleti gözetin «Beyzâvî». (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ diyor ki: «Medyen halkı büyük bir ni'met ve servete malikdi» «Haazin».

[42] Bu azâb ya dünyâda helâke uğramak, yâhud âhiretde cezâ görmekdir «Haazin».

85 — «Ey kavmim ölçekde ve tartıda adâleti yerine getirin. Nâsin eşyasını (mallarını, hakkını) **eksiltmeyin. Yer yüzünde fesadcılar olarak fenâlık yapmayın».**

86 — «Eğer mü'min kimseler iseniz Allah'ın (halâlınden) **bırakdığı** (kâr) **sizin için daha hayırlıdır.** (Bununla berâber) **ben sizin üzerinizde bir bekci de değilim».**

87 — Dediler ki: «Ey Şuayb, atalarımızın tapdığı şeylerden, yahud mallarımızdan ne dilersek onu yapmamızdan vaz geçmemizi sana namazın mı emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen (biliyoruz) **yumuşak huylu, aklı başında** (bir adam) **sın».**

88 — «Ey kavmim, dedi, ya ben Rabbimden (gelen) **apaçık bir bürhânın üzerinde isem**[43] **ve O, bana kendisinden güzel bir rızk ihsân etmiş ise?**[44] (Buna) **ne dersiniz? Size etdiğim yasağa rağmen, kendim size muhaalefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yetdiği kadar ıslahdan başka bir şey arzu etmem. Benim muvaffakıyyetim ancak Allâhın yardımıyledir. Ben yalınız Ona güvenib dayandım ve yalınız Ona dönerim».**

89 — «Ey kavmim, bana olan düşmanlığınız, Nuh kavminin, ya Hûd kavminin, yâhud Saalih kavminin başlarına gelenler gibi size bir musıybet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak değil»[45]**.**

90 — «Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra Ona tevbe ile rücu' edin. Çünkü Rabbim çok esirgeyendir, (mü'minleri) **çok sevendir».**

91 — Dediler ki: «Ey Şuayb, biz senin söylemekde olduğundan bir çoğunu iyice anlamıyoruz. Seni de içimizden cidden zaîf görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı muhakkak ki seni taşla öldürürdük. Sen bizden üstün bir şeref saahibi değilsin ki...»

92 — (Şuayb): **«Ey kavmim, dedi, size göre benim kabîlem mi Allahdan daha şereflidir ki Onu** (tutub) **arkanıza atılmış** (değersiz) **bir şey edindiniz? Benim Rabbim** (in ılmi) **şübhesiz ne yaparsanız** (hepsini) **çepçevre kuşatıcıdır».**

93 — «Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de (vazîfemi) **yapıcıyım: Yakında bileceksiniz ki kendisini rüsvay edecek azâb kime gelecekdir ve o yalancı kimdir?** (O azâbı) **gözetleyin, ben de sizinle berâber** (onu) **gözetleyiciyim».**

---

[43] Cenâb-ı Hakkın kendisine verdiği ılme, nübüvvete işâretdir «Beyzâvî».

[44] Cenâb-ı Hakkın kendisine verdiği maal-i halâle işâretdir. Şartın cevâbı mahfuzdur. Takdiri şöyledir: «Maddî ve ma'nevî seâdetleri cami' olan bu in'âm-ı ilâhîye rağmen ben Hakkın vahyine, emr-ü nehyine nasıl muhaalefet edebilirim?» - «Beyzâvî».

[45] Zaman, mekân veya ahlâk bakımından «Beyzâvî».

94 — Vaktâki (azâb) **emrimiz geldi. Hem Şuaybı, hem onun maiyyetinde îman etmiş olanları, bizden bir esirgeme olarak, kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurdlarında diz üstü çöke kaldılar** (helâk oldular).

95 — Sanki onlar zâten orada oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki Semud (kavmi) **rahmet-i ilâhiyyeden nasıl uzaklaşdıysa Medyen** (kavmi) **ne de öylece bir uzaklık** (verildi).

96, 97 — Andolsun ki biz Musâyı da Fir'avna ve onun ileri gelenlerine mu'cizelerimizle ve apaçık bir huccetle gönderdik de yine onlar Fir'avn'ın emrine tâbi' oldular. Halbuki Fir'avn'ın emri hiç de salâhiyyetli ve dürüst değildi.

98 — O, kıyaamet günü kavminin önüne düşecekdir. Artık o, bunları (suya götürür gibi)[46] **ateşe götürmüşdür**[47]**. Vardıkları o yer ne kötü yerdir.**

99 — Burada da, kıyaamet gününde de lâ'nete tâbi' tutuldular onlar. (Kendilerine) **verilen bu vergi ne kötü vergidir!**

100 — Sana kıssa olarak bildirmekde olduğumuz bu (haberler, helâk olmuş) **memleketlerin haberlerindendir ki onların kimi** (nin izleri) **ayakda kalmış,** (kimi de) **biçilmiş ekin** (gibi yok olmuşdur).

101 — Onlara biz zulmetmedik, fakat onlar kendi nefislerine zulmetdiler. Binâen'aleyh Allâhı bırakıb tapdıkları (yalancı) **Tanrılar, Rabbinin** (azâb) **emri geldiği zaman, onlara hiç bir fâide vermedi, ziyanlarını artırmakdan başka bir şey'e yaramadı.**

102 — Rabbinin yakalayışı — (ahâlîsi) **zulmeder halde bulunan memleketleri yakaladığı zaman — işte böyle** (olur). **Şübhesiz ki Onun çarpması** (cezâsı) **pek acıklıdır, pek çetindir**[48]**.**

---

[46] «Beyzâvî».

[47] Dünyâda Musâ aleyhisselâmı ta'kîb ederken nasıl kavmiyle berâber denize girib hem kendisinin, hem onların boğulmasına sebep olduysa âhiretde de, yine kendisi önde olmak üzere, kavmini ateşe sürükleyecek ve öylece onların helâklerine ve azâblarına ön ayak olacakdır «Haazin».

[48] «Buhaarî» ve «Müslim» in (Ebû Mûs-el Eş'arî) radıyallâhü anhden tahrîc etdikleri bir hadîsin meâli: (Resûlüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Allah zaalime muhakkak ki mühlet verir verir de onu yakalayacağı zaman göz açdırmaksızın ansızın yakalar». Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem böyle buyurduktan sonra bu âyeti okudu).

سورة هود

يقدم قومه يوم القيامة فأوردهم النار وبئس الورد
المورود ۝ وأتبعوا في هذه لعنة ويوم القيامة بئس
الرفد المرفود ۝ ذلك من أنباء القرى نقصه عليك منها
قائم وحصيد ۝ وما ظلمناهم ولكن ظلموا أنفسهم
فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء
لما جاء أمر ربك وما زادوهم غير تتبيب ۝ وكذلك أخذ
ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد
۝ إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة ذلك يوم
مجموع له الناس وذلك يوم مشهود ۝ وما نؤخره
إلا لأجل معدود ۝ يوم يأت لا تكلم نفس إلا بإذنه
فمنهم شقي وسعيد ۝ فأما الذين شقوا ففي النار لهم
فيها زفير وشهيق ۝ خالدين فيها ما دامت السماوات
والأرض إلا ما شاء ربك إن ربك فعال لما يريد ۝
وأما الذين سعدوا ففي الجنة خالدين فيها ما دامت السماوات
والأرض إلا ما شاء ربك عطاء غير مجذوذ ۝

الجزء الثاني عشر

فلا تك في مرية مما يعبد هؤلاء ما يعبدون إلا كما
يعبد آباؤهم من قبل وإنا لموفوهم نصيبهم غير منقوص
۝ ولقد آتينا موسى الكتاب فاختلف فيه ولولا كلمة
سبقت من ربك لقضي بينهم وإنهم لفي شك منه مريب
۝ وإن كلا لما ليوفينهم ربك أعمالهم إنه بما يعملون
خبير ۝ فاستقم كما أمرت ومن تاب معك ولا تطغوا
إنه بما تعملون بصير ۝ ولا تركنوا إلى الذين ظلموا
فتمسكم النار وما لكم من دون الله من أولياء ثم
لا تنصرون ۝ وأقم الصلاة طرفي النهار وزلفا من الليل
إن الحسنات يذهبن السيئات ذلك ذكرى للذاكرين
۝ واصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين ۝ فلولا
كان من القرون من قبلكم أولو بقية ينهون
عن الفساد في الأرض إلا قليلا ممن أنجينا منهم
واتبع الذين ظلموا ما أترفوا فيه وكانوا مجرمين ۝
وما كان ربك ليهلك القرى بظلم وأهلها مصلحون ۝

103 — Bunda (bu kıssalarda) **âhiret azâbından korkanlar için kat'î birer ıbret vardır. O, bütün insanların bir arada toplanmış olacakları bir gündür**[49]**. O,** (istisnâsız bütün halkın) **haazır olacakları bir gündür.**

104 — Biz onu (kıyaamet gününü) **ancak sayılı bir müddet için gecikdiririz.**

105 — Gelecek olan o günde Allahdan izinsiz hiç bir kimse konuşmaz[50]**. Artık onlardan kimi şakıy** (bedbaht), **kimi de saîd** (bahtiyar) **dır.**

106 — Şakıy olanlara gelince: Onlar ateşdedirler ki orada (çok fecî) **bir nefes alıb vermeleri vardır onların.**

---

[49] Âyet-i celîledeki « مجموع له » nun lâmı «Fî» ma'nâsınadır «Celâleyn».

[50] Şefâat için ağzını açamaz «Medârik».

107 — Gökler ve yer durdukca orada ebedî kalıcıdırlar[51]**. Rabbinin dilediği** (müddet) **başka**[52]**. Çünkü Rabbin ne dilerse hakkıyle onu yapandır.**

108 — Mes'ud olanlara gelince: Onlar da cennetdedirler. Rabbinin dilediği (müddet) **müstesnâ olmak üzere**[53] **gökler ve yer durdukca onlar orada ebedî kalıcıdırlar.** (Bu), **bir lûtf-ü ihsândır ki** (tükenib) **kesilmesi yokdur.**

109 — Artık onların tapmakda oldukları şeyler (in kendilerini ne feci' âkıbetlere sürükleyeceğin) **den şübhe içinde olma**[54]**. Onlar, daha evvelden ataları nasıl tapıyorlar idiyse** (başka suretle değil) **tıbkı onun gibi tapıyorlar. Biz de elbet nasıyblerini** (cezâlarını) **eksiksiz vericiyiz.**

110 — Andolsun ki biz Musâya o kitabı (Tevrâtı) **verdik de onun hakkında da ihtilâf edildi. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı**[55] **elbette aralarında**[56] (şimdiye kadar) **hukûm verilmiş bitmişdi bile**[57]**. Hakıykat onlar** (senin kavmin) **bu** (Kur'an) **dan yana şiddetli bir tereddüd ve şübhe içindedirler**[58]**.**

111 — Şübhesiz Rabbin, her birinin amellerini (amellerinin karşılığını) **onlara tam olarak verecekdir. Çünkü O, ne yapıyorlarsa** (hepsinden) **hakkıyle haberdârdır.**

112 — O halde sen• (habîbim), **maiyyetindeki tevbe edenlerle berâber, emr olunduğun vech ile, dosdoğru hareket et. Aşırı gitmeyin. Çünkü O, ne yaparsanız** (hepsini) **hakkıyle görücüdür**[59]**.**

---

[51] (Dahhâk) e göre maksad âhirete mahsus olan gökler ve yerdir ki devamları müebbeddir. « يوم تبدل الارض غيرالارض والسموات » (İbrâhîm sûresi: 48) buna delîldir «Beyzâvî Medârik, Haazin».

[52] Muvahhidlerden faasık olanlar cehennemde cezâlarını çekdikden sonra oradan çıkarılacaklardır «Beyzâvî».

[53] Ya'ni muvahhid olan faasıkların cehennemde görecekleri cezâ müddeti. Onlar ancak bu zamânın ikmâlinden sonra cennete gireceklerdir. «Medârik, Haazin».

[54] Bütün ümmete hıtabdır.

[55] Cezâlarının âhirete bırakılması hakkındaki ilâhî takdîr «Beyzâvî».

[56] Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve selleme îman etmeyen kâfirler arasında.

[57] Ya'ni onlar da geçmiş ümmetler gibi yok olub gideceklerdi.

[58] Ya'ni büsbütün inanmıyorlar değildir.

[59] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâdan rivayet olunan bir hadis-i şerîfde Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem meâlen şöyle buyurmuşdur: «Beni Hûd sûresi kocatdı». Sahaabî-i müşârün'ileyh diyor ki: «Kur'anda Resûli ekrem sallellâhü aleyhi ve sellem için bu âyetden daha şiddetli ve daha meşakkatli hiçbir âyet nâzil olmamışdır». «Cenâb-ı Hak yalınız habîbine değil, onunla berâber mü'minlere de istikameti emr etmekdedir. Onu kocaltan; mü'minlere âid olan bu emrin infâzındaki mütemâdî ve müşfik gayretlerdir.

113 — Bir de zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş çarpar. Zâten sizin Allahdan başka yardımcılarınız yokdur. Sonra (Ondan da) **yardım göremezsiniz.**

114 — Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın sâatlerinde dosdoğru namaz kıl[60]**. Çünkü güzellikler**[61] **kötülükleri** (günâhları) **giderir**[62]**. Bu, iyi düşünenlere bir öğüddür.**

115 — Sabr-u sebât et. Zîrâ Allah iyi hareket edenlerin mükâfâtını zaayi' etmez.

116 — Sizden önceki devirlerde (insanları) **yer yüzünde fesad** (çıkarmak) **dan vaz geçirmiye çalışacak** (bu suretle onları helâkden kurtaracak) **fazîlet saahibleri bulunmalı değil miydi?** (O devirlerin insanları) **içinden** (vazîfelerini yapdıkları için) **kurtardığımız** (kimseler) **ancak** (pek) **azdır. Zaalim olanlar ise yalınız kendilerine verilen** (dünyevî) **refâhın ardına düşdüler, günâhkâr insanlardı onlar.**

117 — Senin Rabbin - ehâlîsi (hem nefislerini, hem yekdiğerini) **ıslaahedib dururken de - O memleketleri** (sırf) **şirk yüzünden**[63] **helâk edecek değildi ya.**

118 — Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları muhakkak ki bir tek ümmet yapardı. Onlar ihtilâf edici bir halde (işte böylece) **devam edib gideceklerdir.**

---

[60] Gündüzün iki tarafındaki namazlar sabah, öğle, ikindi; gecenin yakın sâatlerindeki namazlar da akşam ve yatsı namazlarıdır «Medârik».

[61] Burda «Hasenât = Güzellikler» den murad beş vakit namazdır «Medârik, Beyzâvî». «Buhaarî» ve «Müslim» in (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden tahrîc etdikleri bir hadîs-i şerîf meâli: (Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: «Ne dersiniz, sizden birinizin kapısı önünde bir ırmak bulunsa da o, her gün beş def'a onun içinde yıkansa kendisinde kir nâmına bir şey kalır mı»? (Ashab) Hayır, dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: «İşte beş vakıt namaz da bunun gibidir ki Allah o sâyede bütün hataları silib götürür».

[62] Âyet-i kerîmedeki « الحسنات = El-hasenât», güzel ma'nâsına gelen «Hasen» in müennesi olan «Hasene» nin cem'idir. «Hasene» insanın gerek nefsi, gerek bedeni, gerek halleri i'tibarile nâil olduğu sevindirici ni'met demekdir. «Sevab» ma'nâsına da gelir. Zıddı «Seyyie» dir. Bunun da cem'i «Seyyiât». (Kemal paşa zâde) nin beyânına göre, «Zünûb» ile «Seyyiât» arasında fark vardır: Zünûb, taatleri terketmek, öbürü ise, ma'sıyeti istemekdir.

[63] (Beyzâvî) asıldaki (bu âyetdeki) «Zulm» ü «Şirk» ile tefsîr etmişdir. Diyor ki: «Bu, Cenâb-ı Hakkın fart-ı rahmetinden ve kendi haklarındaki lûtf-ü müsâadesindendir. Onun için haklar tezâhum etdiği vakıt fukahâ evvelâ kul hakkını nazar-ı i'tibâra alır.» Denildi ki: «Mülk küfr ile yaşayabilir, fakat zulm ile, ahlâksızlıkla aslâ yaşayamaz». Ba'zı müfessirlere göre, « بظلم » lâf-ı celîlinin ma'nâsı «Kendi cânibinden zulmederek» demekdir. O halde meâl şöyle olur: «...O, memleketleri zulmederek helâk edecek değildi ya».

سورة يوسف

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ۝ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۝ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ
مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ
۝ وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ۝ وَانْتَظِرُوا
إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ۝ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ
كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ۝

سُورَةُ يُوسُفَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَإِحْدَى عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا
أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ
۝ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ۝

قَالَ

الجزء الثاني عشر

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا
إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝ وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ
آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ
إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ
لِلسَّائِلِينَ ۝ إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا
وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۝ اقْتُلُوا يُوسُفَ
أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ
قَوْمًا صَالِحِينَ ۝ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ
فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
۝ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ
لَنَاصِحُونَ ۝ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ
لَحَافِظُونَ ۝ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ
أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ۝ قَالُوا
لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ۝

119 — Rabbinin, rahmet (ine mazhar) **etdiği kimseler müstesnâ.** (Allah) **onları bunun için[64] yaratmışdır. Bununla berâber Rabbinin şu sözü de tastamam yerine gelmişdir: «Andolsun ki ben cehennemi bütün insan ve cinden** (müstehık olanlarla) **dolduracağım».**

120 — Peyğamberlerin haberlerinden — onunla kalbini (tatmîn ve) **tesbîit edeceğimiz — her çeşidini sana kıssa olarak anlatıyoruz. Bunda,** (bu sûre ile) **de sana hak ve mü'minlere bir öğüd ve bir muhtıra gelmişdir.**

121 — İman etmeyeceklere de ki: «Elinizden, gücünüzden geleni yapın. Biz de şübhesiz çalışıcılarız».

---

[64] Asıldaki « لذلك » nin maşürün'ileyhi hakkında ihtilâf edilmişdir: (Hasen, Ataa) buna «O ihtilâf için, o ihtilâfın devâmı için» ma'nâsını vermiş, (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ ile (Mücâhid, Katâde, Dahhâk) ise bunu «Rahmet için» diye tefsîr etmişlerdir. Biz ikincisini ihtiyâr etdik.

122 — «Siz gözetleyin, biz de her halde gözetleyiciyiz».

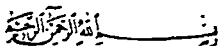
123 — «Göklerin ve yerin (sırr-ı) **gaybı Allâhındır. Her iş Ona döndürülür. Öyle ise Ona ibâdet et, Ona güvenib dayan. Senin Rabbin yapmakda olduğunuz şeylerden gaafil** (ve habersiz) **değildir».**

DİKKAT

Kur'ân-ı hakîmin klişelerindeki âyetlerin sıra numaraları âid oldukları âyetlerin başlarına değil, sonlarına konulmuşdur. Binâen'aleyh o rakamların, kendisine tekaddüm eden âyetlerin sıra numarası olduğunu dâimâ göz önünde bulundurmak lâzımdır. Bu tertîb Istanbul Müftülüğündeki «Tedkîki mesaahif hey'eti muhteremesinin tensîbidir. Meâllerdeki rakamlara gelince: onlar bu tertîbin aksinedir. O numaralar âid olduğu âyet ma'nâlarının sonuna değil, başına konulmuşdur. Bu da «meâl» için zarurîdir.

«12» inci SÛRE

«YUUSUF» SÛRESI[1]

1 — **Elif, lâm, raa. Bu** (sûrenin âyetleri de her hakıykatı) **açıklayan kitâbın** (Kur'ânın) **âyetleridir.**

2 — **Hakıykat biz onu,** (ma'nâsına) **akıl erdiresiniz diye, Arabca bir Kur'an olarak indirdik.**

3 — **Biz sana bu Kur'ânı** (bu sûreyi) **vahyetmek suretiyle en güzel beyânı kıssa olarak anlatacağız. Halbuki sen daha evvel bundan elbet haberdâr olmayanlardandın.**

4 — **Bir vakıt Yuusuf, babasına[2]: «Babacığım, demişdi, gerçek ben rü'yâda on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana secde edicilerdir».**

5 — (Babası Ya'kub) **dedi ki: «Oğulcağızım, rü'yânı birâderlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar[3]. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır».**

6 — **«Rabbin seni öylece** (rü'yâda gördüğün gibi) **beğenib seçecek[4], sana rü'yâ ta'bîrine âid[5] bilgi verecek, sana karşı da, Ya'kub haanedânına karşı da ni'metlerini — daha evvelden ataların İbrâhîme ve İshaaka tamamladığı gibi — tamamlayacakdır. Şübhesiz ki Rabbin her şey'i bilendir, tam hüküm ve hikmet saahibidir».**

7 — **Andolsun ki Yuusufun ve birâderler** (inin[6] haberler) **inde** (onları) **soranlar için nice ibretler vardır.**

---

[1] Mekke-i mükerremede nâzil olmuşdur. «111» âyetdir.

[2] Ya'kub (İsrâîl) bin İshaak bin İbrâhîm aleyhimüsselâtü vesselâm.

[3] Çünkü onlar da rü'yâ ta'bîrini biliyorlardı. Yıldızlar kendileri idi, güneş, Yuusufun annesi, ay da babası idi «Celâleyn».

[4] Seni peyğamber yapacak, mülk-ü saltanata nâil edecek «Beyzâvî».

[5] Yahud mukaddes kitabların sırlarına, inceliklerine, sünen-i enbiyâye, kelimât-ı hukemâye âid «Beyzâvî».

[6] (Yuusuf) aleyhisselâmdan başka «11» kardeşinin «Celâleyn».

8 — Hani onlar (o kardeşler) **şöyle demişlerdi: «Yuusufla birâderi**[7] **babasının yanında muhakkak bizden daha sevgilidir. Halbuki biz** (birbirimizi destekleyen kuvvetli) **bir cemâatız. Babamız her halde açık bir yanlışlık içindedir».**

9 — «Yuusufu öldürün. Yahud onu (uzak ve ıssız) **bir yere atın ki babanızın teveccühü yalınız size münhasır olsun ve siz ondan sonra**[8] **saalih bir zümre olasınız».**

10 — İçlerinden bir sözcü[9]**: «Yuusufu öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın da bir yolcu kaafilesinden biri onu** (yetik olarak) **alsın. Eğer** (mutlakaa) **yapacaksanız** (bâri böyle yapın)**» dedi.**

11 — Dediler: «Ey babamız, sen bize Yuusufu neye inanmıyorsun? Halbuki biz onun elbet hayırhahlarıyız».

12 — «Yarın onu bizimle berâber (kıra) **gönder de bol bol yesin, oynasın. Şübhesiz biz onun koruyucularıyız».**

13 — Dedi: «Onu götürmeniz muhakkak ki beni tasaya düşürür[10]**. Siz kendisinden gaafil, gaafil bulunurken onu kurt** (gelib) **yemesinden korkarım**[11]**».**

14 — «Andolsun ki, dediler, bizim (kuvvetli) **bir cemâat olmamıza rağmen onu kurt yerse bu takdîrde muhakkak biz de husrâne**[12] **uğrayanlar** (dan) **oluruz».**

15 — Nihâyet vaktâki onu götürdüler, onu kuyunun dibine bırakmayı elbirlik kararlaşdırdılar[13]**. Biz de kendisine: «Andolsun ki sen on-**

---

[7] Ana baba bir kardeşi (Bünyâmîn) «Beyzâvî, Celâleyn».

[8] Yuusufdan, yahud onun işini bitirdikden, yahud katlinden veya umrundan uzak bir yere atılmasından sonra tevbekâr olmak sûretiyle «Beyzâvî».

[9] (Yahûdâ) «Beyzâvî, Celâleyn».

[10] Ayrılığı bana güc gelir, ona karşı sabrım azdır «Beyzâvî».

[11] Zîrâ o taraflarda kurt pek çokdu «Beyzâvî, Celâleyn». «Dâremî» nin (İbni Umer) radıyallâhü anhümâdan rivâyet etdiğine göre Resulüllâh sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: İnsanlara telkıyn-i huccet etmeyin (İp ucu vermeyin). Sonra yalan söylerler. Bakınız, Ya'kub (aleyhisselâm) ın oğulları kurdun insan yediğini bilmezlerken o, kendilerine «Onu kurt (gelib) yemesinden korkarım» diye telkıynde bulunduğu için onlar da «Yuusufu kurt yedi» dediler «Câmi'ul kebîr».

[12] Yahud: «Acz-ü za'fa düşmüş oluruz» «Beyzâvî, Celâleyn».

[13] Gömleğini çıkardılar, onu kuyunun yarısına kadar salladıkdan sonra atıverdiler. O, büyük bir taşa tutundu, boğulmadı «Beyzâvî». Bu kuyunun mahalli hakkında ihtilâf edilmişdir. O kuyu, bir kavle göre «Ürdün» dedir. Yahud «Mısır» la «Medyen» arasındadır. Yahud (Ya'kub) aleyhisselâmın ikaametgâhına üç fersah mesâfede bir yerdedir «Beyzâvî». (Ya'kub) aleyhisselâmın yurdu «Ürdün» ün «Ken'an eli» idi, «Medyen» de o havaalidedir.

سورة يوسف ٢٣٦

فلما ذهبوا به وأجمعوا أن يجعلوه في غيابت الجب وأوحينا
إليه لتنبئنهم بأمرهم هذا وهم لا يشعرون ۝ وجاءو
أباهم عشاء يبكون ۝ قالوا يا أبانا إنا ذهبنا نستبق
وتركنا يوسف عند متاعنا فأكله الذئب وما أنت بمؤمن
لنا ولو كنا صادقين ۝ وجاءو على قميصه بدم كذب قال
بل سولت لكم أنفسكم أمرا فصبر جميل والله المستعان
على ما تصفون ۝ وجاءت سيارة فأرسلوا واردهم
فأدلى دلوه قال يا بشرى هذا غلام وأسروه بضاعة
والله عليم بما يعملون ۝ وشروه بثمن بخس دراهم
معدودة وكانوا فيه من الزاهدين ۝ وقال الذي
اشتراه من مصر لامرأته أكرمي مثواه عسى أن ينفعنا
أو نتخذه ولدا وكذلك مكنا ليوسف في الأرض
ولنعلمه من تأويل الأحاديث والله غالب على أمره
ولكن أكثر الناس لا يعلمون ۝ ولما بلغ أشده
آتيناه حكما وعلما وكذلك نجزي المحسنين ۝

الجزء الثاني عشر ٢٣٧

وراودته التي هو في بيتها عن نفسه وغلقت الأبواب
وقالت هيت لك قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثواي
إنه لا يفلح الظالمون ۝ ولقد همت به وهم بها لولا
أن رأى برهان ربه كذلك لنصرف عنه السوء والفحشاء إنه
من عبادنا المخلصين ۝ واستبقا الباب وقدت قميصه
من دبر وألفيا سيدها لدى الباب قالت ما جزاء
من أراد بأهلك سوءا إلا أن يسجن أو عذاب أليم ۝
قال هي راودتني عن نفسي وشهد شاهد من أهلها
إن كان قميصه قد من قبل فصدقت وهو من الكاذبين ۝
وإن كان قميصه قد من دبر فكذبت وهو من
الصادقين ۝ فلما رأى قميصه قد من دبر قال إنه من
كيدكن إن كيدكن عظيم ۝ يوسف أعرض عن هذا
واستغفري لذنبك إنك كنت من الخاطئين ۝ وقال
نسوة في المدينة امرأت العزيز تراود فتاها عن
نفسه قد شغفها حبا إنا لنراها في ضلال مبين ۝

وقال

lara, hiç farkında değillerken, (bir gün) **bu işlerini haber vereceksin» diye vahyetdik**[14].

16 — Akşam[15] **ağlaya ağlaya babalarına geldiler.**

17 — «Ey babamız, dediler, hakıykaten biz gitdik. Yarış edecekdik[16]**. Yuusufu da eşyâmızın**[17] **yanına bırakmışdık.** (Bir de ne görelim) **onu kurt yemiş! Biz doğru söyleyenler olsak da** (biliyoruz ki) **sen bize inanıcı değilsin».**

---

[14] Bu sûrenin «58» inci âyetinden i'tibaren bu safha îzah buyurulmaktadır. Müfessirlerden bir çoğunun beyânına göre (Yuusuf) aleyhisselâma peyğamberlik bu zaman verilmişdir. (Hasanı Basrî) hazretleri «22» inci « ولما بلغ اشده » âyetinin ifâde etdiği «Rüd» devrinde de kendisine risâlet verilmiş olduğunu söyler.

[15] «Beyzâvî, Celâleyn».

[16] Yaya koşusu, yahud atış müsâbakası yapacakdık «Beyzâvî».

[17] Elbiselerimizin «Celâleyn».

18 — Bir de üstüne yalan bir kan (bulaşdırılmış olan) **gömleğini getirdiler**[18]. (Ya'kub) **dedi ki: «Hayır, nefisleriniz sizi aldatıb** (böyle büyük) **bir işe sürüklemiş**[19]. **Artık** (bana düşen) **güzel bir sabırdır**[20]. **Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak,** (ancak) **Allahdır».**

19 — Bir yolcu kaafilesi gelib sakalarını (kuyu başına) **yolladılar**[21], **o da kofasını saldı**[22]. **«A, müjde, dedi, işte bir civan»! Onu bir ticâret malı gibi sakladılar**[23]. **Allah ise ne yapacaklarını pek a'lâ bilici idi.**

20 — Onu değersiz bir bahâye, bir kaç dirheme satdılar[24]. **Onlar bunun hakkında rağbetsizdiler.**

21 — Onu satın alan bir Mısırlı[25], **karısına**[26] **dedi ki: «Bunun makaamını** (indimizde) **şerefli tut. Umulur ki bize fâidesi olur. Yahud onu evlâd ediniriz»**[27]. **Işte Yuusufu böylece arz** (-ı Mısır) **da yerleşdirdik ve ona rü'yâların ta'birini öğretdik. Allah emrinde** (haakim ve) **gaalibdir. Fakat insanların çoğu** (bunu) **bilmezler.**

---

[18] Rivâyete göre (Ya'kub) aleyhisselâm oğlunun bu haberini işidince feryâda başladı. Onun gömleğini istedi. Bunu yüzüne gözüne sürüp ağladı. Hattâ yüzü gömleğin kanından kıpkırmızı olmuşdu. Dedi ki: «Bu güne kadar bu kurt kadar yavaş huylu bir kurt görmedim! Oğlumu yemiş de sırtındaki gömleğini yırtmamış»! «Beyzâvî».

[19] Onu gözünüze küçük ve kolay göstermiş «Beyzâvî».

[20] «Sabr-ı cemîl» halka şikâyet etmeyerek ihtiyâr olunan sabırdır.

[21] Bu kaafile «Medyen» den «Mısır» a giden bir kaafile idi. Kuyunun yakınında bir yere inmişlerdi. O gün Yuusuf aleyhisselâmın kuyuya atıldığının üçüncü günü idi. Suya gönderilen adamın adı «Huzâa» kabîlesinden (Mâlik bin Za'r) idi «Beyzâvî».

[22] (Yuusuf) aleyhisselâm bu kofaya sımsıkı yapışdı «Beyzâvî».

[23] (Mâlik) le berâberinde bulunanlar (Yuusuf) aleyhisselâmı kaafilenin diğer efrâdından saklamışlar, söylememişlerdi. Yahud onlara: «Bunu bize, Mısırda kendileri nâmına satmamız için, su saahibleri teslîm etdiler» demişlerdi. Ba'zılarına göre saklayanlar (Yuusuf) aleyhisselâmın kardeşleri idi. (Yehûdâ) her gün ona yiyecek getirirdi. O gün de gelmiş, kuyuda onu bulamayınca birâderlerine haber salmışdı. Onlar da kaaf'ileye yetişib: «Bu, bizim kölemizdir. Bırakıb gitmiş. İsterseniz satın alın» demişlerdi. (Yuusuf) aleyhisselâm buna karşı ölüm korkusuyla bir şey diyememişdi «Beyzâvî».

[24] Satanlar ya (Mâlik) ve arkadaşlarıdır ki onun azîz-i Mısra, bir yetik olduğu için, ucuzca satmışlardı, yahud (Yuusuf) aleyhisselâmın kardeşleridir ki onu (Mâlik) e ve refiklerine, sırf başlarından savmak için, yok bahâsına satmışlardı «Beyzâvî, Şeyhzâde».

[25] Mısırın azîzi, mâliyye nazırı. Adı: (Kıtfîr), yahud (Itfîr). Mısırın o zamanki hukümdârı Amâlika'dan (Reyyan bin Velîd) di. (Yuusuf) aleyhisselâma îmanetmiş, onun hayaatında ölmüşdür «Beyzâvî - Celâleyn».

[26] (Raaıyl), yahud (Zeliha) «Beyzâvî».

[27] Azîzin evlâdı yokdu. O, (Yuusuf) aleyhisselâmın akl-ü kıyâsetini iyice anlamışdı. Denildi ki insanlar içinde firâseti yüksek olan zevât, azîz-i Mısr ile (Şuayb) aleyhimesselâmın: « يا ابت استأجره » diyen kızı ve bir de hazreti (Umer) radıyallâhü anhi kendisine halîfe edinen (Ebû Bekir-is Sıddıyk) radıyallâhü anhdir «Beyzâvî».

22 — O, tam erginlik çağı'na girince kendisine huküm[28] ve ılim[29] verdik. Işte iyi hareket eden insanları biz böyle mükâfatlandırırız.

23 — Onun bulunduğu evdeki (kadın) **onun nefsinden murad almak istedi, kapıları sımsıkı kapadı ve: «Sana söylüyorum, beri gel»[30] dedi. O ise: «Allâha sığınırım, doğrusu o[31] benim efendimdir. O, bana güzel bir mevki' vermişdir. Hakıykat şudur ki zaalimler[32] aslâ felâh bulmaz» dedi.**

24 — O (kadın), **andolsun ona niyyeti kurmuştu. Eğer Rabbinin bürhânını[33] görmemiş olsaydı** (belki Yuusuf da) **onu kasd etmiş gitmişdi[34]. Işte biz ondan fenâlığı[35] ve fuhşu[36] bertaraf edelim diye böyle** (bürhân gönderdik). **Çünkü o,** (taatde) **ıhlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.**

25 — Ikisi de kapıya koşdular[37]. O (kadın) **bunun gömleğini arkasından boylu boyunca yırtdı[38]. Kapının yanında** (kadının) **efendisine rast geldiler.** (Kadın) **dedi ki: «Zevcene kötülük etmek isteyenin cezâsı zındana atılmakdan, yahud acıklı bir azâbdan[39] başka ne olabilir»?**

---

[28] Hikmet, ya'ni amel ile te'yîd edilen ılim (hikmet-i ameliyye). Yahud insanlar arasında hakemlik «Beyzâvî».

[29] Hikmet-i nazariyye. Sözleri te'vîl ılmi. (Bakınız, not: 5, bakınız, âyet: 15) (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ işbu devrin «33» yaşında hulûl etmiş olduğunu söylemiş, (Râzî) de bunu kabul etmişdir.

[30] Âyet-i kerîmedeki « هيت لك » esma'-i ef'aldendir.

[31] Azîz-i Mısr «Celâleyn».

[32] Zânîler «Celâleyn».

[33] Zinânın fenâlığı hakkındaki ilâhî nehyi «Beyzâvî».

[34] (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki: Ümmî mürşidim (Abd-ül Azîz Ed debbâğ) a «(Yuusuf) aleyhisselâmın o kadına kasd ve niyyet etdiği şey ne idi?» diye sordum. Derhal şu cevabı verdi: «Onu döğmekdi». Bunun üzerine kendisine ba'zı müfessirlerin bu babda zikretdiklerini açdım. Bunları şiddetle red ederek dedi ki: «Peyğamberlerin ma'sumiyyeti nerede kaldı ya? Velîye bir feth vaki' olduğu zaman Allah onun yetmiş iki zulmet damarını söküb atar ki onların bir kısmından yalan, bir kısmından kibir, kiminden riyâ, kiminden dünyâ mahabbeti, kiminden de şehvet ve zinâ sevgisi ve sâire gibi kötülükler neş'et ediyordu. Veliyyullah hakkında keyfiyyet böyle olunca ya ısmetle yaratılan, zâti ancak bu suretle neş'et eden bir peyğamber hakkında nasıl olmak lâzım geleceğini düşün «El-ibriz».

[35] Haainliği «Celâleyn».

[36] Zinâyi «Celâleyn».

[37] (Yuusuf) aleyhisselâm kaçıb kurtulmak için, öbürü de onu tutub bırakmamak için. Nihayet kadın, onun elbisesini tutdu, onu kendisine doğru çekmiye başladı «Celâleyn».

[38] Bu suretle (Yuusuf) aleyhisselâm elinden kurtuldu.

[39] Çok şiddetli bir dayakdan «Celâleyn».

26 — (Yuusuf): **«O, kendisi, dedi, benim nefsimden murad almak istedi». Onun** (kadının) **yakınlarından biri şâhid de şehâdet etdi ki: «Eğer gömleği önünden yırtıldıysa** (kadın) **doğru söylemişdir, bu ise yalancılardandır».**

27 — **«**(Yok), **eğer gömleği arkadan yırtıldıysa** (kadın) **yalan söylemişdir. Bu ise doğru söyleyicilerdendir».**

28 — **Vaktâki** (zevci, Yuusufun gömleğinin) **arkadan yırtılmış olduğunu gördü, «Şübhesiz ki bu, sizin** (siz kadınların) **fendinizdendir. Çünkü sizin fendiniz büyükdür» dedi.**

29 — **«Yuusuf, sen bundan** (bu mes'eleyi söylemekden) **vazgeç.** (Ey kadın) **sen de günâhına istiğfar et. Çünkü sen cidden günâhkârlardan oldun».**

30 — **Şehirdeki bir kısım kadınlar: «Azîzin karısı, delikanlısının nefsinden murad almak istiyormuş. Sevgi, yüreğinin zarına işlemiş! Görüyoruz ki o, muhakkak apaçık bir sapıklıkdadır» dedi** (ler).

31 — **Vaktâki** (kadın) **onların gizliden gizliye**[40] **yapdıkları dedi koduları**[41] **işitdi, kendilerine** (da'vetci) **yolladı, onlar için** (rahatca) **yaslanacak bir yer** (bir de sofra) **hazırladı, onlardan her birine birer bıçak verdi**[42]. (Yuusufa): **«Çık karşılarına» dedi; şimdi onlar bunu görünce kendisini büyük bir varlık olarak tanıdılar,** (hayranlıklarından) **ellerini kesdiler ve dediler ki: «Allâhı tenzîh ederiz**[43]**. Bu, bir beşer değildir**[44]**. Bu, çok şerefli bir melekden başkası değildir».**

32 — (Kadın) **dedi: «İşte beni kendisi hakkında ayıbladığınız şu gördüğünüz** (zât) **dir. Andederim, onun nefsinden ben murad istedim de o, namuskârlık göster** (ib reddet) **di. Yemîn ederim, eğer o, kendisine emredeceğimi yapmazsa her halde zındana atılacak ve her halde zillete uğrayanlardan olacakdır»!**

33 — (Yuusuf) **dedi: «Ey Rabbim, zından bana bunların da'vet edegeldikleri şey** ('i irtikâb etmek) **den daha sevgilidir. Eğer sen bunların tuzaklarını benden döndürmezsen** (belki) **onlara meyleder, câhillerden olurum».**

34 — **Bunun üzerine Rabbi onun düâsını kabul etdi ve onların tuzaklarını kendisinden savdı. Çünkü O, hakkıyle işidenin, her şey'i bilenin ta kendisidir.**

---

[40] Çünkü açıkdan söylemekden korkuyorlardı.

[41] «Celâleyn».

[42] Etleri, meyveleri kesmek için «Beyzâvî».

[43] Bu sözü Cenâb-ı Hakkı acz sıfatlarından tenzîh etdiklerinden ve böyle birini yaratmadaki kudretine hayran olduklarından dolayı söylediler «Beyzâvî».

[44] Böyle cemali beşer görmemişdir «Beyzâvî».

فلما سمعت بمكرهن أرسلت إليهن وأعتدت لهن متكأ وآتت كل
واحدة منهن سكينا وقالت اخرج عليهن فلما رأينه أكبرنه
وقطعن أيديهن وقلن حاش لله ما هذا بشرا إن هذا إلا ملك
كريم ۝ قالت فذلكن الذي لمتنني فيه ولقد راودته
عن نفسه فاستعصم ولئن لم يفعل ما آمره ليسجنن وليكونا
من الصاغرين ۝ قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه وإلا
تصرف عني كيدهن أصب إليهن وأكن من الجاهلين ۝
فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهن إنه هو السميع العليم ۝
ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين ۝
ودخل معه السجن فتيان قال أحدهما إني أراني أعصر خمرا
وقال الآخر إني أراني أحمل فوق رأسي خبزا تأكل الطير
منه نبئنا بتأويله إنا نراك من المحسنين ۝ قال لا يأتيكما
طعام ترزقانه إلا نبأتكما بتأويله قبل أن
يأتيكما ذلكما مما علمني ربي إني تركت ملة قوم
لا يؤمنون بالله وهم بالآخرة هم كافرون ۝

واتبعت ملة آبائي إبراهيم وإسحاق ويعقوب ما كان
لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا
وعلى الناس ولكن أكثر الناس لا يشكرون ۝ يا صاحبي
السجن أأرباب متفرقون خير أم الله الواحد القهار ۝
ما تعبدون من دونه إلا أسماء سميتموها أنتم
وآباؤكم ما أنزل الله بها من سلطان إن الحكم إلا لله
أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم ولكن أكثر
الناس لا يعلمون ۝ يا صاحبي السجن أما أحدكما فيسقي
ربه خمرا وأما الآخر فيصلب فتأكل الطير من رأسه
قضي الأمر الذي فيه تستفتيان ۝ وقال للذي ظن
أنه ناج منهما اذكرني عند ربك فأنساه الشيطان
ذكر ربه فلبث في السجن بضع سنين ۝ وقال
الملك إني أرى سبع بقرات سمان يأكلهن سبع عجاف
وسبع سنبلات خضر وأخر يابسات يا أيها الملأ
أفتوني في رؤياي إن كنتم للرؤيا تعبرون ۝

35 — Sonra, bütün o delîlleri[45] gördüklerinin ardından mutlakaa onu bir zamana kadar[46] zındana atmaları (re'yi) **onlara[47] zaahir oldu.**

36 — Onunla berâber zındana iki de delikanlı girdi[48]. Bunlardan biri[49]: «Ben rü'yamda kendimi şarab (üzüm) **sıkıyor gördüm» dedi. Öbürü de: «Ben de rü'yâmda kendimi başımda ekmek götürüyor, kuşlar**

[45] (Yuusuf) aleyhisselâmın ma'suumiyyetini isbat eden kat'i deliller «Beyzâvî, Celâleyn».

[46] Halkın dedîkodusu kesilinceye kadar.

[47] Azîz'e ve âilesine.

[48] Biri hukümdârın sâkîysi, diğeri de ekmekcisi idi. Bunlar padişahı zehirlemiye teşebbüs etmek suçuyle aynı zamanda habs edilmişlerdi «Beyzâvî».

[49] Sâkıy «Beyzâvî».

da ondan (kekmeleyib) **yiyor gördüm»**[50], **dedi, «Bize bunun ta'bîrini haber ver. Çünkü biz seni iyilik edenlerden görüyoruz»**[51].

37 — Dedi ki: «Size rızıklanacağınız bir taâm gelecek oldu mu, ben muhakkak onun ne olduğunu size daha gelmezden evvel haber veririm[52]. **Bu, Rabbimin bana öğretdiği ılimlerdendir. Çünkü ben Allâha inanmaz bir kavmin dînini — ki onlar âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir — terketdim».**

38 — «Atalarım Ibrâhîmin, Ishaakın, Ya'kubun dînine uydum. Allâha her hangi bir şey'i ortak tutmamız bizim için (doğru) **olmaz. Bu** (tevhîd), **bize ve insanlara Allâhın lûtf-ü ınâyetindendir. Fakat insanların çoğu** (buna karşı) **şükretmezler».**

39 — «Ey zından arkadaşlarım, darma dağınık bir çok düzme Tanrılar mı hayırlıdır, yoksa hepsine ve her şey'e gaalib, kahhâr olan bir tek Allah mı?»

40 — «Sizin onu bırakıb tapdıklarınız kendinizin ve atalarınızın takmış oldukları (kuru) **adlardan başkası değildir. Allah bunlara hiç bir bürhan indirmemişdir. Hüküm Allahdan başkasının değildir. O, kendisinden gayriye ibâdet etmemenizi emr eylemişdir. Dosdoğru dîn işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler».**

41 — «Ey zından arkadaşlarım, (rü'yâlarınıza gelince:) **Biriniz**[53] **efendisine şarab içirecek, diğeri ise asılıb tepesinden kuşlar yiyecekdir. Işte hakkında fetvaa istemekde olduğunuz mes'ele** (böylece) **olub bitmişdir».**

42 — Bu ikisinden kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: «Beni efendinin yanında an». Fakat şeytan, efendisine anmayı ona unutdurdu da (bu yüzden Yuusuf) **daha nice yıllar zındanda kaldı**[54].

---

[50] Hikâye-i haal-i mâzî «Beyzâvî».

[51] (Dahhâk) e sordular: «Yuusuf aleyhisselâmın iyiliği ne idi»? Dedi ki: «O, dâimâ iyiliği tercîh eder, bütün hareketlerinde mekârim-i ahlâkını gösterirdi. Zındandaki hastaları ziyâret eder, mahzunlara enîs ve gamgüsâr olur, yeri dar olanlara genişlik sağlar, muhtâc olanlara iâne toplayıb verirdi «Şeyhzâde».

[52] (Yuusuf) aleyhisselâm kendisine sorulanlara cevab vermezden evvel tevhîde da'vet ve doğru yola irşâd etmek istedi de bu da'vet ve ta'bîrinde sıdkına delâlet etmek üzere gaybı haber verme mu'cizesini öne sürdü. Nitekim peyğamberlerin ve onların yerlerini tutan âlimlerin hidâyet ve irşaddaki meslekleri de budur «Beyzâvî».

[53] Şerbetci.

[54] (Yuusuf) aleyhisselâm Allahdan başkasından yardım istediği için beş yıllık mahbuslukdan sonra yedi yıl daha habse dûçar oldu «Şeyhzâde». (Yuusuf) aleyhisselâmın zındanda kaldığı «12» sene âyet-i kerîmedeki « اذكرني عند ربك » kavl-i kerîminin harfleri mıkdarına müsâvîdir. Bu «12» adedinde acâib bir sır vardır: Burclar, aylar on ikişerdir. «Lâ ilâhe illellâh» ve «Muhammedün Resûlüllah» ın asılları on ikişer harfdir. (Yakub aleyhisselâmın oğulları da «12» idi «Feth-ul karîb, Ruuh-ül beyan».

43 — (Bir gün Mısır) **padişâh** (ı) **dedi ki: «Ben rü'yamda yedi arık** (ineğ) **in yemekde olduğu yedi semiz inekle yedi yeşil başak ve diğer** (yedi) **kuru** (başak) **görüyorum**[55]**. Ey ileri gelenler** (kâhinler), **eğer rü'yâ ta'bîrediyorsanız benim bu rü'yâmı da halledin» dedi.**

44 — Onlar da dediler ki: «(Bunlar) **karma karışık** (ve yalancı) **düşlerdir. Biz böyle düşlerin ta'bîrini bilici** (kimse) **ler değiliz».**

45 — (Zındandaki) **iki** (arkadaş) **dan kurtulanı, nice zaman sonra** (Yuusufu) **hatırladı da dedi ki: «Ben size onun ta'bîrini haber vereyim. Hemen beni gönderin».**

46 — (Zındana gidib): **«Yuusuf, ey çok doğru sözlü** (dedi) **kendisini yedi arık** (inek) **yemekde olan yedi semiz inekle yedi yeşil ve diğer** (yedi) **kuru başak hakkında bize bir fetvâ ver. Umîd ederim ki insanlara** (isaabetli cevâbınızla) **dönerim. Belki** (bu suretle) **onlar** (senin yüce kadrini) **bilirler».**

47 — (Yuusuf) **dedi: «Yedi sene âdet** (iniz) **vech ile ekin ekin**[56]**. Yiyeceğiniz az bir mıkdar haaric olmak üzere biçdiklerinizi başağında bırakın».**

48 — «Sonra bunun ardından yedi kurak (yıl) **gelecek,** (tohumluk için) **saklayacağınızdan az bir mıkdar haaric olmak üzere önceden biriktirdiklerinizi yeyib götürecek».**

49 — «Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki insanlar onda (ya'ni o zaman) **yağmura kavuşturulacak**[57] **ve o anda sıkıb sağacaklar»**[58]**.**

50 — (Bunu duyan) **padişah dedi ki: «Onu** (Yuusufu) **bana getirin». Bunun üzerine ona elçi gelince: «Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki benim Rabbim onların fendini hakkıyle bilicidir» dedi.**

51 — (Padişah o kadınları toplayıb) **dedi: «Yuusufun nefsinden kâm**

---

[55] Yedi arık inek diğer yedi semiz ineği yutmuşdu. Yedi kuru başak da yedi yeşil başağa sarıb onlara galebe etmişdi «Beyzâvî».

[56] Buradaki « زرعون » ihbârî değil, inşâîdir «Zemahşerî, Râzî, Konevî».

[57] Bu ma'nâ asılda « غاث » lâfz-ı celîlinin «Ğays» den gelmiş olduğuna göredir. «Ğavs» den gelmiş bulunursa o vakıt meâl şöyle olur: «İnsanlar o zaman (o sene) sıkıntıdan kurtulacak...» «Beyzâvî».

[58] Üzüm ve zeytin gibi mahsulleri, yahud süt hayvanlarını «Beyzâvî».

[59] Ya'ni onun size karşı bir meylini hissetdiniz mi? Bu babdaki intibaaınız nedir?

سورة يوسف

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ۝
وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ
فَأَرْسِلُونِ ۝ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ
يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي
أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ۝ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ
دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ۝
ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا
قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ۝ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ
النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ۝ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ
الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي
قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ۝ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ
إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ
مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ
عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ۝ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ
بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ۝

الجزء الثالث عشر

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي
إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ
لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ۝
قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ۝ وَكَذَلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ۝ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ
خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ
فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ۝ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ
بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي
أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ۝ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ
عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ۝ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا
لَفَاعِلُونَ ۝ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝
فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ
فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ۝

almak istediğiniz zaman ne halde idiniz»?[59]**.** (Kadınlar): **«Haaşâ, dediler, Allah için biz onun üstünde bir fenâlık bilmedik». Azîzin karısı da şöyle dedi: «Şimdi hak meydana çıkdı. Ben onun nefsinden murad almak istedim. O ise şeksiz şübhesiz doğru söyleyenlerdendir».**

52 — (Elçi gidib de Yuusufa bu kat'î i'tirâfı nakletdikden sonra o, dedi ki: **«**(Benim) **bu** (i'tirâfa lüzum görüşüm azîzin) **gıyaabında kendisine hakıykaten haainlik etmediğimi ve Allâhın, haainlerin hıylesini hiç şübhesiz muvaffakıyyete erdirmeyeceğini onun da bilmesi içindi»**[60]**.**

53 — «(Bununla berâber) **ben nefsimi tebrie etmem. Çünkü nefs, olanca şiddetiyle kötülüğü emredendir muhakkak. Meğer ki Rabbimin esirgemiş bulunduğu** (bir nefs) **ola. Zîra Rabbim çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir».**

54 — Padişah: «Getirin onu bana, dedi, onu kendime has bir (müsteşâr) **edineyim». Onunla konuşunca da şöyle söyledi: «Sen bu gün** (den

[60] «12» nci cüz'ün sonu.

i'tibâren) **bizim nezdimizde mühim bir mevki' saahibisin, emîn** (bir müsteşar) **sın».**

55 — (Yuusuf): **«Beni memleketin hazîneleri üzerine** (me'mur) **et. Çünkü ben onları iyice korumıya muktedirim,** (bütün tasarruf şekillerini de) **bilenim» dedi.**

56 — İşte o yerde Yuusufa kudret (ve şeref) **verdik. O, o yerden neresini dilerse orada konaklardı[61]. Biz rahmetimizi kime dilersek ona nasıyb ederiz, iyi hareket edenlerin mükâfâtını zaayi' etmeyiz.**

57 — İman edib de takvaada devam edenlere haas olan âhiret mükâfâtı ise elbet daha hayırlıdır.

58 — Yuusufun kardeşleri gelib onun huzuruna girdiler[62]. (Yuusuf) **onları tanıdı, onlar ise kendisini tanımıyorlardı[63].**

59 — Vaktâki (Yuusuf) **onların** (zâhire) **yüklerini hazırladı. Dedi ki: «Bana baba bir erkek kardeşinizi de getirin[64]. Görmüyor musunuz** (size) **tam ölçek veriyorum[65]. Ben müsâfirperverlerin hayırlısıyım».**

60 — «Eğer onu bana getirmezseniz artık benim yanımda size hiç bir kile yok. (Bîhûde) **bana yaklaşmayın».**

61 — Dediler: «Onu babasından istemiye çalışırız ve her halde (bunu) **yaparız».**

---

[61] Bütün arz-ı Mısır onun idâresine, tasarrufuna verilmişdi. Padişaha âid salâhiyyetleri dahi o kullanıyordu. O sıralarda azîz de ölmüş, pâdişah onun zevcesini (Yuusuf) aleyhisselâma nikâhlamışdı. Ondan (Efrâîm) ve (Mîsâ) adlarında iki oğlu dünyâye geldi «Beyzâvî, Şeyhzâde, Celâleyn».

[62] Çünkü her yerde kıtlık ve açlık başlamış, Ken'an ili de bundan âzâde kalamamışdı. Zahîre almak üzere gelen birâderlerin içinde (Yuusuf) aleyhisselâmın ana baba bir kardeşi (Bünyâmîn) yokdu «Beyzâvî».

[63] «14» üncü nota mürâcaat.

[64] Rivâyete göre birâderler (Yuusuf) aleyhisselâmın huzuruna girince aralarında şöyle muhaavere geçdi: — Siz kimsiniz? İşiniz ne? Câsus olmayasınız? — Maazallah, biz bir babanın oğullarıyız. Babamız ihtiyar bri zâtdir. Çok saadıkdır. Peyğamberlerden biridir. İsmi (Ya'kub) dur. — Kaç kardeşsiniz? — On iki kardeşdik. Birimiz sahraaya gidib öldü. — Buraya kaç birâder geldiniz? — On birâder. — Onbirinciniz hani? — O, babamızın yanında kaldı. Ölen oğlunun yerine onunla kendini tesliye ediyor. — Kim size şâhidlik eder? — Burada hiç bir kimseyi tanımayız ki gelsin de bize şehâdet etsin. — Birinizi rehîne olarak yanımda bırakın, baba bir kardeşinizi de bana getirin de doğru söylediğinize hükmedeyim. Bu muhaavere üzerine birâderler aralarında kur'a çekdiler, (Şem'un) a isaabet etdi. Denildi ki (Yuusuf) aleyhisselâm her birine yüz zahîre vermişdi. Pederlerinin nezdinde kalan baba bir kardeşleri adına da fazlaca bir yük istediler, onu da verdi. Ancak doğru söylediklerini bilmek için o kardeşlerini de getirmelerini şart koşdu «Beyzâvî».

[65] Ya'ni babanızın nezdinde kalan birâderiniz adına da zahîre veriyorum.

62 — (Yuusuf) **uşaklarına: «Sermâyelerini yüklerinin içine koyuverin. Olur ki âilelerine avdet etdikleri zaman bunun farkına varırlar da belki yine** (buraya) **dönerler» demişdi.**

63 — Bu suretle babalarına döndükleri zaman: «Ey babamız, dediler, bizden ölçek men' olundu. (Bu sefer) **kardeşimizi de bizimle berâber yolla da ölçek alalım. Biz her halde onu muhaafaza edicileriz».**

64 — (Ya'kub) **dedi: «Ben onu size inanır mıyım? Meğer ki daha evvel kardeşi** (Yuusufu) **inandığım gibi ola. Allah en hayırlı koruyucudur. O, esirgeyicilerin de esirgeyicisidir».**

65 — Meta'larını (zahîre yüklerini) **açdıkları zaman sermâyelerini kendilerine geri gönderilmiş buldular. «Ey babamız, dediler, daha ne istiyoruz, işte sermâyemiz de bize iâde edilmiş.** (Biz onunla tekrar) **âilemize zahîre getiririz. Kardeşimizi koruruz. Bir deve yükü zahîre de artırırız. Bu** (seferki aldığımız) **az bir ölçekdir** (bizi idâre etmez)**».**

66 — (Ya'kub): **«Etraafınız kuşatılıb** (çâresiz kalmanız müstesnâ) **onu bana behemehal getireceğinize dâir Allahdan bana sağlam bir teahhüd verilinceye kadar onu sizinle berâber,** (kaabil değil) **göndermem» dedi. Artık ona** (babalarına) **te'mînâtlarını verince o da: «Allah benim ve sizin bu dediklerimize vekîl** (şâhid olsun)**» dedi.**

67 — (Hareketleri esnâsında da şunu) **söyledi: «Oğullarım,** (Mısıra) **hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin[66].** (Bununla berâber bu sözümle) **Allah** (ın kazaasından) **hiç bir şey'i sizden gideremem[67]. Hukûm Allahdan başkasının değildir. Ben ancak Ona güvenib dayandım. Tevekkül edenler de yalınız Ona güvenib dayanmalıdır».**

68 — Vaktâki onlar (Mısıra), **babalarının kendilerine emretdiği vech ile, girdiler. Bu, Allâhın** (kazaasından) **hiç bir şey'i onlardan gidermedi. Sâdece Ya'kubun nefsindeki dileği[68] meydana çıkarmış oldu. Şübhe yok ki** (Ya'kub), **kendisini** (vahy ile) **öğretdiğimiz için, bir ılîm saahibi idi. Ancak insanların çoğu** (sır-rı kaderi) **bilmezler.**

69 — (Birâderler) **Yuusufun huzuruna girince o, kardeşini kendi yanına aldı[69]: «Ben senin hakîkî kardeşinim. Onların** (geçmişde hakkımızda) **yapmış olduklarına tasalanma» dedi.**

---

[66] (Ya'kub) aleyhisselâm oğullarını toplu olarak girmeleri haalinde isaabet-i ayndan endîşe ediyordu «Beyzâvî».

[67] Bu, ancak benim bir şefekatimdir «Celâleyn».

[68] Göz değmemesi hakkındaki dileği ve şefekati «Beyzâvî».

[69] Rivâyet olunduğuna göre (Yuusuf) aleyhisselâm kardeşlerine ziyâfet verdi.

قال هل آمنكم عليه إلا كما أمنتكم على أخيه من قبل
فالله خير حافظا وهو أرحم الراحمين ۝ ولما فتحوا
متاعهم وجدوا بضاعتهم ردت إليهم قالوا يا أبانا
ما نبغي هذه بضاعتنا ردت إلينا ونمير أهلنا ونحفظ
أخانا ونزداد كيل بعير ذلك كيل يسير ۝ قال لن أرسله
معكم حتى تؤتون موثقا من الله لتأتنني به إلا أن يحاط
بكم فلما آتوه موثقهم قال الله على ما نقول وكيل ۝
وقال يا بني لا تدخلوا من باب واحد وادخلوا من أبواب
متفرقة وما أغني عنكم من الله من شيء إن الحكم
إلا لله عليه توكلت وعليه فليتوكل المتوكلون ۝
ولما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم ما كان يغني عنهم
من الله من شيء إلا حاجة في نفس يعقوب قضاها وإنه
لذو علم لما علمناه ولكن أكثر الناس لا يعلمون ۝
ولما دخلوا على يوسف آوى إليه أخاه قال
إني أنا أخوك فلا تبتئس بما كانوا يعملون ۝

فلما جهزهم بجهازهم جعل السقاية في رحل أخيه
ثم أذن مؤذن أيتها العير إنكم لسارقون ۝ قالوا
وأقبلوا عليهم ماذا تفقدون ۝ قالوا نفقد صواع
الملك ولمن جاء به حمل بعير وأنا به زعيم ۝ قالوا تالله
لقد علمتم ما جئنا لنفسد في الأرض وما كنا سارقين ۝
قالوا فما جزاؤه إن كنتم كاذبين ۝ قالوا جزاؤه
من وجد في رحله فهو جزاؤه كذلك نجزي الظالمين ۝
فبدأ بأوعيتهم قبل وعاء أخيه ثم استخرجها
من وعاء أخيه كذلك كدنا ليوسف ما كان ليأخذ
أخاه في دين الملك إلا أن يشاء الله نرفع درجات
من نشاء وفوق كل ذي علم عليم ۝ قالوا إن يسرق
فقد سرق أخ له من قبل فأسرها يوسف في نفسه
ولم يبدها لهم قال أنتم شر مكانا والله أعلم بما تصفون
۝ قالوا يا أيها العزيز إن له أبا شيخا كبيرا
فخذ أحدنا مكانه إنا نراك من المحسنين ۝

70 — Vaktâki (Yuusuf) **onların** (zahîre) **yüklerini hazırladı. Su kabını öz kardeşinin yükü içine koydu! Sonra bir münâdî** (arkalarından) **şöyle bağırdı: «Ey kaafile** (durun), **siz şeksiz şübhesiz hırsızlarsınız»![70].**

Onları sofraya ikişer ikişer oturtdu. (Bünyâmîn) yalınız kalınca ağladı. Dedi ki: «Kardeşim Yuusuf sağ olsaydı o da benimle berâber otururdu». (Yuusuf) aleyhisselâm onu kendi sofrasına aldı. Yemekden sonra kardeşlerini ikişer ikişer birer eve müsâfir verdi. (Bünyâmîn) bu sefer de yalınız kalmışdı. (Yuusuf) aleyhisselâm dedi ki: «Bunun ikincisi yok. Binâen'aleyh bu da benimle berâber kalsın». Bu suretle (Bünyâmîn) onun nezdinde geceledi. (Yuusuf) aleyhisselâm sordu: «Ölen kardeşin yerine benim sana kardeş olmamı arzu eder misin»? (Bünyâmîn) şöyle cevab verdi: «Senin gibi bir kardeşi kim bulabilir? Lâkin seni (Ya'kub) aleyhisselâmla annem (Rahıyl) doğurmadı». (Yuusuf) aleyhisselâm ağladı, kalkıb (Bünyâmîn'in boynuna sarıldı ve: «Ben senin kardeşinim...» dedi «Beyzâvî».

[70] Burada sirkatden murad, evvelce (Yuusuf) aleyhisselâmı pederlerinden çalmış olduklarını ifâde etmekden ibâret bir tevriyedir. Tasın kendi yüküne konulacağından (Bünyâmîn) haberdar idi «Râzî, Konevî».

71 — (Ya'kubun oğulları) **onlara dönerek: «Ne gaaib etdiniz** (Ne arıyorsunuz)?» **dediler.**

72 — Dediler ki: «Padişâhın su kabını arıyoruz. Onu getirene bir deve yükü (bahşiş) **var. Ben de buna kefilîm».**

73 — (Ya'kub oğulları): **«Allah Allah!** (Hüviyyetimizi, ahlâkımızı) **siz de öğrenmişsinizdir. Biz bu yere, andolsun ki, fesad çıkarmak için gelmedik. Hırsız kimseler de değiliz biz» dediler.**

74 — «Şimdi, dediler, yalancılar iseniz (çalanın) **cezâsı nedir»?**

75 — «Onun cezâsı yükünde (hırsızlık mal) **bulunan kimsenin kendisidir[71]. İşte o kimse** (şahsan) **bunun cezâsıdır. Biz** (memleketimizde) **zaalimleri** (hırsızları) **böyle cezâlandırırız» dediler[72].**

76 — Bunun üzerine (Yuusuf), **kardeşinin kabından evvel onların kablarını** (aramıya) **başladı. Nihâyet onu kardeşinin kabından çıkardı. İşte biz Yuusuf için böyle bir tedbir kullandık. Yoksa o, padişâhın dînine göre kardeşini** (esîr olarak) **tutabilecek değildi: Meğer ki Allâhın irâdesi ola[73]. Biz kimi dilersek onu nice derecelerle yükseltiriz. Her ılim saahibinin üstünde daha iyi bilen vardır[74].**

77 — Dediler: «Eğer o çalmış bulunuyorsa onun daha evvel bir kardeşi de çalmışdı»[75]! O vakıt Yuusuf bu (sözü) **içinde gizledi, bu** (nun hakıykatını) **onlara açıklamadı.** (Kendi kendine) **dedi ki «Sizin durumunuz daha kötüdür[76]. Allah sizin anlatmakta olduğunuzun mâhiyyetini çok iyi bilendir».**

78 — «Ey azîz, dediler, hakıykat bunun ihtiyar bir babası var[77]. Binâen'aleyh onun yerine (bizden) **birimizi alıkoy. Seni muhakkak iyilik edenlerden görüyoruz».**

---

[71] O kimsenin köle olarak alınmasıdır «Beyzâvî». (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ diyor ki: O zaman hırsızın cezâsı bir yıl köle olarak kullanılmasıydı «Şeyhzâde».

[72] Bundan sonra «Mısır» a, (Yuusuf) aleyhisselâmın huzuruna döndürüldüler «Celâleyn».

[73] Öğretilen bu tedbîr gibi «Celâleyn».

[74] Bu suretle üstünlük nihâyet Cenâb-ı Hakka dayanır «Celâleyn».

[75] (Yuusuf) aleyhisselâm çocukluğunda annesinin babasına âid bir putu çalarak ona tapmasın diye kırmış, pisliklerin içine atmışdı «Celâleyn, Beyzâvî».

[76] Çünkü siz babamdan beni çalmışdınız «Celâleyn».

[77] Bu kardeşimizi de bizden çok sever ve ölen kardeşimizin acısını onunla onultmıya çalışır «Beyzâvî, Celâleyn».

سورة يوسف

قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متاعنا عنده إنا
إذا لظالمون ۝ فلما استيأسوا منه خلصوا نجيا قال
كبيرهم ألم تعلموا أن أباكم قد أخذ عليكم موثقا
من الله ومن قبل ما فرطتم في يوسف فلن أبرح الأرض
حتى يأذن لي أبي أو يحكم الله لي وهو خير الحاكمين ۝
ارجعوا إلى أبيكم فقولوا يا أبانا إن ابنك سرق
وما شهدنا إلا بما علمنا وما كنا للغيب حافظين ۝
واسأل القرية التي كنا فيها والعير التي أقبلنا
فيها وإنا لصادقون ۝ قال بل سولت لكم أنفسكم
أمرا فصبر جميل عسى الله أن يأتيني بهم جميعا إنه
هو العليم الحكيم ۝ وتولى عنهم وقال يا أسفى
على يوسف وابيضت عيناه من الحزن فهو كظيم
۝ قالوا تالله تفتؤا تذكر يوسف حتى تكون
حرضا أو تكون من الهالكين ۝ قال إنما
أشكوا بثي وحزني إلى الله وأعلم من الله ما لا تعلمون ۝

الجزء الثالث عشر

يا بني اذهبوا فتحسسوا من يوسف وأخيه ولا تيأسوا
من روح الله إنه لا ييأس من روح الله إلا القوم الكافرون
۝ فلما دخلوا عليه قالوا يا أيها العزيز مسنا وأهلنا الضر
وجئنا ببضاعة مزجاة فأوف لنا الكيل وتصدق
علينا إن الله يجزي المتصدقين ۝ قال هل علمتم
ما فعلتم بيوسف وأخيه إذ أنتم جاهلون ۝ قالوا
أئنك لأنت يوسف قال أنا يوسف وهذا أخي
قد من الله علينا إنه من يتق ويصبر فإن الله لا يضيع
أجر المحسنين ۝ قالوا تالله لقد آثرك الله علينا
وإن كنا لخاطئين ۝ قال لا تثريب عليكم
اليوم يغفر الله لكم وهو أرحم الراحمين ۝
اذهبوا بقميصي هذا فألقوه على وجه أبي يأت بصيرا
وأتوني بأهلكم أجمعين ۝ ولما فصلت العير
قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف لولا أن تفندون ۝
قالوا تالله إنك لفي ضلالك القديم ۝

79 — «Eşyâmızı nezdinizde bulduğumuz kimseden başkasını yakalamamızdan Allâha sığınırız. Çünkü o takdîrde biz elbette zaalimler (deniz demekdir)**» dedi.**

80 — Vaktâki artık ondan ümidlerini kesdiler, fısıldaşarak bir yana çekildiler. Büyükleri[78] dedi ki: «Babanızın sizden Allah adıyle te'mînât almış olduğunu, daha evvel de Yuusuf hakkında işlediğimiz kusuuru bilmediniz mi? Artık ben, ya babam bana izin verinceye, yahud benim için Allah hükmedinceye kadar, buradan kat'iyyen ayrılmam. O haakimlerin hayırlısıdır».

[78] Yaşca büyükleri olan (Rûbîl), yahud akılca büyükleri olan (Şem'un), zaif bir kavle göre de (Yehûdâ) dır «Beyzâvî». Büyüklerinden murad sinnen büyükleri olan (Rûbîl), yahud aklen büyükleri olan (Yehûdâ), yahud reisleri olan (Şem'un) dur «Ebüssüud». Büyükleri yaşda büyükleri olan ve (Yuusuf) aleyhisselâmı öldürmekden diğer kardeşlerini men'eden (Yehûdâ) dır «Râzî».

81 — «Siz dönün, babanıza da deyin ki: — Ey pederimiz, oğlun, inan ki, (zaahiri emre nazaran) **hırsızlık etdi. Biz bildiğimizden başkasına şâhidlik yapmadık. Gaybın bekcileri de değildik[79]».**

82 — «(İstersen) **içinde bulunduğumuz** (ve döndüğümüz) **şehir** (ya'ni Mısır ahâlisine) **de, aralarında geldiğimiz kervana da sor. Biz şeksiz şübhesiz doğru söyleyicileriz».**

83 — (Geldiler, aynı sözü söylediler. Bunun üzerine Ya'kub) **dedi ki: «Hayır, sizi nefisleriniz aldatıb** (böyle büyük) **bir işe sürüklemiş. Artık** (bana düşen) **güzel bir sabırdır[80]. Allâhın, onların hepsini birden[81] bana getirmesi yakın bir ümiddir. Hakıykat şudur ki: Her şey'i bilen, yegâne hüküm** (ve hikmet) **saahibi olan Odur».**

84 — (Ya'kub) **onlardan yüz çevirdi: «Ey Yuusufun üstünde** (titreyen) **tasam,** (gel, şimdi tam senin gelmen zamanıdır)**»[82] dedi ve huzn-ü kederinden iki gözüne ak düşdü[83].** (Bununla berâber) **o, artık gamını tamâmen yutmakda idi.**

85 — Dediler ki: «Haalâ Yuusufu anıb duruyorsun. Andolsun ki sonunda ya kederinden hastalanıb eriyeceksin, yahud helâke uğrayanlardan olacaksın».

86 — (Ya'kub da): **«Ben** (taşan) **kedirimi, mahzunluğumu yalınız Allâha şikâyet ediyorum. Ben Allah tarafından sizin bilmeyeceğiniz** (nice) **şeyleri de biliyorum» dedi[84].**

87 — «Oğullarım, gidin, Yuusufla kardeşinden (bütün duygularınızla) **bir haber arayın. Allâhın rahmetinden ümîdinizi kesmeyin. Zîrâ hakıykat şudur ki kâfirler gürûhundan başkası Allâhın rahmetinden ümidini kesmez».**

---

[79] Ya'ni size Allah adıyle te'mînât verdiğimiz zaman kardeşimizin ileride böyle hırsızlık edeceğini tabiî bilemezdik «Beyzâvî, Celâleyn».

[80] Bakınız, not: 20. (Yuusuf) aleyhisselâmın kardeşlerinin bu sefer söyledikleri söz yalan değildi. (Bünyâmîn) in alıkonmasına da bilerek kendileri sebeb olmuş değildi. Fakat önceden yalanla müttehem olmuş bulundukları için bu seferki doğrularına pederleri inanmak istemedi. Onlara: «Hayır, sizi nefisleriniz aldatıp (böyle büyük) bir işe sürüklemiş. Yoksa bizim şerîatımızda hırsızın esir olarak yakalanacağını azîz ne bilirdi?» dedi. «Ruuh-ul beyan».

[81] (Yuusuf) aleyhisselâmı da, kardeşi (Bünyâmîn) i de, Mısırda kalan diğer büyük kardeşini de «Şeyhzâde».

[82] «Beyzâvî, Râzî».

[83] Ba'zılarına göre: «Göz yaşı sanki gözünün karasını gidermişdi «Beyzâvî». «Gözlerine za'f ârız oldu», «Ak düşdü» diyenler de var. Fakat hüzün gözleri kör etmek şöyle dursun, onun za'fına bile illet olamaz «Şeyhzâde, Râzî». Bizce «93» üncü âyetin sarahatı bu tefsîre müsâid değildir. Nitekim İmam (Mukaatil) de: «Gözlerine ak düşdü» diyor.

[84] Bu bilgileri vahy-ü ilhâm neticesi idi «Beyzâvî».

88 — Bunun üzerine (Ya'kubun oğulları tekrar Mısıra gidib Yuusufun) **huzuruna girdikleri zaman dediler ki: «Ey azîz, bizi de, âilemizi de darlık**[85] **basdı. Pek ehemmiyyetsiz bir sermâye ile geldik. Bize yine tam ölçek ver. Hakkımızda ayrıca lûtufkârlık da et**[86]. **Zîra Allah lûtufkârları mükâfatlandırır».**

89 — (Yuusuf şöyle) **dedi: «Siz** (henüz) **câhil kimseler iken Yuusufa ve kardeşine neler yapdığınızı biliyor musunuz»?**[87].

90 — «A, sen, sen, saahi Yuusuf musun?» dediler. O da: «Ben, dedi, Yuusufum. Bu da kardeşim. Allah bize (selâmet ve kerâmetle) **lutfetdi. Zirâ hakıykat şudur ki: Kim** (Allahdan) **korkar,** (belâlara) **katlanırsa her halde Allah iyi hareket edenlerin mükâfâtını zaayi' etmez».**

91 — (Kardeşleri): **«Allaha yemîn ederiz, Allah seni hakıykat bizden üstün kılmışdır. Biz doğrusu** (sana yapdığımız hareketde) **suçlu idik» dediler.**

92 — (Yuusufu) **da: «Size, dedi, bugün hiç bir başa kakma ve ayıblama yok. Sizi Allah yarlığasın. O, esirgeyicilerden daha esirgeyicidir»**[88].

93 — «Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun. Iyice görür (bir hale) **gelir**[89]. **Bütün âilenizi de**[90] **bana getirin».**

---

[85] Şiddetli aclık «Beyzâvî».

[86] Kardeşimizi bize iâde etmek suretiyle, yahud pek ehemmiyyetsiz olan sermâyemizi müsâmaha ile kabul etmek suretiyle «Beyzâvî». Ayet-i kerîmedeki «Sadaka» nın «Mutlak tefaddul» demek olan lügavî ma'nâsı tercîh edilmişdir.

[87] (Yuusuf) aleyhisselâma ne yapdıkları ma'lumdur. Fakat kardeşine? Ona karşı yapdıkları da onu öz kardeşlerinden ayırmaları, dâimâ hakaaret ve eziyyet altında bulundurmaları idi. Hattâ o, kardeşleriyle ancak ezilerek büzülerek konuşabilirdi. Ona (Yuusuf) aleyhisselâmın adını bile andırmazlardı «Beyzâvî, Haazin».

[88] «Küçük ve büyük günâhları yarlığar, tevbekâr olanlara fazl-ü ınâyetiyle muaamele buyurur». (Yuusuf) aleyhisselâmın keremi cümlesinden olarak şöyle rivâyet edilmişdir: Vaktâki kardeşleri onu tanıdılar, kendisine bir adam gönderib: «Siz bizi sabah, akşam yemeğe da'vet ediyorsunuz. Biz ise hakkında saadır olan taksıyrimızden dolayı senden utanıyoruz» dediler. (Yuusuf) aleyhisselâm da cevâben buyurdu ki: «Mısırlılar şimdiye kadar bana hep ilk gözleriyle bakıyorlar, hakkımda yirmi dirheme satılmış bir köleyi vaasıl olduğu şu mertebeye ulaşdıran Allâhı tenzîh ederiz» diyorlardı. Şimdi ise, andolsun ki, sizin sâyenizde şeref kazandım, Mısırlıların nazarında yükseldim. Çünkü onlar sizin benim kardeşim olduğunuzu, benim de (İbrâhîm) aleyhisselâmın torunlarından bulunduğumu öğrendiler «Beyzâvî».

[89] Gözlü olarak gelir «Beyzâvî».

[90] Erkek, kadın bütün haanedânınızı ve mensûblarınızı. Rivâyete göre mıkdarları «70» küsür idi. (Yuusuf) aleyhisselâm «200» yük ve binek hayvanı ve bir çok techîzât göndermişdi.

94 — Vaktâki kaafile (Mısırdan) **ayrıldı.** (Öteden) **babaları** (Ya'kub) **dedi ki: «Bana bunak demezseniz, inanın ki,** (şimdi) **Yuusufun kokusunu duyuyorum»!**

95 — (Yanındakiler) **dediler: «Allâha yemîn ederiz ki sen haalâ eski yanlışlığında** (berdevam) **sın».**

96 — Fakat müjdeci[91] **gelib de onu** (Ya'kubun) **yüzüne koyduğu, o da derhal** (yeni başdan) **görür bir haale geldiği zaman dedi ki: «Ben size bilmeyeceğiniz şeyleri Allahdan muhakkak biliyorum demedim mi»?**

97 — (Mısırdan gelen evlâdları) **dediler: «Ey pederimiz, bizim için** (günâhlarımıza) **istiğfar ediver. Biz hakıykaten suçlular idik».**

98 — (Ya'kub): **«Sizin için Rabbime sonra istiğfar ederim. Hakıykat şudur ki O, çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir» dedi.**

99 — Sonra vaktâki onlar[92] (Yuusufun) **nezdine girdiler**[93]**. O, babasını ve anasını kucakladı** (yanına aldı) **ve: «Allâhın irâdesiyle hepiniz emin emin Mısır** (şehrine) **girin» dedi.**

100 — Babasını ve anasını tahtının üstüne çıkarıb oturtdu[94]**. Hepsi onun için** (ona kavuşdukları için) **secdeye kapandılar.** (Yuusuf) **dedi ki: Ey babam, işte bu, evvelce gördüğüm rü'yânın tehakkukudur. Gerçek, Rabbim onu doğru çıkardı. Bana iyilik etdi. Çünkü beni zındandan çıkardı. Şeytan benimle kardeşlerimizin arasını bozduktan sonra da O, si-**

---

[91] Bu müjdeci (Yehûdâ) idi. Dedi ki: «Kanlı gömleği babama ben götürmüş, onu kedere uğratmışdım. Bu gömleği de ben götüreyim de onu sevindireyim» «Beyzâvî». (Yehûdâ) Mısırdan Ken'an iline kadar yalın ayak, başı açık ve yaya geldi. Aralarındaki mesâfe «80» fersahdır «Şeyhzâde, Râzî».

[92] (Ya'kub) aleyhisselâm ile bütün haanedânı ve mensûbları.

[93] Rivâyete göre (Yuusuf) aleyhisselâmla hukümdar ve bütün halk onların istikbâllerine çıkmışlar, saf bağlamışlardı. Mülâkaat zamanında (Ya'kub) ve (Yuusuf) aleyhimesselâm ile diğer haazırun atlarından indiler. İki peyğamber birbirine sarmaşdılar «Şeyhzâde».

[94] (Yuusuf) aleyhisselâmın anası (Raahıyl) onu dünyaya getirirken vefat etmiş, pederi onun kız kardeşini — ki (Yuusuf) aleyhisselâmın teyzesidir — tezevvüc eylemişdi. Üvey anaya da «Ana» ıtlak olunur. Nitekim amcaya da « واله ابائك ابراهيم واسمعيل واسحق » âyetinde «Baba» ıtlak edilmişdir «Beyzâvî - Ebüssuud».

[95] «Çölden getirdi»: Bu terceme Beyzâvînin, Haazinin, Medârikin, Celâleynin ve sâirenin tefsîrlerine göredir. Onlara nazaran «Bedv» bâdiye, çöl demekdir. Çünkü (Ya'kub) aleyhisselâmla haanedânı ashaab-ı mevâşiden ve çöl insanlarındandı. Fakat (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ âyetdeki «Bedv» in «Bedâ» denilen bir mahal ve kasaba ismi olduğunu, (Ya'kub) aleyhisselâmın oraya yerleşdiğini, (Yuusuf) aleyhisselâmın nezdine de oradan gitdiğini, hattâ o mahaldeki bir dağ eteğinde müşârün'ileyhin bir de mescidi bulunduğunu

سورة يوسف

فلما أن جاء البشير ألقاه على وجهه فارتد بصيرا
قال ألم أقل لكم إني أعلم من الله ما لا تعلمون ۝ قالوا
يا أبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا خاطئين ۝ قال سوف
أستغفر لكم ربي إنه هو الغفور الرحيم ۝ فلما دخلوا
على يوسف آوى إليه أبويه وقال ادخلوا مصر إن شاء الله
آمنين ۝ ورفع أبويه على العرش وخروا له سجدا وقال
يا أبت هذا تأويل رؤياي من قبل قد جعلها ربي حقا
وقد أحسن بي إذ أخرجني من السجن وجاء بكم من البدو
من بعد أن نزغ الشيطان بيني وبين إخوتي إن ربي
لطيف لما يشاء إنه هو العليم الحكيم ۝ رب قد آتيتني
من الملك وعلمتني من تأويل الأحاديث فاطر السماوات
والأرض أنت وليي في الدنيا والآخرة توفني مسلما
وألحقني بالصالحين ۝ ذلك من أنباء الغيب نوحيه
إليك وما كنت لديهم إذ أجمعوا أمرهم وهم يمكرون ۝
وما أكثر الناس ولو حرصت بمؤمنين ۝

الجزء الثالث عشر

وما تسألهم عليه من أجر إن هو إلا ذكر للعالمين ۝
وكأين من آية في السماوات والأرض يمرون عليها وهم عنها
معرضون ۝ وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون ۝
أفأمنوا أن تأتيهم غاشية من عذاب الله أو تأتيهم
الساعة بغتة وهم لا يشعرون ۝ قل هذه سبيلي أدعو
إلى الله على بصيرة أنا ومن اتبعني وسبحان الله وما أنا
من المشركين ۝ وما أرسلنا من قبلك إلا رجالا نوحي
إليهم من أهل القرى أفلم يسيروا في الأرض فينظروا
كيف كان عاقبة الذين من قبلهم ولدار الآخرة خير
للذين اتقوا أفلا تعقلون ۝ حتى إذا استيأس
الرسل وظنوا أنهم قد كذبوا جاءهم نصرنا فنجي
من نشاء ولا يرد بأسنا عن القوم المجرمين ۝ لقد
كان في قصصهم عبرة لأولي الألباب ما كان
حديثا يفترى ولكن تصديق الذي بين يديه
وتفصيل كل شيء وهدى ورحمة لقوم يؤمنون ۝

zi çölden getirdi[95]. Şübhesiz ki Rabbim, dileyeceği şeyleri çok güzel, çok ince tedbîr edendir[96]. Hakkıyle bilen, tam hikmet saahibi olan Odur».

---

beyan buyurmuşdur. Gerçi şâir «Küseyyir» in «Sen ey cânan, bana Bedâya giden şi'bı çok sevdirensin. Benim yurdlarım ise onlardan başka olan (benim için yok gibi tanılan) bir takım şehirlerden ibâretdir» meâlindeki «Ve ente habbebti şi'ben ilâ Bedâ - ileyye ve evtaanî bilâdün sivâhümâ» beytinde de tasrîh edildiği vech ile Bedâ adında meskûn bir kasaba vardır ve (Ya'kub) aleyhisselâmın bu suretle de şehirli addedilmesi belki daha muvâfıkdır. Çünkü Cenâb-ı Hak bâdiye ashaabından hiç bir peyğamber göndermemişdir. Ancak alem olan «Bedâ» nın âyet-i kerîmede «Bedv» olarak zikri bizce bu maksada ve bu tefsîre müsâid değildir. Çünkü alemler değişdirilmez. Bununla berâber (Ya'kub) aleyhisselâmla haanedânının ashaab-ı mevâşîden ve çöl insanlarından olmaları şehir halkından bulunmalarına aslâ mani' değildir. Nitekim «Medârik» de «Onlar ashaab-ı mâşiyeden oldukları için sulak ve çayırlık yerlere göç ederlerdi» demişdir. Demek ki o haanedân yalınız çöl insanları değil, aynı zamanda şehirli idiler. Bu sûrenin «109» uncu âyeti dahi bu babda kat'î ve mukni' bir delildir.

[96] O, bir şey'in husulünü irâde edince sebeblerini kolaylaşdırır, husulü ihtimâli çok uzak olmasına rağmen o şey hemen oluverir «Râzî».

101 — «Ya Rab, Sen bana mülk (-ü saltanat)[97] **verdin ve sözlerin te'vilini**[98] **öğretdin. Ey gökleri ve yeri yaratan, sen, dünyâda da, âhiretde de benim yârimsin**[99]. **Benim canımı müslüman olarak al. Beni saalihler**[100] (zümresin) **e kat».**

102 — (Habîbim), **bu** (kıssa), **sana vahy edegeldiğimiz ğayb haberlerindendir.** (Yoksa) **onlar**[101] **hıyle yaparak işleyecekleri işi kararlaşdırdıkları zaman sen yanlarında değildin**[102].

103 — Sen ne kadar hırs göstersen yine insanların çoğu îman ediciler değildir[103].

104 — Halbuki sen buna (bu tebliğaata) **karşı onlardan hiç bir ücret de istemiyorsun. O** (Kur'an) **âlemlere nasıyhatden başka bir şey değildir.**

105 — Göklerde ve yerde (Allâhın varlığını, birliğini ve kemâl-i kudretini isbat eden) **nice âyetler** (nişâneler) **vardır ki** (insanlar) **bunlardan yüz çevirici olarak, üstüne basar geçerler**[104].

106 — Onların çoğu Allâha îman etmez[105], **ille Allâha ortak katanlardır onlar.**

---

[97] Mısır mülkü «Beyzâvî».

[98] Kitabların te'vîlinden, rüyâ ta'bîrinden «Beyzâvî».

[99] Yahud veliyy-i umurum, yardımcım «Beyzâvî».

[100] Atalarıma, yahud rütbe ve kerâmete, saalih olan mü'minlere «Beyzâvî». Rivâyet olunduğuna göre (Ya'kub) aleyhisselâm Mısırda oğlu (Yuusuf) aleyhisselâmın nezdinde «24» sene ikaamet etdikden sonra irtihal etmiş, vefâtından evvel na'şının pederi (İshaak) aleyhisselâmın Şamdaki kabri yanına defnedilmesini vasıyyet etdiği için (Yuusuf) aleyhisselâm onu bizzât oraya götürüb defn etdikden sonra gelmişdir. Kendisi de bundan sonra «23» yıl yaşamışdır. Mısırlılar onun cenâzesini de mermer bir sandığın içine koyarak teberrük ve ziyaretde müsavî olmaları için Nile gömmüşlerdir. Çünkü bütün Mısır halkı onun na'şının kendi mahallelerinde defn edilmesini istiyorlardı. Hattâ bu yüzden mukaateleye remak kalmışdı. Asırlar geçdikden sonra (Musâ) aleyhisselâm onun na'şını bularak (Ya'kub) aleyhisselâmın kabri yanına defnetmiştir. (Yuusuf) aleyhisselâm vefâtında «120» yaşında idi. (Efrâim, Mîsâ) adlarında iki oğlu ve (Rahmet) isminde bir kızı dünyâye gelmişdir. (Mîsâ), (Yuşâ' bin Nun) aleyhisselâmın dedesi, (Rahmet de «Eyyûb» aleyhisselâmın karısıdır «Beyzâvî».

[101] (Yuusuf) aleyhisselâmın kardeşleri «Beyzâvî».

[102] Ya'ni bu kıssa bir ğâybdır ki sen onu vahyden başka bir suretle bilemezdin. Zîrâ sen o haadiseleri yapanların yanında değildin. Seni tekzîb edenlerce de bellidir ki sen o kıssayı dinleyen hiç bir kimseye mülâkıy olup da ondan öğrenmiş de değilsin «Beyzâvî».

[103] İnâdlarından ve küfürde ısrarlarından dolayı «Beyzâvî».

[104] Onlardan ıbret almazlar «Beyzâvî». (Bakınız: «El-bakare» sûresi, âyet: 248 not).

[105] Mekkeliler «Tanrı birdir, ortağı yokdur. Melekler Onun kızlarıdır» derlerdi. Putlara tapanlar «Tanrı birdir. Putlar ibâdete müstehık olmak hususunda Onun ortaklarıdır» derlerdi. Yahûdîler «Tanrı birdir. (Uzeyr) Onun oğludur» derlerdi. Hıristiyanlar da «Tanrı birdir. (Mesih) Onun oğludur» derlerdi. Bunların hiç biri mü'min değildir «Beyzâvî».

107 — Onlar (aammeyi) **kaplayacak bir azâb-ı ilâhînin kendilerine gelib çatmasına, yahud kendileri farkında olmayarak onlara ansızın kıyâmet kopub gelmesine** (karşı) **kendilerini emîn mi gördüler?**

108 — De ki (Habîbim:) **«İşte bu, benim yolumdur**[106]**. Ben** (insanları) **Allaha** (körü körüne değil) **bir basıyret üzere**[107] **da'vet ediyorum. Ben de, bana tâbi' olanlar da** (böyleyiz). **Allahı** (ortaklardan) **tenzîh ederim. Ben müşriklerden değilim».**

109 — Senden evvel (peyğamber olarak) **gönderdiklerimiz** (başka değil senin gibi) **şehirler halkından kendilerine vahy eder olduğumuz erkek adamlardı**[108]. (Acâba müşrikler) **kendilerinden evvelkilerin âkıbeti nice olduğunu görmeleri için hiç de yer yüzünde gezib dolaşmadılar mı? Âhiret yurdu** (şirkden ve günâhlardan) **sakınanlar için elbet daha hayırlıdır. Siz** (ey müşrikler) **haalâ akıllanmayacak mısınız?**

110 — Hattâ o peyğamberler (kavmlerinin îmanından) **ümidlerini kesib de onların** (va'd edildikleri nusret-i ilâhiyye hususunda) **muhakkak yalana çıkarıldıklarını zannetdikleri sırada onlara nusretimiz yetişib gelmiş, biz kimi dilersek o** (ya'ni peyğamberler ve tâbi'leri) **kurtuluşa erdirilmişdir. Günâhkârlar gürûhundan ise azâbımız aslâ döndürülmeyecekdir.**

111 — Andolsun, onların kıssalarını açıklamada sâlim akıl saahibleri için birer ıbret vardır. (Bu Kur'an) **uydurulacak bir söz değildir, ancak kendinden evvel** (inen kitabların) **tasdıykı,** (dîne âid) **her şey'in tafsîlidir. İman edecekler zümresi için de bir hidâyet ve rahmetdir o.**

Allahdan gayriye tapmak, papasları Rab edinmek, Allâha, haaşâ, oğul ve kız isnâd etmek, nur ve zulmete Tanrı diye bakmak ve bütün bunların benzerleri de şirkdir «Beyzâvî». (İmam Raağıb) a göre, bu âyetdeki «Şirk» den maksad riyâ ve nifakdan ibâret olan «Şirk-i sağıyr» veya «Şirk-i hafî» dir. Yine müşârün'ileyhin beyânına göre: «Ba'zıları buradaki «Müşrikûn» u dünyâ serekine, ya'ni ağına düşmüş olanlar diye tefsîr etmişdir.

[106] İnsanları Allâhı bir tanımıya ve âhirete hazırlamıya da'vet yolu «Beyzâvî».

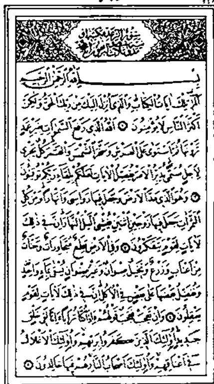
[107] Beyan ile, açık huccetle. Körü körüne değil «Beyzâvî». «Basıyret» hak ile baatılı temyîz eden ma'rifetdir «Haazin». Bu âyet-i kerîmeden istidlâl edildiğine göre hakka da'vet ve irşad vazîfesinde bulunanlar dâimâ basıyretle, apaçık huccetlerle hareket etmeli, cebilden, muhaakemesizlikden, cebr-ü ikrahdan kat'iyyen kaçınmalıdır. Bununla berâber âyetde «بِبصيرة» denilmeyib «على بصيرة» buyurulması, da'vete muhaatab olanların dahi hak ve baatılı ayırd edebilecek bir ma'rifete, basıyrete muhtâc olduklarına, körü körüne her telkıyne kapılmamalarına işâret etmekdedir. Bundan başka âyet-i kerîme bize şu hakıykatı da telkıyn buyurmakdadır: Basıyretle da'vet ve irşâd, cenâb-ı risâletmeâb sallellâhü aleyhi ve selleme tâbi' olmanın, bir şıaar-ı mahsusudur...

[108] «Ne olurdu Allah peyğamber olarak melekleri gönderseydi» diyen kâfirlere cevabdır.

« 13 » üncü SÛRE

«ER - RA'D» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — **Elif, lâm, mîm, raa. Bunlar kitâbın** (Kur'anın) **âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen** (bu Kur'an) **hakdır. Fakat insanların çoğu inanmazlar.**

2 — **Allah Odur ki gökleri** (şu) **görmekde olduğunuz** (şekilde) **direksiz yükseltmişdir, sonra** (emri) **arş üzerinde hukümran olmuşdur, güneşi, ayı da teshîr etmişdir ki** (bunların) **her biri muayyen vakta kadar** (seyr ve) **cereyan eder. Her işi yerli yerinde O tedbîr** (ve idâre) **eder, âyetleri O açıklar. Tâki Rabbinize kavuşacağınızı iyice bilesiniz.**

3 — **O, yeri** (enine boyuna) **uzatıb döşeyen, onda oturaklı oturaklı dağlar ve ırmaklar meydana getirendir ve O, meyvelerin hepsinden, yine kendilerinin içinde, ikişer çift yaratmışdır[2]. Geceyi gündüze O bürüyor ki bütün bunlarda iyi düşünecekler için elbette âyetler** (delîller, ibretler) **vardır.**

---

[1] Bu sûrenin Mekkede mi, Medinede mi nâzil olduğu ihtilâflıdır. (Hasen, Sad bin Cübeyr, Ataa, Katâde) tamâmının, (Ebû Saalih) «Ve lâ yezâlüllezîne keferuu...» «Ve yekuulüllezîne keferuu leste mürselen..» âyetlerinden mâadâsının Mekkî olduğunu, (Câbir bin Zeyd) «Ve lev enne kur'ânen» den i'tibâren iki âyetden gayrisinin Medenî bulunduğunu söylemişlerdir. Sûre-i celîle «43» âyetdir.

[2] Bu, Kur'ânın bir mu'cizesidir. Meyvelerin ve çiçeklerin erkek ve dişi çiftlere mâlik olarak, yine kendileri ve kendi nevi'leri içinde, telkıyh ameliyyeleri yapmakda olduklarına işâret buyurulmakda, bu suretle son asrın bu yeni keşfi bundan ta «14» asır evvel haber verilmekdedir.

4 — Arzda birbirine komşu kıt'alar vardır, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanıyor. (Böyle iken) **biz onlardan ba'zısını, yemişlerinde** (ve tadlarında), **ba'zısından üstün kılıyoruz. İşte bunlarda da aklını kullanacak zümreler için elbet âyetler vardır.**

5 — Eğer (kâfirlerin seni yalana çıkardıklarına) **şaşıyorsan asıl şaşılacak olan onların: «Biz toprak oldukdan sonra mı ve yeniden mi muhakkak yaratılacağız?» demeleridir. İşte bunlar Rablerini tanımayanlardır, işte boyunlarında lâleler[3] bulunanlar bunlar ve işte içinde müebbed kalacakları ateşin yârânı da yine bunlar, bunlardır.**

6 — (Müşrikler) **senden iyilikden önce çarçabuk kötülük isterler[4]. Halbuki onlardan evvel nice ukuubet misâlleri gelib geçmişdir. Hakıykat, Rabbin, zulümlerine rağmen, insanlar için mağfiret saahibidir.** (Bununla berâber) **Rabbinin ıkaabı da cidden çetindir.**

7 — O küfredenler: «Ona Rabbinden bir mu'cize indirilmeli değil miydi?[5]» der (ler). **Sen** (Habîbim) **ancak bir münzirsin** (eğri yolun encâmını insanlara haber verensin), **her kavmin de bir hidâyet rehberisin.**

8 — Allah, her dişinin neye gebe olacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi artık yapacağını bilir. Onun nezdinde her şey ölçü iledir.

9 — O, görünmeyeni de, görüneni de bilendir, çok büyükdür, her şeyden yücedir O.

10 — Sizden sözünü kim gizledi, kim onu açıkladı, gece (karanlığında) **gizlenen, gündüz yoluna giden kimdir** (Onun ılminde) **birdir.**

11 — Onun (ve her insanın) **önünde, arkasında kendisini Allâhın emriyle gözetleyecek ta'kibci** (melek) **ler vardır[6]. Bir kavm, özlerindeki**

---

[3] Dünyâda küfr-ü dalâlde ısraar halkası, yahud âhiretde azâb-ı cehennem lâlesi «Beyzâvî, Medârik». (Ebû Bekir-i Esamm) diyor ki: «Lâlelerden maksad onların küfürleri, zilletleri, putlarına olan inkıyadlarıdır «Râzî».

[4] Ya'ni âfiyet ve selâmetden evvel ukûbet isterler «Beyzâvî». Kâfirler: «Ey Tanrı, eğer bu Kur'an senin cânibinden gelen bir hak ise hemen üstümüze gökden bir taş yağdır, yahud bize diğer acıklı bir azâb getir» derlerdi «Haazîn».

[5] Gördükleri bunca bâhir mu'cizelere göz yumarak (Musâ) aleyhisselâmın «asaa» sı, (Saalih) aleyhisselâmın dişi devesi gibi yeni mu'cizeler isterler «Haazîn».

[6] İki hadîs-i şerîf meâli: 1) Melekler — kimi gece, kimi gündüz nevbetcisi olmak üzere — birbiri ardınca gelib giderler. Sabah ve ikindi namazlarında birleşirler. Sonra aranızda geceleyin melekler göğe çıkarlar. Allah, her şey'i pek iyi bildiği halde, onlara: — Kullarımı ne halde bırakdınız? diye sorar. Onlar da: — Namaz kılarlarken bırakdık, namaz kılarlarken bulduk (gitdik) derler «Buhaarî — ba'zı farklarla — Müslim: Ebû Hü-

الجزء الثالث عشر ٢٠١

ويستعجلونك بالسيئة قبل الحسنة وقد خلت من قبلهم
المثلات وإن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم وإن ربك
لشديد العقاب ۝ ويقول الذين كفروا لولا أنزل
عليه آية من ربه إنما أنت منذر ولكل قوم هاد ۝ الله
يعلم ما تحمل كل أنثى وما تغيض الأرحام وما تزداد
وكل شيء عنده بمقدار ۝ عالم الغيب والشهادة
الكبير المتعال ۝ سواء منكم من أسر القول
ومن جهر به ومن هو مستخف بالليل وسارب بالنهار ۝
له معقبات من بين يديه ومن خلفه يحفظونه
من أمر الله إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا
ما بأنفسهم وإذا أراد الله بقوم سوءا فلا مرد له
وما لهم من دونه من وال ۝ هو الذي يريكم البرق خوفا
وطمعا وينشئ السحاب الثقال ۝ ويسبح الرعد بحمده
والملائكة من خيفته ويرسل الصواعق فيصيب بها
من يشاء وهم يجادلون في الله وهو شديد المحال ۝

سورة الرعد ٢٠٢

له دعوة الحق والذين يدعون من دونه لا يستجيبون لهم بشيء
إلا كباسط كفيه إلى الماء ليبلغ فاه وما هو ببالغه وما دعاء
الكافرين إلا في ضلال ۝ ولله يسجد من في السماوات والأرض
طوعا وكرها وظلالهم بالغدو والآصال ۝ قل من رب
السماوات والأرض قل الله قل أفاتخذتم من دونه أولياء
لا يملكون لأنفسهم نفعا ولا ضرا قل هل يستوي الأعمى
والبصير أم هل تستوي الظلمات والنور أم جعلوا لله شركاء
خلقوا كخلقه فتشابه الخلق عليهم قل الله خالق كل شيء
وهو الواحد القهار ۝ أنزل من السماء ماء فسالت أودية
بقدرها فاحتمل السيل زبدا رابيا ومما يوقدون عليه في النار ابتغاء
حلية أو متاع زبد مثله كذلك يضرب الله الحق والباطل
فأما الزبد فيذهب جفاء وأما ما ينفع الناس فيمكث في الأرض
كذلك يضرب الله الأمثال ۝ للذين استجابوا لربهم الحسنى والذين
لم يستجيبوا له لو أن لهم ما في الأرض جميعا ومثله معه لافتدوا
به أولئك لهم سوء الحساب ومأواهم جهنم وبئس المهاد ۝

قل

(güzel hal ve ahlâk) ı **değişdirip bozuncaya kadar Allâh şübhesiz ki onun** (haalini) **değişdirib bozmaz. Allah bir kavmin de fenâlığını** (azâbını) **diledi mi artık onun reddine hiç bir** (çâre) **yokdur: Onlar için Ondan** (Allahdan) **başka bir velî** (ve yardım eden) **de yokdur.**

12 — O, size korku ve ümîd salarak şimşeği gösteren, (yağmurla ağırlaşmış) **yüklü bulutları peydâ edendir.**

---

reyre radıyallâhü anh». (Kaazî Iyaaz) ile ulemâ cumhûrundan bir çoğuna göre bahsedilen o melekler «Hafeza = Koruyucu» ve «Kâtibîn = Yazıcı» denilen meleklerdir. İmam Kurtubî «Hayır, diyor, bunlar da başka meleklerdir». 2) Şübhesiz ki Allah uyumaz. Uyumak da Onun şânına yakışmaz. Mîzânı O alçaltır, O yükseltir. Gece yapılan bir amel gündüz yapılacak olandan evvel, gündüz yapılan bir amel de gece yapılacak olandan evvel (melekler tarafından) Onun izzet dergâhına yükseltilir. Onun büründüğü perde ateşdir. Eğer o perdeyi açmış olsaydı zâtinin büyüklüğü, ılminin ihaata etdiği bütün mahlûkları yakardı - «Müslim: Ebû Mus-el Eş'arî radıyallâhü anh».

13 — Gök gürültüsü[7] **Onu** (ya'ni Allâhı) **hamd ile, melekler de Ondan korkusuna tesbîh eder** (ler)[8]. **O, yıldırımlar gönderib onunla kimi dilerse çarpar, öldürür. Halbuki onlar Allah hakkında mücâdele edib duruyorlardır**[9]. **O, kudret ve azâbından çetindir.**

14 — Hak (olan) **da'vet** (ve düâ) **ancak Onadır. Onu bırakıb çağırdıkları** (düâ etdikleri putlar) **ise kendilerine hiç bir şeyle icâbet etmezler. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan** (adam) **gibidir ki o, buna aslâ ulaşıcı değildir. Kâfirlerin düâsı sapıklık içinde kalmakdan başka** (bir mahiyyetde) **değildir.**

15 — Göklerde ve yerde kim varsa onlar da, gölgeleri de sabah akşam ister istemez Allâha secde eder[10].

16 — De ki (Habîbim): **«Göklerin ve yerin Rabbi kimdir»?. De: «Allahdır». Söyle: «O halde Onu bırakıb da kendilerine bile ne bir fâide, ne bir zarar yapmıya mâlik olmayan bir takım velîler** (ma'budlar) **mı edindiniz»? Söyle: «Gözü görmeyenlerle gören bir olur mu? Yahud karanlıklarla nur bir olur mu»? Yoksa Allaha Onun yaratdığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma kendilerince birbirine benzer mi göründü? De ki: «Allah her şey'i yaratandır. O, birdir. Kâinâtın yegâne haakim ve saahibidir».**

17 — O, gökden bir su indirmişdir[11] **de vâdiler kendi mıkdarlarınca sel olmuşdur. Sel de yüze çıkan bir köpük yüklenib götürmüşdür. Bir zinet veya bir metâ' ara** (yıp yap) **mak için ateşde üzerine** (körükleyib) **yakdıkları şeylerden** (ma'denlerden) **de bunun gibi bir köpük** (posa hasıl olur)[12]. **İşte Allah, hak ile baatılı böyle çarpışdırır. Amma köpük atılır**

---

[7] Ve onu işidenler «Beyzâvî».

[8] « سبحان الله وبحمده » derler «Celâleyn». (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ diyor ki: Kim gök gürültüsünü işidince « سبحان الذى يسبح الرعد بحمده والملئكة من خيفته وهو على كل شئ قدير » derse ona yıldırım isaabet etmez. Ederse ben diyetini veririm! «Haazin».

[9] «Neseî» nin ve «Bezzâr» ın (Enes) radıyallâhü anhden tahrîc etdikleri bir hadîs meâli: (Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem, ashaabından birini câhiliyye büyüklerinden bir adama hakka da'vet için göndermişdi. O herif dedi ki: Beni da'vet etdiğin Rab demirden mi, bakırdan mı, gümüşden mi, altından mı? O zât keyfiyyeti Resûli muhterem sallellâhü aleyhi ve selleme haber verdi ve ikinci, üçüncü def'a yine ona gidib vazîfesini yapmak istediyse de, herif yine istihzâsından ve inadından vaz geçmedi. Derken Cenâb-ı Hak bir yıldırım indirib onu yakdı. (Bu babda diğer iki rivâyet daha vardır.) «Lübâb-ün nükul fî esbâb-in nüzul».

[10] Herkes ve her şey Ona inkıyâda mecburdur «Râzî». Bu secde tilâvet secdelerinin büyüklerindendir. Binâen'aleyh bu âyeti okuyanın da, dinleyenin de secde etmesi sünnettir «Haazin».

[11] Bulutdan yağmur indirmişdir «Medârik».

[12] «Medârik».

gider. İnsanlara fâide verecek olan şey'e (asla, cevhere) **gelince: İşte bu, yer yüzünde kalır. Allah böylece misâller irâd eder.**

18 — Rableri (nin tâati) **ne icâbet edenlere** (o icâbetin) **daha güzeli**[13] **vardır. Ona icâbet etmeyenler** (e gelince:) **yeryüzünde bulunan şeylerin tamâmı, bir misli de berâber** (olarak) **kendisinin olsa, onu** (kurtuluşu uğrunda) **muhakkak fedâ ederdi. İşte onlar! Hesâbın kötüsü onlar içindir. Barınakları da cehennemdir. O, ne fenâ yatakdır!..**

19 — Öyle ya, Rabbinden sana indirilenin ancak hak (ve gerçek) **olduğunu bilir kimse, o a'maa olan**[14] **kişi gibi midir? Ancak selîm akılların saahibleridir ki iyice düşünür** (idrâk eder).

20 — Onlar ki Allâhın ahdini yerine getirirler[15]**, mîsâkı**[16] **bozmazlar,**

21 — Onlar ki Allâhın ulaşdırılmasını (idâme ve riaayet edilmesini) **emretdiği şey'i ulaşdırırlar**[17] (ona riaayet ederler). **Rablerinden korkarlar,** (bilhassa) **kötü hesâbdan endîşe ederler**[18].

22 — Onlar ki (sırf) **Rablerinin rızaasını isteyerek** (her zorluğa) **katlanırlar, namazı dos doğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıkdan gizli ve âşikâr** (hayır yoluna) **harcarlar, kötülüğü iyilikle savarlar. İşte onlar, onlar için bu dâr** (-i dünyân) **ın** (iyi) **bir sonucu**[19] **vardır.**

23 — (Ki o sonuc) **Adn cennetleridir. Onlar — atalarından**[20]**, zevcelerinden, zürriyyetlerinden salâh erbâbı olanlar da berâber olmak üzere — oralara girecekler, melekler de her bir kapıdan onların yanına sokulacaklar** (ve şöyle diyeceklerdir:)

24 — «Sabretdiğiniz şeylere mukaabil sizlere selâm (ve selâmet). **Dâr** (-i dünyân) **ın en güzel sonucudur bu»!**

---

[13] Güzel icâbet ve kabul «Beyzâvî». Cennet «Celâleyn».

[14] Bunu bilmeyib inanmayan.

[15] Bu ahidden maksad « الست بربكم » bezminde nefislerine karşı Cenâb-ı Hakkın rübûbiyyetini i'tiraf etmeleri, yahut kütüb-i mukaddesede onlardan alınan te'mînatdır «Beyzâvî».

[16] Kendileriyle yaratanları ve kullar arasındaki teahhüdleri. Bu, tahsiysden sonra ta'mîmdir «Beyzâvî, Medârik».

[17] Akrabalık raabıtasını idâme, mü'minlerle dostluğa ve birliğe riayet, bütün peyğamberlere îman ederler. Bunda bütün insanların haklarına riaayet lüzumu da münderictir «Beyzâvî».

[18] Onun için büyük hesâbdan evvel dâimâ nefislerini hesâba çekerler «Beyzâvî, Medârik».

[19] Âhiret seâdeti. Nitekim bundan sonraki âyetde bu tasrıyh edilmişdir.

[20] Murad ana ve babalardır «Medârik».

25 — Allâha verdikleri sözü kuvvetli te'mînat ile de destekledikden sonra bozanlar, Allâhın bitişdirilmesini (idâmesini) **emretdiği şey'i** (raabıtayı) **kıranlar, yer yüzünü fesâda verenler** (yok mu?), **işte onlar, lânet onlara, yurdun kötüsü** (olan cehennem) **de onlara.**

26 — Allah kimi dilerse onun rızkını genişletir, daraltır. Onlar (ehl-i Mekke) **dünyâ hayâtiyle böbürlendiler. Halbuki dünyâ hayaatı âhiret yanında** (geçici ve değersiz) **bir metâ'dan başka** (bir şey) **değildir.**

27 — O küfredenler: «Ona (peyğambere) **Rabbinden bir** (azâb) **mu'cize** (si) **indirilmeli değil miydi»? derler. De ki: «Şübhesiz Allah kimi dilerse onu dalâlete götürür, gönlünü kendine çevirdiklerini ise doğru yola iletir».**

28 — Bunlar; îman edenlerdir, Allâhın zikriyle gönülleri (vicdanları) **huzuur-u sükûne kavuşanlardır. Haberiniz olsun ki kalbler ancak zikr-ullah ile oturaklaşır** (olgunlaşır).

29 — Îman edib de güzel işler (hareketler ve ibâdetler) **yapanlar: Ne mutlu onlara!** (Nihâyet) **dönüb gidilecek güzel yurd da** (onların).

30 — (Senden önce nosıl peyğomberler gönderdiysek) **öylece seni de, kendilerinden evvel nice ümmetler gelib geçmiş olan, bir ümmete — sana vahyetdiğimiz** (Kur'ân-ı kerîm) **i onlara okuman için — gönderdik. Onlar Rahmaanı tanımazlar. Sen, de ki: «O, benim Rabbimdir»**[21]**. Ondan başka hiç bir Tanrı yokdur. Ben ancak Ona dayanıb güvendim. En son dönüşüm de yalınız Onadır».**

31 — Bir Kur'an ki eğer onunla dağlar (yerlerinden koparılıb) **yürütülseydi veya onunla yer parça parça edilseydi, yahud onunla ölüler konuşdurulsaydı** (İşte o, ancak bu kitâb-ı kerîm olurdu)[22]. **Fakat bütün emir** (ve kudret-i mutlaka) **yalınız Allâhındır. Îman edenler haalâ şu hakîkatı bilmediler mi ki**[23] **Allah dileseydi elbette insanların hepsine birden hidâyet ederdi. O kâfirler** (e gelince:) **Allâhın va'di** (erişinceye) **kadar kendi sun'** (-u taksıyrleri, küfürleri, kötü amel) **leri yüzünden ya ansızın başlarına büyük belâ çatıb duracak, yahud** (o belâ) **yurdlarının yakınına konacakdır. Şübhesiz ki Allah va'dinden dönmez.**

32 — Andolsun ki (Habîbim) **senden evvelki peyğamberlerle de istihzâ edilmişdir de ben o küfredenler** (e bir zaman) **için meydan vermişimdir. Sonra ise onları yakalayıverdim. Bu, benim nasıl** (ve ne müdhiş) **bir ıkaabımdı!**

33 — Her nefsin (hayır ve şer) **bütün kazandığına naazır olan** (zât-i ecell-ü a'lâ böyle olmayan gibi midir?) **Onlar Allâha ortaklar tanıdılar. De ki: «Bunlara ad takın** (necidir, ne iş yaparlar bunlar?). **Yoksa siz yer yüzünde ona** (Allâha) **bilmeyeceği bir şey'i mi haber veriyorsunuz? Yahud** (gelişi güzel) **sözün dış yüzü ile mi** (kendinizi aldatıyorsunuz?) **Hayır, o kâfirlere** (mü'minlerin aleyhindeki) **tuzakları süslü** (ve hoş) **göründü ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi şaşırırsa artık onun için hiçbir hidâyet veren yokdur.**

34 — (Bu) **dünyâ hayaatında onların hakkı azâbdır. Âhiret azâbı ise daha zorludur. Onlar için Allahdan** (Allâhın azâbından kurtaracak) **hiç bir koruyucu da yokdur.**

35 — Takvaa saahiblerine va'd edilen cennetin sıfatı (şudur): **Altından ırmaklar akar onun. Yemişleri ve gölgeleri dâimdir. İşte** (fenâlıkdan) **sakınanların** (mes'ud) **aakıbeti! Kâfirlerin sonucu ise ateşdir.**

[21] Mekke müşrikleri «Rahmaana secde edin» denildiği zaman: «Rahman da nedir?» diye sormuşlar, onu başka bir Rab sanmışlardı. Bu cevab o süâle karşıdır «Beyzâvî, Celâleyn».

[22] «Beyzâvî, Medârik».

[23] «Medârik».

مثل الجنة التي وعد المتقون تجري من تحتها الانهار اكلها
دائم وظلها تلك عقبى الذين اتقوا وعقبى الكافرين النار
۝ والذين آتيناهم الكتاب يفرحون بما انزل اليك
ومن الاحزاب من ينكر بعضه قل انما امرت ان اعبد الله ولا اشرك
به اليه ادعوا واليه مآب ۝ وكذلك انزلناه حكما
عربيا ولئن اتبعت اهواءهم بعد ما جاءك من العلم ما لك
من الله من ولي ولا واق ۝ ولقد ارسلنا رسلا من
قبلك وجعلنا لهم ازواجا وذرية وما كان لرسول
ان يأتي بآية الا باذن الله لكل اجل كتاب ۝ يمحوا الله
ما يشاء ويثبت وعنده ام الكتاب ۝ وان ما نرينك
بعض الذي نعدهم او نتوفينك فانما عليك البلاغ
وعلينا الحساب ۝ اولم يروا انا نأتي الارض ننقصها
من اطرافها والله يحكم لا معقب لحكمه وهو سريع الحساب
۝ وقد مكر الذين من قبلهم فلله المكر جميعا يعلم
ما تكسب كل نفس وسيعلم الكفار لمن عقبى الدار ۝

ويقول الذين كفروا لست مرسلا قل كفى بالله
شهيدا بيني وبينكم ومن عنده علم الكتاب ۝

سورة ابراهيم مكية

بسم الله الرحمن الرحيم
الر كتاب انزلناه اليك لتخرج الناس من الظلمات
الى النور باذن ربهم الى صراط العزيز الحميد ۝ الله الذي
له ما في السموات وما في الارض وويل للكافرين
من عذاب شديد ۝ الذين يستحبون الحيوة الدنيا على
الآخرة ويصدون عن سبيل الله ويبغونها عوجا اولئك
في ضلال بعيد ۝ وما ارسلنا من رسول الا بلسان
قومه ليبين لهم فيضل الله من يشاء ويهدي من يشاء
وهو العزيز الحكيم ۝ ولقد ارسلنا موسى بآياتنا
ان اخرج قومك من الظلمات الى النور وذكرهم
بايام الله ان في ذلك لآيات لكل صبار شكور ۝

وإذ

36 — Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler[24] **sana indirilen** (bu Kur'an) **ile sevinirler. Fakat** (peyğamberlerin aleyhinde birleşen) **güruh içinde onun bir kısmını inkâr eden kimseler de vardır**[25]**. De ki: «Ben ancak Allâha kulluk edib Ona ortak koşmamamla emrolundum. Ben ancak Ona düâ ederim. Dönüşüm de yalınız Onadır.»**

37 — İşte biz onu (Kur'anı) **böyle Arabca bir hikmet**[26] **olarak indirdik. Andolsun ki sana** (vahy ile) **gelen** (bu) **ılimden**[27] **sonra onların he-**

[24] Ya'ni ehl-i kitabdan müslüman olanlar. Yahudîlerden (İbni Selâm) gibi, Hıristiyanlardan Habeşli mü'minler gibi «Beyzâvî, Medârik».

[25] (Kâ'b bin Eşref) ve avenesi gibi ki onlar kitablarında tahrifden sâlim ve sâbit kalmış olan vak'aları, ba'zı hukümleri ve ma'nâları inkâr etmiyorlar, fakat peyğamberimiz sallellâhü aleyhi ve sellemin nübüvveti ile tahrîf ve tebdîl etdikleri kısımlara dokunan hakıykatleri inkâr ediyorlardı «Medârik».

[26] «Medârik».

[27] Kat'î huccetlerle, yüksek bürhanlarla sâbit olan en sağlam bir ılmin sübuutundan «Medârik».

vâ (ve heves) **lerine uyarsan Allahdan senin için ne bir yardımcı vardır, ne de bir koruyucu.**

38 — Andolsun ki biz senden önce de peyğamberler göndermişiz, onlara da zevceler ve evlâdlar vermişizdir. Allâhın izni olmadıkca her hangi bir âyeti (bir mu'cizeyi) **getirmek hiçbir peyğamberin haddi değildir. Her zamânın** (kulların maslahatlarına göre) **yazılmış hükmü vardır**[28].

39 — Allah ne dilerse (onu yapar. Ba'zısını) **mahveder,** (vücuda getirmez, ba'zısını da) **vücûda getirir**[29]. **Ana kitab**[30] **Onun nezdindedir.**

40 — Bizim onlara (onların başına gelib çatacağına) **söz verdiğimiz** (azâb) **ın bir kısmını sana göstersek de, yahud seni** (ondan evvel) **öldürsek de ancak sana düşen** (vazîfe, risâletini) **tebliğ etmekdir. Hesâb-** (ları, cezâları) **da yalnız bize âiddir.**

41 — (Hem onlar gözleriyle de) **görmediler mi ki biz** (kudretimizle) **arza** (kâfirlerin diyârına) **geliyor, onu etrâfından eksiltib duruyoruz**[31]. **Allah hükmeder. Onun hükmü ardına düş** (üb de red ed) **ebilecek de yokdur. O, hesâbı pek çabuk görendir.**

42 — Onlardan evvelki (ümmet) **ler de** (peyğamberlerine) **tuzaklar kurmuşdu. Fakat binnetîce bütün tuzaklar** (ın cezâsı) **Allâha âiddir. Herkesin ne kazanacağını O bilir. Dünyânın sonu kimindir, yakında kâfirler bilecekdir.**

43 — O küfredenler şöyle der : «Sen (Hak tarafından) **gönderilmiş bir peyğamber değilsin». De ki: «Benim aramla sizin aranızda** (hakikî) **şâhid olarak Allah yeter ve** (bunu) **nezdinde kitab ılmi bulunanlar dahi** (bilirler)[32].

---

[28] «Beyzâvî, Medârik».

[29] Ya'ni neshini irâde etdiğini nesheder, dilediğini onun yerine koyar veya neshetmeyerek ibkaa buyurur, yahud dîvan-ı hafazadan dilediğini siler, başkasını bırakır, yahud tevbekâr ve mü'min olanların küfrünü giderir, îmanlarını sâbît kılar, yahud da eceli yaklaşanı öldürür veya öldürmez «Beyzâvî, Medârik». (Ahmed bin El-mübârek) diyor ki: Bu âyetin tefsîrini ümmî mürşidim (Abd-ül Azîz Ed-debbâğ) a sormuşdum. Bana şu cevâbı verdi: İstikbâle âid umurdan yağmur yağması, bir kişinin gelmesi, bir haadisenin olması gibi şeylerden bir kısmı vukua gelmez ki «Allah mahv eder» den maksad budur. Bir kısmı da vukua gelir ki «Vücûda getirir» den murad da budur. «Ana kitâb Onun nezdindedir» demek de Onun kadîm ılmi aslâ tehaalüf etmez demekdir. Bu tefsîri bana dün bizzât Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem telkıyn buyurmuşdur «El-ibrîz».

[30] Ya'ni her kitâbın, her yazılanın aslı olan «Levh-i mahfuz». Zîrâ olacak her şey onda yazılıdır «Medârik».

[31] Bu suretle onların diyârı gitgide eksiliyor, müslümanlarınki ise nusretimizle genişleyib artıyor «Beyzâvî, Medârik». İşte bu da bir mahv-ü isbâtdır. Bir âyet-i azâbdır.

[32] Maksad Yehud ve Nasaarânın mü'minleridir «Celâleyn».

« 14 » üncü SÛRE

«İBRÂHÎM» SÛRESİ[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1 — Elif, lâm, raa. Bu bir kitabdır ki (bütün) **insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan**[2] **aydınlığa**[3]**, o yegâne gaalib, hamde lâyık olan** (Allah) **ın yoluna çıkarman için onu sana indirdik.**

2 — O (yegâne gaalib, hamde lâyık) **Allah ki göklerde ne var, yerde ne varsa hep onundur.** (Uğrayacakları) **çetin azâbdan dolayı vay kâfirlere** (kâfirlerin başına geleceklere)!..

3 — Ki onlar dünyâ hayaatını âhiretden üstün (tutub) **sevenler,** (insanları ve birbirini) **Allâhın yolundan alıkoyanlar, onu** (o yolu) **eğriliğe çevirmek isteyenlerdir. İşte onlar** (hakdan) **uzak bir sapıklık içindedirler.**

4 — Biz hiçbir peyğamberi kendi kavminin dilinden başkasıyle göndermedik ki (emr olundukların) **onlara apaçık anlatsın. Artık Allah kimi dilerse sapdırır, kimi de dilerse doğru yola götürür. O,** (irâdesinde) **yegâne** (haakim ve) **gaalibdir, tam huküm ve hikmet saahibidir.**

5 — Andolsun, biz Musâyi — : «Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allâhın günlerini[4] **hatırlat» diye — mu'cizelerimizle göndermişizdir ki şübhesiz bunda** (belâlara) **çok sabır ve** (ni'metlere) **çok şükür eden herkes için** (ibret verici) **alâmetler vardır.**

6 — Hani Musâ, kavmine: «Allâhın üzerinizdeki ni'metini hatırlayın. Çünkü O, sizi kötü azâba (işkenceye) **sürmekde olan, oğullarınızı boğazlamıya,** (yalınız) **kadınlarınızı** (kızlarınızı) **diri bırakmaya devam eden**

---

[1] «Kitâb» ılmi cümlesinden olan ve (İbrâhîm) aleyhissalâtü vesselâmın düâsını da ihtivâ eden bu sûre-i celîle «Mekke» de nâzil olmuşdur. «52» âyetdir. Ba'zılarına göre «28» inci ve «29» uncu âyetler Mekkî değildir. «Nişâburî» tefsirine göre bunlar «Bedir» de nâzil olmuşlardır «Celâleyn, Haazin».

[2] Türlü türlü sapkınlıklardan «Beyzâvî».

[3] Hidâyete «Beyzâvî».

[4] Geçmiş ümmetlerin başına gelen vak'aları, Arabın harb günlerini, ba'zılarına göre Cenâb-ı Hakkın ni'met ve belâlarını «Beyzâvî».

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ۝ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۝ وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ۝ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ۝ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۝

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ۝ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِن بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ۝ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ۝ مِّن وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّاءٍ صَدِيدٍ ۝ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِن وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ۝ مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَّا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ۝

Fir'avn âilesinden sizi kurtarmışdır ve bunda Rabbinizden büyük bir imtihan vardır» demişdi.

7 — «Hatırlayın ki Rabbiniz (size) **şunu bildirmişdi: — Andolsun, şükrederseniz elbette sizi** (n ni'metinizi) **artırırım. Andolsun, nankörlük ederseniz hiç şübhesiz benim azâbım cidden çetindir».**

8 — Musâ: «Siz de, yer yüzünde bulunanların hepsi de nankörlük etseniz yine şeksiz şübhesiz Allah (her şeyden) **müstağnîdir, hakkıyle hamde ancak O lâyıkdır» demişdi.**

9 — Sizden evvelkilerin, Nur, Âd ve Semud kavmlerinin ve onlardan sonra (gelib sayılarını) **Allahdan başkasının bilmediği** (kavmlerin) **haberi size gelmedi mi? Peyğamberleri onlara apaçık bürhanlar getirmişdi de onlar ellerini ağızlarına itib: «Biz size gönderileni inkâr etdik ve biz sizin da'vet eder olduğunuz** (dîn) **den kat'î ve kocundurucu bir şek ve şübhe içindeyiz» demişlerdi.**

10 — Peyğamberleri de şöyle demişdi: «Gökleri ve yeri yaratan, sizi günâhlarınızdan yarlığamak, size muayyen bir vakta kadar meydan vermek için (hak dîne) **da'vet etmekde olan Allah hakkında mı bir şek»? Onlar da: «Siz de bizim gibi beşerden başka** (bir şey) **değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir huccet getirin» demişlerdi**[5].

11 — Peyğamberleri onlara: «Biz de, demişdi, sizin gibi insandan başka (bir şey) **değiliz. Fakat Allah, ni'metini kullarından kimi dilerse ona ihsân eder. Allâhın izni olmaksızın bizim size** (kaahir) **bir huccet getirmemize imkân yokdur. Mü'minler ancak Allâha güvenib dayanmalıdır».**

12 — «Hem biz ne diye Allâha güvenib dayanmayalım ki bize dosdoğru yolları O göstermişdir. Bize yapdığınız eziyyetlere elbette katlanacağız. Tevekkül edenler dahi yalınız Allaha güvenib dayanmakda sebât etmelidir».

13 — O küfredenler, peyğamberlerine (şöyle) **dediler: «Elbette ve elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, yahud mutlak ve mutlak dînimize döneceksiniz». Bunun üzerine Rableri kendilerine** (o peyğamberlere): **«O zaâlimleri muhakkak helâk edeceğiz» diye vahyetdi.**

14 — «Ve onlardan sonra sizi behemehal, o yurda yerleşdireceğiz. İşte bu (mükâfatım), **benim makaamımdan korkanlara, benim tehdîdimden korkanlara haasdır»**[6].

15 — (Peyğamberler hep) **fütûhaat istediler.** (Buna kavuşdular. Hakka karşı alabildiğine) **inâd eden her zorba ise** (nihâyet) **haaib** (ve haasir) **oldu.**

16 — Onun önünde (ilerisinde) **de cehennem vardır. Ona** (orada) **irinli sudan içirilecekdir.**

17 — Öyle ki o, bunu zoraaki içmiye çalışacak, bir türlü boğazından geçiremeyecek, her yandan kendisine ölüm gelecek, halbuki ölmeyecek de. Önünden de daha ağır (zorlu ve ebedî) **bir azâb gelib çatacak.**

18 — Rablerini küfr-ü inkâr edenlerin misâli şudur: yapdıkları işler fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Kazan-

---

[5] Onlar kendilerine irâdedilen bunca açık delîllere, huccetlere ve mu'cizelere kaani' olmayarak inadlarından daha başka başka mu'cizeler, hattâ kendilerini kahredecek felâketler istiyorlar (mu'cizeleri âdetâ oyuncak edinmiye yelteniyor) lardı «Beyzâvî».

[6] Bu âyet-i kerîmede Resûl-i muhterem sallellâhü aleyhi ve sellemin de memleketinden hicret edeceğine, fakat bil'âhare onu çıkaranların yurduna mâlik olacağına bir işâret vardır.

dıklarından hiçbir şey'i ellerine geçiremezler[7]**. Işte bu,** (Hakdan) **uzak sapıklığın ta kendisidir.**

19 — Görmedin mi ki[8] **Allah gökleri ve yeri hak** (ve hikmet) **le yaratmışdır. Eğer dilerse sizi** (n varlığınızı) **giderir** (yok eder, yerinize) **yepyeni bir halk getirir.**

20 — Bu, Allâha göre güc değildir.

21 — Hepsi toplanıb Allâhın huzuruna çıkarlar da[9] **zaîfler o büyüklük taslayanlara: «Biz sizin tebeanız** (aveneniz) **dik. Şimdi siz Allâhın azâbından** (cüz'î) **bir şey'i olsun bizden uzaklaşdırıb def' edebiliyor musunuz?» derler. Onlar da: «Eğer, derler, Allah bize hidâyet verseydi biz de size elbette doğru bir yol gösterirdik. Şimdi bizler sızlansak da, katlansak da birdir. Bizim için sığınacak hiç bir yer yokdur».**

22 — Iş olub bitince[10] **şeytan der ki: «Şübhesiz Allah size sözün doğrusunu söyledi. Ben de size va'd etdim**[11] **amma, size yalancı çıkdım. Zâten benim, sizin üzerinizde hiç bir hükmüm, nüfûzum da yokdu. Yalınız ben sizi çağırdım, siz de bana hemen icâbet etdiniz. O halde kusuru bana yüklemeyin. Kendinizi kınayın**[12]**. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Esâsen beni evvelce** (Allâha) **ortak tutmanızı da muhakkak tanımamışdım ya! Zaalimlerin,** (evet) **onların hakkı elbette pek acıklı bir azâbdır».**

23 — İman edib de saalih saalih ameller (güzel güzel işler ve ibâdetler) **yapanlar, Rablerinin izniyle içerisinde dâim kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokulacakdır. Onların orada tahıyyeleri**[13] **selâmdır.**

---

[7] Cenâb-ı Hak kâfirlerin amellerini — onların butlânı ve fâidesizliği hususunda — «fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül» e, onların boş ve bîhûde heba-i mensûr gibi uçub gitdiğine teşbîh buyuruyor. Çünkü o ameller îman ve ıhsân esaslarına aykırıdır. Allah için, Allâhın emri için de değildir. Binâen'aleyh o amellerin saahibleri onlara şiddetle muhtâc oldukları günde, ya'ni kıyaamet gününde bunlardan hiçbir suretle istifâde edemezler; ne sevabdan, ne fâideden ellerine hiçbir şey geçmez. Zîrâ Allah Teâlâ amelin ancak haalis olanını, rızaa-yi ilâhîsine ve şer'ine uyanını kabul buyurur «ilâm-ül müvakkıîn: ibn-i Kayyim-i Cevziyye».

[8] Hıtab, Resûli mükerrem sallellâhü aleyhi ve sellemedir. Murad ise ümmetidir «Beyzâvî».

[9] Ilm-i ezelîde tehakkuku i'tibâriyle maazî sığaları irâd buyurulmuşsa da, kullarına nisbetle istikbale tealluk etdiği için müfessirlerin beyanına göre biz de o suretle terceme etdik.

[10] İlâhî hukümler yerini bulunca, ehl-i cennet cennete, ehl-i cehennem cehenneme girince «Beyzâvî».

[11] Baatıl va'dde bulundum. «Ba's yokdur, hesâb yokdur. Olsa bile putlarınız sizi kurtarır» dedim «Beyzâvî».

[12] Benim size düşman olduğumu Allah teâlâ bildirmişdi «Beyzâvî».

[13] Birbirine iltifatları, düâları, cemîleri, sağlık temennîleri.

الم تر ان الله خلق السموات والارض بالحق ان يشأ
يذهبكم ويأت بخلق جديد ۝ وما ذلك على الله بعزيز
۝ وبرزوا لله جميعا فقال الضعفاء للذين استكبروا
انا كنا لكم تبعا فهل انتم مغنون عنا من عذاب الله
من شيء قالوا لو هدانا الله لهديناكم سواء علينا
اجزعنا ام صبرنا ما لنا من محيص ۝ وقال الشيطان
لما قضي الامر ان الله وعدكم وعد الحق ووعدتكم
فاخلفتكم وما كان لي عليكم من سلطان الا ان دعوتكم
فاستجبتم لي فلا تلوموني ولوموا انفسكم ما انا
بمصرخكم وما انتم بمصرخي اني كفرت بما
اشركتمون من قبل ان الظالمين لهم عذاب اليم ۝
وادخل الذين امنوا وعملوا الصالحات جنات تجري
من تحتها الانهار خالدين فيها باذن ربهم تحيتهم
فيها سلام ۝ الم تر كيف ضرب الله مثلا كلمة طيبة
كشجرة طيبة اصلها ثابت وفرعها في السماء ۝

تؤتي اكلها كل حين باذن ربها ويضرب الله الامثال
للناس لعلهم يتذكرون ۝ ومثل كلمة خبيثة
كشجرة خبيثة اجتثت من فوق الارض ما لها من قرار
۝ يثبت الله الذين امنوا بالقول الثابت في الحيوة
الدنيا وفي الاخرة ويضل الله الظالمين ويفعل الله
ما يشاء ۝ الم تر الى الذين بدلوا نعمت الله كفرا واحلوا
قومهم دار البوار ۝ جهنم يصلونها وبئس القرار
۝ وجعلوا لله اندادا ليضلوا عن سبيله قل تمتعوا
فان مصيركم الى النار ۝ قل لعبادي الذين امنوا يقيموا
الصلوة وينفقوا مما رزقناهم سرا وعلانية من قبل
ان يأتي يوم لا بيع فيه ولا خلال ۝ الله الذي خلق
السموات والارض وانزل من السماء ماء فاخرج به
من الثمرات رزقا لكم وسخر لكم الفلك لتجري
في البحر بامره وسخر لكم الانهار ۝ وسخر لكم
الشمس والقمر دائبين وسخر لكم الليل والنهار ۝

وآتاكم

24 — Görmedin mi, Allah sana nasıl bir mesel îrâd etmişdir[14]. Güzel bir kelime, kökü sâbit (ve sağlam) **ve dal** (lar) **ı semâda** (yukarıda) **olan bir ağac gibidir.**

25 — Ki o (ağac) **Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir durur[15]. Allah insanlara** (böyle) **misâller îrâd eder. Olur ki onlar çok iyi düşünüb ibret alırlar.**

---

[14] Âyet-i kerîmede maazî sığasıyle zikrolunmuşdur ki bu, ezelde tehakkuku i'tibariyledir.

[15] Cenâb-ı Hak güzel kelimeyi güzel ağaca teşbîh buyurmuşdur. Çünkü güzel kelimenin meyvesi güzel amel, güzel ağacın mahsulü de fâideli meyvedir. Müfessirler cümhûrunun kavline göre zaahir olan budur. Çünkü onlar şöyle diyorlar: «Güzel kelime şehâdet kelimesidir. Bu kelime dışda ve içde dâimâ saalih ameller tevlîd eder. Allâhın raazî olacağı her saalih amel bu kelimenin meyvesidir». (Alî bin Talha) nın (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâdan nakline göre müşârün'ileyh: «Güzel kelime — ki şehâdet kelimesidir — güzel

26 — Kötü bir kelimenin haali de (göğdesi) **toprağın üstünden koparılıvermiş kötü bir ağaç gibidir ki onun hiç bir sebâtı** (tutunma ve yerinde kalma kaabiliyyeti) **yokdur**[16].

---

ağaç gibidir. Bu da mü'minin ta kendisidir. O ağacın kökü mü'minin kalbinde bulunan tevhîd kelimesidir. Dalları da gökdedir. Mü'minin ameli o sâyede göklere yükselir» demişdir. (Rebi' bin Enes) e nazaran: (Bu âyetdeki «Kelime-i tayyibe» nin müşebbehün bihi îmandır. İman güzel bir ağacdır. Onun sâbit olan aslı, kökü ondaki ıhlâs; gökdeki dalı ise Allah korkusudur). Teşbîhi bu kavle hamletmek daha doğru, daha bâriz ve daha güzeldir. Bu kelime kimin kalbinde tam bir suretde ve hakıykatı vech ile yerleşir, kalb onunla vasıflanır, bu suretle en güzel boya olan Allâhın boyasıyle boyanırsa artık o, Allâhını anlar, onun dili buna şehâdet eder, uzuvları da bunu tasdıyk eyler. Bu hakıykat ve onun levâzımı, saahibini mâsivâdan uzaklaşdırır. Onun vicdânı ile lisânını birleşdirir, artık o, bütün uzuvlarıyle Allâhın yolunda inkiyad ile çalışır... Bir ağacın damarları, gövdesi, dalları, meyvesi vardır. İman ve İslâm da böyledir. Onun damarları ilim, ma'rifet, yakıyndir. Gövdesi ıhlâsdır. Dalları iyi amellerdir. Meyvesi güzel amellerin îcâb etdirdiği makbul ve memduh eserler, öğülmüş sıfatlar, temiz huylardır... Bir ağaç diri kalmak için sulanmak, bakılmak ister. Bunlar ihmâl edilirse o kurur. Kalbdeki İslâm ağacı da böyledir. Eğer saahibi fâideli ilim, saalih amel ile, tezekkür ve tefekkürle her zaman bakıb gözetmezse o da kurumak tehlikesine ma'rûz kalır. İmam (Ahmed bin Hanbel), (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden meâlen şu hadîsi tahrîc etmişdir: «Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: «Elbise nasıl yıpranır, eskirse kalbdeki îman da öylece yıpranıp eskir. O halde îmanınızı dâimâ tâzeleyin». Bundan da anlaşılıyor ki Cenâb-ı Hakkın kullarına emretdiği ıbâdetleri vaktı vaktınca hakkıyla îfâya ihtiyac vardır... i'lâm-ül Muvakkaîn». «Kelime-i tayyibe» kelime-i tevhîddir ki aslı kalb ile tasdıyk, fer'i dil ile ıkrar, meyvesi bedenle amel-i saalihdir «Medârik, Haazin». Sahîh ba'zı hadîslere göre Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem Hurma ağacını da şecere-i tayyibe ile tavsıyf buyurmuşdur. «Şecere-i tayyibe meyvesi güzel ve hoş her ağaca şâmildir: Hurma, zeytin, üzüm, nar gibi «Keşşaf». Âyet-i kerîmedeki istiğraak Âyetde tavsıyf buyurulan şecere-i tayyibeye benzer «Râzî».

[16] Kötü («Habîs») kelîmesinden murâd, Allâhı tanımamakdır. Bu, âfetlerin kaynağı, tehlikelerin ünvânı, bedbahtlığın başıdır. Cenâb-ı Hak ağacı şu üç vasf ile tavsıyf buyurmuşdur: 1) «Habîs: Ağaclar kokusu, tadı, manzarası zararı i'tibâriyle habîs olabilir. 2) «Gövdesi toprağın üstünden koparılıvermiş»: Bu vasf «Kökü sâbit» kavlinin mukaabilidir. «Toprağın üstünden koparılıvermiş» demek ne kökü, ne de kökü tutan damarları yokdur demekdir. Allâha eş tutmak da böyledir. Çünkü o da asılsızdır, huccetsizdir, sebâtsızdır, kuvvetsizdir. 3) «Hiç bir sebâtı yokdur»: Bu vasf ikinci vasfın mütemmimi gibidir. Ma'nâsı onun istikraarı, tutunmıya ıktidârı yokdur demekdir... «Râzî». «Kelime-i habîse» her çirkin kelimeye şâmildir: Küfür, yalan, nemîme ve sâire gibi «Müfredât-ı Rağıb». Bu âyet-i kerîmede «kötü kelime» gövdesi yer üzerinden koparılan, karaarı olmayan bir ağaca benzetilmişdir. O ağacın ne toprakta tutunan bir damarı, kökü, ne yükselen bir dalı, ne temiz bir meyvesi, ne gölgesi, ne devşirilmesi, ne ayakda bir sâkı; ne altında, ne üstünde hayaatı yokdur. (Dahhâk) der ki: «Kâfir de böyledir. O, bir hayır yapmaz, hayır söylemez, yapdığından hiç bir feyz-u bereket ve menfaat de görmez. (İbn-ı Abbas) radıyallâhü anhümâya göre kelime-i habîse şirkdir. Çünkü onun tutunabileceği bir kökü, bir bürhânı olmadığı gibi Allah da şirke mukaarin ameli kabul ve onu dergâh-ı izzetine ref'etmez. Onun ne yerde, ne gökde yarar bir ameli yokdur» i'lâm-ül Muvakkaîn».

27 — Allah, îman, edenlere dünyâ hayaatında da, âhiretde de, o sâbit söz (ler) **inde, dâimâ sebât ihsân eder**[17]. **Allah zaalimleri** (kâfirleri)[18] **şaşırtır. Allah ne dilerse yapar.**

---

[17] Burada «Âhiret» den murad, Sahîhayndeki bir hadîs-i şerîfe nazaran, kabirdir. Çünkü kabre giren mü'minlere iki melek gelib Rablerini, dînlerini, peyğamberlerini soracaklar, onlar da dosdoğru cevab vereceklerdir. «Kavl-i sâbit» kelime-i tevhîddir «Celâleyn». Huccetle sâbit olan, kalblerde yerleşen kelime-i tayyibedir ki sıfatı yukarıda zikr olunmuşdur. Bu kelime yerleşince saahibleri «dünyâ hayâtında» ki imtihanlarda sebât ve sadâkat gösterirler (ölümü dahi hiçe sayarlar). Zekeriyyâ, Yahyâ, Cercîs aleyhimüsselâm gibi. Onlar «âhiretde» de, ya'ni mevkıfda da i'tikadları hakkında sorulduklarι zaman şaşırmazlar, kıyâmetin korkularından, yahud kabir süâlinden dehşet hissetmezler «Ebüssüud». «Tirmizî»-nin (Ebû Hüreyre) radıyallâhü anhden tahrîc etdiği bir hadîs-i şerîf'in meâli: Resûlüllah sallellâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşdur: Ölü kabre gömüldüğü zaman ona — birine münker, öbürüne nekîr denilen — kara yüzlü ve gök gözlü iki melek gelib: «Siz bu zât (hazret-i peyğamber) hakkında ne dersiniz?» diye sorar. Eğer o, mü'min ise: «O Allâhın kulu ve peyğamberidir. Şehâdet ederim ki Allahdan başka hiç bir Tanrı yokdur. Şehâdet ederim ki Muhammed muhakkak Onun peyğamberidir» cevâbını verir, melekler de: «Biz de (dünyâda) böyle ıkrar etdiğinizi biliyorduk» derler. Sonra o ölünün kabri enine boyuna yetmişer zira' genişletilir, orası aydınlatılır. Sonra ona «Uyu» denilir. Bunun üzerine o, der ki: «Âileme döneyim de (şu seâdetimi) onlara haber vereyim». Melekler de şöyle derler: «Döşeğinden ancak âilesinin sevgisi ile uyandırılan gelin ve güvey gibi uyu». O, ba's vaktına kadar bu haal (-i seâdet) de kalır. Eğer ölü bir münâfıksa cevâbında der ki: «İnsanlar, işidirdim, ona Allâhın peyğamberi derlerdi de ben de öyle derdim. Hakıykatde o bir peyğamber midir, değil midir, bilmiyorum». Bunun üzerine melekler: «Biz de öyle söylediğini biliyorduk» derler. Artık toprağa: «Onu olanca şiddetinle sık» denilir, toprak da onu sıkar, yan kemikleri birbirine geçer ve artık o ba's vaktına kadar bu halden kurtulamaz» (Bu babda işbu rivâyete yakın diğer sahîh hadîsler de vardır).

«İman edenleri Allah dünyâ hayaatında da, âhiretde de: « لا اله الا الله محمد رسول الله = Lâ ilâhe illâllah Muhammedün resûlüllah (Ya'nî: Allahdan başka hiç bir tanrı yokdur. Muhammed Allâhın resülü, elçisidir) sözünde sâbit (kadem) eder. Dünyâda her hangi bir belâye uğradıkları zaman onlar dinlerinde sebât ve metânet gösterirler, geçmiş peyğamberler ve saalihler gibi işkencenin her nev'ine ma'ruz kalsalar da dînî kanâat ve akıydelerinden dönmezler. Haalet-i nezi'de de onu muhaafaza ederler «Uyun-üt tefâsîr».

Hâlet-i nezi'de hakkın tesbîti üç suretle olur: 1) Küfürden ısmet ve sıyânet, tevhîdde sebât ve istikaamete tevfik. Bu sâyede muntazarın ruhu müslüman olarak kabz edilmiş olur. 2) Melekler ona rahmet-i ilâhiyyeyi müjdeler. 3) O, cennetdeki makaamını görür. «Tenbih-ül ğaafilin: Ebülleys-i Semerkandî». âhiretdeki tesbît de kabirde vaaki' olur ve ölü bu söz üzerinde durdurulur «Uyun-ut tefâsîr». Bu da üç suretle olur: 1) Ölüye, doğru ne ise, o telkıyn edilir. Binâen'aleyh o, Cenâb-ı Hakkın raazî olacağı cevâbı verir. 2) Ondan korku, telâş zâil olur. 3) O, cennetdeki yerini görür. Bu vech ile onun kabri cennet bağçelerinden bir bağçe olur «Tenbîh-ül ğaafilîn». Yahud bu tesbît ba's vaktında olur. Herkese amelinin hesâbı sorulduğu zaman tesbît seâdetine mazhar olanlar kıyaamet korkularından hayret ve dehşete düşmeksizin cevab verirler «Uyun-üt tefâsîr». O zamanki tesbît de yine üç vech ile olur: 1) Sorulan süâlin doğru cevâbı telkıyn edilir. 2) Hesab kolaylaşdırılır. 3) Ufak tefek hataaları bağışlanır «Tenbîh-ül ğaafilîn».

[18] Hadîsde beyan buyurulduğuna göre kâfirler kabir süâllerine doğru cevâb veremeyecekler, ancak: «Bilmiyoruz» diyeceklerdir «Celâleyn». Murad, mü'minlerin kendi

28, 29 — Allâhın ni'metine bedel küfrü (ve nankörlüğü) **ihtiyâr edenleri,** (bununla berâber) **kavmlerini de helâk yurduna, cehenneme** (sürükleyib) **sokanları görmedin mi? Onlar** (ın hepsi) **oraya girecekler. O, ne kötü bir karar** (gâh) **dır!**

30 — Onlar Allâha, (insanları) **Onun yolundan sapdırmak için,** (eşler), **benzerler tutdular. De ki: «**(Şimdilik) **eğlenin. Çünkü** (nasıl olsa) **dönüşünüz, hiç şübhesiz ki, ateşedir».**

31 — İman eden kullarıma de ki: «Namaz (lar) **ınızı dosdoğru kılın, ne bir alış veriş, ne de bir dostluk** (cârî ve nâfiz) **olmayan[19] birgün gelmezden evvel rızk olarak size verdiğimiz şeylerden gizli ve âşikâr infaak edin»[20].**

32 — Allah, gökleri ve yeri yaratandır, üstden (bulutlardan) **su** (yağmur) **indirib onunla size rızk olarak türlü mahsuller, meyveler çıkarandır, emr** (ve izn-i ilâhîs) **i ile gemileri[21] denizde yürümek için size râm edendir, akar suları da yine size, sizin** (fâidenize) **müsehhar kılandır.**

33 — Güneşi, ayı âdetlerinde dâim (ve hizmetlerinde kaaim) **olarak, size teshıyr eden O, geceyi gündüzü sizin** (fâidenize) **tahsîs eyleyen Odur.**

34 — O, size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi. Eğer Allâhın (bunca) **ni'metini birer birer saymak isterseniz** (ne mümkin?) **siz** (onları) **icmâl sûretiyle bile sayamazsınız[22]. Hakıykat, insan çok zulümkârdır, çok nankördür.**

35 — Hatırla o zamânı ki İbrâhîm: «Rabbim, demişdi, bu şehri[23] emniyyetli kıl. Beni de, oğullarımı da putlara tapmakdan uzak tut».

36 — «Rabbim, çünkü onlar insanlardan bir çoğunu başdan çıkardılar. Bundan sonra kim bana uyarsa[24] işte o, bendendir[25]. Kim de bana karşı gelirse... Hakıykat, sen çok yarlığayıcı, çok esirgeyicisin»[26].

---

irâde ve ihtiyarlarıyla üzerinde sebât etdikleri hakdan udûl eden, yüz çeviren kâfirlerdir. Onların «Zulm» ile tavsıyf edilmeleri ya baatıla sapmalarından, yahud Cenâb-ı Hakkın insanlarda bir cibillet olarak yaratdığı ilâhî fıtratı değişdirmek sûretiyle kendilerine zulmetmiş olmalarındandır «Ebüssüud».

[19] Ne bir fidye-i necata, ne de fâide verecek bir dostluğa ve sadâkate yer ve imkân bulunmayan «Celâleyn».

[20] Âyet-i kerîmedeki muzaari' ve ğaaib sığaları emre mahmuldür «Beyzâvî».

[21] «Celâleyn».

[22] «Beyzâvî, Medârik-üt tenzîl, Furuk-ı Hakkı».

[23] Mekke-i mükerremeyi, belde-i harâmı «Medârik, Celâleyn, Beyzâvî».

[24] Allâhı bir tanımakda «Celâleyn».

[25] Benim dînimdendir «Celâleyn».

[26] Cenâb-ı Hakkın şirki yarlığamayacağı hakkında o zaman henüz ılmi yokdu «Celâleyn».

وإن تعدوا نعمت الله لا تحصوها إن الإنسان لظلوم كفار ۝ وإذ قال إبراهيم رب اجعل هذا البلد آمنا واجنبني وبني أن نعبد الأصنام ۝ رب إنهن أضللن كثيرا من الناس فمن تبعني فإنه مني ومن عصاني فإنك غفور رحيم ۝ ربنا إني أسكنت من ذريتي بواد غير ذي زرع عند بيتك المحرم ربنا ليقيموا الصلاة فاجعل أفئدة من الناس تهوي إليهم وارزقهم من الثمرات لعلهم يشكرون ۝ ربنا إنك تعلم ما نخفي وما نعلن وما يخفى على الله من شيء في الأرض ولا في السماء ۝ الحمد لله الذي وهب لي على الكبر إسماعيل وإسحاق إن ربي لسميع الدعاء ۝ رب اجعلني مقيم الصلاة ومن ذريتي ربنا وتقبل دعاء ۝ ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقوم الحساب ۝ ولا تحسبن الله غافلا عما يعمل الظالمون إنما يؤخرهم ليوم تشخص فيه الأبصار ۝

مهطعين مقنعي رءوسهم لا يرتد إليهم طرفهم وأفئدتهم هواء ۝ وأنذر الناس يوم يأتيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربنا أخرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك ونتبع الرسل أولم تكونوا أقسمتم من قبل ما لكم من زوال ۝ وسكنتم في مساكن الذين ظلموا أنفسهم وتبين لكم كيف فعلنا بهم وضربنا لكم الأمثال ۝ وقد مكروا مكرهم وعند الله مكرهم وإن كان مكرهم لتزول منه الجبال ۝ فلا تحسبن الله مخلف وعده رسله إن الله عزيز ذو انتقام ۝ يوم تبدل الأرض غير الأرض والسماوات وبرزوا لله الواحد القهار ۝ وترى المجرمين يومئذ مقرنين في الأصفاد ۝ سرابيلهم من قطران وتغشى وجوههم النار ۝ ليجزي الله كل نفس ما كسبت إن الله سريع الحساب ۝ هذا بلاغ للناس ولينذروا به وليعلموا أنما هو إله واحد وليذكر أولو الألباب ۝

37 — «Ey Rabbimiz, ben evlâdlarımdan kimini[27] Senin mukaddes[28] olan evinin yanında ekinsiz bir vâdiye yerleşdirdim[29]. Sebebi şudur ki, Rabbimiz, dosdoğru namaz (larını) **kılsınlar. Artık Sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyl etdir[30]. Onların şükretmeleri me'mul olduğu için kendilerini ba'zı meyvelerle rızıklandır»[31].**

---

[27] (İsmaîl) aleyhisselâm ile vâlidesi (Hâcer) i «Celâleyn». (İsmaîl) aleyhisselâm ile onun evlâdlarını «Beyzâvî».

[28] Âyetdeki aslı « محرم = Muharrem» dir. Çünkü oraya taarruz etmek, saygısızlık göstermek haram kılınmışdır «Beyzâvî».

[29] Mekke-i mükerremeye «Celâleyn». Mekke-i mükerreme kayalık, zirâate gayri saalih bir yerdi «Beyzâvî». Rivâyet olunduğuna göre hazreti (Hâcer), hazreti (Sâre) nin câriyesi idi. (İbrâhîm) aleyhisselâma bağışlamışdı. Ondan, (İsmaîl) aleyhisselâm dünyâye gelince (hasbelbeşeriyye) kendisinde bir kıskançlık haasıl oldu. Onların nezdinden çıkarılmalarını ısraar ile istedi. (İbrâhîm) aleyhisselâm da kendilerini «Mekke» tarafına götürdü. Mekke susuz, çorak, kayalık bir yerdi. Cenâb-ı Hak orada Zemzem suyunu meydana çıkardı. Bu suretle orası şenlendi «Beyzâvî».

38 — «Ey Rabbimiz, ne gizlersek, ne açıklarsak şübhe yok ki sen bilirsin. Zâten yerde ve gökde hiç bir şey Allâha gizli kalmaz».

39 — «Bana (şu) **ihtiyarlığ** (ım) **a rağmen İsmâili ve İshaakı bahş eden**[32] **Allâha hamd olsun. Çünkü benim Rabbim düâyı elbette işidendir».**

40 — «Ey Rabbim, beni dosdoğru namaz kılmakda berdevâm et. Zürriyetimden de (böylece namaz kılanlar yarat)[33]. **Ey Rabbimiz, düâmı kabul et».**

41 — «Ey Rabbimiz, (kıyaametde) **hesâb ayağa kalkacağı gün beni, ana ve babamı**[34] **ve bütün îman edenleri yarlığa».**

42 — O zaalimlerin yapacaklarından Allâhı gaafil zannetme sakın. O bunları ancak öyle bir gün için gecikdiriyor ki[35] **o** (gün) **gözler** (şaşkınlıkla) **belerib kalacakdır.**

43 — (O haldeki) **hepsi de başlarını dikerek koşacaklar. Gözleri kendilerine bile dönüb bakamayacak. Kalblerinin içi ise** (müdhiş korkularından dolayı akıldan) **bomboşdur.**

44 — İnsanlara o azâbın kendilerine geleceği günün, tehlikesini anlat ki (o gün) **o zaalimler: «Ey Rabbimiz, bizi yakın bir müddete kadar gecikdir de Senin da'vetine icâbet edelim, peyğamberlere tâbi' olalım» diyecek** (ler) **dir. Halbuki daha evvel siz** (dünyâda) **kendinize «hiç bir zevâl yokdur» diye yemîn etmediniz miydi?**

---

[30] (İbni Abbas) radıyallâhü anhümâ diyor ki: «Eğer (İbrâhîm) aleyhisselâm «insanlardan bir kısmı» demeseydi Faris'i, Rum'u ve insanların hepsi gönüllerini (İsmâîl) aleyhisselâma verirler, Yahûd ve Nesaaraa da orada hacc ederlerdi «Beyzâvî, Celâleyn».

[31] Cenâb-ı Hak bu düâsını kabul buyurdu. Mekke-i mükerreme'yi emîn bir yer kıldı. Orada her mevsimde meyvelerin, mahsullerin envâ'ı toplanıb çoğaldı «Beyzâvî».

[32] (İsmâîl) aleyhisselâm doğduğu zaman pederi «99» yaşında idi. (İshak) aleyhisselâmın doğumunda da «112» yaşında idi «Beyzâvî, Celâleyn».

[33] Zürriyyetinin tamâmını zikretmemesi içlerinde kâfirlerin de bulunacağının kendisine Cenâb-ı Hak tarafından bildirilmiş olmasındandır «Beyzâvî, Celâleyn».

[34] Ebeveyninin kâfir olmasına rağmen onlara düâ etmesi müslüman ve tevbekâr olmalarını arzu eylemesindendir. Ba'zıları: «Onların cehennemlik olduğu henüz kendisince ma'lûm değildi», ba'zıları: «Anası müslüman olmuşdu da ona düâ etdi», kimi de «Ebeveyninden murad (Âdem) aleyhisselâm ile hazreti (Havvaa)» dır demişlerdir «Beyzâvî, Celâleyn, Haazin».

[35] Azâblarını geri bırakıyor... «Beyzâvî».

45 — **Siz** (Âd ve Semud kavmleri gibi) **nefislerine zulmedenlerin diyârında da yerleşdiniz. Onlara neler yapdığımız sizin için apaçık meydana çıkdı. Size** (bu hususta) **bir çok misâller de gösterdik.**

46 — **Hakıykat, onlar** (peyğamberlere karşı) **bir takım tuzaklar kurmuşlardı**[36]**. Halbuki onların tuzaklarından dağlar yerinden oynayıb gitmiş olsa bile Allah katında onlara âid** (nice nice) **cezâlar vardır.**

47 — **Öyle ise zinhâr Allah, peyğamberlerine olan va'dinden cayar sanma. Şübhesiz ki Allah mutlak gaalibdir, intikam saahibidir.**

48 — **O gün ki yer başka bir yere, gökler de** (başka göklere) **tebdîl olunacakdır.** (İnsanlar kabirlerinden kalkıb) **bir olan, kahhâr olan Allâhın huzurunda toplanacaklardır.**

49 — **O gün günâhkârların** (şeytanlarıyle birlikde) **bukağılara vurulmuş olduğunu görürsün.**

50 — **Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş bürüyecekdir.**

51 — (Onlar kabirlerinden şundan dolayı kalkacaklardır ki:) **Allah herkese kazandığının cezâsını versin. Şübhesiz ki Allah, hesâbı çabuk görendir.**

52 — **İşte bu** (Kur'an) — **onunla tehlikelerden haberdâr edilsinler, Onun** (Allâhın) **ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler, akl-ı selîm saahibleri iyice düşünüb öğüd alsınlar diye** — (bütün) **insanlara bir tebliğdir**[37]**.**

---

[36] Öldürmiye, bağlamıya, memleketlerinden çıkarmıya kalkışmışlardı «Celâleyn».
[37] «13» üncü cüz'ün sonu.

KUR'AN-I HAKÎM
VE
MEÂL-İ KERÎM

FİHRİSTLER

A) Işbu (1) inci cilddeki sûrelerin sahife rakamları :

UÇ CILDE ŞAMIL FIHRIST

B) Kur'ân-ı kerîmin ihtivaa etdiği müfredât ve münderecâtdan mühim bir kısmının fihristi (elifbe sırasiyle).

(A)

(B)

---

[*] Ölümden sonra diriImek, diriltmek, varetmek, göndermek ve sâire ma'nâları bir arada.

[**] Yaymak, döşemek, genişlik, bolluk ma'nâları bir arada.

[*] Cildlerin sonlarında.
[**] Cildlerin sonlarında.

[1] Âid oldukları âyetlerin meâllerinde gösterildiği vech ile bu kelimelerde «Tasa, fakirlik, şiddet, harb, hastalık ve sâire gibi ma'nâlar vardır. Bunlar o meâllere müracaatla anlaşılır.

(C)

---

[*] «Ğamre» koyu cehâlet demekdir — Beyzâvî, Celâleyn, Medârik».

(Ç)

(D)

(E)

(F)

[*] Bu âyetdeki «Fıkıh», lüğavî değil, ıstılâhîdir, ya'ni «Fıkıh ilmi» dir.

(G-Ğ)

(H)

(I)

(İ)

(K)

[*] Bir kıraate göre.

(L)

(M)

(N)

(O)

(Ö)

(P)

(R)

(S)

(Ş)

(T)

(U)

(Ü)

(V)

(Y)

(Z)

İNDEKS

BIRINCI CILDİN NOTLARINDA GEÇEN ALEM ISIMLERI

Şahıslara, memleketlere ve sâireye âid olmak üzere işbu birinci cildin notlarında zikredilen «ALEM ISIMLERI» nden — pek çok tekerrür edenler istisnâ edilmek veyâ onlardan ancak bir kaçı yazılmak suretiyle — başlıcalarını işbu fihristde gösteriyoruz.

A

B

C

D

E

F

G

H

J

K

L

M

N

R

S

Ş

T

U

Ü

V

Y

Z